

Ἱερά Σύνοδος
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ

Θεολογική καί νομική θεώρηση
τοῦ ζητήματος τῶν ταυτοτήτων

Ἔκδοση Κλάδου Ἐκδόσεων
Ἐπικοινωνιακῆς καί Μορφωτικῆς Ἑπιτελείας
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

Ἀθήνα 2000

Ἱερά Σύνοδος
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ

Θεολογική καί νομική θεώρηση
τοῦ ζητήματος τῶν ταυτοτήτων

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ

© Κλάδος Ἐκδόσεων Ἐπικοινωνιακῆς
καί Μορφωτικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος,
Ἰασίου 1, 115 21 Ἀθήνα, Τηλ.: 72.26.312.

ISBN 960-85663-6-3

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

Ἀρχιμανδρίτης Ἀγαθάγγελος Χαραμαντίδης.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ:

Ἀρχιμ. Ἀγαθάγγελος Χαραμαντίδης, Ἀριστομένης Ματσάγγας.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ:

Φ. Παναγόπουλος & Σ^{ΙΑ} Ο.Ε.

*Ἐκδοσις Κλάδου Ἐκδόσεων
Ἐπικοινωνιακῆς καί Μορφωτικῆς Ὑπηρεσίας
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος*

Ἀθήνα 2000

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 (115 21)

ΑΡΙΘΜ. ΠΡΩΤ. 3092
ΔΙΕΚΠ. 1432

Αθήναι τῆ 3ῃ Ἰουλίου 2000

Πρὸς τὸν Πανοσιολογιώτατον Ἀρχιμανδρίτην
κ. Ἀγαθάγγελον Χαραμαντίδην,
Διευθυντὴν Κλάδου Ἐκδόσεων Ἐπικοινωνιακῆς καὶ Μορφωτικῆς
Ἑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Παρ' ἡμῖν.

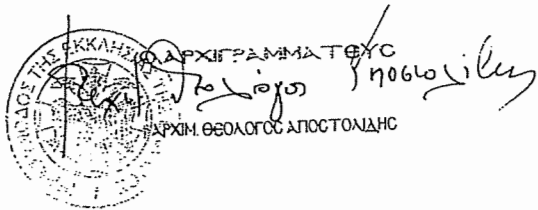
Πανοσιολογιώτατε,

Συνοδικῆ ἀποφάσει, ληφθεῖση ἐν τῇ Συνεδρίᾳ τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς
Συνόδου τῆς 26^{ης} παρελθόντος μηνὸς Ἰουνίου ἐ.ε., γνωρίζομεν ὑμῖν,
ὅτι ἀνετέθη τῇ ὑμετέρᾳ Ἑπηρεσίᾳ ἡ ἔκδοσις α) ἐνός (1) φυλλαδίου
«ΠΡΟΣ ΤΟ ΛΑΟ» εἰς τριακοσίας χιλιάδας (300.000) ἀντίτυπα, καὶ
β) ἐνός (1) Τόμου, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐκκλησία καὶ Ταυτότητα», εἰς
χίλια (1.000) ἀντίτυπα, εἰς τὸν ὅποιον θά δημοσιευθοῦν διάφορα
κείμενα καὶ ἄρθρα, πρὸς ἐνημέρωσιν τοῦ Χριστεπωνύμου Πληρώμα-
τος, Ἀρχῶν καὶ Φορέων, διὰ τὸ θέμα τῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευμά-
τος εἰς τὰ Δελτία τῶν Ἀστυνομικῶν Ταυτοτήτων.

Ἡ δαπάνη ἐκτυπώσεως αὐτῶν καλυφθήσεται ὑπὸ τοῦ Κλάδου
Ἐκδόσεων.

Ἐπὶ πᾶσι δέ τούτοις, ἐπευχόμενοι δαψιλῆ τὴν παρά Κυρίου ἐνί-
σχυσιν, διατελοῦμεν μετ' εὐχῶν πατρικῶν.

τὸ Ἀθηνῶν Πρωτοδικεῖον, ἀδελφῶν

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Χριστοδοῦλου
• Πρόλογος 9

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Σεβ. Μητροπολίτου Ναυπάκτου καὶ Βλασίου κ. Ἱεροθέου
• Ἱστορικὴ ἐξέλιξις τοῦ θέματος τῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευμάτος
εἰς τὰ Δελτία τῶν Ἀστυνομικῶν Ταυτοτήτων τῶν Ἑλλήνων Πολιτῶν 23

Σεβ. Μητροπολίτου Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Θάσου κ. Προκοπίου
• Νομικὴ θεώρησις τοῦ θέματος τῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευμάτος
εἰς τὰ Δελτία τῶν ἀστυνομικῶν ταυτοτήτων τῶν Ἑλλήνων Πολιτῶν 97

Σεβ. Μητροπολίτου Ἀλεξανδρουπόλεως κ. Ἀνθίμου
• Αἱ περὶ τοῦ πρακτέου προτάσεις τῆς Ἐκκλησίας, μετὰ τὰς κυβερνητικὰς
ἐξαγγελίας περὶ τῆς ἀπαγορεύσεως ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευμάτος εἰς τὰ
Δελτία τῶν Ἀστυνομικῶν Ταυτοτήτων τῶν Ἑλλήνων Πολιτῶν 135

ΕΓΚΥΚΛΙΟΙ

Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος 147

Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης 155

ΜΗΝΥΜΑΤΑ

Προκαθημένων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ Ἀρχιεπισκόπων 159

ΟΜΙΛΙΕΣ

Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Χριστοδοῦλου
• Ὁμιλία στὴν Λαοσύναξη Θεσσαλονίκης 197
• Ὁμιλία στὴν Λαοσύναξη Ἀθηνῶν 217
• Ὁμιλία στὸν Ἄρειο Πάγο 237

ΑΡΘΡΑ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ

Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Χριστοδούλου	
• Διαγραφή τοῦ θρησκευματος ἀπό τίς ταυτότητες - μιά νέα μορφή ἠθικῆς παρενόχλησης.....	253
Ἀρχιμ. Γεωργίου Καψάνη	
• 10 ἐρωτήματα γιά τίς συνειδήσεις ὄσων κατηγοροῦν τήν Ἐκκλησία.....	257
Ἀρχιμ. Ἀγαθαγγέλου Χαραμαντίδη	
• Ἡ ἀμφισβήτηση τῶν προϋποθέσεων (Ἐκκλησία καί Ἐνορία σήμερα).....	269
Ἀρχιμ. Νικολάου Χατζηνικολάου	
• Ἐκκλησιαστική διένεξη: ἀσφυξία καί ἀνάσα.....	275
• Ἀποκρυπτογράφηση τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ γονιδιώματος.....	281
Πρωτοπρεσβυτέρου Γεωργίου Μεταλληνοῦ	
• Ἡ Ἑλληνική ταυτότητα.....	287
• Εὐρωπαϊκός Διαφωτισμός καί Ρωμηοσύνη.....	295
Πρωτοπρεσβυτέρου Θωμᾶ Βαμβίνη	
• Διαγραφή καί θρήσκευμα.....	309
Πρωτοπρεσβυτέρου Δημητρίου Τζούμα, Ἀρεοπαγίτου ἐ.τ.	
• Θρησκευτική συνείδηση καί ταυτότητα.....	313
Μοναχοῦ Μωυσῆ, Ἀγιορείτου	
• Λογισμοί ἀπό τήν ἔρημο.....	317
Ἀναστασίου Μαρίνου	
• Τό θρήσκευμα, τό δελτίο ταυτότητας καί ἡ ἰδιωτική ζωή.....	321
• Τό θρήσκευμα καί οἱ ταυτότητες.....	329
Παναγιώτη Κανελλόπουλου	
• Ἡ ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος στίς ταυτότητες.....	335
• Ἡ Κυβέρνηση ὀφείλει νά κυβερνήσει ἐντός τῶν ὁρίων τοῦ Συντάγματος.....	341
Γεωργίου Κρίππα	
• Γνωμοδότησις ἐπί τῆς νομιμότητος τῆς ἀποφάσεως τῆς Ἀρχῆς Προστασίας Δεδομένων Προσωπικοῦ Χαρακτῆρος.....	345
Εὐαγγέλου Βενιζέλου	
• Ἡ ἄρση τοῦ ἀναθέματος εἶναι εὐκόλη.....	359
Εὐαγγέλου Γιαννόπουλου	
• Τό θέμα εἶναι πολιτικό.....	365
Μανόλη Δρεττάκη	
• Ἀγκάθια στίς σχέσεις Κράτους καί Ἐκκλησίας.....	371
• Ἡ Βουλή καί οἱ ταυτότητες.....	379

Γιάννη Μαρίνου	
• Καί λογοκρισία στήν ἀλήθεια.....	383
Εὐαγγέλου Θεοδώρου	
• Συνοπτική θεώρηση τοῦ ζητήματος τῶν ταυτοτήτων.....	387
Κορνηλίας Τσακιρίδου	
• Ταυτότητες, Ἔθνος καί Ὁρθοδοξία.....	391
Τίτου Ἀθανασιάδη	
• Ἑλληνισμός καί Ὁρθοδοξία.....	397
Θέμου Ἀναστασιάδη	
• Τά ματωμένα Prada.....	403
Λευτέρη Κανᾶ	
• Ταυτότητες καί παγκοσμιοποίηση.....	407
Σαράντη Καργάκου	
• Ὁ Ἕλληνας καί τό θρήσκευμα.....	409
• Μήπως δέν εἶχαμε κεράλι.....	415
Γ. Καστρινάκη	
• Ἡ διαγραφή τῶν συμβόλων.....	419
Ἀριστομένους Ματσάγγα	
• Παράδοση καί ταυτότητα.....	427
Βικτωρίας Νταγκουνάκη	
• Πολίτες Νούμερα.....	433
Κωνσταντίνου Χολέβα	
• Ἑλληνορθόδοξη ταυτότητα καί πλαστικές ταυτότητες.....	443
ΕΓΚΥΚΛΙΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ, ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝΤΑ,	
ΔΕΛΤΙΑ ΤΥΠΟΥ.....	449
ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ - ΨΗΦΙΣΜΑΤΑ	
• Ἐκτάκτου Διπλῆς Ἱερᾶς Συνάξεως Ἁγίου Ὁρους.....	485
• Ψήφισμα Ἱερῶν Μονῶν Ἁγίων Μετεώρων.....	489
• Συνδέσμου Ἐφημερίων τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Κρήτης.....	493
• Ἱεροῦ Συνδέσμου Κληρικῶν Ἑλλάδος.....	495
• Ἑλλήνων Μοναχῶν.....	499
• Θεολογικῶν Σχολῶν.....	501
• Καθηγητῶν Πανεπιστημίου Πατρῶν.....	513

ΠΡΟΛΟΓΟΣ*

Ἰπό τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί Πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Χριστοδούλου

Ἀνάγκη ἄκρως ἐπείγουσα, σοβαρά καί μεγάλη ἐπροκάλεσε τήν ὑπό τῆς ΔΙΣ ἑκτακτον σύγκλησιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας πρὸς μελέτην τοῦ ὡς μή ὠφελε δραματικῶς προκύψαντος μείζονος ζητήματος τῆς μή ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος εἰς τὰς ὑπό ἕκδοσιν ἐθνικᾶς ταυτότητος, διακηρυχθείσης διὰ στόματος τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ ἐνώπιον τῆς Βουλῆς τήν 24-5-2000. Περιοριζόμεθα νά τονίσωμεν καί ὑπογραμμίσωμεν ἐνταῦθα ὠρισμένας, κατά τήν ἄποψιν ἡμῶν, σημαντικᾶς πτυχᾶς καί παραμέτρους τοῦ ὅλου ζητήματος, ἀπαραιτήτους διὰ τήν ἐκτίμησιν τῆς σοβαρότητος τῆς καταστάσεως καί διὰ τήν λήψιν τῆς ἀποφάσεως ἡμῶν.

1. Καί κατά πρῶτον μὲν ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι ἡ Πολιτεία δέν ἐσεβάσθη τήν μεταξύ ἡμῶν καί τοῦ Ἰπουργοῦ Ἑθνικῆς Παιδείας καί Θρησκευμάτων κ. Πέτρου Εὐθυμίου ἐπιτευχθεῖσαν, παρουσία καί τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Περιστερίου κ.κ. Χρυσόστομου, Συνοδικοῦ Συνέδρου, κατά τήν πρώτην μετὰ τόν διορισμόν του ἐθιμοτυπικήν ἐπίσκεψίν του παρ' ἡμῖν τήν 17-5-2000, κοινήν συμφωνίαν, περί ἐκατέρωθεν δημιουργίας κλίματος εἰρήνης καί νηφαλιότητος διὰ τῆς ἐκατέρωθεν ὡσαύτως ἀποφυγῆς ὀξύνσεως αὐτοῦ, πρὸς ἔναρξιν ἀμοιβαίου διαλόγου καί κατάληξιν

* ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί Πάσης Ἑλλάδος κ.κ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ἐνώπιον τῆς ἐκτάκτου Ι.Σ.Ι. τῆς 6-6-2000.

εις κοινῶς, εἰ δυνατόν, ἀποδεκτὴν ἀπόφασιν ὡς πρὸς τὴν προαιρετικὴν ἀναγραφὴν τοῦ θρησκευματος εἰς τὰς νέας ταυτότητας. Τὴν ἐν λόγῳ συμφωνίαν ἐπέβαλον αἱ προηγηθεῖσαι ἐμπρηστικαὶ εἰς τὸν τύπον καὶ τὴν τηλεόρασιν δηλώσεις τοῦ Ὑπουργοῦ Δικαιοσύνης κ. Μιχ. Σταθοπούλου καὶ τοῦ Προέδρου τῆς Ἀρχῆς κ. Κων. Δαφέρμου, περὶ τῆς διαγραφῆς τοῦ στοιχείου τοῦ θρησκευματος ἀπὸ τὰς νέας ταυτότητας, καὶ περὶ σειρᾶς ὄλης μέτρων διὰ τὴν μετατροπὴν τῆς Ἑλλάδος εἰς κοσμικόν κράτος, κατὰ τὸ πρότυπον τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, ἡμῶν περιορισθέντων τότε εἰς τὴν λιτὴν δῆλωσιν ὅτι ὑπάρχει καὶ ὁ λαός, ἐρήμην τοῦ ὁποίου δέν εἶναι δυνατόν νά λαμβάνωνται τόσον σημαντικαὶ ἀποφάσεις, καὶ ἀκολούθως εἰς τινὰς ἀναφορὰς ἐπὶ τοῦ θέματος κατὰ τὴν διάρκειαν ἐπ' Ἐκκλησίας ὁμιλιῶν ἡμῶν. Σημειωθῆτω ἐνταῦθα ὅτι μερίς, τοῦ κυβερνητικοῦ κυρίως, τύπου παρουσίασε τὴν κατὰ τὰ ἄνω ἐπιτευχθεῖσαν συμφωνίαν ὡς νίκην τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῆς Κυβερνήσεως, τινὲς δὲ τῶν δημοσιογραφούντων ἐκάλουν τὸν κ. Πρωθυπουργόν νά ἐπιδείξῃ τὴν πυγμὴν αὐτοῦ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ στοιχεῖον τοῦτο διεδραμάτισεν, ὡς δεικνύουν τὰ πράγματα, σοβαρόν ρόλον εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν πραγμάτων. Πρὸς πρόληψιν τῆς ἐξελίξεως ταύτης ἐτονίσσαμεν εἰς τὸν κ. Πρωθυπουργόν, κατὰ τὴν τηλεφωνικὴν ἡμῶν ἐκ Ρουμανίας συνομιλίαν, τὴν 23ην Μαΐου 2000, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἔχει πλήρη ἐπίγνωσιν τοῦ διακριτοῦ ἀπὸ τὴν Πολιτείαν ἀλλὰ θεσμικοῦ ρόλου τῆς ἐντός τοῦ Κράτους, ὅτι δέν ὑπείσέρχεται εἰς τὰ τῶν κυβερνητικῶν ἀποφάσεων καὶ ὅτι διατηρεῖ μόνον τὸ δικαίωμα νά διατυπώσῃ τὰς ἀπόψεις τῆς ἐπὶ θεμάτων, τὰ ὅποια τὴν ἐνδιαφέρουν, ὡς τοῦτο ἄλλωστε συμβαίνει εἰς τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα τῆς Χώρας, ὅπου ἡ Κυβέρνησις πρό τῆς λήψεως παντός μέτρου διαλέγεται μετ' ἐκείνων τούς ὁποίους τὸ μέτρον τοῦτο ἐνδιαφέρει. Τὸ αὐτὸ ἐπανελάβεν ἐμφαντικῶς καὶ κατηγορηματικῶς εἰς τὸ ἐπίσημον Ἀνακοινωθέν τῆς καὶ ἡ ΔΙΣ.

2. Ἐμοῦ εὑρισκομένου ἐπὶ ἀποστολῇ εἰς Ρουμανίαν, ἡ ἐφημερίς «ΤΑ ΝΕΑ» (23-5-2000) μέ πρωτοσέλιδον κεντρικόν τίτλον προανήγγειλε τὴν εἰς τὴν Βουλὴν δῆλωσιν τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ κατὰ τὴν ἐπομένην ἡμέραν τῆς ἀποφάσεως περὶ διαγραφῆς ἐφεξῆς τοῦ στοιχείου τούτου ἐκ τῶν ταυτοτήτων. Ἡ

εἶδησις δέν κατέστη δυνατόν νά διασταυρωθῇ καὶ ἐπιβεβαιωθῇ ὑπὸ τῆς ἡμετέρας Πρωτοσυγκελλίας, καθότι ἀναζητηθεῖς ἐπιμόνωσ τῇ τηλεφωνικῇ ὁδηγίᾳ μου, καθ' ὅλην τὴν πρωΐαν τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὁ κ. Ὑπουργός Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων, δέν ἀνευρίσκετο. Κατόπιν τούτου καὶ περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς ἰδίας ἡμέρας ἐζήτησα τηλεφωνικὴν μου σύνδεσιν μέ τὸν ἴδιον τὸν Πρωθυπουργόν, ἡ ὁποία καὶ ἐπραγματοποιήθη, διαρκέσασα περὶ τὴν ἡμισίαν ὥραν. Κατ' αὐτὴν ἐζήτησα νά πληροφορηθῶ τὰ περὶ τῆς δημοσιευθείσης εἰδήσεως, ὑπομνήσας τὴν συμφωνίαν. Ὁ κ. Πρωθυπουργός μοί ἀνεκοίνωσεν ὅτι δύο νεώτερα στοιχεῖα ἐπέβαλον εἰς αὐτόν τὴν ἀπόφασιν νά ἀναγγεῖλῃ εἰς τὴν Βουλὴν τὰ περὶ τοῦ θρησκευματος εἰς τὰς ταυτότητας. Ταῦτα ἦσαν ἡ γραπτὴ ἐρώτησις τῆς βουλευτοῦ κας Μαρίας Δαμανάκη πρὸς τὸν Πρωθυπουργόν, καλούμενον νά ἀπαντήσῃ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἀπαλείψεως τοῦ θρησκευματος ἐκ τῶν νέων ταυτοτήτων, βάσει τῆς Ἀποφάσεως τῆς Ἐπιτροπῆς Δαφέρμου, καὶ ἡ Ἀπόφασις τῆς ὑπὸ τὸν κ. Κ. Δαφέρμον Ἀρχῆς, καθεαυτῆ, ἣτις εἶχεν ἀποσταλῆ εἰς τὸ Πρωθυπουργικόν Γραφεῖόν, καὶ ἡ ὁποία εἶχε δι' αὐτόν ὑποχρεωτικὸν χαρακτῆρα. Καὶ ἐν συνεχείᾳ μοί ἀνέπτυξε τὴν ἐπιχειρηματολογίαν, τὴν ὁποίαν ἐπανελάβε καὶ ἐντός τῆς Βουλῆς κατὰ τὴν ἐπιούσαν, διὰ νά καταλήξῃ ὅτι ἡ ἀπόφασις τοῦ περὶ διαγραφῆς τοῦ θρησκευματος εἶναι ἤδη εἰλημμένη καὶ θά ἀνακοινωθῇ. Παρὰ δὲ τὴν ἐκ μέρους ἡμῶν ἀναπτυχθεῖσαν λεπτομερῆ ἐπιχειρηματολογίαν πρὸς ἀντίκρουσιν τῶν πρωθυπουργικῶν ἀπόψεων, τελικῶς ὠλοκληρώσαμεν τὴν συνομιλίαν ἄνευ νά διαφανῇ που διάθεσις ἀναβολῆς τῆς ἐξαγγελίας. Μεταξύ τῶν ἄλλων ἐτονίσσαμεν εἰς τὸν κ. Πρωθυπουργόν ὅτι ὁ λαός δέν εἶναι δυνατόν νά δεχθῇ χάριν τῶν θρησκευτικῶν μειονοτήτων νά στερηθῇ τοῦ δικαιώματος νά δηλώσῃ τὸ θρησκευματὸν, ὅτι τὸ μέτρον τοῦτο εἶναι μόνον ἡ ἀπαρχὴ καὶ ἄλλων μέστων τὴν ἀποξήλωσιν τοῦ Σταυροῦ καὶ τῶν ἱερῶν Εἰκόνων ἀπὸ τὰ δημόσια καταστήματα (σχολεῖα, δικαστήρια, στρατόν κλπ.), ἀπὸ τὸν ἴστόν τῶν Σημαιῶν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία μάχεται ὑπὲρ τῶν ἀξιῶν τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαός εἶναι στενότατα συνδεδεμένος μέ τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ πίστις δέν εἶναι ἀπλῆ προσωπικὴ ὑπόθεσις τῶν πολιτῶν

μόνον, αλλά διαποτίζει και ὅλην τὴν ἐθνικὴν καὶ κοινωνικὴν ζωὴν καὶ τέλος, ὅτι πᾶσα ἀπόπειρα διαχωρισμοῦ μεταξύ θρησκείας καὶ κοινωνίας θά συναντήσῃ τὴν ζωηράν ἀντίδρασιν τοῦ πιστεύοντος λαοῦ. Ἐκ τῆς μέχρι τώρα πλουσίας ἐμπειρίας ἡμῶν ἐπιβεβαιούμεν ὅτι μόνον μύωπες δὲν κατανοοῦν ὅτι εὐρισκόμεθα ἐνώπιον μιᾶς νέας εἰκονομαχίας ἐπιδιωκούσης τὴν κατάλυσιν προαιωνίων πλαισίων ἐθνικῆς καὶ κοινωνικῆς παρουσίας τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τό προσκλήριον τῶν ἱστορικῶν δρωμένων τοῦ ἔθνους καὶ τὴν ἀλλοτρίωσιν τῶν συνειδήσεων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ δὴ τῶν νεωτέρων γενεῶν.

3. Ἐπηκολούθησεν ὁ γνωστός κονιορτός καὶ ἡ λάσπη, τὴν ὁποῖαν μετὰ μανίας ἤρχισε νὰ ρίπτῃ πρὸς τὴν πλευράν τῆς Ἐκκλησίας ἢ γνωστὴ μερὶς τοῦ τύπου, γραπτοῦ, προφορικοῦ καὶ ἠλεκτρονικοῦ, λάσπη ἢ ὁποῖα κατευθύνεται κυρίως κατὰ τοῦ προσώπου ἡμῶν, ἐνῶ ἤρχισαν ἤδη νὰ ἀκούωνται καὶ τινες φωναὶ ὑπὲρ τῶν ἀπόψεων τῆς Ἐκκλησίας ἐκ μέρους Ἱεραρχῶν, τῶν Θεολογικῶν ἡμῶν Σχολῶν, πολιτικῶν προσώπων κλπ., τοὺς ὁποῖους ἄπαντας ἀπὸ βάθους καρδίας εὐχαριστοῦμεν. Ὁ πολὺς μάλιστα λαὸς κατακλύζει καὶ ἡμᾶς εἰς τό κέντρον καὶ ἀσφαλῶς καὶ ὑμᾶς εἰς τὴν Ἐπαρχίαν δι' ὑπομνημάτων, ἐπιστολῶν καὶ προφορικῶν διαδημάτων ἀξιών δυναμικὴν ἀντιμετώπισιν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἀνακύψαντος ζητήματος. Τῆς πολεμικῆς κλιμακούμενης καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τῆς ἐπιστρατεύσεως ἀπιθάνων συκοφαντιῶν, ὡς λ.χ. ὅτι διαπραγματευόμεθα δῆθεν τό πακέττο Πρόντι ἢ ὅτι ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης ἐτοποθετήθη διὰ δηλώσεων του ὑπὲρ τῆς νομιμοφροσύνης τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἢ ὅτι τοὺς τῆς Ἐκκλησίας Ποιμενάρχας χαρακτηρίζει μόνον ὁ τύφος τῆς ἐξουσίας, ἢ ὅτι ἡ Ἐπιστημονικὴ Νομικὴ Ἐπιτροπὴ ἀπεφάνθη ὁμοφώνως ὑπὲρ τῆς κυβερνήσεως κλπ., ἀνελάβομεν ἐκστρατείαν διὰ τὴν ἐνημέρωσιν τῆς Κοινῆς Γνώμης, δι' ἐκδόσεως ἀνακοινώσεων, δι' ἀποστολῆς εἰς τηλεοπτικὰ συζητήσεις ἱκανῶν συνομιλητῶν πρὸς προβολὴν τῶν θέσεων τῆς Ἐκκλησίας καὶ διὰ δηλώσεων τοῦ ἐκπροσώπου τῆς Ἱ. Συνόδου Σεβ. Μητροπολίτου Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφασάλων κ.κ. Θεοκλήτου, ἐνῶ ἀξιοποιήσαμεν καὶ τὴν ἀπὸ ἀνυπόπτου χρόνου προγραμματισθεῖσαν συνέντευξιν ἡμῶν πρὸς

τοὺς ἀνταποκριτὰς τοῦ ξένου τύπου τὴν 31ην Μαΐου 2000, διὰ νὰ δώσωμεν τό στίγμα τῶν καιρῶν καὶ νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς πληθώραν ἐρωτήσεων, κυρίως ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου. Ἐπίσης, ἀξιοποιούμεν πᾶσαν προσφερομένην εὐκαιρίαν διὰ νὰ ἀπευθυνθῶμεν πρὸς τὸν λαόν καὶ ὑψώσωμεν τό λάβαρον τῆς ὑπερασπίσεως τῶν πατρογονικῶν ἡμῶν ἀξιών, εἰσπράττοντες κατὰ τρόπον προφανῶς ἐνθουσιώδη, καὶ δὴ καὶ μόλις 1 μῆνα μετὰ τὴν ἐκλογικὴν νίκην τῆς κυβερνήσεως, τὴν λαϊκὴν ὀργὴν ἐναντίον τῶν ληφθέντων μέτρων καὶ τὴν συμπαρατάξιν τῶν δυνάμεων τοῦ ἔθνους εἰς τὴν γραμμὴν τῆς Ἐκκλησίας. Ἐνταῦθα ἐπιθυμοῦμεν νὰ τονίσωμεν πόσῃ ζημίαν προξενοῦν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἀδόκιμοι ἢ πρόχειροι δηλώσεις κληρικῶν τινῶν παντός βαθμοῦ, ὅταν διίστανται πρὸς ἐκεῖνας τῆς Ἱ. Συνόδου. Διὸ καὶ ἡ ΔΙΣ κατὰ τὰς κανονικὰς Συνεδρίας αὐτῆς τοῦ μηνός Μαΐου καὶ πρὸ τῆς ἐναρξέως τῆς κρίσεως, εἶχεν ἀποφασίσει νὰ συστήσῃ τοῖς Ἱεράρχαις νὰ μὴ προβαίνωσιν εἰς δηλώσεις διὰ τοῦ τύπου ἐπὶ σοβαρῶν ζητημάτων τῆς Ἐκκλησίας, πρὶν ἢ διατυπώσῃ τὴν ἑαυτῆς γνώμην ἢ ΔΙΣ, ἢ ὑπευθύνως διαχειριζομένη τὰ μεγάλα ζητήματα τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ἐμφανίζετο διαφωνοῦσα ἢ Ἱεραρχία, πρὸς χάράν τῶν πολεμίων αὐτῆς. Καὶ εἶναι αὐτονόητον ὅτι μόνον μέ ἀρραγῆ ἐνότητα ὅλης τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ Πρώτου αὐτῆς μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου πιστοῦ καὶ τώρα θά ὑπάρξῃ αἰσία ἔκβασις τῆς σοδοῦσης κρίσεως καὶ μόνον, ἐάν ὑπάρξῃ ἐνιαία καὶ κρυσταλλινὴ τοποθέτησις ἐφ' ὅλων τῶν πτυχῶν τοῦ ζητήματος θά ὀδηγηθῶμεν εἰς τὴν νίκην. Τὴν ἱστορικὴν ἐξ ἄλλου διαδρομὴν, ἣν διήνυσεν ἢ προκειμένη ὑπόθεσις τῶν ταυτοτήτων θά εἰσηγηθῇ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ναυπάκτου καὶ Ἀγίου Βλασίου κ. Ἱερόθεος, Πρόεδρος τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς μελέτης τοῦ ζητήματος τῶν νέων ταυτοτήτων, μέ τό ὁποῖον, ὡς γνωστόν, συναρτῶνται καὶ πλεῖστα ἕτερα ἔτεραν τῆς μὴ ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος, θέματα ὡς εἶναι τό ἠλεκτρονικὸν φακέλωμα, ἢ ἠλεκτρονικὴ λωρίς κλπ., θέματα ὑψίστης σημασίας διὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ πολίτου καὶ τὴν προστασίαν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ φακελλώματος, δι' ἅτινα οὐδέ ἡ ἐλάχιστη μέχρι στιγμῆς ἔχει ἐπιδειχθῆ εὐαισθησία ἐκ μέρους τῆς πολυπραγμονούσης Ἀρχῆς.

4. Τό ἀνακῦψαν ζήτημα ἔχει, ὡς εἰκός, διαφόρους πτυχάς.

Καί οι Σεβ. Εισηγηταί θά αναπτύξουν τάς επί τῶν διαφόρων πτυχῶν ἀπόψεις αὐτῶν. Μεταξύ τῶν πτυχῶν τούτων εἶναι ἡ νομική, ἡ ἱστορική, ἡ πολιτική, ἡ ἐκκλησιαστική. Ἡ Ἱεραρχία, μετά καί τήν εἰσήγησιν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἀλεξανδρουπόλεως κ. Ἀνθίμου, ἐκλήθη καί ἔλαβε τήν πρέπουσαν θέσιν ἐπί τοῦ προβλήματος. Τό πρόβλημα ἐρευνᾶται ἀπό πάσης ἐπόψεως. Καί ἐπιτραπήτω εἰς ἡμᾶς νά τονίσωμεν ὅτι ἡ νομική δέν εἶναι ἡ σημαντικότερα. Τό πρόβλημα ἔχει πνευματικές καί πολιτικές διαστάσεις, ἀναφέρεται εἰς τήν ἰδιοπροσωπείαν τῶν Ἑλλήνων καί εἰς τήν διαφύλαξιν ἀπαραμειώτων τῶν θρησκευτικῶν στοιχείων εἰς τήν κοινωνικήν ζωήν. Οἱ Ἱεράρχαι, μακράν ἰστάμενοι σκοπιμοτήτων καί ἄλλων προσωπικῶν-κινήτρων, ἄγονται εἰς τό ὕψος τῶν περιστάσεων καί θά ἀποτρέψουν ἀπό τοῦδε τήν ἐκδήλωσιν μέτρων ἀντιεκκλησιαστικῶν καί ἀντιθρησκευτικῶν, ἀποβλεπόντων εἰς τήν σταδιακήν ἀπόθῃσιν τῆς Ἐκκλησίας εἰς τό περιθώριον τῆς κοινωνικῆς καί ἐθνικῆς ζωῆς. Εὐρισκόμεθα, ἐνώπιον μιᾶς συνδεδεασμένης προσπάθειας κύκλων τοῦ Διαφωτισμοῦ, τινῶν ἐκ τῶν θρησκευτικῶν μειονοτήτων καί ξένων παραγόντων, ἀποβλεπόντων εἰς τήν διά νομοθετικῶν διατάξεων καί ἀνεξαρτήτως τῆς ἀποφασισθείσης ἤδη διά τῆς συμπτώσεως τῶν ἀπόψεων τῶν δύο μεγάλων κομμάτων τῆς Βουλῆς μή ἀναθεωρήσεως τοῦ ἀρθροῦ 3 τοῦ Συντάγματος, καθιέρωσιν συνθηκῶν περιορισμοῦ ἢ καί πλήρους ἀνατροπῆς τοῦ σήμερον ἰσχύοντος θεσμικοῦ πλαισίου τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καί Κράτους. Τάς σχετικές πρός τοῦτο προτάσεις ἔχει συμπεριλάβει ἀπό τοῦ ἔτους 1993 εἰς μονογραφίαν του ὑπό τόν τίτλον «Σχέσεις Κράτους καί Ἐκκλησίας» ὁ νῦν Ὑπουργός Δικαιοσύνης καθηγητής κ. Μιχ. Σταθόπουλος. Εἰς τήν μελέτην του ἐκείνην προτείνει μεταξύ ἄλλων τήν ἀπάλειψιν τοῦ Προσπιμίου τοῦ Συντάγματος «Εἰς τό ὄνομα τῆς Ἀγίας καί Ὁμοουσίου καί Ἀδιαιρέτου Τριάδος», τήν καθιέρωσιν ὑποχρεωτικοῦ τοῦ πολιτικοῦ γάμου, προαιρετικοῦ τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν εἰς τά σχολεῖα, πολιτικῆς κηδεῖας κλπ. Καί αὐτήν τήν ἀντικατάστασιν τοῦ ἐλληνικοῦ ἀλφαβήτου μέ τό λατινικόν ἐγράφη εἰς τόν τύπον («Καθημερινή» 2-6-2000) ὅτι ἐπάνυμοι βουλευταί τοῦ κυβερνῶντος κόμματος, οἱ κ.κ. Παν. Κρητικός καί Ἡλίας Πα-

παηλίας φοβοῦνται ὡς ἐπικειμένην, βάσει ἀπολύτως ἀσφαλῶν πληροφοριῶν τεχνοκρατικῶν κύκλων, λόγω τῆς δυσχερείας προσαρμογῆς τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων εἰς τάς ἀνάγκας τοῦ διαδικτύου. Ἐχει ἤδη καταστῆ σαφές, παρά τάς περί τοῦ ἀντιθέτου διαβεβαιώσεις κυβερνητικῶν κύκλων, ἀλλά καί τοῦ ἰδίου πρός ἡμᾶς τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ, ὅτι τό μέτρον τῆς ἀπαλείψεως ἐκ τῶν ταυτοτήτων τοῦ θρησκευματος ἀποτελεῖ ἀπλῶς τήν ἀπαρχήν σειρᾶς ὅλης ἄλλων μέτρων, διά τῶν ὁποίων θά ἐπιδιωχθῆ ἡ μετατροπή τῆς χώρας εἰς κράτος λαϊκοῦ τύπου, καί ἡ ἀνατροπή μιᾶς μακραιωνος ἐλληνοχριστιανικῆς παραδόσεως ἡ ὁποία σφραγίζει ἤδη τήν ἱστορικήν πορείαν τοῦ ἔθνους ἐπί 2.000 χρόνια. Εἰς τοῦτο ἄλλωστε στοχεύουν καί αἱ συνεχῶς πυκνούμεναι ἐκδηλώσεις διανοουμένων τινῶν συζητούντων τό θέμα τοῦ χωρισμοῦ, ἄλλων οἱ ὁποῖοι ὑπεραμύνονται τῶν θρησκευτικῶν μειονοτήτων εἰς βάρος τῶν δικαιωμάτων τῆς πλειονότητος, καί ἄλλων ἐπιζητούντων ἄλλα τείνοντα εἰς τήν διαμόρφωσιν νέου νομικοῦ πλαισίου διά τήν ζωήν καί δραστηριότητα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐντός τοῦ κράτους. Ὁδηγός κατά ταῦτα εἰς τήν ἐπιζητούμενην τοποθέτησιν ἡμῶν δύναται νά εἶναι ἡ ληφθεῖσα ὑπό τῆς ΔΙΣ ἀπόφασις, κατά τήν ἔκτακτον συνεδρίαν αὐτῆς τῆς 30ῆς Μαΐου 2000, ὅπου διεκηρύχθη ἡ θέλησις τῆς Ἐκκλησίας νά προστατεύσῃ τό Γένος ἀπό τῆς ἐπιχειρουμένης ἀλλοτριώσεως. Ἡ ἀνάγκη διασώσεως τῆς πνευματικῆς καί ἐθνικῆς ἡμῶν αὐτοσυνειδησίας εὐρίσκεται εἰς τό ἐπίκεντρον τῶν σκέψεων ἡμῶν. Τόν προσηκόντως πολιτικόν χαρακτήρα τοῦ προβλήματος ἔχουν ἀναγνωρίσει καί πολιτικοί τοῦ κυβερνῶντος κόμματος, ὡς οἱ κ.κ. Εὐ. Γιαννόπουλος, Κων. Λαλιώτης, Εὐάγ. Βενιζέλος, Ἀκης Τσοχατζόπουλος, Στ. Παπαθεμελῆς, Χ. Καστανίδης, Ἐλ. Βερυβάκης, Θ. Πάγκαλος, Χρ. Οἰκονόμου καί πολιτικοί ἄλλων χώρων, ὡς λ.χ. οἱ κ.κ. Κων. Καραμανλῆς, Κων. Μητσοτάκης, Δημ. Τσοβόλας, Ἀντ. Σαμαρᾶς κ.ἄ., δικαστικοί, οἱ ὁποῖοι μάλιστα διερωτῶνται ποῖος ἄραγε κακός δαίμων ἀνεκίνησε τοιοῦτον ζήτημα εἰς καιρούς κρίσιμους, ὅτε ἡ κοινωνική συνοχή καί ἡ πανεθνική ἐνότης ἐπιβάλλονται πρός ἀντιμετώπισιν τῶν ὀξέων προβλημάτων τῆς χώρας. Καί ὡς τοιοῦτον πρέπει νά μελετηθῆ καί ἐρευνηθῆ.

5. Ὑπάρχει βεβαίως καί τό νομικόν μέρος. Ἡ Ἐπιστημο-

νική 'Επιτροπή τῆς παρ' ἡμῖν Νομικῆς 'Υπηρεσίας συνελθοῦσα δὲς, ὑπὸ τὴν προεδρίαν ἡμῶν, ἐπελήφθη τῆς ἐξετάσεως αὐτοῦ. Διευτυπώθησαν αἱ προσωπικαὶ γνῶμαι τῶν μελῶν αὐτῆς, ἐγκρίτων νομομαθῶν, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρξεν ὁμοφωνία, πλὴν δύο σημείων. α) ὅτι ἰσχύει σήμερον ὁ ν. 1988/91 περὶ ταυτοτήτων, ὁ ὁποῖος ὀρίζει ὡς ὑποχρεωτικὴν τὴν καταχώρισιν τοῦ θρησκευματος εἰς τὰς νέας ταυτότητας καὶ β) τοῦ χαρακτῆρος τῆς 'Αποφάσεως Δαφέρμου ὡς συστάσεως μὴ ὑποχρεωτικοῦ χαρακτῆρος. Τό συνταγματικῶς ἐπιτρεπτόν τῆς προαιρετικῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος ἀπετέλεσεν ἴδιον ζήτημα, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου διευτυπώθησαν ἀλληλοσυγκρουόμεναι γνῶμαι. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, περὶ τούτου κυρίως, ἀλλὰ καὶ περὶ ἄλλων νομικῶν πτυχῶν τοῦ ζητήματος, εἰσηγήθη ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Θάσου κ. Προκόπιος. Εἰς τὴν νομικὴν ἐπιστήμην τὰ ζητήματα δὲν εἶναι πάντοτε κρυσταλλίνης διαυγείας. Ὑπάρχουν ἀπόψεις αἱ ὁποῖαι διίστανται, ἄλλαι εἶναι περισσότερον ἰσχυραὶ ἢ καὶ κρατοῦσαι καὶ ἄλλαι ὀλιγότερον. Εἰς πᾶσαν ὅμως περίπτωσιν δι' ἓν ζήτημα τόσον ὑψηλοῦ κοινωνικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ ἐνδιαφέροντος, καμμία Κυβέρνησις δὲν θά ἤθελε νὰ περιορισθῆ εἰς τό γράμμα μόνον τοῦ νόμου καὶ νὰ ἀγνοήσῃ τὴν γνώμην τοῦ λαοῦ. Διό καὶ πιστεύω ὅτι εἰς τό πολιτικόν ἐπίπεδον θά πρέπει νὰ κινήθῃ ἡ ἀντίδρασις τῆς Ἐκκλησίας, πείθουσα μὲ πᾶν μέσον τὴν Κυβέρνησιν ὅτι ἡ συντριπτικὴ πλειονοψηφία τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ δὲν εἶναι διατεθειμένη νὰ ἀνεχθῆ τὴν λήψιν μέτρων διὰ τὸν θρησκευτικόν ἀποχρωματισμόν τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας. Εἰς τὴν φάρετραν τῆς Ἐκκλησίας ὑπάρχουν ἱκανὰ καὶ ἰσχυρὰ νομικὰ ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῆς συνταγματικότητος τῆς προαιρετικῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος, τὰ ὁποῖα καὶ πρέπει νὰ ἀξιοποιηθῶν. Ὅμως τό ζήτημα εἶναι ἡ ἐπιχειρουμένη ἀνατροπὴ τοῦ ἰσχύοντος καθεστῶτος, γενικῶς, εἰς τὰς σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Κράτους. Καὶ πρὸς ἀποτροπὴν του ἢ μετὰ τὸν Θεόν δύναμις τῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶναι τόσον οἱ νόμοι, ὅσον ὁ λαός. Καὶ δὲν πρέπει νὰ διαψεύσωμεν τὸν λαόν, οὔτε νὰ τὸν παραθεωρήσωμεν. Τοσοῦτω μᾶλλον διότι εἶναι ψυχολογικῶς ἔτοιμος νὰ συμπαρασταθῆ εἰς τὴν προσπάθειαν ἡμῶν νὰ διασώσωμεν τὴν ἰδιοπροσωπεϊάν μας καὶ νὰ συμπαραταχθῆ μεθ' ἡμῶν εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς

πνευματικῆς καὶ ἐθνικῆς ἡμῶν ταυτότητος. Τό μέγα τοῦτο ζήτημα πρέπει νὰ ἀξιοποιήσωμεν κατὰ τὸν πρέποντα τρόπον. Καταθέτομεν εἰς ἐπίρρωσιν τῶν ἀνωτέρω τὰς ἐκδηλώσεις εἰς ἅς προέβη αὐθορμήτως ὁ λαός κατὰ τὴν πρόσφατον ἐπίσκεψιν ἡμῶν εἰς Βέροιαν καὶ Νάουσαν διὰ τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ Ἰωβηλαίου, ἔνθα τό ἐνθουσιῶδες πλῆθος, συγκείμενον κυρίως ἐκ νέων ἀνθρώπων, διετράνωσεν κατὰ τρόπον κατηγορηματικόν καὶ εὐγλωττον τὴν ἀπόφασίν του νὰ ἀκολουθήσῃ τοὺς ποιμένας του εἰς τὴν ὁδόν τῆς διασώσεως τῆς πνευματικῆς του ἰδιοπροσωπεϊας, ἀποκροῦον διαρρήδην πᾶσαν σκέψιν κοινωνικῆς περιθωριοποιήσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ δὴ πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἐλαχίστων θρησκευτικῶν μειονοτήτων τῆς χώρας.

6. Ὅμως ἡ Κυβέρνησις, δι' ἀλλεπαλλήλων δηλώσεων τοῦ ἐκπροσώπου της κ. Δημ. Ρέππα, φέρεται ἀποκόπτουσα τὰς γεφύρας διαλόγου καὶ συνεννοήσεως, ἔστω καὶ κατ' αὐτὴν τὴν στιγμήν, μετὰ τῆς Ἐκκλησίας. Θεωρεῖ τό ὅλον θέμα τῶν ταυτοτήτων ὡς μὴ ἐπιδεχόμενον συζήτησιν καὶ ὡς διεκφευγόν δῆθεν τῶν ἐνδιαφερόντων τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν, κατὰ δήλωσιν τοῦ κ. Ρέππα τῆς 1ης Ἰουνίου 2000, δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ ἀναγορεύσῃ εἰς ἐπίσημον συνομιλητὴν τῆς Κυβερνήσεως διὰ τό προκείμενον ζήτημα. Ἡ δήλωσις αὐτὴ εἶναι πρωτοφανῆς καὶ προκλητικὴ. Ἀγνοεῖ ὄχι μόνον τό λογικόν, φρόνιμον, ζωηρόν καὶ ἀναπόφευκτον ἐνδιαφέρον τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν διάσωσιν τῆς αὐτοσυνειδησίας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν συστράτευσιν ἑκατομμυρίων πιστῶν καὶ πολιτῶν, οἱ ὁποῖοι εἶναι βέβαιον ὅτι εἰς τό νεῦμα τῆς Ἐκκλησίας θά καταστήσουν σαφές ὅτι ὁ λαός δὲν θά ἀνεχθῆ παραχάραξιν καὶ νόθευσιν τῆς παραδοσιακῆς του ταυτότητος. Εἰς τὴν ἸΣΙ ἐναπόκειται νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν θέσιν τῆς Κυβερνήσεως καὶ νὰ ἀποφασίσῃ διὰ τό ἐπίπεδον εἰς τό ὁποῖον θά πρέπει νὰ διεξαχθῆ ὁ ἀγὼν τῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι φανερόν ὅτι, ὅταν ἐκλείψῃ ἡ ψυχραιμία καὶ ἡ νηφαλιότης, ἐκεῖ τὰ πράγματα ὀδηγοῦνται εἰς ἀδιέξοδον. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι φιλόστοργος Μητῆρ ἀπάντων καὶ ἀσφαλῶς θά ὀμιλήσῃ συνετῶς καὶ νηφαλίως. Ἄλλ' ἐάν ἀπευθύνεται εἰς ἄγῃα μὴ ἀκουόντων, τότε τὸν λόγον θά ἔχη, θά πρέπει νὰ ἔχη, ὁ λαός, ὁ ὁποῖος εἶναι ἔτοιμος νὰ διαδηλώσῃ τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ υἱοθετηθῆ ἢ προαιρετικὴ ἀναγραφὴ τοῦ

θρησκευματος εις τας ταυτοτητας και η αποτροπη αλλων μετρων, με τα οποια επιδιωκεται το ηλεκτρονικον φακέλλωμα του λαου και ο ασφυκτικος περιορισμος των ελευθεριων του.

7. Δεν επιθυμουμεν να προκαταλάβωμεν τας αποφασεις της ΙΣΙ. Εκεινη ειναι το κυριαρχον οργανον διοικήσεως της Εκκλησίας και διαθετει την αναγκαίαν ετοιμότητα, δια να βλέπη δια γυμνου οφθαλμου, χωρις την χρῆσιν παραμορφωτικων κατόπτρων, την αλήθειαν, ως αυτη διαμορφουται εις το περιβάλλον. Διαθετει νουν και συνεσιν, δια να αναμετρήση τας ευθύνas της, δια να πείση τους κυβερνωντας οτι σφάλλουν, δια να συναγειρή τον λαόν εις αγώνα. Δεν ασκει πολιτική η Εκκλησία, αλλά δύναται να σκέπτεται και πολιτικά. Δύναται να εκτιμα έκασοτε, εάν και τι ειναι προτιμότερον του αλλου. Όμως, η Εκκλησία δεν πρέπει ποτε να θυσιάση εις τον βωμόν της οιασδήποτε σκοπιμότητος τον θησαυρόν της Πιστεως της, της Παραδόσεως της, του ηθους της και της πνευματικότητος της. Χωρις να αποστῆ της αληθείας, δύναται να επιδιώξη ειρηνικας μέν πλην αποφασιστικας διαδικασίας. Ημεις ήδη, κατά την συνέντευξιν ημων προς τους ανταποκριτάς του ξένου τύπου (31ην Μαΐου 2000), διευτώσαμεν την αρχήν αυτην δια της συνθηματικης φράσεως «Ναι εις τον διάλογον-όχι εις τον συμβιβασμόν», προετοιμάζοντες τρόπον τινα το εδαφος δια την λήψιν των αναγκαίων αποφασεων της ΙΣΙ. Πέραν τούτων, όμως, η Εκκλησία ως πνευματικόν και θεϊον καθίδρυμα διαθετει και την απροσμάχητον δύναμιν της προσευχῆς. Διαθετει την πανοπλίαν του Πνεύματος και τον πλοῦτον της Παραδόσεως των Αγίων και Θεοφόρων Πατέρων της. Διαθετει την ιεράν παρακαταθήκην των αγώνων της υπέρ της ευσεβείας και υπέρ του λαου της. Εάν παραμείνωμεν μακράν του προβληματισμου επιλέγοντες την αδράνειαν, θα επέλθουν δεινά ανυπολόγιστα εις τας ψυχάς του κόσμου. Χρέος και καθήκον ημων ειναι να τιμήσωμεν και την ιστορίαν και την παράδοσιν ημων, μακράν σκοπιμοτήτων, μετά παρησίας και θαρραλέας τοποθετήσεως, επισημαίνοντες τους κινδύνους. Εάν τώρα η Εκκλησία υποκύψη, η σταδιακή συντριβή της ειναι βεβαία. Την ευθύνην ενάρξεως της διαμάχης φέρει ακεραία η Πολιτεία. Εκεινη ενήργησεν, ως ενήργησεν ανοίξασα τους ασκούς

του Αϊόλου και δημιουργήσασα ζήτημα ακαιρον και αφυκολόγητον. Ουδεις υπήρχε λόγος να τεθῆ επί τάπητος τώρα τοιούτον ζήτημα. Ήσαν παλαιόθεν γνωσταί αι απόψεις ενίων διανοουμένων, οπαδών του αθέου Διαφωτισμου, περί της Εκκλησίας και περί της θέσεως της εις το εθνος. Ποιος λόγος υπήρχε να δημιουργηθῆ τώρα εν τόνον σοβαρόν πρόβλημα; Η αρχική, πρό δεκαετίας περίπου, θέσις της Εκκλησίας ἦτο η υποχρεωτική αναγραφή του θρησκευματος. Τοῦτο άλλωστε προέβλεψε και ο ν. 1899/91. Η Εκκλησία εκαμε ήδη την πρώτην υποχώρησιν. Από της αρχικῆς τοποθετήσεως της υπέρ της υποχρεωτικῆς αναγραφῆς του θρησκευματος εις τας νέας ταυτοτητας, μετεκινήθη εις την προαιρετικήν. Και τουτο δια να συμπορευθῆ με την επιταγήν του ατομικου δικαιώματος της θρησκευτικῆς ελευθερίας, ἐφ' ὅσον τινές των θρησκευτικων μειονοτήτων της χώρας (Ρωμαιοκαθολικοί, Ισραηλίται) και των αίρετικων και παραθρησκευτικων κινημάτων (σαηεντολόγοι, χιλιασταί κλπ.) θεωρουν οτι εκτίθενται εις διακρίσεις εις βάρος των με την αναγραφῆν του θρησκευματος των εις την ταυτοτητά των. Και ανέμενε την κατανόησιν εκ μέρους των κρατούντων. Αντ' αυτης ενεπαίχθη και ἐμπαίζεται. Υβρίζεται σκαιως και συστηματικως από τα τέκνα της. Απειλείται με οικονομικόν αποκλεισμόν και ποινικας κυρώσεις. Δεν γνωρίζουν όμως οι οὔτω πως συμπεριφερόμενοι προς την Μητέρα των Εκκλησιαν οτι το μόνον το όποιον επιτυγχάνουν ειναι να χαλυβδώνουν την θέλησιν και να εξωθοῦν τους πληττομένους αδικως προς τα άκρα. Αλλ' ημεις χωρις να υποκύψωμεν εις τον πειρασμόν, οφείλομεν μετά παρησίας και αποφασιστικότητος να ἐγκύψωμεν εις το πρόβλημα, να συσκεφθῶμεν εν Αγίῳ Πνεύματι και να αποφασίσωμεν τά τῶ Θεῷ ἀρέσκοντα και τά τῶ λαῷ συμφέροντα. Δεν κρίνομεν ασκοπον να υπογραμμίσωμεν ενταῦθα οτι επιβάλλεται να ζυγίσωμεν και τας δυνάμεις ημων και τας αντοχάς και την δοκιμασίαν εκ της αντιπαραθέσεως προς το πανίσχυρον κράτος. Ήδη δοκιμάζομεν τον οἶστρον της παραπληροφόρησεως, την καταγιγιστικήν μανίαν της απειλῆς, τον φόβον δεινων δια την Εκκλησίαν δια της λήψεως κατ' αυτης δυσμενων μετρων, την ανακίνησιν θεμάτων μείζονος σημασίας δια την ζωήν της Εκκλησίας, τον αποκλεισμόν

της ἀπό τήν οἰκονομικήν στήριξιν, μέ ἀποτέλεσμα τήν τελμάτω-
σιν τῶν ἔργων της, τόν διασυρμόν τῶν στελεχῶν της. Εἴμεθα
ἔτοιμοι δι' ὅλα αὐτά; Εἴμεθα διατεθειμένοι νά ἄρωμεν τόν Σταυ-
ρόν μιᾶς τοιαύτης διαρκοῦς δοκιμασίας; Ἀλλά τί δέον γενέσθαι;
θά γίνωμεν ἀμνήμονες τῶν παραδόσεων ἡμῶν καί τῆς ὁμολο-
γιακῆς παρρησίας τῶν ἀγίων; Θά παραδώσωμεν εἰς τόν Καιάδα
τῶν ὑλικῶν συμφερόντων τά ἅγια, εἰς τά ὅποια πιστεύομεν καί
ὑπέρ τῆς προασπίσεως τῶν ὁποίων ὠρκίσθημεν νά ἀγωγιζώμεθα
μέχρις ἐσχάτων; Τινές ἴσως μειδιάσουν ἐπί τῷ ἀκούσματι τῶν
φράσεων τούτων. Μή καί παραλογιζώμεθα, θά εἴπουν. Μή καί
ὑπερεκτιμῶμεν τάς καταστάσεις; Μή καί δέν εὕρισκώμεθα ἐνώ-
πιον τόσον τραγικῶν καταστάσεων; Ὅπως καί ἂν ἔχωσι τά
πράγματα, ἐν εἶναι βέβαιοι, ὅτι κρινόμεθα σήμερον ὄχι μόνον ἀπό
τήν συνείδησιν ἡμῶν καί τήν ἱστορίαν, ἀλλά καί ἀπό τόν λαόν.
Ἐνώπιον ἡμῶν πρόκειται ὑπόθεσις λίαν σοβαρά καί ἐπικίνδυνος.
Δέν πρόκειται περί παρωνυχίδος, διό καί ἐπιβάλλεται ἄμεσος,
ἄνευ ἀναβολῶν ἀντίδρασις. Τάς ἐπιπτώσεις τῆς ὑποθέσεως ταύ-
της ἐπί τῆς γαλήνης τῶν καρδιῶν πᾶς τις διακρίνει, καί τάς
ἐκατέρωθεν ζημίας, τάς ὁποίας μία κακή ἐξέλιξις προοιωνίζεται
εὐκόλως τις κατανοεῖ. Νά σιωπήσωμεν δέν δυνάμεθα καί νά
προχωρήσωμεν διστάζομεν. Εἴμεθα ὑπεύθυνοι Ποιμένες τοῦ λαοῦ
καί ὀφείλομεν νά τόν διδάξωμεν ὅτι χάριν τῆς πίστεως ἡμῶν
εἴμεθα ἔτοιμοι καί εἰς πῦρ καί εἰς θάνατον νά χωρήσωμεν. Ἡ
Ἐκκλησία οὔτε ἠτᾶται, ἀλλ' οὔτε καί συμβιβάζεται. Δέν πρέ-
πει νά ἀπεμπολήσωμεν τόν διάλογον, ἀλλά καί δέν πρέπει νά
ἐγκαταλείψωμεν τόν ἀγῶνα. Μακράν ἀφ' ἡμῶν σκέψεις ἠττο-
παθείας καί ἀκροτήτων. Σύνεσιν καί σοφίαν, διάκρισιν καί ἀπο-
φασιστικότητα συνιστῶμεν. Καί Κύριος εἶη ἡμῖν βοηθός καί
ἀντιλήπτωρ.

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

**Ἱστορική εξέλιξις τοῦ θέματος
τῆς ἀναγραφῆς τοῦ Ἐρησκέυματος
εἰς τὰ Δελτία τῶν Ἀστυνομικῶν Ταυτοτήτων
τῶν Ἑλλήνων Πολιτῶν***

*Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ναυπάκτου καὶ Ἀγίου Βλασίου
κ. Ἱεροθέου*

Θεωρῶ ιδιαίτερη τιμὴ καὶ εὐθύνη, πού ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μέ πρόταση τοῦ Μακαριωτάτου Προέδρου Αὐτῆς κ.κ. Χριστοδούλου μοῦ ἀνέθεσε τὴν Προεδρία τῆς εἰδικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν ταυτοτήτων καὶ νά εἰσηγηθῶ στὴν Ἱεραρχία τὸ θέμα «*Ἱστορική εξέλιξις τοῦ θέματος τῆς ἀναγραφῆς τοῦ Ἐρησκέυματος εἰς τὰ Δελτία τῶν Ἀστυνομικῶν Ταυτοτήτων τῶν Ἑλλήνων Πολιτῶν*».

Βέβαια, πρέπει νά ὁμολογήσω ὅτι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἀντελήφθην τὴν σοβαρότητα τοῦ θέματος τῆς Ἐπιτροπῆς αὐτῆς καὶ δίστασα νά ἀποδεχθῶ τὴν τόσο τιμητικὴ, ἀλλὰ καὶ ὑπεύθυνη αὐτὴ διακονία, ἀλλὰ τελικὰ ἔκανα ὑπακοή.

Προβλεπόταν ἀπὸ πολὺ καιρὸ μιά ἀλλαγὴ στό θέμα τῶν ταυτοτήτων, ὄχι ὅμως κατὰ τὸν τρόπον μέ τὸν ὁποῖον τέθηκε τὸ θέμα τελευταῖα. Ἦδη ἀπὸ τίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ '80 γινόταν λόγος γιὰ ἀλλαγὴ στόν τύπο τῶν ταυτοτήτων καὶ γι' αὐτὸ οἱ Κληρικοί καὶ ἡ Ἱερά Σύνοδος ἐδέχοντο ἐπανειλημμένα ὀχλήσεις-προκλήσεις.

*Εἰσήγησις κατὰ τὴν Συνεδρίαση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τῆς 6ης Ἰουνίου 2000.

Πρέπει νά ὁμολογήσω ὅτι στήν ἀρχή, ὅταν μελετοῦσα τό θέμα, δέν ἔβλεπα ὅλες τίς προεκτάσεις του, δηλαδή τό ἀντιμετώπιζα ἀποσπασματικά, ἀλλά μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου, μέ τήν συνεχῆ μελέτη, ἔβλεπα τίς ποικίλες προεκτάσεις καί παραμέτρους του. Δέν πρέπει νά βλέπη κανεῖς τό θέμα μόνον θεολογικά, ἀλλά εἶναι ἀνάγκη νά προχωρῆ καί στήν μελέτη τῶν ἐθνολογικῶν καί κοινωνικῶν ζητημάτων, ὅπως ἐπίσης πρέπει νά βλέπη καί τήν ποιμαντική τοῦ ζητήματος. Ἄλλωστε, ἡ θεολογία ποτέ δέν πρέπει νά ἀποκόπτεται ἀπό τήν ποιμαντική. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μᾶς δίδαξαν ὅτι πρέπει νά θεολογοῦμε ποιμαίνοντες καί νά ποιμαίνουμε θεολογοῦντες.

Στήν συνέχεια, θά ὑπογραμμίσω μερικά σημεία, τά ὅποια θεωρῶ ἀπαραίτητα γιά τήν κατά τό δυνατόν καλύτερη κατανόηση τοῦ θέματος αὐτοῦ, ἀπό πλευρᾶς τῶν Ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας, καί μέσα πάντα ἀπό τήν προοπτική ὅτι ἡ ἐσχατολογική θεώρηση τῆς χριστιανικῆς ζωῆς ποτέ δέν ἀρνεῖται τήν ἱστορία καί τόν χρόνο. Τό λέγω αὐτό, γιατί πάντοτε ἔχουμε κατά νοῦν ὅτι ἡ Ἐκκλησία προχωρεῖ ἀπό τήν ἱστορία στό ἐσχατο. Δέν παραμένει στό ἱστορικό γίνεσθαι, ἀλλά πορεύεται μέ τήν ἔμπνευση τῶν ἐσχάτων. Ἀναγκαστικά, λοιπόν, ἡ εἰσήγηση αὐτή θά ἔχει ἱστορικά στοιχεῖα τοῦ παρόντος, χωρίς νά ἀποδεσμεύεται ἀπό τό ἐσχατο πού μεταμορφώνει τό παρόν θά προσπαθῆσω δηλαδή νά κάνω μιά ὠσμωση μεταξύ θεολογίας καί τοῦ ἱστορικοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων.

Βέβαια, μπορεῖ νά παρατηρηθοῦν ὀρισμένες ἐλλείψεις στή διαπραγμάτευση τοῦ θέματος, ἐπειδή, κατά τήν περίοδο τῶν συζητήσεων γιά τήν ἀναγραφή ἢ μή τοῦ θρησκευματος στίς ταυτότητες, εὐρισκόμουν στήν Ἀμερική.

1. Γενικό θεωρητικό πλαίσιο

Τό θέμα τῶν ταυτοτήτων καί εἰδικά τῆς ἀναγραφῆς ἢ μή τοῦ θρησκευματος σέ αὐτές δέν εἶναι ἀπλό, ἀλλά πολύπλευρο ζήτημα καί πολύπλοκο. Γιά νά δοῦμε τήν σοβαρότητα τοῦ ζητήματος αὐτοῦ καί τήν πολυπλοκότητά του πρέπει νά ὑπογραμμίσουμε συνοπτικά τέσσερα ἐπιμέρους ζητήματα, πού θά ἀποτελέσουν τό θε-

ωρητικό ὑπόβαθρο τῶν ὅσων θά ἀκολουθήσουν.

Τό **πρῶτο** εἶναι ἡ σχέση μεταξύ τῆς λεγομένης *κοινωνικῆς συνοχῆς* στήν Εὐρωπαϊκή Ἑνωσι καί τῆς *προσωπικῆς ἐλευθερίας* τοῦ ἀνθρώπου.

Πράγματι, οἱ νέες συγκυρίες καί ἱστορικές συνθήκες μᾶς ἔχουν ἐντάξει στήν Εὐρωπαϊκή Οἰκογένεια καί ἔχουμε σχέση καί ἐπικοινωνία μέ τούς ἄλλους εὐρωπαϊκούς λαούς, παρά τό γεγονός ὅτι στό παρελθόν ὑπῆρξαν τεράστιες πολιτιστικές καί ἐθνικές ἀκόμη διαφορές μεταξύ τῆς Ἀνατολῆς καί τῆς Δύσης, ἀφοῦ στήν Ἀνατολή κυριαρχοῦσε ἡ Ρωμαϊκή Αὐτοκρατορία μέ τόν συγκεκριμένο τρόπο ζωῆς, ἐνῶ στήν Δύση οἱ Φράγκοι μέ τήν ἰδιαίτερη πολιτιστική ἰδεολογία. Σήμερα ἔχουν ἀλλάξει τά πράγματα καί ζοῦμε σέ κοινωνία μέ τούς εὐρωπαϊκούς λαούς.

Ὅμως, τό πρόβλημα εἶναι ὅτι στήν σημερινή Εὐρώπη ὑπάρχει μιά πολυπολιτισμικότητα μεταξύ τῶν λαῶν, καταρρέουν τά ἠθικά, θεολογικά καί φιλοσοφικά ἐρείσματα, πράγμα τό ὅποιο ἔχει ὡς συνέπεια τήν ἀΐξηση τῆς ἐγκληματικότητας, τῆς ἀδικίας, τήν διακίνηση ψυχοτρόπων οὐσιῶν κλπ. Ἐπίσης, ἡ μεγάλη λαθρομεταστευτική κίνηση εἶναι ἐκεῖνη πού δημιουργεῖ τεράστια προβλήματα. Ὅλα αὐτά κλονίζουν τήν κοινωνική συνοχή. Γι'αὐτόν ἀκριβῶς τόν λόγο ἐπιδιώκεται μέ τήν θέσπιση νόμων καί τήν ὑπογραφή συνθηκῶν νά διατηρεῖται ἡ κοινωνική συνοχή, παρά τήν ποικιλομορφία τῶν παραδόσεων καί πολιτισμῶν.

Μέσα σέ αὐτήν τήν ἀδήριτη ἀνάγκη ἐρευνᾶται, μήπως ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου καταστρατηγηθῆ γιά χάρη μᾶς κοινωνικῆς ἐνότητας. Βέβαια, αὐτό λέγεται ἀπό τήν ἄποψη ὅτι πράγματι ὑφίσταται τεράστια διαφορά μεταξύ τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν καί τῆς ἐλευθερίας τοῦ προσώπου. Ἀλλά δέν εἶναι αὐτό τό θέμα μου καί δέν προχωρῶ στήν ἀνάπτυξή του. Τό ἐρώτημα, λοιπόν, πού τίθεται εἶναι πῶς θά διατηρηθῆ ἡ κοινωνική συνοχή χωρίς νά καταργεῖται ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου, καί πῶς ἡ λεγομένη ἐλευθερία τοῦ προσώπου δέν θά καταργεῖ τήν κοινωνική συνοχή.

Τό **δεύτερο** σημείο εἶναι ἡ σχέση μεταξύ τῆς λεγομένης *παγκοσμιοποίησης* καί τῆς *ἀρχῆς τῆς ἐπικουρικότητας*.

Στίς ἡμέρες μας γίνεται πολύς λόγος γιά τήν παγκοσμιοποίηση. Σημαντικά κείμενα εἶναι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρ-

θολομαίου, έννοῶ τήν ὀμίλια πού ἔκανε στό Νταβός, ὀμιλίες καί γραπτά κείμενα τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί Πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστοδούλου, κείμενα ἄλλων Ἀρχιερέων, Καθηγητῶν Πανεπιστημίου κλπ. "Ὅλα αὐτά τά προϋποθέτω καί δέν θεωρῶ τόν χῶρο κατάλληλο γιά νά γίνουν σχετικές ἀναλύσεις.

"Ὅταν κάνουμε λόγο γιά παγκοσμιοποίηση πρέπει νά έννοοῦμε ὅτι αὐτή ξεκίνησε κυρίως ὡς οἰκονομικό μέγεθος, ἀφοῦ ἀπέβλεπε στήν διεθνοποίηση τῆς ἀγορᾶς. Ἐπειδή ὅμως ἡ κινητήρια δύναμη τῆς παγκοσμιοποίησης εἶναι ἡ τεχνολογία, γι'αὐτό καί «ἡ ἀνάπτυξη τῶν νέων τεχνολογιῶν σέ ὅλον τόν κόσμο ὀδηγεῖ στήν δημιουργία μιᾶς πραγματικά παγκόσμιας κοινωνίας». Καί, βέβαια, αὐτό ἐπεκτείνεται καί στήν δημιουργία ἐνός παγκόσμιου πολιτισμοῦ¹. Οὐσιαστικά, βαίνομε στήν ἐπικράτηση ἐνός μόνου πολιτισμοῦ, τοῦ λεγομένου δυτικοῦ πολιτισμοῦ. Πρόκειται γιά μιᾶ καρχομάγνεια πολιτιστική κυριαρχία. Αὐτές εἶναι καί οἱ ἐπιδιώξεις τῆς λεγομένης Νέας Ἐποχῆς καί τῆς Νέας Τάξης Πραγμάτων. Καί, βέβαια, ἐμεῖς δέν ἔχουμε πρόβλημα τόσο μέ τήν παγκοσμιοποίηση στόν τομέα τῆς οἰκονομίας, ἀλλά κυρίως στόν τομέα τῆς λεγομένης ὁμογενοποίησης τῶν λαῶν, τῆς ἀφομοίωσης τῶν πολιτισμῶν καί τῆς ἀπωλείας τῆς πολιτιστικῆς ἑτερότητάς μας.

Αὐτόν τόν κίνδυνο τόν βλέπουν καί ἐκεῖνοι πού διευθύνουν τίς τύχες τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνωσης. Πιο κάτω θά μᾶς δοθῆ ἡ δυνατότητα νά ἀναφερθοῦμε στό θέμα αὐτό καί νά δοῦμε πῶς οἱ προβληματισμοί τῶν Εὐρωπαίων Ἡγετῶν φαίνονται καί στίς συνθήκες πού καταρτίζονται, ἀλλά ἐδῶ θά ἐπιμείνω μόνο σ' ἓνα σημεῖο. Ἀπό σχετικό ἄρθρο πού δημοσιεύθηκε σέ ἔφημερίδα φαίνεται καθαρά ὅτι παράλληλα μέ τήν λεγομένη παγκοσμιοποίηση ἀναπτύσσεται στήν Εὐρώπη καί ἡ λεγομένη «ἀρχή τῆς ἐπικουρικότητας». Στήν ἐπίσημη Ἐφημερίδα τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κοινοτήτων (14-7-1999) γίνεται λόγος γιά τήν «γνωμοδότηση τῆς ἐπιτροπῆς τῶν περιφερειῶν γιά τήν ἀρχή τῆς ἐπικουρικότητας. Πρός μία πραγματική προσέγγιση τῆς ἐπικουρικότητας. Ἐκκλήση τῆς ἐπιτροπῆς τῶν περιφερειῶν» τῆς 11ης Μαρτίου τοῦ 1999.

1. Βλ. Κωνσταντίνου Ζορμπᾶ: «Δοζίμια γιά τήν Παγκοσμιοποίηση», σελ. 22 καί ἔξης.

Στήν γνωμοδότηση αὐτή τῶν περιφερειῶν σαφῶς λέγεται: «Μόνον ἐφόσον διακριθοῦν οἱ περιφερειακές ἰδιαιτερότητες καί ἡ πολιτιστική ταυτότητα, μπορεῖ ἡ Εὐρώπη νά ἀντέξει στόν γενικό πολιτιστικό ἀνταγωνισμό». Ἄρα, γίνεται λόγος γιά πολιτιστικό ἀνταγωνισμό καί γιά προσπάθεια γιά διάκριση τῶν περιφερειακῶν ἰδιαιτεροτήτων καί τῆς πολιτιστικῆς ταυτότητας. Ἐπίσης, πρέπει νά σημειωθῆ ὅτι μέ τήν ἀρχή τῆς ἐπικουρικότητας καθιερώνεται «ἡ ἀρχή τῆς ἐγγύτητας», ὅταν οἱ ἀποφάσεις λαμβάνονται ὅσο τό δυνατόν πλησιέστερα στους πολίτες, ἡ ἀρχή τῆς «εὐρωπαϊκῆς ἀλληλεγγύης», πού συνίσταται στήν ἰσοτιμη συμμετοχή ὅλων στήν διαδικασία ὀλοκλήρωσης, ἀκόμη καί τῶν ἀσθενεστέρων, «ἡ ἀρχή τῆς ἀναλογικότητας», πού συνίσταται στό γεγονός ὅτι ἡ δράση τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινοτήτας πρέπει νά ἀφορᾷ ὄχι μόνο τά Κράτη-μέλη, ἀλλά καί ὅλα τά ἐπίπεδα ἐξουσίας, καί ἡ ἀρχή «τῆς πολυμορφίας καί ἑτερότητας», ἐφόσον ἀποτελοῦν τά χαρακτηριστικά τῆς Εὐρωπαϊκῆς ταυτότητας.

Ἐπομένως, «οἱ ἀρχές τῆς ἐφαρμογῆς τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης, ἰσοτιμίας, συνεργασίας, ἑτερότητας, ἰσόρροπης σχέσεως καί ἀνταλλαγῆς δυνατοτήτων ἀποδίδουν ἄριστα τό περιεχόμενο τῆς "ἀρχῆς τῆς ἐπικουρικότητας", ἡ ἐφαρμογή τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ τό διέξοδο στό ἀδιέξοδο τῆς παγκοσμιοποίησης, ἀπορρίπτοντας κάθε τάση ὁμοιομορφίας "κομφορμιστικοῦ" τύπου ὡς ὑποδοθηθοῦσα τήν "πλουραλιστική πολυμορφία καί τήν ἀνάπτυξη συμμετοχῆς καί συνεργασίας"»².

Φαίνεται, λοιπόν, καθαρά ὅτι δέν μποροῦμε νά δικαιολογοῦμε κάθε ἀλλαγή στήν κοινωνία μας ἐν ὀνόματι τῆς Εὐρώπης καί ἐκεῖνων πού ὑφίστανται στόν εὐρωπαϊκό χῶρο, παραγνωρίζοντας τήν πολιτιστική ἑτερότητα, τήν ὁποία ὑπονοοῦν καί οἱ Εὐρωπαῖοι.

Τό τρίτο σημεῖο εἶναι ἡ σχέση μεταξύ τεχνολογικῆς-ἠλεκτρονικῆς ἀναπτύξεως καί τῆς προστασίας τοῦ πολίτη ἀπό τήν πλήρη ὑποδούλωσή του.

Ἡ ἀνάπτυξη τῆς σύγχρονης τεχνολογίας καί ἡ καλλιέργεια τῆς ἠλεκτρονικῆς ἐπεξεργασίας δημιούργησαν τήν ἀνάγκη νά θεσπιστοῦν νομοθεσίες, βάσει τῶν ὁποίων θά προστατεύεται ὁ πολίτης ἀπό κάθε καταδυνάστευση.

2. Ἀρχιμ. Χρυσσοτόμου Σαβδάτου. Ἡ ἀρχή τῆς ἐπικουρικότητας ὡς εὐρωπαϊκῆς ἀξίας καί τό φαινόμενο τῆς παγκοσμιοποίησης, εἰς ἐφημ. «Ὀρθοδοξία», τεῦχ. 1.

Μέ την σύγχρονη ανάπτυξη της ηλεκτρονικής τεχνολογίας οδηγούμαστε σέ έναν κόσμο άνελευθερίας καί σύγχρονης δουλείας, έθνικης, κοινωνικης καί προσωπικης. Καλλιεργείται ένα καθεστώς σύγχρονης δουλείας πού επιτυγχάνεται μέ την πληροφορική, χωρίς, βέβαια, νά παραθεωρη κανείς τά θετικά στοιχεία της πληροφορικης. Τό βιβλίό του Ζάν Γκισνέλ «Πόλεμοι στόν Κυβερνοχώρο, μυστικές υπηρεσίες καί Internet», στό όποιο γίνεται λόγος γιά σύγχρονους «πληροφοριακούς» πολέμους, σύγχρονα όπλα πληροφορίας, «πληροφοριακούς» πειρατές καί κατάσκοπους, είναι αρκετά διαφωτιστικό καί έκφραστικό. Μέσα σέ αυτήν την προοπτική μπορούμε νά δοῦμε όχι μόνον τίς Συνθήκες καί τούς διαφόρους Νόμους, αλλά καί άλλα μέσα, μεταξύ τών όποιων τό γνωστό Δίκτυο Echelon, διά του όποιου, σύμφωνα μέ δημοσιεύματα, «120 δορυφόροι ύποκλέπτουν, αξιολογούν καί μεταφράζουν καθημερινά 2 δισ. τηλεφωνικές συνδιαλέξεις»³.

Έχει παρατηρηθή ευστόχως ότι οι κλασικές διατάξεις γιά την προστασία της προσωπικότητας του ανθρώπου καί «τά παραδοσιακά θεσμικά πρότυπα» δέν είναι αρκετά, γι' αυτό «κρίνεται απαραίτητη ή εισαγωγή νέων, έκσυγχρονημένων αλλά καί εξειδικευμένων ρυθμίσεων, ικανών νά ύποδεχθουν κατάλληλα τό φαινόμενο αλλά καί νά διασφαλίσουν τό φιλελεύθερο καί δικαιοκρατικό χαρακτήρα της τεχνολογικής ανάπτυξης, οὔτως ώστε νά άποτραπει ό κίνδυνος νά καταστεί ό άνθρωπος-πολίτης άντικείμενο ήλεκτρονικής χειραγώγησης».

«Στήν Εύρώπη οι εξέλιξεις στη σχετική νομοθεσία είχαν αρχίσει ήδη νά πραγματοποιούνται από τό 1970 μέ τόν πρωτοποριακό νόμο του όμοσπονδιακού κρατιδίου της Έσσης (Γερμανία). Ακολούθησαν οι έθνικές νομοθεσίες τών βορείων Χωρών, της Όμοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, της Αυστρίας, της Γαλλίας καί του Λουξεμβούργου καί άκολούθησαν όλες οι εύρωπαϊκές χώρες μέ την εισαγωγή σχετικων νόμων ή την άναθεώρηση τών ήδη ύπαρχόντων μέ εξαίρεση την Ελλάδα»⁴.

3. Έλεύθερος Τύπος, 24-2-2000.

4. Δαμανού Κατραμάδου: Κριτική παρουσίαση του Νόμου 2472/97 (Φ.Ε.Κ. 50, 10/4/97, τεύχος Α', «Προστασία του άτόμου από την έπεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», φωτοτυπημένη μελέτη, σελ. 1.

Μέσα σέ αυτήν την προοπτική θεσπίστηκε στην Ελλάδα καί νέα νομοθεσία γιά την προστασία του πολίτη. Γιά τό θέμα αυτό θά αναφερθώ πío κάτω.

Τό τέταρτό σημείο είναι ή σχέση μεταξύ Έκκλησίας καί Πολιτείας.

Δέν πρόκειται νά γίνουν εδώ ευρύτερες αναλύσεις πάνω στό θέμα αυτό, αλλά απλώς νά σημειωθή ότι γίνονται πολλές παρεξηγήσεις καί παρερμηνείες τών όρων Έκκλησία καί Πολιτεία. Πολλοί από μās, όταν άκούμε αυτούς τούς όρους δυσανασχετοῦμε, γι' ατί γνωρίζουμε ότι οι όροι αυτοί, όταν χρησιμοποιούνται, όπως χρησιμοποιούνται, είναι άδόκιμοι. Έκκλησία είναι ό λαός του Θεου, κληρικοί καί λαϊκοί, καί Πολιτεία είναι τό σύνολο τών πολιτών πού κατοικούν σέ έναν συγκεκριμένο χώρο. Μέλη της Έκκλησίας είναι καί ή πολιτική ήγεσία του τόπου. Πώς μπορεί, λοιπόν, κανείς νά ξεχωρίση την Πολιτεία από την Έκκλησία;

Προφανώς πρέπει νά γίνεται λόγος γιά εκκλησιαστική καί πολιτική διοίκηση. Αλλά αυτές οι διοικήσεις ουσιαστικά είναι ξεχωρισμένες καί οι δύο άσχολούνται μέ τόν λαό, αλλά καί γιά τόν λόγο, ότι οι πολιτικοί ήγέτες είναι μέλη της Έκκλησίας στην πλειονότητά τους, καί οι εκκλησιαστικοί ήγέτες είναι μέλη της συγκεκριμένης Πολιτείας.

Άλλωστε, ή πολιτική διοίκηση έχει ανάγκη της εκκλησιαστικής διοικήσεως καί όλης της λατρευτικής καί ποιμαντικής ζωής της Έκκλησίας, διότι ό άνθρωπος δέν είναι μιά μηχανή, ένα ρομπότ, αλλά θέλει άπαντήσεις καί στά ύπαρξιακά προβλήματα, καθώς επίσης καί τά λεγόμενα κοινωνικά προβλήματα δέν μπορούν νά άντιμετωπιστούν έξω από την θεολογία της Έκκλησίας.

Γίνεται, λοιπόν, φανερό ότι, έχοντας ύπ' όψη μας τίς τέσσερις αυτές βασικές αρχές πού επικρατούν σήμερα, πρέπει νά ενεργοῦμε ψύχραιμα, νηφάλια, ώστε νά βρίσκουμε τά κοινά σημεία μεταξύ αυτών τών τεσσάρων ζευγών πού προαναφέραμε. Απαιτείται δημιουργικός καί ουσιαστικός διάλογος μεταξύ φορέων της Πολιτείας καί της Έκκλησίας καί όχι σπασμωδικές κινήσεις, οι όποιες κακό θα προξενήσουν στην κοινωνία καί τό γένος μας, τό όποιο έχει μιά ιδιαίτερη πολιτιστική ταυτότητα. Μέσα στά πλαίσια αυτά πρέπει νά εντάξουμε καί τά όσα έγιναν τίς τελευταίες ήμέρες γιά τίς ταυτότητες.

2. Τό ιστορικό τῆς νομοθετικῆς ρυθμίσεως τῶν ταυτοτήτων σέ σχέση μέ τό θρήσκευμα τά τελευταία χρόνια

Ἐπειδή τίς ἡμέρες πού μου ἀνατέθηκε ἡ διαπραγμάτευση τοῦ θέματος εὐρισκόμουν στήν Ἀμερική, γι' αὐτό δέν εἶχα τήν δυνατότητα νά ἀνατρέξω σέ πηγές καί νά ἀποκτήσω σαφῆ γνώμη γιά τό πότε τελικά καθιερώθηκε ἡ ἀναγραφή τοῦ θρησκευάτος στίς ἀστυνομικές ταυτότητες. Διάβασα, ὅμως, σχετικές πληροφορίες στίς ἐφημερίδες τῶν ἡμερῶν αὐτῶν.

Σύμφωνα μέ σχετικό ἄρθρο τοῦ Νίκου Ἀλιβιζάτου⁵ τό θρήσκευμα στίς ταυτότητες τέθηκε κατά τήν διάρκεια τῆς κατοχῆς, ἀλλά νομοθετικά ρυθμίστηκε μέ τόν ν. 87/1945. Χαρακτηριστικά γράφει: «πρίν ἀπό τόν ν. 87/1945, ὁ ὁποῖος καθιέρωσε τήν ἀναγραφή του, τό θρήσκευμα δέν ὑπῆρχε στίς ταυτότητες πού ἐξέδιδαν οἱ δημόσιες ἐλληνικές ἀρχές, συμπεριλαμβανομένων καί τῶν ἐκκλησιαστικῶν. Μόνον οἱ κυβερνήσεις Κατοχῆς τό ἐπέβαλαν, προφανῶς γιά νά διαφοροποιήσουν τούς Χριστιανούς ἀπό τούς Ἑβραίους». Βέβαια, ἀναφέρεται καί σέ στρατιωτικές ταυτότητες τοῦ πατέρα του, στίς ὁποῖες δέν ἦταν ἀναγκαῖο νά γραφῆ τό θρήσκευμα.

Κατά δημοσίευμα τῆς Κάτιας Μακρῆ⁶ τό θρήσκευμα ὑπῆρχε καί στίς ταυτότητες τοῦ '40 καί ἐξακολουθεῖ νά ὑπάρχει. Ὅπως λένε οἱ ιστορικοί ὁ προσδιορισμός τοῦ «χριστιανοῦ ὀρθόδοξου» ὑπῆρχε καί στά ἀπλά τυπικά ληξιαρχικά ἔγγραφα πού χρησιμοποιοῦσαν γιά τόν προσδιορισμό τῆς ταυτότητάς τους οἱ Ἕλληνες πολίτες λίγο μετά τίς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰῶνα. Ἡ θεσμοθέτηση τῆς ταυτότητας ἐγινε τό 1945. Ὁ ἐφοδιασμός μέ ἀστυνομικά δελτία ὄλων τῶν πολιτῶν ἦταν πλέον ὑποχρεωτικός ἀπό τήν ἀστυνομία πόλεων, τῆς ὁποίας ἡ ἐξονυχιστική καταγραφή ἐξυπηρετοῦσε καί τίς πολιτικές σκοπιμότητες τῆς ἐποχῆς.

Φαίνεται ὅτι ἡ δήλωση τοῦ θρησκευάτος, τουλάχιστον στά ληξιαρχικά ἔγγραφα ἦταν παλαιότερη καί τελικά εἰσηλθε καί στίς ἀστυνομικές ταυτότητες, ὅταν ἀρχισαν νά ἐκδίδονται. Δέν ἐξυπηρετεῖ, ὅμως, σέ τίποτε νά ἐξετάζουμε τόν λόγο γιά τόν ὁποῖον ἐτέ-

θη στίς ἀστυνομικές ταυτότητες τό θρήσκευμα ἀπό τήν Πολιτεία. Πάντως τό ἐπιχείρημα ὅτι αὐτό ἐγινε γιά νά ὑπάρχει διάκριση μεταξύ Ἑλλήνων καί Ἑβραίων δέν ἔχει πολλά στηρίγματα, γιατί οἱ Γερμανοί δέν συνελάμβαναν μόνον τούς Ἑβραίους, ἀλλά καί τούς Ἕλληνες πατριῶτες, καθῶς ἐπίσης πολλοί Ἑβραῖοι διασώθηκαν μέ τόν ἀγῶνα καί τήν αὐτοθυσία τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Δαμασκηνοῦ καί ἄλλων Κληρικῶν καί λαϊκῶν, ὅπως τό ὁμολογοῦν καί οἱ ἴδιοι.

Βρίσκω ἐδῶ τήν εὐκαιρία νά ὑπογραμμίσω τό ἀντιφατικό γεγονός. Γιατί στό Ἰσραήλ οἱ ἴδιοι οἱ Ἑβραῖοι ἐπιβάλλουν ὑποχρεωτικῶς τήν ἐνδειξη τοῦ θρησκευάτος στίς ταυτότητες, ὡς ἴδιον γνώρισμα τῆς ἰδιαιτερότητός τους, ἐνῶ στήν Ἑλλάδα ἐπιθυμοῦν τήν ἀπάλειψη τοῦ θρησκευάτος, ἂν καί ἔχουν ἀποδείξει ὅτι οἱ Ὀρθόδοξοι Ἕλληνες σέ δύσκολες στιγμές τούς ἐξυπηρετήσαν; Σημειώνει ὁ Ἀρχιμ. Γεώργιος, Ἡγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Γρηγορίου τοῦ Ἁγίου Ὁρους: «Δέν εἶναι παράλογο οἱ Ἑβραῖοι νά ἀπαιτοῦν τήν μὴ ἀναγραφή τοῦ θρησκευάτος στίς ταυτότητες, ὅταν στό κράτος τοῦ Ἰσραήλ ἡ ἀναγραφή εἶναι ὑποχρεωτική καί ὅταν ἀπαγορεύεται ἡ ἐγκατάστασις σ' αὐτό Ἑβραίων πού ἐγιναν Χριστιανοί;».

Ἐπειτα, ὅταν σέ κάποια στιγμή ψηφίζεται ἓνας νόμος, καί ἔχει μιά πολυχρόνια ἱστορία, δέν πρέπει νά κατηγορεῖται καί νά καταργεῖται, ἀκριβῶς ἐπειδή κάποτε δέν ὑπῆρξε. Τό θεωρῶ πολύ ἀστεῖο αὐτό τό ἐπιχείρημα. Πρέπει νά ἐξετάζεται ὁ σκοπός καί ἡ αἰτία τῆς θεσπίσεως νόμου. Ἐνδεχομένως αὐτό ἐγινε, ἐπειδή ἄρχισε κάτι νά ἀλλοιώνεται, ἐνῶ προηγουμένως ἡ ἐνταξί μας σέ κάποια ἐκκλησιαστική κοινότητα ἦταν δεδομένη, ἐνδεχομένως τήν ἐποχή ἐκείνη παρατηρήθηκαν πολλά γεγονότα ἄτοπα καί παράδοξα, ἀπό χριστιανικῆς καί ἐθνικῆς πλευρᾶς.

Νομίζω δέν συμφέρει ἡ συζήτηση αὐτή τοῦ πότε ἄρχισε ἡ ἀναγραφή τοῦ θρησκευάτος στίς ταυτότητες, ἀλλά πρέπει νά βλέπουμε τήν ἀναγκαιότητά της, κυρίως γιά τήν ἐποχή μας, πού εἶναι ἀναγκαῖα γιά τήν ἐνδειξη τῆς ἰδιαίτερης πολιτιστικῆς μας παραδόσεως, δοθέντος ὅτι ἀποτελοῦμε μειοψηφία μέσα στήν Εὐρωπαϊκή Ἑνωση. Τό γεγονός εἶναι ὅτι ἡ μεγάλη συζήτηση ἄρχισε τήν δεκαετία τοῦ '80, γιά τήν ὁποία θά γίνῃ σχετική ἀνάλυση.

Τό θέμα τῆς ἀναγραφῆς ἢ μὴ τοῦ θρησκευάτος στίς νέου τύπου ταυτότητες εἶναι ἐκφραστικό, γιατί εἶναι τό παγόβουνο, τό

5. ΝΕΑ, 29-5-2000.

6. Ἐθνος, 17-5-2000.

όποιο φαίνεται, δηλαδή είναι άφ' ενός μόν τό αποτέλεσμα μερικῶν ζυμώσεων πού ἔγιναν στό παρελθόν, άφ' ἑτέρου δέ εἶναι ἡ άφορμή άλλων γεγονότων, τά όποια ένδεχομένως θά άκολουθήσουν στό μέλλον.

Ἐάν ἡ άναγραφή τοῦ θρησκευάτος στίς νέου τύπου ταυτότητες, ὅπως ύποστηρίχθηκε άπό μερικούς —πράγμα τό όποιο δέν άποδέχομαι, αλλά χρησιμοποιῶ τό δικό τους σκεπτικό—, εἶναι ἔκφραση μιᾶς ιδιαίτερης κοσμοθεωρίας, τό ἴδιο, αλλά καί περισσότερο ἡ άπάλειψη τοῦ θρησκευάτος άπό τίς νέες ταυτότητες καί τά ἐπιχειρήματα πού χρησιμοποιοῦνται γιά τόν σκοπό αυτό, ἔκφράζει μίαν ὀρισμένη ἰδεολογία, πού μπορεῖ νά έντοπισθῆ στόν Διαφωτισμό τοῦ 18^{ου} αἰῶνος καί τόν μοντερνισμό ἢ νεωτερικότητα πού τόν άκολουθήσε. Πῶς ἐξηγεῖται τό γεγονός ὅτι οἱ ὑπέρμαχοι τοῦ Διαφωτισμοῦ, εἴτε στήν θεωρητική εἴτε στήν πρακτική ἐφαρμογή του εἶναι ὑπέρ καί μάλιστα τῆς, άνευ διαλόγου, διαγραφῆς τοῦ θρησκευάτος άπό τίς ταυτότητες, τήν στιγμή κατά τήν όποία τό θρησκευμα δέν εἶναι άπλῶς ἓνα θρησκευτικό μέγεθος, αλλά στόν τόπο μας εἶναι καί ἔκφραση μιᾶς πολιτιστικῆς ἰδιαιτερότητας, γιά τήν όποία περισσότερο πρέπει νά καυχίόμαστε; Ἡ ἔκφραση λαϊκό κράτος εἶναι χαρακτηριστική αὐτῆς τῆς νοοτροπίας, τήν στιγμή μάλιστα κατά τήν όποία οὐδέποτε στήν Ὁρθόδοξη Ἀνατολή ἐπικράτησε ἡ θεοκρατία.

Τό ἱστορικό τῆς νομοθεσίας γιά τίς ταυτότητες τά τελευταῖα χρόνια εἶναι αρκετά ένδιαφέρον καί θά ἦταν καλό νά γίνῃ μιά ἰδιαίτερη ἐπιστημονική μονογραφία, γιατί θά μπορέσει κανεῖς νά ἐξαγάγῃ σημαντικά συμπεράσματα, πολιτιστικά, πόλιτικά, κομματικά κλπ. Ἐχω διαφυλάξει στό προσωπικό μου ἀρχεῖο πολλά άποκόμματα ἐφημερίδων τῶν δύο τελευταίων δεκαετιῶν γύρω άπό τό θέμα αυτό, στά όποια φαίνονται τόσο οἱ παλινωδίες τῶν δύο μεγάλων κομμάτων πάνω στόν προβληματισμό τῆς ένδειξεως ἢ άπαλείψεως τοῦ θρησκευάτος στίς ταυτότητες, ὅσο καί τίς δηλώσεις πού ἔκαναν κατά καιρούς διάφορα βασικά στελέχη τῶν κομμάτων, πού εἶναι αρκετά χαρακτηριστικά. Γιᾶ νά μή φανῆ ὅτι προσωποποιῶ τό θέμα καί ἐπιδιώκω νά ἐκθέσω μερικά πρόσωπα, τά όποια σέ διαφορετικές ἐποχές ἔκαναν διαφορετικές δηλώσεις, σύμφωνα μέ τό κατά πόσο συνέφερε τήν συγκεκριμένη ἐκείνη ἐποχή τό κόμμα

τους καί τήν δική τους πολιτική σταδιοδρομία, γι' αυτό καί παρακάμπτω τήν άνάλυση αὐτοῦ τοῦ θέματος.

Ὅμως, δέν μποροῦμε νά παραθεωρήσουμε τό γεγονός ὅτι γενικά καί τά δύο μεγάλα κόμματα κατά καιρούς ἔλαβαν διαφορετικές άποφάσεις πάνω στό θέμα τῆς άναγραφῆς τοῦ θρησκευάτος. Παρακάμπτοντας πληθώρα κειμένων, θά ἤθελα άπλῶς νά ὑπενθυμίσω ἓνα πολύ συνοπτικό καί χαρακτηριστικό ἄρθρο, πού πρόσφατα δημοσιεύθηκε στήν «Ἐλευθεροτυπία»⁷ μέ τίτλο «τό ἱστορικό τῆς ταυτότητας στήν Ἑλλάδα», στό όποιο παρουσιάζεται ἡ ὅλη προβληματική γύρω άπό τίς κατά καιρούς παλινωδίες τῶν κομμάτων καί τῶν προσώπων. Ἐκεῖ άποδεικνύεται σαφῶς ὅτι, ὅταν ἓνα κόμμα εἰρσοκόταν στήν άντιπολίτευση, λάμβανε μίαν άπόφαση, γιά τήν δήλωση τοῦ θρησκευάτος, διαφορετική άπό ἐκείνη τῆς ἐπίσημης Κυβέρνησης, καί ὅταν τό ἴδιο κόμμα γινόταν Κυβέρνηση, τότε λάμβανε διαφορετική άπόφαση, ἐνῶ ἡ πρῶν Κυβέρνηση πού τώρα ἦταν άντιπολίτευση διαφοροποιοῦνταν σαφῶς. Ἡ ὅλη προβληματική γύρω άπό τόν νόμο γιά τίς ταυτότητες φαίνεται καί άπό τό γεγονός ὅτι δέν ἐφαρμόζονταν οἱ κατά καιρούς ψηφιζόμενοι νόμοι, καθώς ἐπίσης άκυρώνονταν οἱ διαγωνισμοί γιά τήν ἐπιλογή τῆς εταιρείας πού θά άνελάμβανε τήν ἐκτύπωση τῶν ταυτοτήτων.

Θά παραθέσω ἓνα μικρό χαρακτηριστικό άπόσπασμα άπό τό ἄρθρο αυτό:

«Ὅλες οἱ κυβερνήσεις άπό τό 1985 καί μετά καί ὅλοι οἱ ὑπουργοί Ἐσωτερικῶν αὐτῆς τῆς μακρᾶς περιόδου άσχολήθηκαν μέ τό θέμα, αλλά ποτέ δέν βρέθηκε λύση, ἐνῶ, ἄν καί ἔχουν ψηφισθῆ τρεῖς ὁχρετικοί νόμοι, κανένας δέν ἰσχύει.

Περίπου δέκα φορές ἡ Πολιτεία ἐπιχείρησε νά αλλάξῃ τό νομοθετικό πλαίσιο άπό τό 1985 καί μετά. Ὅλες οἱ προσπάθειες ἦσαν άτελέσφορες, άφοῦ προσέκρουσαν στίς άντιδράσεις κυρίως τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ άναδρομή ὅμως σ' αυτό τό χρονικό άποδεικνύει καί μιά σειρά άντιφάσεων καί τῆς Ἐκκλησίας καί τῶν πολιτικῶν. Ἐπί παραδείγματι: Τό 1993 ἡ Ἐκκλησία άπέριπτε τήν προαιρετική άνα-

7. Πάνος Σῶκος, 19-5-2000.

γραφή του θρησκευματος, τώρα φαίνεται να την θέλη. Τό 1986 ή κοινοβουλευτική πλειοψηφία του ΠΑΣΟΚ ψήφισε νόμο που έλεγε για προαιρετική αναγραφή, ενώ τό 1993 που τό ΠΑΣΟΚ ήταν στην αντιπολίτευση, αντιτάχθηκε σέ τροπολογία τής τότε κυβέρνησης που καθιέρωνε τήν προαιρετική αναγραφή, γιατί ήθελαν τήν υποχρεωτική αναγραφή... Μύλος δηλαδή».

Στήν συνέχεια αναφέρεται σέ όνόματα, απόψεις και ενέργειες διαφόρων πολιτικῶν. Όσα γράφει για τήν αντίφαση τής Έκκλησίας δέν αποδίδονται όρθά, γιατί ή στάση τής Έκκλησίας από τότε που δημιουργήθηκε τό θέμα ήταν υπέρ τής υποχρεωτικής αναγραφής του θρησκευματος, διατηρώντας όμως τήν εναλλακτική λύση τής προαιρετικής αναγραφής του. Αυτό, άλλωστε, έκανε και σήμερα. Άλλά όλο τό άλλο υλικό που προσφέρεται μέ τό άρθρο αυτό είναι σημαντικό, γιατί δείχνει τίς πιέσεις που δέχονταν οι εκάστοτε Κυβερνήσεις από άλλους παράγοντες για τήν απόλειψη τής ένδειξης του θρησκευματος, αλλά και τήν σθεναρά αντίδραση του λαού, που δέν ήταν μόνον οι θρησκευόμενοι, αλλά και άλλοι οι οποίοι αντιδρούσαν για τήν εισαγωγή του Ένιαίου Κωδικού Άριθμού Μητρώου (ΕΚΑΜ), που άνοιγε τόν δρόμο για τίς ηλεκτρονικές ταυτότητες και επομένως τό ηλεκτρονικό φακέλλωμα.

Γενικά, όμως, πρέπει να παρατηρήσουμε ότι ή νομοθετική ιστορία του νόμου σχετικά μέ τήν ένδειξη του θρησκευματος στίς ταυτότητες συγκεκριμενοποιείται τά έτη 1986, 1991, ίσως και τό 1997. Θα δούμε συνοπτικά τίς τρεις αυτές χρονολογίες και τά όσα έγιναν τίς περιόδους εκείνες.

Τό έτος 1986 ψηφίστηκε από τήν Βουλή ό νόμος 1599 μέ τίτλο «σχέσεις κράτους-πολίτη, καθιέρωση νέου τύπου δελτίου ταυτότητας και άλλες διατάξεις», ό οποίος μέ τό άρθρο 2 καθιερώνει τόν Ένιαίο Κωδικό Άριθμό Μητρώου (Ε.Κ.Α.Μ.), που θα αποτελούσε «τόν αριθμό των ληξιαρχικῶν πράξεων, του δελτίου ταυτότητας, του εκλογικού βιβλιαρίου και του διαβατηρίου, του αστυνομικού βιβλιαρίου, του φορολογικού μητρώου, τής άδειας ικανότητας οδηγού, του μητρώου άρρένων, του προξενικού μητρώου, του δημοτολογίου και του εκλογικού καταλόγου». Επίσης, μέ τό άρθρο 3 καθιερώνονται τά στοιχειά που θα συμπεριλαμβάνονται στό δελτίο ταυτότητας, μεταξύ των οποίων ήταν και τό θρήσκευμα, και

ένω όλα τά άλλα στοιχειά έθεωρούντο υποχρεωτικά, τό θρήσκευμα δηλώνεται προαιρετικό. Συγκεκριμένα, ό νόμος γράφει: «Τά στοιχεία που περιέχονται στό δελτίο ταυτότητας σύμφωνα μέ τήν προηγούμενη παράγραφο καταχωρούνται υποχρεωτικά, πλην του στοιχείου του θρησκευματος. Τό στοιχείο αυτό θα καταχωρείται έφ'όσον ζητηθεί από τόν ενδιαφερόμενο». Αυτό σημαίνει ότι ένομοθετείτο ή προαιρετική αναγραφή του θρησκευματος.

Όμως, ή ψήφιση αυτού του νόμου δημιούργησε πολλές αντιδράσεις στόν λαό, και ως προς τό θρήσκευμα και ως προς τόν Ένιαίο Κωδικό Άριθμό Μητρώου (ΕΚΑΜ), που καθιέρωνε τίς λεγόμενες ηλεκτρονικές ταυτότητες, και κατέληγε στό λεγόμενο «ηλεκτρονικό φακέλλωμα», αλλά και μέ τό ότι υπήρχε περίπτωση μέ τόν ΕΚΑΜ να καταγραφόταν ό «άποκαλυπτικός» αριθμός 666. Είναι δέ γνωστόν ότι ό ΕΚΑΜ είναι ηλεκτρονικός αριθμός, άφου διαβάζεται από ηλεκτρονικό μηχάνημα.

Τό έτος 1991 αποφασίστηκε από τήν τότε Κυβέρνηση ή τροποποίηση του Νόμου 1599/86. Η ανάγκη τής τροποποίησης όφειλόταν στην καθολική αντίδραση του λαού. Είναι χαρακτηριστικά όσα λέγονται στην εισηγητική έκθεση που συνοδεύει τό σχέδιο νόμου. Μεταξύ των άλλων αναφέρονται τά εξής:

«Μέ τίς διατάξεις των άρθρων 1 έως 5 του ν. 1599/1986 καθιερώθηκε νέος τύπος δελτίου ταυτότητας και ένιαίος κωδικός αριθμός μητρώου (ΕΚΑΜ) για κάθε Έλληνα πολίτη. Οι άνωτέρω διατάξεις, αν και παρήλθε 5ετία από τήν ισχύ τους, δέν έγινε δυνατό να εφαρμοστούν, γεγονός που όφείλεται τόσο στό ότι έμφανίστηκαν στην πρακτική σοβαρές δυσκολίες, όσο και στό ότι υπήρχε καθολική σχεδόν λαϊκή αντίδραση για τόν ένιαίο κωδικό αριθμό μητρώου που καθιερώθηκε. Σήμερα όμως που τά δελτία ταυτότητας αποτελούν και ταξιδιωτικά έγγραφα για τίς χῶρες-μέλη τής ΕΟΚ, έπιτακτική είναι ή ανάγκη τής ανανέωσής τους, ώστε αυτά να γίνουν περισσότερο εύπρόσωπα, εύχρηστα, άνθεκτικότερα και μέ τίς αναγκαίες διασφαλίσεις από έπιχειρούμενες τροποποιήσεις-πλαστογραφίες κλπ. Μέ τό παρόν νομοσχέδιο τροποποιούνται και βελτιώνονται οι άνωτέρω διατάξεις, ώστε οι αναγκαίες διαδικασίες να γίνουν απλούστερες και να διευκολυνθούν έτσι καλύτερα οι υπόχρεοι. Επί πλέον και προκειμένου να

προστατευθῶν οἱ Ἕλληνες πολῖτες ἀπὸ τὴν μέ ὁποιοδήποτε τρόπο ἐπεξεργασία τῶν προσωπικῶν τους στοιχείων μέ ἠλεκτρονικά μέσα καταργεῖται ὁ ἐνιαῖος κωδικὸς ἀριθμὸς μητρώου».

Μέ τὸν νόμο 1988/1991 μέ τίτλο «τροποποίηση διατάξεων τοῦ ν. 1599/1986» καταργεῖται τὸ ἄρθρο τοῦ προηγουμένου νόμου πού καθιερώνει τὸν Ἐνιαῖο Κωδικὸ Ἀριθμὸ Μητρώου, δηλαδή ὁ νέος νόμος στὴν οὐσία καταργοῦσε τὶς ἠλεκτρονικὲς ταυτότητες καὶ ταυτοχρόνως ἐθέσπιξε νά καταχωρεῖται ὑποχρεωτικά τὸ θρησκευμα. Συγχρόνως ἐξουσιοδοτεῖται τὸ Ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν νά καθορίσῃ μέ ὑπουργικὴ ἀπόφαση τὸν τύπο καὶ τὶς προδιαγραφές τοῦ δελτίου ταυτότητας, καθὼς καὶ τὴν διάρκεια ἰσχύος του, πού δὲν μπορεῖ νά εἶναι μικρότερη τῶν δέκα ἐτῶν.

Στὴν συνέχεια, μέ τὴν ὑπ' ἀριθμ. 21385/11246 ἀπόφαση τοῦ ὑπουργοῦ Ἐσωτερικῶν τῆς 1.2/7/92 ὀρίζεται ὁ τύπος καὶ οἱ προδιαγραφές τοῦ δελτίου ταυτότητος. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐκεῖνο πού ἐντυπωσιάζει εἶναι ὅτι τὸ δελτίο ταυτότητος καθορίζεται νά φέρῃ «εἰδικὴ λευκὴ λωρίδα πλάτους 16 χιλιοστῶν τοῦ μέτρου στό κάτω μέρος τῆς πρόσθιας ὀψης, προοριζομένη νά χρησιμοποιηθεῖ γιὰ μηχανικὴ ὀπτική ἀνάγνωση», ἐπίσης ἡ ταυτότητα «περιέχει διεσκορπισμένες ἴνες ἀσφαλείας ἀόρατες στό κοινὸ φῶς, ὀρατές στὴν υπεριώδη ἀκτινοβολία (UV-ULTRA VIOLET) χρώματος κυανοῦ καὶ κτρινοῦ», καθὼς ἐπίσης ἡ ταυτότητα θά εἶχε διάφορα γραμμοκομῆματα.

Τὸ σημαντικό εἶναι ὅτι, ἐνῶ ὁ νόμος 1988/1991 πού τροποποίησε τὸν νόμο 1599/1986 καταργοῦσε τὸν ΕΚΑΜ, πού σημαίνει ὅτι καταργοῦσε τὴν ἠλεκτρονικὴ ταυτότητα, ἀφοῦ «Ἐνιαῖος Κωδικὸς Ἀριθμὸς Μητρώου», πού θά διαβαζόταν ἀπὸ ἠλεκτρονικό μηχανήμα θά εἶχε ἠλεκτρονικό χαρακτήρα, ἡ ὑπουργικὴ ἀπόφαση οὐσιαστικά τὸν ἐπαναφέρει. Ἀπὸ πλευρᾶς νομικῆς δημιουργεῖται πρόβλημα, γιατί δὲν εἶναι δυνατόν μιά ὑπουργικὴ ἀπόφαση νά υπερβῆ τὰ ὅρια τῆς ἐξουσιοδοτήσεώς της ἀπὸ τὸν νόμο.

Βέβαια, καὶ ὁ νόμος αὐτὸς δὲν ἐφαρμόσθηκε, ἀλλά, ὅπως εἴπαμε προηγουμένως, γινόταν προσπάθεια νά τροποποιηθῆ ἐκ νέου, ὡς πρὸς τὴν ἀναγραφή τοῦ θρησκευμάτος.

Ἀρχές τοῦ ἔτους 1993 γινόταν λόγος γιὰ τὴν ἀλλαγὴ στὴν ἔνδειξη τοῦ θρησκευμάτος ἀπὸ τὶς νέες ταυτότητες πού ἐπρόκειτο

νά ἐκδοθῶν. Ἀκριβῶς τότε ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐξέδωσε τὴν ὑπ' ἀριθμ. 2548/1-4-1993 ἐγκύκλιό της πρὸς τὸν ὀρθόδοξο λαό, πού ἀνεγνώσθη σέ ὄλους τοὺς Ἱερούς Ναοὺς τὴν Κυριακὴ τῶν Βαΐων τοῦ ἔτους ἐκείνου, ἡ ὁποία εἶναι πολὺ ἀξιοπρόσηκη. Ἔχει πολλὰ στοιχεῖα ἐνδιαφέροντα, ἀλλά ἐδῶ θά ἀρκεσθῶ στὴν παρουσίαση τῶν κυριότερων σημείων.

Στὴν ἀρχὴ τονίζεται ὅτι οἱ προσπάθειες πού συνδέονται μέ τὴν ἐξάλειψη τῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευμάτος προέρχονται «ἐκ τῆς μανίας τῶν ποικίλων ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν» τοῦ Ἔθνους μας, ἀπὸ διαφόρους κύκλους, «τῶν ὁποίων τὰ κέντρα τῶν ἀποφάσεων εὐρίσκονται εἰς τὰς ἰσχυρὰς ὀμαδοποιήσεις τῶν ἄλλοθρήσκων καὶ ἑτεροδόξων Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς». Τονίζεται ὅτι ἡ ιδιότητα τοῦ ὀρθοδόξου πολίτου δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀναγραφή τοῦ θρησκευμάτος στὴν ἀτομικὴ του ταυτότητα, ἀλλά αὐτὸ εἶναι σημαντικό γιὰ τὴν διαφύλαξη τῆς ἑλληνορθοδόξου παραδόσεως. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἀναγκαῖο, γιατί ὄλοι αὐτοὶ οἱ κύκλοι διασαλπίζουν ὅτι «οἱ Ἕλληνες δὲν εἶναι ἓνας ἀμιγῆς καὶ ὁμοιογενῆς ἐθνικῶς καὶ θρησκευτικῶς λαός, ἀλλά ὅτι ἡ Ἑλλάς κατοικεῖται ἀπὸ πληθυσμὸ διαφόρων μειονοτήτων, ὥστε νά δοθῶν ὄπλα διὰ τὴν διατύπωση διεκδικήσεων μελλοντικῆς ἀυτονομήσεως, συμφῶνως πάλιν πρὸς τὰ ὀριζόμενα εἰς τὴν συνθήκην τοῦ Μάαστριχτ». Στὴν ἐγκύκλιο τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ὑπογραμμίζεται ὅτι ἡ Κυβέρνηση ὑποχώρησε «εἰς τὰς πιέσεις, αἱ ὁποῖαι ἠσκήθησαν ἀπὸ τὰς μνημονευθείσας ἰσχυρὰς ὀμαδοποιήσεις» καὶ γι' αὐτὸ «προέκρινε τὴν προαιρετικὴν ἀναγραφήν τοῦ θρησκευμάτος εἰς τὰς νέας ὑπὸ ἔκδοσιν ταυτότητας». Ἐπίσης, ἀναφέρεται καὶ εἰς «τὴν ἐφιαλτικὴν ἀπειλήν, ἡ ὁποία ὑποκρύπτεται εἰς τὴν ἠλεκτρονικὴν ταυτότητα, ἀπειλήν φακελλώματος» τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Ἱερά Σύνοδος καλοῦσε τὸν ἑλληνικὸ λαὸ ἀφ' ἐνός μὲν νά παρέμβῃ γιὰ νά ἀκυρώσῃ τὴν ἐπιχειρούμενη ἀλλαγὴ, ἀφ' ἑτέρου δέ νά ἐγγράφουν οἱ Ἕλληνες Χριστιανοὶ τὸ θρησκευμὰ τους, ἐάν, βεβαίως, ἐτίθετο τέτοιο ζήτημα.

Λίγους μῆνες ἀργότερα ἡ Πολιτεία συζητοῦσε τὴν ὀλοσχερῆ διαγραφή τοῦ θρησκευμάτος ἀπὸ τὶς ταυτότητες, γι' αὐτὸ καὶ ἡ Ἱερά Σύνοδος ἐξέδωσε τὴν ὑπ' ἀριθμ. 2551/16-6-93, στὴν ὁποία διατυπώνεται ὅτι ἡ τροπολογία πού ἐπιχειρεῖται νά περάσῃ ὡς πρὸς τὴν ὀλοσχερῆ ἐξάλειψη τοῦ θρησκευμάτος γίνεται «ὑπὸ τὴν

πίσειν ξένων παραγόντων» και ότι «ή Εκκλησία δέν θά επιτρέψη αυτός ό δεσμός (έννοεΐται όρθοδοξίας και έλληνισμοϋ) νά καταστή βορά ξένων συμφερόντων» και στην συνέχεια καλεΐ την Έλληνική Πολιτεία «νά μίν προχωρήση εις την έκδοσιν τών νέων τύπου ταυτοτήτων ένδίδουσα εις τάς έξωθεν πιέσεις». Τήν άποψη της αυτή την στηρίζει στο γεγονός ότι τίθεται σέ άμφισβήτηση ή άρρηκτη σύνδεση μεταξύ έλληνισμοϋ και όρθοδοξίας, ότι προσβάλλεται τό όρθόδοξο φρόνημα τοϋ έλληνικοϋ λαοϋ, και ότι μέ την «μαγνητική λαριδα» έλλοχεϋουν κίνδυνοι για την κατάργηση της ατομικής έλευθερίας τοϋ πολίτου και προσβολής της προσωπικότητός του.

Άρχές τοϋ έτους 1997 κατετέθη στην Βουλή τό σχέδιο Νόμου για την προστασία τών δεδομένων προσωπικοϋ χαρακτήρα. Μέ άφορμή αυτό τό γεγονός δημιουργήθηκε άναστάτωση σέ μεγάλο μέρος τοϋ όρθόδοξου πληθυσμοϋ, τόσο για τό ηλεκτρονικό φακέλωμα, όσο και για τόν «άποκαλυπτικό» αριθμό 666. Η Ίερά Σύνοδος έξέδωσε την ύπ' αριθμ. 2626/7-4-1997 έγκύκλιο, στην όποία διατυπώνει τίς άπόψεις της πάνω στα δύο αυτά ζητήματα, ήτοι τό ηλεκτρονικό φακέλωμα και τόν «άποκαλυπτικό» αριθμό 666. Φυσικά, ή έγκύκλιος αυτή δέν αναφέρεται στίς ταυτότητες, αλλά όμως, όπως φάνηκε άργότερα, από την Πολιτεία υπήρχε υποκάρδιος πόθος για τον συνδυασμό τών θεμάτων.

Έπειδή ό θόρυβος συνεχιζόταν, γι' αυτό μέ άπόφαση της Ίεραρχίας συγκροτήθηκε ειδική επιτροπή, πού μελέτησε τό θέμα της συνθήκης Σένγκεν και τών συναφών ζητημάτων, και στην συνέχεια ή Ίερά Σύνοδος έξέδωσε την ύπ' αριθμ. 2641/9-2-19998 έγκυκλιό της, στην όποία, εκτός τών άλλων ζητημάτων, αναφέρεται και στο θέμα τών ταυτοτήτων. Θά ήθελα νά αναφερθώ μόνον στο θέμα αυτό πού μās άπασχολεί εδώ. Σέ ένα σημείο λέγεται:

«Η Συνθήκη όμως αυτή (ή Σένγκεν) συνδέεται άμεσα και μέ την έκδοση τών νέων ηλεκτρονικών ταυτοτήτων και την χρήση σ'αυτές τοϋ αριθμοϋ 666, πού είναι ό αριθμός τοϋ ονόματος τοϋ Άντιχρίστου, σύμφωνα μέ τό θεόπνευστο κείμενο της Άποκαλύψεως, και όχι ένας τυχαΐος αριθμός... Έάν έπομένως και έφ'όσον οι νέες ταυτότητες μέλλον νά χρησιμοποιήσουν σαν κωδικό αριθμό αναγνώσεώς τους από ηλεκτρονικά μηχανήματα τόν δυσώνυμο και απαράδεκτο αριθμό 666, τότε ή Ίερά Σύνοδος θεωρούσα ότι πα-

ραβιάζεται ή θρησκευτική συνείδηση τών όρθοδόξων πιστών, συνιστά στους πιστούς νά μή δεχθούν τίς νέες ταυτότητες. Στην περίπτωση αυτή οφείλει ή Κυβέρνηση νά θεωρήση τους πιστούς αυτούς ως προβάλλοντας λόγους συνειδήσεως και νά ρυθμίση μέ άλλον τρόπο την έναντι της πολιτείας τακτοποίησή τους».

Βεβαίως, ή συνεχής άγωνιστικότητα της Έκκλησίας συνεχιζόταν από τότε μέχρι σήμερα, όπως θά δοϋμε στην έπόμενη ένότητα της εισηγήσεως αυτής, γιατί από τότε έπεδίωκαν οι διάφοροι φορείς νά αλλάξουν την ισχύουσα νομοθεσία και νά άπαλείψουν τό θρήσκευμα από τίς ταυτότητες, καθώς επίσης νά καθιερώσουν την ηλεκτρονική ταυτότητα.

Στην μικρή αυτή ιστορική αναδρομή από τό έτος 1986 μέχρι τό 1998 φαίνεται ότι ή Εκκλησία δείχνει άνύστακτο ένδιαφέρον πάνω στο θέμα της έκδόσεως τών ταυτοτήτων, όπως θά τό δοϋμε και στην έπόμενη ένότητα, και συγκέντρωσε την προσοχή της σέ τέσσερα βασικά σημεία. Τό πρώτον είναι ή ένδειξη τοϋ θρησκεύματος, τό δεύτερον ό «άποκαλυπτικός» αριθμός 666, τό τρίτο ό Ένιαΐος Κώδικας Αριθμοϋ Μητρώου (ΕΚΑΜ) και τό τέταρτο σημείο οι ηλεκτρονικές ταυτότητες. Θά δοϋμε αναλυτικότερα τά τέσσερα αυτά σημεία.

α) Ός προς την ένδειξη τοϋ θρησκεύματος μπορούμε νά πούμε τά ακόλουθα:

Κατ' αρχάς ή Εκκλησία εύρίσκεται μπροστά σέ τρεις δυνατότητες σχετικά μέ την άναγραφή ή μή τοϋ θρησκεύματος στίς νέες ταυτότητες, όπως τά παρουσίασα σέ εισήγηση στην ειδική Συνοδική επιτροπή για τίς ταυτότητες. Και οι τρεις άπόψεις έχουν θετικά και άρνητικά σημεία:

• *Νά γραφή τό θρήσκευμα υποχρεωτικά.* Τό υπέρ είναι ότι τό προβλέπει ό ισχύων νόμος για τίς ταυτότητες. Κατά τόν κ. Άναστάσιο Μαρίνο «ή άναγραφή τοϋ θρησκεύματος εις τό δελτίον της άστυνομικής ταυτότητος οϋδόλως προσκρούει εις τό Σύνταγμα, αντιθέτως δέ προσβάλλει τό ατομικόν δικαΐωμα της θρησκευτικής έλευθερίας ή άπαγόρευσις της άναγραφής του». Και ό κ. Κρίππας σέ πρόσφατη γνωμοδότησή του ισχυρίζεται ότι «ή άναγραφή τοϋ θρησκεύματος επί τοϋ έν προκειμένω δελτίου ταυτότητος δέν συνεπάγεται την γνωστοποίησή του εις τους τρίτους και ως εκ τούτου δέν παραβιάζει την θρησκευτικήν έλευθεριάν». Τό κα-

τά είναι ότι θα δημιουργηθῆ μεγάλος θόρυβος στίς ἐφημερίδες ἀπό διάφορες ὀργανώσεις.

• *Νά ὑπάρχη ἔνδειξη θρησκευματος, ἀλλά νά εἶναι προαιρετική ἢ ἀναγραφή του.* Τό ὑπέρ εἶναι ὅτι διασώζεται ἡ ἐλευθερία τῶν ἀνθρώπων καί δέν θά ὑπάρχουν πολλές διαμαρτυρίες. Τό **κατά** ὅτι θά δοθῆ διαφορετική ἐρμηνεία, ὅτι δηλαδή εἶναι Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί μόνον ὅσοι θά ζητήσουν τήν ἀναγραφή, ὁπότε ἡ Ἐκκλησία θά παύσῃ νά θεωρεῖται ὡς ἡ ἐπικρατοῦσα θρησκεία, μέ τήν ἄποψη τῆς σύγχρονης νομολογίας, ὅτι ἀπαρτίζεται ἀπό τήν συντριπτική πλειονότητα τῶν κατοίκων τῆς Ἑλλάδος.

• *Νά μὴν ὑπάρχη ἔνδειξη τοῦ θρησκευματός στίς ταυτότητες.* Τό ὑπέρ εἶναι ὅτι ἡ Ἐκκλησία θά ἀποφύγῃ τόν πειρασμό νά μὴ θεωρεῖται ὡς ἡ ἐπικρατοῦσα θρησκεία. Τό **κατά** ὅτι θά φανῆ ὅτι ἡ Ἐκκλησία δέχεται αὐτήν τήν ἄποψη, πιεζομένη καί συμβιβαζομένη ἀπό τίς Ἑβραϊκές ὀργανώσεις καί ὅτι ἡ ἴδια, μέ δική της ἀπόφαση, συντελεῖ στόν ἀποχρωματισμό τοῦ Γένους μας.

Προσωπικά εἶχα τήν γνώμη ὅτι στήν φάση αὐτή: Πρέπει νά παραμείνουμε στήν θέση τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος γιά ὅλους τοὺς Ἕλληνες πολίτες, ὅπως ἐπιτάσσει ὁ ἰσχύων νόμος, καί στήν συνέχεια, ἀνάλογα μέ τήν ἐξέλιξη τῆς ὑποθέσεως, μπορούμε νά φθάσουμε καί στήν ἐναλλακτική λύση τῆς προαιρετικῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος.

Ἡ Ἐκκλησία ἔμεινε σταθερή καί ἀταλάντευτη στήν ἀπόφασή της, ἀπό τήν ἡμέρα πού ἀνεφύη τό θέμα τῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος στίς ταυτότητες, ἤτοι ἦταν ὑπέρ τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος γιά τίς ἰδιαιτερότητες πού ἔχει ἡ πατρίδα μας καί, βεβαίως, ἐπικουρικῶς μπορούσε νά φθάσῃ καί μέχρι τήν προαιρετική ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος. Αὐτό τό εἶχε δηλώσει ἤδη μέ τήν ὑπ'ἀριθμ. 2548/1-4-93 ἐγκύκλιό της. Αὐτό ἀκριβῶς ἔκανε καί πρόσφατα μέ τίς δηλώσεις της. Δηλαδή, δέν διαφοροποιήθηκε ἀπό τήν ἀρχική της τοποθέτηση.

Καί, βέβαια, αὐτή ἡ στάση τῆς Ἐκκλησίας ὀφείλεται σέ πολλούς παράγοντες, ἀλλά θά ἀρκεσθῶ νά παραθέσω τοὺς κυριότερους ἀπό αὐτούς.

Πρῶτον. Ἡ Ἱερά Σύνοδος ἐκφράζει τίς πεποιθήσεις καί τίς ἀπόψεις τῆς συντριπτικῆς πλειοψηφίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πού

διατυπώθηκε μέ ψηφίσματα, κείμενα, συλλογή ὑπογραφῶν. Οἱ Ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας εἶναι σέ θέση νά γνωρίζουν ὅτι ἡ πλειονότητα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐπιθυμεῖ νά κρατᾶ τίς παραδόσεις της καί νά ἔχῃ σχέση μέ τήν Ἐκκλησία. Στό θέμα τῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος ὁ λαός εἶναι ἐναντίον τῆς ἀπαλείψεως τῆς ἐνδείξεως τοῦ θρησκευματος ἀπό τίς ταυτότητες. Ἄν ὑπάρχη διαφορετική γνώμη δέν ἔχει παρά νά γίνῃ δημοψήφισμα. Γιά τόν λόγο αὐτόν ἡ Ἐκκλησία δέν θέλει νά προδώσῃ τήν πίστη, τίς παραδόσεις καί τήν ἐμπιστοσύνη τοῦ λαοῦ πρὸς τοὺς ποιμένας.

Δεύτερον. Ἡ Ἱερά Σύνοδος ἐνδιαφέρεται, ὅπως τό ἔκανε πάντοτε, γιά τήν διατήρηση τῆς ἰδιαιτερότητας καί τῆς ἑτερότητας τῆς ἑλληνορθόδοξου Παραδόσεως καί μάλιστα τώρα πού στόν εὐρωπαϊκό χῶρο, ἀφ'ενός μὲν οἱ Ὁρθόδοξοι εἶναι μειοψηφία σέ σχέση μέ τοὺς ὄγκους τῶν καθολικῶν καί προτεσταντικῶν ὁμολογιῶν, ἀφ'ἑτέρου δέ δέν θέλει νά προδώσῃ καί τίς προσδοκίες πολλῶν Εὐρωπαίων πού ἀποβλέπουν καί ἀναζητοῦν τήν ὁμορφιά τῆς Παραδόσεως, ὅπως τήν ἐκφράζει ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Γιά μᾶς τοὺς Ἕλληνες ἡ ταυτότητα δέν εἶναι ἀπλῶς ἓνα δημόσιο ἔγγραφο, ἀλλά ἔγγραφο πού δηλώνει τήν ταυτότητα τοῦ γένους μας.

Τρίτον, ἡ ὑποχρεωτική ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος καλύπτεται ἀπό τήν ἰσχύουσα γιά τίς ταυτότητες νομοθεσία, ὁπότε ἡ προαιρετική ἀναγραφή, τήν ὁποία ἐπικουρικῶς μπορεῖ νά δεχθῆ ἡ Ἐκκλησία, ἢ ἀκόμη ἡ ἀπάλειψη ἐντελῶς τοῦ θρησκευματος, πού θέλει ἡ Πολιτεία, πρέπει νά γίνῃ μέ νομοθετική ρύθμιση στήν Βουλή, γιατί δέν εἶναι δυνατόν νά ἀγνοεῖται τό δημοκρατικό μας πολίτευμα, νά παρακάμπτεται ἡ Βουλή τῶν Ἑλλήνων πού εἶναι τό πραγματικό νομοθετικό σῶμα καί, βεβαίως, τά μέλη τοῦ Κοινοβουλίου πρέπει νά ἀναλάβουν τίς εὐθύνες τους πάνω στό σοβαρό αὐτό ζήτημα. Ἐπίσης, ἡ προαιρετική ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος στηρίζεται στό ἄρθρο 13 τοῦ Συντάγματος πού κάνει λόγο γιά σεβασμό τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, ἡ ὁποία ἐλευθερία, ὅπως ἔχει ὑποστηρίξει ὁ κ. Ἀναστάσιος Μαρίνος, Ἀντιπρόεδρος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας καί εἰδικός ἐπιστημονικός Σύμβουλος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἐκφράζεται ἀρνητικά καί θετικά, δηλαδή ἀπαιτεῖται σεβασμός τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου πού δέν θέλει νά δηλώσῃ τό θρησκευμα του καί τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου πού θέλει νά τό δηλώσῃ.

Τέταρτον. Η Εκκλησία θεωρεί ότι ή εστω προαιρετική αναγραφή του θρησκειώματος δεν γίνεται για έπεξεργασία δεδομένων που μπορεί να είναι άπειλή για τους δηλούντας τό θρησκειωμα, αλλά είναι για στατιστικούς λόγους, τους όποιους προβλέπει και ό νόμος 2472/97 «περί προστασίας τών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα» και γίνεται για γενικότερη γνώση της Πολιτείας. Άλλωστε, ή όλη ισχύουσα πρακτική κάνει λόγο για αναγραφή του θρησκειώματος σέ δημόσια έγγραφα, όπως για παράδειγμα τό κάνουν οι Μουσουλμάνοι, ώστε τά παιδιά τους να εισαχθούν στά Πανεπιστήμια, οι άντιρρησίες συνειδήσεως (κυρίως οι χιλιαστές) για να έχουν τήν ευεργετική μεταχείριση του νόμου —και μάλιστα μέ άμοιβή— για τήν στράτευσή τους, χωρίς αυτό να θεωρείται ευαίσθητο δεδομένο, οι διάφορες προτεσταντικές όμολογίες, για να λάβουν άδεια ίδρύσεως ενύκτηριου οίκου κλπ.

Πέμπτον. Ο νόμος 2472/97, που προβάλλεται ως νεώτερος νόμος για τόν σεβασμό τών θρησκευτικών πεποιθήσεων, δεν μπορεί να αντικαταστήσει τήν ισχύουσα νομοθεσία για τίς ταυτότητες. Είναι ένας νόμος, όπως υπεστήριξε ό κ. Αναστάσιος Μαρίνος, γενικός, που άφορά τήν έπεξεργασία τών ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων και δεν μπορεί να θεωρηθή ότι τροποποιεί και αντικαθιστά τόν ειδικό νόμο για τίς ταυτότητες. Επίσης, είναι γνωστόν ότι ό νόμος αυτός δεν προστατεύει μόνον τά προσωπικά δεδομένα του λεγομένου «ύποκειμένου», αλλά για πρώτη φορά νομοθετικώς δίνει τήν δυνατότητα και τήν άδεια να τά έπεξεργάζονται και να γίνεται διασυνοριακή ροή αυτών τών δεδομένων, εστω και μέ εξαίρεσεις, οι όποιες όμως είναι γενικές και άσαφείς μερικές φορές, ιδίως όταν γίνεται λόγος για λόγους εθνικής άσφαλείας.

Έκτον. Η απόφαση της άρχής δεδομένων πάσχει νομικώς, όπως έχει αναλύσει ό Πρόεδρος Πρωτοδικών κ. Γεώργιος Άποστολάκης. Άλλωστε, δεν είναι δυνατόν μία απόφαση, εστω και τυπικά άνεξάρτητης άρχής, να αντικαθιστά τόν νόμο που ψηφίστηκε από τό Κοινοβούλιο και να υποκαθιστά τό απαραίτητο για τίς δημοκρατικές κοινωνίες νομοθετικό σώμα.

Έβδομον. Δεν υπάρχει καμία σύσταση τών όργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στην όποία να γίνεται λόγος για άπάλειψη του θρησκειώματος από τίς ταυτότητες, γιατί αυτό είναι αποκλει-

στικό δικαίωμα της Κυβερνήσεως κάθε χώρας. Άπλως εδω να υπενθυμίσω τήν συνθήκη του Μάαστριχτ, που κάνει λόγο για σεβασμό της πολιτιστικής ιδιαιτερότητας κάθε Κράτους, τήν συνθήκη του Άμστερνταμ, κατά τήν όποία ή Ευρωπαϊκή Ένωση σέβεται τό καθεστώς τών Έκκλησιών και τών θρησκευτικών Ένώσεων ή κοινοτήτων στα μέλη της, καθώς επίσης υπάρχει και ιδιαίτερη άπάντηση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σέ σχετική έρώτηση του Έλληνα Ευρωβουλευτή κ. Παπαγιαννάκη.

Όμως για τό σημείο αυτό θα αναφεροϋμε διεξοδικά σέ άλλη ενότητα της εισηγήσεως, στην όποία θα γίνη λόγος για τό θρησκειωμα στίς ταυτότητες σέ σχέση μέ τό ευρωπαϊκό δίκαιο.

Όγδοον. Η πρακτική που επικρατεί τόσες δεκαετίες στην Ελλάδα είναι ότι και στο θέμα αυτό γινόταν διάλογος. Διάφορες κυβερνήσεις έκαναν διάλογο, μάλιστα ύπουργός έπισκέφθηκε τήν Ιερά Σύνοδο για να συζητήσει τό θέμα της ένδείξεως του θρησκειώματος στίς ταυτότητες, μέλη της Κυβερνήσεως έδιδαν ύπόσχεση ότι θα γίνη διάλογος και γραπτώς και προφορικώς, και ως υπενθυμίσουμε τό ύπόριθμ. 1716/11-5-1999 έγγραφο της Ύπουργού Έσωτερικών κ. Βασιλικής Παπανδρέου που έγγραφε: «Πάντως τό Ύπουργείο θα λάβη ύπόψη του τίς απόψεις σας, όταν θα άρχίση ή διαδικασία έκδόσεως τών νέων ταυτοτήτων, ή όποία έχει σταματήσει λόγω ματαίωσης του διαγωνισμού, ή δε έκδοσή τους από τό Ύπουργείο Δημόσιας Τάξης παρατάθηκε μέ σχετική απόφασή μας». Και άλλα μέλη ύπόσχονταν διάλογο μέ τήν Εκκλησία για τό θέμα αυτό, μέ σκοπό να επικρατήσει συναίνεση και να διατηρηθή ή κοινωνική συνοχή. Αυτό ακριβώς άνέμενε και ή Εκκλησία για να διατυπώση τίς απόψεις της εκφράζοντας, όπως προανέφερα, τήν άνησυχία όργανώσεων και σωματείων και μεμονωμένων ανθρώπων, που εκφράστηκαν μέ ψηφίσματα, μέ συλλογή ύπογραφών, μέ σημαντικά κείμενα.

Ένατον. Η Εκκλησία επιμένει εστω και στην προαιρετική αναγραφή του θρησκειώματος, γιατί κατά καιρούς είδαν τό φως της δημοσιότητας κείμενα ότι ή Πολιτεία δέχεται πιέσεις από ξένα κέντρα εξουσίας και άλλους παράγοντας να προχωρήσει στην αναγραφή του θρησκειώματος από τίς ταυτότητες για δικούς τους αποκλειστικά σκοπούς. Για τόν λόγο αυτό ή Εκκλησία θέλει να στηρίξει τήν Κυβέρνηση στον άγώνα της να παραμείνη Κυβέρνηση τών

Ἑλλήνων καί ἀκόμη νά τῆς δώση ἐπιχειρήματα, ὥστε νά ἀντιμετωπίση τίς πιέσεις τῶν ξένων αὐτῶν παραγόντων.

Τό **δεύτερο** θέμα πού δημιουργεῖται μέ τίς ταυτότητες εἶναι ὁ «ἀποκαλυπτικός» ἀριθμός 666. Ἐγράφησαν πάρα πολλά γιά τό θέμα αὐτό, ἀλλά εἶναι βέβαιο ὅτι δέν ὑπάρχει κανεῖς λόγος νά προκληθῆ ἡ εὐαισθησία τῶν πιστῶν Χριστιανῶν στό σημεῖο αὐτό, δεδομένου ὅτι ὑπάρχει ποικιλία ἀριθμῶν καί ἐπομένως δέν πρέπει καί δέν μπορεῖ ἡ Κυβέρνηση νά παραμένῃ στήν ἀναγραφή τοῦ ἀριθμοῦ αὐτοῦ, γιατί διαφορετικά θά ἐνισχύση τίς ὑποψίες, πού θά τίς κάνουν βεβαιότητες, ὅτι πράγματι ὑπάρχουν διάφορα κέντρα πού θέλουν νά προκαλέσουν τοὺς Ὀρθοδόξους Χριστιανούς ἢ τουλάχιστον νά ἀποδείξουν μέ τίς ἀντιδράσεις πού θά δημιουργηθοῦν ὅτι ἡ χώρα μας εἶναι φονταμενταλιστική. Γι'αὐτόν τόν λόγο πρέπει ἡ Πολιτεία καί στό σημεῖο αὐτό νά προσέξῃ, ὅπως τό διατυπώνει στό ἔγγραφο τῆς ἡ Υπουργός Ἐσωτερικῶν κ. Βασιλική Παπανδρέου ὅτι τά δελτία ταυτοτήτων «δέν θά ἔλθουν σέ ἀντίθεση μέ τό θρησκευτικό αἶσθημα τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν».

Τό **τρίτο** θέμα πού δημιουργεῖται μέ τίς ταυτότητες εἶναι ἀσφαλῶς ἡ χρησιμοποίηση τοῦ Ἐνιαίου Κωδικοῦ Ἀριθμοῦ Μητρώου (ΕΚΑΜ). Εἶναι γνωστόν ὅτι ὁ νόμος 1988/91 κατήγγησε τόν ΕΚΑΜ ἀπό τίς ταυτότητες, ὕστερα ἀπό ἀντιδράσεις τῆς πλειοψηφίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, πού ἔγιναν ὄχι μόνο γιά θρησκευτικούς λόγους, ἀλλά καί γιά λόγους σεβασμοῦ τῆς ἐλευθερίας καί τῆς ἀποφυγῆς τοῦ ἠλεκτρονικοῦ φακελλώματος. Βέβαια, μέ τήν ὑπ'ἀριθμ. Φ 21358/11246/12-7-1992 ἀπόφαση τοῦ Υπουργοῦ προσδιορίζεται «λευκή λωρίδα μηχανικῆς ὀπτικῆς ἀνάγνωσης», ἡ ὁποία θά ἔχῃ καί ἓναν ἐνιαῖο ἀριθμό, ἀλλά αὐτό δέν μπορεῖ νά γίνῃ ἀποδεκτό ἀπό πολλές πλευρές. Καί αὐτό τό σημεῖο εἶναι σημαντικό, πράγμα τό ὁποῖο φαίνεται καί σέ νομοθεσίες τῶν Εὐρωπαϊκῶν λαῶν. Πά παράδειγμα νά ἀναφέρω ὅτι στό Πορτογαλικό Σύνταγμα ἀπαγορεύεται ρητῶς ἡ χρησιμοποίηση τοῦ ΕΚΑΜ. Γιατί νά μή τό κάνῃ αὐτό καί ἡ δική μας χώρα;

Τό **τέταρτο** θέμα, πού συνδέεται ἄμεσα μέ τίς ταυτότητες καί εἶναι συνέχεια τοῦ προηγουμένου, εἶναι οἱ λεγόμενες ἠλεκτρονικές ταυτότητες. Ἄλλωστε, ὁ ΕΚΑΜ δέν εἶναι ἓνας ἀπλός ἀριθμός, ἀλλά εἶναι ἠλεκτρονικός, γιατί ἡ ἀνάγνωσή του γίνεται ἠλεκτρονι-

κά. Σχετικά μέ τίς ἠλεκτρονικές ταυτότητες μπορούμε νά ποῦμε τά ἀκόλουθα:

Ἡ ἀνάπτυξη τῆς Πληροφορικῆς συνδέει τήν ζωή μας μέ τοὺς ἠλεκτρονικούς ὑπολογιστές. Δέν μπορεῖ κανεῖς νά ἀρνηθῆ τήν χρήση τῶν ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν. Ἄλλωστε, ὅλοι τοὺς χρησιμοποιοῦμε στήν καθημερινή μας ζωή. Ἀλλά δέν μπορεῖ καί νά παραθεωρηθῆ κανεῖς ὅτι ἡ σύγχρονη τεχνολογία δίδει τήν δυνατότητα γιά τήν αὐτόματη εἰσαγωγή δεδομένων στοὺς ἠλεκτρονικούς ὑπολογιστές, μέ ἀποτέλεσμα νά καταστρατηγεῖται ἡ προσωπική ἐλευθερία κάθε ἀνθρώπου. Δέν πρόκειται μόνον γιά διάκριση μεταξύ ὑπόπτων καί μή, ἀλλά περί φακελλώματος ὅλων τῶν ἀνθρώπων, σέ ὅλα τά ἐπίπεδα τῆς προσωπικῆς ζωῆς τους, ἤτοι τίς πολιτικές καί θρησκευτικές πεποιθήσεις, τήν ἐρωτική ζωή, τίς ἀπόψεις τους πάνω σέ διάφορα ζητήματα, τήν οἰκογενειακή τους κατάσταση κλπ.

Ὅπως ἔχει παρατηρηθῆ «ἡ αὐτόματη συλλογή στοιχείων μπορεῖ νά γίνῃ μέ τέσσερα κυρίως μέσα:

α) ἠλεκτρονική καταγραφή μέ τήν βοήθεια μικροκυκλωμάτων (ἔξυπνες κάρτες)·

β) μαγνητική καταγραφή (μαγνητικές κάρτες)·

γ) γραμμωτό κώδικα (BAR-CODE) (OCR)·

δ) ὀπτική ἀναγνώριση χαρακτήρων»⁸.

Θά ἤθελα νά κάνω μερικές παρατηρήσεις πάνω στοὺς τέσσερεις αὐτοὺς τρόπους καταγραφῆς πληροφοριῶν:

Ὁ γραμμωτός κώδικας ἔχει τά γνωστά προβλήματα πού ἔχουν ἐντοπισθῆ ἀπό χρόνια, ἀφοῦ συνδέεται μέ τόν «ἀποκαλυπτικό» ἀριθμό 666 καί προκαλεῖ τήν συνείδηση τῶν πιστῶν Χριστιανῶν.

Ἐπειτα, ἡ μηχανική καταγραφή πού γίνεται μέ τίς μαγνητικές λωρίδες, ἐνῶ φαίνεται ὅτι δέν προσφέρουν ἠλεκτρονικές πληροφορίες, ἐν τούτοις δέν γνωρίζουμε ἐπακριβῶς ὅλη τήν λειτουργία τους, διότι οἱ τεχνικοί πού ρώτησα μοῦ εἶπαν ὅτι θά ὑπάρχη ὅπως-δήποτε ἓνας ἀριθμός καί δέν γνωρίζουμε μέ τί θά ἀντιστοιχῆ καί σέ τί πληροφορίες θά παραπέμπουν τά στοιχεῖα τοῦ ἀριθμοῦ. Τό

8. π. Ἰωάννης Ζώτος, ἐφημέριος Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σταγῶν καί Μετεώρων, κείμενο μέ θέμα: «Ἡ σύγχρονη τεχνολογία».

ίδιο θά συμβαίνει και με τους κωδικοποιημένους λατινικούς χαρακτήρες. Και αυτό επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι δεν γίνεται κατανοητό από γυμνό όφθαλμό, αλλά ή ανάγνωσή τους προϋποθέτει ειδικό μηχάνημα.

Η προβληματική, όμως, του θέματος δημιουργείται με τις λεγόμενες «έξυπνες κάρτες», τά λεγόμενα μικροτσιπ, τά όποια κατ'έξοχήν θεωρούνται ήλεκτρονικές κάρτες. Έχουν γραφή αξιόλογα κείμενα πάνω στο θέμα αυτών των ήλεκτρονικών καρτών και από ό,τι φαίνεται είναι τό άμέσως επόμενο στάδιο για τίς ταυτότητες. Σήμερα γίνεται λόγος μόνον για τήν «ειδική λωρίδα μηχανικής όπτικής ανάγνωσης», αλλά αν δεν υπάρξει σοβαρή αντίδραση μπορεί ή Πολιτεία εύκολα νά προχωρήσει στην έκδοση των κατ'έξοχήν ήλεκτρονικών ταυτοτήτων με τό σύστημα των μικροτσιπ, όποτε θά γίνη υποχρεωτικό και γενικό ήλεκτρονικό φακέλλωμα των πολιτών.

Αντί νά εκθέσω κείμενα, τά όποια έχουν δημοσιευθή και έχουν πράγματι μία τεχνική και έπιστημονική όρολογία, θά ήθελα νά παρουσιάσω ένα απλό, αλλά άκρως διαφωτιστικό άρθρο πού γράφτηκε τελευταία στην έφημερίδα «Έθνος» τής 27-5-2000.

Στό κείμενο αυτό του Γ. Δοδόπουλου μεταξύ των άλλων γράφεται διαφωτιστικά:

«Η έξυπνη ήλεκτρονική κάρτα είναι ένας ζωντανός και άμφίδρομος σύνδεσμος μεταξύ του κατόχου της και όποιουδήποτε δημοσίου ή άλλου όργανισμού θελήσει νά άπορροφήσει ή εισαγάγει στοιχεία στη μνήμη της μέσω μηχανών ανάγνωσης, οι όποιες θά άποτελούν προαπαιτούμενο τής συναλλαγής και έν πολλοίς —βεβαίως— θά τή διευκολύνουν.

Μία έξυπνη κάρτα μπορεί νά περιέχει τρείς τύπους μνήμης με διακριτές λειτουργίες, άρκετές από αυτές δεν είναι πάντα προσβάσιμες στον κάτοχό της.

A. Τή νεκρή μνήμη (ROM). Τά δεδομένα πού περιέχει αυτή άποθηκεύθηκαν εκεί κατά τήν κατασκευή της και δεν μπορούν νά άλλιωθοϋν.

B. Τή ζωντανή μνήμη (RAM). Είναι ή μνήμη πού διατηρεί τά δεδομένα μόνον, όταν ή κάρτα είναι συνδεδεμένη με μηχανισμό ανάγνωσης.

Γ. Τή νεκρή προγραμματιζόμενη μνήμη (EPROM): είναι ή

μνήμη τής όποίας τό περιεχόμενο μπορεί νά μεταβληθεί και περιέχει τό λειτουργικό σύστημα τής κάρτας.

Η τελευταία μνήμη (EPROM) υποδιαιρείται σε άλλες τρείς μικρότερες ζώνες.

1. Τήν άνοικτή ζώνη, στην όποία περιέχονται δεδομένα πού ό καθένας μπορεί νά δει (όνομα κατόχου, διεύθυνση).

2. Τή ζώνη εργασίας, ή πρόσβαση στην όποία έλέγχεται από τον μικροεπεξεργαστή και μπορεί νά περιέχει κάθε είδους προσωπικά δεδομένα σχετικά με τον κάτοχο τής κάρτας, οικονομικές συναλλαγές, στοιχεία υγείας, ποινικού μητρώου, γενετικές πληροφορίες, λεπτομέρειες για τίς συναλλαγές του με διάφορες υπηρεσίες, ή —όπως επίσης φοβούνται οι πολέμοί της— άκόμη και στοιχεία ιδεολογικών ή άλλων προτιμήσεων.

3. Τήν κρυμμένη ζώνη, ή όποία είναι έμπιστευτική και έλεγχόμενη από μία σειρά όδηγιών άσφαλείας πού περιέχονται στον μικροεπεξεργαστή και δεν είναι προσβάσιμες στον κάτοχό της.

Τό συνολικό μέγεθος τής νεκρής προγραμματιζόμενης μνήμης του μικροεπεξεργαστή στη συγκεκριμένη ταυτότητα θά ίσοδυναμεί με 16.000 χαρακτήρες.

Κάθε γράμμα ίσοδυναμεί με ένα χαρακτήρα. Έτσι, εάν ό υποθετικός κάτοχος μιάς ήλεκτρονικής ταυτότητας λέγεται φέρ'είπειν "George Orwell", άπομένουν στην κάρτα 15.988 χαρακτήρες, όπου μπορούν νά χωρέσουν άλλες πληροφορίες. Η μνήμη αυτή είναι μάλιστα επεκτάσιμη καθιστώντας τήν κάρτα έναν πλήρη ήλεκτρονικό φακέλλο.

Ένας φακέλλος, όμως, πού θά είναι εύάλωτος στην ήλεκτρονική πειρατεία, πόσο μάλλον όταν οι ήλεκτρονικοί τρομοκράτες έχουν στό παρελθόν διασπάσει τά συστήματα μεγάλων εταιρειών και τραπεζών.

Η λειτουργία του μικροκυκλώματος αυτού είναι, σχηματικά, τριών ειδών:

- Έγγραφή δεδομένων στη μνήμη,
- Μεταβίβαση με διάφορους τρόπους σε τεματικά ή συσκευές ανάγνωσης,
- Έπεξεργασία δεδομένων από ύπολογιστές πού αναγιγνώσκουν τή μνήμη.

Οί άφανείς ζώνες πληροφοριών για τόν κάτοχο δημιουργούν τήν τεχνική δυνατότητα έγγραφής στοιχείων και πληροφοριών, για τίς όποίες ο κάτοχός της δέν γνωρίζει τίποτε».

Τό πρόβλημα τών ήλεκτρονικών ταυτοτήτων έγκειται στό γεγονός ότι ο κάτοχός τους δέν θά γνωρίζει τίποτε για τό περιεχόμενό τους, δηλαδή θά κυκλοφορούμε μέ έναν ήλεκτρονικό φάκελλο στην τσέπη μας, τόν όποιο δέν θά μπορεϊ νά διαβάση όποιος τό επιθυμεί, θά ύπάρχη δυνατότητα νά εισέρχονται πληροφορίες από τόν κάθε επιτήδειο, καθώς επίσης μπορεϊ νά γίνεται και άλλοίωση τών πληροφοριών, χωρίς νά τό γνωρίζει ο κάτοχος τής ταυτότητος. Πρόκειται πράγματι για μία άπειλή. Και, θεβαίως, ως Χριστιανοί, και μάλιστα όταν έχουμε ένοποιημένο τόν έσωτερικό κόσμο, δέν πρέπει νά φοβόμαστε. Ωστόσο, όμως, άφ'ένός μέν δέν μπορούμε νά δεχθούμε άδιαμαρτύρητα τέτοιες άπειλητικές και άντισυνταγματικές νοοτροπίες, πού στρέφονται εναντίον τής ελευθερίας μας, γιατί τότε μέ τήν παθητικότητά μας γινόμαστε αίτιοι για τήν επικράτηση μιās παγκόσμιας δικτατορίας, άφ'έτέρου δέ ή Έκκλησία άν δέν μπορεϊ νά αλλάξη τούς θεσμούς και τίς κοινωνίες και νά τίς κάνη ελεύθερες, πού νά έμπνέονται από τόν άποκαλυπτικό λόγο, τουλάχιστον πρέπει νά διασώξη και νά προστατεύη τίς ελευθερίες τών πιστών Χριστιανών της, οί όποιοι δέν είναι διατεθειμένοι νά ύποστούν ποικίλες προσωπικές, οικογενειακές και κοινωνικές ταλαιπωρίες. Αν τελικά επιβληθῆ αυτό τό καθεστώς θά τό άντιμετωπίσουμε μέ πνεύμα μαρτυρίας και μαρτυρίου, αλλά δέν μπορούμε από μόνοι μας νά προκαλούμε τό μαρτύριο.

Επίσης, βρίσκω αυτήν τήν στιγμή τήν εύκαιρία νά τονίσω ότι είναι αρκετά ύποκριτικό τό γεγονός ότι από τήν μία μεριά ή Πολιτεία, μέ τήν πρόφαση ότι ενδιαφέρεται για τόν σεβασμό τής θρησκευτικής ελευθερίας τών πολιτών, διαγράφει τό θρήσκευμα από τίς ταυτότητες, από τήν άλλη όμως μεριά μέ τήν εισαγωγή τών διαφόρων μορφών ήλεκτρονικών ταυτοτήτων έχει τήν δυνατότητα νά φακελώνη πλήρως τούς άνθρώπους και ακόμη χειρότερα δίνει τήν δυνατότητα νά γίνεται διασυνοριακή ροή αυτών τών πληροφοριών, πού άφορούν τά εύαίσθητα προσωπικά δεδομένα τών πολιτών, πού αναφέρονται σέ όλα τά θέματα τής προσωπικής, οικογενειακής και κοινωνικής του συμπεριφορῆς.

3. Τό έργο τής Συνοδικής Έπιτροπής επί τών ταυτοτήτων

Η Ίερά Σύνοδος μέ τό ύπ'άριθμ. πρωτ. 321/22-1-1999 έγγραφό της συνέστησε ιδιαίτερη Έπιτροπή για τήν παρακολούθηση του προβλήματος τής εκδόσεως νέων τύπων ταυτοτήτων, άκριβώς γιατί κατά καιρούς γινόταν λόγος για τό θέμα και γιατί άρχισαν νά φαίνονται διάφορα σύννεφα στον ορίζοντα.

Εκτός από τόν ύποφαινόμενο, πού τέθηκε Πρόεδρος τής Έπιτροπής, ή Έπιτροπή άπετελείτο από τούς Σεβασμιωτάτους Μητροπολίτες Δημητριάδος και Άλμυρού κ. Ίγνάτιο, Σεβίων και Κοζάνης κ. Άμβρόσιο, τόν Άντιπρόεδρο του Συμβουλίου Επικρατείας κ. Άναστάσιο Μαρίνο, και τόν Πανοσιολογιώτατο Άρχιμ. π. Άθανάσιο Άναστασίου, Ήγούμενον τής Ίερῆς Μονῆς Μεταμορφώσεως Μετεώρων. Στο έγγραφο τής συστάσεως τής Έπιτροπής γράφεται:

«Σκοπός τής συσταθείσης Έπιτροπής είναι ή παρακολούθησις και μελέτη του θέματος τής εκδόσεως του νέου τύπου ταυτοτήτων, τής προαιρετικής ή ύποχρεωτικής άναγραφής του θρησκευματος εις αυτάς, ως και άλλων συναφών ζητημάτων, τῆ συμμετοχῆ ειδικών επιστημόνων ως συμβούλων, καλουμένων εις τάς συνεδριάσεις προς πληρεστέραν ενήμερωσιν και ύποβοήθησιν αυτῆς».

Η ειδική Έπιτροπή επί τών ταυτοτήτων συνήλθε σέ πέντε συνεδριάσεις, ήτοι τήν 16ην Φεβρουαρίου 1999, 24ην Μαΐου 1999, 28ην Φεβρουαρίου, 21ην Μαρτίου και 12ην Μαΐου 2000.

Η Έπιτροπή συνήλθε για πρώτη φορά τήν 16η Φεβρουαρίου 1999 και συζητήσαμε διά μακρῶν τήν ύπ'άριθμ. Φ 21358/11246/12-7-1992 Ύπουργική άπόφαση, ή όποία καθώριζε τόν τρόπο εκδόσεως τών νέων ταυτοτήτων. Επμείναμε περισσότερο στην «λευκή λωρίδα μηχανικής όπτικής άνάγνωσης», ή όποία θά ύπῆρχε στις νέου τύπου ταυτότητες και δημιουργήθηκε ένας προβληματισμός μήπως δι'αυτου του τρόπου εισάγεται έμμέσως ο ΕΚΑΜ, πού είχε καταργηθῆ, καθώς επίσης μήπως πρόκειται για ήλεκτρονική ταυτότητα ή τό πρώτο στάδιο εισαγωγῆς τής ήλεκτρονικής ταυτότητος. Επί πλέον, μις άπησχόλησε ή ύπαρξη τών γραμμοκοσμημάτων. Άποφασίσαμε νά άποσταλῆ έγγραφο τής Ίερῆς Συνόδου προς τόν κ. Ύπουργό Έσωτερικών για νά πληροφορηθούμε επισήμως για τά δύο αυτά ζητήματα.

Πράγματι ἡ Ἱερά Σύνοδος ἀπέστειλε στήν Ὑπουργό Ἐσωτερικῶν κ. Βασιλική Παπανδρέου τό ὑπ'ἀριθμ. πρωτ. 1623/19-3-1999 ἔγγραφο, μέ τό ὅποιο ζητοῦσε ἀπαντήσεις γιά τό θέμα ἐκδόσεως τῶν νέων ταυτοτήτων, ἐπειδή παρατηρεῖτο ἀνησυχία στό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας. Στήν συνέχεια θά ἤθελα νά παραθέσω ὀλόκληρο τό ἔγγραφο τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἐπειδή εἶναι ἀρκετά σημαντικό.

«Ἐξοχωτάτη κυρία Ὑπουργέ,

Ἐπικειμένης συμφώνως πρὸς ἐγκύρους πληροφορίας καί δηλώσεις εἰς τόν Τύπον διαφόρων πολιτικῶν παραγόντων τῆς προετοιμασίας τῆς ἐκδόσεως τοῦ νέου τύπου Ταυτοτήτων ἢ Διαρκῆς Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, κατά τήν Συνεδριαν Αὐτῆς τῆς 10ης ὑπερμεσοῦντος μηνός Μαρτίου ἐ.ε., συνεζήτησε τὰς πνευματικὰς πτυχὰς τοῦ θέματος τούτου καί λαβοῦσα ὑπ'ὄψει τό μέχρι τῆς σήμερον διαμορφωθέν νομοθετικόν πλαίσιον, περί τῆς καθιέρωσης τοῦ νέου τύπου Δελτίου Ταυτοτήτων ὡς τοῦτο σαφῶς ὀρίζεται εἰς τὰς διατάξεις τοῦ Ν. 1599/1991 "Σχέσεις κράτους-πολίτη, καθιέρωση νέου τύπου δελτίου ταυτότητας" (Φ.Ε.Κ. Α' 75/11-6-1986), τοῦ τροποποιητικοῦ αὐτοῦ νόμου 1988/1991 "Τροποποίηση διατάξεων τοῦ Ν. 1599/1986" (Φ.Ε.Κ. Α' 75/10-12-1991), καθὼς καί τήν ὑπ'ἀριθμ. Φ. 21385/11246/1.2/7/1992 (Φ.Ε.Κ. Β', 422) ἀπόφασιν τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν, διά τόν καθορισμόν τοῦ τύπου καί τῶν προδιαγραφῶν τοῦ ἐκδοθησομένου δελτίου ταυτότητος, διαπιστώνει τὰ κάτωθι:

1. Συμφώνως τῇ γνώμῃ ἐγκύρων νομικῶν ἢ ἀληθῆς καί σαφῶς ἐκπεφρασμένη βούλησιν τοῦ νομοθέτου εἰς τούς ὡς ἄνω ἀναφερομένους νόμους εἶναι, ὅτι αἱ νέα ταυτότητες:

α) Δέν θά εἶναι ἠλεκτρονικά.

β) Δέν θά περιέχουν τόν Ε.Κ.Α.Μ.

γ) Θά περιλαμβάνουν ἐξαντλητικῶς μόνον τὰ 18 στοιχεῖα τοῦ ἀρθρου 3 παρ. 1 τοῦ Ν.1988/1991, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 16 πρῶτα συμπεριλαμβανομένης καί τῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος ὑποχρεωτικῶς, καί τὰ δύο τελευταῖα προαιρετικῶς, ὁρατά διά γυμνῶν ὀφθαλμῶν.

δ) Οὐδέν ἕτερον κεκρυμμένον ἢ φανερόν στοιχεῖον.

2. Ἀναγινώσκοντες ὁμως τήν ἐν λόγῳ Ὑπουργικὴν Ἀπόφα-

σιν, ἐκ τῶν τεχνικῶν λεπτομερειῶν, αἵτινες περιγράφονται εἰς αὐτήν (λ.χ. ἡ ὑπαρξίς ἐιδικῆς λευκῆς λωρίδος, προοριζομένης νά χρησιμοποιηθῇ διά μηχανικὴν ὀπτικὴν ἀνάγνωσιν, αἱ διασκορπισμέναι ἴνες ἀσφαλείας ὁράται εἰς τό κοινόν φῶς, ὁραταί ὁμως εἰς τήν ὑπεριώδη ἀκτινοβολίαν, τό εἰδικόν γραμμοκόσμημα καί τὰ κείμενα μέ μελάνι ὁράται εἰς τό κοινόν φῶς), καταδεικνύεται ὅτι αἱ προβλεπόμεναι εἰς τήν Ὑπουργικὴν ἀπόφασιν ταυτότητες:

α) Θά εἶναι ἠλεκτρονικά.

β) Θά περιέχουν, ἐκτός τῶν 18 ἐμφανῶν στοιχείων τοῦ ἀρθρου 3 παρ. 1 τοῦ Ν. 1599/1986, ὅπως οὗτος ἐτροποποιήθη διά τοῦ ἀρθρου 2 τοῦ Ν. 1998/1991, καί ἕτερα στοιχεῖα, κείμενα καί πληροφορίας ἄγνωστα καί κεκρυμμένα εἰς τόν κάτοχον τοῦ Δελτίου.

γ) Βασίμως δέ δύναται νά ὑποτεθῇ, ὅτι θά περιέχουν καί ἐν εἶδος κωδικοῦ ἠλεκτρονικοῦ ἀριθμοῦ (Ε.Κ.Α.Μ.), ἀφοῦ ὁ χαρακτήρ αὐτῶν θά εἶναι ἠλεκτρονικός. Καί μάλιστα ὁ ἀριθμὸς οὗτος, κωδικός-ἠλεκτρονικός, θά τυγχάνη διατυπωμένος μέ τό γραμμωτόν σύστημα bar-code, εἴτε εἰς τήν θέσιν τῆς ἐιδικῆς λευκῆς λωρίδος, εἴτε εἰς τήν θέσιν τοῦ ὁράτου εἰς τό κοινόν φῶς, ὁρατοῦ ὁμως εἰς τήν ἀκτινοβολίαν UV, κειμένου.

Τελικῶς, συμπεραίνει τις ὅτι ταῦτα, τὰ ὁποῖα ὁ νομοθέτης κατήργησε διά τῶν διατάξεων τοῦ Ν. 1988/1991, ἢ διοίχῃς ἐπαναφέρει ἐκ τοῦ πλαγίου μέ τήν ἐν λόγῳ Ὑπουργικὴν Ἀπόφασιν.

3. Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω, ἡ Ἱερά Σύνοδος λαμβάνει καθημερινῶς πληθῶραν ἐπιστολῶν καί τηλεφωνημάτων ἐξ ἀνησυχούντων πιστῶν, οἱ ὁποῖοι ἀντιμετωπίζουν δίλημμα καί κρίσιν συνειδήσεως ὡς πρὸς τήν παραλαβὴν τῶν ὑπὸ ἔκδοσιν νέου τύπου ταυτοτήτων.

Ἐπειδή τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας ζητοῦν ἐναγωνίως ἀπὸ τήν πνευματικὴν αὐτῶν Ἀρχὴν, τήν Ἱεράν Σύνοδον, ὑπεύθυνον καί ἔγκαιρον ἐνημέρωσιν περί τοῦ πρακτέου εἰς τήν ἐν λόγῳ περίπτωσιν καί διά νά ἐπέλθῃ γαλήνη εἰς τὰς τεταραγμένας συνειδήσεις, παρακαλοῦμεν, ὅπως ἔχωμεν ἐπίσημον τεκμηριωμένην ἀπάντησιν εἰς τὰ ἐξῆς ἐρωτήματα:

α) Ἐάν αἱ ὑπὸ ἔκδοσιν νέου τύπου ταυτότητες θά εἶναι ἠλεκτρονικά.

β) Ἐάν θά περιέχουν τινὰ κωδικόν ἠλεκτρονικόν ἀριθμόν (Ε.Κ.Α.Μ.).

γ) Εάν θά αναγράφεται εις αυτάς τό θρήσκευμα τῶν πολιτῶν.

δ) Εάν θά περιέχεται ὑπό τό σύστημα bar-code ἢ χρῆσις τοῦ δυσωνύμου διά τούς ὀρθοδόξους χριστιανούς ἀριθμοῦ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀντιχρίστου (666) ἢ ὄχι.

Ἀναμένοντες μετ' ἐνδιαφέροντος τάς ὑμέτερας ἀπαντήσεις ταύτας διατελοῦμεν μετ' εὐχῶν διαπύρων».

Ἡ κ. Ὑπουργός ἀπλήντησε μέ τό ὑπ' ἀριθμ. πρωτ. 1716/11-5-1999 ἔγγραφό της, μέ τό ὁποῖο διαβεβαίωνε τήν Ἱερά Σύνοδο ὅτι ὁ νέος τύπος ταυτοτήτων δέν θά ἔχει τόν ΕΚΑΜ, δέν θά ὑπάρχει σέ καμία μορφή ὁ ἀριθμός μέ τήν ἐνδειξη 666, θά ἐφαρμοσθῆ ἡ Φ. 21385/11246/1-7-1992 ὑπουργική ἀπόφαση, ἡ ὁποία ἐκδόθηκε μέ τήν ἐξουσιοδότηση τοῦ ν. 1988/91, πού σημαίνει ὅτι θά περιλαμβάνεται ὑποχρεωτικά τό θρήσκευμα στίς ταυτότητες, ὅτι τά τεχνικά χαρακτηριστικά τῶν νέων ταυτοτήτων θά συντελέσουν στήν πιό εὐχρηστή χρησιμοποίησή τους ἀλλά «δέν θά ἔλθουν σέ ἀντίθεση μέ τό θρησκευτικό αἶσθημα τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν», καθῶς ἐπίσης τό Ὑπουργεῖο θά λάβῃ ὑπόψη του τίς ἀπόψεις τῆς Ἐκκλησίας, ὅταν θά ἔλθῃ ἡ ὥρα νά ἐκδοθοῦν οἱ νέες ταυτότητες.

Στήν συνέχεια παρατίθεται ὁλόκληρο τό κείμενο τοῦ ἐγγράφου τῆς κ. Ὑπουργοῦ.

«Μακαριώτατε,

Ἀπαντώντας στό σχετικό ἔγγραφό σας, σᾶς πληροφοροῦμε τά κατωτέρω:

1. Μέ τόν Ν. 1988/1991 "Τροποποίηση διατάξεων τοῦ Ν. 1599/1986, Σχέσεις Κράτους-Πολίτη, καθιέρωση νέου τύπου δελτίων ταυτότητας καί ἄλλες διατάξεις", δέν καθιερώνεται κανένας νέος ΕΚΑΜ (Ἐνιαῖος Κωδικός Ἀριθμός Μητρώου), ἀντίθετα μάλιστα μέ τό ἄρθρο 6 αὐτοῦ καταργοῦνται οἱ διατάξεις τῶν ἁρθρῶν 2 καί 5 του Ν. 1599/1986, πού ἀναφέρονται στήν καθιέρωση τοῦ ΕΚΑΜ.

2. Ἐπίσης, στίς νέες ταυτότητες δέν θά ὑπάρχει σέ καμία μορφή ὁ ἀριθμός μέ τήν ἐνδειξη 666, οὔτε κανένα στοιχεῖο πού νά εἶναι ἀντίθετο πρός τή Χριστιανική θρησκεία καί τίς Χριστιανικές παραδόσεις.

3. Τέλος, ἀναφορικά μέ τή Φ. 21385/11246/1.7.1992 ἀπόφαση τοῦ Ὑπουργοῦ Ἑσωτερικῶν πού ἐκδόθηκε κατ' ἐξουσιοδότηση τῶν διατάξεων τοῦ ἁρθροῦ 3 παρ. ο τοῦ Ν. 1988/91 καθορίζεται ὁ τύπος, οἱ προδιαγραφές καί ἄλλες λεπτομέρειες πού ἀφοροῦν τήν ἐκδοση τοῦ δελτίου ταυτότητας καί, ὅπως εἶναι εὐνόητο, σέ καμία περίπτωση δέν μποροῦν νά καταργηθοῦν οἱ προαναφερθεῖσες κείμενες νομοθετικές διατάξεις μέ τήν ἀπόφαση αὐτή.

Ἡ μηχανογράφηση καθῶς καί τά ἀναφερόμενα τεχνικά χαρακτηριστικά πού διαλαμβάνονται στήν ἀνωτέρω ἀπόφαση, σκοπό ἔχουν τήν ἀνανέωση τῶν δελτίων ταυτότητας, ὥστε αὐτά νά γίνουν περισσότερο εὐχρηστα, ἀνθεκτικότερα καί μέ τίς ἀναγκαῖες διασφαλίσεις ἀπό ἐπιχειρούμενες παραποιήσεις-πλαστογραφίες κλπ., ἀφοῦ ὅπως εἶναι γνωστό τά δελτία ταυτότητας ἀποτελοῦν καί ταξιδιωτικά ἔγγραφα γιά τίς χῶρες-μέλη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνωσης (Π.Δ. 308/91), καί ὄχι νά ἔλθουν σέ ἀντίθεση μέ τό θρησκευτικό αἶσθημα τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν.

Πάντως τό Ὑπουργεῖο θά λάβῃ ὑπόψη του τίς ἀπόψεις σας, ὅταν θά ἀρχίσει ἡ διαδικασία ἐκδοσης τῶν νέων ταυτοτήτων, ἡ ὁποία ἔχει σταματήσει λόγω ματαιώσης τοῦ διαγωνισμοῦ, ἡ δέ ἐκδοσή τους ἀπό τό Ὑπουργεῖο Δημόσιας Τάξης παρατάθηκε μέ σχετική ἀπόφασή μας.

Μέ ἐκτίμηση

Βάσω Παπανδρέου»

Κατά τήν συνεδρίαση τῆς Ἐπιτροπῆς μας τήν 24η Μαΐου 1999 ἀναγνώσθηκε ἐπιστομένως τό ἔγγραφο τῆς Ὑπουργοῦ Ἑσωτερικῶν κ. Βασιλικῆς Παπανδρέου καί ἔγιναν σχετικές παρατηρήσεις. Ὑστερα ἀπό διεξοδική συζήτηση πάνω σέ κρίσιμα σημεῖα τοῦ ἐγγράφου ἀποφασίσθηκε «νά δημοσιοποιηθῆ ἡ ἀπάντησις τῆς κ. Ὑπουργοῦ, διά νά λάβῃ γνῶσιν ὁ λαός καί οἱ ἐνησυχοῦντες πιστοί, καί νά δεσμευθοῦν οἱ πολιτικοί παράγοντες, ἐπίσης ἡ Ἐπιτροπή νά εὐρίσκειται σέ ἐτοιμότητα γιά κάθε ἐξέλιξη τοῦ θέματος».

Τό σημαντικό εἶναι ὅτι στό ἐπίσημο αὐτό ἔγγραφο πού ἐξέφραζε τίς ἀπόψεις τῆς Κυβέρνησης δίδόταν διαβεβαίωση ὅτι θά ὑπάρχει τό θρήσκευμα στίς ταυτότητες, σύμφωνα μέ τόν ἰσχύοντα

νόμο, παρά τό γεγονός ὅτι ἤδη εἶχε ψηφισθῆ ὁ νόμος 2472/97 «περί προστασίας τῶν δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρα», τοῦ ὁποίου ἀναφορά ἔγινε ἀργότερα, πράγμα τό ὁποῖο σημαίνει ὅτι ὅταν ψηφίζοταν ὁ νόμος 2472/97 δέν τό συνέδεαν καθόλου μέ τήν ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος στίς ταυτότητες, καθώς ἐπίσης διδόταν διαβεβαίωση ὅτι ἡ Πολιτεία θά διαλεγόταν μέ τήν Ἐκκλησία, γιά νά «μῆν ἔλθῃ σέ ἀντίθεση μέ τό θρησκευτικό αἶσθημα τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν».

Ἐν τῷ μεταξύ τά γεγονότα μᾶς πρόλαβαν, ἐπειδή δέν εἶχαμε τήν δυνατότητα νά παρακολουθοῦμε ἐπαρκῶς τά τεκταινόμενα, ἐπειδή γίνονταν κατά τρόπο μυστικό. Μόνον ἀπό τίς ἐφημερίδες εἶχαμε μερικές πληροφορίες.

Τήν 28η Φεβρουαρίου 2000 συνεδρίασε ἡ Ἐπιτροπή μας γιά νά συζητησῆ ὅλα τά τρέχοντα ζητήματα σχετικά μέ τήν δήλωση τῶν Ἀρχείων καί τίς σχεδιαζόμενες ταυτότητες, ἀλλά ἀπουσίαζαν τρία μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς. Ἐλήφθησαν ἀποφάσεις νά ἀποσταλῆ σχετικό ἔγγραφο στόν Ὑπουργό Δημοσίας Τάξεως γιά τίς ταυτότητες καί νά εισηγηθῆ ἡ Ἐπιτροπή μας τήν σύγκληση τῆς Ἱεραρχίας γιά τήν μελέτη τοῦ ὅλου θέματος. Ὡς πρόεδρος ἀνέγνωσα ἕνα σχέδιο κειμένου πού θά ἔπρεπε νά ἀποσταλῆ στήν Ἱερά Σύνοδο καί ἀνελάμβαναν τά δύο ἄλλα μέλη νά μορφοποιήσουν τό τελικό κείμενο. Ὅμως, ἐπειδή ἀπουσίαζαν τρία μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς, ἐξαιτίας ἄλλων ὑποχρεώσεων, ἀποφασίσθηκε νά μελετήσουμε τό θέμα σέ προσεχῆ συνεδρίαση τῆς Ἐπιτροπῆς καί «ἐν ὀλομελείᾳ νά διαμορφωθοῦν αἱ τελικαί ἀπόψεις τῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς τήν Διαρκῆ Ἱερά Σύνοδο, ἀφοῦ λάβουν γνώση τοῦ κειμένου αὐτοῦ ἅπαντα τά μέλη».

Ἀρχές Μαρτίου ἐτέθη ἐπί τάπητος τό θέμα ἐκδόσεως τῶν νέων ταυτοτήτων τῶν ἀστυνομικῶν ὑπαλλήλων στίς ὁποῖες, σύμφωνα μέ τήν ἐιδική διαταγή, δέν θά ἀναγραφόταν τό θρήσκευμα, δέν θά ὑπῆρχε ἡ ἔνδειξη τῆς ὑπηκοότητας καί, βεβαίως, προβλεπόταν ἡ λευκή λωρίδα μηχανικῆς ὀπτικῆς ἀνάγνωσης. Τό θέμα αὐτό ἀνησχοῦσε πολλούς ἀστυνομικούς ὑπαλλήλους, οἱ ὁποῖοι, ὅπως ἦταν φυσικό, ἀπετάθησαν στόν Μακαριώτατο Ἀρχιεπίσκοπο καί τήν Ἱερά Σύνοδο καί ζητοῦσαν τήν παρέμβασή τους. Πρόκειται γιά ἐπίσημα ἔγγραφα Ἐνώσεων Ἀστυνομικῶν Ὑπαλλήλων καί γιά προ-

σωπικές ἐπιστολές. Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος, ἐπειδή τό θέμα ἦταν σοβαρό καί ἐπεῖγον, ἀπέστειλε «συνοδικῆ ἐξουσιοδοτή-σει» στόν Ὑπουργό Δημοσίας Τάξεως κ. Μιχαήλ Χρυσοχοῖδη σχετικό ἔγγραφο, στό ὁποῖο, ἀφοῦ ἐντοπίζονταν τά δύο σημεῖα, ἦτοι ἡ μή ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος καί ἡ ὑπαρξη ἐιδικῆς λωρίδας μηχανικῆς ὀπτικῆς ἀναγνώσεως, στό τέλος γραφόταν:

«... 4. Ἡ Ἐκκλησία, ὡς φιλόστοργος Μήτηρ, ἐπιδεικνύει ἰδιαιτέραν εὐαισθησίαν εἰς τήν διασφάλισιν τῆς προστασίας τῆς προσωπικότητος καθώς καί τῆς ἰδιωτικῆς ἢ δημοσίας ἢ οἰκογενειακῆς ζωῆς οἰουδήποτε ἀτόμου, ἐκ παντοίας συρρικνώσεως καί τάσεως περιορισμοῦ τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς καί ἐπειδή τείνει εὐήκοον οὖς εἰς τά αἰτήματα τῶν τέκνων Αὐτῆς, ἐν τῇ ποιμαντικῇ εὐθύνῃ Αὐτῆς, ἐναντι τῶν διαμαρτυρομένων καί ἀνήσυχούντων ἀστυνομικῶν ὑπαλλήλων, οἱ ὁποῖοι ζητοῦν τήν, περί τοῦ πρακτέου, γνώμην αὐτῆς, παρακαλεῖ θερμῶς, ὅπως λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὰς θέσεις καί τὰς ἀνησυχίας τῶν ἀστυνομικῶν ὑπαλλήλων τοῦτο μέν διατάξῃτε τήν ἀναγραφήν καί τοῦ θρησκευματος εἰς τὰς νέας ὑπηρεσιακάς ταυτοτήτας τῆς Ἑλληνικῆς Ἀστυνομίας ὡς ὁ νόμος προβλέπει, τοῦτο δέ ἐνημερώσητε τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ ἐπί τῶν ἐν ταῖς παραγράφοις 2 καί 3 τιθεμένων ζητημάτων».

Συγχρόνως ἡ Ἐπιτροπή μας συνεκλήθη τήν 21η Μαρτίου 2000 γιά νά μελετήσῃ τό θέμα πού ἀνέκυψε. Στήν συνεδρίαση αὐτή ἀποφασίσθηκε νά ἀνατεθῆ στό μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς κ. Ἀναστάσιο Μαρῖνο νά κάνῃ εἰσήγηση στήν ἐπόμενη Συνεδρία τόσο γιά τόν νόμο 2472/97 «περί προστασίας τῶν δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρα», ὅσο καί γιά τήν ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος στίς σχεδιαζόμενες νέου τύπου ταυτότητες, ὥστε ἡ Ἐπιτροπή νά εισηγηθῆ τά δέοντα στήν Διαρκῆ Ἱερά Σύνοδο. Μάλιστα ἡ σοβαρότητα τοῦ θέματος καί ἡ προεκλογική περίοδος μᾶς ἔκαναν νά ἀναβάλλουμε τήν λήψη ἀποφάσεως γιά μετᾶ τίς ἐκλογές, ἀλλά καί μετᾶ τό Πάσχα, γιατί ἦταν ἀδύνατον ἐνωρίτερα νά συνεδριάσουμε. Βασική ἀντίληψη πού ἐπικράτησε ἦταν ὅτι δέν ἔπρεπε νά ἐμπλακῆ ἡ Ἐκκλησία σέ πολιτικές διαμάχες, τήν κρίσιμη ἐκείνη προεκλογική περίοδο.

Ἐν τῷ μεταξύ ἀυξανόταν ἡ ἀνησυχία τῶν ἀστυνομικῶν ὑπαλλήλων καί μεγάλης μερίδας τοῦ λαοῦ γιά τά σχεδιαζόμενα, ἐπειδή

υποχρεώνονταν οι αστυνομικοί υπάλληλοι να καταθέσουν σύντομα τὰ δικαιολογητικά γιά τήν έκδοση τῶν ταυτοτήτων. Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος ἐπρότεινε στήν Ἱερά Σύνοδο τήν έκδοση ἀνακοινωθέντος, τό περιεχόμενο τοῦ ὁποίου ἦταν τό ἀκόλουθο:

«Τόν τελευταῖο καιρό γράφονται καί λέγονται στά Μέσα Μαζικῆς Ἐνημερώσεως διάφορα γιά τίς νέες ταυτότητες, οἱ ὁποῖες πρόκειται νά ἐκδοθοῦν, πράγμα τό ὁποῖο προκαλεῖ μεγάλη ἀνησυχία σέ πολλούς Χριστιανούς. Ἡ Ἱερά Σύνοδος παρακολουθεῖ ὅλη αὐτήν τήν κατάσταση μέ αἴσθημα εὐθύνης καί μέσά στήν ποιμαντική της εὐαισθησία θέλει νά ἐνημερώσῃ τό ποιμνίό της γιά τό θέμα αὐτό.

Ὅπως ἡ Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μαρτυρεῖ, ἡ Ἱερά Σύνοδος παρακολουθεῖ πάντοτε μέ ἀνύστακτο ἐνδιαφέρον ὅλα ὅσα ἔχουν σχέση μέ τὰ δογματικά ζητήματα καί τίς ἀλλοιώσεις τῆς παραδόσεώς μας, μάλιστα στήν σημερινή ἐποχή πού τείνει νά ἐπικρατήσῃ ἡ λεγομένη παγκοσμιοποίηση, μέ τήν ὁποία ἐπιχειρεῖται ἡ παραθεώρηση καί ἀφομοίωση διαφόρων πολιτιστικῶν παραδόσεων, καθώς ἐπίσης ἡ Ἐκκλησία ἀσχολεῖται, ὡς πνευματική μητέρα, μέ τὰ διάφορα προβλήματα πού ἀπασχολοῦν τόν λαό. Ἄλλωστε, τό δόγμα ἔχει σχέση μέ τό ἦθος, καί ἡ ἐκκλησιαστική παράδοση συνδέεται μέ τίς παραδόσεις τοῦ γένους μας.

Ἀσφαλῶς, μεταξύ τῶν θεμάτων μέ τὰ ὁποῖα ἀσχολεῖται ἡ Ἐκκλησία μας εἶναι καί ἡ σχεδιαζόμενη έκδοση τῶν ταυτοτήτων. Βεβαίως, ἡ έκδοση τῶν νέων ταυτοτήτων εἶναι θέμα τῆς Πολιτείας. Ἀλλά ὅμως καί ἡ Ἐκκλησία ἔχει βασικό λόγο γιά τό θέμα, ἀφ' ἐνός μέν γιατί ἐκφράζει τίς ἀνησυχίες πολλῶν μελῶν της, ἀφ' ἑτέρου δέ γιατί σέ τέτοια βασικά ζητήματα πρέπει ἡ Πολιτεία νά διαλέγεται μέ ὅλους τούς φορεῖς, περισσότερο δέ μέ τήν Ἐκκλησία, πού ἐκφράζει τήν πλειοψηφία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἄλλωστε, αὐτό τό σέβεται ἡ Πολιτεία, ὅπως φαίνεται ἀπό παλαιότερες ἀλλά καί σύγχρονες δηλώσεις τῶν ὑπευθύνων φορέων της.

Τό θέμα τῶν ταυτοτήτων εἶναι ἕνα βασικό καί σπουδαῖο θέμα, δέν εἶναι μιά παρονυχίδα, διότι συνδέεται μέ τήν προσωπικότητα τῶν κατόχων τους καί γενικά μέ τίς παραδόσεις τοῦ τόπου μας. Γι' αὐτό καί ἡ Ἱερά Σύνοδος ἐπανειλημμένως στό παρελθόν ἀσχολήθηκε μέ διάφορες πτυχές τοῦ ζητήματος αὐτοῦ καί μέ ἀπο-

φάσεις καί ἐγκυκλίους της πρὸς τό ποιμνίό της ἔχει καθορίσει σαφῶς τήν στάση της, σχετικά μέ τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ἀναγράφονται σέ αὐτές, μέ τήν ἐνδειξη τοῦ θρησκευματος καί τόν τρόπο ἐκτυπώσεώς τους.

Ἡ Ἱερά Σύνοδος ἐξακολουθεῖ νά ἀσχολεῖται μέ τό θέμα αὐτό, διότι κάθε φορά προστίθενται καί νέα στοιχεῖα καί λαμβάνει ὑπ' ὄψη της τίς ἀνησυχίες τῶν μελῶν της, ἀλλά καί ἄλλων φορέων καί, βεβαίως, ὅταν θά ἔλθῃ ἡ κατάλληλη στιγμή, ἐκτός ἀπό ἄλλες ἐνέργειες πού καί τώρα κάνει, θά ἐνημερώσῃ τόν λαό γιά τήν στάση της, καί θά δώσῃ σαφεῖς ὁδηγίες.

Ἡ Ἱερά Σύνοδος παρακαλεῖ θερμῶς, ἀφ' ἐνός μέν τήν Πολιτεία νά μὴ φέρῃ τήν Ἐκκλησία πρὸς τελελεσμένων γεγονότων, πράγμα τό ὁποῖο θά ἔχει συνέπειες καί θά προκαλέσῃ ἀναταραχή στήν κοινωνία, ἀλλά νά ὑπάρξῃ προηγουμένως συνεννόηση μαζί της, ἀφ' ἑτέρου δέ παρακαλεῖ τούς Χριστιανούς νά ἐμπιστεύονται τήν Ἱερά Σύνοδο καί τούς Ποιμένας τους, οἱ ὁποῖοι ἀσχολοῦνται μέ τό θέμα καί ἐνεργοῦν μέ νηφαλιότητα, σύνεση, γνώση καί ὑπευθυνότητα, ὅπως ἀρμόζει σέ ἕναν τέτοιο πνευματικό Ὄργανισμό».

Ὅμως, ἡ Ἱερά Σύνοδος, ἐπειδή διανύσαμε προεκλογική περίοδο, δέν ἤθελε μέ κάποια ἀνακοίνωση νά ἐμπλακῇ σέ κομματικές διαμάχες.

Μετά τόν σχηματισμό νέας Κυβερνήσεως, ἐπειδή ὁ Ὑπουργός Δημοσίας Τάξεως δέν εἶχε ἀπαντήσῃ στό ἔγγραφο τῆς Ἱεράς Συνόδου πού τοῦ εἶχε ἀποσταλῆ, ἡ Ἱερά Σύνοδος ἀπεφάσισε νά ἐπισκεφθῇ τόν Ὑπουργό Τριμελῆς Ἐπιτροπῆ ἐξ Ἀρχιερέων, ἀποτελούμενη ἀπό δύο Συνοδικούς Ἀρχιερεῖς, ἦτοι τούς Σεβασμιωτάτους Μητροπολίτας Ζακύνθου, κ. Χρυσόστομο, καί Σάμου καί Ἰκαρίας κ. Εὐσέβιο, καί ἀπό τόν Μητροπολίτη Ναυπάκτου καί Ἀγίου Βλασίου Ἱερόθεο, Πρόεδρο τῆς Εἰδικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν ταυτοτήτων.

Πράγματι, ἐπισκεφθήκαμε τόν κ. Ὑπουργό τήν 11η Μαΐου 2000 καί εἶχαμε μαζί του καί μέ τούς συνεργάτες του ἐνδιαφέρουσα συζήτηση γιά τὰ τρία θέματα, ἦτοι τήν μὴ ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος στίς ταυτότητες τῶν Ἀστυνομικῶν Ὑπαλλήλων, τήν μὴ ἐνδειξη τῆς ὑπηκοότητας καί τήν ὑπαρξη τῆς λευκῆς λωρίδας μηχανικῆς ὀπτικῆς ἀνάγνωσης. Ἀφοῦ ἐδόθησαν οἱ ἀπαραίτητες ἐξη-

γήσεις, στην συνέχεια ο κ. Υπουργός υποσχέθηκε να αποστείλει απάντηση στο υπ'αριθμ. Πρωτ. 1803/14-4-2000 έγγραφο της Ιεράς Συνόδου. Το ανακοινωθέν της Ιεράς Συνόδου αποτύπωνε την ατμόσφαιρα που επικράτησε:

«Η Επιτροπή εξ Αρχιερέων της Ιεράς Συνόδου αποτελούμενη από Σεβασμιωτάτους Μητροπολίτας Ζακύνθου κ. Χρυσόστομον, Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου κ. Ιερόθεον και Σάμου και Ικαρίας κ. Ευσέβιον, συναντήθηκε σήμερα 11 του μηνός Μαΐου με τον Υπουργόν Δημοσίας Τάξεως κ. Μιχαήλ Χρυσοχοϊδη και συνεζήτησε τό θέμα της εκδόσεως των νέων ταυτοτήτων των αστυνομικών υπαλλήλων και τουτο διότι η Εκκλησία έγένετο αποδέκτης πολλών ερωτημάτων από τούς αστυνομικούς υπαλλήλους γιά τό θέμα αυτό.

Η συνάντηση έγινε σέ ένα κλίμα κατανοήσεως και γνώσεως των πραγμάτων. Αντηλλάγησαν διάφορες απόψεις τόσο γιά τήν ένδειξη του θρησκευματος όσο και γιά τήν ύπαρξη της λευκής λωρίδας μηχανικής όπτικης ανάγνωσης.

Ο κ. Υπουργός Δημοσίας Τάξεως υπεσχέθη ότι θά απαντήσει γραπτώς στό έγγραφο πού του απέστειλε σχετικώς μέ τό ως άνω θέμα ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και Πάσης Ελλάδος κ. Χριστόδουλος, μέ Συνοδική έξουσιοδότηση, ώστε η Ιερά Σύνοδος νά λάβη τίς τελικές αποφάσεις Αύτης.

Ελπίζεται ότι τό όλο θέμα των νέων ταυτοτήτων θά αντιμετωπισθει μέ ένα πνεῦμα συναίνεσης, ώστε νά μή διασαλευθῆ ἡ κοινωνική συνοχή».

Όμως, οί δηλώσεις του νέου Υπουργού Δικαιοσύνης κ. Μιχαήλ Σταθοπούλου, ο οποίος δέν ήταν αρμόδιος Υπουργός γιά τήν έκδοση των ταυτοτήτων και οί όποιες είχαν προηγηθῆ της επισκέψεώς μας στόν Υπουργό Δημοσίας Τάξεως, πυροδότησαν τήν κατάσταση. Είναι δέ γνωστά τά περιστατικά πού ακολούθησαν, ἤτοι οί αντιφατικές δηλώσεις του Κυβερνητικού Εκπροσώπου, οί δηλώσεις άλλων μελών της Κυβερνήσεως, οί δηλώσεις του κ. Δαφέρμου Προέδρου της Αρχής Προστασίας Προσωπικῶν Δεδομένων, ἡ απόφαση της Αρχής, ἡ όποια υιοθέτησε πλήρως τίς απόψεις του κ. Υπουργού Δικαιοσύνης, ο οποίος πρίν τήν υπουργοποίησή του, ἦταν μέλος της Αρχής, οί διαβεβαιώσεις κυβερνητικῶν παραγόντων

στόν Μακαριώτατο Αρχιεπίσκοπο ότι τό θέμα θά τεθῆ σέ συζήτηση σέ διμερείς Επιτροπές, οί τελικές δηλώσεις του κ. Πρωθυπουργού στην σχετική ερώτηση της κ. Δαμανάκη.

Η Επιτροπή μας συνεδρίασε τήν 12η Μαΐου 2000 γιά νά συζητήσῃ τό θέμα των ταυτοτήτων και τό θέμα της δηλώσεως στην Αρχή των αρχείων της Εκκλησίας.

Στήν Συνεδρίαση αὐτή έγινε ἐνημέρωση ἀπό τόν Πρόεδρο γιά τήν ἐπίσκεψη στόν Υπουργό Δημοσίας Τάξεως κ. Χρυσοχοϊδη και τόν Πρόεδρο της Αρχής κ. Δαφέρμο, καθώς επίσης έγινε και εισηγήση γιά τό θέμα, ἐάν ἡ Εκκλησία εἶναι ὑποχρεωμένη νά δηλώσῃ τά ἀρχεῖα της. Επίσης, σύμφωνα μέ τήν προηγουμένη ἀπόφασή της, κατατέθηκε εισηγήση του μέλους αὐτῆς κ. Αναστασίου Μαρίνου.

Τελικά, ἡ Επιτροπή ἀπεφάσισε νά εισηγηθῆ στην Ιερά Σύνοδο τίς ἐξῆς προτάσεις:

α) Δεδομένου ότι τά ἀρχεῖα, τά όποια ἔχει ἡ Εκκλησία και τά όποια ἀφοροῦν μέλη της Κληρικούς, λαϊκούς και μοναχούς, και εἶναι γνωστά εἰς ἄλλας Δημοσίας Υπηρεσίας και δέν προορίζονται νά κοινοποιηθοῦν εἰς τρίτους, και δεδομένου ότι καλύπτεται ἡ Εκκλησία ἀπό τήν τροποποίησιν του νόμου 2472/1997, θεωρουμένης της Εκκλησίας ως “ένώσεως προσώπων”, συνεπάγεται ότι δέν ὑποχρεοῦται ἡ Εκκλησία νά γνωστοποιήσῃ αὐτά εἰς τήν Αρχήν Προστασίας Δεδομένων Προσωπικοῦ Χαρακτήρα, οὔτε και νά ζητήσῃ ἄδεια λειτουργίας διά τά ἀρχεῖα.

β) Μέ τόν νόμον 1599/86, ὅπως ἐτροποποιήθη διά του νόμου 1988/1991, προβλέπεται ἡ ὑποχρεωτική ἀναγραφή του θρησκευματος εἰς τās ταυτότητας. Ο νόμος 2472/1997 ἀναφέρεται εἰς τήν ἠλεκτρονικήν ἐπεξεργασίαν των δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρος, και δέν δύναται νά ἀντικαταστήσῃ τόν ἰσχύοντα νόμον διά τās ταυτότητας, δέν δύναται, δηλαδή, ο γενικός νόμος νά καταργήσῃ τόν ειδικόν (ad hoc) νόμον. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἡ Ιερά Σύνοδος δύναται νά ἐπικαλεσθῆ τήν ἰσχύν του νόμου 1988/1991, ἄλλως, και ὅλως ἐπικουρικῶς, δύναται νά ἀποφασίσῃ τήν προαιρετικήν ἀναγραφήν του θρησκευματος.

γ) Η Ιερά Σύνοδος νά δηλώσῃ ότι ἀντιτίθεται σαφῶς εἰς κάθε εἶδος ἠλεκτρονικῆς ταυτότητας και εἰς τήν καθιέρωσιν ἐνιαίου

κωδικού αριθμού δι'εκάστον πολίτην, όπως επιτάσσει ή ισχύουσα εισέτι νομοθεσία, αντιπροτείνοντας εις τήν πολιτείαν τήν έκδοσιν συγχρόνων και τεχνικῶς ἀπροσφόρων εις πλαστογράφειν ταυτοτήτων.

δ) Ὡς πρὸς τόν «ἀποκαλυπτικόν» ἀριθμόν 666, ή Ἐκκλησία νά δηλώσῃ, ὅτι ἐφ'ὅσον προκαλεῖ τὰς συνειδήσεις τῶν πιστῶν Χριστιανῶν, νά μή συμπεριληφθῇ ὁ ἀριθμός αὐτός εις τὰς σχεδιαζόμενας νέας ταυτότητας».

Ἀπό ὅσα ἀνεφέρθησαν φαίνονται καθαρά τρία σημεῖα.

Πρῶτον. Ἡ Ἱερά Σύνοδος μέ τίς ἀρμοδίες Ἐπιτροπές ἐργάσθηκε σοβαρά, εἰλικρινά και ἐνήργησε ψύχραιμα. Ἐγινε ἐπιμελής προετοιμασία, ἀποκτήθηκε γνώση τοῦ ἀντικειμένου αὐτοῦ και τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας ἦσαν ἔτοιμα γιά τόν διάλογο πού θά γινόταν. Ἡ Ἱερά Σύνοδος ἔκανε τίς σχετικές παραστάσεις στούς ἀρμοδίους φορεῖς τῆς Πολιτείας.

Δεύτερον. Ἡ Ἱερά Σύνοδος σεβάστηκε τήν πολιτική κατάσταση πού ἐπικρατοῦσε τήν ἐποχή ἐκείνη, λόγω τῆς προεκλογικῆς περιόδου, και δέν θέλησε νά ἀναμειχθῇ σέ κομματικές διαμάχες. Δέν θέλησε, δηλαδή, οὔτε νά ἐκδιάσῃ τὰ πράγματα, οὔτε νά καθορίσῃ τίς πολιτικές ἐξελίξεις. Ταυτόχρονα ἔδειξε, ὅπως ἔπρεπε νά κάνῃ, ἐμπιστοσύνη στούς ἀρμοδίους και ὑπευθύνους φορεῖς τῆς Πολιτείας, οἱ ὁποῖοι διαβεβαίωσαν ὅτι θά γινόταν διάλογος τῆς Πολιτείας μέ τήν Ἱερά Σύνοδο γιά τό θέμα αὐτό.

Τρίτον. Οἱ φορεῖς τῆς Πολιτείας ἐνεργοῦσαν μυστικά, ὑποκριτικά. Θά ἤθελα νά μοῦ συγχωρεθοῦν αὐτές οἱ φράσεις, ἀλλά δέν μπορῶ νά βρῶ ἄλλες πῶς εὐγενικές και ἐκφραστικές πού νά ἀποδίδουν τήν κατάσταση. Φαίνεται ὅτι εἶχαν σχεδιάσει τόν τρόπο δράσεως, εἶχαν καταλήξει σέ συγκεκριμένες ἀποφάσεις, γιά νά ὑπονομεύσουν τόν νόμο 1988/1991. Αὐτό φαίνεται ἀπό τό γεγονός ὅτι ὁ νόμος αὐτός, καιτοί εἶχε ψηφισθῇ και εἶχε ἐκδοθῇ ή σχετική ὑπουργική ἀπόφαση, δέν ἐφαρμοζόταν. Ἐπίσης, δέν προχωροῦσε ή ἐκδοση νέων ταυτοτήτων, ἔστω και μετά τήν ψήφισή του, ή ὁποία ψήφισις ἐγινε ἐν μέσῳ πολλῶν ἀντιδράσεων και διαμαρτυριῶν τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν. Κατά καιρούς ὑπῆρχαν μερικές νύξεις ἐπί τοῦ θέματος αὐτοῦ, ὅπως τοῦ κ. Ὑπουργοῦ Δημοσίας Τάξεως Χρυσόχοϊδῆ, ὅτι ή ἐκδοση τῶν ταυτοτήτων θά ξεκινούσε ἀπό μηδενική βάση,

ἀλλά ή περίοδος μεταξύ Εὐρωεκλογῶν και Ἐθνικῶν ἐκλογῶν ἴσως δέν ἐθεωρεῖτο ή κατάλληλη γιά νά ἀποκαλύψουν τὰ σχέδιά τους, πράγμα τό ὁποῖο ἐγινε ἀμέσως μετά τήν λήψη ἐντολῆς γιά τόν σχηματισμό νέας Κυβερνήσεως.

Ἡ Ἐκκλησία (κληρικοί και λαϊκοί) ἔλαβε στήν πράξη ἕνα πολύ καλό μάθημα, νά μήν ἐμπιστεύεται τούς φορεῖς τῆς Πολιτείας, ὅταν θά ἐρχεται σέ διάλογο μαζί τους, ἀλλά νά δρᾷ μεθοδευμένα, ἐπιστημονικά και ταχύτατα, ὥστε νά ἐκφράξῃ τίς ἐπιθυμίες και τὰ ὁράματα τοῦ λαοῦ.

4. Ὁ Νόμος 2472/97

«περί προστασίας δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρα»

Τελευταῖα ἐγινε ἐπίκληση τοῦ νόμου 2472/1997 «περί προστασίας δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρα» γιά νά δικαιολογηθῇ ή ἀπάλειψη ἀπό τίς ταυτότητες τῆς ἐνδείξεως τοῦ θρησκεύματος, μέ τήν αἰτιολογία ὅτι πρέπει νά γίνονται σεβαστές οἱ θρησκευτικές πεποιθήσεις τοῦ κάθε ἀνθρώπου. Μάλιστα ἰσχυρίσθησαν ὅτι ὁ νόμος αὐτός ἀφορᾷ και τίς ταυτότητες και ὅτι ὁ νόμος αὐτός «καθιερώνει ἐρμηνεία και ἐφαρμογή τῶν παλαιότερων ρυθμίσεων γιά τὰ δελτία ταυτότητας»⁹, καθὼς ἐπίσης ὁ νόμος «καθιερώνει, τροποποιώντας κατά τοῦτο ὡς νεώτερος και εἰδικότερος, ἐν σχέσει μέ τα δεδομένα προσωπικοῦ χαρακτήρα τήν προηγούμενη νομοθεσία»¹⁰.

Γιά τόν λόγο αὐτό, νομίζω, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νά γίνῃ μιᾶ σύντομη περιγραφή και ἀνάλυση τοῦ νόμου αὐτοῦ, πού μέχρι τώρα ἦταν ἄγνωστος στόν πολύ λαό, ἀλλά ἀπό ἐδῶ και πέρα θά γίνεται εὐρεία χρήση και σέ ἄλλα ζητήματα πού θά ἀναφέρονται.

Ἡ Ἀρχή Προστασίας τῶν Δεδομένων Προσωπικοῦ Χαρακτήρα προβλέπεται ἀπό τόν νόμο 2472/97 (ΦΕΚ 50,10/4/97, τεῦχος Α') «Προστασία τοῦ ἀτόμου ἀπό τήν ἐπεξεργασία δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρα».

9. Παρ. 10 ἀποφάσεως Ἀρχῆς.

10. Παρ. 10 ἀποφάσεως.

Α) ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΨΗΦΙΣΕΩΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

Τό 1983 συστήθηκε ομάδα υπό τόν Σύμβουλο τής Έπικρατείας κ. Κακούρη καί τούς Καθηγητές καί Νομικούς κ.κ. Παπαδημητρίου, Παυλόπουλο, Μαρίνο, Μαυριά, Χαλαζωνίτη. Τό προσχέδιο παρουσιάστηκε στόν Τύπο, στίς 9-11-1986. Κατατέθηκε στήν Βουλή τό 1988 από τόν Μένιο Κουτσόγιωργα, ἀφοῦ προηγήθηκαν τροποποιήσεις τοῦ Έλ. Βερυβάκη, χωρίς νά προχωρήσῃ ἡ ψήφισή του. Στήν συνέχεια κατατίθεται διαδοχικά στήν Βουλή τό 1991 ἀπό τόν Ἀθανάσιο Κανελλόπουλο, τό 1992 ἀπό τόν Μιχ. Παπακωνσταντίνου, χωρίς νά συζητηθῇ, τήν περίοδο 1993-1995 ἀπό τόν Γ. Κουβελάκη, καί τούς διαδόχους του Ἀ. Πεπονῆ καί Ἰ. Ποτάκη. Ἐπειτα κατατέθηκε τό 1996 ἀπό τόν Εὐάγ. Βενιζέλο, χωρίς νά συζητηθῇ, λόγω τῶν ἐκλογῶν τοῦ Σεπτεμβρίου. Τελικῶς, κατατέθηκε τό 1997 ἀπό τόν Εὐάγγελο Γιαννόπουλο καί ψηφίστηκε μέ πολλές ἀντιδράσεις¹¹.

Β) Ο ΝΟΜΟΣ 2472/97 ΠΡΟΒΛΕΠΟΤΑΝ ΑΠΟ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ

Ὁ νόμος 2472/97 ἦταν καρπός εὐρωπαϊκῶν συνθηκῶν καί συμβάσεων.

Μνημονεύουμε τήν Σύμβαση 108 τῆς 28ης Ἰανουαρίου 1981 τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης «γιά τήν προστασία τῶν ἀτόμων ἀπό τήν αὐτοματοποιημένη ἐπεξεργασία δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρα», πού κωδικοποίησε γιά πρώτη φορά τίς ἀρχές πού πρέπει νά διέπουν τήν αὐτοματοποιημένη ἐπεξεργασία τῶν προσωπικῶν δεδομένων. Ἡ Ἑλλάδα υπέγραψε τήν Σύμβαση τήν 7-2-1983 καί τήν ἐπικύρωσε μετά ἀπό τρία χρόνια μέ τόν νόμο 2068/1992. Ὁμως γιά νά καταθέσῃ ἡ Ἑλλάδα ἔγγραφο ἐπικύρωσης ἀπό τόν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας ἔπρεπε κατά τό ἄρθρο 4 παρ. 1 νά ὑπάρχῃ νόμος πού νά ἐξασφαλίζῃ τήν προστασία τῶν πληροφοριῶν πού περιέχει ἡ Σύμβαση.

11. Βλ. Δαμιανοῦ Κατραμάδου σελ. 4 καί ἐξῆς καί Συμφωνία Σένγκεν, ἐκδ. Ποντίκι σελ. 169.

Ἐπίσης, ὑπάρχει καί ἡ Κοινοτική ὀδηγία 95/46 τῆς 24ης Ὀκτωβρίου 1995 «γιά τήν προστασία τῶν φυσικῶν προσώπων ἔναντι τῆς ἐπεξεργασίας δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρα καί γιά τήν ἐλεύθερη κυκλοφορία τῶν δεδομένων αὐτῶν». Τό ἄρθρο 32 παρ. 1 τῆς ὀδηγίας θέτει στό Κράτη-Μέλη προθεσμία νά συμμορφωθοῦν ἢ νά προσαρμοσθοῦν στούς κανόνες τῆς, μέχρι τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1998.

Ἀκόμη γιά νά μπορέσῃ ἡ Ἑλλάδα νά προχωρήσῃ στήν Σύμβαση τῆς Σένγκεν ἦταν ὑποχρεωμένη νά θεσπίσῃ σχετική νομοθεσία σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 126 τῆς Σύμβασης. Χαρακτηριστικά εἶναι καί τά ἄρθρα 117 καί 118 τῆς Συνθήκης Σένγκεν¹².

Γ) ΒΑΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

Ὁ νόμος 2472/97 κρίθηκε ἀναγκαῖος λόγω τῆς νέας πραγματικότητας πού ἐπικρατεῖ σήμερα μέ τήν σύγχρονη τεχνολογία καί, βέβαια, τήν μεγάλη χρήση τῆς πληροφορικῆς, διά τῶν ὁποίων εἶναι δυνατόν νά παραβιασθῇ ἡ ἀνθρώπινη ἐλευθερία. Γι'αυτό ἄλλωστε καί στό ἄρθρο 1 τοῦ νόμου λέγεται σαφῶς: «Ἀντικείμενο τοῦ παρόντος νόμου εἶναι ἡ θέσπιση τῶν προϋποθέσεων γιά τήν ἐπεξεργασία δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρα πρὸς προστασία τῶν δικαιωμάτων καί τῶν θεμελιωδῶν ἐλευθεριῶν τῶν φυσικῶν προσώπων καί ἰδίως τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς».

Ἀπό τό ἄρθρο αὐτό, ἀλλά καί ἀπό τήν προσεκτική μελέτη τοῦ πνεύματος πού διέπει τόν νόμο φαίνονται σαφῶς δύο πράγματα.

Ἐπρῶτον, ὅτι ἐπιδιώκεται ἡ προστασία τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τίς διάφορες ἐπεξεργασίες τῶν προσωπικῶν δεδομένων του. Καί αὐτό τό γεγονός πρέπει ὅπωςδήποτε νά χαιρετισθῇ καί νά ἐπαινεθῇ. Ὁ ἀνθρώπος πρέπει νά διατηρήσῃ τήν προσωπική του ἐλευθερία, ὅσο βέβαια εἶναι δυνατόν, ὅταν ζῆ σέ ὀργανωμένες κοινωνίες. Γιατί δέν εἶναι δυνατόν ἐν ὀνόματι τῆς ἀτομικῆς του ἐλευθερίας νά καταργεῖται ἡ ἐνότητα τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, ἐπειδή τότε θά καταλήγαμε στήν ἀναρχία, οὔτε βέβαια καί ἐν ὀνόματι τῆς ἐνότητας τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου νά καταργεῖται ἡ ἀτομική ἐλευθερία, ἐπειδή

12. Βλ. Δαμιανοῦ Κατραμάδου: «Κριτική παρουσίαση τοῦ νόμου 2472/97».

τότε θά καταλήγαμε στην δικτατορία.

Δεύτερον, φαίνεται ότι διά του νόμου αυτού για πρώτη φορά επιτρέπεται, έστω και κατ'έξαιρση, ή όποια έξαιρση έπειδή απλώνεται σέ μεγάλο φάσμα καθίσταται επικίνδυνη, ή ήλεκτρονική έπεξεργασία τών προσωπικών και εύαισθήτων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (άρθρα 5 και 7), επιτρέπεται ακόμη ή διασύνδεση τών αρχείων (άρθρο 8), καθώς επίσης επιτρέπεται και ή διασυννοριακή ροή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είτε πρós χώρες τής Ευρωπαϊκής Ένωσης είτε, μέ προϋποθέσεις, και σέ τρίτες χώρες (άρθρο 9). Σαφώς στό άρθρο 9 λέγεται: «*Η διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σέ χώρες τής Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ελεύθερη. Η διαβίβαση πρós χώρα πού δέν ανήκει στην Ευρωπαϊκή Ένωση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τά όποια έχουν ύποστει ή πρόκειται νά ύποστούν έπεξεργασία μετά την διαβίβασή τους, επιτρέπεται ύστερα από άδεια τής Αρχής*».

Έπομένως, ό νόμος αυτός έχει διφυή χαρακτήρα, ήτοι προστατεύει τόν άνθρωπο από την έπεξεργασία τών προσωπικών του δεδομένων, αλλά και παρέχει άδεια έπεξεργασίας τών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Καί βέβαια κανείς δέν αρνείται την αναγκαιότητα τέτοιων νόμων στίς σύγχρονες κοινωνίες, καθώς επίσης κανείς δέν μπορεί νά άρνηθῆ τίς προθέσεις του νομοθέτου και τών ανθρώπων πού εργάστηκαν για τόν σκοπό αυτό. Αλλά δέν μπορεί νά παραθεωρηθῆ ότι μέσα σέ ένα σύντομο χρονικό διάστημα χρειάστηκε νά γίνη τροποποίηση του νόμου, γιατί θεωρήθηκε ότι ό νόμος, όπως ψηφίσθηκε τό 1997, κάλυπτε τά φυσικά πρόσωπα (άρθρο 1) και άφηνε άκάλυπτα τά νομικά πρόσωπα, τά όποια έτσι έστερούντο προστασίας. Μέ την πρόσφατη τροποποίηση πού έγινε καλύφθηκε αυτό τό κενό.

Δ) ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ 2472/1997

Έπειδή δέν είμαι νομικός, γ'αυτό κατέφυγα σέ μία έπιστημονική μελέτη σχετικά μέ τό θέμα, γνωρίζοντας, βέβαια, ότι μπορεί νά υπάρχουν και άλλες απόψεις. Έδώ απλώς καταγράφω τίς σκέψεις αυτές για νά δοθῆ δυνατότητα περαιτέρω έπεξεργασίας του θέματος.

Υπάρχει μία μελέτη την όποια εισηγήθηκε ό Δαμιανός Κατραμάδος, στό μεταπτυχιακό τμήμα Δημοσίου Δικαίου και Πολιτικής Έπιστήμης (Β' έτος) Νομικής Σχολής Θεσσαλονίκης και συγκεκριμένα στό Συνταγματικό Δίκαιο, υπό την επίβλεψη τών Καθηγητών Αντώνη Μανιτάκη, Κώστα Χρυσογόνου και Ίφιγένειας Καματοΐδου μέ θέμα «*κριτική παρουσίαση του νόμου 2472/1997.....*». Στην εργασία αυτή, αφού παρουσιάζονται τά διεθνή και ευρωπαϊκά κείμενα, καθώς επίσης ή ελληνική έννομη τάξη σχετικά μέ την προστασία του ιδιωτικού βίου και την προστασία προσωπικών δεδομένων, στην συνέχεια σέ άλλα κεφάλαια, άφ'ένός μέν γίνεται άνάλυση κατ'άρθρο του νόμου, άφ'έτερου δέ γίνονται κριτικές παρατηρήσεις στόν νόμο.

Τά συμπεράσματα τής μελέτης είναι ενδιαφέροντα.

1. Η Ελλάδα είχε διεθνείς και κοινοτικές ύποχρεώσεις νά ψηφίση τόν νόμο για την προστασία τών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

2. Ο νομοθέτης έλαβε ως πρότυπο την Σύμβαση 108 του Συμβουλίου τής Ευρώπης και την οδηγία 95/46 του Ε.Κ. κατά την σύνταξη του νόμου «*χρησιμοποιώντας πολλές φορές τίς ίδιες γενικόλογες διατάξεις τών παραπάνω κειμένων χωρίς ιδιαίτερες έξειδικεύσεις*».

3. «*Παρά τίς φιλότιμες προσπάθειες και τίς εξαγγελίες τών συντακτῶν του, ό νόμος δυναμιτίζει τό Κράτος Δικαίου, καθώς ό πολίτης ούσιαστικά στερείται-βασικών συνταγματικών του δικαιωμάτων, βρίσκεται άκάλυπτος και άπροστάτευτος μπροστά σέ όποιοδήποτε Έλληνα ή ξένο, κρατικό ή άλληλο ή ιδιώτη επιθυμεί νά συλλέξει ή νά έπεξεργασθῆ προσωπικά του δεδομένα, νά διασυνδέσει αρχεία ή και νά τά άποστείλει στό έξωτερικό. Τίς περισσότερες φορές ό νόμος ξεκινά από μία όρθότατη βαρύγδουπη άπαγόρευση, ή όποια όμως στην συνέχεια άναιρείται από μία σειρά έξαιρέσεων*».

4. Ούσιαστικά, μέ τόν νόμο αυτό «*νομιμοποιήθηκε ή προηγούμενη άσυνδοσία, χωρίς όμως ό πολίτης νά διαθέτη εκείνες τίς ασφαλιστικές δικλείδες (πού υπάρχουν σέ άλλες χώρες, όπως για παράδειγμα στην Γερμανία)*, πού θά του επέτρέψουν νά γνωρίξη ποιός συγκεντρώνει προσωπικά του στοιχεία και για ποιό λόγο.

Μόνον έτσι θά μπορεί νά παρεμβαίνει στην διαδικασία αποτελεσματικά και νά διορθώνει τίς λανθασμένες έγγραφές».

5. Σήμερα ο πολίτης «βρίσκεται έντελῶς διαφανής, απόλυτα ελέγξιμος και ηλεκτρονικά χειραγωγήσιμος, χωρίς νά γνωρίζει ουσιαστικά από ποιόν κινδυνεύει και πῶς μπορεί νά ἀμυνθεῖ».

6. «Τό νομοθέτημα αὐτό ἀποτελεῖ ἐπικίνδυνη ρωγμή στην Ἀρχή τοῦ Κράτους Δικαίου και τήν Δημοκρατική Ἀρχή και θεωρῶ ὅτι εἶναι ἐπιτακτική ἀνάγκη ὁ νόμος αὐτός ἄμεσα νά τροποποιηθεῖ, ὥστε οἱ διατάξεις του νά εἶναι σύμφωνες μέ τό Ἑλληνικό Σύνταγμα».

7. «Ἐρωτηματικά προκαλεῖ τό γεγονόσ ὅτι ἐπιλέχθηκε ἡ λύση τῆς ἀνεξάρτητης διοικητικῆς ἀρχῆς (μέ τά γνωστά προβλήματα πού παρουσιάζει ἡ ἐφαρμογή αὐτοῦ τοῦ θεσμοῦ στην Ἑλλάδα, κυρίως λόγω τῶν συνεχῶν ἐπεμβάσεων τοῦ Κράτους), και ὄχι ἡ σύσταση μιᾶς δικαστικῆς ἀρχῆς, ἐν ὄψει τῆς σοβαρότητας τῶν ζητημάτων πού ἡ Ἀρχή θά διαχειρίζεται» (σελ. 58).

Ε) Ο ΝΟΜΟΣ 2472/97 ΚΑΙ ΤΟ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑ ΣΤΙΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ

Ἡ ἐπίκληση τοῦ νόμου αὐτοῦ γιά τήν διαγραφή ἀπό τίς ταυτότητες τοῦ θρησκευάματος δέν εἶναι εὔστοχη γιά δύο βασικούς λόγους.

Ὁ πρῶτος γιά τό ὅτι ὁ νόμος 2472/97 κάνει λόγο γιά θρησκευτικές πεποιθήσεις και ὄχι γιά θρήσκευμα. Γιά παράδειγμα, ὅταν ὀρίξη τά δεδομένα προσωπικοῦ χαρακτήρα και εὐαίσθητα δεδομένα, γράφει:

«Δεδομένα προσωπικοῦ χαρακτήρα: κάθε πληροφορία πού ἀναφέρεται στό ὑποκείμενο τῶν δεδομένων. Δέν λογίζονται ὡς δεδομένα προσωπικοῦ χαρακτήρα τά στατιστικῆς φύσεως συγκεντρωτικά στοιχεῖα, ἀπό τά ὁποῖα δέν μποροῦν πλέον νά προσδιορισθοῦν τά ὑποκείμενα τῶν δεδομένων.

Εὐαίσθητα δεδομένα: τά δεδομένα πού ἀφοροῦν τή φυλετική ἢ ἐθνική προέλευση, τά πολιτικά φρονήματα, τίς θρησκευτικές ἢ φιλοσοφικές πεποιθήσεις, τή συμμετοχή σέ ἔνωση, σωματεῖο και συνδικαλιστική ὀργάνωση, τήν υγεία, τήν κοινωνική πρόνοια και τήν ἐρωτική ζωή, καθώς και τά σχετικά μέ ποινικές διώξεις ἢ καταδίκες».

Ὅμως ὑφίσταται διαφορά μεταξύ θρησκευάματος και θρησκευτικῆς πεποιθήσεως.

Βέβαια, ὁ νόμος 2472/97 και ἡ ὀρολογία πού χρησιμοποιεῖ εἶναι μεταφρασμένα ἀπό ἄλλη γλώσσα και νοοτροπία, πού δέν γίνονται ἀποδεκτά και κατανοητά ἀπό τόν μέσο Ἑλληνα πολίτη. Προέρχονται ἀπό μιά περιοχή, δηλαδή τήν Εὐρώπη, στην ὁποία γιά αἰῶνες ἐπικρατοῦσαν ρατσιστικές - φεουδαλιστικές ἀντλήψεις, θρησκευτικές διαμάχες και ἐξουθενωτικοί κοινωνικοί πόλεμοι. Ὅλα αὐτά ἔχουν σχέση μέ ρεύματα ποικίλα, ὅπως εἶναι ὁ διαφωτισμός, ὁ νεωτερισμός, ἡ μεταρρύθμιση κλπ. Ἀπλῶς ὑπενθυμίζω ὅτι κατά τίς πρωτότυπες ἐρευνες τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου π. Ἰωάννη Ρωμανίδη, ἀπό ἀρχαῖο ὑλικό, ἡ Γαλλική Ἐπανάσταση ἦταν ἀποτελεσματικό και καρπός τῆς ἀντίδρασης τῶν ὑποδοῦλῶν Ρωμηῶν ἐναντίον τῶν Φράγκων κατακτητῶν, ἀφοῦ μάλιστα ὁ θεωρητικός τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασεως, ἀββᾶς Emmanuel Siéyès, πού κατήρτισε τό Σύνταγμα, ἦταν Ρωμηός.

Μέσα σε αὐτήν τήν προοπτική πρέπει νά δοῦμε τίς τρεῖς λέξεις: εὐαίσθητα προσωπικά δεδομένα. Ἀπό ὀρθόδοξη προοπτική ἔχουμε σοβαρές ἐπιφυλάξεις γιά τήν ὀριοθέτηση αὐτῶν τῶν ὄρων. Οἱ Εὐρωπαῖοι, ὅταν κάνουν λόγο γιά προσωπικές ἐλευθερίες, ἐννοοῦν τίς ἀτομικές ἐλευθερίες. Ἐπειτα, ἀκατανόητος εἶναι και ὁ ὀρος δεδομένα. Δηλαδή, γιατί οἱ πολιτικές πεποιθήσεις νά εἶναι δεδομένα; Ὁ ἄνθρωπος σέ κάποια φάση μπορεῖ νά μὴν ἔχη πολιτικές πεποιθήσεις.

Ἄν τελικά δεχθοῦμε μέ προϋποθέσεις τήν ὀρολογία «εὐαίσθητα προσωπικά δεδομένα», τότε μποροῦμε νά καταλήξουμε σέ μερικά συμπεράσματα σχετικά μέ τίς λεγόμενες θρησκευτικές πεποιθήσεις.

Θεωρῶ ὅτι γίνεται μιά σύγχυση μεταξύ θρησκευάματος και θρησκευτικῶν πεποιθήσεων. Ὅμως εἶναι μεγάλη ἡ διαφορά μεταξύ αὐτῶν τῶν δύο πραγματικοτήτων. Τό θρήσκευμα συνδέεται μέ τα ἐξωτερικά στοιχεῖα τῆς προσωπικότητος. Ἐμεῖς οἱ ὀρθόδοξοι ἀποκτοῦμε τό θρήσκευμα, τήν ἐκκλησιαστική ζωή μέ συγκεκριμένο τρόπο πού γίνεται σέ δημόσιο χῶρο, καταγράφεται στό Ληξιαρχεῖο και ἐκφράζεται σέ κοινωνικό χῶρο, ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος ἐκκλησιαζεται συμμετέχει σέ λατρευτικές συνάξεις, και ἐκδηλώνει ποικιλοτρό-

πως τήν ἐλεύθερη αὐτή τοποθέτησή του. Οἱ θρησκευτικές του ὅμως πεποιθήσεις μποροῦν νά διαφοροποιοῦνται ἀπό Χριστιανό σέ Χριστιανό, ἀνάλογα μέ τόν τρόπο ζωῆς του, τήν γνώση του, τήν παιδεία του καί τίς κοινωνικές καταβολές. Αὐτές οἱ θρησκευτικές πεποιθήσεις εἶναι εὐαίσθητα δεδομένα καί, φυσικά, κανεῖς δέν μπορεῖ νά τά ἀρχειοθετήσῃ.

Τό ἴδιο συμβαίνει καί μέ τίς πολιτικές πεποιθήσεις. Ἄλλο εἶναι ἡ πολιτική, πού εἶναι ἔκφραση τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου, ὄχι ὅμως εὐαίσθητο καί μυστικό, ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος ἀνήκει σέ ἕναν κομματικό σχηματισμό, καί ἄλλο εἶναι οἱ πολιτικές πεποιθήσεις, οἱ διάφορες ἀντιλήψεις του γιά τήν ἰδεολογική τοποθέτησή του σέ σχέση μέ τίς ἀρχές τοῦ κόμματος καί τίς τελικές ἐπιλογές του σέ περίοδο ψηφοφορίας.

Ἡ ταύτιση μεταξύ θρησκείματος καί θρησκευτικῶν πεποιθησεων, δηλαδή ἡ ταύτιση καί σύγχυση μεταξύ προσωπικῶν δεδομένων καί εὐαίσθητων προσωπικῶν δεδομένων, εἶναι ἐπικίνδυνη γιά πολλούς λόγους. Πρῶτα, γιατί δίνει στόν ἄνθρωπο τήν δυνατότητα νά διώσῃ τήν διαφορά μεταξύ τοῦ εἶναι καί τοῦ φαίνεσθαι, μέ ἀποτελεσμα νά γίνῃ ἕνα σχιζοφρενικό ὄν. Δεύτερον, γιατί τόν ὠθεῖ στόν ἀσφυκτικό κόσμο τῆς μοναξιάς καί τῆς ἀπομόνωσης ἀπό τίς σχέσεις μέ τούς ἀνθρώπους. Τρίτον, γιατί ἀφήνει πολλά περιθώρια γιά νά ἀναπτύσσονται θρησκευτικές κινήσεις, ἀπό τίς ὁποῖες μερικές εἶναι καταστρεπτικές γιά τήν κοινωνία. Τελικά, αὐτή ἡ ταύτιση δημιούργησε ἕναν ἄνθρωπο - ρομπότ, χωρίς νόημα ζωῆς καί σκοπό ὑπαρξῆς, μέ ὑπαρξιακό κενό, ἔρμαιο ὄλων τῶν τρομερῶν καί ἀπάνθρωπων ἰδεολογιῶν.

Θεωρῶ ὅτι ὁ νόμος 2472/1997 δέν ἔχει σχέση μέ τίς ταυτότητες καί τήν δήλωση τοῦ θρησκείματος, ἡ ὁποία ἀναγραφή εἶναι πράξη ἐλευθερίας, σοβαρότητας, ὑπευθυνότητας. Ἀντίθετα, ἡ τάση νά μή δηλώνῃ κανεῖς τό θρήσκευμα δημιούργησε ὑποψίες καί λειτουργεῖ περισσότερο στόν ἀποπροσανατολισμό καί ὡς ἀποχρωματιστικό τῆς κοινωνίας μας στίς διαχρονικές παραδόσεις τῆς.

Ὁ δεύτερος λόγος εἶναι ὅτι ὁ νόμος 2472/97 εἶναι γενικός νόμος καί δέν ἀφορᾷ τόν εἰδικό νόμο 1988/91 πού ἀναφέρεται στίς ταυτότητες. Καί πάντως ἂν παρατηρηθῇ ὅτι ἔχει κάποια σχέση θά πρέπει μέ βάση τόν νόμο 2472/97 νά προσωρήσῃ ἡ Κυβέρ-

νηση σέ νομοθετική ρύθμιση τοῦ νόμου 1988/91 περί ταυτοτήτων.

Πάντως εἶναι σημαντικά ὅσα ἔγραψε σέ ἄρθρο στό Βῆμα ὁ κ. Ἀναστάσιος Μαρίνος γιά τήν ἐπίκληση τοῦ νόμου αὐτοῦ σχετικά μέ τήν ἀναγραφή τοῦ θρησκείματος στίς ταυτότητες. Γράφει μεταξύ ἄλλων:

«Ὁ κ. Κων. Δαφέρμος μάλιστα ἐδήλωσε (βλ. ἐφημερίδα «τά Νέα» τῆς 12ης Μαΐου 2000) ὅτι ὄχι μόνο ἡ ἀναγραφή τοῦ θρησκείματος εἰς τήν ταυτότητα εἶναι παράνομη ἀλλά καί ὅτι “ὁ πολίτης δέν πρέπει νά ἐρωτᾶται” διά τό ἂν θέλει ἢ ὄχι νά ἀναγράφῃ εἰς τήν ταυτότητά του τό θρήσκευμά του. Ἀνεξαρτήτως τοῦ ὅτι ὁ κ. Δαφέρμος ἄφειλε διά λόγους δεοντολογίας ἀλλά καί νομιμότητας, ἐφ’ ὅσον μάλιστα εἶναι πρῶην ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου, νά μήν κάνει αὐτές τίς δηλώσεις προτοῦ ἀποφανθεῖ ἡ Ἀνεξάρτητη Ἀρχή τῆς ὁποίας προεδρεύει καί τήν ὁποῖαν εἶχε καλέσει νά γνωμοδοτήσῃ πρός τοῦτο, διότι εἶναι δυνατόν νά θεωρηθεῖ ὅτι διά τῶν δηλώσεων αὐτῶν, γενομένων δημοσίᾳ σκοπεῖται, λόγω καί τοῦ κύρους τοῦ κ. Δαφέρμου, ὁ ἐπηρεασμός τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία παύει οὕτω νά εἶναι ἀνεξάρτητη, ἀνεξαρτήτως λοιπόν τοῦ ζητήματος αὐτοῦ, ἡ ἀποψις αὐτή εἶναι προδήλως ἀβάσιμη καί ἰδού διά ποῖον λόγον:

Ἡ καταχώρισις τοῦ θρησκείματος εἰς τό δελτίον ἀστυνομικῆς ταυτότητας δέν ἀποτελεῖ καταχώρισιν εἰς Ἀρχεῖον Δεδομένων καί ἄρα δέν ἀποτελεῖ “ἐπεξεργασίαν”. Ἄν ἡ Ἀστυνομία θέλει νά διατηρήσῃ ἀρχεῖον διά τῆς καταχωρίσεως ἀντιγράφου τοῦ δελτίου ταυτότητος τότε παραβιάζει αὐτή τόν νόμο περί προστασίας τῶν προσωπικῶν δεδομένων μέ τό νά διατηρεῖ τό ἀρχεῖον καί ὄχι μέ τό νά χορηγεῖ εἰς τόν πολίτην δελτίον ταυτότητος εἰς τό ὁποῖον θά ἀναγράφεται τό θρήσκευμα. Δηλαδή θά συμφωνοῦσα νά χορηγεῖται εἰς τόν πολίτην δελτίον ταυτότητος μέ καταχωρισμένον τό θρήσκευμα, ἀλλά τό ἀντίγραφον τό ὁποῖον κρατᾷ ἡ Ἀστυνομία νά μήν περιέχει τό θρήσκευμα. Βέβαια τό ἀντίγραφον τό ὁποῖον κρατᾷ ἡ Ἀστυνομία περιέχει καί ἄλλα προσωπικά δεδομένα, ὅπως τό ἐπάγγελμα, ἡ προσωπική κατάσταση, π.χ. τό ἂν ὁ συγκεκριμένος πολίτης εἶναι διαζευγμένος, τό ἔτος γεννήσεως τό ὁποῖο γιά τίς γυναῖκες εἶναι ἰδιαίτερα “εὐαίσθητο” κ.ἄ. Γιά ὅλα ὅμως αὐτά τά ὁποῖα ἀναφέρονται στήν ἰδιωτική ζωή ἢ ἀντίθετη ὡς ἄνω ἀπο-

ψις οὐδόλως ἐνοχλεῖται, διότι ὅλα αὐτά εἶναι ἀπαραίτητα νά τά ἔχει ὑπ' ὄψιν τῆς ἡ Πολιτείας, διότι ἂν ἐλλείπουν τά στοιχεῖα αὐτά δυσχεραίνεται ἡ ἄσκηση τῶν νομίμων ἐξουσιῶν τῆς ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τόν ἐντοπισμόν κακοποιῶν στοιχείων. Διατί δέν θά ἰσχύει λοιπόν τό ἴδιον καί διά τό θρήσκευμα, ὅταν μάλιστα ὀρισμένα θρησκεύματα περιέχουν δοξασίες ἐπικίνδυνες; διά τήν δημόσιαν τάξιν, ὅπως ἀπεδείχθη προσφάτως καί ἀπό τό γεγονός ὅτι στίς ΗΠΙΑ οἱ ὀπαδοί ὀρισμένου θρησκεύματος αὐτοκτόνησαν ὁμαδικῶς, διότι αὐτό τοῦς ἐπέβαλε, στή συγκεκριμένη περίπτωση, ἡ θρησκεία τους;

Καί ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἀφοῦ ἡ ἐπεξεργασία (ἄρα καί ἡ καταχώριση σέ ἀρχεῖον) εὐαισθητῶν δεδομένων, συνεπῶς καί τοῦ δεδομένου τῆς θρησκείας, ἐπιτρέπεται, ὅταν ἔχει δώσει τήν συγκατάθεσή του τό ὑποκείμενον (ἄρθρ. 5, παρ. 1 τοῦ Ν. 2472/97 καί ἄρθρον 8, παρ. 2α τῆς ὑπ' ἀριθμ. 95/46/24.10.95 ὁδηγίας τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινοβουλίου) διά τίνα λόγον ὁ κ. Δαφέρμος ἀποκλείει τήν προαιρετική ἀναγραφή τοῦ θρησκεύματος στήν ταυτότητα ὅταν τό ἴδιο τό ἄτομο συμφωνεῖ νά γραφεῖ στήν ταυτότητα ἡ θρησκεία του;

Ἐν ὄψει τῶν ὡς ἄνω ὁ Ν. 1988/91 κατά τό μέρος πού καθιστᾷ ὑποχρεωτικήν τήν ἀναγραφήν τοῦ θρησκεύματος εἰς τήν ταυτότητα δέν ἔχει καταργηθεῖ ἀπό τόν Ν. 2472/97 καί πρέπει νά ἐφαρμοσθεῖ. Ἐν πάσῃ περιπτώσει δέν εἶναι δυνατόν νά ἀποκλεισθεῖ ἡ προαιρετική ἀναγραφή τοῦ θρησκεύματος στήν ταυτότητα ἐκείνων πού τό ἐπιθυμοῦν, καί γι' αὐτό ἡ ταυτότητα πρέπει νά ἔχει τήν ἀντίστοιχη θέση γι' αὐτό πρός συμπλήρωση». ¹³

Τό συμπέρασμα εἶναι ὅτι καίτοι ὁ νόμος γιά τήν προστασία τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τήν ἐπεξεργασία τῶν δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρα εἶναι ἀπαραίτητος στήν ἐποχή πού ζοῦμε μέ τήν εὐρεία χρήση τῆς πληροφορικῆς, ἐν τούτοις πρέπει νά προσεχθῆ πολύ, γιατί εἶναι ἐνδεχόμενο ἀντί νά προστατεύῃ τόν πολίτη νά τόν καταδυναστεύῃ ἀκόμη περισσότερο καί τότε ποιός θά μᾶς προστατεύῃ καί ἀπό τοῦς νόμους περί προστασίας μας;

13. Βῆμα, 17-5-2000.

5. Κριτική τῆς ἀποφάσεως τῆς Ἀρχῆς Προστασίας Δεδομένων Προσωπικοῦ Χαρακτήρα γιά τήν ἀναγραφή τοῦ θρησκεύματος στίς ταυτότητες

Ἀμέσως μετά τίς βουλευτικές ἐκλογές καί τόν σχηματισμό τῆς Κυβερνήσεως ἄρχισαν ἐνοχρηστωμένα νά προβάλλονται ἀπόψεις ὄχι μόνον γιά τήν μή ἀναγραφή τοῦ θρησκεύματος στίς νέου τύπου ταυτότητες, ἀλλά καί γιά τόν λεγόμενο χωρισμό Ἐκκλησίας καί Πολιτείας, χωρίς οἱ περισσότεροι νά ἀντιλαμβάνονται τί ἐννοοῦν μέ τήν φράση αὐτή. Ὑπάρχει, δηλαδή, στό θέμα αὐτό πλήρης σύγχυση καί παραπληροφόρηση.

Οἱ πρῶτες δηλώσεις γιά τήν ἐπίκληση τοῦ νόμου 2472/97 «περί προστασίας τῶν δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρα» ἐν σχέσει μέ τίς ταυτότητες προήλθαν ἀπό τόν Ὑπουργό Δικαιοσύνης κ. Μιχαήλ Σταθόπουλο, ὁ ὁποῖος πρὶν ἀπό τήν ὑπουργοποίησή του ἦταν μέλος τῆς Ἀρχῆς προστασίας δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρα καί ἔπειτα ἔκανε σχετικές δηλώσεις ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀρχῆς κ. Δαφέρμος.

Στήν συνέχεια ἡ Ἀρχή ἔλαβε τήν ὑπ' ἀριθ. πρωτ. 910/17-15/5/2000 ἀπόφασή της, στήν ὁποία βασίστηκε καί ἡ τελική ἀπόφαση τοῦ Πρωθυπουργοῦ, τήν ὁποῖαν ἀνακοίνωσε στή Βουλή γιά τήν ἀπάλειψη τοῦ θρησκεύματος ἀπό τά δελτία ταυτότητας.

Εἶναι σημαντικό νά δοῦμε ὅλο τό παρασκήνιο τῆς ὑποθέσεως αὐτῆς ὅπως τό περιέγραψε σέ ἐπιστολή πού μοῦ ἀπέστειλε ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἀρχιμ. Ἀθανάσιος Ἀναστασίου, Ἡγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Μεταμορφώσεως Μετεώρων. Μεταξύ τῶν ἄλλων ἔγραψε:

«Θά ἤθελα, ἐπίσης, νά θέσω ὑπόψη Σας ὅτι, ἀφοῦ ἡ Κυβέρνηση ἐπέλεξε νά ἐξοβελίσῃ τό θρήσκευμα διά τῆς διοικητικῆς ὁδοῦ, ἀποφεύγοντας, γιά εὐλόγους δικούς της λόγους, τήν νομοθετική ρύθμιση διά τοῦ Κοινοβουλίου, προηγήθηκε τό ἀκόλουθο παρασκήνιο:

α) Ὁ κ. Στ. Μάνος, Πρόεδρος τῶν Φιλελευθέρων καί ἀνεξάρτητος Βουλευτής συνεργαζόμενος μέ τήν Ν.Δ., ἀπέστειλε τήν 11-5-2000 σχετική ἐπιστολή στόν ὑπουργό Δικαιοσύνης κ. Μιχ. Σταθόπουλο, ζητώντας τήν σύγκληση τῆς Ἀρχῆς γιά το ἐπίμαχο ζήτημα. Σᾶς ἐπισημαίνω ὅτι σέ περίπτωση νίκης τῆς Ν.Δ. στήν θέση τοῦ κ.

Σταθόπουλου θά ἦταν ὁ κ. Μάνος. Τά συμπεράσματα δικά Σας.

β) Ὁ κ. Ὑπουργός ἀπέστειλε τήν ὑπ' ἀριθ. πρωτ. 1761/15-5-2000 ἐπιστολή του πρὸς τήν Ἀρχή προστασίας δεδομένων, διαβιβάζοντας τό αἴτημα τοῦ κ. Μάνου.

γ) Αὐθήμερόν ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀρχῆς κ. Κ. Δαφέρμος εἰσηγήθηκε στήν Ἐπιτροπή καί προέκλυσε ἡ ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 510/17 τῆς 15-5-2000 ἀπόφασή της.

δ) Ἡ κ. Μ. Δαμανάκη, βουλευτῆς τοῦ Συνασπισμοῦ, προκαλεῖ μέ ἐρώτησή της ἀπάντηση τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ στίς 24-5-2000, μέ τήν ὁποία δηλώνει τήν κατάργηση τῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευήματος...».

Πρὶν προχωρήσω σέ εἰδικές παρατηρήσεις θά ἤθελα νά κάνω μερικά εἰσαγωγικά σχόλια πού ἔχουν σχέση μέ τά ὅσα ἀναφέρθησαν στήν προηγούμενη ἐνότητα καί μέ ἐκεῖνα πού θά ἀκολουθήσουν.

Ἡ Ἀρχή προστασίας δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρα δέν μπορεῖ νά εἶναι καί τόσο ἀνεξάρτητη, ὅπως προβλέπεται ἀπό τόν νόμο 2472/97, γιατί τά μέλη της διορίζονται ἀπό τήν Κυβέρνηση καί αὐτό ἀφήνει πολλά ἐρωτηματικά.

Ἐπειτα, ἡ Ἀρχή δέν μπορεῖ νά ἔχη νομοθετικό χαρακτήρα, οὔτε νά τροποποιῇ νόμους, οἱ ὁποῖοι ψηφίστηκαν ἀπό τήν Βουλή τῶν Ἑλλήνων, γιατί σέ μιά τέτοια περίπτωση ὑπονομεύονται οἱ δημοκρατικοί θεσμοί. Ἡ Ἀρχή δέν μπορεῖ νά τίθεται ὑπεράνω τῆς Κυβερνήσεως, οὔτε ἀκόμη νά θεωρεῖται σέ πλεονεκτικότερη θέση ἀπό τό Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας. Δηλαδή, τό ἔργο τῆς Ἀρχῆς εἶναι ἡ ἐποπτεία τοῦ νόμου καί ἄλλων ρυθμίσεων. Στόν νόμο 2472/97 γράφεται: «*Συνιστᾶται Ἀρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικοῦ Χαρακτήρα, μέ ἀποστολή τήν ἐποπτεία τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ παρόντος νόμου καί ἄλλων ρυθμίσεων πού ἀφοροῦν τήν προστασία τοῦ ἀτόμου ἀπό τήν ἐπεξεργασία δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρα, καθώς καί τήν ἐνάσκηση τῶν ἀρμοδιοτήτων πού τῆς ἀνατίθενται κάθε φορά*».

Ἐπομένως, ἂν ἤθελε αὐτοπροαιρέτως καί ὄχι κατόπιν ὑποδείξεως νά λάβῃ θέση ἡ Ἀρχή στό θέμα τῆς ἀναγραφῆς ἢ μή τοῦ θρησκευήματος στίς ταυτότητες, ἔπρεπε νά προτείνῃ καί στήν συνέχεια νά γίνῃ νομοθετική ρύθμιση ἀπό τήν Βουλή τοῦ νόμου 1988/91 περί τῶν ταυτοτήτων.

Μετά τά γενικά αὐτά σημεῖα θά προχωρήσω στόν ἐντοπιισμό ἄλλων παραμέτρων.

Σέ πολλά σημεῖα ἡ ἀπόφαση τῆς Ἀρχῆς διακρίνεται ἀπό ἀσάφεια καί, ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ ἡ ἔκφραση, παραπληροφορεῖ, ὅπως γιά παράδειγμα στό σημεῖο πού λέγει ὅτι «οἱ διατάξεις τῶν νόμων 1599/1986 καί 1988/1991 παρέμειναν ἕως σήμερα ἀνενεργεῖς», χωρίς νά ἀναφέρει καί τήν σχετική ὑπουργική ἀπόφαση πού ἐξεδόθη καί τήν κινητικότητα πού ὑπῆρξε ὄλον αὐτόν τόν καιρό, ἀλλά κατέστη ἀδύνατο νά ἐφαρμοσθῇ, ὄχι ἀπό ἀδράνεια τῶν ἀρχῶν, ἀλλά ἀπό ἰσχυρές διαμαρτυρίες τοῦ λαοῦ καί ἀπό σκοπιμότητες τῆς Πολιτείας. Τήν ἴδια παραπλάνηση βλέπουμε καί στήν ἐρμηνεία τοῦ νόμου 2442/97 πού κάνει καί ἰδιαίτερος τῶν ἀρθρῶν 5 καί 7, ἀκριβῶς ἐπειδή στά ἀρθρα αὐτά προβλέπεται περισσότερο νά καταγράφονται καί νά ἐπεξεργάζονται τά εὐαίσθητα δεδομένα παρά νά προστατεύονται. Πάντως, ὁ νόμος αὐτός νομιμοποιεῖ τήν ἔστω καί μέ εὐρύτατες ἐξαιρέσεις καταγραφή καί ἐπεξεργασία τῶν εὐαίσθητων προσωπικῶν δεδομένων, μέ τήν ἐλεύθερη συγκατάθεση τοῦ «ὑποκειμένου».

Ἐπίσης, στήν ἀπόφαση τῆς Ἀρχῆς λέγονται τά ἀκόλουθα: «*Ἐξ ἄλλου σέ κάθε περίπτωση τό κοινοτικό δίκαιο ἐπιβάλλει τήν συμμόρφωση πρὸς τήν ὁδηγία 95/46/ΕΚ καί τήν σύμφωνη μέ αὐτή ἐρμηνεία τῶν διατάξεων τοῦ ἐθνικοῦ δικαίου*». Καί αὐτό εἶναι παραπλανητικό, γιατί, ὅπως βλέπουμε σέ ἄλλο μέρος τῆς εἰσηγήσεως αὐτῆς, τό Εὐρωπαϊκό Κοινοβούλιο ὄχι μόνον δέν ἀπαγορεύει τήν ἀναγραφή τοῦ θρησκευήματος, ἀλλά δίδει τήν δυνατότητα τῆς ἀναγραφῆς του· ἐπίσης καί οἱ Εὐρωπαϊκές Συνθήκες ὄχι μόνον δέν ἀπαγορεύουν τήν ἀναγραφή, ἀλλά συνιστοῦν τήν διατήρηση τῆς ἰδιαιτερότητας κάθε κράτους-μέλους τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος.

Ἀλλά ἐκεῖ πού φαίνεται ἡ παραπλανητική ἀπόφαση τῆς Ἀρχῆς εἶναι τό οὐσιαστικό σκεπτικό τῆς ἀποφάσεως - συστάσεως τῆς Ἀρχῆς. Καί ἐξηγοῦμαι ἀκόμη περισσότερο.

Ὁ Πανος. Ἀρχιμ. Ἀθανάσιος Ἀναστασίου σέ ἐπιστολή πού μοῦ ἀπέστειλε ἐν ὄψει τῆς εἰσηγήσεώς μου στήν Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος γράφει γιά τό σημεῖο αὐτό:

«*Τό σκεπτικό τῆς ἀποφάσεως - Συστάσεως τῆς Ἀρχῆς εἶναι τό ἐξῆς ἀπλό: Τό Δελτίο Ταυτότητας συνιστᾶ ἀρχεῖο ὑποκείμενο*

σέ έπεξεργασία κατά τήν έννοια τοῦ ν. 2472. Συνεπῶς οἱ ὅροι έπεξεργασίας τῶν δεδομένων πού περιέχει, μερικά μάλιστα ἀπό τά ὅποια εἶναι εὐαίσθητα (λ.χ. τό θρήσκευμα), έμπίπτουν στό πεδίο έφαρμογῆς τοῦ νόμου 2472 καί συνεπῶς ἡ Ἀρχή ἔχει έξουσία νά έλέγξει τό θεμιτό τῆς έπεξεργασίας του.

Ἐπειδή ὁ ν. 2472 θέτει ὡς προϋπόθεση γιά τό θεμιτό τῆς έπεξεργασίας τήν ἀρχή τῆς προσφορότητας τῶν έπεξεργαζομένων - καταχωρουμένων στοιχείων σέ σχέση μέ τόν σκοπό καί τόν προορισμό τοῦ έλεγχομένου ἀρχείου, ἡ Ἀρχή ἔκρινε ὅτι μία σειρά ἀπό τά καταχωρούμενα στό Δελτίο Ταυτότητας στοιχεῖα (μεταξύ αὐτῶν καί τό θρήσκευμα) καί συνεπῶς ἡ καταγραφή τους συνιστᾶ ἀθέμιτη έπεξεργασία, τήν κατάργηση τῆς ὁποίας συνιστᾶ στήν Διοίκηση μέ τό διατακτικό της.

Ὅμως, καί ἐδῶ ἀκριβῶς συνίσταται ἡ νομική ΑΠΑΤΗ πού διέπραξε ἡ Ἀρχή γιά νά ἐξυπηρετήσῃ τόν ἐπιδιωκόμενο ἀπ' ἀρχῆς σκοπό της, πού ἦταν ἡ ἀποβολή τοῦ θρησκεύματος ἀπό τίς ταυτότητες ὡς περιττοῦ, θεώρησε αὐθαίρετα, χωρίς μάλιστα καμία νομοθετική παραπομπή, ὅτι ΜΟΝΑΔΙΚΟΣ σκοπός καί προορισμός τῶν ταυτοτήτων εἶναι ἡ ἀπόδειξη τῆς ταυτοπροσωπίας τοῦ κατόχου τοῦ δελτίου. Στενεύοντας, λοιπόν, ἔτσι αὐθαίρετα τόν κατά νόμο προορισμό τῶν ταυτοτήτων, θά μπορούσε νά καταλήξῃ στό συμπέρασμα ὅτι τό θρήσκευμα "ὡς ἀναγόμενο στόν ἐσωτερικό κόσμο τοῦ ἀτόμου εἶναι ἀπρόσφορο καί μὴ ἀναγκαῖο γιά τήν ἑξατομίκευση τῆς ταυτότητάς του". Καί, τελικά, συμπέρανε ὅτι ἡ καταχώρισή του ὡς περιττή (μὴ ἀναγκαῖα) εἶναι ἀθέμιτη έπεξεργασία καί τήν ἀπαγόρευσε.

Ὅμως αὐτό ΔΕΝ εἶναι ἀλήθεια. Σύμφωνα μέ τόν νόμο (ἄρθρα 6 καί 7 ν. 1599/1986 πού ΙΣΧΥΟΥΝ καί ΔΕΝ καταργήθηκαν) ὁ σκοπός καί προορισμός τῶν ταυτοτήτων εἶναι ΔΙΠΛΟΣ: α) ἐκεῖνος τῆς ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΗΣ ΔΥΝΑΜΗΣ τῆς ταυτότητας καί ὡς πρός μία σειρά ΑΛΛΩΝ στοιχείων τοῦ πολίτη μέ έννομες συνέπειες, μεταξύ τῶν ὁποίων καί τό θρήσκευμα (ἄρθρο 7, ν. 1599/1986).

Τόν δεύτερο αὐτόν σκοπό, πού νομοθετήθηκε χάριν καταπολεμήσεως τῆς γραφειοκρατίας, τόν ἀποσιώπησε έντελῶς πονηρά ἡ Ἀρχή. Ὅμως, καί ἂν ἀκόμη κανεῖς συμφωνήσῃ μαζί της ὅτι ἡ

ἀναγραφή τοῦ θρησκεύματος δέν εἶναι ἀναγκαῖα γιά τόν πρῶτο σκοπό, εἶναι ἀναμφίβολα ἀναγκαῖα γιά τόν δεύτερο σκοπό. Ἄρα, ἡ καταχώρισή του ὡς πράξη έπεξεργασίας εἶναι θεμιτή, ἡ δέ ἀπαγόρευση πού προέρχεται ἀπό τόν χαρακτήρα τοῦ θρησκεύματος ὡς εὐαίσθητου δεδομένου αἴρεται ἀπό τήν συγκατάθεση τοῦ πολίτη, τήν ὁποία ἐξασφαλίζει ἡ ἀποδεχόμενη ἀπό τήν Ἐκκλησία προαιρετικότητα τῆς ἀναγραφῆς.

Ἄρα, ἡ Σύσταση τῆς Ἀρχῆς δέν ἔχει νόμιμη βάση καί ὁ Πρωθυπουργός κακῶς διάστηκε νά δηλώσῃ στή Βουλή ὅτι ὀφείλει ἡ Διοίκηση νά συμμορφωθεῖ.

Εἶναι, ἐπίσης, σημαντικό νά λεχθῇ ὅτι ὁ κ. Γεώργιος Ἀποστολάκης, Πρόεδρος Πρωτοδικῶν ἔκανε σχετική κριτική τῆς συγκεκριμένης ἀποφάσεως τῆς Ἀρχῆς Προστασίας Δεδομένων Προσωπικοῦ Χαρακτήρα γιά τήν διαγραφή τοῦ θρησκεύματος ἀπό τά δελτία ταυτότητος μέ σημαντικότερες παρατηρήσεις. Ἀξίζει, νομίζω, νά παρουσιασθῇ στήν συνέχεια τό συμπέρασμα τῆς μελέτης αὐτῆς:

«Ἡ ἀναγραφή τοῦ θρησκεύματος στά δελτία ταυτότητας συνιστᾶ μέν έπεξεργασία δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρα μέ εὐαίσθητο περιεχόμενο, πλὴν ὅμως ἡ έπεξεργασία του ἀπό τά ἀρμόδια ὄργανα τοῦ Κράτους, ἡ ὁποία μάλιστα γίνεται σέ ἐκπλήρωση νόμιμης ὑποχρεώσεως τοῦ ὑπευθύνου έπεξεργασίας ὑπαλλήλου, εἶναι θεμιτή, διότι τό στοιχείο τοῦ θρησκεύματος εἶναι δεδομένο συναφές, πρόσφορο καί σέ καμία περίπτωση ὑπερβολικό (κατά τήν έννοια τοῦ ἄρθρου 4 παρ. 1, περ. β, ν. 2472/1997) γιά τόν ἐκ τοῦ νόμου ταχθέντα σκοπό τῆς έπεξεργασίας. Ὡς τέτοιος σκοπός γιά τά δελτία ταυτοτήτων ὀρίζεται ἀπό τό νόμο, ἐκτός ἀπό ἐκεῖνον τῆς ἀποδείξεως τῆς ταυτοπροσωπίας τοῦ κατόχου (ἄρθρο 6 παρ. 1, ν. 1599/1986), παράλληλα καί ἡ καταπολέμηση τῆς γραφειοκρατίας διά τῆς παροχῆς δυνατότητας, στους πολίτες νά ἀποδεικνύουν ἀπ' εὐθείας μέ τήν ἐπίδειξη τῆς ταυτότητας διάφορες προκριθεῖσες ἀπό τόν νομοθέτη έννομες ιδιότητές τους, μεταξύ τῶν ὁποίων περιλαμβάνεται καί τό θρήσκευμα, ἀναγκαῖες γιά τήν ἐνάσκηψη δικαιωμάτων ἢ ἐκπλήρωση ὑποχρεώσεων (ἄρθρο 7, ν. 1599/1986). Ἡ γραπτή συγκατάθεση τοῦ κατόχου τῆς ταυτότητας (ὑποκειμένου) γιά τήν ἀναγραφή τοῦ θρησκεύματος εἶναι ἀναγκαῖα. Ἐτσι ἡ πρόβλεψη ἀναγραφῆς τοῦ θρησκεύματος στό ἄρθρο 3, ν.

1599/1986 πρέπει να ερμηνευθεί ως προαιρετική. Οι νομικές αιτιολογίες της υπ' αριθμ. πρωτ. 910 Συστάσεως της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα ότι σκοπός της έπεξεργασίας των δεδομένων ταυτοτήτων είναι μόνον η απόδειξη της ταυτοπροσωπίας του κατόχου και συνεπώς η αναγραφή του θρησκευματος δεν είναι αναγκαία για την υλοποίηση του σκοπού αυτού είναι επιλεκτικές και έλλιπείς, αφού παραβλέπεται έντελώς ο διαγραφόμενος στο άρθρο 7, ν. 1599/1986 παράλληλος σκοπός των δελτίων ταυτοτήτων ως αποδεικτικού μέσου διαφόρων έννομων ιδιοτήτων του κατόχου για την καταπολέμηση της γραφειοκρατίας. Συνεπώς, τό διατακτικό της Συστάσεως δεν είναι νόμιμο και οι παραλήπτες της δεν έχουν υποχρέωση συμμορφώσεως».

Θεωρώ επιβεβλημένο από την εξαιρετική αυτή μελέτη να εκθέσω και ένα κεφάλαιο με τίτλο «Η πρόβλεψη του θρησκευματος», στο οποίο γίνεται ευρύτατος λόγος για την σημασία που έχει για την Πολιτεία η αναγραφή του θρησκευματος στις ταυτότητες. Γράφει ο κ. Γεώργιος Άποστολάκης:

«Ειδικά για τό θρήσκευμα ή επιλογή του νομοθέτη δεν υπήρξε τυχαία. Μπορεί τό θρήσκευμα να "ανάγεται στον έσωτερικό κόσμο του ανθρώπου", αλλά από τή στιγμή που εκδηλωθεί δεν είναι αδιάφορο για την έννομη τάξη. Μέ βάση τό θρήσκευμα τό Σύνταγμα και οι νόμοι έχουν καθορίσει έννομες συμπεριφορές μέ αστικό, διοικητικό ή ποινικό ένδιαφέρον και πλήθος δικαιωμάτων ή υποχρεώσεων. Πολλά δικαιώματα συναρτώνται μέ τό θρήσκευμα του δικαιούχου. Πολλές επίσης υποχρεώσεις συναρτώνται μέ τό θρήσκευμα του υποχρέου. Η απόδειξη του θρησκευματος, λοιπόν, θά γίνει διά του δελτίου ταυτότητας, διότι αυτό συνιστά νομοθετική επιλογή και μόνον μέ έναν άλλο νόμο μπορεί να ανατραπεί.

Λ.χ. ο Όρθόδοξος Χριστιανός, για να αποδείξει την διά του βαπτίσματος ένταξή του στην Όρθόδοξη Έκκλησία, ώστε να μπορέσει να τελέσει τόν ισόκυρο θρησκευτικό γάμο σύμφωνα μέ τό τυπικό της Πίστεώς του, αρκεί να επιδείξει την ταυτότητά του.

Ό μάρτυς του Ίεχωβά, για να αποδείξει τό θρήσκευμά του και να τύχει της άοπλης έναλλακτικής θητείας, που προβλέπει ο περί στρατολογίας νόμος, αρκεί να επιδείξει την ταυτότητα.

Ό Έλληνας μουσουλμάνος γονέας, για να επιτύχει τό προνό-

μιο της εισαγωγής του επίσης μουσουλμάνου γιού του στα Άνώτατα Έκπαιδευτικά Ίδρύματα χωρίς έξετάσεις κατά τό ποσοστό που έννοιικά χορήγησε ή Πολιτεία, αρκεί να αποδείξει τό θρήσκευμα αυτού και του τέκνου του διά του δελτίου ταυτότητας.

Όμάδα Πεντηκοστιανών πολιτών, για να επιτύχουν την διοικητική άδεια ιδρύσεως εύκτηριού οίκου πρέπει να αποδείξουν ότι κατοικούν στην περιοχή, όπου προτίθενται να ανεγείρουν τόν οίκο αυτό, και αποτελούν ικανό αριθμό, ώστε να συντρέχει πραγματική ανάγκη ιδρύσεως, όπως δέχεται τό ΣτΕ, αρκεί να προσάγουν τά δελτία ταυτότητάς τους.

Η νομιμοποίηση κάποιου πολίτη ως μέλους της δείνα ένδοξου θρησκευτικής αίρέσεως ή σέκτας (που πάντως αποτελεί γνωστή θρησκεία) για την ύποβολή αίτήσεως στό Πρωτοδικείο προς άναγνώριση του σχετικού θρησκευτικού σωματείου μπορεί να γίνει μέ την επίδειξη της ταυτότητας.

Τά παραδείγματα θά μπορούσαν να ήσαν πάμπολλα. Η αναφορά όμως των παραπάνω αρκεί για να καταδείξει ότι τό θρήσκευμα συνιστά κατά τό νόμο βασική προϋπόθεση, υποκειμένη σε απόδειξη, για την ένάσκηση πλήθους δικαιωμάτων και εκπλήρωση άλλων τόσων υποχρεώσεων. Για την απόδειξή του ο νόμος αρκείται στην άπλή επίδειξη του δελτίου ταυτότητας και αυτόν ακριβώς, τόν παράλληλο μέ την απόδειξη της ταυτοπροσωπίας εκ του νόμου σκοπό θεραπεύει ή αναγραφή μεταξύ άλλων και του θρησκευματος στό δελτίο.

Έφ' όσον λοιπόν ένας από τους κατά τό νόμο προορισμούς των δελτίων ταυτοτήτων (ή κατά την όρολογία του ν. 2472/1997: ένας από τους σκοπούς έπεξεργασίας των καταγεγραμμένων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα) είναι και ή ταχύτατη και άνέξοδη απόδειξη έναντι πάντων και ιδιαίτερα έναντι των όργάνων της Πολιτείας προς καταπολέμηση της γραφειοκρατίας όλων εκείνων των έννομων ιδιοτήτων των πολιτών, τίς όποιες προέκρινε ο νομοθέτης ως αναγκαίες για την προαγωγή του σκοπού του, τότε ή αναγραφή του θρησκευματος συνιστά έπεξεργασία δεδομένου συναφούς, πρόσφορο και σε καμία περίπτωση ύπερβολικού για τόν παραπάνω νομοθετικό σκοπό.

Η καταχώριση είναι νόμιμη πράξη έπεξεργασίας.

Ὁ ἀρμόδιος λοιπόν ὑπάλληλος πού ἐκδίδει τό δελτίο ταυτότητας καί καταχωρεῖ σ' αὐτό τά στοιχεῖα πού προβλέπει τό ἄρθρο ν. 1599/1986, ὅπως τροποποιήθηκε ἀπό τό ἄρθρο 2, ν. 1988/1991, ὄντας ὑποχρεωμένος ἀπό τό νόμο, θεμιτά ἐπεξεργάζεται τό σχετικό ἀρχεῖο, διότι σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 5, παρ. 2, περ. α', ν. 2472/1997 "κατ' ἐξαιρέση ἐπιτρέπεται ἡ ἐπεξεργασία καί χωρίς τή συγκατάθεση (τοῦ ὑποκειμένου), ὅταν ...β) ἡ ἐπεξεργασία εἶναι ἀναγκαία γιά τήν ἐκπλήρωση ὑποχρεώσεως τοῦ ὑπευθύνου ἐπεξεργασίας, ἡ ὁποία ἐπιβάλλεται ἀπό τό νόμο καί ...δ) ἡ ἐπεξεργασία εἶναι ἀναγκαία γιά τήν ἐκτέλεση ἔργου δημοσίου συμφέροντος ἢ ἔργου πού ἐμπίπτει στήν ἀσκηση δημόσιας ἐξουσίας καί ἐκτελεῖται ἀπό δημόσια ἀρχή...".

Ἐπειδή ὅμως τό θρήσκευμα εἰδικότερα συνιστᾷ εὐαίσθητο δεδομένο, μπορεῖ κατ' ἐξαιρέση νά ἀποτελέσει ἀντικείμενο ἐπεξεργασίας, δηλαδή καταχωρίσεως στό δελτίο ταυτότητας, ὅταν ὁ πολίτης (ὑποκειμένο) ἔδωσε γραπτά τή συγκατάθεσή του. Γι' αὐτό ἡ προαιρετικότητα στήν ἀναγραφή τοῦ θρησκεύματος, εἴτε ἐπιβληθεῖ μέ νέο νόμο εἴτε μέ (συσταλτική) ἐρμηνεία τοῦ ἰσχύοντος, καθιστᾷ ὄχι ἀπλῶς θεμιτή, ἀλλά καί νομικῶς χρήσιμη τήν ἀναγραφή τοῦ θρησκεύματος στά δελτία ταυτότητας».

Νομίζω, ὅτι πράγματι ὁ κ. Πρωθυπουργός διάστηκε στό νά χρησιμοποιήσῃ τήν ἀπόφαση τῆς Ἀρχῆς Προστασίας Δεδομένων Προσωπικοῦ Χαρακτήρα γιά νά στηρίξῃ τήν ἀπόφασή του γιά τήν ἀπάλειψη τοῦ θρησκεύματος ἀπό τά δελτία ταυτοτήτων, καί μάλιστα χωρίς νομοθετική ρύθμιση τοῦ θέματος ἀπό τήν Βουλή, ἐκχωρώντας ἔτσι στήν Ἀρχή ἀποκλειστικά δικαιώματα πού ἀνήκουν στό Ἑλληνικό Κοινοβούλιο.

Ἀπό τόν λόγο τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ στήν Βουλή γιά τό θέμα αὐτό μοῦ ἔκανε ἰδιαίτερη ἐντύπωση μιά φράση πολύ χαρακτηριστική. Εἶπε ὁ κ. Πρωθυπουργός: «Αὐτό ἐπιβάλλει ἡ κοινή λογική καί ἀσφάλεια τῶν συναλλαγῶν. Ὅπως εἶπα, ἕως ὅτου ὑπάρξει γενικότερη ρύθμιση τῆς ἀνεξιθρησκείας νά προχωρήσουμε ἔτσι».

Ἄν σκεφθῆ κανεῖς ὅτι τό ἰσχύον Σύνταγμα μέ τό 13 ἄρθρο σέβεται τήν θρησκευτική ἐλευθερία ὅλων τῶν πολιτῶν πού ἀνήκουν σέ γνωστές θρησκείες καί ὅτι ἐπιπλέον μέ τό ἄρθρο 3 τοῦ Συντάγματος ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία θεωρεῖται ἐπικρατοῦσα Θρησκεία γιά

τόν λόγο ὅτι ἐκφράζει τήν πλειοψηφία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καί κυρίως τό ἄρθρο αὐτό, ὅπως παρατηρεῖ εὐστοχα ὁ κ. Βλάσιος Φειδᾶς, στήν πραγματικότητα διασφαλίζει τήν ἀνεξαρτησία τῆς Ἐκκλησίας ἀπό τίς αὐθαίρετες ἐπεμβάσεις τοῦ Κράτους στά ἐσωτερικά της, ὅπως ἐγινε κατά τήν ἐπταετία, τότε προκαλεῖ σκεπτικισμό ἢ φράση ὅτι προχωροῦμε στήν ἀνεξιθρησκεία. Αὐτό ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἀπάλειψη τῆς ἐνδείξεως τοῦ θρησκεύματος ἀπό τίς νέες ταυτότητες ἔχει βαθύτερους σκοπούς καί δέν γίνεται δῆθεν γιά τόν σεβασμό τῶν θρησκευτικῶν ἐλευθεριῶν τῶν πολιτῶν.

Τά στοιχεῖα αὐτά εἶναι σημαντικά καί δικαιολογοῦν ἀπολύτως τήν σημαντική ἀπόφαση τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου, ὅπως ἐκφράστηκε μέ τό ἀνακοινωθέν τῆς 26ης Μαΐου ἐξ καί τίς ἐνέργειες τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί Πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστοδοῦλου. Τό θέμα εἶναι σημαντικό καί ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖον μεθοδεύεται δείχνει ὅτι κάτι κρύβεται κάτω ἀπό ὅλη αὐτήν τήν ἱστορία καί ἔχουμε εὐθύνη νά συνειδητοποιήσουμε, νά κρίνουμε καί νά ἀντιμετωπίσουμε μέ σωστούς τρόπους τό θέμα αὐτό, ὥστε νά προστατευθῆ τόσο ὁ πολίτης αὐτῆς τῆς χώρας, ὅσο καί γενικότερα ἡ ἑλληνορθόδοξη Παράδοση τοῦ Γένους μας, καί τελικά ἀπό αὐτό νά ὠφεληθῆ πολύ καί ἡ Ἑλληνική Πολιτεία, ὥστε νά μή πιέζεται ἀπό ἄλλα ἐξωγενῆ κέντρα ἐξουσίας.

6. Εὐρωπαϊκή Ἐνωση καί ταυτότητες

Στόν διάλογο γιά τό θρήσκευμα στίς ταυτότητες ἐγινε πολύς λόγος γιά τό τί ἰσχύει στίς εὐρωπαϊκές χώρες στόν τομέα αὐτό. Θά ἤθελα νά κάνω τρεῖς παρατηρήσεις - ἐπισημάνσεις.

Πρώτη. Ἡ ἔνταξή μας στήν Εὐρωπαϊκή Ἐνωση δέν σημαίνει οὔτε ἀφελληνισμό οὔτε ραγιαδισμό, δηλαδή δέν σημαίνει ἀποχρωματισμό τοῦ Γένους μας καί ἀλλοίωση τῶν στοιχείων τῆς πολιτιστικῆς μας κληρονομιάς. Ἀλλοίμονο ἂν ἐπικρατήσῃ ἡ ἄποψη ὅτι ὀφείλουμε νά ἀφομοιωθοῦμε πλήρως ἀπό μιά ἄλλη πολιτιστική παράδοση καί ἀλλοίμονο ἂν ἀλλοτριωθοῦμε πλήρως καί γενικά ἀποδεσμευθοῦμε ἀπό τήν δυναμικότητα τῆς διαχρονικῆς μας παραδόσεως, τήν στιγμή κατά τήν ὁποία οἱ Εὐρωπαῖοι, ἀπογοητευμένοι ἀπό τήν ἐπίπεδη νοοτροπία πού ἐπικρατεῖ στόν χώρο τους, ἀναζη-

τοῦν καί γοητεύονται ἀπό τήν Ἑλληνορθόδοξη Παράδοση. Καί δέν ἐννοῶ μόνον τήν ἀρχαία ἑλληνική φιλοσοφία, τήν ὁποία ἐκτιμοῦν, ἀλλά κυρίως τίς διδασκαλίες τῶν μεγάλων Πατέρων τῆς Ρωμαιοσύνης καί τά ἔργα τῆς Φιλοκαλίας. Εἶναι δέ γνωστόν ὅτι ἡ Φιλοκαλία περιέχει κεφάλαια νηπτικά, στά ὁποῖα διασώζεται ὁ τρόπος θεραπείας τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου καί εὐρέσεως νοήματος ζωῆς.

Δεύτερη ἐπισημάνση. Ἡ ἴδια ἡ Εὐρωπαϊκή Ἐνωση προϋποθέτει τήν διατήρηση τῶν ἐθνικῶν πολιτιστικῶν ἰδιαιτεροτήτων κάθε μέλους - Κράτους. Μερικά παραδείγματα θά ἀναφέρω στήν συνέχεια.

Ἡ συνθήκη τοῦ Μάαστριχτ στό κεφάλαιό 3, ἄρθρο 126, ἀναφερόμενη στήν Παιδεία, τήν ἐπαγγελματική ἐκπαίδευση καί νεολαία γράφει:

«Ἡ Κοινότητα συμβάλλει στήν ἀνάπτυξη ὑψηλοῦ ἐπιπέδου, ἐνθαρρύνοντας τήν συνεργασία μεταξύ κρατῶν - μελῶν καί, ἄν αὐτό ἀπαιτεῖται, ὑποστηρίζοντας καί συμπληρώνοντας τήν δράση τους, σεβομένη ταυτοχρόνως πλήρως τήν ἀρμοδιότητα τῶν κρατῶν - μελῶν γιά τό περιεχόμενο τῆς διδασκαλίας καί τήν ὀργάνωση τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος καθῶς καί τήν πολιτιστική καί γλωσσική τους πολυμορφία».

Ἐπίσης, ἡ ἴδια Συνθήκη τοῦ Μάαστριχτ στόν τομέα «πολιτισμός» καί συγκεκριμένα στόν τίτλο IX καί ἄρθρο 18 γράφει:

«1. Ἡ Κοινότητα συμβάλλει στήν ἀνάπτυξη τῶν πολιτισμῶν τῶν κρατῶν-μελῶν καί σέβεται τήν ἐθνική καί περιφερειακή πολυμορφία τους, ἐνῶ ταυτόχρονα προβάλλει τήν κοινή πολιτιστική κληρονομιά.

2. Ἡ δράση τῆς Κοινότητος ἀποσκοπεῖ στήν ἐνθάρρυνση τῆς συνεργασίας, μεταξύ κρατῶν-μελῶν καί, ἄν αὐτό εἶναι ἀναγκαῖο, ὑποστηρίζει καί συμπληρώνει τήν δράση τους στούς ἐξῆς τομεῖς:

– Βελτίωση τῆς γνώσης καί τῆς διάδοσης τοῦ πολιτισμοῦ καί τῆς ἱστορίας τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν.

– Διατήρηση καί προστασία τῆς πολιτιστικῆς κληρονομιάς εὐρωπαϊκῆς σημασίας...

4. Ἡ Κοινότητα λαμβάνει ὑπ' ὄψη τῆς τίς πολιτιστικές πτυχές, ὅταν ἀναλαμβάνει δράση δυνάμει ἄλλων διατάξεων τῆς παρούσας συνθήκης».

Τά κείμενα αὐτά εἶναι χαρακτηριστικά καί συνιστοῦν τήν διατήρηση τῆς πολιτιστικῆς κληρονομιάς κάθε κράτους-μέλους. Τό πρόβλημα εἶναι, ὅταν ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες ἢ τουλάχιστον ὅσοι μᾶς ἀντιπροσωπεύουν στά ὄργανα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνωσης δέν γνωρίζουν τήν πολιτιστική μας κληρονομιά ἢ ὑποτάσσονται ἀδιαμαρτύρητα σέ ὑποδείξεις ἄλλων γιά νά μήν θεωρηθοῦν ἐπαρχιωτές!

Θά ἤθελα νά καταγράψω ἕνα σχόλιο τοῦ κ. Γεωργίου Ἀποστολάκη, Προέδρου Πρωτοδικῶν, πάνω στό τί ἰσχύει στήν Εὐρώπη.

«Ἐπίσης, ὑποστηρίχθηκε ἀπό τήν Κυβέρνηση καί ἀπό τόν Πρόεδρο τῆς Ἀρχῆς Προστασίας Προσωπικῶν Δεδομένων πῶς ἡ ἀνάγκη γιά τήν διαγραφή τοῦ θρησκευματος ἐντάσσεται στό πλαίσιο τῆς ἑναρμονίσεως μας στά εὐρωπαϊκά νομικά δεδομένα. Ἡ πραγματικότητα, ὅμως, εἶναι πῶς στήν Εὐρωπαϊκή Ἐνωση δέν ὑπάρχει καμία τέτοια δέσμευση.

Τό γεγονός αὐτό προκύπτει ἀπευθείας ἀπό τό περιεχόμενο τῆς Συνθήκης τοῦ Ἀμστερνταμ καί ἀπό τήν δήλωση Νο 11, ἡ ὁποία ἐπισυνάπτεται στήν Συνθήκη καί περιέχει τά ἐξῆς:

«Ἡ Ε.Ε. σέβεται καί δέν προδικάζει τό σύμφωνο μέ τό ἐθνικό δίκαιο καθεστῶς τῶν Ἐκκλησιῶν καί τῶν θρησκευτικῶν ἐνώσεων ἢ κοινοτήτων στά κράτη-μέλη». Συνεπῶς καμία ὑποχρέωση δέν ὑπάρχει ἡ ὁποία νά ἐπιβάλλει μεταβολή τῶν σχέσεων Κράτους-Ἐκκλησίας, μεταβολή τοῦ καθεστώτος τῶν Ἐκκλησιῶν ἢ μεταβολή οἰουδήποτε ἄλλου στοιχείου, θρησκευτικοῦ ἢ ἐκκλησιαστικοῦ χαρακτῆρος, ὅπως ἔχει διαμορφωθεῖ, βάσει τῆς ἐσωτερικῆς νομοθεσίας.

Τό ἰσχύον νομικό καθεστῶς πού περιγράφει τά εὐρωπαϊκά πρότυπα ταυτοτήτων εἶναι ἡ Ἀπόφαση (77) 26 τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης τῆς 27ης Σεπτεμβρίου 1977. Μέ βάση τήν ἀπόφαση αὐτή καθορίζονται κάποια συγκεκριμένα στοιχεῖα πού θά πρέπει νά περιέχονται στά δελτία ταυτότητος τῶν Εὐρωπαϊκῶν χωρῶν καί πού ἀφοροῦν κυρίως σέ κάποια τεχνικά χαρακτηριστικά πού παρέχουν τήν δυνατότητα ἀναγνώσεως καί διακριδῶσεως τῶν στοιχείων ταυτότητος σέ ὅλα τά εὐρωπαϊκά κράτη.

Ἀναφέρεται, ἐπίσης, ρητῶς γιά τά δελτία ταυτότητος πῶς «στήν πίσω ὄψη ἄλλες καταχωρήσεις, τίς ὁποῖες τά κράτη μέλη μποροῦν νά ἀπαιτοῦν».

Η απόφαση αυτή προβλέπεται να τροποποιηθεί μελλοντικά και αφού προηγηθεί ο ανάλογος διάλογος στα αρμόδια ευρωπαϊκά όργανα. Σύμφωνα με επίσημες διαβεβαιώσεις εκ μέρους της Ε.Ε. κανένας προσχεδιασμός δεν υπάρχει και καμία σχετική δέσμευση σε ό,τι αφορά τις μελλοντικές ρυθμίσεις.

Με βάση αυτά τα δεδομένα δόθηκε και η επίσημη απάντηση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου προς τον Έλληνα Ευρωβουλευτή κ. Μ. Παπαγιαννάκη, ο οποίος ζητούσε με ερώτησή του (94 Η-0012/93) την παρέμβαση της Ε.Ε. για την διαγραφή του θρησκέυματος από τις ελληνικές ταυτότητες "στά πλαίσια της έναρμόνισης και της δημιουργίας κοινής ευρωπαϊκής ταυτότητας" (Συζητήσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, Αριθμ. 3-426/307 της 20.1.1993)».

[Είναι σημαντικό να γραφεί ολόκληρη η ερώτηση που υπέβαλε ο Έλληνας Ευρωβουλευτής, γιατί απηχεί τις απόψεις μιας μερίδος ανθρώπων, που επιδιώκουν την απάλειψη του θρησκέυματος από τα δελτία ταυτότητας με την δικαιολογία ότι είναι επιταγή της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

«Με τον νόμο 1599/1986, όπως τροποποιήθηκε πέρυσι (ΦΕΚ 189/10.12.1991), η αναγραφή του θρησκέυματος στις ελληνικές ταυτότητες είναι υποχρεωτική. Έν όψει της αναθεώρησης των ελληνικών ταυτοτήτων στα πλαίσια της έναρμόνισης και της δημιουργίας κοινής ευρωπαϊκής ταυτότητας, ερωτάται η Επιτροπή της ΕΟΚ, εάν προτίθεται να ασκήσει πιέσεις στις αρμόδιες ελληνικές αρχές, ούτως ώστε στα πλαίσια των αρχών της μη διάκρισης των πολιτών και της ελεύθερης διακίνησής τους και δεδομένου ότι το βασικό στοιχείο της Ευρώπης των πολιτών συνίσταται στην πολυφωνία των ιδεών και παραδόσεών της, στη χριστιανική κληρονομιά και την άνεξιθρησκεία της και στη θεμελιώδη προσήλωσή της στην ελευθερία, την κοινωνική δικαιοσύνη, την ανοχή και τα ανθρώπινα δικαιώματα, να αποφευχθεί η αναγραφή θρησκέυματος στις ελληνικές ταυτότητες, όπως αυτό συμβαίνει στα υπόλοιπα κράτη-μέλη;»].

«Η απάντηση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου αναφέρει επί λέξει τα εξής:

“Τό περιεχόμενο και η μορφή των δελτίων ταυτότητας είναι ένα θέμα που έναπόκειται στην αποκλειστική αρμοδιότητα των

κρατών-μελών. Η Επιτροπή δεν έχει κανένα σχέδιο για την καθιέρωση ενός κοινού ευρωπαϊκού δελτίου ταυτότητας. Αυτή καθευατή ή αναγραφή του θρησκέυματος στα ελληνικά δελτία ταυτότητας δεν είναι αξιολογική από άποψη κοινοτικού δικαίου”.

[Και συνεχίζει η απάντηση του Ευρωκοινοβουλίου:

“Τό δελτίο ταυτότητας διατηρεί τόν ρόλο του ως έγγραφου τό όποιο, μαζί μέ τό διαβατήριο, επιτρέπει τήν άσκηση του δικαιώματος τής ελεύθερης κυκλοφορίας.

Υπ' αυτές τις συνθήκες η Επιτροπή δεν προτίθεται να ασκήσει τις πιέσεις που συνιστά ο αξιότιμος κύριος βουλευτής.

Η Επιτροπή υπενθυμίζει, διά πᾶν ένδεχόμενο, ότι η Ελλάδα είναι συμβαλλόμενο μέρος στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τά Άνθρώπινα Δικαιώματα, που έγγυᾶται τό δικαίωμα σεβασμού τής ιδιωτικής ζωής, του δικαιώματος θρησκευτικής ελευθερίας και του δικαιώματος ίσης μεταχείρισης”].

Με βάση αυτό τό σκεπτικό, τής έλλείψεως δηλαδή περαιτέρω δεσμεύσεως, υπάρχει μία ποικιλομορφία στα δελτία ταυτότητας των ευρωπαϊκών κρατών. Η ποικιλομορφία αυτή αφορά τόσο στα στοιχεία αναγραφής όσο και στα τεχνικά χαρακτηριστικά τους.

Η αναγραφή, λοιπόν, του θρησκέυματος στις ταυτότητες μπορεί να μην υπάρχει στα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη, αλλά αυτό δεν επιβάλλεται από τό ευρωπαϊκό δίκαιο αλλά εκφράζει τήν διαφορετική πολιτιστική παράδοση και τό διαφορετικό θρησκευτικό αίσθημα στις χώρες αυτές.

Σέ κάποιες χώρες μάλιστα, όπως η Βρετανία, η Δανία, η Ολλανδία, η Σουηδία και η Ιρλανδία, δεν εκδίδονται καθόλου ταυτότητες για τούς πολίτες. Χρήση ένιαίου αριθμού μητρώου γίνεται στην Δανία, τήν Ισπανία, και τήν Σουηδία.

Ιδιαίτερα δέ για τις ηλεκτρονικές ταυτότητες μέ τήν μορφή έξυπνης κάρτας και τήν χρήση μικροτσιπ, αυτές εφαρμόζονται μόνο στην Φινλανδία και μάλιστα σε προαιρετική βάση.

Αποκαλύπτεται, λοιπόν, πώς είναι παντελώς άστηρικτες και ψευδείς οι προβαλλόμενες από κυβερνητικούς παράγοντες αναφορές για ευρωπαϊκές δεσμεύσεις και ευρωπαϊκά πρότυπα που θά μᾶς οδηγήσουν στην χρήση τής σύγχρονης ψηφιακής τεχνολογίας στις νέες ταυτότητες.

Ἀντίθετα δέ ἐπιβάλλεται ἡ ἐπιλογή μιᾶς πολιτικῆς πού θά ἐδράζεται στίς ἀρχές τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας καί τοῦ σεβασμοῦ τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας, ἡ ὁποία θά πρέπει νά προβληθεῖ καί νά ὑποστηριχθεῖ σθεναρά ἀπό τήν ἑλληνική κυβέρνησι στίς συζητήσεις πού θά ξεκινήσουν στά πλαίσια τῆς Ε.Ε.»

Τρίτη. Τό ὅτι στήν Εὐρώπη δέν ἀναγράφεται τό θρησκεύμα στίς ταυτότητες αὐτό ἔχει τήν ἐξήγησή του. Στίς ἐφημερίδες ἔγινε πολὺς λόγος γιά τό τί ἰσχύει στίς ἄλλες χῶρες τῆς Εὐρώπης σχετικά μέ τήν δήλωση τοῦ θρησκευομένου. Ὅμως, οἱ συνθήκες πού ἐπικρατοῦν ἐκεῖ δέν εἶναι συγκρίσιμες μέ τίς δικές μας. Οἱ ἄλλες εὐρωπαϊκές χῶρες ἀφ' ἑνός μὲν εἶναι χῶρες πολυπολιτισμικές, χῶρες «μιγάδων», ἀφ' ἑτέρου δέ γιά αἰῶνες ταλαιπωρήθηκαν ἀπό ἐθνικισμούς, ρατσισμούς, θρησκευτικές διαμάχες καί πολέμους.

Ὁ π. Ἰωάννης Ρωμανίδης ἔχει ἀποδείξει στά ἔργα του ὅτι ὁ δυτικός πολιτισμός εἶναι προῖόν ἀφ' ἑνός μὲν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ φεουδαλισμοῦ μέ τήν φραγκική ρατσιστική νοοτροπία του, ἀφ' ἑτέρου δέ τῆς ἀντιδράσεως ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ ρατσιστικοῦ πνεύματος. Ἡ εἰσόδωση τῶν Φράγκων στήν Εὐρώπη δημιούργησε τάξεις κοινωνικές, χῶρισε τοὺς ἀνθρώπους σέ φύσει εὐγενεῖς καί φύσει δούλους μέ φοβερά ἀποτελέσματα. Ὁ Marc Bloch στό βιβλίο του «Ἡ φεουδαλική κοινωνία» καί ὁ Jacques Le Goff στό βιβλίο του «Ὁ πολιτισμός τῆς Μεσαιωνικῆς Δύσεως» κάνουν εὐρύτατες ἀναλύσεις τοῦ φαινομένου τοῦ φεουδαλισμοῦ μέ τήν ρατσιστική νοοτροπία, ὅπως καλλιεργήθηκε στήν Δύση. Ἡ μεταρρύθμιση, πού δημιούργησε μεγάλη ἀναστάτωση κοινωνική¹⁴, ἡ ἀναγέννηση, ὁ διαφωτισμός, ἡ Γαλλική ἐπανάσταση, ὁ μοντερνισμός, ὁ μεταμοντερνισμός, ἡ ὑπαρξιακή φιλοσοφία κλπ., εἶναι ρεύματα πού δημιουργήθηκαν ἀπό τήν ἐπικρατοῦσα ἰδιαίτερη κατάσταση στήν Δύση. Στήν Πατρίδα μας ὅλα αὐτά τά ρεύματα εἶναι εἰσαγόμενα, ἀφοῦ ποτέ δέν εἶχαμε τέτοιες ἐγγενεῖς καταστάσεις, ποτέ ἡ παράδοσή μας δέν γέννησε ὅλες αὐτές τίς ρατσιστικές, ιδιότυπες ιδέες. Οἱ Ἕλληνες δέν ἦσαν ρατσιστές, ὅπως συναντοῦμε τόν ὄρο αὐτόν στόν εὐρωπαϊκό χῶρο, γιατί δέν πιστεύουμε σέ τάξεις ἐκ γενετῆς.

Τελικά, πιστεύω ὅτι σέ πολλά σημεία γίνεται αὐθαίρετη καί γε-

14. Βλ. Max Weber «Ἡ προτεσταντική ἠθική καί τό πνεῦμα τοῦ καπιταλισμοῦ».

νική ἐπίκληση τῶν ὄσων γίνονται στήν Εὐρώπη γιά νά δικαιολογῶνται οἱ δικές μας ἀτομικές ἐπιλογές. Ἀλλά κάποτε πρέπει νά γίνη κατανοητό ὅτι ἐμεῖς εἴμαστε Ρωμηοί καί αὐτό σημαίνει ὅτι δέν ἔχουμε πρόβλημα νά μή δεχθοῦμε ὅτι καλό ὑπάρχει στούς ἄλλους πολιτισμούς, μέ τήν προϋπόθεση ὅμως νά μήν ἀλλοτριωθοῦμε πολιτιστικά. Δέν πρέπει νά πάσχουμε ἀπό ἕναν λεγόμενο πολιτιστικό ραγιαδιισμό.

Ὁ π. Ἰωάννης Ρωμανίδης κάνει τήν διάκριση μεταξύ γραικουλισμοῦ καί Ρωμηοσύνης. Γράφει:

«Ὁ Ρωμηός ὄνειροπόλος καί ἀφελής δέν εἶναι. Ἀλλά οὐδέποτε γίνεται πνευματικῶς ἢ σωματικῶς δούλος τοῦ συμμάχου. Γίνεται σύμμαχος πιστός εἰς τά συμπεφωνημένα, ἀλλά ἰδεολογικῶς ἀδέσμευτος.

Τοῦτο ὅμως δέν σημαίνει πάλιν ὅτι δέχεται μόνον τά ρωμαϊκά καί τίποτε τό ξένον. Δέχεται ὁτιδήποτε τό καλόν καί τό κάμνει ρωμαϊκόν. Ὅπως γίνεται σύμμαχος μέ ὅποιον συμφέρει ἐθνικῶς, κατά τόν ἴδιον τρόπον ἀποκτᾷ ὅλα ὅσα χρειάζονται ἀπό τήν σοφίαν τῶν ἐπιστημόνων τοῦ κόσμου, ἀλλά τά προσαρμόζει εἰς τόν ρωμαϊκόν πολιτισμόν του. Οὐδέποτε συγγέει τās θετικές ἐπιστήμας μέ τόν πολιτισμόν, ἀφοῦ γνωρίζει ὅτι καί ὁ βάρβαρος δύναται νά ἔχη ἢ νά ἀποκτήσῃ καί νά προαγάγῃ τās θετικές ἐπιστήμας, διά νά χρησιμοποιήσῃ αὐτάς εἰς τήν ὑποδούλωσιν καί καταστροφὴν τῶν ἀνθρώπων.

Διά τοῦτο ὁ Ρωμηός γνωρίζει ὅτι εἶναι πνευματικός ἡγέτης καί εἰς αὐτούς πού εἶναι ὡς τεχνοκράται καί ὡς οικονομική δύναμις ἡγέται».

«Ναί μὲν ὁ Ρωμηός ἔχει ἀπόλυτον πεποίθησιν εἰς τήν Ρωμηοσύνην του, ἀλλά οὔτε φανατικός, οὔτε μισαλλόδοξος εἶναι καί οὔτε ἔχει καμμίαν ξενοφοβίαν. Ἀντιθέτως ἀγαπᾷ τοὺς ξένους οὐχί ὅμως ἀφελῶς.

Τοῦτο διότι γνωρίζει ὅτι ὁ Θεός ἀγαπᾷ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καί ὅλας τās φυλάς καί ὅλα τά ἔθνη χωρὶς διάκρισιν καί χωρὶς προτίμησιν. Ὁ Ρωμηός γνωρίζει ὅτι ἡ Ρωμηοσύνη του κατέχει τήν ἀλήθειαν καί εἶναι ἡ ὑψίστη μορφή τῶν πολιτισμῶν. Ἀλλά κατανοεῖ ἄριστα τό γεγονός ὅτι ὁ Θεός ἀγαπᾷ τόν κάτοχον τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ἐξ ἴσου ἀγαπᾷ τόν κήρυκα τοῦ ψεύδους. Ἀγαπᾷ τόν ἅγιον, ἀλλ' ἀγαπᾷ ἐξ ἴσου ἀκόμη καί τόν διάβολον.

Διά τούτο ἡ Ρωμηοσύνη εἶναι ἀυτοπεποιθήσις, ταπεινοφροσύνη, καί φιλότιμον καί ὄχι κίβδηλος ἀυτοπεποιθήσις, ἰταμότης καί ἐγωϊσμός. Ὁ ἡρωϊσμός τῆς Ρωμηοσύνης εἶναι ἀληθής καί διαρκῆς κατάστασις τοῦ πνεύματος καί ὄχι ἀγριότης, βαρβαρότης καί ἀρπακτικότητα.

Οἱ μεγαλύτεροι ἥρωες τῆς Ρωμηοσύνης συγκαταλέγονται μεταξύ τῶν ἁγίων».

Θά πρέπει νά πάρουμε ἀπό τήν Εὐρώπη ὅ,τι θεωροῦμε καλό, ἀλλά πάντοτε πρέπει νά ἔχουμε τήν αὐτοσυνειδησίᾳ ὅτι μπορούμε καί νά δώσουμε ἀπό τήν δική μας πολιτιστική ταυτότητα πού ἔχουμε καί τήν διατηροῦμε στά θησαυροφυλάκια τοῦ γένους μας, ὅπως ἐκφράζεται στά ὄραματα τοῦ λαοῦ, τά ἦθη καί τά ἔθιμά του, καί ὅπως διασώζεται στά δημοτικά μας τραγούδια καί ὅλη τήν λαϊκή μας παράδοση. Τήν στιγμή κατά τήν ὁποία ἡ ἐπιστήμη τῆς ἐθνολογίας μελετᾷ καί ἐντοπίζει τά στοιχεῖα τῶν πολιτιστικῶν παραδόσεων, κάθε ἔθνος, καί ἐκτιμᾶται πολύ ἡ ἑλληνορθόδοξη Παράδοση, πού μπορεῖ νά συνδυάσῃ αὐθεντικά τό πρόσωπο μέ τήν κοινωνία, ἀποφεύγοντας τόσο τήν ἀτομοκρατία ὅσο καί τόν κολλεκτιβισμό, δέν μπορούμε ἐμεῖς νά συμπεριφερόμαστε ἀνώριμα καί ἐφηβικά.

Ἐπομένως, θά πάρουμε ὅ,τι καλό ὑπάρχει στήν Εὐρώπη, χωρίς νά πουλήσουμε τήν «ψυχή» μας, καί «ψυχή» μας εἶναι ἡ παράδοσή μας καί ὁ πολιτισμός μας, τοῦ ὁποίου κέντρο εἶναι ἡ ἐκκλησιαστική ζωή.

7. Ἀπαντήσεις σέ προβληματισμούς

Κατά τήν πρόσφατη συζήτηση περί τῆς ἀναγραφῆς ἢ μή τοῦ θρησκευάματος ἐτέθησαν μερικά ἐρωτήματα καί ἐκφράσθηκαν μερικοί προβληματισμοί· εὐλογοφανεῖς ἢ λογικοί. Θά προσπαθῆσω νά ἐντοπίσω μερικούς ἀπό αὐτούς.

α) Κατά κόρον ἐλέχθη ὅτι οἱ ταυτότητες εἶναι κρατικά δημόσια ἔγγραφα καί δέν εἶναι ἀνάγκη νά εἶναι ὁμολογιακά κείμενα, στά ὁποῖα θά ἐκφράζεται ἡ πίστη τοῦ κάθε πολίτη.

Αὐτό εἶναι μιά ἀλήθεια, ἡ ὁποία δέν μπορεῖ νά παραθεωρηθῆ.

Ὅμως, ταυτόχρονα δέν μπορούν νά παραγνωρισθοῦν ἄλλες ἐπί μέρους παράμετροι. Γιά παράδειγμα: Γιατί τώρα τελευταῖα προσδίδεται στήν ταυτότητα αὐτός ὁ χαρακτήρας ὅτι, δηλαδή, εἶναι δημοσιο ἔγγραφο, στό ὁποῖο δέν μπορεῖ νά γράφεται τό θρησκευμα ἑνός ἀνθρώπου; Καί γιατί ὑπονοεῖται ὅτι στά δημόσια ἔγγραφα δέν πρέπει νά ἀναφέρεται ἡ θρησκεία τήν ὁποία ἀκολουθεῖ ὁ κάθε πολίτης;

Ὁ προβληματισμός αὐτός μπορεῖ νά τεθῆ ἀπό πλευρᾶς Ἐκκλησίας, ὄχι ὅμως ἀπό πλευρᾶς Πολιτείας. Καί αὐτό γιατί εἶναι γνωστόν ὅτι ἡ κάθε Πολιτεία ἔχει τήν δυνατότητα, ἀλλά καί τήν ὑποχρέωση νά καταγράψῃ τό θρησκευμα κάθε πολίτη, ἀφ' ἑνός μὲν γιά στατιστικούς λόγους, καί στήν πατρίδα μας γιά ἐθνικούς λόγους, ἀφ' ἑτέρου δέ γιά νά προστατεύῃ τήν χώρα ἀπό θρησκευάματα, τά ὁποῖα λειτουργοῦν ὡς ψυχοναρκατικά καί καταδυναστεύουν τήν προσωπικότητα τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπειτα, δεδομένου ὅτι ὑπάρχουν δημόσια ἔγγραφα στά ὁποῖα ἀναγράφεται τό θρησκευμα (ὅπως τό δηλώνουν οἱ Μουσουλμάνοι γιά εἰσαγωγή στά πανεπιστήμια, οἱ Προτεστάντες γιά τήν λήψη ἀδείας λειτουργίας εὐκτηρίου οἴκου, οἱ Χιλιαστές γιά νά μὴ παραλάβουν ὄπλα, κλπ.), ὅταν χρησιμοποιοῦμε τό ἐπιχείρημα ὅτι στήν ταυτότητα, πού εἶναι δημοσιο ἔγγραφο, δέν ἀναγράφεται ἡ θρησκεία, κινδυνεύουν τά ἄλλα δημόσια ἔγγραφα νά μὴ θεωρηθοῦν ὡς δημόσια ἔγγραφα.

Τά ἐρωτήματα εἶναι πολλά: γιατί χρησιμοποιεῖται τώρα τελευταῖα αὐτό τό ἔωλο ἐπιχείρημα καί γίνεται αὐτή ἡ ἀλλαγή; Τί συνετέλεσε στήν στροφή αὐτή καί μάλιστα χωρίς διάλογο, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπαραίτητος στά δημοκρατικά πολιτεύματα;

Ἐχω τήν γνώμη ὅτι ἐάν γινόταν διάλογος μεταξύ Πολιτείας καί Διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας θά μπορούσε νά βρεθῆ οὐσιαστική λύση, ἡ ὁποία θά ἐξέφραζε τήν συναίνεση, χωρίς ὑποχωρήσεις σέ βασικά σημεῖα πίστεως, καί θά διατηροῦσε τήν κοινωνική συνοχή. Εἶμαι δέ σέ θέση νά γνωρίζω ὅτι ἀκούγονταν πολλές σοβαρές φωνές καί ἐκ μέρους μελῶν τῆς Ἐκκλησίας γιά λύσεις οὐσιαστικές, μέ τίς ὁποῖες καί ἡ Πολιτεία θά ἱκανοποιεῖτο καί ἡ Ἐκκλησία θά θεολογοῦσε ἀποφεύγοντας εὐσεβιστικές θεωρήσεις.

Τελικά πιστεύω, καί δέν εἶναι τῆς ὥρας νά ἀναλύσω, ὅτι ὑπῆρχαν καί ἄλλοι τρόποι γιά νά λυθῆ τό θέμα αὐτό χωρίς ἀνατα-

ράξεις, πού δέν συμφέρουν κανέναν, ἐκτός κι ἂν ἐπιδιώχθηκε ὁ τεχνιτός αὐτός θόρυβος γιά πολιτικούς-κομματικούς λόγους, πράγμα πού δέν θέλω νά πιστεύω.

6) Συνέχεια αὐτῆς τῆς ἀπόψεως εἶναι καί ἡ ἄλλη, σύμφωνα μέ τήν ὁποία ἡ Πολιτεία εἶναι ἐκείνη πού καθορίζει ὅλα ὅσα ἔχουν σχέση μέ τούς πολίτες καί ἐπομένως ὁ τύπος ἐκδόσεως τῶν ταυτοτήτων εἶναι ἀποκλειστική ὑπόθεση τῆς Πολιτείας καί κανενός ἄλλου Ὄργανισμοῦ, οὔτε φυσικά καί τῆς Ἐκκλησίας.

Καί ἡ ἄποψη αὐτή, ἐνῶ ἔχει φαινομενικά στοιχεῖα ἀληθείας, ἐν τούτοις εἶναι ἀποσπασματική καί τελικά ἐπικίνδυνη γιά τήν δημοκρατία. Καί αὐτό στηρίζεται σέ δύο βασικούς λόγους. Ὁ **πρῶτος** εἶναι ὅτι ἡ Ἐκκλησία δέν εἶναι δυνατόν νά ἐκληφθῆ ὡς ἕνας ἀνθρωποκεντρικός ὀργανισμός ἢ μιά ἐκκλησιαστική διοικητική ὑπηρεσία, ἀφοῦ εἶναι τό σύνολο τῶν Κληρικῶν καί τῶν λαϊκῶν, πού ἀποτελοῦν τόν λαό τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἐκείνη πού ἐκφράζει καί σηματοδοτεῖ τήν παράδοση αὐτοῦ τοῦ τόπου, χωρίς βέβαια νά παραθεωροῦνται οἱ ἄλλες θρησκευτικές δοξασίες, πού εἶναι σεβαστές, σύμφωνα μέ τήν Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας καί τήν σύγχρονη ἑλληνική νομοθεσία. Ὁ **δεύτερος** λόγος εἶναι ὅτι ὁ λαός πού ἀνήκει στήν Ἐκκλησία ἔχει λόγο γιά ὅλα τά σοβαρά θέματα, πού τόν ἀπασχολοῦν καί ἡ ἄποψή του πρέπει νά γίνεται σεβαστή ὄχι μόνον κατά τήν ἡμέρα τῶν ἐκλογῶν –γιατί μιά ἄποψη περί κυριαρχίας τοῦ λαοῦ κατά τήν διαδικασία τῆς ψηφοφορίας εἶναι ὑποκριτική καί τολμῶ νά ὑποστηρίξω ἀντιδημοκρατική– ἀλλά σέ ὅλες τίς φάσεις τῆς ἐξασκήσεως τῆς ἐξουσίας. Δέν εἶναι δυνατόν μιά ἐξουσία νά «*ὑποκλέπτη*» τήν ψήφο τοῦ λαοῦ μέ «*ἐπιστημονικούς*» τρόπους καί στήν συνέχεια νά κυβερνᾷ γιά τά προσδιορισμένα χρόνια σέ βάρος τῶν πραγματικῶν συμφερόντων τοῦ λαοῦ, ἀποθέτοντας ἀπλῶς τίς ἐλπίδες στόν λαό ἐπανευρέσεως τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας στίς νέες ἐκλογές, στίς ὁποῖες θά ἐπικρατήσουν καί πάλι πολωτικές νοοτροπίες καί ἐνέργειες ψυχολογικές, οἱ ὁποῖες θά «*ὑποκλέψουν*» τήν ψήφο τοῦ λαοῦ καί στήν οὐσία θά παραδιάσουν τίς ἀτομικές ἐλευθερίες. Μιά τέτοια ἀντίληψη συνιστᾷ ἔλλειμμα δημοκρατίας. Γι'αὐτό ἀπό πολλούς παράγοντας συνιστᾶται σήμερα ἡ εἰσαγωγή καί καθιέρωση τῆς ἀρχῆς τῶν δημοψηφισμάτων γιά σοβαρά θέματα, ὥστε ὁ λαός νά συμμετέχη ἐνεργά στήν ἄσκηση τῆς ἐξουσίας καί ἡ Πο-

λιτεία νά δεσμεύεται στήν χρησιμοποίηση δημοκρατικῶν τρόπων διακυβέρνησης.

Δυστυχῶς, ὅμως, ἡ πρόταση περί δημοψηφισμάτων γιά σοβαρά θέματα πού ἔγινε ἐπίσημα καί ἐπιστημονικά ἀπό τήν κίνηση ἐνεργῶν πολιτῶν, ἡ ὁποία ἔκανε σχετικές ὁμιλίες σέ ὀλόκληρη τήν Ἑλλάδα ἀπό εἰδικούς ἐπιστήμονες, ἡ ὁποία κίνηση εἰσηγήθηκε τήν ἄποψη αὐτή στήν Κυβέρνηση καί τά ἄλλα κόμματα, ἐν ὄψει ἀναθεώρησης τοῦ Συντάγματος, δέν ἔγινε ἀποδεκτή, μέ ἀποτέλεσμα νά μή συμπεριλαμβάνεται στά ἀναθεωρητέα ἄρθρα τοῦ νέου Συντάγματος, πού πρόκειται νά ψηφισθῆ ἀπό τήν Βουλή τῶν Ἑλλήνων, ἡ ὁποία προήλθε ἀπό τίς πρόσφατες ἐκλογές.

Ἐπομένως, ἡ ἄποψη ὅτι ὁ τύπος ἐκδόσεως τῶν νέων ταυτοτήτων καί μάλιστα ἡ ἀπάλειψη ἐνδείξεων πού ἐπικρατοῦσαν γιά πολλά χρόνια, ὅπως εἶναι ἡ ἐνδειξη τοῦ θρησκευματος, εἶναι ἔργο τῆς Πολιτείας ὀδηγεῖ ἀναπόφευκτα σέ πολλές παραχαράξεις, κυρίως στήν ἰσχυροποίηση τῆς ἀρχῆς τῆς Πολιτειοκρατίας. Αὐτή, ὅμως, ἡ ἄποψη δίδει τό δικαίωμα καί τήν δυνατότητα στήν Πολιτεία νά προχωρήσει καί στήν εἰσαγωγή ἐνός ἄλλου τύπου ταυτότητας, τῆς ἠλεκτρονικῆς, πού ἀποβλέπει καί καταλήγει ἀναπόδραστα στό ἠλεκτρονικό φακέλλωμα μέ τήν υἰοθέτηση τοῦ μικροσίπ, ἀφοῦ καί πάλι δέν θά ἐρωτηθῆ ὁ λαός, μέ τήν αἰτιολογία ὅτι αὐτό εἶναι ἔργο καί δικαίωμα τῆς Πολιτείας. Αὐτή, ὅμως, ἡ σκέψη μπορεῖ νά ὀδηγήσει καί σέ ἄλλες πράξεις στό μέλλον, πού θά διασαλεύσουν τήν καλῶς νοούμενη Δημοκρατία.

Στό σημεῖο αὐτό θεωρῶ ἐπίκαιρη τήν ἐπισήμανση τοῦ Max Weber περί τῆς ἐξουσίας, ἡ ὁποία πρέπει νά ληφθῆ σοβαρά ὑπ' ὄψη. Ὁ Max Weber ὑποστηρίζει ὅτι ὑπάρχουν τρία εἶδη ἐξουσίας, ἤτοι ἡ γραφειοκρατική ἢ νόμιμη ἐξουσία, ἡ χαρισματική ἐξουσία καί ἡ παραδοσιακή ἐξουσία.

Ἐπεκτείνοντας τήν σκέψη αὐτή τοῦ Max Weber θά ἤθελα νά ὑπογραμμίσω ὅτι εἶναι ἀνάγκη νά λειτουργοῦν σωστά καί τά τρία αὐτά εἶδη ἐξουσιῶν καί νά συνεργάζονται στενά μεταξύ τους. Αὐτό σημαίνει ὅτι ἡ γραφειοκρατική ἢ νόμιμη ἐξουσία συνδέεται στενά μέ τήν ἐκάστοτε Κυβέρνηση, ἡ ὁποία ἐλέγχεται ἀπό τόν λαό καί ἀσχολεῖται μέ θέματα διοικήσεως τοῦ λαοῦ. Ἐπίσης, ἡ χαρισματική ἐξουσία ἀσχεῖται ἀπό ἀνθρώπους μέ ἰδιαίτερα προσόντα-χαρίσμα-

τα, από προσωπικότητες που έχουν έναν σοβαρό λόγο στην κοινωνία (κληρικοί, γονείς, δάσκαλοι, φορείς διαφόρων Όργανώσεων κ.λπ.) και αναπληρώνουν πολλά κενά της γραφειοκρατικής εξουσίας. Και τέλος, είναι ή παραδοσιακή εξουσία, που εκφράζει τις παραδόσεις του λαού, και είναι απαραίτητο στοιχείο της καλά οργανωμένης κοινωνίας.

Τό σημαντικό είναι ότι ή συνεργασία μεταξύ αυτών των τριών παραγόντων βοηθά αποτελεσματικά στην καλή λειτουργία της κοινωνίας. Εάν ή λεγομένη γραφειοκρατική ή νόμιμη εξουσία παραγνωρίζη και παραθεωρή τις άλλες μορφές εξουσίας, τότε οδηγείται αναπόφευκτα στην επικράτηση δικτατορικῶν και τυραννικῶν αντιλήψεων. Και εάν ή παραδοσιακή ή χαρισματική εξουσία δέν σέβεται την εκλεγμένη και νόμιμη εξουσία, τότε οδηγούμαστε σέ διάφορες παραχαράξεις της κοινωνίας, δηλαδή την δικτατορία ή την αναρχία. Αυτό σημαίνει ότι ή ιδιότυπη μορφή δικτατορίας και ή ιδιόμορφη έκφραση αναρχίας είναι συμπτώματα αλαζονικής συμπεριφορᾶς, όταν δέν συνεργάζονται αρμονικά οι ποικίλες μορφές εξουσίας μέσα στην κοινωνία.

γ) Μιά άλλη άποψη, θεολογικά προβαλλόμενη, είναι ότι ή Έκκλησία είναι Θεανθρώπινος Όργανισμός, είναι τό Θεανθρώπινο Σῶμα του Χριστού και επομένως έχει μίαν άλλη αποστολή, που διακρίνεται σαφῶς από την αποστολή της Πολιτείας, αφού ενδιαφέρεται νά οδηγήση τόν άνθρωπο σέ κοινωνία μέ τόν Θεό.

Κανείς δέν μπορεί νά ἀρνηθῆ αυτήν την πραγματικότητα, αλλά και δέν μπορούμε νά υιοθετήσουμε έναν εκκλησιολογικό μονοφυσιστικό ή έναν εκκλησιολογικό νεστοριανισμό, αφού ή Έκκλησία ζῆ και εργάζεται ἐν τόπω και χρόνω, μεταμορφώνει τις συνθήκες ζωῆς των ανθρώπων, μεταμορφώνει τόν ὅλο άνθρωπο και αγιάζει την κτίση, χωρίς νά ἀρνεῖται τίποτε από τόν ιστορικό βίο του ανθρώπου και την δημιουργία. Η Έκκλησία δέν μπορεί νά ἀρνηθῆ ούτε τις ιδιαιτερότητες ενός ανθρώπου, ούτε νά προδώση και νά παραθεωρήση την ἐσχατολογική προσδοκία της.

Έπειτα, οι ποιμένες της Έκκλησίας δέν μπορούν νά ἀρνηθοῦν τις ποικίλες πνευματικές ηλικίες των Χριστιανῶν. Είναι δέ γνωστόν ότι ή ποιμαντική ἐπιστήμη προϋποθέτει σαφή γνώση της καταστάσεως κάθε ανθρώπου και συνδέεται στενά μέ την προσπά-

θεια γιά την ἀνύψωσή του στό υψηλότερο πνευματικό επίπεδο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο ἀντιμετώπισε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τό πρόβλημα των ειδωλοθύτων. Στην ἀρχή γράφει: «περί δέ των ειδωλοθύτων, οἴδαμεν ὅτι πάντες γινῶσιν ἔχομεν ἢ γινῶσις φυσιοῖ, ἢ δέ ἀγάπη οἰκοδομεῖ» (Α΄ Κορ. η', 13).

Αυτό, κατά ἀναλογία, ισχύει και γιά τό θέμα που μᾶς ἀπασχολεῖ.

Βεβαίως σέ καιρό διωγμῶν ή Έκκλησία δέν ενδιαφέρεται γιά τό τί θά πράξη ή Πολιτεία, και μάλιστα ὅταν ή Πολιτεία δέν είναι Χριστιανική, ἀλλά δέχεται προθύμως τό μαρτύριο, προσφέροντας την μαρτυρία της ἀληθείας. Όμως, δέν πρέπει νά παραθεωροῦνται δύο πραγματικότητες. Η μία ὅτι δέν μπορεί ή ἴδια ή Έκκλησία νά συντελῆ στόν ἀποχρωματισμό της κοινωνίας και την ἐκκοσμικευση των Χριστιανῶν και του ἑαυτου της, διότι ὁ ἐκκλησιαστικός ἀποχρωματισμός της κοινωνίας και ὁ λεγόμενος πολιτιστικός ἐκσυγχρονισμός συνιστοῦν τό φαινόμενο της ἐκκοσμικεύσεως. Και ή ἄλλη πραγματικότητα είναι ὅτι και κατά τόν καιρό των διωγμῶν ή Έκκλησία δέν παρακινούσε τά τέκνα της ἀπερίσκεπτα πρὸς τό μαρτύριο, χάρι μᾶς ἐκφράσεως της ὁμολογίας της πίστεως, ἀλλά ὑπῆρχαν περιπτώσεις που περιορίζε τις ἐνθουσιαστικές τάσεις των Χριστιανῶν πρὸς τό μαρτύριο, ἐπειδή γνώριζε τις ἀδυναμίες τους και ἤθελε νά ἀποφύγη τόν πειρασμό ἐνδεχομένης ἀρνήσεως του Χριστου. Ἄλλωστε, ὁ Χριστός μᾶς δίδαξε νά προσευχόμεσθε στόν Θεό νά μήν ἐπιτρέπη πειρασμούς. «Και μή εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν». Όταν ὅμως ἔρχεται ὁ πειρασμός, τότε παρακαλοῦμε τόν Θεό νά μᾶς βοηθήση στην ἀντιμετώπισή του.

Επομένως, ή Έκκλησία δέν φοβάται τό μαρτύριο, τό ὁποῖο είναι δόξα γι'αυτήν, ἀλλά και δέν τό προκαλεῖ, ἐπειδή γνωρίζει την ἀστάθεια και τις ἀδυναμίες μερικῶν μελῶν της. Αυτό σημαίνει ὅτι δέν είναι δυνατόν ή Έκκλησία μέ δική της βούληση, ἐν ὀνόματι τάχα του μαρτυρικοῦ πνεύματος, νά ἐξωθῆ ή νά ἐμπνέη κάθε Πολιτεία, στό νά προκαλῆ τούς Χριστιανούς και νά συντελῆ, μέ δική της θέληση, στόν ἀποχρωματισμό του Γένους μας, ὅταν μάλιστα ή Πολιτεία διακηρύσσει ὅτι είναι Χριστιανική και ἐκτιμᾷ δεόντως την ιδιαίτερη πολιτιστική παράδοση. Όταν, ὅμως, ἐπιβάλλονται μαρτυρικές συνθήκες, τότε ή Έκκλησία ἐνεργεῖ κατά περίπτωση, ἥτοι

ἄλλοτε ἐνθαρρύνει τοὺς Χριστιανούς πρὸς τὸ μαρτύριο, ἄλλοτε ἀναστέλλει τὴν μαρτυρικὴ πορεία, ἄλλοτε ἐμψυχώνει τὴν ὑπομονή καὶ τὴν καρτερία τῶν πιστῶν, ἄλλοτε καθοδηγεῖ προσεκτικὰ καὶ γενικῶς οἰκονομεῖ τίς ποικίλες ἀντιδράσεις τῶν μελῶν τῆς, ἀνάλογα μὲ τὴν πνευματικὴ τους ἡλικία καὶ τὴν πνευματικὴ ἐν Χριστῷ ὠριμότητά τους.

δ) Διατυπώθηκε ἡ ἄποψη ὅτι ἡ σωτηρία τῶν Χριστιανῶν δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀστυνομικὴ ταυτότητα, οὔτε ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα δηλώνονται σὲ αὐτήν.

Πρόκειται γιὰ μιὰ μεγάλη ἀλήθεια, ἡ ὁποία πρέπει νὰ τονίζεται, γιατί ἡ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων δὲν συνδέεται μὲ κτιστὰ μέσα, ἀλλὰ εἶναι καρπὸς ἐνέργειας τῆς ἀκτίστου Χάριτος τοῦ Θεοῦ καὶ συνέργειας τοῦ ἀνθρώπου. Ἄλλωστε, ἐμεῖς πρὶν ἀπὸ χρόνια τονίζαμε ὅτι δὲν μποροῦμε νὰ εἴμαστε Χριστιανοὶ μόνον τῆς ταυτότητας, ἀλλὰ πρέπει νὰ διακρινόμαστε ἀπὸ τὴν πιστότητα στὸν Ἀποκαλυπτικὸ λόγο. Ἡ πραγματικὴ ταυτότητα εἶναι ὅτι εἴμαστε Χριστιανοὶ «ἐν πράξει, γνώσει καὶ θεωρίᾳ» καὶ ἔχομεν τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ «ἐν καρδίαις σαρκίναις» καὶ ὄχι «ἐν πλαξί λιθίναις» (Β' Κορ. γ', 3) ἢ ἐν «ταυτότητι πλαστικῇ».

Ὅμως, πρέπει νὰ τονίζεται καὶ ἡ ἄλλη ὄψη τοῦ θέματος, ὥστε νὰ εἶναι πλήρης. Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Περγάμου κ. Ἰωάννης γράφει πολὺ σωστά ὅτι ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου δὲν εἶναι ὁ λαός, ἀλλὰ ὁ Θεός, καὶ ἡ πραγμάτωση τοῦ δικαίου δὲν εἶναι ἡ μένουσα, ἀλλὰ ἡ μέλλουσα πόλη. Ὅμως, ποτέ στὴν προοπτικὴ τῆς Ἐκκλησίας δὲν παραθεωρεῖται καὶ ἡ μένουσα πόλη, ἀφοῦ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ εἶναι ζωὴ ἀναγεννήσεως καὶ ἀνακαινίσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὁλοκλήρου τῆς κτίσεως. Καί, βεβαίως, ἡ ἐκκλησιολογία δὲν ταυτίζεται ἀπόλυτα μὲ τὴν κοινωνιολογία, ἀλλὰ καὶ ἡ κοινωνία δέχεται ἢ πρέπει νὰ δέχεται τὴν ἐπίδραση καὶ τὴν ἀλλοίωση τῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλωστε, στὴν Θεία Εὐχαριστία ζοῦμε τὰ ἔσχατα καὶ ὅλα ὅσα χρησιμοποιοῦνται στὴν λατρεία ἐκφράζουν τὴν ζωὴ τῶν ἐσχάτων, καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ ὅλη ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νὰ ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὴν εὐχαριστιακὴ βίωση τῶν ἐσχάτων.

ε) Ἡ ἄποψη ὅτι ἡ Ἐκκλησία πρέπει νὰ ἀσχολεῖται μόνον μὲ τὰ τοῦ οἴκου τῆς εἶναι ἐπικίνδυνη. Καὶ αὐτὸ γιατί ὁ οἶκος τῆς Ἐκκλησίας εἶναι καὶ ὁλόκληρη ἡ κτίση, οἱ θεσμοί, ἀκόμη καὶ ὁ πολι-

τισμὸς. Ἄλλωστε, εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ Ἐκκλησία διὰ μέσου τῶν αἰῶνων παρήγαγε καὶ πολιτισμὸ, στὴν προσπάθειά τῆς νὰ ἀλλοιωσῆ τὰ ἱστορικὰ δεδομένα, μὲ τὴν ἄκτιστη ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, χωρὶς, βέβαια, νὰ χάνη τὴν προοπτικὴ τῶν ἐσχάτων. Ἀλλὰ, τελικὰ, ὁ περιορισμὸς τῆς Ἐκκλησίας σὲ μιὰν ὀρισμένη περιοχὴ τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων καὶ ὁ ἐγκλεισμὸς τῆς σὲ μερικὲς πληθυσμιακὲς ομάδες ἀνθρώπων λειτουργεῖ εὐσεβιστικὰ καὶ λίγο ρατσιστικὰ. Θεωρῶ ὅτι εὐσεβισμὸς εἶναι καὶ ὁ ἀποκλεισμὸς μερικῶν περιοχῶν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ μερικῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὴν ἀναγεννητικὴ ἐνέργεια τῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλωστε, ὅπως λέγεται ἀπὸ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἡ Ἐκκλησία δὲν ἐγίνε γιὰ νὰ βοηθήσῃ τὸν κόσμον, ἀλλὰ ὁ κόσμος δημιουργήθηκε γιὰ νὰ γίνῃ Ἐκκλησία.

στ) Ἡ χρησιμοποίηση, ἐξ ἄλλου, τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ «ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ» (Ματθ. κβ', 21), κυρίως ἀπὸ τοὺς πολιτικούς, δὲν εἶναι ἐπιτυχημένη. Πρῶτον, γιατί αὐτὸς ὁ λόγος ἔχει μιὰ συγκεκριμένη αἰτία καὶ ἀναφέρεται σὲ ἓνα ἐρώτημα πού ἔθεσαν οἱ Φαρισαῖοι στὸν Χριστό «ἔξεστι δοῦναι κῆνσον Καίσαρι ἢ οὐ;», καὶ αὐτὸ ἐγίνε μὲ πονηρία, γιὰ νὰ τὸν συλλάβουν καὶ τὸν φονεύσουν, πράγμα τὸ ὁποῖο δὲν συνδέεται μὲ τὸ θέμα μας, ἀφοῦ ὁ τότε Καῖσαρ ἦταν εἰδωλολάτρης, κατακτητῆς καὶ ὄχι Χριστιανός, καθὼς ἐπίσης ὁ Χριστὸς δὲν ἠθέλε νὰ προκαλέσῃ τὴν τότε ἐξουσία. Ὁ ἱερός Θεοφύλακτος παρατηρεῖ: «ὁ δὲ Ἰησοῦς διὰ τοῦ ἐντετυπῶσθαι τῷ νομίματι τὸν Καίσαρα, πείθει αὐτούς ὡς δεῖ τῷ Καίσαρι ἀποδιδόναι τὰ ἑαυτοῦ, τουτέστι, τὰ ἔχοντα τὴν αὐτοῦ εἰκόνα· καὶ ἐν τοῖς σωματικοῖς καὶ τοῖς ἔξω ὑποτάττεσθαι τῷ βασιλεύοντι, ἐν δὲ τοῖς ἔσω καὶ πνευματικοῖς, τῷ Θεῷ»¹⁵. Δεύτερον, γιατί οἱ φορεῖς τῆς Πολιτείας πού χρησιμοποιοῦν τὴν φράση αὐτή, δὲν πιστεύουν ὅτι ἡ δική τους ἐξουσία ταυτίζεται μὲ τὴν ἐξουσία πού εἶχε ὁ τότε Καῖσαρ, οὔτε ἀποξενώνουν τὸν ἑαυτό τους ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, ἡ ὁποία ἐκφράζει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καί, βέβαια, ἐάν δοῦν τὸ χωρίο αὐτὸ μέσα ἀπὸ ἄλλη προοπτικὴ, πού συνήθως τοὺς διακρίνει, εἶναι δυνατόν νὰ σκανδαλισθοῦν, θεωρώντας ὅτι δῆθεν ὁ Χριστὸς συνιστοῦσε τότε ὑπακοὴν σὲ ἀδικούς φορολογικούς νόμους, πού ἐπικρατοῦσαν τὴν

15. PG, 123, 389.

ἐποχή ἐκείνη. Ἐπομένως, καλό θά εἶναι, τουλάχιστον ἀπό τήν πλευρά τῆς Χριστιανικῆς Πολιτείας νά μή χρησιμοποιεῖται, ἀντί ἄλλου ἐπιχειρήματος, ὁ λόγος αὐτός τοῦ Χριστοῦ.

Τελικά, πρέπει νά υπογραμμισθῇ δεόντως ὅτι ἡ ἀποϊεροποίηση τοῦ κόσμου καί ἡ θεοποίηση ἢ δαιμονοποίηση μερικῶν πτυχῶν καί πλευρῶν τῆς ζωῆς μας συνιστᾷ τόν λεγόμενο Διαφωτισμό, ὁ ὁποῖος δημιούργησε μεγάλα προβλήματα στήν ἀνθρωπότητα, ὁδήγησε τόν ἄνθρωπο μέχρι τίς θεωρίες τοῦ Νίτσε, περί τοῦ ὑπερανθρώπου, ὁ ὁποῖος ὑπεράνθρωπος ἐκφράσθηκε ἀπό τόν φασισμό καί ναζισμό πού αἱματοκύλισε τήν ἀνθρωπότητα, καί ἀνέπτυξε στήν συνέχεια τόν ἄθεο ὑπαρξισμό, ὁ ὁποῖος συνιστᾷ τήν αὐτοκτονία τοῦ οὐμανισμοῦ. Ὅλες αὐτές οἱ θεωρίες στήν ἐποχή μας εἶναι ξεπερασμένες. Ἐκεῖνο πού ἐπικρατεῖ στήν ἐποχή μας εἶναι ἡ ἀποκτικη σχέση, ἡ βίωση τῆς καινότητας καί ἡ οὐσιαστική συνύπαρξη μεταξύ προσώπου καί κοινωνίας.

Τό θέμα τῶν ταυτοτήτων καί τῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος, ἐνῶ φαίνεται μιά παρονυχίδα καί ἕνα δευτερεύον σημεῖο, ἐν τούτοις, εἶναι ἐκφραση πολλῶν διεργασιῶν καί ζυμώσεων πού γίνονται στήν πατρίδα μας. Ἄν ἐξετάσῃ κανεῖς τό ἰδεολογικό ὑπόβαθρο τῆς κινήσεως αὐτῆς καί τόν τρόπο εἰσαγωγῆς τοῦ θέματος αὐτοῦ, θά διαπιστώσῃ ὅτι ὑποκρύπτονται σοβαρά ζητήματα πού συνδέονται μέ τήν ἐπιβίωση τοῦ Ἔθνους μας. Ἐπιπροσθέτως, ἄν σκεφθῇ κανεῖς ὅτι μερικοί ἄρχοντες αὐτοῦ τοῦ τόπου, ὄλων τῶν πολιτικῶν ἀποχρώσεων, δέν γνωρίζουν ἐπαρκῶς τήν παράδοση αὐτοῦ τοῦ λαοῦ, δέν κοινωνοῦν μέ τόν τρόπο ζωῆς του, ἀγνοοῦν ἐν πολλοῖς τήν ἑλληνορθόδοξη παράδοση, ἡ ὁποία δέν εἶναι οὔτε ἰδεολογικό σύστημα, οὔτε μιά κοσμοθεωρία, οὔτε ἀπλῶς ἦθη καί ἔθιμα, ἀλλά ἕνας ἰδιαίτερος τρόπος ζωῆς, πού δίνει ἀπαντήσεις σέ ὅλα τά ὄντολογικά, κοσμολογικά, ὑπαρξιακά, κοινωνικά καί οἰκολογικά προβλήματα, τότε ἀντιλαμβάνεται τήν σοβαρότητα τοῦ ζητήματος. Θέλω νά βλέπω τήν ἀτομική ταυτότητα κάθε ἀνθρώπου μέσα ἀπό τήν προοπτική τῆς ταυτότητας τῆς παράδοσης αὐτοῦ τοῦ τόπου. Δέν μέ ἐνδιαφέρει τί γίνεται μέ τούς ἄλλους λαούς, ἀλλά βλέπω τόν δικό μου λαό. Ἐχω δικαίωμα νά τό κάνω αὐτό καί κανεῖς δέν μπορεῖ νά μοῦ τό ἀρνηθῇ.

Ὁ Ἑλληνικός λαός καί γενικότερα ἡ πατρίδα μας ἔχουν

ἀνάγκη τῆς πνευματικῆς καί πολιτιστικῆς ὑποδομῆς, ἔχουν ἀνάγκη, γιά νά ἐπιζήσουν, τήν Ρωμαϊκή παράδοση μέ ὅλη τήν δυναμικότητά της. Ἔτσι θά διατηρηθοῦμε ὡς Ἔθνος καί ἔτσι μποροῦμε, ὄχι μόνο νά ἐπιδιώσουμε στήν χοάνη τοῦ συγχρόνου κόσμου, πού ἐπηρεάζεται ἀπό δυτικές καί ἀνατολικές παραδόσεις, ἀλλά καί νά ἐπικρατήσουμε στήν Εὐρώπη, ἀφοῦ τό πνεῦμα νικά τήν μηχανή καί τό πρόσωπο μεταμορφώνει θεσμούς καί κοινωνικές καταστάσεις. Αὐτό μποροῦμε νά τό ἐπιτύχουμε, γιατί ἔχουμε ἕνα ἱστορικό παράδειγμα, ἤτοι τόν ἐξελληνισμό καί ἐκχριστιανισμό τῆς σιδηρόφρακτης Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ ὁποία μέ αὐτήν τήν γονιμοποίηση ἀνέβηκε σέ ὑψηλά ἐπίπεδα ζωῆς καί πολιτισμοῦ.

Δέν θά προτείνω συγκεκριμένες προτάσεις, γιατί αὐτό θά γίνῃ ἀπό τόν Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Ἀλεξανδρουπόλεως κ. Ἄνθιμο. Ἀπλῶς θά ἤθελα νά υπογραμμίσω ὅτι ἡ ὅλη ἀντιμετώπιση τοῦ θέματος πρέπει νά γίνῃ μέ ψυχραιμία, νηφαλιότητα, ἠπίους τόνους, ἐπιχειρήματα νομικά καί θεολογικά, σεβασμό τῆς ἐλευθερίας τῶν ἄλλων καί ἀποφυγή κομματικοποίησης τοῦ προβλήματος αὐτοῦ.

Σᾶς εὐχαριστῶ πού εἶχατε τήν ὑπομονή νά μέ ἀνεχθῆτε. Σᾶς ζητῶ συγγνώμη γιά τήν κόπωση πού Σᾶς προσένησα καί ἄς εὐχηθοῦμε νά μείνῃ ὁ λαός μας πιστός στίς παραδόσεις του. Ἄλλωστε, πρέπει νά γίνῃ σαφές ὅτι ὁ Θεός δέν μᾶς ἔχει ἀνάγκη, ἐμεῖς ἔχουμε ἀνάγκη τόν Θεό, ὅπως ἐπίσης ἡ ἑλληνορθόδοξη παράδοση πού ἐμπνεέται ἀπό τόν Ἀποκαλυπτικό λόγο δέν πρόκειται ποτέ νά χαθῇ, ἀλλά θά χαθοῦμε ἐμεῖς, ὅταν ἀπομακρυνόμαστε ἀπό αὐτήν, γιατί ἔθᾶ ζοῦμε χωρίς νόημα ζωῆς καί μέσα στήν ὀδύνη τοῦ ὑπαρξιακοῦ κενοῦ.

Θεωρῶ καθῆκον ἐπισήμως ἀπό τήν θέση αὐτή νά εὐχαριστήσω θερμότατα τούς ἀνθρώπους, μέ τούς ὁποίους συνεργάσθηκα στενά γιά τήν ἀντιμετώπιση τοῦ προβλήματος τῶν ταυτοτήτων, κυρίως τόν κ. Ἀναστάσιο Μαρίνο, Ἀντιπρόεδρο τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, γιά τίς σοβαρές καί κατοχυρωμένες, μέ νομική γνώση καί ἀγάπη στήν Ἐκκλησία γνωμοδοτήσεις του, οἱ ὁποῖες κάλυψαν πολλά κενά, τόν κ. Γεώργιο Ἀποστολάκη, Πρόεδρο Πρωτοδικῶν, ὁ ὁποῖος ἀπό χρόνια ἀσχολεῖται ἐπιστημονικά καί ἐξειδικευμένα μέ τό πρόβλημα τῶν ἠλεκτρονικῶν ταυτοτήτων καί τῆς

ὄλης νομολογίας σχετικά μέ αυτές, ὁ ὁποῖος μοῦ ἔδωσε πολλές καί σημαντικές πληροφορίες, καί τόν Πανοσιολ. Ἀρχιμ. Ἀθανάσιο Ἀναστασίου, Ἡγούμενο τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Μεταμορφώσεως Μετεώρων, γιά τόν ζῆλο του, τίς θυσίες στίς ὁποῖες ὑποβλήθηκε καί τήν ἀγάπη του πρός τήν ζωντανή παράδοση τοῦ λαοῦ μας καί γιά τόν ὁμολογιακό του χαρακτήρα.

Τελειώνοντας, θά ἤθελα νά ὑπενθυμίσω τόν καταπληκτικό λόγο τοῦ Ἐθνικοῦ ποιητοῦ τῆς Κύπρου Βασίλη Μιχαηλίδη πού ἔχει καί ἐδῶ ἐφαρμογή:

*«Ἡ Ρωμηοσύνη ἐν' φυλή συνότξιαρη τοῦ κόσμου,
κανένας δέν εὔρέθητξεν γιά νά τήν ἠξήλείψην,
κανένας γιὰτί σιέπει τήν 'που τ' ἄψη ὁ Θεός μου.
Ἡ Ρωμηοσύνη ἐν' νά χαθῆ, ὄντας ὁ κόσμος λείψη!»*

**Νομική θεώρησις τοῦ θέματος
τῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος
εἰς τά Δελτία τῶν ἀστυνομικῶν ταυτοτήτων
τῶν Ἑλλήνων Πολιτῶν***

*Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Φιλίππων, Νεαπόλεως καί Θάσου
κ. Προκοπίου*

Διάγραμμα

1. Τό πρόβλημα τῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος καί ἡ διαπλοκή του.
2. Τό χρονικόν δημιουργίας τοῦ ζητήματος.
3. Νομική φύσις τῆς Ἀρχῆς Προστασίας τοῦ ν. 2472)1997 καί τῶν Πράξεών της.
4. Τό περί τās ταυτότητας ὑφιστάμενον νομικόν καθεστώς.
5. Ὁ ν. 2472)1997 καταργεῖ τήν περί τῶν ταυτοτήτων ἰσχύουσαν νομοθεσίαν;
6. Ἡ ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος καί τό ἄρθρον 13 τοῦ ἰσχύοντος Συντάγματος.
7. Ἡ ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος καί ὁ ν. 2472)1997 «Προστασία τοῦ ἀτόμου ἀπό τήν ἐπεξεργασία δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρα».
8. Συμπεράσματα καί προτάσεις.

**Εἰσήγησις κατά τήν Συνεδρίαση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τῆς 6ης Ἰουνίου 2000.*

1. Το ὅλον ζήτημα τῆς ἀναγραφῆς ἢ μὴ τοῦ θρησκευματος εἰς τὸ δελτίον ἀστυνομικῆς ταυτότητος κάθε Ἑλληνοῦ πολίτου, αὐτονοήτως προϋποθέτει τὴν προσεκτικὴν καὶ ἀπὸ πάσης πλευρᾶς ὀρθὴν προσέγγισίν του. Πολύ περισσότερον, ἢ νομικὴ θεώρησις τοῦ θέματος τούτου – συμφώνως πρὸς τὴν δοθεῖσαν συνοδικὴν ἐντολήν καὶ ὑπόδειξιν¹ – ὑποχρεώνει εἰς ἐνδελεχῆ, ἐξονυχιστικὴν καὶ συστηματικὴν μελέτην, μέ δεδομένα τόσον τὴν στενὴν συνάφειάν του πρὸς τὸ θεμελιῶδες προσωπικὸν δικαίωμα τῆς ἐλευθερίας τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως, ὅσον καὶ τὴν καταφανῆ εὐαισθησίαν τῆς πλειονοψηφίας τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν νὰ ἀπαιτοῦν τὴν ἀναγραφὴν τῆς θρησκευτικῆς των πεποιθήσεως, ὡς βασικοῦ στοιχείου τῆς ταυτότητος, ὅπως εἶναι ἡ Ὁρθοδοξία διὰ τὸν Ἕλληνα ἢ καὶ δι' ἄλλους ὁμοδόξους λαούς. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ ἡ μέχρι σήμερον ἐκδηλωθεῖσα ὁμόθυμος, σχεδόν, ἀντίθεσις ἀπὸ μέρους τῆς Διοικήσεως Ἐκκλησίας πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν κρατικῶν ἀρμοδίων ἀνακίνησιν καὶ ἀνακοίνωσιν τῆς ἀποφάσεως περὶ τῆς μὴ ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος εἰς τὸ δελτίον ταυτότητος ἐπιδοκιμάζεται ὑπὸ τοῦ Πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, ὡς διερμηνεύουσα ὀρθῶς καὶ ἀκριβῶς τὸν ἔντονον προβληματισμὸν του, ἐνῶ ἀποδοκιμάζεται ἡ αἰφνιδιαστικὴ, βεδισασμένη καὶ μονομερὴς ἀπόφασις αὐτῆ.

Αἱ προηγηθεῖσαι τὰς τελευταίας ἐβδομάδας δημόσιαι καὶ εἰς πολλὰ ἐπίπεδα συζητήσεις τοῦ ὅλου θέματος διὰ τῆς συμβολῆς ἐκπροσώπων τῆς Ἐκκλησίας, τῆς Πολιτείας, τῆς νομικῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς Θεολογίας, καταλήξασαι ἐνίοτε, διὰ τῆς συστηματικῆς καὶ ὑπόπτου ἐπιδιώξεως ὅλων σχεδόν τῶν μέσων ἐνημερώσεως, εἰς ὀξείας ἀντιπαραθέσεις, τελικῶς ἐβοήθησαν εἰς τὴν ἀνάδειξιν χρησίμων συμπερασμάτων διὰ τὴν ἀντικειμενικὴν ἀξιολόγησιν αὐτοῦ τοῦ ζητήματος, ἀλλὰ καὶ τῆς διακριθώσεως τῆς βουλήσεως τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος.

Εἶναι πλέον προφανές ὅτι ἡ ἀναγραφὴ τοῦ θρησκευματος εἰς τὰς νέας ταυτότητας προεβλήθη, ὡς ἡ αἰχμὴ μιᾶς πολυμεροῦς καὶ πολυμετώπου ἐπιδιώξεως ὅλων ἐκείνων, οἱ ὅποιοι μέ κριτήρια ἰδεολογικο-πολιτικά, διαποτισμένοι ἀπὸ στεῖρον κρατικισμὸν καὶ νομικισμὸν, ἀπορρίπτουν τὸ ὑφιστάμενον συνταγματικὸν πλαίσιον

1. Ἐγγραφὸν Δ.Ι.Σ. ὑπ' ἀριθμ. πρωτ. 2638/1208/31.2.2000.

τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας. Πρόδηλον εἶναι, ἐπίσης, ὅτι τὸ θέμα τοῦτο ἀποτελεῖ μέρος εὐρύτερου σχεδίου περιορισμοῦ ἢ καὶ ἐξουδετερώσεως τῆς ἐνεργοῦς παρουσίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὸν δημόσιον βίον, σχεδίου ἐξυφαινομένου καὶ ὑποστηριζομένου ἐξ ὅσων ἐμφοροῦνται ἀπὸ ἀντιλήψεις δυτικοτρόπους καὶ ἀντορθόξους.

2. Αἱ διαπιστώσεις αὐταὶ ἐπιβεβαιώνονται καὶ ἀπὸ τὴν ἀπλὴν χρονογραφικὴν παράθεσιν τῶν περὶ τὸ θέμα τοῦτο αἰφνιδιαστικῶν καὶ ὀπωδῆποτε ἀκαίρων πρωτοβουλιῶν κυβερνητικῶν καὶ ἄλλων ὀργάνων. Ὁ ἐξωκοινοβουλευτικὸς ὑπουργὸς Δικαιοσύνης κ. Μ. Σταθόπουλος εἰς τὴν πρώτην συνέντευξίν του² αἰσθανόμενος «πιὸ ἀδέσμευτος» – ὅπως ἰσχυρίσθη – ἐδήλωνε ἐπὶ λέξει: «*ὑπάρχει μὴ ὑπερπροστασία τῆς ἐπικρατοῦσης θρησκείας, κάτι ποὺ νομίζω, ὅτι δέν τὸ ἔχει ἀνάγκη ἡ Ἐκκλησία μας, ἢ ὅποια κάλλιστα μπορεῖ νὰ ἀναπτύξει τὴν πνευματικὴν της δραστηριότητα αὐτοδυνάμως. Δέν νομίζω, ὅτι πρέπει νὰ λείπει ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἡ αὐτοπεποίθησις*». Περαιτέρω, θεωρῶν ὅτι ἡ ὠριμότης τῶν συνθηκῶν διὰ τὸν χωρισμὸν Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας προϋποθέτει τὴν λύσιν ἐπὶ μέρους ζητημάτων καθορισμοῦ ἀρμοδιοτήτων τῶν δύο μερῶν, ἐντέχνως καὶ σκοπίμως ἐστιάζει τὴν προσοχὴν ὅλων σωρευτικῶς ἐπὶ πλῆθος προβλημάτων μέ διαφαινομένας τὰς ἐπ' αὐτῶν-γνωστάς καὶ ἐκ τοῦ παρελθόντος-προσωπικὰς του ἀπόψεις καὶ ἐπιδιωκτέας λύσεις, ὅπως:

α) Τὴν καθιέρωσιν ὡς ὑποχρεωτικοῦ τοῦ πολιτικοῦ γάμου.

β) Τὴν καθιέρωσιν τοῦ πολιτικοῦ ὄρκου, ὡς τοῦ μόνου κοινοῦ δι' ὅλους τοὺς Ἕλληνας πολίτας, χωρὶς ν' ἀποκλείη καὶ ἄλλους τύπους ὄρκων.

γ) Τὴν μὴ θρησκευτικὴν κηδεῖαν ἢ ἄλλως τὴν «κοσμικὴν» κηδεῖαν, τὴν ὅποیان ἐπιβάλλει ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως.

δ) Τὴν καῦσιν τῶν νεκρῶν.

ε) Τὴν ρύθμισιν θεμάτων ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας

στ) Τὴν κατάργησιν τῶν διατάξεων περὶ προσηλυτισμοῦ καὶ περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ ἐπιχωρίου Ἐπισκόπου ζητουμένης γνώμης διὰ τὴν ἴδρυσιν καὶ λειτουργίαν εὐκτηρίων οἰκῶν.

2. Εἰς τὴν ἐφημερίδα «ΕΘΝΟΣ», τῆς Δευτέρας 8ης Μαΐου 2000.

ζ) Τήν κατάργησιν τοῦ μαθήματος τῶν θρησκευτικῶν διὰ τῆς ἀπαλείψεως τῆς διατάξεως τῆς παραγρ. 2, τοῦ ἀρθροῦ 16 τοῦ ἰσχύοντος Συντάγματος, εἰς ἣν περιλαμβάνεται καί «ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐθνικῆς καί θρησκευτικῆς συνειδήσεως» τῶν ἑλληνοπαίδων, καί

η) Τήν ἀπάλειψιν τῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος εἰς τὰς ἀστυνομικὰς ταυτότητας, διὰ τήν ὁποίαν ἔσπευσεν νά δηλώσῃ ὁ ἴδιος ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Ὑπουργός: «εἶναι, ἤδη, χωρὶς συγκατάθεσιν τοῦ προσώπου, ἀντίθετη πρὸ τοῦ νόμου 2472)1997 γιὰ τήν προστασία τοῦ ἀτόμου ἀπὸ τὴν ἐπεξεργασία προσωπικῶν δεδομένων, ἐπειδὴ πρόκειται γιὰ εὐαίσθητο δεδομένο»³.

Τὴν ἐκ τῆς συνεντεύξεως προκληθεῖσαν ἀνησυχίαν καί τὸν ἔντονον προβληματισμόν, πρὸς στιγμὴν ἦλθε νά διασκεδάσῃ δήλωσις τοῦ Κυβερνητικοῦ Ἐκπροσώπου⁴. Ἄλλ' εὐθύς ἀμέσως ἐνεφανίσθη εἰς τὸ προσκήνιον ὁ πρόεδρος τῆς «Ἀρχῆς προστασίας δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτῆρα» (Ἀρχὴ τοῦ ν. 2472)97) Κωνσταντῖνος Δαφέρμος καί διὰ δηλώσεων του προανήγγειλε, κατὰ τινα τρόπον, τὴν μέλλουσαν νά ἐκδοθῆ ἀπόφασιν, δημιουργῶν οσοβαροῦς λόγους ἀκυρότητος τῆς ἀποφάσεως τῆς Ἀρχῆς ἢ, κατ'

3. Εἰς τὴν ἰδίαν συνέντευξιν, εἰς τὴν ἐφημερίδα «ΕΘΝΟΣ».

4. Τοῦ κ. Δημ. Ρέππα, καθ' ἣν «ὁ Ὑπουργὸς Δικαιοσύνης ἐκφράζει προσωπικὴν γνώμην», Πρὸβλ. Εὐάγγ. Γιαννοπούλου, Τὸ θέμα εἶναι πολιτικό, εἰς ἐφημ. «ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ», τῆς 31-5-2000. Ἀνεξαρτήτως τούτων ὁ κ. Μ. Σταθόπουλος, εἰς ἐκτενὲς ἀρθρον του, ὑπὸ τὸν τίτλον «Πὰ τίς σχέσεις Ἐκκλησίας-Πολιτείας καί τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας», δημοσιευόμενον εἰς τὸ νομικόν Περιοδικόν «Ποινικὴ Δικαιοσύνη» (Μάϊος 5/2000, ἔτος 3ο, τ. 27, σελ. 565 κ.έ.), προτείνει νομοθετικὰς ρυθμίσεις εἰς τέσσαρας ἐνότητες. 1) Σύνταγμα καί σχετικοὶ Νόμοι, 2) Ἐκκλησιαστικὴ Νομοθεσία, 3) Ἀστικὸς καί Ποινικὸς Κώδικας, καί 4) Νέοι Νόμοι, τιαύτης ἐκτάσεως καί περιεχομένου, ὥστε ν' ἀνατραπῆ ἐκ θεμελίων, ἂν ποτέ ἐφαρμοσθοῦν αἱ προτάσεις αὐταὶ τὸ ὑφιστάμενον καθεστὼς σχέσεων συναλληλίας καί ὁμοταξίας, νά μεταβληθῆ εἰς ἐπαχθέστατον διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν χωρισμόν αὐτῆς ἀπὸ τῆς Πολιτείας καί νά καταστῆ τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος θρησκευτικὰ οὐδέτερον, ἄθρησκον, λαϊκόν, διὰ νά μὴ θίγῳνται τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα. Ἀλλὰ ταῦτα ὑφίστανται μόνον διὰ τὰς μειονότητες. Τὰ ὅσα διὰ θυσιῶν κατεκτήθησαν λησιμονῶνται. Ὅσον δέ, ἐν τέλει, προβάλλονται ἰσχυρισμοὶ περὶ τῆς διαφοροποιήσεως τῶν ἐπιστημονικῶν ἀπόψεων ἀπὸ τὴν πολιτικὴν πρᾶξιν, τόσον ἀντιλαμβάνομεθα καί συνειδητοποιοῦμεν τὸ ἐνδεχόμενον, ὁ ἐπιστήμων, καθιστάμενος ὁ ἴδιος μέλος τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, νά ἐπιδιώκῃ τὴν ὑλοποίησιν καί ἐφαρμογὴν, εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν, τῶν ὑπ' αὐτοῦ ὑποστηριζομένων θέσεων.

ἄλλην ἐκτίμησιν, ὁ πρόεδρος τῆς Ἀρχῆς «ἄφειλε διὰ λόγους δεοντολογίας ἀλλὰ καί νομιμότητος, ἐφ' ὅσον μάλιστα εἶναι πρῶτον Ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου, νά μὴ κάνει αὐτὲς τίς δηλώσεις, πρὶν ἢ ἀποφανθῆ ἢ Ἀνεξάρτητη Ἀρχή, τῆς ὁποίας προεδρεῖ καί τὴν ὁποίαν εἶχεν καλέσει νά γνωμοδοτήσῃ τοῦτο, διότι εἶναι δυνατόν νά θεωρηθῆ, ὅτι διὰ τῶν δηλώσεων αὐτῶν γενομένων δημοσίᾳ σκοπεῖται..... ὁ ἐπηρειασμός τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς, ἢ ὁποία παύει οὕτω νά εἶναι ἀνεξάρτητη...»⁵. Τοῦτο ὄντως ἐγένετο διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. πρωτ. 510)17)15-5-2000 ἀποφάσεως ἢ συστάσεως ἢ ὑποδείξεως ἢ ὁδηγίας ἢ γνωμοδοτήσεως τῆς Ἀρχῆς.

Ὁ Πρωθυπουργὸς τῆς Χώρας, ἀπαντῶν εἰς ἐπίκαιρον ἐρώτησιν⁶ καί δὴ: «1. Πότε προτίθεται νά προχωρήσῃ εἰς τὴν ὑλοποίησιν τῆς ἀποφάσεως τῆς ἀνεξάρτητης Ἀρχῆς γιὰ τὰ προσωπικὰ δεδομένα; 2. Ἄν ἀντιμετωπίζει τὴν περίπτωσιν υἱοθέτησης τῆς προαιρετικῆς ἀναγραφῆς πού ἀποτελεῖ διαχωρισμὸν καί τελικὰ ὁδηγεῖ σὲ στιγματισμὸν τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν», ἀφοῦ ἐπεσήμανεν, «ὅτι τὸ ζήτημα δὲν ἀφορᾷ τὴν πίστιν, δὲν ἀφορᾷ τὴν θρησκείαν, δὲν ἀφορᾷ τὴν Ὁρθοδοξίαν», ὑπεστήριξεν ὅτι «ἀπὸ τῆς στιγμῆς πού ἐκδόθηκε (ἢ ἀπόφασιν τῆς Ἀρχῆς) ἄσχετα ὅμως ἀπὸ τὴν δυνατότητα ἀμφισβήτησης, δεσμεύει τὴν Πολιτείαν, δεσμεύει τὸ κράτος, δεσμεύει τὴν Κυβέρνησιν», ἐπικαλούμενος δὲ τὸν ν. 2472)1997 καί τὰς περὶ εὐαισθητῶν δεδομένων διατάξεις του, τὴν ἀρχὴν τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, τὰ περὶ ταξιδιωτικῶν ἐγγράφων τῶν πολιτῶν τῶν κρατῶν-μελῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως ἀπεδέχθη σύνολον τὴν

5. Ἀναστασίου Μαρίνου, παρὰ τῆς Ἱερᾶ Συνόδου Εἰδικοῦ Ἐπιστημονικοῦ Συμβούλου, Ἐκθεσις ἀπὸ 12ης Μαΐου 2000 πρὸς τὴν Συνοδικὴν Ἐπιτροπὴν Ταυτοτήτων, σελ. 4. Πρὸβλ. καί Γ. Κρίππα, Γνωμοδότησις τῆς 29ης Μαΐου 2000, 2δ' σελ. 4. Κατὰ τὸν Εὐάγγελον Γιαννόπουλον (ἐνθ. ἀν.) ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀρχῆς διέπραξεν «λάθος νομικὸν καί προσωπικόν», διότι α) ἐνεφανίσθη ἀπρόσκλητος καί ἀδιάβαστος, β) προκατέλαβε τὴν γνώμην τῶν μελῶν, γ) ἢ Ἀρχὴ συνεδρίασε μὲ ἐτερόκλητον σύνθεσιν καί οὐχὶ ἐν ὁλομελείᾳ, δ) δὲν ἐδόθη χρόνος πρὸς μελέτην. Εἰς ταῦτα προσθέτομεν, ὅτι ἢ ἀπόφασιν τῆς Ἀρχῆς ἐλήφθη μὲ μόνην τὴν προφορικὴν εἰσηγήσιν τοῦ Προέδρου. Βλ. Πρακτικόν αὐτῆς ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 910/17/15.5.2000, σελ. 2. Τοῦτο ὄντως ἐγένετο διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. πρωτ. 510)17)15.5.2000 ἀποφάσεως ἢ συστάσεως ἢ ὑποδείξεως ἢ ὁδηγίας ἢ γνωμοδοτήσεως τῆς Ἀρχῆς.

6. Ἐπίκαιρος ἐρώτησις ὑπ' ἀριθμ. 56)17.5.2000 πρὸς τὸν Πρωθυπουργόν τῆς βουλευτοῦ τοῦ Συνασπισμοῦ τῆς Ἀριστερᾶς καί τῆς Προόδου Μαρίας Δαμανάκη.

πρότασιν τῆς Ἀρχῆς Προστασίας τῶν Δεδομένων Προσωπικοῦ Χαρακτήρος καί ὑπεστήριξεν, ὅτι «δέν μπορεῖ σέ καμιά περίπτωση ἡ ἀναγραφή τοῦ θρησκευήματος νά ἐξαρτᾶται ἀπό τή δικιά του (τοῦ πολίτου) συγκατάθεση. Ἡ ἀναγραφή τοῦ θρησκευήματος δέν ἐπιτρέπεται, μέ ἄλλα λόγια, νά εἶναι προαιρετική ἢ ὑποχρεωτική...»⁷. Ἐπηκολούθησεν ἡ κατά τήν 26ην παρελθόντος μηνός Μαΐου ἐξ ἑκτακτος Συνεδρία τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου, τῆς ὁποίας τό ἀνακοινωθέν ἐπετύγχανε μίαν πρώτην καί ὀρθήν νομικήν προσέγγισιν τοῦ θέματος καί προσδιώριζεν τήν μετὰ ταῦτα ἀμετακίνητον στάσιν τῆς Ἐκκλησίας ἐπί τοῦ ζητήματος, καί ἐγνώριζεν τήν σύγκλησιν τῆς Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχῆς, τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας⁸.

7. Βλ. Πρακτικά Βουλῆς, Γ' Περίοδος, Ζ' Ἀναθεωρητική Βουλή, Σύνοδος Α', Συνεδρίασις ΙΖ', Τετάρτη 24 Μαΐου 2000.

8. Ἐκ τοῦ «Ἀνακοινωθέντος» τούτου, ὄντως περιεκτικοῦ καί βαρυσημάντου μεταφερόμεν τās περισσότερον ἐνδιαφερούσας ἡμᾶς ὑπ' ἀριθμ. 2, 3 καί 4 παραγράφους αὐτοῦ: «2. Ἡ Ἐκκλησία σεβομένη ἀπολύτως τήν οἰανδήποτε θρησκευτικήν πίστιν ἐνός ἐκάστου τῶν Ἑλλήνων καί τήν ἀξίαν τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, ὅπως αὕτη διασώζεται καί ἐκφράζεται μέσα ἀπό τό ἀναφαίρετον δικαίωμα κάθε ἀνθρώπου διά τόν ἐλεύθερον αὐτοπροδιορισμόν του, ἀπό τήν ἀρχήν ἐτάχθη ὑπέρ τῆς προαιρετικῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευήματος εἰς τās νέας ταυτότητας. Τοῦτο δέν προσκρούει, οὔτε εἰς ἀνυπάρχοντες ὁδηγίας, οὔτε εἰς τήν νομοθεσίαν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως, οὔτε πολύ περισσότερον εἰς τόν κείμενον ἑλληνικόν Νόμον 1988/1991, ὁ ὁποῖος μάλιστα προβλέπει τήν ὑποχρεωτικήν ἀναγραφήν τοῦ θρησκευήματος. Καί εἶναι δέβιον ὅτι τήν ἀπλήν καί λογικήν αὐτήν πρότασιν τῆς Ἐκκλησίας, συμμερίζεται ἡ συντριπτική πλειοψηφία τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ γεγονός, τό ὁποῖον δύναται εὐκόλως νά διαπιστωθῇ διά δημοψηφίσματος. 3. Ἡ Ἐκκλησία θεωρεῖ, ὅτι ἡ προαιρετική ἀναγραφή τοῦ θρησκευήματος, εἰς τās ταυτότητας συναρτᾶται ἀμέσως μέ τήν ἑλληνορθόδοξον ἰδιοπροσωπίαν τοῦ ἔθνους μας, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ βασικόν ἱστορικόν στοιχεῖον τῆς οὐσιαστικῆς μας ἐπιβιώσεως καί ἀπαραίτητον ἔρεισμα τοῦ Λαοῦ, χωρίς δέ τοῦτο νά ἀποτελεῖ μείωσιν ἔναντι οἰουδήποτε ἑτεροδόξου ἢ ἀλλοθρήσκου πολίτου, τοῦ ὁποίου τήν θρησκευτικήν ἑτερότητα ἡ Ἐκκλησία σέβεται ἀπολύτως. Καί μάλιστα, τήν ὥραν, κατά τήν ὁποίαν ἡ Χώρα ταλανίζεται ἀπό μεγάλα καί οὐσιαστικά, ἔθνικά καί κοινωνικά προβλήματα καί ὁ Λαός διώνει καθημερινῶς σειράν κρισίμων καταστάσεων, αἱ ὁποῖαι ἀπαιτοῦν ἐπώδυνες λύσεις. Αὐτήν ἀτυχῶς τήν ὥραν ἐφευρέθη καί μέ τήν συνδρομήν ἑσωγενῶν καί ἐξωγενῶν κύκλων, ἕνα θεματολόγιον ρήξεων, μέ αἰχμήν τοῦ δόρατος τό θέμα τῶν ταυτοτήτων, αἱ ὁποῖαι στοχεύουν καί εἰς τόν θρησκευτικόν ἀποχρωματισμόν τῆς κοινωνικῆς καί ἐθνικῆς μας ζωῆς, ἀλλά καί ἐνδεχομένως εἰς τήν παραπλάνησιν καί τόν ἀποπροσανατολισμόν τοῦ Λαοῦ μας καί εἰς τήν ταυτόχρονον ἀποδυνάμω-

3. Ἰδιαιτέρως κρίσιμον προβάλλει τό θέμα περί τῆς νομικῆς φύσεως τῆς Ἀρχῆς προστασίας δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρος καί τῶν πράξεων αὐτῆς, δεδομένου ὅτι ἡ ἐπιχειρηματολογία ὄλων τῶν ὑποστηρίζοντων τήν μή ἀναγραφήν τοῦ θρησκευήματος στηρίζεται ἐπί τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς καί ἀσφαλῶς περί τόν χαρακτήρα τῶν Πράξεων τῆς θά κριθῇ ὁ ἀγών ἐνώπιον τῶν ἀρμοδίων Δικαστηρίων.

Κατ' ἀρχήν ἐπισημαίνομεν τήν συνήθη πρακτικήν εἰς ἔθνη καί διεθνές ἐπίπεδον, νά συνιστῶνται καί νά δροῦν ποικιλώνυμοι φορεῖς (Ἀρχαί-Ὄργανώσεις-Ἐπιτροπαί) νομικῶς κατοχυρωμένοι ὡς ἀνεξάρτητοι καί μή κυβερνητικοί, ἐκτός δηλαδή πολιτικοῦ πλαισίου, αἱ δέ ἀποφάσεις των ἔχουν δεσμευτικόν χαρακτήρα εἰς νομικόν κυρίως πεδῖον διά τās κυβερνήσεις καί τās κοινωνίας⁹.

σιν τῆς Ἐκκλησίας. Αἱ ἀποφασισθεῖσαι ἐπιλογαί εἰς τό θέμα αὐτό, μέ σύνθημα τόν δῆθεν ἐκσυγχρονισμόν καί κυρίως ἡ προβολή ἐῶλων νομικῶν κατασκευῶν, αἱ ὁποῖαι στοχεύουν εἰς τήν ἀποδυνάμωσιν τοῦ Συνταγματικοῦ Ὄρου "Ἐπικρατοῦσα Θρησκεία" (ἄρθρον 3 τοῦ Συντάγματος), δημιουργοῦν βάσεις διά συγκρούσεις καί διχασμούς. Ἀλλά, ἡ Ἐκκλησία, θεματοφύλαξ τῆς κοινωνικῆς καί ἐθνικῆς εἰρήνης καί ἐνότητος, τῆς λαϊκῆς ἀλληλεγγύης, τῆς ἀντιθέσεως τῆς εἰς τήν βίαν καί τόν ρατσισμόν, δέν πρόκειται δεδαιώς νά παρασυρθῇ ἢ νά εὐνοήσῃ τόν διχασμόν τοῦ Λαοῦ. Ἐλπίζει δέ, ὅτι καί οἱ κρατοῦντες θά πράξουν τό ἴδιο. 4. Ὅμως ταυτοχρόνως ἡ Ἐκκλησία θεωρεῖ ἀπαραίτητον, νά καταστήσῃ σαφές πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν, ὅτι δέν διανοεῖται νά συμβιβασθῇ, ἔναντι οἰουδήποτε ἀνταλλάγματος καί οἰαοδήποτε ἀπειλῆς καί νά προδώσῃ τήν ἐμπιστοσύνην, μέ τήν ὁποίαν τήν τιμᾶ καί τήν περιβάλλει ὁ πιστός μέ κάθε νόμιμον μέσον, διά νά πείσῃ τήν Κυβέρνησιν ὅτι ἐπλανήθη. Θά ἀγωνισθῇ διά νά μεταφέρῃ, ὅπου πρέπει, τήν ἀγωνίαν, τήν ἀνησυχίαν καί τόν προβληματισμόν τοῦ Λαοῦ. Ὁ Λαός ἀνησυχεῖ σοβαρά, ὄχι μόνον διά τήν μή ἀναγραφήν τοῦ θρησκευήματος του εἰς τās ταυτότητας, ἀλλά καί διά πολλά ἄλλα συναφῆ ὡς λ.χ. τήν ἠλεκτρονικήν λωρίδα μέ ἄγνωστα εἰς τόν κάτοχον στοιχεῖα καί τό ἠλεκτρονικόν φακέλλωμα. Δι' ὅλα αὐτά ἡ Ἀρχή δέν ἔχει ἐπιδείξει κανένα ζήλον πρὸς οὐσιαστικήν προστασίαν τοῦ πολίτου. Ὁ ρόλος τῆς Ἐκκλησίας δέν εἶναι διά νά ἀντιγράψῃ τά κοσμικά καμώματα, τά ἰδιοτελεῖ συμφέροντα καί νά ἱκανοποιήσῃ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐπιβουλεύονται τήν ἐθνικήν μας ταυτότητα. Ὁ ἀγών θά εἶναι ἀνένδοτος, μέ δύναμιν λόγου, ἀλλά καί ξένος πρὸς κάθε μορφήν περιθωριακῆς συμπεριφορᾶς, φανατισμοῦ καί μισαλλοδοξίας, ἡ ὁποία πιθανόν νά προκληθῇ ἀπό προδοκᾶτορας, οἱ ὁποῖοι ἐπιδιώκουν νά δυσφημίσουν τήν Ὀρθοδοξίαν ἐντός καί ἐκτός Ἑλλάδος. Τοιαῦται συμπεριφοραί, ὁποθενδήποτε καί ἂν προέρχωνται, εἶναι καταδικαστέα.

9. Παρ' ἡμῖν, ἐκτός τῆς Ἀρχῆς τοῦ ν. 2472/1997 ἔχομεν ἐν Ἑλλάδι τήν ἐπιτροπήν μελέτης προβλημάτων θρησκευτικῆς ἐλευθερίας τοῦ Ὑπ. Ἐξωτερικῶν, ὁ Συνήγορος τοῦ Πολίτη, τό Ἑλληνικόν Παρατηρητήριον Συμφωνιῶν τοῦ Ἐλσίνκι κ.ά.

Ἡ Ἀρχὴ Προστασίας Δεδομένων Προσωπικοῦ Χαρακτήρος ὡς κεντρικὸν ὄργανον (Ἀρχή), ἐθεσπίσθη μὲ τὸν ν. 2472)1997¹⁰ διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου αὐτοῦ. Ἰδρύθη ὡς ἀνεξάρτητος διοικητικὴ ἀρχή, ἔχουσα ὡς ἀποστολὴν ἐκτὸς τῆς ἐποπτείας τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου τούτου, καὶ ἄλλας ρυθμίσεις τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου, δηλ. τὴν προστασίαν τοῦ πολίτου ἀπὸ τὴν ἐπεξεργασίαν δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρος καθὼς καὶ τὴν ἐνάσκησιν τῶν ἀρμοδιοτήτων, αἱ ὁποῖαι ἐκάστοτε ἀνατίθενται εἰς αὐτήν. Αἱ δὲ Πράξεις αὐτῆς-ὀδηγίαί, συστάσεις καὶ ὑποδείξεις, ἐπιβολὴ διοικητικῶν κυρώσεων, διοικητικαὶ ἐξετάσεις καὶ ἔλεγχοι κλπ.- δὲν ὑπόκεινται εἰς οἰονδήποτε διοικητικὸν ἔλεγχον νομιμότητος ἢ σκοπιμότητος.

Ἡ ἐνδιαφέρουσα ἡμᾶς ἀπόφασις τῆς Ἀρχῆς ὑπ' ἀριθμ. 510)17)15-5-2000 ἐξεδόθη ὡς σύστασις καὶ προειδοποιήσις, ἐντὸς τῶν πλαισίων τῶν ἀρμοδιοτήτων αὐτῆς¹¹.

Κατὰ μίαν ἀποψιν ἢ ἐπιμάχος ἀπόφασις τῆς Ἀρχῆς δὲν εἶναι ὑποχρεωτικὴ δι' οὐδὲν φυσικὸν ἢ νομικὸν πρόσωπον, ἐκ δὲ τῆς μὴ ἐφαρμογῆς αὐτῆς τῆς συστάσεως οὐδεμία εἰς βάρος ἀρνούμενου τὴν ἐφαρμογὴν συνέπεια ἐπέρχεται. Ἡ Ἀρχὴ δὲν δικαιούται νὰ ἐπιβάλλῃ τὰς διοικητικὰς κυρώσεις τοῦ ἀρθροῦ 21, τοῦ ν.2472)1997, «καθ' ὅσον εἰς τὸ ἄρθρον τοῦτο οὐδεμία διάταξις ὑπάρχει προβλεπούσα τὴν ἐπιβολὴν διοικητικῶν κυρώσεων ἐν περιπτώσει μὴ ἐφαρμογῆς ὠρισμένης συστάσεως τῆς Ἀρχῆς ἢ μὴ συμμορφώσεως πρὸς αὐτήν. Αἰταιεῖται βάσει τῆς ἐν λόγῳ διατάξεως διὰ τὴν ἐπιβολὴν διοικητικῶν κυρώσεων ὑπαίτιος παράβαισις τῶν ὑπὸ τοῦ ἐν λόγῳ νόμου προβλεπομένων ὑποχρεώσεων»¹².

Κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν ἢ ἀπόφασις τῆς Ἀρχῆς εἶναι ἐσφαλμένη, μὴ νόμιμη καὶ ἄρα ἄκυρος. Διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς ἀναγραφῆς, τὴν ὁποῖαν ἐπιβάλλει, ἀχρηστεύει ἐντελῶς τὴν συγκατάθεσιν τοῦ ὑποκειμένου, δηλαδὴ φαλκιδεύει τὸ δικαίωμα τῆς «αὐτοδιάθεσις τῶν προσωπικῶν δεδομένων», εἰς τὴν ὁποῖαν καὶ

9. Παρ' ἡμῖν, ἐκτὸς τῆς Ἀρχῆς τοῦ ν. 2472)1997 ἔχομεν ἐν Ἑλλάδι τὴν ἐπιτροπὴν μελέτης προβλημάτων θρησκευτικῆς ἐλευθερίας τοῦ Ὑπ. Ἐξωτερικῶν, τὸν Συνήγορον τοῦ Πολίτου, τὸ Ἑλληνικὸν Παρατηρητήριον Συμφωνιῶν τοῦ Ἐλσίνκι κ.ἄ.

10. Παράγρ. ιβ' ἀρθροῦ 2 καὶ κυρίως κεφ. Δ', ἀρθρ. 15-20 αὐτοῦ τοῦ νόμου.

11. Βλ. ἀρθρ. 19 τοῦ ν. 2472)1997, ὡς καὶ τὸ διατακτικὸν τῆς Ἀποφάσεως.

12. Γ. Κρίππα, Γνωμοδότησις τῆς 29.5.2000, σελ. 1-2.

μόνον ἀρκεῖται ὁ νομοθέτης τοῦ ν. 2472)1997, διὰ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐπεξεργασίαν, χωρὶς νὰ ἀξιῶνῃ τὴν ὑπαρξιν εἰδικοῦ τινός σκοποῦ πρὸς τοῦτο. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἀκόμη γίνῃ δεκτόν, ὅτι εἶναι νόμιμος ἢ ἀπόφασις τῆς Ἀρχῆς, καθ' ὃ μέρος δέχεται, ὅτι τὸ δεδομένον τοῦ θρησκευέματος εἶναι «ἀπρόσφορο» καὶ «μὴ ἀναγκαῖο» διὰ τὴν ἐξατομίκευσιν τῆς ταυτότητος. Κατὰ ταῦτα μόνον ἢ Κυβέρνησις δύναται νὰ φέρῃ εἰς τὴν Βουλὴν πρὸς ψήφισιν διάταξιν νόμου ὀρίζουσαν, ὅτι ἐφ' ἐξῆς τὸ θρήσκευμα δὲν θά ἀναγράφεται εἰς τὴν ταυτότητα. **Μόνον ἢ Βουλὴ ἢμπορεῖ νὰ προβῇ εἰς τὴν ρύθμισιν αὐτήν, ὄχι ὅμως καὶ ἡ Ἀρχὴ Προστασίας Προσωπικῶν Δεδομένων**¹³.

Ἐν ὄψει τῆς οὕτως ἐκφερομένης ἐπιστημονικῆς κρίσεως καὶ ἀξιολογήσεως τῆς ἐπιμάχου ἀποφάσεως τῆς Ἀρχῆς, ὡς μὴ ὑποχρεωτικῆς διὰ τὴν κρατικὴν ὑπηρεσίαν καὶ ὑπὸ μίαν ἀποψιν μὴ νομίμου καὶ ἀκύρου, ἢ Διοικοῦσα Ἐκκλησία τί δύναται νὰ πράξῃ πρὸς ἀκύρωσιν τῆς Ἀποφάσεως ταύτης; Ὁ νόμος 2472)1997 ὀρίζει εἰς τὴν παράγραφον 2 τοῦ ἀρθροῦ 15, ὅτι «ἡ Ἀρχὴ ἀποτελεῖ ἀνεξάρτητη δημοσία ἀρχή» καὶ, ὅτι «δὲν ὑπόκειται σὲ οἰονδήποτε διοικητικὸν ἔλεγχον». Ὑπόκειται ὅμως αὕτη εἰς τὸν ἀκυρωτικὸν ἔλεγχον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας;

Ὁ κ. Πρωθυπουργὸς εἰς τὴν ἀπαντητικὴν εἰς τὴν σχετικὴν ἐρώτησιν¹⁴ ἀγόρευσιν του ἐν τῇ Βουλῇ ὑπῆρξεν κατη-γορηματικός: «Ἡ ἀπόφασις αὐτῆ τῆς Ἀρχῆς ἢμπορεῖ νὰ προσβληθῇ ἀπὸ τὸ (μᾶλλον σὸ) Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας καὶ ἢμπορεῖ νὰ προσβληθῇ ἀπὸ οἰονδήποτε ἔχει ἐννομο συμφέρον, ὅποιος ἀμφισβητεῖ, ὅτι αὕτη εἶναι ἰσχυρὴ ἢ ὅτι ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸ δίκαιόν μας»¹⁵.

Ὅμως, πρὸ ὀλίγου καιροῦ (1η Ἰουνίου) ἐπεδιώχθη διὰ τοῦ Τύπου ἢ δημιουργία ἐντυπώσεων διὰ πρωτοσελίδου δημοσιεύματος,

13. Βλ. Ἀναστ. Μαρίνου, παρά τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος Εἰδικοῦ Ἐπιστημονικοῦ Συμβούλου, Γνωμοδότησις ἀπὸ 2 Ἰουνίου 2000. Πρβλ. καὶ Γ. Ἀποστολάκη, Προέδρου Πρωτοδικῶν, κριτικὴ στήν ὑπ' ἀριθμ. πρωτ. 910)17)15.5.200 Ἀπόφασιν τῆς Ἀρχῆς Προστασίας Δεδομένων Προσωπικοῦ Χαρακτήρα, ἀποφαινομένου συμπεράσματικῶς, ὅτι τὸ διατακτικὸν τῆς Συστάσεως δὲν εἶναι νόμιμον καὶ οἱ παραλήπταις τῆς δὲν ἔχουν ὑποχρέωσις συμμορφώσεως, σελ. 13.

14. Βλ. ἀνωτέρω, παράγρ. 2.

15. Βλ. εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς Βουλῆς, ὡς ἀνωτέρω.

καθ' ὃ τὰ μέλη τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Νομικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, συνεδριάσαντα (τὴν 31ην Μαΐου) εἰσηγήθησαν ὁμοφώνως εἰς τὴν Ἐκκλησίαν νά μὴ προσφύγῃ εἰς τὸ Ἀνώτατον Ἀκυρωτικὸν Δικαστήριον. Τὸ ἀναληθές καὶ σκόπιμον τοῦτο δημοσίευμα ἠνάγκασεν τὴν Ἀρχιγραμματείαν τῆς Δ.Ι.Σ., ὅπως ἐκδώσῃ Δελτίον Τύπου, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνεκοινώνοντο μεταξύ ἄλλων, ὅτι «δέν ὑπῆρξεν ὁμοφωνία, οὔτε ἔγινε ψηφοφορία, οὔτε συνετάγη κείμενον ὑπὸ τύπον ὑπομνήματος ἢ εἰσηγήσεως πρὸς τὴν Ἱεράν Σύνοδον. Ἀπλῶς ἐπανεδείχθη, ὅτι εἰς τὰ νομικά ζητήματα χωροῦν διαφορετικαὶ τοποθετήσεις καὶ ἐρμηνεῖαι, ἐκάστη τῶν ὁποίων διεκδικεῖ δι' αὐτὴν τὸ ἀλάθητον. Ὁμοφώνως ἔγινε δεκτόν, κατὰ τὴν ὡς ἄνω συνεδρίαν, ὅτι: α) ἰσχύει σήμερον ὁ Νόμος 1988)1991, ὁ ὁποῖος ἐπιβάλλει ὡς ὑποχρεωτικὴν τὴν ἀναγραφὴν τοῦ θρησκευήματος εἰς τὰς ταυτότητας καὶ β) ἡ «ἀπόφασις» τῆς Ἀρχῆς Προστασίας Προσωπικῶν Δεδομένων», ἔχει τὸν χαρακτήρα συστάσεως».

Περαιτέρω, τὸ ἐνδιαφέρον ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐστιάζεται ἐπὶ τοῦ ἐάν ἢ ἀπόφασις τῆς «ἀνεξαρτήτου Ἀρχῆς» ἔχῃ ἐκτελεστόν χαρακτήρα, ἐάν δηλαδή ἀποτελῇ διοικητικὴν πράξιν, ἢ ὁποία, ὡς παραδεκτὴ εἰς τὸ Συμβούλιον Ἐπικρατείας, εἶναι δυνατὸν νά ζητηθῇ ἢ ἀκύρωσις αὐτῆς ὑπὸ παντός ἔχοντος ἔννομον συμφέρον. Ὅμως, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν θεωρηθῇ, ὅτι ἡ «σύστασις τῆς Ἀρχῆς» ἔχει γνωμοδοτικὸν χαρακτήρα πρὸς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν διοίκησιν, ἀποτελοῦσα παρέμβασιν ἐπὶ τοῦ ἀνακύψαντος θέματος περὶ τὰ εὐαίσθητα προσωπικά δεδομένα καὶ τὰς ταυτότητας, τότε δι' ἄλλης ὁδοῦ δυνάμεθα νά προσφύγωμεν, ζητοῦντες τὴν ἀκύρωσιν τῆς Ἀποφάσεως τῆς Ἀρχῆς. «Οἷονδήποτε νομικόν ἢ φυσικόν πρόσωπον δικαιούται ὀποτεδήποτε νά ζητήσῃ ἀπὸ τὸ Κράτος (ὑποβάλλον ἀνάλογον αἴτημα), ὅπως μὴ ἐφαρμόσῃ τὴν ἀπόφασιν αὐτῆν. Βεβαίως τοιοῦτον δικαίωμα ἔχει καὶ ἡ Ἐκκλησία, ἀφοῦ καὶ αὕτη ἀποτελεῖ νομικόν πρόσωπον δημοσίου δικαίου. Εἰς περίπτωσιν δέ ἀποδοχῆς τοῦ τοιοῦτου αἰτήματος τοῦ αἰτοῦντος πολίτου ἢ νομικοῦ προσώπου τὸ τελευταῖον ἱκανοποιεῖται, ἐπὶ δέ περιπτώσεως ἀπορρίψεώς του, ἢ ἀπορριπτικῆς πράξεως πρέπει νά εἶναι ἐπαρκῶς ἠτιολογημένη καὶ νόμιμος, ἄλλως ὁ ὡς ἄνω αἰτῶν δικαιούται νά

προσβάλλῃ ἐπὶ ἀκυρώσει τὴν ἐπίμαχον τὴν ἀπορριπτικὴν τοῦ τοιοῦτου αἰτήματός του πρᾶξιν ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας»¹⁶. Πέραν τούτων καλούμεθα ν' ἀποφασίσωμεν σταθμίζοντες τὰ στοιχεῖα μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ μελέτης.

4. Πρὶν ἢ προσεγγίσωμεν τὰ σήμερον προβαλλόμενα συνταγματικά καὶ νομικά ἐπιχειρήματα τῆς ἐπιδιωκομένης ἀλλαγῆς εἰς τὴν ἀναγραφὴν τοῦ θρησκευήματος, ἃς ἴδωμεν τὸ περὶ τὰς ταυτότητας ὑφιστάμενον σήμερον νομικόν καθεστῶς.

α) Τό Ν.Δ. 127)1969 «περὶ τῆς ἀποδεικτικῆς ἰσχύος τῶν ἀστυνομικῶν ταυτοτήτων», ὡς καὶ ἡ ὑπ' ἀριθμ. 8200)0-6 τῆς 6.6.1981 ἀπόφασις τοῦ Ὑπουργοῦ Δημοσίας Τάξεως¹⁷ ἀποτελοῦν τὴν βάση, διὰ τὴν ὑπὸ τῆς οἰκείας ἀστυνομικῆς ἀρχῆς ἔκδοσιν τοῦ δελτίου ταυτότητος, τὸ ὁποῖον φέρουν οἱ Ἕλληνες πολῖται. Εἰδικῶς εἰς τὸ ἄρθρον 2 τοῦ ὡς ἄνω Ν.Δ. ὀρίζονται τὰ εἰς τὰς ταυτότητας περιλαμβανόμενα στοιχεῖα, ἐν οἷς καὶ τὸ θρήσκευμα ὑποχρεωτικῶς.

β) Ὁ νόμος 1599)1986¹⁸ καθορίζει νέον τύπον δελτίου ταυτότητος, ἐκδιδόμενου ἀπὸ τὰς οἰκείας Νομαρχίας (ἄρθρον 1) καὶ οὐχὶ ἀπὸ τὴν ἀστυνομικὴν ἀρχὴν. Μεταξύ τῶν εἰς τὸ νέον δελτίον ταυτότητος ἀναγραφόμενων στοιχείων περιλαμβάνεται καὶ τὸ θρήσκευμα, καταχωρούμενον ὄχι ὑποχρεωτικῶς ἀλλὰ προαιρετικῶς, ἐφ' ὅσον δηλ. ζητηθῇ ὑπὸ τοῦ πολίτου (ἄρθρον 3). Ἀξιοσημείωτον εἶναι, ἐπίσης, ὅτι εἰς τὸν ἴδιον νόμον (ἄρθρον 2) καθιερώνεται ἡ ἀναγραφὴ τοῦ Ἐνιαίου Κωδικοῦ Ἀριθμοῦ Μητρώου) (ΕΚΑΜ).

γ) Ὁ νόμος 1988)1991¹⁹, τροποποιῶν διατάξεις τοῦ προηγουμένου 1599)1986 καταργεῖ ἀπὸ τὰ νέα δελτία ταυτότητος τὴν ἀναγραφὴν τοῦ Ἐνιαίου Κωδικοῦ Ἀριθμοῦ Μητρώου (ἄρθρον 6) καὶ προσθέτει ὠριόμενα ἄλλα στοιχεῖα, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ τὸ

16. Βλ. Γ. Κρίππα, ἐνθ. ἀν., σελ. 1-2.

17. Φ.Ε.Κ. τ. Β', ἀρ. 392/6.7.1981.

18. «Σχέσεις Κράτους-Πολίτη, καθιέρωση νέου τύπου δελτίου ταυτότητος καὶ ἄλλες διατάξεις» (Φ.Ε.Κ., τ. Α', ἀριθμ. 75)11.6.1986.

19. Τροποποίησις διατάξεως ν. 1599)1986 (Φ.Ε.Κ. 75 Α') «Σχέσεις Κράτους-Πολίτη, καθιέρωση νέου τύπου δελτίου ταυτότητος καὶ ἄλλες διατάξεις» (Φ.Ε.Κ., τ. Α', ἀριθμ. 75).

θρήσκευμα, τό όποϊον όρίζει νά αναγράφεται ύποχρεωτικῶς καί όχι προαιρετικῶς²⁰.

Όμως, οί δύο τοῦτοι νόμοι οὐδέποτε έφηρμόσθησαν, όπως οὐδέποτε έξεδόθησαν νέου τύπου δελτία ταυτότητος. Αί οικείαι άστυνομικαί άρχαί συνεχίζουν νά εκδίδουν τά δελτία ταυτότητος επί τή βάσει τοῦ Ν.Δ. 127)1969²¹, εις τά όποια ύποχρεωτικῶς αναγράφεται τό δηλούμενον ύφ' εκάστου πολίτου θρήσκευμα, χωρίς οὐδεις οὐδέποτε νά προβάλη λόγον διαμαρτυρίας διά τήν έφαρμοζομένην, συμφώνως τῷ νόμῳ, πρακτικὴν αὐτήν.

5. Τήν επί πολλά έτη ήρεμον περι τά δελτία ταυτότητος καί τά εις αυτά αναγραφόμενα στοιχεία κατάστασιν βαθύτατα έτάραξαν τά τελευταία γεγονότα, ως αυτά ένδεικτικῶς προαναφέρθησαν²². Όμως, διά τής επικλήσεως ποίων νομικῶν διατάξεων καί ισχυρισμῶν έδημιουργήθη τό πρόβλημα, τό όποϊον διαρκῶς περιπλέκεται; Έκ ποίων νομικῶν διατάξεων καί δεδομένων θεμελιούται ή άποψις, ότι ο ν. 2472/97 καταργεί τήν περι τῶν ταυτοτήτων ισχύουσας νομοθεσίαν;

Αί άπόψεις τοῦ επί τής Δικαιοσύνης ύπουργοῦ, τοῦ Προέδρου καί αὐτῆς ταύτης τής «*Αρχῆς προστασίας δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρος*» τοῦ ν. 2472)1997, τοῦ Πρωθυπουργοῦ καί τῶν στρατευμένων συνταγματολόγων καί νομικῶν, μεθ' ὧν συγκαταλέγονται καί οί δημοσιογράφοι, οἱ τε τῶν ήλεκτρονικῶν καί τῶν έντύπων μέσων ευρείας έννημερώσεως, εξαίφνης συμπλέουν καί κραυγαλιῶς συμφωνοῦν, ότι τό θρήσκευμα, ως δεδομένον προσωπικοῦ χαρακτήρος ή πολύ περισσότερον ως «*ευαίσθητον*» δεδομένον, αναγρα-

φόμενον εις τό δελτίον ταυτότητος, καταχωρίζεται εις άρχεϊον καί άποτελεῖ άντικείμενον έπεξεργασίας. Μετά τριετίαν όλην, από τής ύπό τής Βουλῆς ψηφίσεως καί δημοσιεύσεως τοῦ νόμου τούτου εις τήν Έφημερίδα τής Κυβερνήσεως δηλαδή, άνεκαλύφθη, ότι ή παγία καί άδιατάρακτος μέχρι σήμερα πρακτικὴ τής ύποχρεωτικῆς αναγραφῆς τοῦ θρησκεύματος εις τό δελτίον ταυτότητος είναι αντίθετος εις τās διατάξεις τοῦ νόμου.

Δέν θά έμμείνωμεν εις τήν μετ' επιτάσεως προβληθεῖσαν άποψιν τοῦ εισηγητοῦ μάλιστα τοῦ νόμου τούτου, πρώην ύπουργοῦ τής Δικαιοσύνης, ότι «*τό θρήσκευμα δέν θεωρεῖται από τή συντριπτικὴ πλειοψηφία τῶν Έλλήνων "ευαίσθητο προσωπικό δεδομένο"*, αλλά προσωπική δημοσία θέληση... καί δικαίωμα, όπως καί υπερηφάνεια πού διακηρύσσεται... πού νά μή θέλει τή δημοσιοποίησή του ο καθένας μας»²³. Οὔτε εις τό σημείον τοῦτο θά παραθέσωμεν τά έπιχειρήματα, τά όποια κλονίζουν τούς ισχυρισμούς, ότι αἱ ταυτότητες, ως δημόσια έγγραφα, δέν επιτρέπεται νά περιέχουν ευαίσθητα δεδομένα προσωπικοῦ χαρακτήρος, δυνάμενα ν' άποτελέσουν άντικείμενον έπεξεργασίας²⁴. Όμως θά προβάλωμεν καί θά εξάρωμεν τήν άποψιν, τήν ανατρέπουσαν τόν ισχυρισμόν, ότι οί νόμοι 1599)1986 καί 1988)1991 κατηργήθησαν μέ τόν ν. 2472)1997²⁵.

Συμφώνως πρὸς τήν Άπόφασιν τής Αρχῆς, ο δεύτερος «*ως νεώτερος καί μέ διατάξεις, οί όποῖες εισάγουν στην έλληνική έννομη τάξη ρυθμίσεις τοῦ διεθνοῦς καί κοινοτικοῦ δικαίου υπερνομοθετικῆς ισχύος επιβάλλει τήν σύμφωνον πρὸς αὐτόν καί τίς άρχές πού αὐτός ο ἴδιος καθιερώνει έρμηνεία καί έφαρμογή τῶν παλαιότερων ρυθμίσεων για τά δελτία ταυτότητος*»²⁶. Καί εν συνεχεία, «*έφ' όσον διά τοῦ ιδίου νόμου άπαγορεύεται έφ' έξῆς ή καταχώρισις εις άρχεϊον καί ή έπεξεργασία τοῦ προσωπικοῦ δεδομένου τοῦ θρησκεύματος, οὔτος τροποποιεῖ τήν προηγουμένην νομο-*

23. Εὐαγγ. Γιαννοπούλου, ένθ. άν.

24. Αἱ άπόψεις αὐταί εις τās παραγράφους 9-12 τής ύπ' αριθμ. 510)17)15.5.2000 άποφάσεως τής Αρχῆς προστασίας δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρος.

25. Τοῦτο έλέγχεται ως ανακριβές, διά τόν άπλούστατον λόγον, ότι έχουν μείνει άνενεργοί, δέν έφηρμόσθησαν.

26. Παράγρ. 10.

20. Είναι πολύ ένδιαφέροντα νά σημειωθοῦν καί νά μή λησμονῶνται, όσα διαλαμβάνονται εις τήν —εις εκτέλεσιν τής διατάξεως τής παραγράφου 3 τοῦ άρθρου 2 τοῦ νόμου τούτου, προδιαγραφές τοῦ δελτίου ταυτότητος, τά δικαιολογητικά, τά όποια υποβάλλονται κ.ά. — Υπουργικὴν Άπόφασιν Φ. 21385)11246 (Εσωτερικῶν) τής 1.2)7)92, Καθορισμός τύπου καί προδιαγραφῶν δελτίου ταυτότητος, Φ.Ε.Κ., τ. Β', αριθμ. 421, καί δή συγκεκριμένως εις τήν παράγρ. 1, 4: «*Τό έντυπο τοῦ δελτίου ταυτότητος θά φέρει εκτυπώσεις καί στίς δύο όψεις του καί ειδική λευκή λαρίδα πλάτους 16 χιλιοστῶν τοῦ μέτρου στο κάτω μέρος τής πρόσθιας όψης, προοριζομένη νά χρησιμοποιηθῆ για μηχανικὴ όπτική άνάγνωση*», όπως καί πολλά άλλα.

21. Κατά τήν διάταξιν τοῦ άρθρου 25, παράγρ. 4 διαδοχικῶν παρατάσεων ισχύος τοῦ Ν.Δ. 127)1969.

22. Παράγρ. 2 τοῦ παρόντος.

θεσίαν "ὡς νεώτερος καί ειδικότερος, ἐν σχέσει μέ τά δεδομένα προσωπικοῦ χαρακτῆρα»²⁷.

Εἰς τήν ἄποψιν αὐτήν ἀντιπαρατίθεται:

α) ἡ καταχώρισις τοῦ θρησκευήματος εἰς τό δελτίον ταυτότητος δέν ἀποτελεῖ καταχώρισιν εἰς «ἀρχεῖον δεδομένων» καί ἄρα δέν ἀποτελεῖ «ἐπεξεργασία».

β) Τό δελτίον ταυτότητος περιέχει καί ἄλλα προσωπικά δεδομένα, τά ὁποῖα εἶναι ἀπαραίτητα νά τά ἔχη ὑπ' ὄψιν τῆς ἡ Πολιτείας, διότι ὅταν αὐτά ἐλλείπουν δυσχεραίνεται ἡ ἄσκησις τῶν νομίμων ἐξουσιῶν, ὡς ὁ ἐντοπισμός κακοποιῶν στοιχείων.

γ) Πλέον τούτων, ἀκόμη καί ὠρισμένα θρησκευήματα περιέχουν δοξασίες ἐπικίνδυνες διά τήν δημοσίαν τάξιν, ὡς συνέδη μέ τούς ὀπαδούς θρησκευήματος, οἱ ὁποῖοι ἠτύοκτόνησαν ὁμαδικῶς, διότι τοῦτο ἐπέβαλεν ἡ θρησκεία των²⁸.

δ) Ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ Ν. 1599)1986, ὡς ἐτροποποιήθη διά τοῦ ἄρθρου 2, τοῦ ν. 1988)1991, ὀρίζει ὅτι ἡ ἀναγραφή τῶν στοιχείων, μεταξύ τῶν ὁποίων καί τό θρήσκευμα, εἰς τό δελτίον ταυτότητος εἶναι ὑποχρεωτική. "Ἄν, κατά τήν Ἀπόφασιν τῆς Ἀρχῆς, «κάθε ἐπεξεργασία προσωπικῶν δεδομένων, πού γίνεται πέραν τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ ἢ ἡ ὁποία δέν εἶναι πρόσφορη καί ἀναγκαία γιά τήν ἐπίτευξή του δέν εἶναι νόμιμη»²⁹, εἶναι δυνατόν νά δεχθῶμεν, ὅτι παρανόμως ἐπί τριετίαν ἐνήργει ἡ ἀστυνομική ἀρχή καί τά ὄργανα τῆς Πολιτείας; «Εἶναι ποτέ δυνατόν νά εἴπωμεν, ὅτι ὑποχρέωσις ἐπιβαλλομένη διά νόμον εἶναι παράνομος»³⁰. Κατά ταῦτα «ὁ ν. 1988)91 κατά τό μέρος πού καθιστά ὑποχρεωτικήν τήν ἀναγραφήν τοῦ θρησκευήματος εἰς τήν ταυτότητα δέν ἔχει καταργηθῆ ἀπό τόν 2472)97»³¹ καί ἐπομένως δικαιού-

μεθα ν' ἀξιῶναμεν τήν ἐφαρμογήν καί τοῦ Ν.Δ. 127)1969 καί τῶν ἰσχυόντων, ἔστω καί ἀνεργῶν, Νόμων 1599)1986 καί 1988)1991 καί τήν συμφώνως ταῖς διατάξεις αὐτῶν ὑποχρεωτικήν ἀναγραφήν τοῦ θρησκευήματος μέ μόνην ὑποχώρησιν εἰς τήν προαιρετικήν ἀναγραφήν τούτου.

6. Θά δανεισθῶμεν, προσεγγίζοντες τό θέμα τῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευήματος εἰς τās ταυτότητας μέ κριτήριον τήν συνταγματικότητα ἢ τήν ἀντισυνταγματικότητα, ὅπως αἱ ἐκατέρωθεν ἀπόψεις ἐκφέρωνται, τήν ἀκόλουθον γενικωτέραν παρατήρησιν ἀνωτάτου δικαστικοῦ λειτουργοῦ, ἡ ὁποία εἶναι ἰδιαίτερος ἐπίκαιρος: «Ὅταν καμιά διαμαρτυρία δέν εἶχε γίνει τόσα χρόνια πού ἀναγράφεται τό θρήσκευμα στήν ταυτότητα, εἶναι ν' ἀπορεῖ κανεῖς γιατί δημιουργήθηκε σήμερα – νά ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν μᾶς ὅτι αὐτά ἐγράφοντο ἐν ἔτει 1993, ὅταν καί τότε ἐτέθη αἰφνιδίως καί μετά ὀξύτητος τό ζήτημα ἐάν πρέπει νά ἀναγράφεται ἢ ὄχι εἰς τό δελτίον ταυτότητος τό θρήσκευμα – τόσο ἀναπάντεχα, τόσο ἀδικαιολόγητα καί, ἄρα, τόσο ὑποπτα ὁ θόρυβος». Καί συνεχίζει: «Παρά τό γεγονός ὅτι δέν θεωρῶ ὀρθές τίς ἀπόψεις περί ἀντισυνταγματικότητος τῆς ὑποχρέωσις ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευήματος στήν ταυτότητα, τελικά συντάσσομαι μέ τήν ἄποψη τῆς προαιρετικῆς, ἀνάλογα μέ τήν ἐπιθυμία τοῦ πολίτη, ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευήματος στόν εἰδικό χώρο πού πάντως πρέπει νά διαθέτει τό δελτίο ταυτότητας»³².

Εἶναι ἀληθές, ὅτι εἰς ὄλον τό σκεπτικόν τῆς ἐπιμάχου «συστάσεως» τῆς Ἀρχῆς οὐδεμία ἐπίκλησις συνταγματικῆς διατάξεως γίνεται, ἵνα θεμελιωθῆ ἡ ἀπαγόρευσις τῆς καταχωρίσεως τοῦ θρησκευήματος. Μερῖς ὅμως τῆς νομικῆς θεωρίας, ἰδίως συνταγματολόγοι, καί ἄλλοι νομικοί καί μή ἄρθρογραφοῦντες, ὑποστηρίζουν:

α) "Ὅτι ἡ ἀναγραφή τοῦ θρησκευήματος παραδιάζει τήν ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως, ὅπως κατοχυρώνεται εἰς τό ἄρθρον 13 τοῦ Συντάγματος, ἡ ὁποία περιλαμβάνει τήν ἐλευθερίαν νά δηλώνῃ τις τά θρησκευτικά ἢ μή φρονήματά του, ὅσον καί τήν ἐλευθερίαν νά τά ἀποσιωπᾷ. Καί προστίθεται: «Ἡ ἀποσιώπησις

32. Ἀναστασίου Μαρίνου, Ἀντιπροέδρου τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, παρά τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος Εἰδικοῦ Ἐπιστημονικοῦ Συμβουλίου, Ἐκκλησία καί Δίκαιον, σελ. 601-602.

27. Αὐτόθι.

28. Ταῦτα ἐκ τοῦ Ἀναστασίου Μαρίνου, ἐνθ. ἀν.

29. Αὐτόθι.

30. Γ. Κρίππα, ἐνθ. ἀν. 26', σελ. 2. Καί συνεχίζει: «ὡς γνωστόν "νόμος παράνομος" εἶναι ἐννοια ἄγνωστος εἰς τήν νομικήν ἐπιστήμην καί ἀκούγεται –ἐξ ὅσων γνωρίζω– διά πρώτην φοράν, μάλιστα δέ ἀποτελεῖ παγκόσμιον πρωτοτυπίαν, ξενίζουσαν ἀπολύτως τό νά χαρακτηρίζεται ἕνας νόμος ὡς παράνομος ἀπό διοικητικήν πρᾶξιν» (δηλ. κανόνα δικαίου ὑποδεέστερον τοῦ νόμου).

31. Ἀναστασίου Μαρίνου, ἐνθ. ἀν.

τους δέν επιτρέπεται νά άποτυπώνεται σέ δημόσιο έγγραφο». Καί,

β) «Ή τυχόν προαιρετική άναγραφή τοῦ θρησκευόματος στό δελτίο άστυνομικής ταυτότητας εισάγει σέ έγγραφο άναγνωριστικό τῆς ιδιότητας τοῦ Ἑλληνα Πολίτη μιά άνεπίτρεπτη, κατά τό Σύνταγμα (άρθρο 5, παρ. 2 καί 13 Συντάγματος) καί τήν Εὐρωπαϊκή Σύμβαση τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἄνθρώπου (άρθρο 14) διάκριση τῶν πολιτῶν σέ δύο κατηγορίες: σέ εκείνους πού δηλώνουν τή θρησκευτική τους συνείδηση καί σέ εκείνους πού άρνοῦνται νά τό πράξουν. Ή διάκριση αὐτή, εφόσον βασιζέται στή συνείδηση, άντίκειται, προφανῶς, στίς άρχές τῆς μή διάκρισης τῶν πολιτῶν λόγω τῶν θρησκευτικῶν τους πεποιθήσεων καί τῆς ἴσης προστασίας ὅλων τῶν θρησκευτῶν αὐτοῦ τοῦ Κράτους, τό ὁποῖο ὀφείλει νά μήν επιτρέπει, οὔτε νά νομιμοποιεῖ διαφορετικές μεταχειρίσεις, πού άπορρέουν άπό δηλώσεις ἤ άποσιωπήσεις θρησκευτικῶν πεποιθήσεων»³³.

Πρός άντίκρουση τῶν μετ' έπιμονῆς καί ὀξύτητος ὑποστηριζομένων άπόψεων τούτων, έρασιζόμεθα άλλων άλλας θέσεις, τάς ὁποίας καί παραθέτομεν κατά λέξιν καί εἰς έκτενή άποσπάσματα. Εἶναι δύσκολον, άλλωστε, νά κόψωμεν τόν εἰρμόν τῆς νομικῆς σκέψεως καί τῆς επιχειρηματολογίας.

Ὁ Πρόεδρος Πρωτοδικῶν Γ. Ἀποστολάκης εἰς τό «Κριτική στήν, ὑπ' άριθμ. πρωτ. 910)17)15.5.2000 άπόφαση τῆς Ἀρχῆς προστασίας δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρα γιά τήν διαγραφή τοῦ θρησκευόματος άπό τά δελτία ταυτότητας», (άδημοσίευτος), εὐστόχως παρατηρεῖ, ὡς πρὸς τό νομικό θεμέλιο τῆς συστάσεως:

α) «Σύμφωνα μέ τή διάταξη τοῦ άρθρου, 13, παρ. 2 ἰσχύοντος Συντάγματος, “κάθε γνωστή θρησκεία εἶναι ἐλεύθερη καί τά σχετικά μέ τή λατρεία της τελοῦνται άνεμπόδιστα ὑπό τήν προστασία τῶν νόμων. Ή άσκηση τῆς λατρείας δέν επιτρέπεται νά προσβάλει τή δημόσια τάξη ἤ τά χρηστά ἤθη. Ὁ προσηλυτισμός άπαγορεύεται”. Εξάλλου, σύμφωνα μέ τή διάταξη τοῦ άρθρου 9, παρ. 1 ΕΣΔΑ, “Πᾶν πρόσωπον δικαιούται εἰς τήν ἐλευθερίαν σκέ-

ψεως, συνειδήσεως καί θρησκείας. Τό δικαίωμα τοῦτο ἐπάγεται τήν ...ἐλευθερίαν ἐκδηλώσεως τῆς θρησκείας ἤ τῶν πεποιθήσεων, μεμονωμένως ἤ συλλογικῶς, δημοσίᾳ ἤ κατ' ἰδίαν, διά τῆς λατρείας, τῆς παιδείας καί τῆς άσκήσεως τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων καί λειτουργιῶν. Στά πλαίσια τῶν παραπάνω διατάξεων γίνεται δεκτό, ὅτι τό δικαίωμα ἐκδηλώσεως τῆς θρησκείας προστατεύεται, ὄχι μόνο στήν θετική τοῦ μορφή, αλλά καί στήν άρνητική του. Δηλαδή δέν προστατεύεται μόνον - θετικά - τό δικαίωμα νά ἐκδηλώνει κανείς τά θρησκευτικά τοῦ πιστεύω καί τή θρησκευτική του δραστηριότητα, αλλά καί - άρνητικά - τό δικαίωμα τοῦ νά μή ἐκδηλώνει, νά μήν άποκαλύπτει καί νά κρατᾶ κρυφές καί σέ κατάσταση άπορρήτου τίς θρησκευτικές τοῦ πεποιθήσεις καί τή συνολική θρησκευτική τοῦ δραστηριότητα. Στήν τελευταία περιλαμβάνεται κάθε ἐκδήλωση ἐξωτερικεύσεως τῶν θρησκευτικῶν ἀναζητήσεων καί πιστεύω τοῦ ατόμου. Ἔτσι, τό δικαίωμα τοῦ νά μήν ἐκδηλώνει κάποιος τίς θρησκευτικές τοῦ πεποιθήσεις περιλαμβάνει τό δικαίωμα νά άποσιωπᾶ καί νά ἔχει άπόρρητη τήν προσωπική τοῦ θρησκευτική άσκηση, τόν τρόπο λατρείας, τίς προσευχές του, τήν ὀργάνωσή τοῦ σέ θρησκευτική κοινότητα γιά τήν άσκησή του συλλογικά καί ατομικά. Μέ βάση λοιπόν τίς διατάξεις αὐτές ἔχουν ὑποστηριχθεῖ δύο ἐκ διαμέτρου άντίθετες άπόψεις: ὅτι ἡ καταχώριση τοῦ θρησκευόματος στίς ταυτότητες άντίκειται στό παραπάνω άπόρρητο καί ὅτι μιά τέτοια καταχώριση γίνεται γιά νόμιμους σκοπούς καί ἄρα δέν προσκρούει στίς διατάξεις αὐτές. Ἐνδιάμεσα στέκεται ἡ άποψη ὅτι ἡ προαιρετική άναγραφή δέν άντίκειται οὔτε στό Σύνταγμα, οὔτε στή Σύμβαση τῆς Ρώμης».

Ἐξ άλλου ὁ Ἀντιπρόεδρος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας καί παρά τῆ Ἱερᾶ Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος Εἰδικός Ἐπιστημονικός Σύμβουλος κ. Ἀναστάσιος Μαρίνος εὐρίσκει τήν εὐκαιρίαν εἰς τό ἄρθρον του «Τό Θρησκεῦμα καί οἱ ταυτότητες» (έφημ. «Τό Βῆμα» τῆς 15.5.2000) νά ὑποστηρίξει, ὅτι:

β) «Τό άτομον δικαιούται νά άρνηθῆ ν' άποκαλύψει τίς θρησκευτικές τοῦ πεποιθήσεις, ὅταν ἐρωτᾶται μέ σκοπόν νά διωχθῆ ἐκ λόγων θρησκευτικῆς μισαλλοδοξίας καί ὄχι ὅταν ἡ δήλωση τοῦ θρησκευόματος ἐξυπηρετεῖ άλλους νομίμους σκοπούς, ὅπως άσκησιν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου, τά ὁποῖα προϋποθέτουν δήλωση τοῦ

33. Ἀπόφαισις τοῦ Τμήματος τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης τῆς 23ης Μαΐου 2000, δημοσιευθεῖσα εἰς τόν Τύπον. Βλ. «Ἐλευθεροτυπία» τῆς 24.5.2000.

θρησκευματος, π.χ. διά νά δώσουν ξεχωριστές εξετάσεις προς εισαγωγήν εις τά Ἀνώτατα Ἐκπαιδευτικά Ἰδρύματα οἱ μουσουλμάνοι τῆς Θράκης πρέπει νά δηλώσουν τό θρήσκευμά τους (βλ. τήν ὑπ' ἀριθμ.3118)96 ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ὡς καί τίς ὑπ' ἀριθμ. 3356)95, 2176)98 καί 2601)98 ἀποφάσεις τοῦ αὐτοῦ Δικαστηρίου, μέ τίς ὁποῖες γίνεται ὁμοφώνως δεκτόν ὅτι ἡ δήλωση τοῦ θρησκευματος διά νόμιμον σκοπόν δέν παραβιάζει τό ἄρθρον 13 τοῦ Συντάγματος...»). Ἀλλά καί ἄλλων δικαιωμάτων ἡ ἄρνηση προϋποθέτει ἀπόδειξη τοῦ θρησκευματος, ὅπως π.χ. πῶς θά ἱερολογήσει τόν γάμο δύο προσώπων ὁ ἱερέας, ἂν δέν ἀποδείξουν τό θρήσκευμά τους ἢ πῶς θά ἐπιτραπεῖ στόν ἄθεο νά μὴ δώσει θρησκευτικό ὄρκο στό δικαστήριο, ἂν δέν μπορεῖ νά ἀποδείξει μέ τήν ταυτότητά του ὅτι εἶναι ἄθεος». Καί θά συνεχίσῃ εἰς τό ἴδιον ἄρθρον, ἐπεκτεινόμενος, γράφων:

γ) «Ἀλλά καί ὑπό τήν ἐκδοχήν, ὅτι ἡ ὑποχρεωτική ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος στήν ταυτότητα συνιστᾷ παραβίαση τοῦ ἄρθρου 13 τοῦ Συντάγματος, ἐν πάσῃ περιπτώσει, νομίζω ὅτι δέν μπορεῖ κανεῖς νά μὴ συμφωνήσῃ στήν προαιρετική ἀναγραφή αὐτοῦ, διότι ἂν ἡ ὑποχρεωτική ἀναγραφή προσβάλλει τή θρησκευτική συνείδηση αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι δέν θέλουν νά δηλώσουν τή θρησκεία τους, ἄλλο τόσον, ἂν μὴ καί περισσότερο, προσβάλλεται ἡ θρησκευτική συνείδησις αὐτῶν πού θέλουν νά διακηρύξουν τίς θρησκευτικές τους πεποιθήσεις, ὅταν μέ τήν ἀπαγόρευσιν τῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος εἰς τήν ταυτότητα δέν τούς ἐπιτρέπεται νά τό πράξουν, δηλαδή δέν τούς ἐπιτρέπεται νά ἀποδεικνύουν εὐχερῶς ἀνά πᾶσαν στιγμὴν σέ ποιά ἐκκλησία ἢ θρησκευτική κοινότητα ἀνήκουν ἐπιδεικνύοντας, καθ' ὃ ἔχουν δικαίωμα ἀπό τό ἄρθρο 13 τοῦ Συντάγματος, τό δελτίον ταυτότητος, δοθέντος μάλιστα ὅτι θρησκευτική ἐλευθερία σημαίνει ὄχι μόνο τό δικαίωμα νά μὴν ἀποκαλύπτῃς τή θρησκεία σου ἢ τήν ἀθεΐα σου ἀλλά καί τό δικαίωμα νά τή δηλώνης ὅπου, ὅπως καί ὅταν θέλῃς».

δ) Ὁ αὐτός ἀνώτατος δικαστικός λειτουργός εἰς τήν ἀπό 2.6.2000 Γνωμοδότησίν του πρὸς τόν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστόδουλον καί τήν Διαρκῆ Ἱερὰν Σύνοδον θά ἐπαναλάβῃ μετ' ἐμφάσεως, ὅσα ὁ μέγας συνταγματολόγος τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος Ἀλέξανδρος

Σβῶλος: «δέν ἀντίκειται εἰς τό Σύνταγμα τό νά ἐρωτᾶται κανεῖς περὶ τοῦ θρησκευματος του, ὅταν τοῦτο γίνεται "πρὸς ἐξακριβωσιν τῆς ταυτότητός του"». Θεωρεῖ δηλαδή καί ὁ Ἀλέξανδρος Σβῶλος τό θρήσκευμα ὡς στοιχεῖον τῆς ταυτότητος τοῦ ἀτόμου (βλ. Ἀ. Σβῶλου - Γ. Βλάχου, Τό Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος 1954, τόμ. Α' σελ. 68 ὑποσημ. 92 καί αὐτούς εἰς τούς ὁποίους παραπέμπει). «Καί ἀξίζει νά ὑπενθυμίσω, ὅτι στήν ἱστορία τῆς Ἑλλάδος τό θρήσκευμα καί μάλιστα ὀρισμένον θρήσκευμα εἶχε τόσον πολύ συνδεθεῖ μέ τήν ταυτότητα τῶν Ἑλλήνων, ὥστε τό ἀγωνιζόμενον γιά τήν ἀπελευθέρωσή του ἀπό τόν τουρκικό ζυγό ἐλληνικόν ἔθνος ἔκρινε ἀπαραίτητο νά διακηρύξῃ μέ τό πρῶτον Σύνταγμα, τό ἀποκληθέν Προσωρινόν Πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος, ὅτι: "ὄσοι αὐτόχθονες κάτοικοι τῆς Ἐπικρατείας τῆς Ἑλλάδος πιστεύουσιν εἰς Χριστόν εἰσὶν Ἕλληνες". Δηλαδή ἡ ἰθαγένεια τοῦ Ἕλληνος ἐταυτίσθη τότε μέ τήν θρησκευτικὴν του πίστην».

ε) Ἐξ ἄλλου, ὁ Δρ. Γεώργιος Κρίππας (βλ. Γνωμοδότησις τῆς 29.5.2000) θά χωρήσῃ ἐτι περαιτέρω, τονίζων: «Θέμα συνταγματικόν δημιουργεῖται κυρίως μόνον ἐκ τῆς μὴ ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος εἰς τά δελτία ταυτότητος (προαιρετικῶς ἢ ὑποχρεωτικῶς). Κατ' ἀρχὴν ἐκ τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος εἰς τὰς ταυτότητας οὐδαμῶθεν προκύπτει, ὅτι ἀνακύπτει θέμα συνταγματικόν. Τοῦτο προκύπτει ἐκ τῆς πράξεως. Ἦτοι ἡ ὑποχρεωτική ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος εἰς τὰ δελτία ταυτότητος ἰσχύει καί ἐφαρμόζεται εἰς τήν Ἑλλάδα ἀπό πολύ μακροῦ χρόνου. Ἄρα, ἐάν ὑπῆρχε θέμα συνταγματικόν (καί μάλιστα τῆς ἐκτάσεως εἰς τήν ὁποῖαν κάποιοι τό ἐμφανίζουν), θά εἶχον ἐπιληφθῆ τούτου τά δικαστήρια καί θά εἶχον δώσει τὰς λύσεις των διά τῶν ἀποφασεῶν των. Καθ' ὅλον ὅμως τό μακρότατον τοῦτο χρονικόν διάστημα οὐδεὶς ἐνεφανίσθη ὑποστηρίζων ὅτι διά τοῦ δελτίου ταυτότητος πού φέρει, παρεβιάσθη ὀρισμένον ἀτομικόν του δικαίωμα καί εἰδικῶς ἡ θρησκευτικὴ του ἐλευθερία. Ποτέ καί πουθενά δέν ὑπῆρξε ὄχι κἂν προσφυγὴ εἰς τά δικαστήρια, ἀλλ' οὐδέ ἡ παραμικρά ἐξώδικος διαμαρτυρία».

στ) Ὁ αὐτός νομικός εἰς τήν ἴδιαν γνωμάτευσίν του, ἐπιμένων εἰς τήν οὐσίαν τοῦ θέματος, εἰς τό ἐάν δηλαδή ἡ προαιρετικὴ ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος εἰς τὰς ταυτότητας

δημιουργεί θέμα συνταγματικόν, υπογραμμίζει: «Επί του θέματος τούτου υπεύθυνος επιστημονική έρευνα αποδεικνύει, ότι εν προκειμένω, θέμα συνταγματικόν δέν ανακύπτει καί ὅσα ἐλέχθησαν ἐπ' αὐτοῦ μέχρι σήμερα τυγχάνουν ἐντελῶς ἀβάσιμα. Ἄλλωστε καί οὐδέ ἡ ἐπίμαχος ἀπόφασις 510)17)15-5-2000 τῆς Ἀρχῆς προστασίας προσωπικῶν δεδομένων ἀναφέρει τοιοῦτον θέμα. Τοιοῦτον θέμα ἐπομένως δέν ἀνακύπτει διά τούς ἐξῆς εἰδικωτέρους λόγους: α) Ἡ Εὐρωπαϊκή Ἐπιτροπή Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων διά δύο ἀποφάσεών της: αα) τῆς 8-9-1993 (ὑπόθεσις BERNARD ET AUTRES κατά Λουξεμβούργου) καί ββ) τῆς 4-12-1984 (ὑπόθεσις GOTTES-MANN κατά Ἑλβετίας) ἀπορρίπτει ἀντιστοίχους προσφυγάς, διά τῶν ὁποίων οἱ προσφεύγοντες ἰσχυρίσθησαν ὅτι παρεβιάσθη τό ἀτομικόν τους δικαίωμα ἐπί τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας ἐκ τοῦ ὅτι ὑποχρεώθησαν νά δηλώσουν τό θρησκευμά των εἰς δημόσια ἔγγραφα... β) Τό ἀτομικόν δικαίωμα τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας ἰσχύει ὑπό δύο ἐκφάνσεις ἰσοτίμους, ἤτοι τό δικαίωμα ἀποσιωπήσεως τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων κάποιου ἄλλου, ἀλλά καί παραλλήλως τό δικαίωμα οἰουδήποτε νά διακηρύσσει ἐλευθέρως καί ἀκωλύτως τάς θρησκευτικάς του πεποιθήσεις καθ' οἰονδήποτε τρόπον ἐπιλέγει καί θεθαίως ἐπί τοῦ σημείου τούτου τό κράτος οὐδένα περιορισμόν ἐπιτρέπεται νά ἐπιβάλλῃ.... Κατ' ἀκολουθίαν τῶν ἀνωτέρω πρέπει ἀναποδράστως νά καταλήξωμεν εἰς τό συμπέρασμα, ὅτι καμία μορφή διαδηλώσεως τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων κάποιου δέν μπορεῖ νά ἀπαγορευθῇ, νά παρεμποδισθῇ ἢ νά ἀποτραπῇ ὁποθενδήποτε προερχομένη καί φυσικά οὐδέ ἀπό τόν κοινόν νομοθέτην θεσπιζομένη.... γ) Κατ' ἀκολουθίαν τῶν ἀνωτέρω προκύπτει καί συνάγεται ἀναποδράστως ὅτι ἡ συγκεκριμένη μορφή τῆς θετικῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας (αἴτημα ὀρισμένου πολίτου νά ἐκδηλώσει τάς θρησκευτικάς του πεποιθήσεις διά συγκεκριμένου τρόπου, ἤτοι δι' ἀναγραφῆς αὐτῶν εἰς οἰονδήποτε δημόσιον ἔγγραφον, τοῦ δελτίου ταυτότητος μί ἐξαιρουμένου) κατοχυροῦται συνταγματικῶς καί δέν δύναται νά ἀποκλεισθῇ ἐπί οἰαδήποτε αἰτιολογία.... δ) Τέλος, ἐπισημαίνουμε ὅτι καί ἡ εὐρωπαϊκή νομοθεσία προβλέπει ρητῶς τήν ἀναγραφήν τοῦ θρησκευμάτος εἰς τά δημόσια ἔγγραφα καί ἀρχεῖα πρός ἐξακρίβωσιν τῆς ταυτότητος καί μάλιστα ὑποχρεω-

τικῶς καί ὄχι προαιρετικῶς»³⁴. Καί

ζ) Τέλος, ὁ ἐπ. Ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου Κωνσταντῖνος Τράκας ἐπί τοῦ θέματος τούτου προσθέτει εἰς ἀδημοσίευτον εἰσέτι ἄρθρον τοῦ ὑπό τόν τίτλον «Αὐθαίρετος ἢ ἀπόφασις γιά μί ἀναγραφήν τοῦ θρησκευμάτος στίς ἀστυνομικές ταυτότητες»: «Οἱ σχετικές διατάξεις τοῦ Συντάγματος, ὅπως οἱ περί θρησκείας τῶν ἄρθρων 3, παρ.1 καί 13, παρ.1, τελοῦν σέ συστηματική καί τελολογική ἐνότητα καί ὅτι ὅλες εἶναι ἰσοδύναμες, ἀνεξαρτήτως πρός τή βασική διάκρισή τους σέ θεμελιώδεις καί μί. Ἡ ἐρμηνεία τῶν διατάξεων τοῦ Συντάγματος, ἀκόμη καί τοῦ νόμου, πρέπει νά γίνεται ὑπέρ καί ὄχι κατά τούτων ἢ κατά τῆς μᾶς (τοῦ ἄρθρου 3, παρ. 1) μέ τό πρόσχημα ὑπέρ τῆς ἄλλης (τοῦ ἄρθρου 13, παρ.1). Ἀπό τή συντριπτική πλειοψηφία τῶν Ὀρθοδόξων Ἑλλήνων, ἡ ἀναγραφή τοῦ θρησκευμάτος των στίς ἀστυνομικές των ταυτότητες μπορεῖ νά θεωρηθεῖ, ὅτι ἀποτελεῖ ἐλευθέρως ἐκδήλωση τῆς θρησκείας των, ὑπό τήν αὐτονόητη ἐπιφύλαξη τῶν τυχόν ἀντιθέτων ἐκδηλώσεων, μεμονωμένως ἢ συλλογικῶς, κατά τίς διατάξεις τῶν ἄρθρων 18 τῆς Οἰκουμενικῆς Διακηρύξεως τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου (1948) καί τῆς Εὐρωπαϊκῆς Συμβάσεως (1950). Ἡ ἐλευθέρως ἐκδήλωση τῆς θρησκείας ἢ τῆς θρησκευτικῆς πεποιθήσεως μπορεῖ νά συντελεσθῇ θετικῶς ἢ ἀρνητικῶς, σέ κάθε δέ περίπτωση εἴτε ρητῶς εἴτε σιωπηρῶς, πάντοτε ὡς ἄσκηση τοῦ ἀπαρδιαστού ἀτομικοῦ δικαιώματος τῆς ἐλευθερίας τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως (ἄρθρο 13, παρ. 1 τοῦ Συντάγματος), ἢ ὁποία ἀποκλείει τή συναγωγή συμπεράσματος, ἀκόμη καί ἀμφιβολίας, γιά ἔμμεδη ἐξανάγκαστική ἐμφάνιση τοῦ μί ἐκδηλώσαντος τῆς θρησκείας ἢ τῆς θρησκευτικῆς πεποίθησής του, ὡς ἑτεροδόξου ἢ ἑτεροθρήσκου ἢ ἀθρήσκου»³⁵.

7. Ἡ Ἀρχή προστασίας δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτηρῶς τοῦ ν. 2472)1997 ἐπέλεξε τόν, μετά τάς δηλώσεις ἐφ' ὅλων σχεδόν τῶν ἀμφιλεγόμενων ἐκκλησιαστικῶν θεμάτων, ἐνδιαφερόντων καί τήν Πολιτείαν, τοῦ νέου ὑπουργοῦ Δικαιοσύνης, χρόνον, διά νά προαναγγεῖλη, διά τοῦ προέδρου αὐτῆς, τήν ἀπόφασιν

34. Σελ. 5-9, ἐνθα καί ἡ σχετική βιβλιογραφία.

35. Σελ. 3.

της, όπως συστήση εις τόν υπεύθυνον του Υπουργείου Δημοσίας τάξεως νά απευθύνη εις τά αρμόδια διά τήν έκδοσιν τῶν δελτίων ταυτότητος ὄργανα τās ἀναγκαίας ὁδηγίας, ὥστε «νά μή συλλέγουν καί νά μὴν ἐπεξεργάζονται τό θρήσκευμα»³⁶. Ἡ ἐν λόγῳ σύστασις ἐβασίσθη ἐπὶ τῶν ἀκολούθων αἰτιολογιῶν:

α) Τά δελτία ταυτότητος περιέχουν δεδομένα προσωπικοῦ χαρακτήρος καί συνιστοῦν ἀρχεῖα ὑποκείμενα εις ἐπεξεργασίαν³⁷.

β) Τά ἀναγραφόμενα στοιχεῖα εις τά δελτία ταυτότητος ἐμπίπτουν εις τό πεδῖον ἐφαρμογῆς τοῦ ν. 2472)1997³⁸.

γ) Ἐφ' ὅσον σκοπός τῆς ἐπεξεργασίας εἶναι ἡ βεβαίωσις τῆς ταυτότητος τοῦ κατόχου τοῦ δελτίου ταυτότητος, τό θρήσκευμα δέν εἶναι στοιχεῖον ἀναγκαῖον, οὔτε πρόσφορον διὰ τόν σκοπόν αὐτόν³⁹.

δ) Ἡ διά τῆς καταγραφῆς τοῦ θρησκευάματος ἐπεξεργασία ὑπερβαίνει τόν σκοπόν τῆς ἐπεξεργασίας καί εἶναι ἀθέμιτος, ὅπερ δέν θεραπεύεται, ἔστω καί ἂν ὑπάρχη συγκατάθεσις τοῦ ὑποκειμένου⁴⁰.

Ταῦτα ἐπικαλεῖται καί προβάλλει ὡς ἀμετακινήτους θέσεις ἡ Ἀρχή διά νά ἀρχίσῃ ἀμέσως ἡ μή ἀναγραφή τοῦ θρησκευάματος εις τās ταυτότητας. Ἄλλ' ὑπάρχει καί ἐξεδηλώθη ἤδη σοβαρός καί θεμελιωμένος ἀντίλογος ἐπὶ μιᾶς ἐκάστης αἰτιολογίας. Θά ἐπιδιώξωμεν τήν συναγωγὴν καί τήν κατά τινα τρόπον συστηματικὴν καταγραφὴν τῶν ἀναιρούντων τās αἰτιολογίας ἐπιχειρημάτων ἀντιστοίχως, ὡς ἀκολούθως:

α) Εἰς τās προηγούμενας παραγράφους, καί δὴ εις τήν παράγρ. ὑπ' ἀριθμ. 5, ἐδόθη ἡ εὐκαιρία, ἐξ ἄλλης βεβαίως ἀφορμῆς καί προοπτικῆς, νά καταγράψωμεν τās διατυπωθείσας ἀπόψεις περὶ τοῦ ἂν τά στοιχεῖα τῆς ταυτότητος περιέχουν δεδομένα προσωπικοῦ χαρακτήρος συνιστῶντα ἀρχεῖον καί ὑποκείμενα εις ἐπεξεργασίαν καί ἂν τό θρήσκευμα συνιστᾷ δεδομένον προσωπικοῦ χαρακτήρος καί μάλιστα εὐαίσθητον. Ἡ κρατοῦσα ἄποψις τῆς νομικῆς

36. Ἀπόφασις Ἀρχῆς ὑπ' ἀριθμ. 910/17/16.5.2000.

37. Παράγρ. 7 καί 8 τῆς Ἀποφάσεως.

38. Παράγρ. 9.

39. Παράγρ. 11 καί 12.

40. Παράγρ. 13. Πρὸβλ. καί Γ. Ἀποστολάκη, ἔκθ. ὄν. σελ. 1-2.

θεωρίας δέχεται ὅτι τό θρήσκευμα συνιστᾷ εὐαίσθητον προσωπικόν δεδομένον καί ἡ ἀναγραφή του εις τό δελτίον ταυτότητος συνιστᾷ ἀρχεῖον ὑποκείμενον εις ἐπεξεργασίαν. Εἰς τό σημεῖον τοῦτο δυνάμεθα νά παραπέμψωμεν εις τά ἐκεῖ ἀναιρετικά ἐπιχειρήματα καί νά ἐπαναλάβωμεν καί ἐδῶ, ὅτι ὁ ν.1988)1991 δέν ἔχει καταργηθῆ καί ἐπομένως δικαιούμεθα νά ἀξιῶνωμεν τήν ἀναγραφήν τοῦ θρησκευάματος εις τά δελτία τῆς ταυτότητος καί διά τόν πρόσθετον λόγον, ὅτι ὁ σκοπός τῶν ταυτοτήτων δέν εἶναι μόνον «ἡ βεβαίωσις τῆς ταυτότητος τοῦ ὑποκειμένου», ἀλλὰ εὐρύτερος καί, ὅτι ἡ καταγραφή τοῦ θρησκευάματος συνιστᾷ, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἡ συγκατάθεσις τοῦ ὑποκειμένου, νόμιμον ἐπεξεργασίαν ἐκ μέρους τοῦ Κράτους.

β) Ὡσαύτως, καί διά τήν αἰτιολογίαν τῆς «Ἀρχῆς», ὅτι τὰ ἀναγραφόμενα στοιχεῖα εις τό δελτίον ταυτότητος ἐμπίπτουν εις τό πεδῖον ἐφαρμογῆς τοῦ ν. 2472)1999, παρεμπιπτόντως ἀνεφέρθημεν εις τās προηγούμενας παραγράφους 3, 4 καί 5, εις τās ὁποῖας καταδεικνύεται, ὅτι ναί μὲν ἡ «Ἀρχὴ προστασίας δεδομένων» ἔχει ἀρμοδιότητα, κατά τούς ὁρισμούς τοῦ Ν. 2472)1999 (ἄρθρ. 2, παρ. α', β', δ' καί ε') διά τό ἐκ τῆς καταχωρίσεως τῶν προσωπικῶν δεδομένων εις τās ταυτότητας συνιστώμενον ἀρχεῖον, πλὴν ἡ «σύστασις τῆς Ἀρχῆς» δέν καταργεῖ ἰσχύοντα νόμον. Ἐν συνεχείᾳ δέ τούτων τὰ ἐφ' ἑξῆς παρατιθέμενα νομικά ἐπιχειρήματα, ἐρμηνευτικά δεδομένα καί ἰσχυραῖ ἐπιστημονικαὶ ἀπόψεις σχετικοποιοῦν, ἂν μὴ ἐξαφανίζουν τήν παρεμβατικὴν σύστασιν τῆς Ἀρχῆς προστασίας προσωπικῶν δεδομένων καί τήν ὑποχρεωτικὴν αὐτὴν ἐφαρμογὴν εις τό ἄμεσον μέλλον.

γ) Ἡ αἰτιολογία, ὅτι ἐφ' ὅσον σκοπός τῆς ἐπεξεργασίας εἶναι ἡ βεβαίωσις τῆς ταυτότητος τοῦ κατόχου τοῦ δελτίου ταυτότητος, τό θρήσκευμα δέν εἶναι στοιχεῖον ἀναγκαῖον, οὔτε πρόσφορον διὰ τόν σκοπόν αὐτόν, ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται ἡ ἀπόφασις - σύστασις τῆς «Ἀρχῆς» (παράγρ.11 καί 12 τῆς ὑπ' ἀριθμ. 910017)15-5-2000 Ἀποφάσεως), εὐρίσκει ἐρείσματα νομικά:

Σαφῆ ἀπάντησιν θά ἐπιχειρήσωμεν νά δώσωμεν, ἀνατρέχοντες καί δανειζόμενοι σκέψεις καί ἐπιχειρήματα ἐκ τῶν ἀσχοληθέντων μέ τό θέμα τοῦτο νομικῶν καί δικαστικῶν.

Ὁ Πρόεδρος Πρωτοδικῶν Γ. Ἀποστολάκης (ἐνθ. ἄν. σελ. 2

ἐκ τῆς περλήψεως τῆς μελέτης δι' εὐχρηστον ἀνάγνωσιν), θεωρῶν, ὅτι ὁ κατά τὸν νόμον προορισμός (σκοπός) τῶν δελτίων ταυτοτήτων εἶναι εὐρύτερος, καί μέ βάσιν τὰ νόμιμα ὄριά του ἢ καταγραφή τοῦ θρησκευάτου, ἐφ' ὅσον ὑπάρχη ἢ συγκατάθεσις τοῦ κατόχου τοῦ δελτίου, συνιστᾷ νόμιμον ἐπεξεργασίαν ἐκ μέρους τοῦ Κράτους, γράφει: «Σύμφωνα μέ τό ἄρθρ. 4 παρ. 1, β, ν.2472)1997 “τά δεδομένα προσωπικοῦ χαρακτηῖρα γιά νά τύχουν νόμιμης ἐπεξεργασίας πρέπειβ) νά εἶναι συναφῆ, πρόσφορα καί ὄχι περισσότερα ἀπό ὅσα κάθε φορά ἀπαιτεῖται ἐν ὄψει τῶν σκοπῶν τῆς ἐπεξεργασίας...”. Ἡ διάταξη αὐτή μέ τήν ὁποία καθιερώνεται ὡς μία ἀπό τίς προϋποθέσεις τῆς νομιμότητος τῆς ἐπεξεργασίας δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτηῖρα ἢ ἀρχή τῆς προσφορότητος καί ἀναγκαιότητος τῶν συλλεγομένων στοιχείων σέ σχέση μέ τόν ἐπιδιωκόμενο σκοπό, εἶναι ἀνάλογη μέ ἐκεῖνη τοῦ ἄρθρ. 6, παρ. 1, περ. γ' τῆς Ὁδηγίας 95/46/EK τῆς 24-10-1995. Ὁ σκοπός τῆς ἐπεξεργασίας ἐνός ἀρχείου κατά κανόνα καθορίζεται ἀπό τό νόμο πού προβλέπει καί τή σύστασή του. Δηλαδή γιά τήν ἐφαρμογή τῆς ἀρχῆς τῆς ἀναγκαιότητος δέν ἐνδιαφέρει ἢ ἀναφορά σ' ὅποιονδήποτε σκοπό τοῦ ἀρχείου, ἀλλά σέ ἐκεῖνον μόνον πού ὁ νόμος προσέδωσε στό ἀρχεῖο αὐτό. Ἐπίσης, ἂν ὁ σκοπός τοῦ ἀρχείου δέν ἐξαντλεῖται σέ μία μόνο κατεύθυνση, τέλος ἢ χρησιμότητα, ἀλλά σέ περισσότερες ἀπό μία, γιά τήν ἐφαρμογή τῆς ἐν λόγω ἀρχῆς ὁ ἐρμηνευτής ἢ ὁ ἐφαρμοστής τοῦ νόμου δέν θά προσφύγη ἐπιλεκτικά σέ μία μόνον ἀπό τίς - κατά νόμο - χρησιμότητες τοῦ ἀρχείου, ἀλλά στό σύνολο αὐτῶν, ἔτσι ὡστε ἂν τὰ δεδομένα εἶναι συναφῆ, χρήσιμα καί ὄχι ὑπερβολικά γιά μία ἔστω ἀπό τίς χρησιμότητες τοῦ ἀρχείου, τό ὅποῖον ὑπηρετοῦν, ἢ νομιμότητα ἐπεξεργασίας τοῦ ἀρχείου διασώζεται στό σύνολό τῆς».

Ἐντροφῶν περαιτέρω (σελ. 3) εἰς τήν ὀριοθέτησιν τῶν σκοπῶν ἐκδόσεως τῶν δελτίων ταυτοτήτων καί ἐπιμένων, ὅτι εἶναι αὐτά πού εἰς τόν νόμον προσδιορίζουν τήν ἀποδεικτικήν χρησιμότητά των (ἄρθρα 6 καί 7 ν. 1599/1986, τὰ ὅποια εἰσέτι δέν ἔχουν καταργηθῆ ἢ τροποποιηθῆ), παρατηρεῖ: «Σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 6, μέ τίτλο “Ἀπόδειξη τῆς ταυτότητος τοῦ προσώπου”, “Ἡ ταυτότητα τῶν ἐλλήνων πολιτῶν ἐναντι πάντων ἀποδεικνύεται: α. ἀπό τὰ δελτία ταυτότητος πού ἐκδίδονται ἀπό τίς διατάξεις τοῦ

νόμου αὐτοῦ... β. ἀπό τὰ δελτία ταυτότητος πού ἐκδόθηκαν κατά τάς διατάξεις τοῦ ν.δ. 127)1969 ἕως ὅτου ἀντικατασταθοῦν σύμφωνα μέ τίς διατάξεις τοῦ νόμου αὐτοῦ...” Στό ἄρθρο αὐτό θεμελιώνεται ὁ πρῶτος ἀπό τούς σκοπούς ἐκδόσεως τῶν ταυτοτήτων πού εἶναι ἢ ἀπόδειξη τῆς ταυτοπροσωπίας. Ἡ ἀπόδειξη δηλαδή ὅτι ἕνα πρόσωπο εἶναι αὐτό πού ἢ φωτογραφία του καί τὰ στοιχεῖα του ὑπάρχουν στό δελτίο τῆς ταυτότητός του... Σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 7 α' τοῦ ν.1599)1986, μέ τίτλο “Ἀποδεικτική δύναμη στοιχείων ταυτότητος”, 1. Ἡ ταυτότητα καί τὰ ἀντίστοιχα ἔγγραφα τοῦ ἄρθρου 6 ἀποτελοῦν πλήρη ἀπόδειξη ὡς πρός τὰ στοιχεῖα πού ἀναφέρουν. Κάθε γενική ἢ εἰδική διάταξη πού ἀπαιτεῖ ὑποβολή δικαιολογητικῶν γιά τὰ στοιχεῖα πού προκύπτουν ἀπό τό δελτίο ταυτότητος ἢ τὰ ἀντίστοιχα ἔγγραφα τοῦ ἄρθρου 6 καταργεῖται. 2. Ὑπάλληλος πού ἀπαιτεῖ πρόσθετα δικαιολογητικά γιά τήν ἀπόδειξη τῶν στοιχείων πού ἀναφέρονται στήν ταυτότητα ἢ τὰ ἀντίστοιχα ἔγγραφα τοῦ ἄρθρου 6 τιμωρεῖται...” Ἀπό τήν παράθεση λοιπόν καί μόνου τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ εὐθέως καί πέραν πάσης ἀμφιβολίας προκύπτει ὅτι ὁ νόμος προσδίδει ἕνα δεύτερο, ἐξίσου σημαντικό μέ τό πρῶτο, σκοπό καί προορισμό τῆς ταυτότητος καί τῶν στοιχείων, πού ὁ νομοθέτης ἐπέλεξε νά καταχωροῦνται σ' αὐτό. Τῆς πλήρους ἀποδείξεως ἐναντι τῶν ἐν γένει κρατικῶν ὑπηρεσιῶν ὄλων τῶν ιδιοτήτων, σχέσεων κλπ., πού προσδίδουν στόν κάτοχο τοῦ δελτίου τὰ ἀναφερόμενα σ' αὐτό στοιχεῖα. Εἰδικά γιά τό θρήσκευμα ἢ ἐπιλογή τοῦ νομοθέτη δέν ὑπῆρξε τυχαῖα. Μπορεῖ τό θρήσκευμα νά “ἀνάγεται στόν ἐσωτερικό κόσμο τοῦ ἀνθρώπου”, ἀλλά ἀπό τή στιγμή πού ἐκδηλωθεῖ δέν εἶναι ἀδιάφορο γιά τήν ἐννομη τάξη. Μέ βάση τό θρήσκευμα τό Σύνταγμα καί οἱ νόμοι ἔχουν καθορίσει ἐννομες συμπεριφορές μέ ἀστικό, διοικητικό ἢ ποινικό ἐνδιαφέρον καί πλῆθος δικαιωμάτων ἢ ὑποχρεώσεων. Πολλά δικαιώματα συναρτῶνται μέ τό θρήσκευμα τοῦ δικαιούχου. Πολλές ἐπίσης ὑποχρεώσεις συναρτῶνται μέ τό θρήσκευμα τοῦ ὑποχρέου. Ἡ ἀπόδειξη τοῦ θρησκευάτου, λοιπόν, θά γίνει διά τοῦ δελτίου ταυτότητος, διότι αὐτό συνιστᾷ νομοθετική ἐπιλογή καί μόνον μέ ἕναν ἄλλον νόμο μπορεῖ νά ἀνατραπεῖ..... Ἐφόσον, λοιπόν, ἕνας ἀπό τούς κατά νόμο προορισμούς τῶν δελτίων ταυτότητος (ἢ κατά τήν ὀρολογία τοῦ ν. 2472)1997 ἕνας ἀπό τούς σκοπούς ἐπεξερ-

γασίας τῶν καταγεγραμμένων δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρα) εἶναι καί ἡ ταχύτατη καί ἀνέξοδη ἀπόδειξη ἔναντι πάντων καί ἰδιαίτερα ἔναντι τῶν ὀργάνων τῆς Πολιτείας πρὸς καταπολέμηση τῆς γραφειοκρατίας ὄλων ἐκείνων τῶν ἐννόμων ἰδιοτήτων τῶν πολιτῶν, τίς ὁποῖες προέκρινε ὁ νομοθέτης ὡς ἀναγκαῖες γιὰ τὴν προαγωγή τοῦ σκοποῦ τοῦ, τότε ἡ ἀναγραφή τοῦ θρησκευάτος συνιστᾷ ἐπεξεργασία δεδομένου συναφοῦς, πρόσφορου καί σέ καμία περίπτωση ὑπερβολικοῦ γιὰ τὸν παραπάνω νομοθετικό σκοπό» (σελ. 3-6).

Καί ὁ Ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἀρείου Ἀναστάσιος Μαρίνος (ἄρθρον, «Τό Θρήσκευμα καί οἱ Ταυτότητες. Τί λένε οἱ νόμοι τοῦ κράτους», Ἐφημ. «Τό Βῆμα» τῆς 17 Μαΐου 2000) ὑποστηρίζει, ὅτι ἡ καταχώρισις τοῦ θρησκευάτος εἰς τὰς ταυτότητας δέν συνιστᾷ «ἀρχεῖον» καί δέν ἀποτελεῖ «ἐπεξεργασίαν», σημειῶνων ἐπὶ λέξει: «Ἡ καταχώρισις τοῦ θρησκευάτος εἰς τό δελτίον ἀστυνομικῆς ταυτότητας δέν ἀποτελεῖ καταχώρισιν εἰς Ἀρχεῖον Δεδομένων καί ἄρα δέν ἐποτελεῖ «ἐπεξεργασίαν». Ἄν ἡ Ἀστυνομία θέλει νά διατηρήσῃ ἀρχεῖον διὰ τῆς καταχώρισεως ἀντιγράφου τοῦ δελτίου ταυτότητας τότε παραβιάζει αὐτὸν τὸν νόμο περί προστασίας τῶν προσωπικῶν δεδομένων μέ τό νά χορηγῆ εἰς τὸν πολίτην δελτίον ταυτότητος εἰς τό ὅποιον θά ἀναγράφεται τό θρήσκευμα. Δηλαδή θά συμφωνοῦσα νά χορηγεῖται εἰς τὸν πολίτην δελτίον ταυτότητος μέ καταχωρισμένον τό θρήσκευμα, ἀλλά τό ἀντίγραφον τό ὅποιον κρατᾷ ἡ Ἀστυνομία νά μὴν περιέχῃ τό θρήσκευμα. Βέβαια τό ἀντίγραφον τό ὅποιον κρατᾷ ἡ Ἀστυνομία περιέχει καί ἄλλα προσωπικά δεδομένα, ὅπως τό ἐπάγγελμα, ἡ προσωπική κατάσταση, π.χ. τό ἄν ὁ συγκεκριμένος πολίτης εἶναι διαζευγμένος, τό ἔτος γεννήσεως τό ὅποιον γιὰ τίς γυναῖκες εἶναι ἰδιαίτερα «εὐαίσθητο» κ.ἄ. Γιά ὅλα ὅμως αὐτά, τὰ ὅποια ἀναφέρονται στήν ἰδιωτική ζωή ἡ ἀντίθετη ὡς ἄνω ἄποψις οὐδόλως ἐνοχλεῖται καί ὀρθῶς δέν ἐνοχλεῖται, διότι ὅλα αὐτά εἶναι ἀπαραίτητα νά τὰ ἔχει ὑπ' ὄψιν τῆς ἡ Πολιτεία, διότι ἄν ἐλλείπουν τὰ στοιχεῖα αὐτά δυσχεραίνεται ἡ ἄσκηση τῶν νομίμων ἐξουσιῶν...» (σελ. Α2, 2).

δ) Ἡ αἰτιολογία, ἐν τέλει, ὅτι διὰ τῆς καταγραφῆς τοῦ θρησκευάτος ἐπεξεργασία ὑπερβαίνει τὸν σκοπὸν τῆς ἐπεξεργασίας καί εἶναι ἀθέμιτος, ὅπερ δέν θεραπεύεται, ἔστω κι ἄν ὑπάρχῃ συ-

γκατάθεσις τοῦ ὑποκειμένου (παράγρ.12 καί 13 τῆς ἐπιμάχου ἀποφάσεως τῆς «Ἀρχῆς») εἶναι δυνατόν, κατὰ τὰ κρατοῦντα, νά εὐσταθήσῃ;

Τὴν ἀπάντησιν θά ἐπιδιώξωμεν, νά δώσωμεν ἐπικαλούμενοι γνώμας καί θέσεις τῶν περισσότερων ἀρμοδίων, διατυπωμένας εἰς ἐπίσημα κείμενα.

Παραθέτομεν πρώτην τὴν ἀποψιν τοῦ κ. Ἀναστασίου Μαρίνου (Γνωμάτευσις μέ ἡμερομηνίαν 2 Ἰουνίου 2000, σελ. 2 ἐξ.), ἔχουσαν οὕτως:

«Ὁ Ν. 2472)1997 θεσπίζει γενικὴν ἀπαγόρευση ἐπεξεργασίας τῶν εὐαίσθητων δεδομένων (βλ. ἄρθρ. 7, παρ.1) καί τὴν ἐπιτρέπει εἰς ἑπτὰ (7) μόνον ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις πάντοτε ὅμως, κατόπιν ἀδείας τῆς «Ἀρχῆς, ἡ ὁποία χορηγεῖ καί τὴν σχετικὴν ἀδειαν πού ἀπαιτεῖται καί γιὰ τὴ λειτουργία τοῦ ἀντίστοιχου Ἀρχείου» (βλ. ἄρθρ.7, παρ. 2 περιπτ. α'-ζ'). Οἱ ἕξ (6) ἀπὸ τίς περιπτώσεις αὐτές (β'-ξ') συνδέονται πρὸς ὠρισμένον σκοπὸν, διὰ τὸν ὅποιον καί μόνον ἐπιτρέπεται ἡ ἐπεξεργασία τους καί δέν προϋποθέτουν τὴν συγκατάθεσιν τοῦ ὑποκειμένου, πού σημαίνει ὅτι ἡ ἐπεξεργασία τους μπορεῖ νά γίνει καί χωρὶς τὴ συγκατάθεσιν αὐτοῦ. Ἡ ἑβδόμη περίπτωση (ἀναγεγραμμένη πρώτη κατὰ σειράν εἰς τό νόμον ὑπὸ τό στοιχεῖον) α) εἶναι ἡ περίπτωση ἐκείνη, κατὰ τὴν ὁποῖαν τό ὑποκείμενον ἔδωκε τὴ συγκατάθεσίν του καί ἐδῶ ἡ συγκατάθεσιν δέν συνδέεται πρὸς ὠρισμένον σκοπὸν. Δοθείσης συνεπῶς τῆς συγκαταθέσεως ἡ ἐπεξεργασία μπορεῖ νά ἐνεργηθῆ γιὰ ὅποιονδήποτε σκοπὸν. Παρατηρεῖται δηλαδή καί ἐδῶ πλήρης ἀποσύνδεσις τῆς ἐπεξεργασίας ἀπὸ τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὅποιον ἀδιαφορεῖ ὁ νόμος 2472)1997, ὅπως ἀκριβῶς καί στήν περίπτωσιν τῆς ἐπεξεργασίας, κατόπιν συγκαταθέσεως τοῦ ὑποκειμένου, μὴ εὐαίσθητων προσωπικῶν δεδομένων. Ὁ νόμος δέν ἐνδιαφέρεται διὰ ποῖον σκοπὸν θά γίνει ἡ ἐπεξεργασία, διότι τὴν σχετικὴν εὐθύνη ἐν προκειμένῳ ἔχει τό ὑποκείμενον τό ὅποιον ἔδωσε τὴν συγκατάθεσίν του... Ἐκ τούτων πάντων συνάγεται τό συμπέρασμα ὅτι σεβασμὸς πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐπεξεργασίας ἀπαιτεῖται μόνον, ὅταν ὁ σκοπὸς αὐτὸς προβλέπεται ἀπὸ τὸν Ν.2472)97 καί συνεπῶς κάθε διάταξις τοῦ νόμου αὐτοῦ, ἡ ὁποία ἀναφέρεται εἰς τὸν σκοπὸν ἐννοεῖ τὸν σκοπὸν τὸν προβλεπόμενον ὑπὸ τοῦ νόμου αὐτοῦ. Ἄρα καί ἡ διάταξις τοῦ

άρθρου 4, παραγρ.16, ή όποία αναφέρεται στή συνάφεια, τό πρόσφορον ή τήν ανάγκη τών δεδομένων έν όψει του σκοπού τής έπεξεργασίας έχει εφαρμογήν μόνον, όταν γίνεται έπεξεργασία (ευαίσθητων ή μή) δεδομένων διά σκοπόν προβλεπόμενον υπό του Ν.2472)97, πράγμα πού συμβαίνει μόνον όταν ή έπεξεργασία γίνεται χωρίς τήν συγκατάθεση του ύποκειμένου, διότι μόνον τότε ή έπεξεργασία εκτελείται έν όψει συγκεκριμένου σκοπού όχι δέ και όταν ή έπεξεργασία εκτελείται μέ μόνη τή συγκατάθεση του ύποκειμένου, όποτε δέν ύπάρχει σύνδεση έπεξεργασίας και συγκεκριμένου σκοπού..... Βεβαίως δέν αποκλείεται νά όρίσει ό νόμος ότι ή έπεξεργασία για όρισμένον σκοπόν δέν χρειάζεται πλέον ένα δεδομένον, τό όποιον, βάσει ρητής διατάξεως Νόμου, χρησιμοποιείτο μέχρι τώρα και ότι δέν πρέπει τούτο νά χρησιμοποιείται έφεξης. Είναι ασφαλώς έλεύθερος ό νομοθέτης νά τό πράξει. Όσον καιρόν όμως δέν τό πράττει ή Αρχή, έφ' όσον ύπάρχει ή συγκατάθεση του ύποκειμένου νά γίνη ή έπεξεργασία μέ βάση και τό δεδομένον αυτό, δέν δύναται νά διατάξη αυτή τήν μή χρησιμοποίηση του έφ' έξης υπό του αρχείου ως μή προσφόρου κλπ., διότι διά του τρόπου αυτού θά ύπεισήρχετο εις τήν αρμοδιότητα του νομοθέτου. Θά καταργούσε δηλαδή τόν συγκεκριμένον νόμον, ό όποίος όρίζει, ότι ή έπεξεργασία πρέπει νά γίνει μέ βάση αυτό τό δεδομένον. Τοιαύτην βεβαίως έξουσίαν ή Αρχή δέν έχει» (σελ. 2 κ.έ.).

Εις τό αυτό πλαίσιον κινούμενος, αναπτύσσει τάς θέσεις του και ό έτ. Αντιπρόεδρος του Έλεγκτικού Συνεδρίου κ. Κων. Τράκας (ένθ. άν.), έπισημειών: «Τόσον ή Κοινοτική Όδηγία 96)46 του 1995, όσον και ό Ν.2472)97, προστατεύουν τό άτομο από τήν έπεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, πού παρέχουν πληροφορίες για τήν φυλετική ή έθνική καταγωγή, τά πολιτικά φρονήματα, τίς θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις κ.ά., χωρίς τή ρητή και μάλιστα έγγραφη συγκατάθεσή του για τήν έπεξεργασία τους. Δηλαδή τόσο τό Κοινοτικό όσο και τό Έθνικό Δίκαιο έχουν θεσπισθεί ύπέρ τής προστασίας και όχι κατά τής θελήσεως τών ατόμων, ως προσώπων. Η έπίσημη έκδήλωση τής θρησκείας του Έλληνικού Λαού άνήκει αποκλειστικώς σ' αυτόν, είτε μεμονωμένως κατ' άτομο, είτε συλλογικώς μέ Δημοψήφισμα. Κατ' ακολουθίαν προς τά εκτεθέντα, ή αναγραφή ή μή του θρησκευόμε-

τος σέ κάθε δελτίον άστυνομικής ταυτότητας άπόκειται στή θέληση του ένδιαφερομένου Έλληнос πολίτη, έκδηλουμένη θετικώς ή άρνητικώς» (σελ. 3-4).

Ό ίδιος ανώτατος δικαστικός λειτουργός εις τό άρθρον του «Τό θρήσκευμα και οι ταυτότητες» (Έφημ. «Τό Βήμα») τής 15.5.2000) προσάγει, εις τό ίδιον κριτικόν πλαίσιον κινούμενος, και έτερα έπιχειρήματα, αναφέρων: «Άφού ή έπεξεργασία (άρα και ή καταχώριση σέ αρχείον) ευαίσθητων δεδομένων, συνεπώς και του δεδομένου τής θρησκείας επιτρέπεται, όταν έχει δώσει τή συγκατάθεσή του τό ύποκειμενον (άρθρ. 5, παρ.1 του Ν.2472)97 και άρθρ. 8, παρ.2α τής ύπ' αριθμ. 95)46)24-10-95 όδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου) διά τίνα λόγον ό κ. Δαφέρμος αποκλείει τήν προαιρετική αναγραφή του θρησκεύματος στην ταυτότητα, όταν τό ίδιο τό άτομο συμφωνεί νά γραφή στην ταυτότητα ή θρησκεία του; Έν όψει τών ως άνω ό Ν.1988)91 κατά τό μέρος πού καθιστά ύποχρεωτική τήν αναγραφήν του θρησκεύματος εις τήν ταυτότητα δέν έχει καταργηθεί από τόν Ν.2472)97 και πρέπει νά εφαρμοσθή. Έν πάση περιπτώσει δέν είναι δυνατόν νά αποκλεισθή ή προαιρετική αναγραφή του θρησκεύματος στην ταυτότητα εκείνων πού τό επιθυμούν και γι' αυτό ή ταυτότητα πρέπει νά έχη τήν αντίστοιχη θέση γι' αυτό προς συμπλήρωση» (σελ. Α2, 2).

Ό δρ. Γεώργιος Κρίππας εις τήν «Γνωμάτευσιν» αυτού (ένθ. άν.) προσκομίζει μίαν επί πλέον έρμηνευτικήν του νόμου 2472/97 άποψιν, σημειών: «Η έπίμαχος άπόφασις εις τήν παράγρ. 13 αναφέρει ότι ναι μέν ό Ν. 2472)97 όρίζει ότι ή έπεξεργασία τών προσωπικών δεδομένων επιτρέπεται, έφ' όσον ύπάρχει συγκατάθεσις του ένδιαφερομένου, προσθέτουσα, ότι "ή συγκατάθεση του ύποκειμένου δέν επιτρέπει καθ' έαυτήν τήν διεξαγωγή κάθε είδους έπεξεργασίας, όταν αυτή είναι άθέμιτη ή όταν αντίκειται στην αρχή του σκοπού και τής αναγκαιότητας". Και ύποτιθεμένου, ότι τό πράγμα ούτως έχει, ή έπίμαχος άπόφασις θά ώφειλε νά αίτολογήσει, πόθεν προκύπτει ότι ή έννοια τής περί συγκαταθέσεως του ύποκειμένου διατάξεως (άρθρ.5, παρ.1 και άρθρ.7, παρ.2 του Ν.2472)97 είναι οία αναφέρει ή ως άνω άπόφασις. Διότι ως γνωστόν τοιαύτη ρύθμισις (έξαιρέσις τής έξαιρέσεως κατ' ουσίαν) εις τόν νόμον 2472)97 δέν ύπάρχει. Ως εκ τούτου ή έν λόγω άπόφα-

σις ὄφειλε τοῦτο νά τό διευκρινήσῃ ὑπερπερακῶς» (σελ. 3-4).

Θά ἐπαναλάβομεν, τέλος, καί ὅσα ὁ Πρόεδρος Πρωτοδικῶν Γεώργιος Ἀποστολάκης γράφει εἰς τήν ἐμπεριστατωμένην καί συστηματικὴν «Κριτικήν» του (ἐνθ. ἀν.) σχετικῶς μέ τό θρήσκευμα, ὡς στοιχεῖον ἀναγκαῖον καί πρόσφορον διά τήν ἐκπλήρωσιν ἐνός ἀπό τούς σκοπούς ἐκδόσεως τῶν ταυτοτήτων: «Ὁ ἀρμόδιος λοιπόν ὑπάλληλος πού ἐκδίδει τό δελτίο ταυτότητας καί καταχωρεῖ σ' αὐτό τά στοιχεῖα πού προβλέπει τό ἄρθρο ν.1599)1986, ὅπως τροποποιήθηκε ἀπό τό ἄρθρο 2, ν.1988)1991, ὄντας ὑποχρεωμένος ἀπό τό νόμο, θεμιτά ἐπεξεργάζεται τό σχετικό ἀρχεῖο, διότι σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 5, παρ. 2 περ. α' ν. 2372)97 «κατ' ἐξαίρεση ἐπιτρέπεται ἡ ἐπεξεργασία καί χωρίς τή συγκατάθεση (τοῦ ὑποκειμένου), ὅταν... β) ἡ ἐπεξεργασία εἶναι ἀναγκαία γιά τήν ἐκπλήρωσιν ὑποχρεώσεως τοῦ ὑπευθύνου ἐπεξεργασίας, ἡ ὁποία ἐπιβάλλεται ἀπό τό νόμο καί... δ) ἡ ἐπεξεργασία εἶναι ἀναγκαία γιά τήν ἐκτέλεση ἔργου δημόσιου συμφέροντος ἢ ἔργου πού ἐμπίπτει στήν ἄσκηση δημόσιας ἐξουσίας καί ἐκτελεῖται ἀπό δημόσια ἀρχή...». Ἐπειδή ὅμως τό θρήσκευμα εἰδικότερα συνιστᾷ εὐαίσθητο δεδομένο, μπορεῖ κατ' ἐξαίρεση ν' ἀποτελέσῃ ἀντικείμενο ἐπεξεργασίας, δηλαδή καταχωρίσεως στά δελτία ταυτότητας, ὅταν ὁ πολίτης (ὑποκείμενο) ἔδωκε γραπτά τή συγκατάθεσή του. Γι' αὐτό ἡ προαιρετικότητα στήν ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος, εἴτε ἐπιβλήθῃ μέ νέο νόμο εἴτε μέ (συσταλτικὴ) ἐρμηνεία τοῦ ἰσχύοντος, καθιστᾷ ὄχι ἀπλῶς θεμιτή, ἀλλά καί νομικῶς χρήσιμη τήν ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος στά δελτία ταυτότητας» (σελ. 12).

8. Περαιώνοντες τήν ὄντως πολύπτυχον καί ἐργώδη προσπάθειαν τῆς νομικῆς προσεγγίσεως ἢ θεωρήσεως τοῦ θέματος τῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος εἰς τό δελτίον ταυτότητος ἐκάστου Ἑλληνος πολίτου, καταλήγομεν εἰς ὠρισμένα συμπεράσματα, δυνάμενα ν' ἀποτελέσουν τήν βάση ἢ τήν ἀφορμὴν διά τὰς περαιτέρω διαβουλεύσεις καί ἀποφάσεις:

α) Ἔχομεν τήν πεποιθήσιν, ὅτι τό θέμα, τό ὅποιον μᾶς ἀπασχολεῖ, δέν ἀποτελεῖ ἀπλῶς μέρος, ἀλλά συνυφαίνεται καί διαπλέκεται μετά τοῦ μείζονος προβλήματος τῆς ἐπιδιωκομένης συρρικνώσεως τοῦ ρόλου καί τῆς ἀποστολῆς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐντός τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας ἀφ' ἐνός, καί ἀφ' ἑτέρου εἰς τόν πα-

ραγκωνισμόν καί τήν τοποθέτησιν Της εἰς τό περιθώριον τῆς δημοσίας ζωῆς, διά τῆς ἐξουδετερώσεως τῆς συνταγματικῶς κατώχυρμένης διοικητικῆς ἀνεξαρτησίας, ἐσωτερικῆς αὐτοτελείας καί ἐλευθερίας, ἐπιτεύγματα καί προϋποθέσεις διά τήν ἀπρόσκοπτον καί ἐπιτυχή ἄσκησιν τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ σωτηριώδους ἔργου Αὐτῆς. Διά μίαν εἰσέτι φορᾶν θεωρητικά καί νομικιστικά κατασκευάσματα, χωρίς νά ἐκφράζουν τόν λαόν, προβάλλουν ὡς ἐπιγεννήματα τοῦ ὄραματος ἐνός λαϊκοῦ ἢ λαϊκιστικοῦ κράτους, εἰς τό ὅποιον οἱ ἐθνικοὶ θεσμοὶ πρέπει νά συμπιεστοῦν, ἡ ἐθνικὴ ταυτότητα νά ἀποχρωματισθῇ, ἡ θρησκευτικὴ πίστις, διαζευγμένη ἀπό τήν ἐλληνικὴν παιδεία, νά παύσῃ νά ἐκφράζῃ τήν αὐτοσυνειδησίαν καί ἰδιοπροσωπίαν ὄλων ἐκείνων, οἱ ὅποιοι θαύτατα τήν ἀποδέχονται καί τήν βιώνουν.

β) Τό ἐγερθέν, ὡς μή ὄφελεν, ζήτημα δέν εἶναι καί δέν ἔμπορεῖ νά εἶναι ἐν ἀπλοῦν ἢ θεωρητικόν νομικόν ζήτημα, ὅπως μετ' ἐπιμονῆς καί ἐπιτάσεως ὑποστηρίζουν οἱ θιασῶται τοῦ νομικοῦ ἐρασιτεχνισμοῦ ἢ οἱ ἐκπρόσωποι ἀναξιόπιστων καί παρωχημένων πλέον ἰδεολογικῶν ἀγκυλώσεων. Διότι ἀφορᾷ εἰς οὐσιαστικά στοιχεῖα τῆς προσωπικῆς καί τῆς ἐθνικῆς ταυτότητος τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν, οἱ ὅποιοι εἰς τήν συντριπτικὴν των πλειονοψηφίαν ἀξιῶνουν, μέ οἰασδήποτε προϋποθέσεις καί ὑποχωρήσεις, τήν ἀναγραφὴν τοῦ θρησκευματος καί εἰς τὰς παλαιάς, αἱ ὁποῖαι ἐξακολουθητικῶς ἐκδίδονται ὑπὸ τῶν Ἀστυνομικῶν Ἀρχῶν, καί εἰς τὰς νέας ταυτότητος. Διά τήν ἐπιτυχίαν αὐτῆς τῆς ἐντόνου καί ποικίλως φορτισμένης ἐπιθυμίας οἱ πιστοὶ ἐμπιστεύονται τούς ἐκκλησιαστικούς ποιμένας, τούς Ἐπισκόπους των, καί ζητοῦν τήν ἄμεσον παρέμβασιν των διά τήν ὑπεράσπισιν τοῦ νομίμου προσωπικοῦ δικαιώματος αὐτῶν, τόσον εἰς τό ἐθνικόν, ὅσον καί εἰς τό εὐρωπαϊκόν δίκαιον.

γ) Ὁ εὐσεβὴς Ἑλληνικὸς λαὸς περιτράνωσ ἀπέδειξε ἤδη τήν ἰδιαιτέραν εὐαίσθησίαν καί τήν ἀγωνιώδη ἀνησυχίαν του διά τήν ἐξέλιξιν τοῦ θέματος τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος εἰς τό δελτίον τῆς ταυτότητός του. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, εὐαίσθητος δέκτης αὐτῶν τῶν συναισθημάτων ὁλοκλήρου τοῦ πληρώματος, παρά τόν ἀρχικόν αἰφνιδιασμόν της, ἐπεδίωξεν καί προθύμως συνεφώνησεν, ἵνα συμβάλῃ εἰς τήν λύσιν τοῦ προβλήματος

δι' ενός εποικοδομητικού διαλόγου μετά των αρμοδίων της Πολιτείας. Σφάλματα περί την τακτικήν και ἀδέξιοι χειρισμοί δέν ἀπέτρεψαν ἀνεπιθυμήτους ἀντιπαραθέσεις. Προσωπικῶς, ἔστω καί τήν ὑστάτην αὐτήν στιγμήν, ἔχομεν δι' ἐλπίδος, ὅτι ὁ εἰλικρινῆς διάλογος ἤμπορεῖ ν' ἀποδώσῃ θετικά ἀποτελέσματα, διότι χωρεῖ ἐντός τοῦ πλαισίου, τό ὁποῖον διέγραψεν ἡ πρωθυπουργική δευτερολογία εἰς τήν Βουλήν, καθ' ἣν «εἶναι σαφές, ὅτι πρέπει νά ὑπάρχει ἕνα χρονικό διάστημα γιά νά ἐκδοθοῦν οἱ Ἐγκύκλιοι, νά προετοιμασθῇ αὐτή ἡ διαδικασία», διά τήν ἐφαρμογήν τῆς Ἀποφάσεως τῆς Ἀρχῆς καί πρὸς τοῦτο τό πλαίσιον ἐναρμονίζονται καί οἱ πρόσφατοι λόγοι κορυφαίου στελέχους τῆς Κυβερνήσεως, τό ὁποῖον ἐδήλωσεν: «... Σέ κάθε περίπτωση τό περιεχόμενο τῆς ἀποφάσεως τῆς Κυβέρνησης ἀφήνει περιθώρια χρόνου, μιά καί θά ἐφαρμοστῆ μέ τήν προσαρμογή τῆς διαδικασίας ἐκδόσεως ταυτοτήτων στίς ὁδηγίες τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνωσης. Στό πλαίσιο αὐτό μένει ἐπαρκῆς χρόνος γιά συζήτηση, διάλογο καί κατανόηση τῆς ἐν λόγω ἀπόφασης». Καί συνεπλήρωσεν ὁμολογιακῶς: «Ὁρθοδοξία καί Ἑλληνισμός, στήν ἱστορική τους ἐξέλιξη, μέ τήν ταύτιση τήν ὁποῖαν εἶχαν, διαμόρφωσαν στή χώρα μας μιά ἰδιαιτερότητα, τῆς ὁποίας εἴμαστε ὅλοι κοινωνοί καί μέτοχοι καί αὐτό τό διαπιστώνουμε καθημερινά»⁴¹. Ἄν τοῦτο τό πνεῦμα εἶχεν ἐπικρατήσῃ ἢ ἄν θά πρυτανεύσῃ, κάλλιστα ἤμποροῦν νά ἀποφευχθοῦν βίαιαι ἀντιδράσεις ἢ διχαστικά τάσεις εἰς τό μέλλον. Διά τόν λόγον τοῦτον καί ἡ Διαρκῆς Ἱερά Σύνοδος καί πολλοί ἐξ ἡμῶν προετίναμεν τήν μετάθεσιν τοῦ ὅλου ζητήματος, εἰς τήν κυρίαρχον βούλησιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, καταλήξαντες εἰς τήν μετριοπαθῆ πρότασιν τῆς προαιρετικῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευέματος εἰς τās νέας ταυτότητας, καίτοι ἡ θέσις αὐτή δέν εἶναι ἀπολύτως σύμφωνος μέ τήν αὐστηράν ἐκδοχήν τῆς ποιμαντικῆς εὐθύνης τῆς διοικήσεως Ἐκκλησίας ἐναντι τῶν μελῶν της.

δ) Εἶναι τεκμηριωμένον καί ἀποδεδειγμένον, ὅτι ἡ προσχεδιασμένη, ἀντιδεοντολογικῶς προεξαγγελθεῖσα, βεβιασμένως ληφθεῖσα καί δημοσιοποιηθεῖσα ὑπό τῆς Ἀρχῆς τοῦ ν. 2472)1997

«σύστασις», κέκτηται παράνομον καί ἄκυρον χαρακτήρα, ὡς στερουμένη νομικοῦ ἐρείσματος, διότι τόσον ἡ Ὁδηγία 46)1995 τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινοβουλίου καί τοῦ Συμβουλίου διά τήν προστασίαν τῶν φυσικῶν προσώπων ἐναντι τῆς ἐπεξεργασίας δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρος, ὅσον καί ὁ, κατ' οὐσίαν τήν ὁδηγίαν αὐτήν κυρῶν, νόμος 2472)1997 διά τήν προστασίαν τῶν φυσικῶν προσώπων ἐναντι τῆς ἐπεξεργασίας δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρος, δέν ἀπαγορεύουν ἢ ἀποκλείουν τήν συλλογήν καί τήν ἐπεξεργασίαν τοῦ εὐαίσθητου δεδομένου τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων ὑπό τήν αὐτονόητον, βεβαίως, προϋπόθεσιν τῆς ὑπό τοῦ ὑποκειμένου ἐλευθέρας ρητῆς καί γραπτῆς δηλώσεως καί συγκαταθέσεως. Τό δικαίωμα προσωπικῆς ἐπιλογῆς τοῦ πολίτου δέν σχετικοποιεῖται ἢ δέν καταργεῖται δι' ἰδεολογικῶν προκαταλήψεων ἢ πλασματικῶν συλλογισμῶν καί ἐρμηνειῶν τοῦ ὑφισταμένου δεσμευτικοῦ νομικοῦ πλαισίου, ὡς τοῦτο καθορίζεται ἀπό τόν ἰσχύοντα καί μὴ καταργηθέντα νόμον 1988)1991, τό ἄρθρον 3 τοῦ ὁποῖου διαλαμβάνει καί τό θρήσκευμα ὡς ὑποχρεωτικῶς ἀναγραφόμενον εἰς τόν καθιερωμένον νέον τύπον δελτίου ταυτότητος.

ε) Ὁ ὑπό τῆς Ἐκκλησίας σεβασμός τοῦ Συντάγματος καί τῶν νόμων τοῦ Κράτους καί κατά τήν υπεράσπισιν ἐννόμου καί συνταγματικῶς κατοχυρωμένου δικαιώματος τῶν μελῶν της εἶναι δεδομένος καί αὐταπόδεικτος. Δι' ἡμᾶς, καί ἄν ἀκόμη γίνῃ δεκτὴ ἢ ἄποψις περὶ τῆς ἀντισυνταγματικότητος τῆς ἀναγραφῆς, τό δικαίωμα τοῦ θρησκευτικοῦ ἀπορρήτου εἶναι προσωπικόν καί εἰς τόν πολίτην παρέχει δικαίωμα ἀρνήσεως. Δέν παραχωρεῖται ἐκ τῶν διατάξεων τοῦ Συντάγματος δικαιοδοσία εἰς τήν Ἀρχήν νά ἀποφασίσῃ διά λογαριασμόν τοῦ πολίτου ἀπαγόρευσιν καταγραφῆς τοῦ θρησκευέματος εἰς τό δελτίον ταυτότητος. Οἱ Ὁρθόδοξοι Ἕλληνες πολῖται προβάλλουν διά τῶν ἀρμοδίων ἐκκλησιαστικῶν Ὁργάνων τήν ἐφαρμογήν ἰσχύοντος καί οὐδέποτε καταργηθέντος νόμου, ὡς εἶναι ὁ ν. 1988)1991, ὁ ὁποῖος ὀρίζει τήν ὑποχρεωτικὴν ἀναγραφὴν τοῦ θρησκευέματος εἰς τὰ δελτία ταυτότητος. Ἡ μακροχρόνιος καί ἀδιατάρακτος αὐτὴ πρακτικὴ καί εἰς τό μέχρι τοῦδε ἰσχύον καί ἐφαρμοζόμενον ν.δ. 127/1969 καί εἰς τούς ν. 1599/1986 καί 1988/1991, δέν εὐρίσκειται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τήν Ὁδηγίαν 46)1995 τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινοβουλίου, οὔτε πρὸς τόν κυρωτικόν

41. Ἄκης Τσοχατζόπουλος, Ὑπουργός Ἀμύνης. Αἱ δηλώσεις ἐγένοντο εἰς Θεσσαλονίκην καί ἐδημοσιεύθησαν εἰς τόν ἡμερήσιον Τύπον τῆς 23.5.2000. Βλ. ἐφημ. «Βραδυνή» τῆς ἰδίας ἡμέρας.

της 'Οδηγίας αυτής νόμον 2472)1997 του 'Ελληνικού Κοινοβουλίου περί της προστασίας του ατόμου από την έπεξεργασίαν δεδομένων προσωπικού χαρακτήρος και δή εύαισθήτων. Μή πειθόμενοι, ότι ο νόμος ούτος και ή επ' αυτού έρειδομένη επίμαχος σύστασις της 'Αρχής καταργούν τον ν.1988)1991, καλούμεθα νά αποτρέψωμεν τό δυσμενές διά τό 'Ορθόδοξον Πλήρωμα αποτέλεσμα, έξ ὧσων έγέγοντο και ὧσων διαφαίνεται ότι έπέρχονται, κινούμενοι εντός τῶν θεσμοθετημένων πλαισίων τῶν άρθρων 4 και 9 τοῦ ν. 590) 1977, «Περί Καταστατικῶ Χάρτου της 'Εκκλησίας της 'Ελλάδος».

στ) Διά τήν έξοδον εκ της κρίσεως και τήν επαναφοράν της ήρεμίας εις τήν συνείδησιν τῶν πιστῶν, εκτός τῶν καταλλήλων χειρισμῶν και τῶν συναινετικῶν διαδικασιῶν ή 'Εκκλησία οφείλει νά μετέλθῃ πᾶν νόμιμον και πρόσφορον μέσον διά τήν αποφυγήν της ήθικῆς και κοινωνικῆς βλάβης. 'Η θεωρία σχεδόν ὁμοφώνως δέχεται, ότι ή υπό της 'Αρχῆς ληφθεῖσα απόφασις έχει χαρακτήρα «συστάσεως» και ή κρατική υπηρεσία, πρὸς ἣν απευθύνεται, ήμπορεῖ ν' ἀρνηθῆ ἄνευ συνεπειῶν τήν εφαρμογήν της. Περαιτέρω κρίνεται ὡς μή νόμιμος και κατ' ἀκολουθίαν ἄκυρος. 'Η επίσημος και πανηγυρική ἀκύρωσις αὐτῆς υπό τοῦ 'Ανωτάτου ἀκυρωτικῶ Δικαστηρίου (ΣτΕ) αποτελεί επιδιωκτέαν λύσιν, κατόπιν ὠρίμου σκέψεως ὡς πρὸς τήν ἐπιλογήν εκείνου, τό ὅποῖον θά προσβληθῆ, τοῦ χρόνου της ὑποβολῆς της αἰτήσεως και τοῦ προσώπου - φυσικοῦ ή νομικοῦ - τό ὅποῖον θά ὑποβάλῃ τήν αἴτησιν. Πάντα τά μέσα ταῦτα εις τήν διακριτικῆν διαχείρισιν της Διοικούσης 'Εκκλησίας ὑποχρεῶνουν εις τήν αποφυγήν λήψεως βεβιασμένων και εν θερμῶ ἀποφάσεων, ἀνεξαρτήτως τοῦ γεγονότος, ότι ἤδη ἔσπευσαν ἀνεξέλεγκτα ἀπό τήν 'Εκκλησίαν πρόσωπα νά καταθέσουν προσφυγᾶς εις τό Συμβούλιον της 'Επικρατείας.

ζ) Εἰδικώτερον ή ἀναγραφῆ τοῦ θρησκευήματος εις τά δελτία ταυτότητος συνιστᾶ μέν έπεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρος εύαισθήτου περιεχομένου, πλὴν ὅμως ή έπεξεργασία του ἀπό τά ἀρμόδια ὄργανα τοῦ Κράτους, γινομένη εις ἐκπλήρωσιν νομίμου ὑποχρεώσεως τοῦ ὑπευθύνου έπεξεργασίας ὑπαλλήλου, είναι θεμιτή. Τό στοιχείον τοῦ θρησκευήματος είναι δεδομένον, συναφές, πρόσφορον και εις οὐδεμίαν περίπτωση ὑπερβολικόν (κατά τήν έννοιαν τοῦ άρθρου 4, παρ. 1 περ. β', ν. 2472)1997) διά τόν εκ

τοῦ νόμου ταχθέντα σκοπόν της έπεξεργασίας. Ὡς τοιοῦτος σκοπός διά τά δελτία ταυτοτήτων ὀρίζεται ἀπό τόν νόμον, εκτός ἀπό εκείνον της ἀποδείξεως της ταυτοπροσωπίας τοῦ κατόχου (άρθρο 6, παρ. 1, ν. 1599)1986), και ή καταπολέμησις της γραφειοκρατίας διά της παροχῆς δυνατότητος εις τούς πολίτας νά ἀποδεικνύουν ἀπ' εύθείας διά της επιδείξεως της ταυτότητος διαφόρους προκριθείσας ἀπό τόν νομοθέτην έννόμου ιδιότητάς των. Μεταξύ τούτων περιλαμβάνεται και τό θρησκευμα, θεωρουμένου μετά τῶν ἄλλων ιδιοτήτων ὡς ἀναγκαίων διά τήν ἐνάσκησιν δικαιωμάτων ή ἐκπλήρωσιν ὑποχρεώσεων (άρθρο 7 ν.1599)1986). 'Εξ ἄλλου ή γραπτή συγκατάθεσις τοῦ κατόχου της ταυτότητος (ὑποκειμένου) διά τήν ἀναγραφῆν τοῦ θρησκευήματος είναι ἀναγκαία. Τοιουτοτρόπως ή πρόδλεψις ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευήματος εις τό ἄρθρον 3 τοῦ ν. 1599)1986 πρέπει νά ἐρμηνευθῆ ὡς προαιρετική. Αἱ νομικαί αἰτιολογίαι της ὑπ' ἀριθμ. πρωτ. 910 Συστάσεως της 'Αρχῆς Προστασίας Δεδομένων Προσωπικοῦ Χαρακτήρος, ότι σκοπός της έπεξεργασίας τῶν δεδομένων ταυτοτήτων είναι μόνον ή ἀπόδειξις της ταυτοπροσωπίας τοῦ κατόχου και συνεπῶς ή ἀναγραφῆ τοῦ θρησκευήματος δέν είναι ἀναγκαία διά τήν ὑλοποίησιν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ, είναι επιλεκτικαί και ἔλλιπεις, διότι παραβλέπεται έντελῶς ὁ διαγραφόμενος εις τό ἄρθρο 7 τοῦ ν. 1599)1986 παράλληλος σκοπός τῶν δελτίων ταυτότητος ὡς ἀποδεικτικοῦ μέσου διαφόρων έννόμων ιδιοτήτων τοῦ κατόχου διά τήν καταπολέμησιν της γραφειοκρατίας. Συνεπῶς τό διατακτικό της Συστάσεως δέν είναι νόμιμο και οἱ παραλήπται αὐτῆς δέν έχουν ὑποχρεῶσιν συμμορφώσεως⁴².

η) Οἱ προκατελημμένοι ιδεολῆπται σκοπίμως παρερμηνεύουν τό ἄρθρον 3 τοῦ ισχύοντος Συντάγματος, εἰδικώτερον δέ τοῦ κατά παράδοσιν διατηρουμένου ὄρου «ἐπικρατοῦσα θρησκεία», διά νά συναχθῆ δι' αὐθαιρέτων νομικῶν συλλογισμῶν τό ἐπιθυμητόν δι' αὐτούς συμπέρασμα, ότι δηλαδή τό ἄρθρον τοῦτο εισάγει ἀντίφασιν πρὸς τό ἄρθρον 13, δι' οὔ κατοχυροῦται ή ἐλευθερία της θρησκευτικῆς συνειδήσεως και της λατρείας, και, κατά συνέπειαν, έγείρεται γενικώτερον ζήτημα ἀναθεωρήσεως τοῦ ὑφισταμένου συνταγματικοῦ πλαισίου, τοῦ status εις τās σχέσεις 'Εκκλησίας και Πολι-

42. Πρὸβλ. Γ. Ἀποστολάκη, ένθ. ἀν., σελ. 13.

τείας μέ τήν παράλληλον εξαφάνισιν ἐκ τοῦ μελλοντικοῦ καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Πολιτείας πάσης, ἔστω και ἀπλῆς, ἀναφορᾶς, εἰς τήν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, εἰς τὰς θρησκευτικὰς καί ἐθνικάς ἀξίας. Τό ἄρθρον 3, ἔστω και διά τοῦ διαπιστωτικοῦ χαρακτηρος, τόν ὁποῖον λέγουν ὅτι κέκτηται, δέν ἀντιφάσκει, ἀλλά συνηγορεῖ πρός τήν ἐν γένει θρησκευτικήν ἐλευθερίαν, τήν ὁποίαν ἡ «ἐπικρατοῦσα» θρησκεία ἐπιδιώκει και ὑπέρ αὐτῆς. Δι' αὐτόν ἀκριδῶς τόν λόγον και συνετάχθημεν ὑπέρ τῆς προστασίας τοῦ δικαιώματος ἐκδηλώσεως τῆς θρησκείας καί τῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος εἰς τὰς ταυτότητας ὄχι μόνον θετικῶς, ἀλλά και ἀρνητικῶς. Θετικῶς μέν νά ἐκδηλώνωνται και νά δημοσιοποιῶνται αἱ θρησκευτικάί πεποιθήσεις και πᾶσα θρησκευτική δραστηριότης, ἀρνητικῶς δέ νά μήν ἀποκαλύπτωνται και νά μένουν κρυφαί κατά τήν ἐλευθεραν βούλησιν τοῦ προσώπου.

θ) Ἡ θεμελιώδης ἀρχή τοῦ Δημοσίου Διεθνούς και Εὐρωπαϊκοῦ Δικαίου διά τήν κατοχύρωσιν τοῦ δικαιώματος αὐτοπροσδιορισμοῦ τῶν πολιτῶν εἰς θέματα θρησκείας καί ἐθνότητος, ἡ θεμελιούσα και καταξιόνουσα ἐξ ἴσου τήν ἐλευθερίαν τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως, λειτουργεῖ ὡσαύτως διττῶς. Καί ὑπέρ τῶν ἐπιθυμούντων τήν ἀναγραφὴν τοῦ θρησκευματος εἰς τὰς νέας ταυτότητας καί ὑπέρ τῶν ἀρνούμενων τήν ἀναγραφὴν. Εἶναι ἐπί τοῦ προκειμένου καθοριστική καί ἀποκαλυπτική τῶν ἀναληθῶν ἰσχυρισμῶν ὠρισμένων κύκλων ἡ εἰς Ἑλληνα εὐρωβουλευτήν δοθεῖσα ἀπάντησις εἰς ἐρώτησίν του, διά τῆς ὁποίας, ἐντός τῶν πλαισίων τῆς δημιουργίας κοινῆς εὐρωπαϊκῆς ταυτότητος, ἐκάλει τήν Ἐπιτροπήν τῆς ΕΟΚ νά ἀσκήσῃ πιέσεις «στὶς ἀρμόδιες ἑλληνικὲς ἀρχές οὕτως ὥστε, στὰ πλαίσια τῶν ἀρχῶν τῆς μὴ διάκρισης τῶν πολιτῶν καί τῆς ἐλεύθερης διακίνησής τους και δεδομένου ὅτι τό βασικό στοιχεῖο τῆς Ευρώπης τῶν πολιτῶν συνίσταται στήν πολυφωνία τῶν ιδεῶν και παραδόσεών της, στή χριστιανική κληρονομιά και τήν ἀνεξιθρησκεία της και στή θεμελιώδη προσήλωσή της στήν ἐλευθερία, τήν κοινωνική δικαιοσύνη, τήν ἀνοχή και τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα, νά ἀποφευχθῇ ἡ ἀναγραφὴ θρησκευματος στὶς ἑλληνικὲς ταυτότητες, ὅπως αὐτό συμβαίνει στὰ ὑπόλοιπα κράτη μέλη». Ἡ ἀπάντησις ἦτο ἐπί λέξει: «Τό περιεχόμενο και ἡ μορφή τῶν δελτίων ταυτότητος εἶναι ἓνα θέμα πού ἐναπόκειται στήν ἀποκλειστική ἀρμοδιότητα τῶν κρατῶν - μελῶν. Ἡ Ε-

πιτροπή δέν ἔχει κανένα σχέδιο γιά τήν καθιέρωση ἐνός κοινοῦ εὐρωπαϊκοῦ δελτίου ταυτότητος. Αὐτή καθεαυτή ἡ ἀναγραφὴ τοῦ θρησκευματος στὰ ἑλληνικά δελτία ταυτότητος δέν εἶναι ἀξιοκατάκριτη ἀπό ἀποψη κοινοτικοῦ δικαίου»⁴³.

Μετ' αὐτῆς δέον ὅπως συνεκτιμηθῇ ἡ πρόσφατος και ἠῦξημένου κύρους ὑπ' ἀριθμ. 11 Δήλωσις διά τό καθεστῶς τῶν Ἐκκλησιῶν, υἱοθετηθεῖσα και προσαρτηθεῖσα εἰς τήν τελικὴν Πρᾶξιν τῆς Συνθήκης τοῦ Ἀμστερνταμ, ἡ ὁποία ἔχει ὡς ἐξῆς: «Ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση σέβεται και δέν προδικάζει τό, σύμφωνα μέ τό ἐθνικό δίκαιο, καθεστῶς τῶν ἐκκλησιῶν και τῶν θρησκευτικῶν ἐνώσεων ἢ κοινοτήτων στὰ κράτη - μέλη».

ι) Παρεπόμενον σοβαρώτατον και πολυπλοκώτατον τοῦ ἀπασχολοῦντος ἡμᾶς σήμερον προβλήματος ἀποτελεῖ, ἀφ' ἐνός μέν ἡ ἐπιχειμένη θεσμοθέτησις τῶν νέων ἠλεκτρονικῶν ταυτοτήτων, μεθ' ὧν καθ' ὑπερβολὴν συνδέεται και ὁ ἀριθμὸς 666, ἀφ' ἐτέρου δέ ἡ περιβόητος Συνθήκη Schengen, τῆς ὁποίας ἡ ἐφαρμογὴ ὀλοκληροῦται. Ἀμφότερα ταῦτα δέν ἔχουν ἄμεσον σχέση μετὰ τῆς νομοθεσίας περὶ τῆς προστασίας τῶν προσωπικῶν δεδομένων, οὔτε ἀσφαλῶς ταυτίζονται μετὰ τῶν. Ἡ ἀκροτελευτίος νύξις εἰς τὰς παραμέτρους αὐτάς ἐπιχειρεῖται ὑφ' ἡμῶν εἰς τό σημεῖον τοῦτο τῆς Εἰσηγήσεως καθὼς και περὶ αὐτῶν γίνεται πολὺς λόγος και τό ἐρώτημα ἀνακύπτει ἐντονον. «Τί θά πράξῃ ἡ ἀνεξάρτητος Ἀρχὴ προστασίας προσωπικῶν δεδομένων, ὅταν εἰς τὰς ἠλεκτρονικάς ταυτότητας θά περιληφθῇ λευκὴ λωρίς (ἠλεκτρομαγνητικὴ) περιλαμβάνουσα και εὐαίσθητα προσωπικά δεδομένα, μὴ ἀναγνώσιμα μάλιστα διὰ τῶν φυσικῶν ὀφθαλμῶν, γεγονός καταφῶρος προσβάλλον τήν θρησκευτικὴν συνείδησιν τῆς συντριπτικῆς πλειονοψηφίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ»; Ἡ πῶς θά ἀντιδράσῃ ἡ Ἀρχὴ, ὅταν κατά τήν ἐφαρμογὴν τῆς Συνθήκης Schengen, θά συγκεντρῶνται και θά ἀρχειοθετῶνται ἠλεκτρονικῶς προσωπικά δεδομένα, προασπίζοντα τήν δημοσίαν τάξιν και ἀσφάλειαν τῶν Κρατῶν - Μελῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως (τρομοκρατία, ναρκωτικά κ.ἄ.), μετ' αὐτῶν δέ, ἀνεξελέγκτως και ἀσφαλῶς, και πλήθος ἄλλων εὐαισθητῶν προ-

43. Ἐρώτησις ἀριθμ. 94 τοῦ κ. Παπαγιαννάκη, 4-0012/93. Συζητήσεις τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινοβουλίου, ἀριθμ. 3-426/307 τῆς 20.1.93.

σωπικῶν δεδομένων; Πρόκειται περί δυσεπιλύτων προβλημάτων, πρό τῶν ὁποίων ἡ ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος εἰς τὰς νέας συνήθειες ταυτότητας ἀποτελεῖ μέρος μόνον καί πτυχήν μίαν. Ἐκτός ἐάν δεχθῶμεν - ὑπεστηρίχθη καί τοῦτο τό ἐνδεχόμενον, - ὅτι ἐν ὄψει τῆς ἐπελεύσεως αὐτῶν, στρέφεται καί ἐξαντλεῖται τό ἐνδιαφέρον εἰς τήν ἀναγραφὴν τοῦ θρησκευματος εἰς τὰς νέας, παραδοσιακοῦ χαρακτήρος, ταυτότητας, προλειαινόντες οὕτως ἀσυνειδήτως τήν ὁδόν τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῆς τῆς Συνθήκης, τήν ὁποίαν ἀνώτατος παράγων ἐχαρακτήρισεν, ὑπερτάτην μορφήν εὐρωπαϊκῆς ἐνοποιήσεως καί τῆς νέας ἠλεκτρονικῆς ταυτότητας.

Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τήν παροῦσαν Συνέλευσιν, συνεχίζουσα τήν μακράίωνα ἐκκλησιαστικὴν καί συνοδικήν παράδοσιν τῆς, καλεῖται, διὰ τῶν ἀποφάσεων Αὐτῆς, νά ἀμβλύνη καί νά περιορίσῃ τήν αὐστηράν καί ἀχμηράν πολιτειακὴν νομιμότητα διὰ τοῦ δροσοδόλου πνεύματος τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου τῆς ἀληθείας, μὴ ἀφισταμένη τῆς κανονικότητος. Ἐπιτυγχάνουσα νά γίνῃ ἀποδεκτὴ ἡ βούλησις τῆς συντριπτικῆς πλειονοψηφίας τῶν Ἑλλήνων Πολιτῶν νά ἀναγράφεται εἰς τὰ δελτία ταυτότητας τό θρησκεύμα, θά πλήξῃ τήν ἐπιπολάζουσαν ἐνδοκοσμικότητα, τήν ὁποίαν καλλιεργοῦν οἱ κρατικισταί, θά ἀνατρέψῃ τήν ἐπιδιωκομένην μεταβολήν τῆς θρησκευούσης Ἑλληνικῆς Πολιτείας εἰς Κράτος λαϊκόν ἢ κοσμικόν, θά ἐπιτύχῃ, ὥστε νά διατηρηθοῦν, δι' ὅσους θέλουν καί ἐπιθυμοῦν, ἄθικτα τὰ ἐλληνορθόδοξα στοιχεῖα τῆς ἐθνικῆς ταυτότητας, διότι δι' αὐτῶν ὁ Ἕλλην ἀείποτε αὐτοπροσδιορίζεται καί προβάλλει αὐθεντικῶς τήν ἰδιοπροσωπείαν αὐτοῦ ἐντός τῆς συνεχῶς διευρυνομένης κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καί τῆς Εὐρώπης ἄνευ συνόρων.

Εὐλαβῶς προτεινόμεν - μένοντες ἐντός τῶν πλαισίων τῆς παρούσης εἰσηγήσεως-, ὅπως ἐξουσιοδοτηθῇ ὁ τε Μακαριώτατος Πρόεδρος καί ἡ ἐντολοδόχος τῆς Ἱεραρχίας Διαρκῆς Ἱερά Σύνοδος, ἵνα καί διὰ τῶν εἰς τήν διάθεσιν τῆς Ἐκκλησίας νομίμων μέσων ἐπιτευχθῇ τελικῶς ἡ προαιρετικὴ ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος εἰς τὰ δελτία τῆς ταυτότητας.

Αἱ περί τοῦ πρακτέου προτάσεις τῆς Ἐκκλησίας, μετά τὰς κυβερνητικὰς ἐξαγγελίας περί τῆς ἀπαγορεύσεως ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος εἰς τὰ Δελτία τῶν Ἀστυνομικῶν Ταυτοτήτων τῶν Ἑλλήνων Πολιτῶν*

*Ἰπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου
Ἀλεξανδρουπόλεως κ. Ἀνθίμου*

Ἀπὸ ἓνα σημαντικό ἀριθμὸ εἰσηγήσεων πού μέ ἀξίωσε ὁ Ἅγιος Θεός νά κάμω κατὰ τήν διάρκεια τῆς τριακονταπενταετοῦς ἐκκλησιαστικῆς μου ἱερατικῆς ζωῆς, τήν μεγαλύτερη δυσκολία συνήνητσα στήν παροῦσα εἰσηγήσει, σχετικὰ μέ τό ζήτημα πού ἐδημιουργήθηκε ἀπὸ τήν ἀπόφασιν τῆς Κυβερνήσεως νά διαγραφῇ τό Θρησκεύμα ἀπὸ τίς νέες ἀστυνομικῆς Ταυτότητες τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν. Ἡ εἰσηγήσει μου ἀνετέθη κατόπιν ἀποφάσεως τῆς Διαρκοῦς Ἱεράς Συνόδου καί τοῦ Μακαριωτάτου Προέδρου αὐτῆς, καί εὐχαριστῶ γιά τήν μετ' ἐμπιστοσύνης ἀνάθεσιν αὐτῆς τῆς εὐθύνης. Εἶμαι βέβαιος ὅτι τήν μετὰ πικρίας δυσκολία γιά τήν ἀντιμετώπισιν αὐτοῦ τοῦ θέματος τήν ἔχομε ἤδη γευθῆ ὄλοι, ἐπειδή εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νά προβάλλωμε στήν παροῦσα περίστασιν ἀντίστασιν στόν αὐταρχισμό πού ἐπιδεικνύει τό Κράτος μας ἐναντι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία ὑπῆρξε ὁ ὑπ' ἀριθμόν 1 παράγων τῆς διασφαλίσεως τῶν ἐθνικῶν καί πολιτιστικῶν γνωρισμάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Καί ταυτόχρονα αὐτός ὁ παράγων, ἡ

*Εἰσηγήσει κατὰ τήν Συνεδρίασιν τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τῆς 6ης Ἰουνίου 2000.

«Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ», χωρίς νά ἐγκαταλείψῃ ποτέ τήν σωτηριώδη ἀποστολή της ὡς Σῶμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, μέ θυσίες μαρτυριῶν, διώξεων, αἱμάτων καί θανάτου κληρικῶν καί λαϊκῶν, συνετέλεσε ὑπέρ πάντα ἄλλον στήν ἐθνική ἀπελευθέρωση καί στή σύσταση καί συγκρότηση τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ Κράτους, τό ὁποῖο ἀποτελεσματικά καί εὐεργετικά συνεχίζει νά στηρίζῃ μέχρι σήμερα. Οἱ σημερινοί πολιτικοί ἄνδρες τῆς Πατρίδος μας θά ἔπρεπε νά ἀναζητήσουν τίς πρώτες διακηρύξεις τῶν Ἐθνικῶν Συνελεύσεων τῶν προγόνων μας γιά τήν ἐλευθερία καί τήν Ἑλλάδα καί ἀκόμη νά μελετήσουν τίς ὁμολογίες τοῦ Ἰωάννη Καποδίστρια καί τοῦ Σπυριδῶνος Τρικούπη στή Βουλή τῶν Ἑλλήνων, ἀλλά καί ἄλλων πολιτικῶν ἀνδρῶν, γιά τήν συμβολή καί τήν ἀμετακίνητη ἀξία τῆς ὀρθοδόξου πίστεως στή ζωή τοῦ ἔθνους τῶν Ἑλλήνων. Ἡ μελέτη αὐτή ἐπιβάλλεται ἀπό σεβασμό στήν ἐθνική μας παράδοση. Ἐμεῖς οἱ κληρικοί, πού ζοῦμε τήν παρούσα κρίσιμη καμπή τοῦ ἀμφιλεγόμενου νέου γενικοῦ προσανατολισμοῦ τῆς Ἑλλάδος πρός τήν Εὐρώπη, διακατεχόμεθα ἀπό τά συναισθήματα τοῦ ἱεροῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὅταν ἔγραφε «ἔξωθεν μάχαι καί ἔσωθεν φόβοι» (Β' Κορ. ζ', 5). "Ὅταν λέμε οἱ κληρικοί, ἐννοοῦμε τούς Ἐπισκόπους, τούς Πρεσβυτέρους, τούς Μοναχούς καί τίς Μοναχές ἀλλά καί ὅλο τόν εὐσεβῆ λαό πού ἐμπιστεύεται τούς ποιμένες του καί συνεργάζεται μέ αὐτούς γιά τούς ἱερούς σκοπούς καί τήν δόξα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

Ἐμεῖς ὅλοι, λοιπόν, αἰσθανόμενοι τήν καταπιεστική καί καταθλιπτική μεταχείριση τῆς Ἐκκλησίας μας ἀπό τήν Πολιτεία κατά τήν τελευταία δεκαετία, ἀποροῦμε καί διερωτώμεθα: Τί κακό ἔπραξεν ἡ Ἐκκλησία μας καί συνεχῶς οἱ κρατοῦντες ἀποφασίζουν νά μᾶς θέτουν φραγμούς;

• Μήπως δέν εἴμεθα ἄξιοι τῆς ἀποστολῆς μας, γιά τήν ὁποία προσπαθοῦμε καί ἀγωνιζόμεθα, ἂν καί ἔχομε καί τίς ἀνθρώπινες ἀτέλειές μας;

• Μήπως δέν τηροῦμε τούς νόμους τοῦ Κράτους;

• Μήπως δέν βοηθοῦμε τόν λαό μας στίς βιωτικές καί πνευματικές του ἀνάγκες;

• Μήπως δέν συντελοῦμε στή διατήρηση τῆς κοινωνικῆς ἰσοροπίας;

• Μήπως δέν βοηθᾶμε τήν Πατρίδα:

• Μήπως προκαλοῦμε κανέναν;

• Τί κακό ἐκάναμε ἐμεῖς καί πρό πάντων ἡ Ἐκκλησία καί δέν μᾶς ἀφήνουν ἡσύχους, ἐπί δεκαπέντε χρόνια τώρα, στήν εἰρηνική ἀποστολή μας.

Κανένα κακό δέν ἐκάναμε. Ἡ πορεία τῆς Ἐκκλησίας εἶναι πορεία θυσιῶν γιά τό πλήρωμά της, πού εἶναι καί ὁ λαός τοῦ Κράτους μας.

Ἵπενθυμίζομε, λοιπόν:

• Πρώτη ἐπίθεση γιά τήν ἐκκλησιαστική περιουσία.

• Δεύτερα ἐπίθεση γιά ἐπέμβαση στήν ἐκκλησιαστική διοίκηση Ἐνοριῶν καί Μητροπόλεων.

• Τρίτη ἐπίθεση τό Αυτόματο Διαζύγιο.

• Ἀκολουθεῖ ἡ σφοδρή ἐπίθεση γιά τόν πολιτικό γάμο.

• Ἐγκρίνονται οἱ ἀμβλώσεις.

• Συνεχεῖς οἱ ἀναφορές στό χωρισμό Ἐκκλησίας καί Πολιτείας, γιά ἐκφοβισμό.

• Καί τώρα ἡ διαγραφή τοῦ θρησκευματος ἀπό τίς ταυτότητες μέ ἀπειλούμενες ἄλλες ἐπεμβάσεις.

Αὐτή εἶναι ἡ στάση τοῦ Κράτους, ἡ κάποιων πολιτικῶν καί τῶν συμβούλων των ἔναντι τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἐπί 2000 χρόνια συνυπάρχει μέ τόν Ἑλληνισμό;

Συμφέρει στό σημεῖο αὐτό νά θυμηθοῦμε τούς λόγους τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ γιά δική μας ἐνίσχυση: «*Εἰ ἐμέ ἐδίωξαν καί ὑμᾶς διώξουσι. Εἰ τόν λόγον μου ἐτήρησαν καί τόν ὑμέτερον τηρήσουσι*» (Ἰω. ιε', 20).

Συναγωνίζονται διάφοροι εἰδικοί καί μή εἰδικοί, κρατικοί ἐκπρόσωποι καί ἰδιῶτες, σέ δημόσιες συζητήσεις, γιά νά ὑποστηρίξουν τίς θρησκευτικές μειονότητες πού ὑπάρχουν στήν Ἑλλάδα καί ὑποστηρίζουν ὅτι πρέπει νά διαγραφῇ τό θρήσκευμα ἀπό τήν ταυτότητα χάριν τῶν μελῶν αὐτῶν τῶν μειονοτήτων. Ἐμεῖς ὑποστηρίζομε ὅτι κατ' ἀρχήν ὅλες οἱ μειονότητες διαβιοῦν στήν Ἑλλάδα ὑπό ἄριστες συνθήκες ἐλευθερίας, δημοκρατίας καί δικαιομάτων. Θεωροῦμε ὅλους τούς ἑτεροδόξους καί ἑτεροθρήσκους ὡς συμπατριῶτες Ἑλληνες πολῖτες καί πρέπει νά συμφωνοῦν κι αὐτοί στή διαπίστωση ὅτι ἀσκοῦν ὅλα τά θρησκευτικά τους καθήκοντα ἐλεύθερα καί ἀνεμπόδιστα.

Ὁφείλομε ὅμως νά ὁμολογήσωμε μέ εἰλικρίνεια, ὅτι

• Οἱ παπικοί Καθολικοί ἔχουν ὡς κέντρο, ὅπου καί δίδουν ἀναφορά, τήν παπική Ἔδρα στή Ρώμη.

• Οἱ Προτεστάνται ἔχουν τά κέντρα τους σέ γνωστές εὐρωπαϊκές πρωτεύουσες.

• Οἱ Ἰεχωβάδες δίδουν λογαριασμό στό Μπρϋκλιν τῆς Ἀμερικῆς.

• Οἱ Ἑβραῖοι ἀναφέρονται στό Ἑβραϊκὸ Λόμπυ τῆς Ὀλλανδίας καί τῆς Ἀμερικῆς.

• Οἱ Μουσουλμάνοι εἶναι συνδεδεμένοι μέ τήν Σαουδική Ἀραβία καί τήν Ἄγκυρα.

Ποιοί ἀπομένουν δεμένοι ἄρρηκτα μ' αὐτή τήν πολύπαθη Πατρίδα μας, τήν Ἑλλάδα, μέσω τῆς Ἐκκλησίας τους; Ποιοί ἀναφέρονται μόνο στήν Ἑλλάδα καί θυσιάξονται γι' αὐτήν; Μόνον οἱ Ὁρθόδοξοι Ἕλληνες Χριστιανοί. Ἀξίζει, λοιπόν, νά διαγράψωμε ἀπό τήν ταυτότητά τους τήν ὁμολογία τους ὅτι εἶναι Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί; Σήμερα, ἐνῶ τά παιδιά μας, τῶν Χριστιανικῶν οἰκογενειῶν, φυλάσσουν τίς σκοπιές κατά μῆκος τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου στά σύνορά μας πρὸς τήν Τουρκία, οἱ ἀντιρρησίες συνειδήσεως, τάχα στρατιῶτες, τοποθετήθηκαν στούς Δήμους καί στίς Δ.Ο.Υ. τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως καί τῆς Ὁρεστιάδος, ὅπου καί ἀσκοῦν τήν προπαγάνδα τους, λαμβάνοντες καί ἐπίδομα 60.000 δραχμές μηνιαίως.

Μακριά ἀπό αὐτή τήν ποταπότητα καί τόν συμβιβασμό, οἱ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί τῶν ἀρχῶν τοῦ νέου 21ου αἰῶνα ἐπιστρέφουμε στά πρόσωπα καί στά ὀνόματα καί στίς πράξεις τῶν ἐθνικῶν ἀγωνιστῶν πατέρων μας, πού ξεκίνησαν τήν Ἑλληνική Ἐπανάσταση μέ σύμβολο τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνα τόν Τίμιο Σταυρό, μέ σύνθημα «*Ἐν τούτῳ τῷ σημείῳ, νικῶμεν*» καί τό πρῶτο τους ἐπίσημο ἔγγραφο ἄρχιζε μέ τίς λέξεις «*Ἡμεῖς τό Ἑλληνικόν Ἔθνος τῶν Χριστιανῶν*».

Ἐμεῖς, οἱ Ὁρθόδοξοι Ἕλληνες Χριστιανοί, ἱερός κλῆρος καί λαός, προσβλέπομε πρὸς τό πρόσωπο τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, γιά νά ἐνισχύσωμε τήν πίστη μας καί νά χαροῦμε τήν ἐλευθερία μας. Ἐμεῖς ἐντάσσομε τήν ἐλευθερία μας στό θεῖο ἔργο τῆς Ἐκκλησίας, ἐπειδή μόνον ἔτσι δέν παύει ποτέ ἡ ἐλευθερία μας νά εἶναι ἀληθινή. Ἡ ἐλευθερία τοῦ εἶναι μας. Ἡ πορεία τοῦ Ἔθνους μας κρέμε-

ται ἀπό τό ἐλεύθερο ἀνάβλυσμα τῶν λυτρωμένων συνειδήσεων. Καί ὁ Θεός ἀκόμη δέν ἐπινοεῖ τήν ἐλευθερία, ἀλλά τήν στοχάζεται αἰῶνια καί ὕστερα «*εἶπε καί ἐγένετο*». Οἱ δικοί μας ἄρχοντες καί ταγοί ἀποφασίζουν τήν ἐλευθερία γιά λογαριασμό μας. Οὐσιαστικά ἐπιχειροῦν νά κλειδώσουν τήν ἐλευθερία μας σέ δικά τους δεσμοτήρια. Γι' αὐτό ἀντιδράσαμε στήν πλειονότητά μας κατά τῆς κυβερνητικῆς ἀποφάσεως νά μὴν ἀναγράφεται τό «Χριστιανός Ὁρθόδοξος» στίς νέες ταυτότητες. Καί δέν εἶναι μόνον αὐτός ὁ σκοπός τους. Κρυφοί κάλαμοι καί νοσηρές σκέψεις βάλλουν ἐναντίον τῆς πίστεως καί τῆς ἱστορίας μας, προετοιμαζόμενοι γιά νέες ἐπεμβάσεις, μέχρις ὅτου φθάσουν στούς τελικοὺς στόχους τους. Ἔτσι θίγονται ὅλα τὰ δικαιώματά μας. Οἱ Ὁρθόδοξοι στήν Ἑλλάδα δέν εἴμεθα μόνον Χριστιανοί. Εἴμεθα καί Ἕλληνες πολῖτες, μέ ὅλα τά ἐξ αὐτοῦ ἐξασφαλιζόμενα δικαιώματα.

Καί δέν ἀγνοοῦμε βεβαίως ὅτι ἡ ἄσκηση τῶν ἀτομικῶν καί πολιτικῶν δικαιωμάτων εἶναι κατά τό Σύνταγμα μας ἀνεξάρτητη ἀπό τή θρησκευτική πίστη τοῦ καθενός. Αὐτό ὅμως σημαίνει ὅτι καί οἱ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί μποροῦν νά ἐκφράζουν ἐλεύθερα τήν γνώμη τους γιά τήν σωστή νομοθετική ρύθμιση «ὄλων» τῶν θεμάτων πού ἀπασχολοῦν τήν κοινωνία στήν ὁποία ζοῦν. Αὐτή τήν ἐλευθερία τῆς ἐκφράσεως ἐπὶ «ὄλων» τῶν θεμάτων τήν ἔχουν καί οἱ κληρικοί, διότι ἡ ιδιότης τοῦ κληρικοῦ μιᾶς θρησκείας (τήν ὁποῖαν ιδιότητα μποροῦν καί νά ἀποκρύψουν, ὅπως κάνουν ὠρισμένοι ἀπό τοὺς μὴ ὀρθόδοξους) δέν συνεπάγεται στέρηση τῆς ιδιότητος τοῦ πολίτου. Γι' αὐτό λυπούμεθα γιά τήν διατυπωθεῖσα ἀπαράδεκτη ἄποψη τοῦ ὑπουργοῦ Τύπου ὅτι ἡ Ἐκκλησία δέν μπορεῖ νά εἶναι συνομιλητής μέ τήν Πολιτεία σέ θέματα πού ἀφοροῦν τοὺς πολῖτες. Αὐτό εἶναι πρωτάκουστο στά ἑλληνικά δεδομένα, ὅταν τά θέματα πού συζητοῦνται ἀφοροῦν καί στή θρησκευτική πίστη καί στήν Πατρίδα.

Τοποθετημένος προσωπικά ἀπ' ἀρχῆς ὑπὲρ τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευήματος στίς ταυτότητες, ἐξακολουθῶ νά πιστεύω ἀνυποχώρητα ὅτι αὐτό ἦταν τό χρέος τῆς Κυβερνήσεως. Νά κρατήση δηλαδή ἀναλλοίωτη καί ἀπαράγραπτη τήν ἀναγραφή αὐτή, ἀπό σεβασμό στήν παράδοση, στήν προφανῆ θέληση τῆς μεγάλης πλειονοψηφίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καί στίς πρώτες διακη-

ρύξεις τῶν προγόνων μας, ὅταν ἔχυναν τό αἷμα τους, γιά νά μᾶς φτιάξουν τό Ἑλληνικό Κράτος.

Ἐναντι αὐτῆς τῆς θέσεως ἐσημειώθηκε ἡ ὑποχώρηση, γιά συμβιβασμό, πού θά ὠδηγοῦσε στήν προαιρετική ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος ἀπό τούς πολῖτες. Ἡ λύση αὐτή υἰοθετήθηκε ἀπό πολλούς καί ἐπολεμήθηκε ἀπό ὄσους δέν ἐπιθυμοῦν καθόλου τήν ἀναγραφή.

Τήν παρελθοῦσα Παρασκευή ὅμως ἐπληροφορηθήκαμε τήν ἀποψη, τήν διατυπωθεῖσα ὑπό μερικῶν νομικῶν Συμβούλων τῆς Ἐκκλησίας μας, ὅτι δηλαδή δέν ὑπάρχουν εὐνοϊκαί ἢ καί νόμιμοι προϋποθέσεις γιά νά διεκδικήσωμε τήν ἀκύρωση τῆς ἀποφάσεως τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς «Ἀρχῆς» καί ἐπομένως ἡ προσφυγή στό δικαστήρια καί συγκεκριμένα στό Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας δέν πρόκειται νά ἔχει τό ἐπιθυμητό ἀποτέλεσμα. Δέν πρέπει ὅμως νά διαφεύγη τῆς προσοχῆς μας, ὅτι τό ζήτημα πού ἐδημιουργήθηκε δέν εἶναι μόνο νομικό. Εἶναι ταυτόχρονα καί ζήτημα ἠθικό, ποιμαντικό, ἐθνικό καί πολιτικό. Ἠθικό, διότι ἀθετήθηκε μιᾶ συμφωνία καί ἀγνοήθηκε ἡ Ἐκκλησία γιά θέμα πού εἶχε ἐκδηλώσει τό ἔντονο ἐνδιαφέρον της, ποιμαντικό, διότι ἐπεκράτησε ἀναταραχή στό ποιμνίό της καί ἐξηγέρθησαν αἱ συνειδήσεις τῶν πιστῶν, ἐθνικό, διότι ἄπτεται θεμάτων ἀσφαλείας, ἀξιοπρεπείας, αὐτοτελείας καί ἐνότητος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καί πολιτικό, ὅπως τό προσδιορίζουν πολιτικά κόμματα.

Ἐπί πλέον, ἄλλοι νομικοὶ ἐπιστήμονες, ἰσάξιοι τῆς Ἐπιτροπῆς Νομικῶν Συμβούλων, ὑποστηρίζουν τήν δυνατότητα καί τό δικαίωμα τῆς προαιρετικῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος στίς ταυτότητες, ἀναφερόμενοι μάλιστα καί στίς ἀποφάσεις τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐπιτροπῆς ἀνθρώπινων δικαιωμάτων τῆς 4/12/84 καί τῆς 8/9/93. Ἐκεῖ ὀρίζεται ὅτι «οἱ Ἐθνικές Ἀρχές δικαιοῦνται νά ἀπαιτήσουν ἀπό ἕνα πολίτη νά δηλώσῃ τίς θρησκευτικές πεποιθήσεις του, χωρὶς αὐτό νά ἀποτελῇ παραβίαση τοῦ ἀτομικοῦ δικαιώματος». Ἄρα ὁ κάθε πολίτης μπορεῖ νά δηλώνῃ τά θρησκευμά του, ὅταν τό θέλῃ.

Ἡ Ἐκκλησία μας εὐρίσκεται ἐνώπιον ἐνός πελωρίου θέματος καί καλεῖται, βάσει τῶν Εἰσηγήσεων, τῶν Προτάσεων καί τῶν Συζητήσεων, νά λάβῃ ἀποφάσεις γιά νά διακηρύξῃ τήν ἀλήθεια, νά

ὑπερασπισθῇ τά δικαιώματα τοῦ λαοῦ μας, νά ἀντισταθῇ στήν ἀθεΐα καί νά παρηγορήσῃ τούς Χριστιανούς, οἱ ὅποιοι καί πικραίνονται καί ἀγανακτοῦν καί ἔντονα διαμαρτύρονται ἀπό ὅσα ἐπιχειροῦνται ἢ σχεδιάζονται ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας.

Γιά νά ἐπιτύχῃ ὁ ἀγώνας μας, γιά νά φανοῦμε ἀντάξιοι τῶν περιστάσεων, γιά νά δικαιώσωμε τίς προσδοκίες τῶν Χριστιανῶν μας καί γιά νά σεβασθοῦμε τήν διδασκαλία καί τό παράδειγμα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, «ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τήν ψυχὴν αὐτοῦ τίθει ὑπὲρ τῶν προβάτων», ἔχομε ἱερό χρέος νά ἀγωνισθοῦμε ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου καί τῆς Ἑλληνορθόδοξου Παραδόσεως, ἐνωμένοι καί δυνατοί. Γιά τήν ἐπιτυχία αὐτοῦ τοῦ ἀγώνα παραθέτομε τίς ἀκόλουθες πρακτικές προτάσεις, ἐκκινοῦντες ἀπό τήν ἐπιθυμία τῆς εἰρηνικῆς ἐπιλύσεως τῆς διαφορᾶς, ἔστω καί τώρα.

Α'. Συναινετική Πρόταση.

Ἀπόφαση καί Πρόταση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος πρὸς τήν Κυβέρνηση τῆς Χώρας μας σήμερα, ἡ ὁποία θά ἐπιδοθῇ ἐγγράφως, ὑπὸ Τριμελοῦς ἐξ Ἀρχιερέων Ἐπιτροπῆς, πρὸς τόν Πρωθυπουργό κ. Κωνσταντῖνο Σημίτη ἢ διὰ τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Παιδείας καί Θρησκευμάτων κ. Πέτρου Εὐθυμίου πρὸς τόν κ. Πρωθυπουργό. Μὲ τήν Πρόταση αὐτή ἡ Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας νά ζητή-

1. Ἀπόφαση τῆς Κυβερνήσεως γιά ἀποδοχή τῆς προαιρετικῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος στίς νέες ταυτότητες. Τό μέτρο αὐτό προτείνεται καί ἀπό ἐπωνύμους πολιτικούς, νομικούς, πανεπιστημιακούς Καθηγητάς, καί ἄλλους εἰδικούς.

2. Ἀπόφαση τῆς Κυβερνήσεως γιά ἀναστολή ἐφαρμογῆς τῆς ἀποφάσεως τῆς Ἐπιτροπῆς Δαφέρομου περὶ μὴ ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος στίς νέες ταυτότητες καί συγκρότηση Μεικτῆς Ἐπιτροπῆς ἀπὸ ἐκπροσώπους τῆς Πολιτείας καί τῆς Ἐκκλησίας, γιά νά μελετήσῃ ἐξ ὑπαρχῆς τό θέμα καί νά ἐνημερωθοῦν ἀμοιβαῖα καί οἱ δύο πλευρές γιά τίς θέσεις, τὰ ἐπιχειρήματά τους καί τούς σκοπούς τους ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ, καί τῶν συναφῶν θεμάτων. Μὲ τόν τρόπο αὐτό θά ἐπέλθῃ εἰρήνευση στό λαό μας, θά κυριαρχήσουν ψύχραιμοι σκέψεις καί θά ἀποτραποῦν δυσάρεστοι καταστάσεις.

Β'. Παθητική αντίσταση.

Αυτό σημαίνει:

1) Άπραξία και απουσία συμμετοχής σε όσα επιβάλλει για τις ταυτότητες ή εξουσία, χωρίς να έρωτηθῆ ὁ λαός. Τό δικαίωμα τῆς ἐλευθέρως ἐκφράσεως τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως ἐπιτρέπει τήν ἄρνηση ἐφαρμογῆς πολιτικῶν ἀποφάσεων. Ἔτσι, π.χ. οἱ ἐλεύθερες συνειδήσεις τῶν Χριστιανῶν πολιτῶν μπορεῖ νά ἀποφασίσουν ὅτι δέν δέχονται νά λάβουν τίς νέες ταυτότητες. Δέν δέχονται νά ὑπογράψουν σ' αὐτές, ἀφοῦ δέν ἀναφέρεται τό θρησκευμά τους, γεγονός πού ἔγινε ἀναφαίρετο δικαίωμα μετά ἀπό χρήση ἐξήντα χρόνων.

2) Διάγγελμα ἢ Διακήρυξη τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστοδοῦλου ὡς Προέδρου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας, πρὸς τό πλήρωμα τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας γιά ἐνίσχυση, ἐνθουσιασμό, ὑπομονή καί παρηγορία στή δοκιμασία πού μᾶς βρῆκε καί μᾶς ἀπειλεῖ μέ τά χειρότερα. Κήρυξη ἐπιφυλακῆς γιά τά δικαιώματα τῆς Ἐκκλησίας.

3) Ἀντίστοιχες διακηρύξεις σέ ὅλες τίς ἐπαρχίες ἀπό τοὺς Σεβασμιωτάτους Μητροπολίτας, καί ὅλα αὐτά μέσω τῶν ραδιοτηλεοπτικῶν δικτύων, τοῦ Τύπου καί προφανῶς τοῦ ἄμβωνος τῶν Ἐκκλησιῶν μας μέ ὁμιλίες τῶν ἱεροκηρῦκων μας.

4) Ἐρευνα γιά τήν κατασκευή αὐτοκολλήτου σήματος ἀνεξαρτήτου στήν ἐξωτερική πλαστική ἐπιφάνεια τῆς νέας ταυτότητας, μέ ἐμφανῆ τήν ἐνδειξη Χριστιανός Ὁρθόδοξος. Προφανῶς ἡ ἐπικόλληση τοῦ σήματος στό πλαστικό περίβλημα δέν ἀποτελεῖ ἀλλοίωση τῆς θεωρημένης ἀπό τό Κράτος ταυτότητας. Παράλληλη πρόταση μπορεῖ νά εἶναι ἡ χάραξη τοῦ Τιμίου Σταυροῦ μέ τά ἀρχικά γράμματα τῶν λέξεων «Ὁρθόδοξος Χριστιανός» ἐκατέρωθεν τοῦ ἱεροῦ Συμβόλου.

Γ'. Ἄμεση ἀγωνιστική τακτική.

1) Στήν τακτική αὐτή ἐντάσσεται ἡ γενική κινητοποίηση τοῦ λαοῦ μέ κορυφαίες ἐκδηλώσεις τίς μεγάλες παλλαϊκές συγκεντρώσεις, στήν Ἀθήνα καί στή Θεσσαλονίκη, ἐνδεχομένως καί σέ ὅλες τίς Πρωτεύουσες τῶν Νομῶν τῆς Χώρας. Τό πρῶτῃ τῶν ἡμερῶν τῶν συγκεντρώσεων νά τελεσθοῦν θεῖες Λειτουργίες στοὺς Ἱεροὺς Να-

οὺς τῶν Ἐνοριῶν, τῶν Ἱερῶν Μονῶν καί τῶν Ἱερῶν Προσκυνημάτων ὅλης τῆς χώρας. Σέ μιά τέτοια περίπτωση εἶναι ἀνάγκη νά ἡγήσῃ ἐκκλησιαστικός συναγερμός καί τό ἀποτέλεσμα νά εἶναι ἓνας συνταρακτικὸς σεισμός πού νά θέσῃ σέ κίνηση ὅλες τίς συνειδήσεις τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν. Ἐνας γενικός ξεσηκωμός πού θά ὀδηγήσῃ τοὺς κυβερνῶντας σέ ἀναθεώρηση τῶν γνωστῶν ἀποφάσεών τους, εἰς βάρος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μας. Μιά φωνή, μιά κραυγή, ἓνα πανορθόδοξο σύνθημα: «Κάτω τά χέρια ἀπό τὴν Ἐκκλησία καί ἀπό τοὺς Ἑλληνες Ὁρθοδόξους». Πρὶν ἀπό τὴν πιθανή ἀπόφασί μας γιά τὴν διοργάνωση αὐτῶν τῶν συγκεντρώσεων ἀπαιτεῖται σοβαρὸς καί ὑπεύθυνος σκεπτικισμὸς γιά τὴν ἐξασφάλιση τοῦ μεγίστου δυνατοῦ πλήθους καί τὴν ἀποτροπὴ ξενοκίνητης καί ἀπρόβλεπτης προκλήσεως, αὐτοῦ πού λέγεται κοινῶς «προδοκάτσια». Μιά κεντρικὴ ἐπιτροπὴ μέ ἐπὶ μέρους Ἐπιτροπές θά προετοιμάσῃ λεπτομερῶς τὸν σχεδιασμό καί τὴν πραγματοποίηση τῆς συγκεντρώσεως, τό ἀργότερο μέχρι τῆς 28ης τοῦ τρέχοντος μηνὸς Ἰουνίου. Στὴν ὅλη κινητοποίηση εἶναι πρόδηλη ἡ συμμετοχὴ τῆς ἀδελφῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης καί προφανῶς τῶν Ἱ. Μητροπόλεων τῆς Δωδεκανήσου.

2) Ἐκδοση εἰδικῶν ἐντύπων, πού θά ἐπιμεληθοῦν εἰδικευμένοι ἄνθρωποι μέ εὐφυΐα καί γνώση, καί ὅπου θά κυριαρχοῦν σύντομα καί περιεκτικὰ κείμενα γιά τίς θέσεις τῆς Ἐκκλησίας, σκίτσα καί φωτογραφίες. Διαφώτιση ἐπὶ τοῦ θέματος σέ συγκεντρώσεις ἱερέων, ἐνοριτῶν, συνεργατῶν, ὑπαλλήλων τῶν ἰδρυμάτων καί σέ εὐρύτερο κύκλο Χριστιανῶν μας. Ἐνέργειες γιά ἐκδοση ψηφισμάτων ἀπὸ Δημοτικά Συμβούλια, Ὁργανισμοὺς, Συλλόγους καί Σωματεῖα. Ἐπιδίωξί μας πρέπει νά εἶναι τό περιεχόμενό τους νά μὴ περιορίζεται στό αἶτημα τῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευμάτος στίς ταυτότητες, ἀλλὰ στήν ἀποτροπὴ τῶν σχεδιαζομένων καί μὴ κρυπτομένων ἐπεμβάσεων τῆς Πολιτείας εἰς βάρος τῆς Ἐκκλησίας μας. Ὅλα αὐτά ὑπὸ τό γενικὸ σύνθημα «Κάτω τά χέρια ἀπό τὴν Ἐκκλησία καί τοὺς Ἑλληνες Ὁρθοδόξους».

3) Νά χρησιμοποιήσωμε ὅλες τίς ἐφημερίδες καί τά περιοδικὰ σ' ὅλη τὴν ἐπικράτεια καί τά ἐντυπα τοῦ ἐξωτερικοῦ. Νά παροτρύνωμε τοὺς δυναμένους νά γράφουν γιά τὴν σύνταξη ἄρθρων καί τὴν ἀποστολὴ ἐπιστολῶν ἐπὶ τοῦ θέματος σ' ὅλα τά ἐντυπα μέσα.

Τὰ ἐκκλησιαστικά ἔντυπα ὄλων τῶν Ἐνοριῶν, ὄλων τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων καί τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ μας Κέντρου νά ἀφιερῶ-
σουν κύρια ἄρθρα, ἀπόψεις καί σχόλια σχετικά μέ τίς θέσεις τῆς
Ἐκκλησίας. Αὐτονόμη, ὅσο καί πολύτιμη, θά εἶναι ἡ ἐπίσκεψη
τῶν ἱερέων - ἐφημερίων ἀπό σπίτι σέ σπίτι καί ἀπό μαγαζί σέ μα-
γαζί γιά ἐνημέρωση τῶν πιστῶν.

4) Νά συγκροτηθῆ ὑπό τῆς Δ.Ι.Σ. εἰδική Ἐπιτροπή, μέ τήν
συμμετοχή λαϊκῶν θεολόγων καί νομικῶν Χριστιανῶν, ἡ ὁποία θά
κληθῆ νά μελετήσῃ τήν ὠφελιμότητα, τήν χρησιμότητα καί τήν δυ-
νατότητα ἐκδόσεως ἐνός «Δελτίου Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς Ὁμο-
λογίας» (ἢ πίστεως ἢ μαρτυρίας) γιά τοὺς ὀρθοδόξους Ἕλληνες
Χριστιανούς

4α) Νά ζητηθῆ ἀπό τόν λαό «διά βοῆς» ἡ παραίτηση τοῦ κ.
ὑπουργοῦ Δικαιοσύνης, ἐάν δέν παραιτηθῆ τῶν ὑπό τοῦ ἰδίου ἀνα-
κοινωθέντων σχεδίων εἰς βάρος τῶν Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν καί
τῆς Ἐκκλησίας.

5) Σέ περίπτωση πού ὁ ἀσφυκτικός κλοιός τῆς κρατικῆς ἐξου-
σίας εἰς βάρος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μας ἐξακολουθήσῃ νά
ἐκδηλώνεται ἐντονώτερα, τότε ἡ Ἐκκλησία, κατ' ἐξοχήν προσευχο-
μένη, θά χρησιμοποιήσῃ τόν ὀργανωτικό μηχανισμό της πρὸς τήν
ἐξῆς κατεύθυνση. Θά συγκεντρώσῃ ἀπό ὅλη τήν Ἑλληνική Ἐπικρά-
τεια ἑκατομμύρια ὑπογραφές τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν, πού θά δια-
δηλώνουν τήν διαφωνία τους γιά τήν κυβερνητική πολιτική ἐναντι
τῆς Ἐκκλησίας καί θά ζητοῦν Δημοψήφισμα. Οἱ ὑπογραφές θά πα-
ραδοθοῦν ὡς τόμοι στόν κ. Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, γιά νά ἐνη-
μερώσῃ τήν Κυβέρνηση. Ἐάν δέν ὑπάρξῃ δημοκρατικό ἀποτέλεσμα
ἀπό τήν διάσταση τῆς βουλήσεως τοῦ λαοῦ καί τῆς ἐξουσίας, θά
παρακληθῆ ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, γνωστός γιά τήν φι-
λοπατρία του καί τόν σεβασμό του πρὸς τήν Ἐκκλησία, νά παραι-
τηθῆ τῶν καθηκόντων του, ὅποτε θά προκηρυχθοῦν ἐκλογές.

Αὐτά εἶναι μέτρα εἰρηνικά καί δημοκρατικά καί ὄχι ἱεροί
πόλεμοι πού ἀπάδουν στήν Ὁρθοδοξία. Οἱ Ἕλληνες κληρικοί καί
λαϊκοί, μέλη τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, δέν φοβοῦμεθα τά δυ-
σμενῆ μέτρα πού λαμβάνονται ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας διά λόγους
ἰδιοτελείας ἢ συμφέροντος. Διαφωνοῦμε γιά τήν κατεύθυνση πρὸς
τήν ὁποία ἐξωθείται ὁ Ἑλληνισμός, καθὼς ἡ Παγκοσμιοποίηση

ἀπειλεῖ νά ἰσοπεδώσῃ μιὰ ἱστορική ἐθνότητα, ὅπως εἶναι οἱ Ἕλ-
ληνες, χωρίς νά προβάλλεται καμιά ἀντίσταση μέ ὄπλα τίς πνευ-
ματικές ἰδιαιτερότητες τοῦ λαοῦ μας. Μέ τίς θεωρίες γιά τό ἐμπό-
ριο, τίς χρηματικές συναλλαγές, τήν κίνηση τῶν ἀγορῶν, τίς ἰσοτι-
μίες τῶν νομισμάτων καί τό φόβητρο τῆς Τεχνολογίας, μέ τόν θρί-
αμβο δηλαδή τοῦ ὕλισμοῦ, δέν ἐξασφαλίζεται ἡ ἐπιβίωση γιά κανέ-
να μικρό Κράτος, μά πρό πάντων γιά τό Κράτος τῶν Ἑλλήνων.
Καί ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, ἐνῶ ὁ Κύριος Πρωθυπουργός προβάλλει
τό ἀναπότρεπτο φάσμα τῆς παγκοσμιοποιήσεως, ἀποσιωπᾶ
σκληρές διεργασίες στόν Εὐρωπαϊκό χῶρο, ὅπως ἡ πρόταση τοῦ
Ἑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν τῆς Γερμανίας Fisser, ὁ ὁποῖος ἐπρότεινε
ἤδη τήν συγκρότηση ὁμοσπονδίας Γερμανίας, Γαλλίας, Βελγίου,
Ὁλλανδίας καί Λουξεμβούργου, ἀφήνοντας πίσω τίς ἄλλες Χῶρες,
μέ τελευταία στήν οὐρά τήν Ἑλλάδα. Καί ὅπως ἐγράφη προχθές ἡ
πρόταση αὐτή δέν εἶναι ἀπλοῦν πυροτέχνημα. Ὑπάρχει, λοιπόν φό-
βος νά εἴμεθα καί ἀφελληνισμένοι καί τελευταῖοι. Καί ἀποκομμέ-
νοι ἀπό τήν πίστη καί ἔσχατοι. Ἐνῶ οἱ ἰσχυροί τῶν μεγάλων ἐθνῶν
φροντίζουν γιά τά συμφέροντά τους.

Θά περατώσω τήν ἐκθεση τῶν Προτάσεων μου μέ τέσσαρες
ἐπιγραμματικές ἐπισημάνσεις:

1. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἀπό τοῦ ἔτους 1979, ὅποτε ὁ
ὀμιλῶν ἔκαμε εἰδική εἰσήγηση στήν Διαρκῆ Ἱερά Σύνοδο, εἶναι κη-
ρυγμένη ὑπέρ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ προσανατολισμοῦ τῆς Χώρας μας
καί τῆς θέσεως τῆς Ἑλλάδος ἐντός τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως.
Ἐπὶ τόν ἀπαραίτητο ὄρο τῆς διατηρήσεως τῆς πνευματικῆς καί
πολιτιστικῆς ταυτότητός μας, ὅπως αὐτή διασφαλίζεται ἀπό τήν
ὀρθόδοξη ἐκκλησιαστική μας πίστη καί τήν ἐθνική μας ἱστορική
παράδοση. Αὐτό σημαίνει ὅτι δέν πωλοῦμε καί δέν ἀνταλλάσσομε
τήν πίστη μας, ὄχι μόνο μέ τά 126 δις τοῦ πακέτου Pronti ἀλλ'
οὔτε μέ ὅλα τά θησαυροφυλάκια τῆς Εὐρώπης.

2. Ἐνημερώνωμε τοὺς ἀρμοδίους κρατικούς παράγοντες, ὅτι
οἱ Ἕλληνες Χριστιανοί Πολῖτες, πέραν τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς ἀνα-
γραφῆς τοῦ θρησκευματος, ἀποποιῶνται καί κατηγορηματικά γιά
τίς ὅποιουδήποτε εἶδους ταυτότητές τους, εἴτε τοῦ παρόντος εἴτε
τοῦ μέλλοντος τήν ὑπαρξή τοῦ ἀριθμοῦ 666 καί τό ἠλεκτρονικό
φακέλωμα μέ τό σύστημα Bar Code σ' αὐτές.

3. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ζητεῖ ἀπό τὴν Ἀξιωματικὴ Ἀντιπολίτευση, νὰ λάβῃ ἄμεσα σαφέστερη καὶ ἐνεργότερη θέση στό ζήτημα τῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος στίς ταυτότητες καὶ νὰ προσδιορίσῃ τὴν στάση τῆς στάς ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ Δικαιοσύνης ἀνακοινούμενα σχέδια εἰς ἄραρος τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς αὐτοτέλειας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Οἱ ἐπαινοὶ καὶ οἱ εὐχαριστίες τῆς Ἐκκλησίας ἀνήκουν σ' ἐκείνους τοὺς πολιτικούς ἀνδρας τοῦ κυβερνῶντος κόμματος, τῆς ἀντιπολιτεύσεως καὶ τῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς Βουλῆς κομμάτων γιὰ τίς θέσεις τους ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας.

4. Ἡ Ἐκκλησία ζητεῖ, ἔστω καὶ τώρα, τὸν διάλογο. Ἐάν ἡ Πολιτεία ἀρνηθῇ, ἡ εὐθύνη θὰ βαρύνῃ τὸν Πρωθυπουργό καὶ τὴν Κυβέρνηση. Καὶ ἐάν ὑποθέσουμε ὅτι τελικῶς ἡ ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος στίς ταυτότητες θὰ ἀπαγορευθῇ, ἡ νίκη θὰ εἶναι τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία δὲν δεσμεύεται καὶ θὰ συνεχίσῃ. Τὸ Κράτος δυστυχῶς θὰ ζημιωθῇ, διότι θὰ ἀπωλέσῃ τὸ κύρος καὶ τὴν ἀξιοπιστία του στή συνείδηση τοῦ Λαοῦ. Ἡ Ἐκκλησία θὰ νικήσῃ ἐπειδὴ ἔχει ὄπλο τὴν πίστη, περιεχόμενο τὴν Ἱερὰ Παράδοση καὶ στήριγμα τὸ πλήρωμά της. Ἡ Ἐκκλησία ἐπέζησε ἐπὶ τέσσαρες αἰῶνες χωρὶς Κράτος. Τὸ Κράτος ὅμως χρειάζεται καὶ τώρα τὴν Ἐκκλησία, γιὰ τὴν ἐπιβίωσή του. Εἶναι ἐπίκαιρος ὁ λόγος τῆς Ἀποκαλύψεως γιὰ τὸν αἰώνιο Λόγο Ἰησοῦ Χριστοῦ: «Καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἵππος λευκός, καὶ ὁ καθήμενος ἐπ' αὐτοῦ ἔχων τόξον καὶ ἐδόθη αὐτὸ στέφανος, καὶ ἐξῆλθεν νικῶν καὶ ἵνα νικήσῃ» (Ἀποκ. στ' 2) Ἡμεῖς δὲ ἄς μένωμεν συνεπεῖς εἰς ὅσα «ἐμάθομεν καὶ ἐπιστώθωμεν» (Β' Τιμ. γ', 14).

ΠΟΙΜΑΝΤΟΡΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ 2695 ΤΗΣ ΙΕΡΑΡΧΙΑΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΟΡΘΟΔΟΞΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΛΑΟ

Εὐλογημένε τοῦ Κυρίου Λαέ,

Ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐπικοινωνεῖ μαζί σας, τοὺς Κληρικούς καὶ λαϊκούς, δηλαδή τὸν Λαὸ τοῦ Θεοῦ, ποὺ εἶσθε βαπτισμένοι στό ὄνομα τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ καὶ ἔχετε τὴν δωρεὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ βεβαίως ἐκδηλώνετε αὐτὴν τὴν πίστη σας μὲ διαφόρους τρόπους, γιὰ νὰ σᾶς ἐνημερώσῃ ἐπισήμως γιὰ ἓνα σπουδαῖο θέμα ποὺ ἀπασχολεῖ αὐτές τίς ἡμέρες τὸν ἔντυπο καὶ ἠλεκτρονικό τύπο. Πρόκειται γιὰ τὸ θέμα τοῦ τύπου τῶν νέων ταυτοτήτων καὶ ἰδιαιτέρως γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς ἀναγραφῆς ἢ ἀπαλείψεως τοῦ θρησκευματος ἀπὸ αὐτές. Ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μὲ αἶσθημα εὐθύνης ἀπέναντι τὸν Λαὸ τοῦ Θεοῦ, μὲ σεβασμὸ στίς διαχρονικὲς παραδόσεις αὐτοῦ τοῦ τόπου καὶ μὲ πίστη ἀκλόνητη στὸν Θεὸ αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ σᾶς ἐνημερώσῃ ὑπεύθυνα καὶ εἰλικρινά γιὰ τὸ θέμα ποὺ ἀνέκυψε.

1. Τίς τελευταῖες δεκαετίες ἔγινε πολὺς λόγος γιὰ τὴν ἐνδειξη τοῦ θρησκευματος στίς ταυτότητες. Ψηφίσθηκαν σχετικοὶ νόμοι, ἐκδόθηκαν ὑπουργικὲς ἀποφάσεις, ἀλλὰ δὲν γινόταν αὐτὴ ἡ ἀλλαγὴ στό θρήσκευμα, γιὰτὶ ἀντιδρούσε ὁ Λαὸς τοῦ Θεοῦ, καθὼς ἐπίσης καὶ πολλοὶ Ἕλληνες Ὀρθόδοξοι Βουλευτὲς στό Ἑλληνικὸ Κοινοβούλιο ἀντελήφθησαν τὴν σοβαρότητα τοῦ θέματος καὶ δὲν υἱοθετοῦσαν ἀλλαγές στήν ὑπάρχουσα κατάσταση. Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἀντιμετώπισε τὰ θέματα μὲ ὑπευθυνότητα, νηφαλιότητα, ψυχραιμία, ἀλλὰ καὶ γνώση τοῦ ἀντικειμένου καὶ τῶν προεκτάσεών του. Συ-

νέστησε Ειδική Έπιτροπή, ή όποία μελέτησε όλες τίς παραμέτρους του, απέστειλε σχετικά έγγραφα στους άρμοδίους Έπουργούς, άπέφυγε νά ανακινήσει τό θέμα αυτό κατά τήν προεκλογική περίοδο, πού θά είχε άσφαλώς έπιπτώσεις στά πολιτικά πράγματα, είχε συναντήσεις μέ διάφορους φορείς τής Πολιτείας και άνέμενε νά αντιμετωπισθί ειρηνικώς τό ζήτημα αυτό.

Άλλά και ή Πολιτεία έδειχνε προσοχή και ύπευθυνότητα, παρά τίς διάφορες φωνές πού ακούγονταν και τίς διαδόσεις πού έβλεπαν τό φώς τής δημοσιότητας. Η Πολιτεία έδωσε έπίσημες γραπτές και προφορικές διαβεβαιώσεις ότι θά αντιμετωπισθί τό θέμα συναινετικώς. Για παράδειγμα αναφέρουμε τήν άπάντηση τής Έπουργού Έσωτερικών κ. Βασιλικής Παπανδρέου, πού δόθηκε μέ άφορμή τό σχετικό έγγραφο τής Έρεās Συνόδου, ή όποία διαβεβαίωνε τήν Έερά Σύνοδο ότι οι νέες ταυτότητες δέν θά «έλθουν σέ αντίθεση μέ τό θρησκευτικό αίσθημα τών Έλλήνων πολιτών». Και στήν συνέχεια διαβεβαίωνε: «Πάντως τό Έπουργείο θά λάβει ύπ όψη του τίς άπόψεις σας, όταν θά άρχίσει ή διαδικασία έκδοσης τών νέων ταυτοτήτων, ή όποία έχει σταματήσει λόγω ματαιώσης του διαγωνισμού» (11-5-1999).

Παρά ταύτα, έντελώς ξαφνικά, λίγες ήμέρες μετά τίς βουλευτικές εκλογές και τόν σχηματισμό τής νέας Κυβερνήσεως έτέθη επί τάπητος ή διαγραφή του θρησκευματος από τίς ταυτότητες, μαζί μέ άλλα κρίσιμα θέματα πού προσβάλλουν τήν συνείδηση και τό φιλότιμο του Όρθοδόξου Έλληνικού Λαού και τήν μακροαίωνη ζωντανή παράδοσή μας. Στήν συνέχεια διακόπηκε ό διάυλος έπικοινωνίας τής Πολιτείας μέ τήν Έκκλησία, άκόμη και όταν ή Έεραρχία τής Έκκλησίας, μέ νηφαλιότητα και ψυχραιμία θέλησε νά έπισκεφθί τόν κ. Πρωθυπουργό για νά συζητήσει μαζί του τά θέματα αυτά. Όμως ή προσβλητική, όχι άπλως για τόν Άρχιεπίσκοπο αλλά για όλόκληρη τήν Έεραρχία τής Έκκλησίας, άπάντηση του Πρωθυπουργού τής χώρας και ή ούσιαστική άρνησή του νά δεχθί άντιπροσωπεία τής Έεραρχίας όξυνη άκόμη περισσότερο τήν ήλεκτρισμένη κατάσταση, ή όποία άσφαλώς δέν προήλθε από τήν πλευρά τής Έκκλησίας.

2. Η Έερά Σύνοδος παρακολουθεϊ πάντοτε μέ άνύστακτο ένδιαφέρον όλα όσα έχουν σχέση μέ τά δογματικά ζητήματα και

τίς αλλοιώσεις τής παραδόσεώς μας, μάλιστα τήν σημερινή έποχή πού τείνει νά επικρατήσει ή λεγομένη παγκοσμιοποίηση, μέ τήν όποία, εκτός τών θετικών στοιχείων, έπιχειρείται ή παραθεώρηση και άφομοίωση διαφόρων πολιτιστικών παραδόσεων, καθώς έπίσης ή Έκκλησία άσχολείται, ως πνευματική μητέρα, μέ τά διάφορα προβλήματα πού άπασχολούν τόν λαό. Άλλωστε, τό δόγμα έχει σχέση μέ τό ήθος, και ή εκκλησιαστική παράδοση συνδέεται μέ τίς παραδόσεις του Γένους μας.

Άσφαλώς, μεταξύ τών θεμάτων, μέ τά όποια άσχολείται ή Έερά Σύνοδος, είναι και ή σχεδιαζόμενη έκδοση τών ταυτοτήτων. Βεβαίως, ή έκδοση τών νέων ταυτοτήτων είναι θέμα τής Πολιτείας. Άλλά όμως και ή Έκκλησία έχει βασικό λόγο για τό θέμα, άφ' ενός μέν γιατί εκφράζει τίς άνησυχίες πολλών μελών της, άφ' έτέρου δέ γιατί σέ τέτοια βασικά ζητήματα πρέπει ή Πολιτεία νά διαλέγεται μέ όλους τους φορείς, περισσότερο δέ μέ τήν Έερά Σύνοδο, πού εκφράζει τήν πλειοψηφία του Έλληνικού Λαού.

Τό θέμα τών ταυτοτήτων είναι ένα βασικό και σπουδαίο θέμα, δέν είναι μιá παρονυχίδα, διότι συνδέεται μέ τήν προσωπικότητα τών κατόχων τους και γενικά μέ τίς παραδόσεις του τόπου μας. Είναι δέ γνωστόν ότι ή πραγματική ταυτότητα του Γένους μας δόθηκε από τά πρώτα μετά τήν άπελευθέρωση Συντάγματα στήν Τροιζήνα και στό Ναύπλιο: «Έλληνες είναι όσοι αυτόχθονες τής Έλληνικής Έπικρατείας πιστεύουσιν εις Χριστόν». Η πίστη στόν Χριστό είναι σημαντικό στοιχείο τής παραδόσεώς μας. Γι' αυτό και ή Έερά Σύνοδος επανειλημμένως στό παρελθόν άσχολήθηκε μέ διάφορες πτυχές του ζητήματος αυτού και μέ άποφάσεις και έγκυκλίους της προς τό ποιμνίό της έχει καθορίσει σαφώς τήν στάση της, σχετικά μέ τά στοιχεία τά όποια αναγράφονται σέ αυτές, μέ τήν ένδειξη του θρησκευματος και τόν τρόπο έκτυπώσεώς τους.

Μάλιστα τελευταία ή Έερά Σύνοδος επέλεξε νά προτείνη τήν προαιρετική άναγραφή του θρησκευματος εκφράζοντας έτσι τήν πίστη του Λαού πού διατυπώθηκε μέ ψηφίσματα, διαμαρτυρίες, ύπογραφές και διασώζοντας τήν έκφραση τής έλευθερίας, γιατί είναι γνωστόν ότι τό δικαίωμα τής θρησκευτικής έλευθερίας δέν έχει μόνο τήν άρνητική πλευρά, αλλά και τήν θετική του πλευρά.

Καί είναι γνωστόν ὅτι καμία κοινοτική ὁδηγία δέν συνιστᾶ τήν ἀπάλειψη τοῦ θρησκευματος ἀπό τίς ταυτότητες, ἀντίθετα μάλιστα οἱ διάφορες Συνθήκες καί ἡ ἀπάντηση τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινοβουλίου σέ σχετικό ὑποβληθέν ἐρώτημα, ἀφ' ἐνός μὲν ὑποστηρίζουν τήν ιδιαίτερη πολιτιστική παράδοση κάθε Κράτους, ἀφ' ἐτέρου δέ διαβεβαιώνουν ὅτι ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος καί ἡ ἀναγραφή τῶν στοιχείων στίς ταυτότητες εἶναι ἔργο τῆς κάθε Πολιτείας καί ὅτι καί αὐτή ἡ ὑποχρεωτική ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος στίς ταυτότητες δέν παραδιάζει καμία Εὐρωπαϊκή ἢ διεθνή σύμβαση. Ἄλλὰ καί στόν χῶρο μας ἀκόμη ἰσχύει ὁ νόμος 1988/1991 πού προϋποθέτει τήν ὑποχρέωση ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος καί κάθε προσπάθεια ἀλλαγῆς πρέπει νά γίνη μέ ἀπόφαση τοῦ Ἑλληνικοῦ Κοινοβουλίου πού εἶναι τό μόνο ἀρμόδιο.

3. Τό πρόβλημα, ὅμως, τοῦ θρησκευματος συνδέεται στενά καί μέ τήν ὕπαρξη τοῦ Ἐνιαίου Κωδικοῦ Ἀριθμοῦ Μητρώου, τόν «ἀποκαλυπτικό» ἀριθμό 666, τήν μαγνητική ταινία, καθῶς καί τίς ἠλεκτρονικές ταυτότητες. Στίς περιπτώσεις αὐτές, κυρίως στίς λεγόμενες ἠλεκτρονικές ταυτότητες, ὑπάρχουν διάφορες μνημες καί διάφορες ζῶνες, ὅπως εἶναι ἡ λεγομένη «κρυμμένη ζώνη», μέσα στήν ὁποία διατηροῦνται στοιχεῖα, τά ὁποῖα δέν εἶναι προσβάσιμα στόν κάτοχό τους. Καί συνδέεται τό θρήσκευμα μέ τίς ἠλεκτρονικές ταυτότητες, γιατί, ἐνῶ διαγράφεται γιά λόγους δῆθεν θρησκευτικῆς ἐλευθερίας ἀπό αὐτές, ἐν τούτοις εἶναι δυνατόν μαζί μέ ἄλλα εὐαίσθητα προσωπικά δεδομένα νά περιέχωνται μέσα στίς μνημες τῶν ἠλεκτρονικῶν ταυτοτήτων. Πρόκειται γιά ἕνα ἠλεκτρονικό φακέλλωμα τῶν ἀνθρώπων, γιά μιά ἀρίθμηση τοῦ προσώπου, γιά μιά πνευματική ὑποτέλεια, πού διευκολύνει σαφῶς τά σχέδια τῶν ἡγετῶν πού θέλουν νά κυβερνήσουν δικτατορικά τόν κόσμο.

Αἰσθανόμαστε βαθειά λύπη, γιατί τίς τελευταῖες ἡμέρες ἔγινε μιά παραπλάνηση καί παραπληροφόρηση τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, ἀφοῦ τό κέντρο τοῦ ἐνδιαφέροντος ἐστιάσθηκε μόνο στήν ἐνδειξη τοῦ θρησκευματος καί παραθεωρήθηκε τό θέμα τῆς καταστρατηγῆσεως τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας, μέ τήν σταδιακή πορεία πρὸς τήν ἠλεκτρονική ταυτότητα. Ἄλλὰ ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι θεόδοτο χάρισμα, ἴδιον γνώρισμα τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου πού τήν σέβεται καί Αὐτός ὁ ἴδιος ὁ Θεός. Μόνον ἀλαζονικοί

ἀνθρωποι καταργοῦν τά ἀναφαίρετα δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου γιά τήν ἐλευθερία.

Τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά,

Ὁ ἀγώνας πού κάνει ἡ Ἱερά Σύνοδος δέν εἶναι γιά τυπικά πράγματα, ἀλλά γιά τά μεγάλα καί ἀναφαίρετα ἀγαθά, εἶναι γιά τήν διατήρηση τῆς μακραίωνης διαχρονικῆς παράδοσης τοῦ Γένους μας, πού εἶναι ζωντανή καί ζωοποιός. Σεῖς γνωρίζετε περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλον ὅτι ἡ παράδοση δέν εἶναι ἕνα μουσεῖο, ἀλλά ἡ ζωή πού σᾶς ἐνδυναμώνει, σᾶς ἐνισχύει, σᾶς ἐμπνέει καί σᾶς καθοδηγεῖ στήν καθημερινή σας ζωή. Αὐτό δέν τό γνωρίζουν ὅσοι παραμένουν στά σαλόνια καί ἀσχολοῦνται μέ ἰδεολογίες καί δοξασίες πού εἶναι ξεπερασμένες, ἀκόμη καί σέ αὐτήν τήν Εὐρώπη. Μερικοί πού δέν ἔχουν ζυμωθῆ μέ τήν παράδοση τοῦ Λαοῦ, εἰρωνεύονται αὐτούς πού θέλουν νά ζήσουν μέ τίς παραδόσεις τῶν προγόνων τους, λέγοντας ὅτι δέν συνδέεται ἡ ἐμμονή στήν παράδοση μέ τόν ἐκσυγχρονισμό, ἀλλά ἀγνοοῦν ὅτι ὁ ἐκσυγχρονισμός εἶναι τό νά ξεφύγη κανεῖς ἀπό τά στενά, ἀδυσώπητα, ξεπερασμένα καί στεγανά πλαίσια τοῦ Διαφωτισμοῦ, παρά τά μερικά θετικά στοιχεῖα πού εἶχε. Σήμερα ὁ δυτικός κόσμος ἐλευθερώθηκε ἀπό τίς ἰδέες τοῦ Διαφωτισμοῦ, καί μάλιστα ὑπάρχει μεγάλη στροφή πρὸς τόν πλοῦτο καί τήν ὁμορφιά τῆς Ἑλληνορθόδοξου Παραδόσεως. Σᾶς παρακαλοῦμε νά μείνετε πιστοί στήν μεταμορφωτική δύναμη τῆς ζωῆς, πού κυριαρχεῖ ζωηφόρα στόν ἐκκλησιαστικό χῶρο, καί σᾶς καλοῦμε νά συμμετάσχετε στίς εἰρηνικές διαμαρτυρίες πού ἐτοιμάζει ἡ Ἐκκλησία, στίς 14 Ἰουνίου στήν Θεσσαλονίκη καί στίς 21 Ἰουνίου στήν Ἀθήνα, ὥστε νά διαδηλώσουμε τήν πίστη μας στήν παράδοση τῶν Πατέρων μας, πού εἶναι ἡ ἐλπίδα καί ἡ ἀναγεννητική δύναμη τοῦ συγχρόνου κόσμου. Συγχρόνως σᾶς προσκαλοῦμε σέ προσευχή καί πνευματική ἐγρήγορη. Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καί ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καί Πατρός καί ἡ κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶη μετά πάντων ὑμῶν.

† Ὁ Ἀθηνῶν Χριστόδουλος, Πρόεδρος

† Ὁ Μεσσηνίας Χρυσόστομος

† Ὁ Κορίνθου Παντελεήμων

† Ὁ Τριφυλίας καί Ὀλυμπίας Στέφανος

† Ὁ Κασσανδρείας Συνέσιος
 † Ὁ Σύρου, Τήνου, Ἄνδρου, Κέας καὶ Μήλου Δωρόθεος
 † Ὁ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας Θεόκλητος
 † Ὁ Θεσσαλονίκης Παντελεήμων
 † Ὁ Δράμας Διονύσιος
 † Ὁ Πατρῶν Νικόδημος
 † Ὁ Σιδηροκάστρου Ἰωάννης
 † Ὁ Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Αἰγίνης Ἱερόθεος
 † Ὁ Λαγκαδᾶ Σπυρίδων
 † Ὁ Πολυανῆς καὶ Κιλκισίου Ἀπόστολος
 † Ὁ Λευκάδος καὶ Ἰθάκης Νικηφόρος
 † Ὁ Καρυστίας καὶ Σκύρου Σεραφεῖμ
 † Ὁ Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως Θεόφιλος
 † Ὁ Σταγῶν καὶ Μετεώρων Σεραφεῖμ
 † Ὁ Σισανίου καὶ Σιατίστης Ἀντώνιος
 † Ὁ Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Θάσου Προκόπιος
 † Ὁ Νέας Κρήνης καὶ Καλαμαριάς Προκόπιος
 † Ὁ Νεαπόλεως καὶ Σταυρουπόλεως Διονύσιος
 † Ὁ Μεσογαίας καὶ Λαυρεωτικῆς Ἀγαθόνικος
 † Ὁ Μεγάρων καὶ Σαλαμῖνος Βαρθολομαῖος
 † Ὁ Ζιχνῶν καὶ Νευροκοπίου Σπυρίδων
 † Ὁ Μαρωνείας καὶ Κομοτηνῆς Δαμασκηνός
 † Ὁ Ἀλεξανδρουπόλεως Ἄνθιμος
 † Ὁ Χαλκίδος Χρυσόστομος
 † Ὁ Παροναξίας Ἀμβρόσιος
 † Ὁ Νέας Σμύρνης Ἀγαθάγγελος
 † Ὁ Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου Τίτος
 † Ὁ Πειραιῶς Καλλίνικος
 † Ὁ Ἰωαννίνων Θεόκλητος
 † Ὁ Περιστερίου Χρυσόστομος
 † Ὁ Γρεβενῶν Σέργιος
 † Ὁ Κεφαλληνίας Σπυρίδων
 † Ὁ Ζακύνθου Χρυσόστομος
 † Ὁ Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας Ἀμβρόσιος
 † Ὁ Τρίκκης καὶ Σταγῶν Ἀλέξιος
 † Ὁ Ἀττικῆς Παντελεήμων

† Ὁ Καρπενησίου Νικόλαος
 † Ὁ Χίου, Ψαρῶν καὶ Οἰνουσῶν Διονύσιος
 † Ὁ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέξης Μελέτιος
 † Ὁ Μονεμβασίας καὶ Σπάρτης Εὐστάθιος
 † Ὁ Ἱερισσοῦ, Ἁγίου Ὀρους καὶ Ἀρδαμερίου Νικόδημος
 † Ὁ Ἠλείας Γερμανός
 † Ὁ Θηβῶν καὶ Λεβαδείας Ἱερόνυμος
 † Ὁ Σερρῶν καὶ Νιγρίτης Μάξιμος
 † Ὁ Μαντινείας καὶ Κυνουρίας Ἀλέξανδρος
 † Ὁ Μηθύμνης Χρυσόστομος
 † Ὁ Θήρας, Ἀμοργοῦ καὶ Νήσων Παντελεήμων
 † Ὁ Ἐλευθερουπόλεως Εὐδόκιμος
 † Ὁ Ἐδέσσης, Πέλλης καὶ Ἀλμωπίας Χρυσόστομος
 † Ὁ Ἀργολίδος Ἰάκωβος
 † Ὁ Κίτρους καὶ Κατερίνης Ἀγαθόνικος
 † Ὁ Φακίδος Ἀθηναγόρας
 † Ὁ Διδυμοτείχου καὶ Ὀρεστιάδος Νικηφόρος
 † Ὁ Μυτιλήνης, Ἐρεσσοῦ καὶ Πλωμαρίου Ἰάκωβος
 † Ὁ Ἄρτης Ἰγνάτιος
 † Ὁ Λήμνου καὶ Ἁγίου Εὐστρατίου Ἱερόθεος
 † Ὁ Γουμενίσσης, Ἀξιουπόλεως καὶ Πολυκάστρου Δημήτριος
 † Ὁ Λαρίσης καὶ Τυρνάβου Ἰγνάτιος
 † Ὁ Νέας Ἰωνίας καὶ Φιλαδελφείας Κωνσταντῖνος
 † Ὁ Βεροίας καὶ Ναούσης Παντελεήμων
 † Ὁ Δρυϊνουπόλεως, Παγωνιανῆς καὶ Κονίτσης Ἀνδρέας
 † Ὁ Εἰάνθης καὶ Περιθεωρίου Παντελεήμων
 † Ὁ Νικαίας Ἀλέξιος
 † Ὁ Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου Ἱερόθεος
 † Ὁ Ἐλασσῶνος Βασίλειος
 † Ὁ Σάμου καὶ Ἰκαρίας Εὐσέβιος
 † Ὁ Καστορίας Σεραφεῖμ
 † Ὁ Φθιώτιδος Νικόλαος
 † Ὁ Γυθείου καὶ Οἰτύλου Χρυσόστομος
 † Ὁ Δημητριάδος καὶ Ἀλμυροῦ Ἰγνάτιος
 † Ὁ Σερβίων καὶ Κοζάνης Ἀμβρόσιος
 † Ὁ Κυθήρων Κύριλλος

† Ὁ Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων Θεόκλητος
† Ὁ Καισαριανῆς, Βύρωνος καὶ Ὑμηττοῦ Δανιήλ
† Ὁ Φλωρίνης, Πρεσπῶν καὶ Ἐορδαίας Θεόκλητος

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος
† Ἀρχιμ. Θεολόγος Ἀποστολίδης

ΙΕΡΑ ΕΠΑΡΧΙΑΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ

Πρὸς
τὸν Ἱερό Κλήρο,
τίς Μοναστικές Ἀδελφότητες
καὶ τὸν εὐσεβῆ Λαὸ τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης

Αἰδεσιμώτατοι Ἱερεῖς καὶ εὐλαβέστατοι Διάκονοι,
Ὅσιώτατοι Μοναχοὶ καὶ Μοναχές,
Φιλόχριστε τοῦ Κυρίου Λαέ,

Μέ συναίσθηση εὐθύνης, ὡς Ποιμένες τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας Κρήτης, ἀπευθυνόμεσθε σ' ἐσᾶς, τό Πλήρωμα αὐτῆς, καὶ σᾶς δίδομε τὸν λόγο καὶ τίς ἀπόψεις μας.

Δέν μένομεν ἀποκλειστικά καὶ μόνο στό ζήτημα τῆς ἀναγραφῆς ἢ μὴ τοῦ θρησκευματος, τό ὁποῖον προκαλεῖ τόσες ἀντιδράσεις καὶ διχάζει. Θεωροῦμεν ὅμως, ὅτι τοῦτο εἶναι σοβαρό καὶ πολὺ πλευρο καὶ ἀποτελεῖ τό πρῶτο στή σειρά ἀνάμεσα σέ πολλά ἄλλα, πού ἔχουν ἤδη δρομολογηθεῖ καὶ θά ἀκολουθήσουν. Γι' αὐτό τό λόγο μᾶς ἀπασχολεῖ καὶ τοῦ ἀποδίδουμε τόση σημασία. Συγκεκριμένα:

Δέν ἐξετάζομε τό πῶς δημιουργήθηκε πρόσφατα τό πρόβλημα τῶν ταυτοτήτων. Πῶς ἐφθάσαμε στό σημεῖο, στό ὁποῖο θρυσκόμασθε σήμερα, καὶ ποιοὶ χειρισμοὶ ὠδήγησαν στίς τωρινές ἀδιέξοδες προεκτάσεις του. Τά γεγονότα εἶναι γνωστά σέ ὅλους καὶ δέν κατακρίνομεν ἐκείνους πού τό προκάλεσαν.

Σημειώνομεν, μόνον, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἀπό τή σκοπιά της, δέν

μπορούμε παρά να ἀμυνθεῖ καί να καταθέσει τόν λόγο καί τή μαρτυρία της.

Στό ἐπίμαχο λοιπόν αὐτό θέμα ἡ Ἐκκλησία μας ἐπανειλημμένως ἔχει διακηρύξει ὅτι δέν ἔπρεπε νά τεθεῖ, καί ἔχει καλέσει ὅλους σέ ἐγρήγορη καί ἀνυποχώρητους ἀγῶνες γιά τήν ἀντιμετώπισή του.

Βεβαίως εἶναι ξεκάθαρον ὅτι δέν πρόκειται μόνο γιά τήν ἀναγραφή ἢ μή τοῦ θρησκευματος στίς ταυτότητες. Δέν εἶναι μόνον αὐτό τό πρόβλημα. Μαζί μ' αὐτό καί μετά ἀπ' αὐτό, ὅπως ἔχει τεθεῖ ἀπό τήν Πολιτεία καί τήν Κυβέρνηση τῆς Χώρας μας, εἶναι καί ἡ Ἑλληνική ἰθαγένεια καί ὑπηκοότητα, ὅπως καί τό ἐπώνυμο τοῦ συζύγου, τά ὅποια δέν μποροῦν νά διαγράφονται τόσο εὐκόλα, καθὼς δέν μποροῦμε καί δέν πρόκειται νά παύσωμε νά εἶμαστε Ἕλληνες καί νά ἔχωμεν οἰκογένεια.

Ταυτόχρονα δημιουργοῦνται καί ἄλλα πελώρια θέματα μέ τό ἠλεκτρονικό φακέλωμα, πού γίνεται μέ τίς νέες ταυτότητες, τήν ἐνδεχόμενη ἀναγραφή σ' αὐτές τοῦ ἀριθμοῦ 666 καί τήν ὑποτίμηση τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ καί τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Ἰωάννου.

Πέραν ὅμως ἀπ' αὐτά ἀκολουθοῦν καί ἄλλα νέα ζητήματα, τά ὅποια προκύπτουν ὄχι μόνον ἀπό τό αἰσθητήριό μας, ἀλλά καί ἀπό συγκεκριμένες δημοσιοποιημένες θέσεις τῶν ἀρμοδίων Κυβερνητικῶν παραγόντων, οἱ ὅποιοι κάνουν λόγο γιά χωρισμόν Ἐκκλησίας καί Κράτους, καθιέρωση τοῦ Λατινικοῦ ἀντί τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀλφαβήτου, ἀλλαγὴ τῶν Ἐθνικῶν μας συμβόλων, κατάργηση τῆς Ὁρθόδοξης διαπαιδαγωγήσεως τῶν παιδιῶν μας στά Σχολεῖα, ἀπομάκρυνση τῶν ἁγίων Εἰκόνων ἀπό τά δημόσια Καταστήματα, ἐπιβολή τοῦ Πολιτικοῦ γαμοῦ ὡς ὑποχρεωτικοῦ, καύση τῶν νεκρῶν καί καθιέρωση νέων θεσμῶν καί τρόπων ζωῆς, ὅπως ἡ Πολιτική κηδεῖα καί ἡ Πολιτική βάπτισις. Πρόκειται ἀσφαλῶς γιά προσπάθειες ἀποϊεροποιήσεως καί ἀποορθοδοξοποιήσεως τῆς ζωῆς, ἀποκλεισμοῦ τοῦ Θεοῦ, τῆς Ὁρθόδοξου Πίστεως ἀπό τήν Πολιτεία καί τήν Κοινωνία μας, γιά τά ὅποια ἔγιναν μεγάλοι ἀγῶνες καί ἐχύθηκαν ποταμοὶ αἱμάτων ἀπό τοὺς ἁγιασμένους προγόνους μας.

Γνωρίζομε, βεβαίως, ὅτι γιά ὅλα αὐτά γίνονται διαψεύσεις καί παρέχονται διαβεβαιώσεις ὄχι ἀπό ὅλους, ἀλλά μόνον ἀπό ὠρισμένους Κρατικούς παράγοντες, ἀλλά δυστυχῶς δέν πείθουν κανένα

καί μάλιστα τήν Ἐκκλησία. Δέν παρέχονται σαφεῖς ἐγγυήσεις οὔτε ὑπάρχει ἡ ἀξιοπιστία πού ἀπαιτεῖται.

Ἐνώπιον ὅλων αὐτῶν τῶν καταστάσεων, τίς ὁποῖες μέ δικαιολογημένην ἀνησυχίαν καί κατάπληξη παρακολουθοῦμε, ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας μᾶς διαβεβαιώνει γιά τά ἀκόλουθα:

Χωρίς νά ἀμφισβητοῦμε τήν σημερινή Κυβέρνηση καί τήν Ἑλληνική Πολιτεία, πού σεβόμαστε· χωρίς νά ὑποτιμοῦμε τοὺς δημοκρατικούς θεσμούς καί τοὺς Νόμους τοῦ Κράτους· χωρίς νά κλείνωμε τόν δρόμο πρὸς τήν πρόοδο καί τήν ἀνάπτυξη, τήν ὁποῖαν ἐπιζητοῦμε· χωρίς νά ἀρνούμαστε κατ' ἀρχήν τόν Εὐρωπαϊκὸ προσανατολισμὸ τῆς Χώρας μας, τήν ἔνταξη τῆς ὁποίας στήν ONE χαιρετίζομε.

Ἐπιλέγομεν ἀμετακίνητα τόν δικό μας τρόπο ζωῆς, τήν προσωπική καί Ἐθνική μας ἐλευθερία, τή δική μας Ἱστορία καί Παράδοση.

Δέν ἀρνούμαστε τόν Ἱστορικό μας ἑαυτό. Δέν παραδινόμαστε σέ φιλοσοφίες καί γραφειοκρατικές διαδικασίες, συστήματα καί θεσμούς πού εἶναι ἀδοκίμαστοι καί ἀνευλόγητοι, ἀδέβαιοι καί ἀποτυχημένοι.

Δέν ἀνταλλάσομε τόν αὐθεντικό καί εὐλογημένο Ὁρθόδοξο τρόπο ζωῆς μέ τήν ἐκσυγχρονισμένη μιξερία καί τήν κατάθλιψη τῶν καιρῶν μας.

Δέν ἐγκαταλείπομε τήν Ὁρθόδοξη γενικώτερη ταυτότητά μας, γιά νά γίνωμεν ἀπρόσωποι καί ἀνώνυμοι ἀριθμοί.

Δέν ἀλλάζομεν πορείαν ὡς ἄνθρωποι καί ὡς λαός καί δέν ὑποκύπτομε σέ πιέσεις ἀπό ὅπουδήποτε καί ἂν προέρχονται.

Δέν μᾶς ἐνδιαφέρουν τά Κόμματα οὔτε τά χρήματα ἢ τά συμφέροντα καί τά προνόμια. Πάνω ἀπ' ὅλα μᾶς ἐνδιαφέρει ἡ Ἑλλάδα, γιά τήν ὁποῖαν ἐμαρτύρησαν οἱ ἥρωες καί οἱ μάρτυρές μας, καί ἡ ἁγία μας Ὁρθοδοξία. Τίποτε ἄλλο.

Σᾶς καλοῦμε λοιπόν, ὡς Πατέρες τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης, νά γνωρίσωμεν ὅλοι μᾶζί ἀκόμη καλύτερα, νά ἐπανεκτιμήσωμε καί νά ἐπανασυνδεθοῦμε μέ τίς Ἑλληνικές ρίζες μας, ἀπό τίς ὁποῖες μᾶς ἀποκόπτει σιγά-σιγά ὁ σημερινὸς τρόπος ζωῆς, χωρίς νά τό συνειδητοποιοῦμε.

Νά μὴν ἐγκαταλείψωμε τόν Θεὸ τῶν Πατέρων μας καί Δημιουργό μας καί τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία Του. Ἀντίθετα, μάλιστα, νά ἐνεργοποιήσωμε στή ζωὴ μας τήν Εὐλογία, τὴ Χάρη καί τὴ Δύ-

ναμή Του, για να σταθοῦμε ὀρθιοι σ' αὐτές τίς κρίσιμες ἡμέρες.

Χωρίς φανατισμούς, πάθη, μίση, φόβους καὶ φοβίες νά συνεχίσουμε τοὺς ἀγῶνες καὶ τίς προσπάθειες τῆς καθημερινῆς μας ζωῆς καὶ νά συμβάλουμε καθοριστικά, ὥστε νά σταματήσει ἡ παρακμή καὶ ἡ φθορά τοῦ τόπου μας καὶ νά ἐκλείψουν οἱ αἰτίες, ἀπὸ τίς ὁποῖες προέρχεται ἡ κρίση.

Νά συνεισφέρωμεν οὐσιαστικά ὅλοι μας, γιὰ νά βγεῖ ἡ Χώρα μας ἀπὸ τό σημερινό ἀδιέξοδο τῶν ταυτοτήτων καὶ τῆς ταυτότητας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ ἀδιέξοδα, πού μᾶς ἀπειλοῦν καὶ μᾶς ταλανίζουν, τὴν ἀνεργία, τὰ ναρκωτικά, τὴ βία, τὴν ἐγκληματικότητα, τὴν ἐκμετάλλευση, τὸν ἀποπροσανατολισμό τῶν παιδιῶν μας, τὴν καταστροφή τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος καὶ ὅλα τὰ σύγχρονα δεινά.

Νά προάγωμεν τὴν πρόοδο καὶ τὴν ἐξέλιξη, χωρὶς νά χάσωμε καὶ νά πουλήσωμε τὴν ψυχὴ μας, τὴν ἀλήθεια καὶ τό φῶς τῆς ζωῆς.

Νά ζήσωμεν ἀπὸ τώρα τὴ ζωὴ τοῦ παρόντος, ἀλλὰ καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, μέ τὴν Ὁρθόδοξη Πίστη καὶ τό ὄραμα τῆς εὐλογημένης Βασιλείας τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπως οἱ Πατέρες καὶ οἱ Ἅγιοί μας.

Μ' αὐτές τίς σκέψεις καὶ προτροπές χαιρετίζομεν ἐσᾶς τὸν Κρητικό Λαό, πού διακρίνεσθε γιὰ τό ὑψηλό Ἐθνικό φρόνημα καὶ τὴν ἀφοσίωσή σας στὴν Ἐκκλησία, καὶ σᾶς εὐλογοῦμε.

Μέ ἀγάπη καὶ πατρικὲς εὐχές

† Ὁ Κρήτης ΤΙΜΟΘΕΟΣ

† Ὁ Γορτύνης καὶ Ἀρκαδίας ΚΥΡΙΛΛΟΣ

† Ὁ Ρεθύμνης καὶ Ἀύλοποτάμου ΑΝΘΙΜΟΣ

† Ὁ Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου ΕἲΡΗΝΑΙΟΣ

† Ὁ Λάμπης καὶ Σφακίων ΕἲΡΗΝΑΙΟΣ

† Ὁ Ἱεραπύτνης καὶ Σητείας ΕΥΓΕΝΙΟΣ

† Ὁ Πέτρας ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ

† Ὁ Κισάμου καὶ Σελίνου ΕἲΡΗΝΑΙΟΣ

ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΠΡΟΚΑΘΗΜΕΝΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΩΝ

ΣΥΝΟΔΙΚΟΝ ΓΡΑΜΜΑ
ΤΟΥ ΜΑΚ. ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΘΗΝΩΝ
ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ κ.κ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ
ΠΡΟΣ ΤΗΝ Α.Θ.Π. ΤΟΝ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΝ κ.κ. ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΝ*

Ἄριθμ. Πρωτ. 2748

Ἄριθμ. Διεκπ. 1265

Παναγιώτατε καὶ Θειότατε Ἀρχιεπίσκοπε Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικῆ Πατριάρχᾳ, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ λίαν ἀγαπητέ καὶ περιπόθητε ἀδελφέ καὶ συλλειτουργέ τῆς ἡμῶν Μετριότητος, κύριε Βαρθολομαῖε, τὴν Ὑμετέραν Θειοτάτην Παναγιότητα ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμενοι ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

Μετ' αἰσθημάτων βαθυτάτης πικρίας ἐπικοινωνοῦμεν μετὰ τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος, ἵνα διὰ τοῦ μετὰ χειρᾶς Γράμματος ἡμῶν καταστήσωμεν Αὐτὴν τε καὶ τὴν περὶ Αὐτὴν Ἀγίαν καὶ Ἱερὰν Σύνοδον κοινωνούς, ὅσων συνέβησαν προσφάτως ἐν Ἑλλάδι ἐξ ἀφορμῆς τῶν δηλώσεων τοῦ Πρωθυπουργοῦ κ. Κωνσταντίνου Σημίτη ἐνώπιον τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, τὴν 24ην παρελθόντος μηνὸς Μαΐου 2000, περὶ τῆς μὴ ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευάματος εἰς τὰ Δελτία Ταυτότητος τῶν Ἑλλήνων Πολιτῶν.

Ἐκ προοίμιου ὀφείλομεν, ἵνα τονίσωμεν πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν, ὅτι ἡ Ἀγιωτάτη Ἐκκλησία ἡμῶν ἀείποτε ὑπῆρξεν ξένη πρὸς πᾶσαν κοσμικὴν ἐξουσίαν, ὡς τοῦτο ἐπιβάλλει ἡ μακρῶν

*Ὅμοια Γράμματα ἀπεστάλησαν πρὸς ὅλους τοὺς Προκαθημένους τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν.

παράδοσις Αύτης. Ούτε θέλγεται από αυτήν, ούτε καν διανοεῖται, ἵνα ὑποκαταστήσῃ τὰς κρατικές ἐξουσίας. Κατὰ τοῦτο, οἱ ρόλοι Ἐκκλησίας καὶ Κράτους εἰσὶν ἀπολύτως διακριτοὶ ἀλλὰ ταυτόχρο- νως καὶ ἀμοιβαίως σεβαστοί. Τοῦτο ὅμως δέν δύναται νά ὀδηγή- εἰς προκλητικὴν παραθεώρησιν καὶ ἀγνόησιν τῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τὴν διαδικασίαν λήψεως κυβερνητικῶν ἀποφάσεων ἐχουσῶν ἄμε- σον ἐνδιαφέρον δι' Αὐτήν.

Τῶ ὄντι ἐξ ἀρχῆς ἡ Ἀγιωτάτη Ἐκκλησία ἡμῶν ἐπέδειξεν εἰλι- κρινῆ διάθεσιν γονίμου συνεργασίας μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνή- σεως ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν ταυτοτήτων καὶ ἐνῶ ἔλαβεν ὑπευθύνως διαβεβαιώσεις ἐκ μέρους τοῦ ἀρμοδίου ἐπὶ τῶν θρησκευτικῶν θε- μάτων Ὑπουργοῦ, ὅτι δέν ἐπρόκειτο, ἵνα ληφθῶσιν ἀποφάσεις ἐπὶ τοῦ θέματος πρὶν ἢ διεξαχθῆ μετὰ τὴν Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας διά- λογος, αἰφνιδίως καὶ κατὰ τρόπον ἄκομψον, μάλιστα δέ καθ' ἣν στιγμὴν ἡ ἡμετέρα Μετριότης εὐρίσκετο ἐξ αἰτίας ἐκκλησιαστικῆς ἀποστολῆς εἰς Ρουμανίαν, εὐρέθημεν πρὸ τετελεσμένων γεγονότων, διότι ἐπεχειρήθη ὑπὸ τῆς Πολιτείας, ἵνα δοθῆ μονομερῶς λύσις εἰς ζήτημα, ὅπερ ἀπασχολεῖ ἑκατομμύρια Ἑλλήνων Πολιτῶν καὶ ἐν ταύτῳ μελῶν τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐπόμενον ἦτο τὸ ὡς εἴρηται γεγονός νά προκαλέσῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν αἰσθημα βαθυτάτης πικρίας, ἅμα δέ καὶ εὐλογον ἀπορί- αν, καὶ διὰ τὸν αἰφνιδιασμόν καὶ διὰ τὸν ἐμπαιγμόν, οὓς ἀναιτίως ὑπέστη. Διερωτώμεθα· τί ἐμεσολάβησεν ἢ τί κρύπτεται ὀπισθεν τῶν μεθοδεύσεων αὐτῶν, τὸ τόσον σημαντικόν, ὥστε νά ὀδηγήσῃ τοὺς ἀρμοδίους εἰς αὐτοαναίρεσιν, καὶ δὴ εἰς ὥρας κρισίμους, ὡς αἱ πα- ροῦσαι, καθ' ἃς ἀπαιτεῖται ἐθνικὴ ὁμοψυχία καὶ κοινωνικὴ συνοχή.

Ὡς ἦτο ἐπόμενον, ἡ στάσις αὕτη τῆς Πολιτείας ἀπησχόλησεν τὴν περί ἡμᾶς Διαρκῆ Ἱεράν Σύνοδον, ἣτις συνῆλθεν ἐκτάκτως τὴν 26^{ην} Μαΐου πρὸς ἐξέτασιν τῆς δημιουργηθείσης καταστάσεως. Εἰς σχετικόν Ἀνακοινωθέν Αὐτῆς ἡ Διαρκὴς Ἱερά Σύνοδος ἐτόνισεν, μετὰ τῶν ἄλλων, ὅτι: «Ἡ Ἐκκλησία σεβομένη ἀπολύτως τὴν οἰανδή- ποτε θρησκευτικὴν πίστιν ἐνός ἐκάστου τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν ἀξί- αν τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, ὅπως αὕτη διασώζεται καὶ ἐκφρά- ζεται μέσα ἀπὸ τὸ ἀναφαίρετον δικαίωμα κάθε ἀνθρώπου διὰ τὸν ἐλεύθερον αὐτοπροσδιορισμόν του, ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐτάχθη ὑπὲρ τῆς προαιρετικῆς ἀναγραφῆς τοῦ Θρησκεύματος εἰς τὰς νέας ταυτότη-»

τας. Τοῦτο δέν προσκρούει οὔτε εἰς ἀνύπαρκτους ὀδηγίας οὔτε εἰς τὴν νομοθεσίαν τῆς Ἑρωπαϊκῆς Ἐνώσεως, οὔτε πολὺ περισσότε- ρον εἰς τὸν κείμενον ἑλληνικόν Νόμον 1988/1991, ὁ ὁποῖος μάλι- στα προβλέπει τὴν ὑποχρεωτικὴν ἀναγραφὴν τοῦ θρησκεύματος. Καὶ εἶναι βέβαιον ὅτι τὴν ἀπλήν καὶ λογικὴν αὐτὴν πρότασιν τῆς Ἐκκλησίας συμμερίζεται ἡ συντριπτικὴ πλειονοψηφία τοῦ Ἑλληνι- κοῦ Λαοῦ, γεγονός, τὸ ὁποῖον δύναται εὐκόλως νά διαπιστωθῆ διὰ δημοψηφίσματος».

Ὡσαύτως τονίζεται, ὅτι «ἡ Ἐκκλησία θεωρεῖ, ὅτι ἡ προαιρε- τικὴ ἀναγραφὴ τοῦ Θρησκεύματος εἰς τὰς ταυτότητας συναρτᾶται ἀμέσως μὲ τὴν ἑλληνορθόδοξον ἰδιοπροσωπίαν τοῦ Ἔθνους μας, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ βασικόν ἱστορικόν στοιχεῖον τῆς οὐσιαστικῆς μας ἐπιδιώξεως καὶ ἀπαραίτητον ἔρεισμα τοῦ Λαοῦ, χωρὶς δέ τοῦτο νά ἀποτελῆ μείωσιν ἐναντι οἰουδήτινος ἑτεροδόξου ἢ ἄλλοθρήσκου πο- λίτου, τοῦ ὁποίου τὴν θρησκευτικὴν ἑτερότητα ἡ Ἐκκλησία σέβε- ται ἀπολύτως. Καὶ μάλιστα, τὴν ὥραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Χώρα ταλανίζεται ἀπὸ μεγάλα καὶ οὐσιαστικά, ἐθνικά καὶ κοινωνικά προβλήματα καὶ ὁ Λαός διώνει καθημερινῶς σειρὰν κρισίμων κα- ταστάσεων, αἱ ὁποῖαι ἀπαιτοῦν ἐπωδύνους λύσεις. Αὐτὴν ἀτυχῶς τὴν ὥραν ἐφευρέθη καὶ μὲ τὴν συνδρομὴν ἐσωγενῶν καὶ ἐξωγενῶν κύκλων, ἕνα θεματολόγιον ρήξεων, μὲ αἰχμὴν τοῦ δόρατος τὸ θέμα τῶν ταυτοτήτων, αἱ ὁποῖαι στοχεύουν καὶ εἰς τὸν θρησκευτικόν ἀποχρωματισμόν τῆς κοινωνικῆς καὶ ἐθνικῆς μας ζωῆς, ἀλλὰ καὶ ἐνδεχομένως εἰς τὴν παραπλάνησιν καὶ τὸν ἀποπροσανατολισμόν τοῦ Λαοῦ μας καὶ εἰς τὴν ταυτόχρονον ἀποδυνάμωσιν τῆς Ἐκκλη- σίας. Αἱ ἀποφασισθεῖσαι ἐπιλογαὶ εἰς τὸ θέμα αὐτό, μὲ σύνθημα τὸν δῆθεν ἐκσυγχρονισμόν καὶ κυρίως ἡ προβολὴ ἐῶλων νομικῶν κατασκευῶν, αἱ ὁποῖαι στοχεύουν εἰς τὴν ἀποδυνάμωσιν τοῦ Συν- ταγματικοῦ Ὁροῦ “Ἐπικρατοῦσα Θρησκεία” (ἄρθρον 3 τοῦ Συν- τάγματος) δημιουργοῦν βάσεις διὰ συγκρούσεις καὶ διχασμούς. Ἀλ- λά ἡ Ἐκκλησία, θεματοφύλαξ τῆς κοινωνικῆς καὶ ἐθνικῆς εἰρήνης καὶ ἐνότητος, τῆς λαϊκῆς ἀλληλεγγύης, τῆς ἀντιθέσεώς της εἰς τὴν βίαν καὶ τὸν ρατσισμόν, δέν πρόκειται βεβαίως νά παρασυρθῆ ἢ νά εὐνοήσῃ τὸν διχασμόν τοῦ Λαοῦ. Ἐλπίζει δέ, ὅτι καὶ οἱ κρα- τοῦντες θά πράξουν τὸ αὐτό.

Ὅμως, ταυτόχρονας ἡ Ἐκκλησία θεωρεῖ ἀπαραίτητον, νά

καταστήση σαφές πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν, ὅτι δὲν διανοεῖται νὰ συμβιβασθῆ, ἔναντι οἰουδήποτε ἀνταλλάγματος καὶ οἰασδήποτε ἀπειλῆς καὶ νὰ προδώσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην, μὲ τὴν ὁποίαν τὴν τιμᾶ καὶ τὴν περιβάλλει ὁ πιστός Ἑλληνικός Λαός. Μὲ σύνεσιν ἀλλὰ καὶ μὲ ἀποφασιστικότητα θά ἀγωνισθῆ μὲ κάθε νόμιμον μέσον, διὰ νὰ πείσῃ τὴν Κυβέρνησιν ὅτι ἐπλανήθη. Θά ἀγωνισθῆ διὰ νὰ μεταφέρῃ, ὅπου πρέπει, τὴν ἀγωνίαν, τὴν ἀνησυχίαν καὶ τὸν προβληματισμόν τοῦ Λαοῦ. Ὁ Λαός ἀνησυχεῖ σοβαρά, ὄχι μόνον διὰ τὴν μὴ ἀναγραφὴν τοῦ θρησκευματός του εἰς τὰς ταυτότητας, ἀλλὰ καὶ διὰ πολλά ἄλλα συναφῆ, ὡς λ.χ. τὴν ἠλεκτρονικὴν λωρίδα μὲ ἀγνωστα εἰς τὸν κάτοχον στοιχεῖα καὶ τὸ ἠλεκτρονικὸν φακέλλωμα. Ὁ ρόλος τῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶναι διὰ νὰ ἀντιγράψῃ τὰ κοσμικὰ καμώματα, τὰ ἰδιοτελῆ συμφέροντα καὶ νὰ ἱκανοποιήσῃ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐπιβουλεύονται τὴν ἐθνικὴν μας ταυτότητα. Ὁ ἀγὼν θά εἶναι ἀνένδοτος, μὲ δύναμιν λόγου, ἀλλὰ καὶ ξένος πρὸς κάθε μορφήν περιθωριακῆς συμπεριφορᾶς, φανατισμοῦ καὶ μισαλλοδοξίας, ἢ ὁποῖα πιθανόν νὰ προκληθῆ ἀπὸ προδοκᾶτορας, οἱ ὅποιοι ἐπιδιώκουν νὰ δυσφημήσουν τὴν Ὁρθοδοξίαν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς Ἑλλάδος. Τοιαῦται συμπεριφοραί, ὀποθενδήποτε καὶ ἂν προέρχωνται, εἶναι καταδικαστέαι».

Τὸ ὡς εἴρηται Ἀνακοινωθέν καταλήγει ποιοῦν ἔκκλησιν «διὰ μίαν παραδεκτὴν λύσιν ἐνός, κατὰ τρόπον περιέργον καὶ αἰφνιδιαστικόν, δημιουργηθέντος θέματος ... Ἡ Ἐκκλησία προσεύχεται καὶ ἐλπίζει διὰ τὴν ἄμεσον ἀλλαγὴν πορείας εἰς τὰς ληφθείσας ἀποφάσεις.

Ἡ Ἐκκλησία θά σταθῆ ἐνώπιον τῆς κρίσεως, ὑπεύθυνος, συνετῆ, διαλλακτικῆ, ἀλλὰ καὶ ἀμετακίνητος εἰς τὰ "Πιστεύω" Τῆς καὶ τὰς Ἀρχάς Τῆς.

Ἡ Ὁρθοδοξία θά εὐρίσκειται εἰς μόνιμον συναγερμόν. Ἡ Ἐκκλησία ἐπαγρυπνεῖ».

Δι' ὅλα αὐτὰ ἡ Διαρκὴς Ἱερά Σύνοδος ὁμοφώνως ἀπεφάσισεν τὴν ἕκτακτον σύγκλησιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας κατὰ τὴν βῆν προσεχοῦς μηνός Ἰουνίου ἐ.ε., πρὸς λήψιν τῶν τελικῶν καὶ ὀριστικῶν ἀποφάσεων.

Ἀτυχῶς τὸ ὡς ἄνω Ἀνακοινωθέν οὐδόλως μετέπεισε τὸν κ. Πρωθυπουργόν καὶ τὴν Πολιτείαν.

Ὅθεν, τῇ 6^ῃ Ἰουνίου 2000, συνήλθεν εἰς ἕκτακτον Συνεδρίαν ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ λίαν σοβαροῦ ζητήματος τούτου, τῆς ἀπαλείψεως δηλονότι τοῦ θρησκευματος ἐκ τῶν νέων ταυτοτήτων.

Ἡ Ἱεραρχία ἀκούσασα τρεῖς Εἰσηγήσεις ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, ἀπεφάσισεν ἐν συνεχείᾳ ἵνα ζητήσῃ ἀπὸ τὸν κ. Πρωθυπουργόν, ὅπως δεχθῆ εἰς ἀκρόασιν κατὰ τὴν μεσημβρίαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας τὴν ἡμετέραν Μετριότητα συνοδευομένην ὑπὸ ἀντιπροσωπείας ἀποτελουμένης ἐκ τῶν τριῶν Ἀρχιερέων, ἤτοι τῶν Σεβασμιωτάτων Μητροπολιτῶν Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Θάσου κ. Προκοπίου, Ἀλεξανδρουπόλεως κ. Ἀνθίμου καὶ Ναυπάκτου καὶ Ἀγίου Βλασίου κ. Ἱεροθέου, οἵτινες ἦσαν ἐπιφορτισμένοι, ἵνα μεταφέρωσιν τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Ἱεραρχίας, ὅπως ἀρχίσῃ διάλογος μετὰ τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν ταυτοτήτων.

Ἀτυχῶς ἡ φιλειρηνικὴ αὕτη πρότασις τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἐξετιμήθη ὡς ἔπρεπεν καὶ ἀπερρίφθη κατὰ πρωτοφανῆ τρόπον. Εἰς Ἀνακοινωθέν, ὅπερ ἐξεδόθη μετὰ τὴν λήξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας Αὕτη διαμαρτύρεται ἐντόνως πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν διὰ τὴν περιφρονητικὴν ταύτην ἀντιμετώπισιν Αὐτῆς ἐκ μέρους τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ.

Ὡσαύτως εἰς τὸ ὡς εἴρηται Ἀνακοινωθέν τονίζονται καὶ τὰ ὡς κάτωθι: «Ἡ Ἐκκλησία ἀνέκαθεν ἐπίστευε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ πιστεύει εἰς τοὺς διακριτοὺς ρόλους Πολιτείας καὶ Ἐκκλησίας μέσα στοῦ Κράτους. Τοῦτο βέβαια δὲν τῆς στερεῖ τὸ δικαίωμα νὰ ἔχει γνώμη γὰρ θέματα πού τὴν ἐνδιαφέρουν καὶ νὰ τὴν προβάλλει πρὸς κάθε κατεύθυνση μέσα ἀπὸ τὴν διαδικασίαν τοῦ ἐλεύθερου διαλόγου μὲ τοὺς ἀρμοδίους. Τοῦτο δὲν σημαίνει οὔτε συνδιοίκησις τοῦ Κράτους, οὔτε ἀνάμειξις τῆς Ἐκκλησίας σὲ κοσμικὰ ἔργα. Τὸ τί ἀνήκει ἢ ὄχι εἰς ἐνδιαφέροντα τῆς Ἐκκλησίας προκύπτει ἀπὸ τὴν Παράδοσις τοῦ Γένους πού ἐσμύλευσε διὰ τῶν αἰῶνων ἀκατάλυτους πνευματικούς δεσμούς Ἐκκλησίας καὶ Λαοῦ.

Ἡ ἀδιάλλακτις τακτικὴ τῆς Κυβερνήσεως στοῦ θέμα τῶν ταυτοτήτων ἐπιστηρίζεται εἰς βάσιμες ὑποψίες τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι ἢ μὴ ἀναγραφὴ τοῦ θρησκευματος εἰς τὰς ταυτότητας ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον σειρᾶς ἄλλων μέτρων, πού ἀποβλέπουν πρακτικὰ εἰς τὴν ἀπόθησιν τῆς θρησκείας στοῦ περιθώριον τῆς δημόσιας, τῆς κοινωνικῆς καὶ τῆς

έθνικῆς ζωῆς, μέ ὅ,τι αὐτό συνεπάγεται γιά τό Λαό μας.

Ἡ τάση αὐτή εὐρίσκει ἀντίθετο τόν πιστό Λαό μας, πού δέν εἶναι διατεθειμένος νά ἀποκοπεῖ βίαια ἀπό τό ζωηφόρο μαστό τῆς Μητέρας Ὁρθοδοξίας, πού ἐξακολουθεῖ νά τόν τρέφει πνευματικά. Ἐάν παρ' ἐλπίδα τοῦτο συμβεῖ, εἶναι βέβαιο ὅτι ὁ Λαός θά στερηθεῖ ἑνός οὐσιώδους στοιχείου τῆς πνευματικῆς του ταυτότητος. Ὅσον δέ ἀφορᾷ στούς Ἑλληνες Πολίτες ἄλλου θρησκευματος, πού ἀποτελοῦν μειονότητα, σέ τίποτε δέν βλάπτονται ἀπό τήν δημοκρατική ἀρχή τῆς ἀναγραφῆς προαιρετικά τοῦ θρησκευματος. Ἀλοίμονο, ἄν ὅποιος ἤθελε νά κάνει διακρίσεις σέ βάρος τους, ἔπαιρνε τήν πρός τοῦτο ἀφορμή ἀπό τήν ταυτότητα. Στήν Ἑλλάδα δέν πέρασε ποτέ ὁ ρατσισμός, ἡ μισαλλοδοξία καί ἡ ξενοφοβία. Ἐμεῖς δέ οἱ Ὁρθόδοξοι ὑπῆρξαμε πάντοτε προστάτες τῶν μικρῶν καί ἀδυνάτων.

Ἡ Ἱεραρχία πιστεύει ὅτι καί αὐτές τίς κρίσιμες ὥρες πού ὀρθώνονται ἀπειλητικά μεγάλα προβλήματα γιά τόν Λαό μας, ἀκαίρως καί τελείως ἀψυχολόγητα ἐδημιουργήθη ἕνα τέτοιο σοβαρό ζήτημα πού ἀπειλεῖ νά διχάσει τόν λαό καί νά θίξει τόν ἰστό τῆς κοινωνικῆς συνοχῆς. Ἡ Ἐκκλησία δέν διανοεῖται νά μιμηθεῖ ἐκείνους πού ὀδηγοῦν τόν Λαό μας σ' αὐτήν τήν κατεύθυνση γι' αὐτό καί ἐμμένει στήν υἰοθέτηση εἰρηνικῶν μέτρων νηφάλιας ἀντίστασης πρός τίς αὐθαίρετες λύσεις πού ἐπιβάλλονται στήν ράχη τοῦ Λαοῦ μας. Ὅμως ταυτόχρονα ἐπιθυμεῖ νά διακηρύξει ὅτι καταφεύγει πρός τόν Λαό πού πιστεύει καί τόν καλεῖ σέ διαμαρτυρία κατά τῆς διαγραφῆς τοῦ θρησκευματος ἀπό τίς ταυτότητες καί κατά τῆς μετατροπῆς τῆς Ἑλλάδος σέ ἄθρησκη χώρα. Τή μορφή αὐτῆς τῆς διαμαρτυρίας ἔχουν κατά καιρούς υἰοθετήσει καί ἄλλοι Εὐρωπαϊκοί Λαοί, πού ἤθελαν νά μεταπέισουν τίς Κυβερνήσεις τους ἀπό τῆς λήψεως συγκεκριμένων μέτρων πού ἐστρέφοντο κατά τοῦ Λαοῦ καί τῆς Πίστεώς του. Σύμφωνα μέ ἀπόφαση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας διοργανώνονται δύο ἐπί τοῦ παρόντος παλλαϊκές συγκεντρώσεις στή Θεσσαλονίκη (14.6.2000) καί στήν Ἀθήνα (21.6.2000) καί καλεῖται σύσσωμος ὁ Λαός τῆς Ἐκκλησίας νά εἶναι παρῶν εἰρηνικά, ἡσυχά καί ἀποφασιστικά στίς διαμαρτυρίες αὐτές.

Τέλος, ἡ Ἱεραρχία ἐξακολουθεῖ καί μετά τήν ἀχαρκτήριστη

ἐναντί της συμπεριφορά τῆς ἐξουσίας νά ἐλπίζει, ὅτι ὁ εὐγενής καί εὐλογημένος Ὁρθόδοξος Λαός θά ἐπιτύχει τελικά ἐκεῖνο πού ἡ ἴδια ἐπεχείρησε, δηλαδή νά πείσει τόν κ. Πρωθυπουργό νά στέρξει στόν διάλογο, γεγονός πού χαρακτηρίζει κάθε δημοκρατική καί εὐνοούμενη Πολιτεία. Δέν πρέπει ἄλλωστε ἡ ἀδιάλλακτη αὐτή στάση νά μεταβάλλει τοῦς πιστούς Ὁρθόδοξους Ἑλληνες σέ ἀντιρροηστές συνειδήσεως.

Ἐπάρχουν πάντοτε περιθώρια συνεννοήσεως μέ γνώμονα τό καλῶς ἐννοούμενο συμφέρον τοῦ πιστοῦ Λαοῦ καί τήν εὐτυχία τῶν Ἑλλήνων».

Ταῦτα ἐν ὀδύνῃ ψυχῆς ἐξιστορήσαντες τῇ Ὑμετέρᾳ πεφιλημένη Παναγιότητι θερμῶς παρακαλοῦμεν Αὐτήν, ὅπως διά τῶν θεοπειθῶν Αὐτῆς εὐχῶν, ἀλλά καί δι' οἰουδήποτε ἄλλου τρόπου, ὄν ἤθελεν Αὐτή κρίνη τελεσφόρον, συμπαρασταθῇ τῇ Ἀγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ ἡμῶν εἰς τήν προσπάθειαν Αὐτῆς, ὅπως μεταπέισῃ τοῦς κρατοῦντας, ἵνα μὴ διασαλεύσωσι τάς παραδοσιακάς καί καλῶς ἐχούσας ὑφισταμένας σχέσεις Ἐκκλησίας καί Πολιτείας ἐν τῷ Κράτει ἡμῶν.

Ἐπί δέ τούτοις περιπτυσσόμενοι τήν Ὑμετέραν πεφιλημένην Παναγιότητα ἐν Κυρίῳ καί κατασπαζόμενοι Αὐτήν φιλήματι ἀγίῳ διατελοῦμεν.

Ἀθήνησι τῇ 8ῃ Ἰουνίου 2000
† Ὁ Ἀθηνῶν Χριστόδουλος, Πρόεδρος

ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ κ.κ. ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ

Ἄριθμ. Πρωτ. 539

Μακαριώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ λίαν ἀγαπητέ καὶ περιπόθητε ἀδελφέ καὶ συλλειτουργέ τῆς ἡμῶν Μετριότητος κύριε Χριστόδουλε, Πρόεδρε τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τὴν Ὑμετέραν σεβασμίαν Μακαριότητα ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμενοι, ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

Κατόπιν τῶν ἐκτιθεμένων ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 2748 καὶ ἀπὸ τῆς ἡ' τρέχοντος μηνός γράμματι τῆς Ὑμετέρας ἀγαπητῆς καὶ περισπουδάστου ἡμῖν Μακαριότητος καὶ τῶν διαβιθασθειῶν ἡμῖν ἀποφάσεων τῆς κατ' Αὐτὴν Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀπεστείλαμεν εἰς τὸν Ἐξοχώτατον Πρωθυπουργὸν τῆς Ἑλλάδος κύριον Κωνσταντῖνον Σημίτην τὴν ἐν ἀντιγράφῳ ἐπισυνημμένην ἐπιστολήν, παρακαλοῦντες διὰ τὴν καταβολὴν προσπαθείας ἐκτόνωσεως τῆς κρίσεως, ἣν, ὡς εἰκός, μετὰ συνοχῆς καρδίας παρακολουθοῦμεν καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ἐπί δέ τούτοις, δηλοῦντες ὅτι προσκαρτεροῦμεν ἐν τῇ Μητρὶ Ἐκκλησίᾳ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει ὑπὲρ τῆς Ὑμετέρας φίλης Μακαριότητος, τῆς κατ' Αὐτὴν Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἐνότητος καὶ ὁμοψυχίας τοῦ εὐλογημένου Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, περιπτυσσόμεθα Ὑμᾶς ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ καὶ διατελοῦμεν μετὰ τῆς ἐν Αὐτῷ ἀγάπης καὶ φιλαδελφίας.

ἅ' Ἰουνίου ιε'

Τῆς Ὑμετέρας σεβασμίας Μακαριότητος
† ὁ Κωνσταντινουπόλεως Βαρθολομαῖος
ἀγαπητός ἐν Χριστῷ ἀδελφός

Ἄριθμ. Πρωτ. 539

Τῷ Ἐξοχωτάτῳ
κυρίῳ Κωνσταντίνῳ Σημίτη,
Πρωθυπουργῷ τῆς Ἑλλάδος,
Εἰς Ἀθήνας

Παρακολουθοῦντες μέτα συνοχῆς καρδίας τὴν ἀύξανομένην ἔντασιν εἰς τὰς σχέσεις τῆς ὑπὸ τὴν Ἑμετέραν λίαν ἡμῖν ἀγαπητὴν καὶ περισπούδαστον Ἐξοχότητα ἐντίμου Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὴν ἀδελφὴν Αὐτοκέφαλον Ἀγιωτάτην Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ πρὸς τὴν μερίδα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, ἡ ὁποία διαφωνεῖ πρὸς τὰς κυβερνητικὰς ἀποφάσεις ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἀναγραφόμενα εἰς τὰς ὑπὸ ἔκδοσιν νέας ἀστυνομικῆς ταυτότητος τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν στοιχεῖα, καὶ δὴ τοῦ θρησκευματος, καὶ γνωρίζοντες ἐκ τῆς ἱστορίας τὰς δυσμενεῖς ἐπιπτώσεις τῶν ἐσωτερικῶν ἀντιθέσεων εἰς πᾶν ἔθνος καὶ ἰδίᾳ εἰς τό εὐεπίφορον εἰς ταύτας ἡμέτερον, προαγόμεθα ἵνα μετὰ πολλῆς τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ χωρὶς πρόθεσιν ἀναμίξεως εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τῆς ἐν Ἑλλάδι Πολιτείας καὶ Ἐκκλησίας παρακαλέσωμεν θερμῶς τὴν Ἑμετέραν φίλην Ἐξοχότητα, ὅπως καταβάλη πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς ἐκτόνωσιν τῆς κρίσεως καὶ ἀποκατάστασιν τῆς λαϊκῆς ὁμοψυχίας, ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι ἡ Ἑμετέρα εἰς τοῦτο συμβολὴ δύναται νὰ εἶναι καιρία, εἰς τρόπον ὥστε ἡ εἰρήνευσις νὰ καταγραφῇ εἰς τὴν ἱστορίαν ὡς καρπὸς τῆς Ἑμετέρας ἐγνωσμένης συνέσεως.

Ἐπὶ δέ τούτοις, καταστρέφοντες τὴν Ἑμετέραν Ἐξοχότητα καὶ τὴν κατ' αὐτὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν διὰ τῶν εὐχῶν τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας καὶ διὰ τῶν ἡμετέρων Πατριαρχικῶν εὐλογιῶν, εἰς ἐνίσχυσιν ἐν τῇ ἀσκήσει, ἐπιτυχῶς ὡς πάντοτε, τοῦ ὑψηλοῦ λειτουργήματος Ἑμῶν, διατελοῦμεν μετὰ τῆς ἐν Κυρίῳ ἀγάπης, τιμῆς ἐξαιρέτου καὶ ἐγκαρδίων εὐχῶν.

ἅ' Ἰουνίου ια'
τῆς Ἑμετέρας ἐριτίμου Ἐξοχότητος
διάπυρος πρὸς Θεὸν εὐχέτης
† ὁ Κωνσταντινουπόλεως Βαρθολομαῖος

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΑΦΡΙΚΗΣ
κ.κ. ΠΕΤΡΟΥ

Μακαριώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ λίαν ἀγαπητέ καί περιπόθητε ἀδελφέ καί συλλειτουργέ τῆς ἡμῶν μετριότητος κύριε Χριστόδουλε, τήν Ὑμετέραν Μακαριότητα ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμενοι ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

Πληροφορηθέντες ἐκ τοῦ ὑπ'ἀριθμ. 2748/8.6.2000 Ὑμετέρου ἐγγράφου περί τοῦ ἀνακύψαντος θέματος τῆς μή ἀναγραφῆς τοῦ Θρησκευματος εἰς τās νέας ταυτότητας καί τήν δημιουργίαν κλίματος ἐντάσεως μεταξύ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἐκφράζομεν αἰσθήματα βαθύτατης ἀνησυχίας καί πικρίας διά τό δημιουργηθέν πρόβλημα.

Εἶναι γεγονός ὅτι τοῦτο προκάλεσεν τήν ἀντίδρασιν μεγάλης μερίδος τοῦ πιστοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ ὡς καί τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μέ ἀποτέλεσμα νά συνέλθῃ ἐκτάκτως ἡ Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας πρὸς ἐξέτασιν τοῦ δημιουργηθέντος προβλήματος.

Ἡμεῖς, ὡς Ἐκκλησία τῆς Μεγάλης Πόλεως Ἀλεξανδρείας καί πάσης Ἀφρικῆς, ἀνησυχούμεν βαθύτατα διά τήν τυχόν ἐπερχομένην ρῆξιν Ἐκκλησίας καί Πολιτείας καί μάλιστα εἰς καιρούς κατά τούς ὁποίους πρέπει ἅπαντες νά ἀσχοληθῶμεν μέ κρίσιμα ἐθνικά καί κοινωνικά προβλήματα, τά ὁποῖα καθημερινῶς ταλανίζουν τόν λαόν τοῦ Θεοῦ.

Πιστεύομεν, Μακαριώτατε, ὅτι ἡ Πολιτεία θά ἀκούσῃ τήν φωνήν τοῦ λαοῦ τῆς Ἐκκλησίας καί θά θελήσῃ ὁ Ἀξιότιμος κ.

Πρωθυπουργός τῆς χώρας νά ἔλθῃ εἰς διάλογον μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἐπίλυσιν τῶν ἀνακυψάντων προβλημάτων, κρατοῦντες τοὺς διακριτικούς ρόλους πολιτείας καὶ Ἐκκλησίας.

Μακαριώτατε

Δεχθῆτε, παρακαλοῦμεν, τὴν ἀδελφικὴν μου ἀγάπην καὶ τὴν εὐχὴν, ὅπως ἡ Ἁγιωτάτη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτεία συνέλθουν εἰς διάλογον, ἐν ἀγάπῃ καὶ συνέσει, προκειμένου νά ἐξεύρουν τὴν χρυσὴν τομὴν, ὥστε νά διαφυλαχθῇ ἡ ἐνότης Ἐκκλησίας καὶ κράτους καὶ διασωθῶν οἱ ἀκατάλυτοι δεσμοὶ Ὁρθοδοξίας καὶ Ἑλληνισμοῦ, τοὺς ὁποίους ἐσμίλευσαν κοινοὶ ἀγῶνες καὶ κοινὴ πορεία Ἐκκλησίας καὶ Γένους.

Ἐκφράζοντες καὶ πάλιν τὴν πίστιν ἡμῶν, ὅτι συντόμως, τῇ θείᾳ βοήθειᾳ, θά ἐπέλθῃ ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ἀγάπη εἰς τοὺς κόλπους Ἐκκλησίας καὶ Κράτους, εὐχόμεθα ὅπως Κύριος ὁ Θεός, ὁ δομῆτωρ τῆς Ἐκκλησίας, ὁμιλήσῃ εἰς τοὺς ταγούς τῆς Πολιτείας ἀγαθὰ ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας Του.

Ἀσπαζόμενοι τὴν ἡμετέραν Μακαριότητα ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ διατελοῦμεν,

Μετ' ἀγάπης ἀδελφικῆς

† ὁ Ἀλεξανδρείας Πέτρος

Ἐν τῇ Μεγάλῃ Πόλει
τῆς Ἀλεξανδρείας,
τῇ 19ῃ Ἰουνίου 2000

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ κ.κ. ΔΙΟΔΩΡΟΥ

Ἀριθμ. Πρωτ. 608

Μακαριώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος καὶ Πρόεδρε τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας, ἐν Χριστῷ, τῷ Θεῷ, λίαν ἀγαπητέ ἀδελφέ καὶ συλλειτουργέ τῆς Ἡμῶν Μετριότητος Κύριε Χριστόδουλε, τὴν Ὑμετέραν περισπούδαστον Ἡμῖν Μακαριότητα ἐν ἀγίῳ φιλήματι περιπτυσσόμενοι, ἡδέως προσαγορεύομεν.

Μετὰ ζῶηροῦ ἐνδιαφέροντος καὶ ἀγωνίας πολλῆς παρακολουθοῦμεν τὰ ἐσχάτως διαδραματιζόμενα εἰς τὴν φιλτάτην ἡμῶν Πατρίδα, περὶ τὸ ἀνακῦψαν σοβαρόν θέμα, τῆς μὴ ἀναγραφῆς τοῦ Θρησκευματος εἰς τὰ ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἐκδιδόμενα δελτία ταυτοτήτων.

Ἐξανιστάμενοι ἐκ τῆς, ὡς μὴ ὄφελε, αἰφνιδίας, μονομεροῦς καὶ ἀνεπικαίρου ἀποφάσεως ταύτης τῆς Πολιτείας καὶ εἰλικρινῶς θορυβηθέντες ἐκ τῆς προκληθείσης ἐκρύθμου καταστάσεως, ἔναγχος ἐκομισάμεθα τὰ ἀπὸ 8ης Ἰουνίου το. ἔ. ἀδελφικά Γράμματα τῆς Ὑμετέρας Περισπουδάστου Ἡμῖν Μακαριότητος, ὡς καὶ τὸ προφρόνως ἀποσταλέν Ἀνακοινωθέν τῆς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ὁμαίμονος Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, διὰ τῶν ὁποίων τοῦτο μὲν ἐκφράζεται ἡ φωνὴ τῆς Ἐκκλησίας ἐν ὁμοψυχίᾳ τοῦτο δὲ διατυποῦται ἐν Αὐτοῖς ἡ ἱερὰ ἀγανάκτησις καὶ ἡ διαμαρτυρία διὰ τὰς καινοφανεῖς ταύτας ἐνεργείας, προκληθείσας, ὡς ἐγνωστοποιήθη Ἡμῖν ἄνευ πειστικῆς αἰτιολογίας καὶ ἄνευ προηγουμένης συνεννοήσεως μετὰ τῆς Ἐκκλησίας, παρὰ τὰ περὶ τοῦ ἀντιθέτου ἐπὶ τούτου συμφωνηθέντα.

Ἐκφράζοντες ὀλόθυμον καὶ ἀμέριστον τὴν συμπαράστασιν Ἡμῶν πρὸς τὴν Ὑμετέραν Μακαριότητα, τὴν Ἀγιωτάτην Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸν φιλόχριστον Ἑλληνικὸν λαόν, δικαίως ἀγωνιζομένην καὶ ἐπιζητοῦσαν τὴν διὰ δημοκρατικῶν διαδικασιῶν συνεργασίαν μετὰ τῆς Πολιτείας, στηρίζομεν εἰλικρινῶς τὸ ἀναφαίρετον δικαίωμα ἐνός ἐκάστου τῶν Ἑλλήνων, ἵνα ἐλευθέρως διαδηλοῖ τὸ θρήσκευμα αὐτοῦ καὶ ἀναγράφῃ τοῦτο προαιρετικῶς εἰς τὰ δελτία τῶν ταυτοτήτων.

Τοῦτο ἐπιμαρτυροῦντες προσέτι καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς τὰς χώρας εἰς τὰς ὁποίας ἐκτείνεται ἡ δικαιοδοσία τοῦ ἡμετέρου Πατριαρχείου τῶν Ἱεροσολύμων ἀναγράφεται τὸ θρήσκευμα ἐνός ἐκάστου τῶν πολιτῶν, θεωροῦμεν ἔτι περισσότερον ἐπιβεβλημένην τὴν ἀναγραφὴν τοῦ θρησκευματος εἰς τὰς ταυτότητας τοῦ βαθέως θρησκευομένου Ὁρθοδόξου Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Διαπύρους, ὅθεν ἀναπέμποντες ἐκ τοῦ Παναγίου Τάφου εὐχὰς καὶ δεήσεις, ὅπως Κύριος ὁ Θεὸς φωτίσῃ τοὺς Ἄρχοντας τῆς φιλάτης ἡμῶν Πατρίδος, ἵνα ἐκμεταλλεόμενοι τὸν διάλογον καὶ χωροῦντες εἰς αὐτὸν ἐν εἰλικρινείᾳ, διδῶσι τὴν ἀρμόζουσαν λύσιν πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐνισχύσῃ δὲ τὴν Ὑμετέραν Μακαριότητα καὶ τὴν περὶ Αὐτὴν σεπτὴν Ἱεραρχίαν καὶ τὸν φιλόθεον λαόν, πρὸς δικαίωσιν τῶν ἀναληφθεισῶν προσπαθειῶν.

Ἐφ' οἷς, φιλαδέλφως κατασπαζόμενοι τὴν Ἡμετέραν Μακαριότητα φιλήματι ἀγάπης ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ, διατελοῦμεν.

Ἐν τῇ Ἁγίᾳ Πόλει Ἱερουσαλήμ, 6' Μαΐου λα'

Τῆς Ὑμετέρας Περισπουδάστου Μακαριότητος
Ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφός
† ὁ Ἱεροσολύμων Διόδωρος

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΜΟΣΧΑΣ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΡΩΣΣΙΑΣ κ.κ. ΑΛΕΞΙΟΥ

Πρὸς

Τὸν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον

Ἀθηνῶν καὶ Πάσης Ἑλλάδος κ.κ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΝ

Ἐγκαρδίως χαιρετίζομεν τὴν λίαν ἡμῖν ἀγαπητὴν Μακαριότητα καὶ ἐν προσευχῇ εὐχόμεθα Ὑμῖν εἰρήνην, ὑγίαν καὶ πᾶσαν ἀπὸ Θεοῦ βοήθειαν εἰς τὴν ὑψηλὴν καὶ πολύμοχθον διακονίαν Ὑμῶν, ὡς Προκαθημένου!

Ἐν αἰσθήματι βαθυτάτης ἀνησυχίας καὶ εἰλικρινοῦς ἀδελφικῆς συμπαθείας ἐλάβομεν τὴν ἐκ μέρους τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος ἐνημέρωσιν, περὶ τῶν τελευταίων ἀνησυχητικῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα ἐτάραξαν τὴν εἰρηνικὴν ροὴν τῆς ζωῆς τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ πνευματικοῦ αὐτοῦ ἐρείσματος τῆς Ἀγιωτάτης Ἑλλαδικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Πρὸς μεγάλην θλίψιν ἡμῶν, σήμερον ἡμεῖς εἴμεθα μάρτυρες, ὅτι τὰ ἀχαλίνωτα στοιχεῖα τοῦ κόσμου τούτου, εἰς τὴν προσπάθειαν αὐτῶν νὰ ὑποτάξουν ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν τὰς ψυχὰς καὶ τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων, ἀπειλοῦν νὰ καταστρέψουν τὰς ἐπὶ δεκαετίας δημιουργηθεῖσας καὶ συχνῶς δοκιμασθεῖσας ὑπὸ τοῦ χρόνου, ἀρμονικὰς σχέσεις μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ Κράτους εἰς τὴν Ἑλλάδα, αἱ ὁποῖαι ἐθεμελιώθησαν διὰ τοῦ ἀλληλοσεβασμοῦ καὶ τῆς ἀπὸ κοινοῦ καρποφόρου συνεργασίας.

Εἰς αὐτὴν τὴν δημιουργηθεῖσαν κατάστασιν ἡμεῖς ἐκφράζομεν τὴν θερμὴν ἡμῶν ἀλληλεγγύην πρὸς τὸν εὐλογημένον Ἑλληνικὸν λαόν, ὁ ὁποῖος μὴ ὑπολογίζοντας εἰς τίποτε, παραμένει πιστός

εις τήν Ἐκκλησιαστικήν Παράδοσιν καί πλήρης ἀποφασιστικότητος νά ὑπερασπίσῃ τήν ἐθνικήν καί πνευματικήν του πρωτοτυπίαν.

Οἱ Ρῶσοι Ὁρθόδοξοι θαυμάζουν τήν σταθερότητά σας καί δι' ἐγκαρδίων προσευχῶν πρὸς τόν Θεόν ὑπέρ τῶν ὁμοδόξων ἀδελφῶν αὐτῶν, εἶναι καί πάντοτε θά εἶναι μαζί σας.

Μνημονεύοντες τούς λόγους τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ὅτι «*ὁ καρπὸς τῆς δικαιοσύνης ἐν εἰρήνῃ σπείρεται τοῖς ποιοῦσιν εἰρήνην*» (Ἰακ. γ', 18), καλοῦμεν τούς ἐκπροσώπους τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας νά ὑπακούσουν εἰς τήν φωνήν τοῦ λαοῦ καί νά ἐπιδείξουν καλήν θέλησιν πρὸς ἕναν ἐποικοδομητικόν διάλογον μετὰ τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε διὰ τῆς ἐπιτεύξεως συνετοῦ συμβιβασμοῦ νά σταματήσουν τήν ἐπικίνδυνην ἀνάπτυξιν τῆς καταστάσεως καί νά ἀποφευχθῇ ὁ καταστροφικὸς διχασμὸς εἰς τήν Ἑλληνικήν Κοινωνίαν.

Εἰς αὐτήν τήν δύσκολον δι' Ὑμᾶς στιγμὴν, ἐξ ὀνόματος ὁλοκλήρου τοῦ πληρώματος τῆς Ρωσικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, εὐχόμεθα εἰς Ὑμᾶς καί πρὸς τὸ Θεόσωστον ποιμνιον Ὑμῶν, τήν ἐξ ὕψους εὐλογημένην ἐνίσχυσιν καί παρακαλοῦμεν νά δεχθῆτε τὰς εἰλικρινεῖς δηλώσεις ἡμῶν περὶ τῆς ἀπολύτου ὑποστηρίξεως τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος.

*Μετά τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἀδελφικῆς ἀγάπης
Ἀλέξιος,
Πατριάρχης Μόσχας καὶ Πάσης Ρωσίας*

**ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΣΕΡΒΙΑΣ
Κ.Κ. ΠΑΥΛΟΥ**

*Ἐν Βελιγραδίῳ,
τῇ 21ῃ Ἰουνίου 2000*

*Τῇ Αὐτοῦ Μακαριότητι
Ἀρχιεπισκόπῳ Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος
κυρίῳ κυρίῳ Χριστοδούλῳ*

Θέμα: Κρίσις λόγῳ ταυτοτήτων - ἡ ὄντοτις ὡς ταυτότις τοῦ εἶναι.

*Μακαριώτατε Ἅγιε Ἀδελφέ,
Ἀρχιεπίσκοπε Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κύριε Χριστόδουλε,*

Τὴν Ὑμετέραν πεπνυμένην καί φιλότιν ἡμῖν Μακαριότητα ἀδελφικῶς περιπτυσσόμενοι ὡς ἥδιστα προσαγορεύομεν.

Γνόντες ἐκ τῶν προσφάτων γραμμάτων τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος τὰ περὶ τῶν ἀδοκίμων δοκιμασιῶν καὶ ἀληθῶν τῆς Ἀγιωτάτης ἀδελφῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ Ὑμῶν προσωπικῶς, ἀνακυψασῶν ἐκ τῆς τοποθετήσεως τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας ἐν τῷ θέματι τῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος ἢ τοῦ δόγματος ἐπὶ τῶν ταυτοτήτων τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν, χριστιανῶν ὀρθοδόξων κατὰ συντριπτικὴν πλειοψηφίαν, παρὰ τὴν ἐναλλακτικὴν συμβιβαστικὴν πρότασιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, προαγόμεθα φιλαδέλφως, - οὐ μόνον ἀξιοχρέως, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐκ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ ποιμαντικοῦ ἡμῶν συνειδότος, - ὅπως διαβεβαιώσωμεν τὴν Ὑμετέραν ἀγάπην περὶ τῆς ἀμερίστου ἀλληλεγγύης καὶ ὁλοψύχου συμπα-

ραστάσεως τόσον τοῦ πληρώματος τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας, ὅσον καί τῆς ἡμῶν μετριότητος προσωπικῶς, πρὸς τε τὴν δοκιμαζομένην Ἀγιωτάτην Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος καί πρὸς τὸ σεπτὸν πρόσωπον Ὑμῶν, καί ὅπως ἐν ταύτῳ γνωρίσωμεν Ὑμῖν, ὅτι αἱ εἰλικρινεῖς εὐχαί καί αἱ ἐκτενεῖς πρὸς Κύριον δεήσεις τῶν ἡμετέρων ἀρχιερέων, κληρικῶν, μοναχῶν, μοναζουσῶν καί πιστῶν λαϊκῶν χριστιανῶν, ὡς καί αἱ εὐχαί καί αἱ ἱκετηρίαί τῆς ἡμῶν μετριότητος, συνοδεύουσι τὰς Ὑμετέρας τοιαύτας, οὐ μὴν, ἀλλὰ καί τοὺς ποιμαντικούς Ὑμῶν ἀγῶνας πρὸς καθησυχασμὸν συνειδήσεων, ἐξεύρεσιν εἰρηνικῆς καί δικαίας λύσεως καί ἀποφυγῆν ἐπαράτου ἐθνικοῦ καί κοινωνικοῦ διχασμοῦ.

Ἡ τοιαύτη λύσις, ἣς ἤδη ἀποφασιστικῶς καί γενναιοψύχως ὑπερμαχεῖτε, ὑπονοεῖ καί καθ' ἡμᾶς ἐξ ἐνός μὲν τὸν συνεπῆ σεβασμὸν τῆς ἐλευθερίας καί τῆς ἀξιοπρεπείας παντός πολίτου τῆς φίλης ἡμῖν χώρας Ὑμῶν, εἴτε εἶναι οὗτος χριστιανὸς ὀρθόδοξος εἴτε τυγχάνει χριστιανὸς ἑτερόδοξος εἴτε ὑπάρχει ἀλλόθρησκος εἴτε, πάλιν, θεωρεῖ ἑαυτὸν ἄθρησκον, ἢ ἀδιάφορον, ἢ ἀγνωστικιστὴν, ἐξ ἑτέρου δὲ ἀνάλογον ἀπόλυτον σεβασμὸν τῆς ὀρθοδόξου ψυχῆς τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους ὡς συνόλου (καθ' ὅτι ὀρθοδόξως φρονοῦσιν ἐν πολλοῖς καί ἐνεργοῦσι, κατὰ κανόνα σχεδόν, καί οἱ ὡς ἄθρησκοι φερόμενοι ἢ ὡς ἀδιάφοροι φαινόμενοι Ἕλληνες), τῆς ἱστορικῆς ὑποστάσεως καί τῆς δεδομένης πολιτιστικῆς ταυτότητος αὐτοῦ. Ἡ ἄμεσος γνωριμία καί κοινωνία μετὰ τῆς Ὑμετέρας φίλης Μακαριότητος καί μετὰ πλειάδος τῶν ἐν Ἑλλάδι Πανιερωτάτων ἀδελφῶν ἀρχιερέων, ὡς καί τὰ διεξοδικῶς ἐκτεθέντα καί ἀναλυτικῶς διατρανωθέντα ἡμῖν ὑφ' ὑμῶν, πείθουσιν ἡμᾶς, ὅτι ἡ μετριοπαθής, κενωτική, φιλελευθέρα καί ταυτοχρόνως δημοκρατικὴ πρότασις Ὑμῶν τε καί τῆς συλλήβδην σεπτῆς ἐλλαδικῆς Ἱεραρχίας περὶ τῆς προαιρετικῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος ἐν τοῖς δελτίοις ταυτότητος δύναται νὰ ἀποτελέσῃ θάσιν ἐποικοδομητικῶν συνομιλιῶν, διέξοδον καί ὑπέρβασιν τῆς περιττῆς ταύτης κρίσεως, τοσοῦτῳ δὲ μᾶλλον, καθ' ὅσον ἐδηλώσατε ὑπευθύνως πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν, ὅτι κινεῖσθε ἐξ ἐλατηρίων πνευματικῶν καί ποιμαντικῶν καί οὐδόλως ἐκ κινήτρων πολιτικῶν καί κοσμικῶν.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, πρὸς δέ γε τούτοις καί πείρα τραγικῆς εἰδότητος ἡμῶν, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηρόταταί εἰσι καί πλεῖστοι

«ἀσκοὶ Αἰόλου» ἤδη χαίνουσιν ἀνεωγμένοι ἀντικρυ πάντως ἡμῶν ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἴμου καί ἐν Εὐρώπῃ ποιούμεθα συνημμένως καί θερμὴν ἔκκλησιν πρὸς τὴν ἐντιμοτάτην ἐλληνικὴν Κυβέρνησιν, ὅπως ἀναλάβῃ διάλογον μετὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τόσον εὐαισθήτου θέματος. Ὡς Προκαθήμενος Ἐκκλησίας αἰρούσης ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν τὸν σταυρὸν αὐτῆς καί μάρτυς τῆς θλίψεως τῆς μεγάλης τοῦ σερβικοῦ λαοῦ δικαιούμεθα, μᾶλλον δὲ ὑποχρεούμεθα, ὅπως ὑπομνήσωμεν εἰς τοὺς ὑπευθύνους τῆς ἐλληνικῆς Πολιτείας, ὅτι ἡ ἐνότης καί ἡ συνοχὴ τοῦ λαοῦ — πάντοτε, ἰδίᾳ ὅμως κατὰ τὴν τεταραγμένην ἐποχὴν ἡμῶν — ὑπέρκεινται πάσης ἐφημέρου διοικητικῆς ρυθμίσεως. Πράττομεν δὲ τοῦτο μετὰ πάσης τιμῆς καί ἀγάπης, δεδομένου μάλιστα, ὅτι ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν ἡ ἀφοσίωσις καί ἡ εὐγνωμοσύνη ἡμῶν διὰ τὴν ἐπιδειχθεῖσαν πρὸς τὸν λαὸν ἡμῶν ἀγάπην καί διὰ τὰς προσγενομένας αὐτῷ εὐεργεσίας κατὰ τὰ ἔτη τῆς δοκιμασίας αὐτοῦ ἀναφέρονται ἐν ταυτῷ καί ἀδιακρίτως εἰς τὴν Ἀγιωτάτην Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Πολιτείαν καί εἰς τὸν ἑκασταχοῦ ὁμόδοξον καί ἀδελφὸν ἐλληνικὸν λαόν.

Ἐφ' οἷς καί διατελοῦμεν, μετ' ἀγάπης βαθείας καί ἀναφαιρέτου, τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος κοινωνός ἐν πίστει καί ἐλπίδι, ἀδελφός καί συλλειτουργός Ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

† ὁ Πεκίου, Βελιγραδίου καί Καρλοβικίου Παῦλος

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ
κ.κ. ΘΕΟΚΤΙΣΤΟΥ

Ἄριθμ. Πρωτ. 3212/20.06.2000

Μακαριώτατον
Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καί Πάσης Ἑλλάδος.

Μακαριώτατε
Ἀγαπητοί ἱεράρχαι,
Κλῆρε καί λαέ τῆς ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος,

Διά τῆς αὐτῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης, ἣν αἰεὶ τρέφομεν πρός τὴν Ἑμετέραν Μακαριότητα, γράφομεν, ἵνα γνωρίσωμεν Ὑμῖν τὴν λῆψιν τοῦ Ἑμετέρου Γράμματος, δι' οὗ πληροφορεῖτε ἡμᾶς περὶ τῶν προβλημάτων, ἃτινα ἀντιμετωπίζουν οἱ πιστοὶ τῆς Ἑμετέρας Ἐκκλησίας.

Συμμετέχοντες εἰς τὴν λύπην Ὑμῶν ἐκφράζομεν τὴν συμπάθειαν ἡμῶν ἐξ αἰτίας τοῦ γεγονότος τούτου, τασσόμενοι ἀλληλέγγυοι πρός τὴν Ἑμετέραν Μακαριότητα καί τὴν Ἐκκλησίαν Ὑμῶν εἰς τὴν υπεράσπισιν τῶν ἱερῶν καί δικαίων τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, ὅστις ἐδέχθη τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ ἐκ τῶν Ἁγίων Αὐτοῦ Ἀποστόλων. Ἡ Χριστιανικὴ ιδιότης ἀποτελεῖ μέρος τῆς ταυτότητος τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καί οὐδεὶς νόμος ὑπάρχει, ὅστις δύναται, ἵνα ἀφαιρέσῃ ἀπ' αὐτοῦ τὸ δικαίωμα τοῦτο.

Ἐν τῷ πνεύματι τούτῳ στηρίζομεν τὰς ἐνεργείας Ὑμῶν, ἐλπίζοντες ὅτι αἱ διὰ τῆς σοφίας χαρακτηριζόμεναι προσπάθειαι τῆς Ἑμετέρας Μακαριότητος θέλουσι καρποφορήσει ἐπ' ἀγαθῷ τῆς

Ὁρθοδοξίας, τῆς ἀδελφῆς ἡμῶν Ὁρθοδόξου ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας, τῶν πνευματικῶν τέκνων τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος καί συμπάσης τῆς Εὐρώπης. Ἐλπίζομεν, ὅπως διὰ τοῦ διαλόγου εὐρεθῆ λύσις εἰς τὰ ἀναφυνέντα προβλήματα· μόνον οὕτω θέλει ἐπικρατήσῃ εἰρήνη εἰς τὴν ζωὴν τῶν πιστῶν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Θά πράξωμεν, ὅ,τι δυνάμεθα ἵνα στηρίξωμεν τὰς ἐνεργείας Ὑμῶν καί ἐν ταυτῷ ὑπερασπισθῶμεν τὴν Ἀποστολικὴν κληρονομίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Θέλομεν ἀναπέμψῃ τὰς θερμὰς ἡμῶν ἰκεσίας εἰς τὸν Παντοδύναμον Θεόν παρακαλοῦντες δι' εἰρηνικὴν καί ταχεῖαν λύσιν τοῦ ζητήματος, καί ὅπως φωτίσῃ πάντας τοὺς ἡγέτας τῶν ἐθνῶν, ἵνα πράττωσι πᾶν ὅ,τι ἐστὶν ἀγαθόν διὰ τοὺς λαοὺς αὐτῶν.

Περιπτυσσόμεθα ἀδελφικῶς τὴν Ὑμετέραν ἀγαπητὴν Μακαριότητα, τοὺς Ἱεράρχας, τὸν Ἱερόν Κλῆρον καί τοὺς πιστοὺς τῆς ἀδελφῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ ἀγάπῃ τοῦ Χριστοῦ.

† ὁ Ρουμανίας Θεόκτιστος

ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ κ.κ. ΜΑΞΙΜΟΥ

Πρὸς

τὸν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν
καί πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Χριστόδουλον
εἰς Ἀθήνας.

Μακαριώτατε,

Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας ἐν πλήρει συνθέσει κατὰ τὴν Συνεδριαν Ἀυτῆς τῆς 21.VI.2000 Ἀριθ. Πρωτ. 26, μετὰ μεγάλης προσοχῆς συνεζήτησε τὸ γράμμα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος σέ σχέση μέ τὸ πρόβλημα μεταξύ Ἐκκλησίας καί Πολιτείας στήν Ἑλλάδα διὰ τὴν ἀπάλειψιν τοῦ θρησκευματος τῶν πολιτῶν ἀπό τίς νέες ταυτότητες.

Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας ἀπεφάσισε τὸ ἐξῆς:

Ὑποστηρίζει τὴν Ὑμετέραν Μακαριότητα, τὴν Ἱεράν Σύνοδον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καί τὸν λαόν σας στήν ἐπιμονή σας στίς νέες ταυτότητες τῶν πολιτῶν νά ἀναγράφεται καί τὸ Θρήσκευμά τους.

Ἰκετεύουμε τὸν Θεόν νά σᾶς ὑποστηρίξει στίς ἐπιθυμίες σας.

Συνιστώμενοι ἑαυτοὺς εἰς τὰς ἀγίας προσευχὰς σας διατελοῦμεν τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος ἀγαπητός ἐν Χριστῷ ἀδελφός καί συλλειτουργός.

Πρόεδρος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

† ὁ Βουλγαρίας Μάξιμος

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ
κ.κ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

*Πρός τόν Μακαριώτατον
Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος
Κύριον Κύριον Χριστόδουλον,
Ἁγίας Φιλοθέης 21,
Ἀθήνα-Ἑλλάδα.*

Μακαριώτατε καί Ἀγαπητέ ἐν Χριστῷ Ἀδελφέ,
Μᾶς ἀνησυχεῖ ὁ δημιουργηθεῖς σάλος λόγω τῆς ὀρθῆς, κατά
τήν γνώμην ἡμῶν, ἀπαιτήσεως τῆς Ὑμετέρας Ἀδελφῆς Μακαριότη-
τος, ὅπως εἰς τὰς νέας ταυτότητας ἀναγράφηται ἐπ'ἀκριβῶς τό
Θρήσκευμα τοῦ κατόχου. Ἀπεστείλαμεν σχετικῶς πρὸς τόν ἐξοχώ-
τατον Πρωθυπουργόν τό ἀκόλουθον τηλεγράφημα.

*Πρός τόν Ἐξοχώτατον
Πρωθυπουργόν Ἑλλάδος
Κύριον, Κώσταν Σημίτην,
Ἀθήνα-Ἑλλάδα.*

Ἐξοχώτατε κύριε Πρωθυπουργέ, εἰλικρινῶς δέν δυνάμεθα νά
ἀντιληφθῶμεν τόν λόγον, διά τόν ὁποῖον δέν πρέπει νά ἀναγράφε-
ται εἰς τήν ταυτότητα τό θρήσκευμα τοῦ κατόχου αὐτῆς. Ἡμεῖς του-
λάχιστον θεωροῦμεν τήν ἀναγραφὴν τοῦ θρησκεύματος ἀπαραίτητον
πρὸς βαθυτέραν γνῶσιν τοῦ εἰς τήν ταυτότητα ἀναφερομένου.

*Μετ' ἐκτιμήσεως καί εὐχῶν
† Ὁ Κύπρου Χρυσόστομος
Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή Κύπρου*

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΤΙΡΑΝΩΝ
ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΑΛΒΑΝΙΑΣ κ.κ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

Ἄριθμ. Πρωτ. 836

Μακαριώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ λίαν ἀγαπητέ καί περιπόθητε ἀδελφέ καί συλλειτουργέ τῆς ἡμῶν Ταπεινότητος, κύριε Χριστόδουλε, τὴν Ὑμετέραν σεβασμίαν Μακαριότητα ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμενοι, ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

Μετά βαθείας θλίψεως καί συνοχῆς καρδίας ἀνέγνωμεν τὴν, διὰ τηλεφωτοαντιγράφου ληφθεῖσαν, ἀπὸ 8ης Ἰουνίου 2000, ἀρ. πρωτ. 2748, ἐπιστολὴν τῆς Ὑμετέρας πεφιλημένης Μακαριότητος, εἰς ἣν ἐξιστορεῖται ἡ ἀπροσδόκητος δοκιμασία εἰς τὰς σχέσεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς Πολιτείας.

Ἀσφαλῶς, αἱ ταπειναὶ προσευχαί ἡμῶν συνοδεύουν τὰς προσπαθείας τῆς Ὑμετέρας περισπουδάστου Μακαριότητος καί τῆς περὶ Αὐτὴν Ἱεραρχίας πρὸς συνέχισιν τοῦ ἐνδεδειγμένου διαλόγου πρὸς ἐξεύρεσιν διεξόδου εἰς τὰ ἀναφερόμενα προβλήματα, πρὸς διασφάλισιν τῆς ἀπροσκόπτου ἀναπτύξεως καί καρποφορίας τῆς ζωῆς τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ κατ' Ἀλβανίαν Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἔχουσα διώσει τραγικὰς δοκιμασίας, πιεζομένη δέ καί σήμερον ἀπὸ τὴν μὴ ἀπόδοσιν στοιχειώδους δικαιοσύνης πρὸς αὐτὴν ὑπὸ τῶν κρατούντων, εἶναι φυσικόν νά παρακολουθῆ μετ' ἰδιαιτέρου ἐνδιαφέροντος τὰς δυσκολίας τῶν ἀδελφῶν Ὁρθοδόξων αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, προφανῶς ἄνευ οὐσιαστικῶν δυνατοτήτων, ἀλλὰ μετὰ τῆς βεβαιότητος ὅτι «οἶδε Κύριος εὐσεβεῖς ἐκ πειρασμοῦ ῥύεσθαι».

Ἐπὶ τούτοις, κατασπαζόμενοι Ὑμᾶς ἐκ καρδίας, διατελοῦμεν μετ' ἐξαιρέτου τιμῆς καί βαθείας ἀγάπης.

Τῆς Ὑμετέρας θεοτιμῆτου Μακαριότητος
• Ἀγαπητός ἐν Χριστῷ ἀδελφός
† ὁ Τιράνων Ἀναστάσιος

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΣΙΝΑΙΟΥ
κ.κ. ΔΑΜΙΑΝΟΥ

*Μακαριώτατον
Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος
κ.κ. Χριστόδουλον.*

Μακαριώτατε,

Ἀναχωρῶν πρὸς Ρωσίαν δι' ἐγκαίνια ἐκθέσεως «Σινᾶ-Βυζάντιον-Ρωσία», διερμηνεύων αἰσθήματα Σιναϊτικῆς Ἀδελφότητος συμμερίζομαι ἀγωνία σας, ὀλοψύχως συμπαρίσταμαι εἰς ἀγῶνα ποιμενοῦσης Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας καὶ σύμπαντος ὀρθοδόξου ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς διαφύλαξιν ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς ταυτότητος.

*Εὐχόμενος εὐόδωσιν στόχων σας διατελῶ,
Ἐλάχιστος ἐν Χριστῷ ἀδελφός
ὅπως πρόθυμος
† Ὁ Σιναίου Δαμιανός
καὶ πάντες οἱ πατέρες τῆς Ἱερᾶς Συνάξεως.*

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΡΗΤΗΣ
κ.κ. ΤΙΜΟΘΕΟΥ

*Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον
Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος
κ.κ. Χριστόδουλον,
Πρόεδρον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.*

Φιλάδελφος γνωρίζομεν Ὑμῖν, ὅτι ἡ Ἱερά Ἐπαρχιακή Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης, ἐκφράζουσα τά αἰσθήματα τοῦ πιστοῦ λαοῦ τῆς Μεγαλονήσου, συμμερίζεται τήν ἀγωνίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐπί τοῦ θέματος τῆς ἀναγραφῆς ἢ μή τοῦ θρησκευματος ἐπί τῶν νέων ταυτοτήτων καί παραμένει ἀλληλέγγυος εἰς τούς ἀγῶνας αὐτῆς. Οἱ Σεβασμιώτατοι Μητροπολίται Γορτύνης καί Ἀρκαδίας κύριος Κύριλλος καί Κυδωνίας καί Ἀποκορώνου κύριος Εἰρηναῖος θά ἐκπροσωπήσουν τήν Ἐκκλησίαν Κρήτης εἰς τήν Λαοσύναξιν τῶν Ἀθηνῶν τῆς 21ης Ἰουνίου 2000.

† Ὁ Κρήτης Τιμόθεος, Πρόεδρος

ΟΜΙΛΙΕΣ

ΟΜΙΛΙΑ
τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν
καί Πάσης Ἑλλάδος κ.κ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ
στή Λαοσύναξιν τῆς Θεσσαλονίκης*

Πιστέ καί ἀγαπημένε Λαέ, Ἀδελφοί τῆς Μακεδονίας καί τῆς Θράκης μας, τῆς καρδιάς τῆς Ἑλλάδας,

Προσέρχομαι ταπεινά ἐνώπιόν σας, ὡς ὁ ἔσχατος τῶν Ἀδελφῶν μου Ἀρχιερέων, γιά νά σᾶς ἐκφράσω τήν κοινή μας θέση στό ζήτημα πού μᾶς ἀπασχολεῖ. Δέν ἦλθα νά σᾶς διεγείρω. Ἦλθα νά σᾶς ἐξηγήσω. Δέν ἦλθα νά σᾶς φανατίσω. Ἦλθα νά σᾶς ἐνημερώσω.

Βλέποντας αὐτή τή συγκλονιστική εἰκόνα τῆς λαοθάλασσας, αὐτή τή μεγαλειώδη παρουσία σας ἐδῶ, ἀντιλαμβάνομαι πόσο δίκαιο εἶχε ἡ Ἱ. Σύνοδος νά ὀρίσει νά γίνει πρῶτα στή Θεσσαλονίκη, στήν ἱερή πόλη τοῦ ἁγίου Δημητρίου καί τοῦ Γένους, τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ καί τῶν ἱεραποστόλων Κυρίλλου καί Μεθοδίου, τήν πόλη τῶν Μαρτύρων, τῶν Ὁσίων, τῶν Ἱεραρχῶν καί τῶν ὁμολογητῶν τῆς πίστεως, τή πόλη τοῦ πολιτισμοῦ καί τῶν μεγάλων ἀναστημάτων τοῦ Πνεύματος, ἡ σημερινή εἰρηνική καί πρωτοφανής σέ παλμό καί ὄγκο Λαοσύναξιν τῶν πιστῶν. Γιατί πρῶτοι ἐσεῖς μέ αὐτή τή συγκλονιστική μαρτυρία σας ἐδῶ δίνετε σέ ὅλη τήν Ἑλλάδα τό Μήνυμα ἑνός ἀξεπέραστου εἰρηνικοῦ δυναμισμοῦ, ἀλλά καί ἑνός ἀπαράμιλλου χριστιανικοῦ ἠθους.

Εἶχε δίκαιο νά περιμένει ἡ Ἱ. Σύνοδος ὅτι οἱ Μακεδόνες καί

*14 Ἰουνίου 2000

οί Θρακιῶτες, οί Ἡπειρῶτες καί οί Θεσσαλοί θά ἔδιναν ἐδῶ ἓνα ἐπιβλητικό καί πολυσήμαντο παρόν στήν πρόσκληση τῆς Ἐκκλησίας τους, γιά νά διατρανώσουν τήν ἀμετακίνητη θέλησή τους νά προασπίσουν ἱερά καί ὄσια πού κινδυνεύουν νά ὑπονομευθοῦν καί στή συνέχεια νά ἀλλοτριωθοῦν.

Εἶχε δίκαιο νά στηρίζεται στήν πανθομολογούμενη εὐσέθειά σας, τήν εὐσέβεια πού στό βόρειο χῶρο τῆς Πατρίδας μας ἔχει νά ἐπιδείξει πρωτόφαντα ἔργα πνοῆς καί χριστιανικῆς ἀλληλεγγύης, πού ἀγκαλιάζουν ὅλους τούς ἀνθρώπους, χωρίς διακρίσεις. Εἴμαστε μιά ἀνθρώπινη κοινωνία ἀγάπης, ἀλληλεγγύης καί κατανόησης. Καί τό ἀποδεικνύουμε κάθε μέρα.

Εὐλογημένε Λαέ τοῦ Θεοῦ, πιστοί τῆς Ἐκκλησίας μας!

Πρίν ἀπό 13 χρόνια σ' αὐτή τή πόλη ὁ ὀρθόδοξος χριστιανικός Λαός τῆς Ἐκκλησίας ἔδωσε πρὸς κάθε κατεύθυνση τό εἰρηνικό μήνυμα τῆς ἡρεμῆς ψυχικῆς του δύναμης πού διατράνωνε τή θέληση γιά νά μείνει ἀπρόσβλητο τό αὐτοδιοίκητο τῆς Ἐκκλησίας. Σήμερα πάλι ὁ ἴδιος Λαός, πολύ περισσότερος ἀπό τότε, καί πολύ πιό ἐνημερωμένος, συνάξεται, γιά νά διατρανώσει τήν ἀπόφασή του νά προασπίσει τήν κληρονομιά του, νά ἐπαναβεβαιώσῃ τή θέλησή του νά μείνει ἡ Ἑλλάδα χώρα ὀρθόδοξη, ἀληθινά προοδευτική καί σύγχρονη.

Εἶναι ἄκρως συγκινητικό καί συγκλονιστικό τό θέαμα πού ἀτενίζουμε ὅλοι μας σ' αὐτό τό χῶρο. Ἐκατοντάδες χιλιάδες ἄνθρωποι κάθε τάξεως καί κάθε ἡλικίας ἦλθαν σήμερα ἐδῶ χωρίς καμμιά εἰδική ὀργάνωση, μέ μοναδικό ἐφόδιο τό πύρωμα τῆς καρδιάς τους καί δίνουν τό παρόν στή Λαοσύναξη ἐτούτη, τήν εἰρηνική μέν ἀλλά καί ἀποφασιστική, πού διεκδικεῖ καί ἀξιῶνει ἀπό τήν ἐξουσία τό σεβασμό γιά τήν παράδοση καί γιά τή διάρκεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πού ἐξασφαλίζεται μόνο μέ τή στενή καί ὀργανική ἐνότητά του μέ τή ζωηφόρα πηγή τῆς Ὀρθοδοξίας, ὅπως αὐτό συμβαίνει ἐπί αἰῶνες τώρα. Σᾶς εὐχαριστῶ καί σᾶς ἐπαινῶ γι' αὐτή τήν ἐκκλησιαστική, τήν πολιτισμένη καί δυναμική σας παρουσία. Στηρίζει ὁ Λαός μας τούς ποιμένες του στή διεκδίκηση τῶν δικαιῶν τῆς παράδοσής μας.

Εἴμαστε ἐδῶ ἀνεξαιρέτως ὅλοι οἱ πιστοί, ἐνωμένοι ἐν Χριστῷ, παραμερίζοντας τά κοινωνικά καί πολιτικά ἐμπόδια, δίνοντας τό

παρόν στό κάλεσμα τῆς Μάνας Ἐκκλησίας, γιατί νοιώθουμε ὅτι κινδυνεύουν οἱ πατροπαράδοτες ἀξίες τῆς φυλῆς μας, τά δομικά καί γνήσια στοιχεῖα τῆς αὐτοσυνειδησίας μας.

Ἐδῶ εἶναι μεταξύ τῶν πρώτων οἱ Ἐπίσκοποι τῆς Ἐκκλησίας, πού εὐλογοῦν μέ τή παρουσία τους τήν ἐκδήλωση καί διαδηλώνουν ἀποφασιστικά τήν ἐνότητα τοῦ Σώματος τῆς Ἱεραρχίας, τό ὁποῖο ἀταλάντευτα καθοδηγεῖ τό σκάφος τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τό λιμάνι τῆς σωτηρίας καί τῆς ἐλπίδας. Καί μαζί μας εἶναι πολλές ἄλλες ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες, καί ἡ Ἐκκλησία τῆς Κρήτης, πού συμπαρίστανται στόν ἀγῶνα μας.

Ἐδῶ εἶναι καί οἱ ἱερεῖς μας. Οἱ ἀπλοί, ἐντιμοί καί ἀφοσιωμένοι παπᾶδες τοῦ Λαοῦ μας, πού μέ τήν ὑποβλητική τους παρουσία θεμελιώνουν κάθε μέρα μέσα στίς ψυχές καί οἰκοδομοῦν τούς πύργους τῆς πνευματικῆς ἰδιοπροσωπίας μας ὡς Χριστιανῶν καί Ἑλλήνων.

Ἐδῶ καί τά μοναστήρια μας, τά μετερίζια αὐτά τῆς Ὀρθοδοξίας μας, τά θυματήρια τῆς εὐλάβειάς μας, τά ἅπαντα κάστρα πού στηρίζουν μέ τίς προσευχές τους τόν καθημερινό μας ἀγῶνα.

Ἐδῶ εἶναι καί ἡ Θεολογική μας Σχολή, τοῦ Ἀριστοτελείου, πού μέ τά ψηφίσματα τῶν δύο Τμημάτων της στάθηκε ἀπό τήν ἀρχή στό πλευρό μας καί δικαίωσε τόν ἀγῶνα μας. Μαζί της καί οἱ ἐκκλησιαστικές μας Σχολές, πού προετοιμάζουν τά νέα στελέχη τῆς Ἐκκλησίας μας.

Βλέπω ἐδῶ πολιτικούς ἄνδρες, ἀπό ὅλους τούς κομματικούς χώρους, αὐτούς πού ὅλες αὐτές τίς ἡμέρες βάσταξαν στούς ὦμους των τό βάρος τῆς ἀλήθειας καί ἀντιπαρατέθηκαν στό ψεῦδος καί στή μαύρη προπαγάνδα. Ἀλλά καί τούς ἄρχοντες τῆς Τοπικῆς Αὐτοδιοίκησης μέ ἐπικεφαλῆς τόν Δήμαρχο τῆς πόλεως τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

Ἐδῶ εἶναι καί οἱ πιστοί μας ὅλων τῶν ἡλικιῶν, ἄνδρες καί γυναῖκες, πού συνέρρευσαν στή πόλη αὐτή, ὁ καθένας μέ τό δικό του παλμό φέρνοντας μαζί καί τό μήνυμα τῆς κοινῆς προσπάθειας γιά τή διάσωση τῆς ἁγίας Παράδοσής μας.

Ἄφησα τελευταίους γά μνημονεύσω τιμητικά τους ἐλπιδοφόρους νέους μας, τά ἄλικά παιδιά μας, τή ζωντανή καί δυναμική νεολαία μας, πού μέ τόν ἐνθουσιασμό καί τό παλμό τους ὁμορφαί-

νον αυτή μας τή Σύναξη δίνοντας μιά μαρτυρία οδύνης για τό μέλλον του τόπου, ένα συγκλονισμό για ό,τι μέλλει γενέσθαι στή χώρα αυτή, στην οποία γεννήθηκαν και επιθυμούν διά παντός να ζήσουν ως χριστιανοί ορθόδοξοι.

Χρόνια τώρα σ' αυτό τον τόπο συμπορεύονται θεσμικά και αποφασιστικά Έλληνισμός και Χριστιανισμός. Και όλοι ξέρουν ότι δεν υπάρχει πτυχή του ιδιωτικού και δημοσίου βίου που να μη διαποτίζεται από τά νάματα της χριστιανικής πίστεως. Αυτό είναι πλέον θεσμός, είναι έθιμο, είναι ιστορική νομοτέλεια. Και τό έθνος στηρίζεται στους θεσμούς του. Μέσα και γύρω από τήν Έκκλησία ανέλίσσεται ή ζωή του Έλληνα από τότε που γεννιέται μέχρι τότε που πεθαίνει. Τά πανηγύρια μας, οι χαρές μας, οι λύπες μας, τά τραγούδια μας, οι χοροί μας, τά πάντα αρχίζουν και τελειώνουν στην Έκκλησία. Εκεί βαφτιζόμαστε και μωρωνόμαστε, εκεί παντρευόμαστε, εκεί αγιαζόμαστε, εκεί παρηγοριόμαστε, εκεί προσευχόμαστε, σε στιγμές μεγάλης λύπης και εύτυχίας, εκεί τέλος με συγκλονιστική στοργή μās πάνε, όταν παίρνουμε τό δρόμο της αιωνιότητας. Μέσα στην Έκκλησία κάνουμε τις έθνικές τελετές μας, εκεί ή μνήμη του τόπου μένει άσβεστη. Εκεί ή σημαία μας άνεμίζει, εκεί ή ιστορία μας ξεδιπλώνεται.

Σέ κανένα άλλο μέρος του κόσμου Λαός και θρησκεία δεν είναι τόσο πολύ συνδεδεμένοι, γιατί πουθενά άλλου ή ιστορία του Λαού δεν γονιμοποιήθηκε τόσο πολύ μέσα στή πίστη, και πουθενά άλλου οι άνθρωποι δεν ένιωσαν τήν Έκκλησία τους τόσο πολύ μέσα στή ζωή τους. Ρίξτε ένα βλέμμα σ' αυτήν έδω τή βυζαντινή πόλη, τήν όμορφη και άγιοτόκο Θεσσαλονίκη. Παντού εκκλησίες, παντού ό Σταυρός, παντού ή εύλογία του Θεού. Κορυφαίος άγιός της ό Μεγαλομάρτυρας Δημήτριος και μαζί του μιά πλειάδα άγιων που τήν περιζώνουν από παντού και τήν προστατεύουν. Και δεν όμιλw μόνο για τά μοναδικά μνημεία του κλεινού Βυζαντίου, ούτε για ένα ένδοξο παρελθόν. Όμιλw και για τό σήμερα. Σήμερα όπου ή πίστη μεγαλώνεται και ό Λαός του Θεού ύψώνει καθημερινά νέους ναούς, νέες έστίες πολιτισμού με επίκεντρο τήν τοπική Έκκλησία και τον πολιο Έπίσκοπό της, τον Μητροπολίτη της κ. Παντελεήμονα, νέα σεβάσματα που μās κάνουν όλους υπερήφανους. Παντού σ' αυτή τήν πατρίδα οι άνθρωποι μπορεί να δραστηριο-

ποιούνται, να εκσυγχρονίζονται, να βρίσκονται στην πρωτοπορία της προόδου, να νοιάθουν εύρωπαϊοι, να δείχνουν τον άγωνα τους, να έχουν και τις αδύνατες στιγμές τους. Όμως μή τους πής να αφήσουν τή πίστη τους, να προδώσουν τις αρχές τους. Ιδιαίτερα σήμερα που τή σκυτάλη της έπιστροφής στις ρίζες μας τήν έχουν πάρει στά σιβαρά τους χέρια οι νέοι μας. Ένας απ' αυτούς μου έλεγε πρό ήμερών. «Άμαρτωλοί μπορεί να είμαστε. Προδότες όμως δεν είμαστε». Μπράβο στα νέα μας παιδιά. Όταν οι νέοι μας έτσι σκέπτονται, ή Ελλάδα δεν πεθαίνει ποτέ.

Ζητw εύλογα ό απλοϊκός άνθρωπος αυτού του τόπου, να πληροφορηθί, γιατί αυτή ή διασύνη, γιατί με τήν εύκαιρία των ταυτοτήτων, ή έκφραση τόσης εμπάθειας σε βάρος της Έκκλησίας, γιατί αυτή ή πεισματική έμμονή σε μιά άπόφαση που διχάζει, που δεν τήν θέλει, δεν τήν αποδέχεται ό πιστός λαός μας, γιατί αυτή ή περιφρόνηση προς τήν Ίεραρχία, γιατί αυτός ό αίφνιδιασμός;

Η Έκκλησία δεν μπορεί να αφήσει αναπάντητα αυτά τά κρίσιμα έρωτήματα. Και δίδει τήν άπάντησή της νηφάλια, υπεύθυνα και πειστικά.

1. Και κατ' αρχήν πρέπει να ποῦμε ότι ή Όρθοδοξία έχει διαχωρίσει τή θέση της από κάθε είδος φανατισμού, φονταμενταλισμού και μισαλλοδοξίας. Η Διακήρυξη του Φαναρίου το 1994 είναι σαφής: «Τό διαπραττόμενον έν όνόματι της θρησκείας έγκλημα είναι έναντίον αυτής της θρησκείας». Αλλά ή θλιβερή και άντροθόδοξη ύστερία μερίδας του δυτικού τύπου, που καλως γνωρίζουμε από που παρακινείται, φαίνεται να βρήκε θιασῶτες και στην Ελλάδα. Δεν μνησικακοῦμε έναντίον κανενός και δεν ύποτιμοῦμε κανέναν. Όμως για τή πίστη μας γινόμαστε λέοντες, για να μη περάσει ή παρακμή και ή άλλοτρίωση.

2. Τήν αξία ωστόσο της Έκκλησίας, του πολιτισμού και του πνεύματος αναγνωρίζουν σήμερα πιά όλοι οι σάφρονες άνθρωποι. Γι' αυτό και ή Εύρώπη, αναζητώντας μιά σταθερή βάση ένότητας των Λαών της, δεν στηρίζεται πιά αποκλειστικά στην οικονομία και στην ανάπτυξη. Στρέφεται κυρίως προς τις πνευματικές αξίες, προς τον πολιτισμό. Εκεί δηλαδή που έμεις οι Έλληνες έχουμε να επιδείξουμε πρωτόγνωρες επιδόσεις. Η πνευματική κρίση στην Εύρώπη προήλθε από τήν περιθωριοποίηση και τήν έκκοσμίκευση

τῆς Ἐκκλησίας, πού δέν κατώρθωσε νά στηρίξει τούς Λαούς τήν ὥρα πού ἔπρεπε. Σήμερα οἱ ἑτερόδοξες Ἐκκλησίες στή Δύση ἀγωνίζονται νά ξαναφέρουν τό Χριστό μέσα στίς κοινωνίες, νά ξαναδώσουν νόημα ζωῆς στούς νέους, νά ξανααναστήσουν τό χαμένο ὄραμα τῆς εὐτυχίας. Ἐμεῖς ἐδῶ, δόξα τῷ Θεῷ, μέχρι στιγμῆς διατηροῦμε ἄθικτα τά πνευματικά μας ερείσματα. Ὑπάρχει κανένας λόγος νά τά γκρεμίσουμε; Θέλουμε νά πριονίσουμε τό κλαδί πάνω στό ὅποιο καθόμαστε; «Οἱ Ἕλληνες - γράφει ὁ Ράνσιμαν - ἔχουν μιά κληρονομιά γιά τήν ὁποία μποροῦν νά αἰσθάνονται ὑπερήφανοι. Μιά κληρονομιά πού δέν πρέπει νά χαθῆ μέσα στίς ἐναλλασσόμενες ὑλικές καταστάσεις». Αὐτή εἶναι ἡ μεγάλη μας ἱστορική πρόκληση. Ἄν οἱ Ἕλληνες θέλουμε νά ἐπιβιώσουμε μέσα στή παγκοσμιοποιημένη χοάνη, πρέπει νά διαφυλάξουμε τή μορφή μας, τή στερεά μορφή πού μᾶς χαρίζει διαχρονικά καί συγχρονικά ἡ παράδοσή μας. Ἄλλοιῶς θά ἀφομοιωθοῦμε καί θά ἐξαφανισθοῦμε. Ἐχουμε οἱ ὀρθόδοξοι τό μεγάλο προνόμιο νά ζοῦμε μέσα στήν Ἐκκλησία μας τήν ἐπιβίωση μέ μέτρο καί ἀρμονία τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς σοφίας. Μέσα μας ὑπάρχει ἓνας ὀλόκληρος θησαυρός, ἓνας ἀδαπάνητος πλοῦτος πού δέν ἔχει παραποιηθῆ μέχρι τώρα, πού συνέχει ὅλο τό Γένος μας. Ἡ ἱστορική ἀλληλεγγύη μεταξύ Ἑλληνισμοῦ καί Ὁρθοδοξίας δέν μπορεῖ εὐκόλα νά διασπασθῆ, γιατί βιώνεται καθημερινά μέσα στήν Ἐκκλησία. Ἔτσι ἡ Ἐκκλησία ἀναδεικνύεται ἓνα ζωντανό προπύργιο αὐτοσυνειδησίας, ἓνα μετερίζι διάσωσης τῆς πνευματικῆς καί ἐθνικῆς μας ταυτότητας, ἓνα «τζιβαϊρικόν πολυτίμητον», ὅπως τό ἔλεγε ὁ Στρατηγός Μακρυγιάννης. Οἱ πνευματικοί μας Πατέρες, τά μοναστήρια μας, οἱ ἐνορίες μας, οἱ παπάδες μας, οἱ ἐπίσκοποι μας, ὅλοι εἶναι μιά δύναμη πού θά διαλύσει κάθε ἐναντίωση εἰρηνικά καί συστηματικά. Μιά ἀπαλή πνοή πού χαρίζει τήν ἐλπίδα καί στηρίζει τήν ἀντίσταση ἐνάντια στή διάσπαση καί στήν ἀλλοτρίωση. Μέσα ἀπό τή Θεία Λειτουργία ξεπηδάει τό πνεῦμα τῆς ἐνότητας καί τῆς δύναμης. Πονᾶμε, γιά ὅσα συμβαίνουν γύρω μας. Πιᾶν ἀγαπᾶμε τόν τόπο μας, τή θρησκεία μας καί τά παιδιά μας. Τό ἐνστικτο τοῦ Λαοῦ λειτουργεῖ σωστικά. Καί δέν θά ἐπιτρέψει ὁ κίνδυνος τῆς ἀφομοίωσης νά πραγματοποιηθῆ. Θά μείνουμε αὐτό πού εἴμαστε, πρῶτα Ἕλληνες καί Χριστιανοί, καί μετά Εὐρωπαῖοι.

Ὡς κι ἂν ἐσηκῶνονταν ἀπό τούς τάφους των τά μεγάλα παλληκάρια τοῦ ἔθνους μας, οἱ Κολοκοτρώνηδες καί οἱ Μακρυγιάννηδες, οἱ Μιαούληδες καί οἱ Μποτσαραῖοι, οἱ παπᾶδες καί οἱ δεσποτάδες τοῦ μεγάλου Ἀγώνα, ὁ Γρηγόριος ὁ Ε', ὁ Διάκος, ὁ Παπαφλέσσας, οἱ πρόκριτοι τῆς Τροιζηνίας, κι ἔπειτα οἱ μεγάλοι μας διανοούμενοι, οἱ ποιητές καί οἱ πολιτικοί, ὁ Καποδίστριας κι ὁ Παπαρρηγόπουλος, ὁ Τρικούπης καί ὁ Ζαμπέλιος, ὁ Σολωμός, ὁ Κάλβος κι ὁ Μαβίλης, ὁ Παπαδιαμάντης καί ὁ Ἐλύτης, ὁ Καραολῆς κι ὁ Δημητρίου, ᾧ! κι ἂν ἐσηκῶνονταν αὐτοί καί χιλιάδες ἄλλοι, πού μέ τό λόγο καί τίς πράξεις των ἐθεμελίωσαν καί ἐστήριξαν καί ὑμνησαν τήν πνευματική ὑπόσταση αὐτοῦ τοῦ ἔθνους, τί θά ἔλεγαν ἂν ἔβλεπαν τό γκρέμισμα πού ἐπιχειροῦν σήμερα κάποια παιδιά τους στήν ἐλληνορθόδοξη παρουσία μέσα στή κοινωνία, καί τά ραπίσματα πού δίνουν στή Μάνα τους, τήν Ἐκκλησία;

3. Στ' ἀλήθεια δέν μπορῶ νά ἀντιληφθῶ αὐτά πού συμβαίνουν. Οὔτε καταλαβαίνω τή σκοπιμότητά των. Μᾶς λένε. Στήν Ἑλλάδα δέν ζοῦνε μόνο ὀρθόδοξοι πολίτες, ζοῦνε καί πολίτες Ἕλληνες ἄλλων δογμάτων καί ἄλλων θρησκειῶν. Καί πρέπει καί αὐτοί νά προστατευθοῦν. Κι ἐμεῖς ἀπαντᾶμε, ναι νά προστατευθοῦν, ὅσο λίγοι καί ἂν εἶναι. Καί προστατεύονται. Ἀλλά γιατί τάχα ἡ προστασία τους περνάει μέσα ἀπό τήν ταπείνωση τῆς Ὁρθοδοξίας καί τήν ἐξουδετέρωση της; Τό κράτος δέν προστατεύει σήμερα τίς μειονότητες τῶν γνωστῶν θρησκειῶν, ὅπως ἐπιτάσσει τό Σύνταγμα; Ἄν δέν τίς ἐπροστάτευε πῶς οἱ ἑτερόδοξοι ἔχουν ἐλεύθερα τίς ὅσες θέλουν μεγαλοπρεπεῖς ἐκκλησίες τους, τά πολυδιαφημισμένα σχολεῖα τους, τίς κλινικές καί τά νοσοκομεῖα τους, τά ἄλλα κτίριά τους, τίς ἐπισκοπές τους, τίς ἐφημερίδες τους, τίς περιουσίες τους; Ἄν δέν τούς ἐπροστάτευε, πῶς οἱ Μουσουλμάνοι στή Θράκη ἔχουν τά τζαμιά τους, τά σχολεῖα τους, τίς περιουσίες τους; Πῶς οἱ Χιλιαστές ἀναγνωρίζονται ὡς ἀντιρρησίες συνειδήσεως καί δέν πολεμοῦν γιά τήν Πατρίδα, ἀλλά τυγχάνουν προνομιακῆς μεταχείρισης σέ σχέση μέ τά ἄλλα στρατευμένα παιδιά μας; Πῶς οἱ Ἰσραηλίτες ἔχουν τίς Συναγωγές τους, τά μουσεῖα τους, τά γραφεῖα τους, τίς κοινότητές τους; Το κράτος ἐπιτελεῖ τό καθῆκον του κι ἐμεῖς ὡς Ἐκκλησία δέν ἔχουμε ποτέ ἐκφράσει ἀντίθετη γνώμη. Θέλετε νά συνεχίσω; Ἐδῶ προστατεύονται ὄχι μόνο οἱ ὀπαδοί τῶν γνωστῶν

θηρηκειῶν ἀλλά καί αὐτοί τῶν θηρηκειῶν πού δέν θέλουν νά εἶναι γνωστές καί τῶν παραθηρησκευτικῶν κινήματων καί αὐτῶν ἀκόμη πού εἶναι ἐπικίνδυνα γιά τήν τύχη τῶν πολιτῶν πού θά παρασυρθοῦν σ' αὐτά ἢ γιά τήν ἐθνική μας ἀσφάλεια. Δέν ἐπιτρέπεται νά πῶ τίποτε ἄλλο σ' αὐτό τό σημεῖο, ἀλλά οἱ ἀρμόδιοι δέν τά ξέρουν αὐτά; Κι ἂν τά ξέρουν, γιατί ἐπιμένουν πώς τάχα ἡ προστασία ὄλων αὐτῶν ἐπιβάλλει δῆθεν στό κράτος νά ἀπαρνηθῇ τήν Ὁρθοδοξία;

4. Μέσα στήν Ἐκκλησία καλλιεργοῦμε τό πνεῦμα τῆς ἀγάπης, τῆς ἀναγνώρισης τῆς ἀξίας τοῦ ἄλλου, τῆς ἐνότητας τοῦ Λαοῦ μας. Ἐδῶ μπροστά μας σήμερα εἶναι ὁ κόσμος τῆς Ἐκκλησίας πού ἀνήκει σέ ὅλα τά κόμματα. Στήν Ἐκκλησία δέν κάνουμε διαχωρισμούς, δέν ρωτᾶμε ποῦ ἀνήκει ὁ καθένας. Γιατί ἀναγνωρίζουμε σέ ὅλους τήν ιδιότητα τοῦ παιδιοῦ τοῦ Θεοῦ. Καί ὁ Θεός θέλει ὅλοι νά σωθοῦν καί νά ἔλθουν σέ ἐπίγνωση ἀληθείας. Γι' αὐτό καί αὐτή μας ἡ μεγαλειώδης Σύναξη σήμερα δέν ἔχει καμιά σχέση μέ τίς πολιτικές συγκεντρώσεις. Δέν ἤλθαμε ἐδῶ γιά νά διακηρύξουμε τό μῖσος μας ἢ τήν ἀντίθεσή μας στή νόμιμη ἐξουσία ἢ καί σέ ὅσους διαφωνοῦν μαζί μας. ἤλθαμε γιά νά στείλουμε μηνύματα. Εἴμαστε νομοταγεῖς πολῖτες καί πονᾶμε γι' αὐτό τόν τόπο, ὅπως τόσοι ἄλλοι. Ὅμως δέν ἀνεχόμεστε νά ξεπουλιέται ἡ πίστη μας. Καί διατάζουμε νά δεχθοῦμε - ὅπως λέγεται καί γράφεται - πῶς ξένα κέντρα ἔξω ἀπό τήν Ἑλλάδα ἐπιβάλλουν κινήσεις καί ἀποφάσεις, ἐπειδή θέλουν νά ἐξασθενίσουν τίς ἀντιστάσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καί νά τόν στερήσουν ἀπό ἕνα ἰσχυρό ἔρεισμα πού ἀποδείχθηκε ἀνθεκτικό στίς λαίλαπες καί στίς περιπέτειες τοῦ Ἑλληνισμοῦ καί ὡς κιωτός διέσωσε τόν τόπο. Κι αὐτό εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Τό ἀδυναμία τῆς Ἐκκλησίας συνεπάγεται ἐξασθένηση τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀποθωράκισή του. Οἱ ἱστορικοί δεσμοί Ἑλληνισμοῦ καί Χριστιανισμοῦ σ' αὐτό τόν τόπο εἶναι ἀκατάλυτοι καί κανένας δέν μπορεῖ, κανένας δέν ἔχει τό ἀνάστημα νά τοῦς διαλύσει.

5. Δυστυχῶς μερικοί διανοούμενοί μας, ἡ ἰντελλιγκέντσια ὅπως λέγεται, θέλουν πεισματικά νά ἀγνοοῦν αὐτούς τοῦς ἱστορικούς κανόνες καί τό ρόλο τῆς Ἐκκλησίας στή διαφύλαξη τῆς Παράδοσής μας. Μᾶς λέγουν πῶς ἐν ὀνόματι τῆς προόδου καί τῆς ἀνάπτυξης ἐπιβάλλονται ἀλλαγές πού θά κάνουν τή χώρα ἀνταγω-

νιστική καί προοδευτική. Δέν διαφωνοῦμε. Δέν εἴμαστε ἐναντίον τῆς ἀνάπτυξης καί τῆς προόδου. Χαιρόμαστε γιά τίς πρωτοβουλίες τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας πού το ἑλληνικό δαιμόνιο τῆς δίδει φτερά καί θαυματουργεῖ προβάλλοντας διεθνῶς τή χώρα μας. Ἡ παγκοσμιοποίηση ὡς οικονομική καί ἀναπτυξιακή ἐπιδίωξη μᾶς βρίσκει σύμφωνους. Ἀλλά ὡς ἰσοπέδωση πολιτισμῶν εἶναι ἐπικίνδυνη καί ἀπόβλητη. Ἐνα ἔθνος πορεύεται πρὸς τόν ἐκσυγχρονισμό ὄχι ἀντιγράφοντας μηχανικά ἄλλων Λαῶν τ' ἀχνάρια, ἀλλά μέ βαθεῖα συναίσθηση τῆς ταυτότητάς του καί μέ ἰσχυροποίηση τῶν στοιχείων πού τήν ἀποτελοῦν. Πρῶτα ἰσχυροποιοῦμε τήν Πατρίδα μας, τήν ὀργανώνουμε καί τή διασφαλίζουμε ἀπό κάθε κίνδυνο καί ὕστερα ἔχουμε ὅλο τό καιρό νά σκεφθοῦμε γιά τίς λεπτομέρειες τῶν ἰδεολογιῶν καί τῶν κατευθύνσεων πού θά ἀκολουθήσουν τάξεις καί στρώματα. Χωρίς αὐτή τή διαδικασία ὅλα τά ἄλλα δέν εἶναι μόνο περιττά, εἶναι καί ἀφελῆ. Τί ἔχουμε νά κερδίσουμε ἀπό τήν παγκοσμιοποίηση, ἂν χάσουμε τόν πλοῦτο της Παράδοσής μας, ἂν μεταβληθοῦμε σέ λαό χωρίς αὐτοσυνειδησία καί χωρίς πολιτισμό; Ἐπομένως, αὐτό πού σήμερα προέχει εἶναι τό πῶς αὐτός ὁ Λαός θά διατηρήσει ζωντανές τίς παραδόσεις τους καί τίς ἀξίες του. Τώρα δέ πού ἐπιχειρεῖται ἡ ἀποπροσωποποίηση τοῦ καθενός μας μέ τή μετατροπή του σέ ἄψυχο καί ἀπρόσωπο ἀριθμό, τώρα πρέπει νά ἀντιδράσουμε ὅλοι καί ἡ Ἑλλάδα νά ἀρχίσει νά λειτουργεῖ καί ὡς ἐθνικό κέντρο μιᾶς Διασποράς, πού ἀγωνίζεται νά διατηρηθῇ στά δύσκολα χρόνια τῆς ἰσοπεδωτικῆς μανίας, τῆς παγκοσμιοποιημένης δυναμικῆς τόσο τοῦ πλούτου, ὅσο καί τῆς τεχνολογίας.

Καί μοῦρχονται τώρα στό μυαλό τά λόγια πού ἔγραφε στίς ἀρχές τοῦ αἰῶνα μας ὁ Παπαδιαμάντης, καί πού διατηροῦν καί σήμερα τήν ἐπικαιρότητά τους: «Ἄγγλος ἢ Γερμανός δύναται νά εἶναι κοσμοπολίτης ἢ ἀναρχικός ἢ ἄθεος ἢ ὅ,τιδήποτε. Ἐκαμε τό πατριωτικόν χρέος του, ἔκτισε μεγάλην πατρίδα... Ἀλλά Γραικύλος τῆς σήμερον, ὅστις θέλει νά κάμει δημοσία τόν ἄθεον ἢ τόν κοσμοπολίτην, ὁμοιάζει μέ νάνον ἀνοθρούμενον ἐπ' ἄκρων ὀνύχων καί τανυόμενον νά φθάσει εἰς ὕψος καί φανῆ καί αὐτός γίγας. Τό ἑλληνικόν ἔθνος, τό δοῦλον ἄλλ' οὐδέν ἦττον καί τό ἐλεύθερον ἔχει καί θά ἔχει διά παντός ἀνάγκην τῆς θρησκείας του». Τήν Ἑλλάδα

μας θέλουν νά τήν κάμουν νά προσποιεῖται δημοσίᾳ τήν ἄθεο, γιά νά ἀναγνωρίζεται προοδευτική, νά φαίνεται πώς ἀπαρνιέται τήν ἱστορία της καί τήν Παράδοσή της, πού εἶναι ἑλληνορθόδοξη. Ναί, ἡ Παράδοσή μας περνᾷ μέσα ἀπό Ὁρθοδοξία, ἐθνικότητα καί γλώσσα. Αὐτά τά τρία θά ἔπρεπε νά προσέχουν ὅλοι ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ, ἀντί νά βάλλουν καταιγιστικά ἐναντίον καί τῶν τριῶν. Καί νά φαντασθῆτε ὅτι ἐφέτος ἡ Ε.Ε. δέχθηκε πρόταση γιά καθιέρωση τῆς διδασκαλίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας στά σχολεῖα ὅλης τῆς Εὐρώπης. Ὅλοι μας εἶμαστε ὑπερήφανοι καί γιά τήν Ὁρθοδοξία μας καί γιά τήν ἐθνικότητά μας καί γιά τή γλώσσα μας. Καί δέν ἐπιτρέπουμε σέ κανένα νά μᾶς θίξει καί τό ἐλάχιστο ἀπό αὐτά.

Στούς προοδευτικούς αὐτούς τεχνοκράτες, πού θέλουν καλά καί σώνει νά μετατρέψουν τήν Ἑλλάδα σέ χώρα πού δέν θά ἀναγνωρίζει τήν Ὁρθοδοξία καί δέν θά στηρίζεται σ' αὐτήν, λέμε ξεκάθαρα: Ματαιοπονεῖτε.... Ὁ Λαός τοῦ Θεοῦ δέν σᾶς ἀκολουθεῖ. Θά μείνετε καί πάλι μόνοι σας. Δέν ἐκφράζετε τό Λαό, λέτε ὅτι μιλάτε γι' αὐτόν, ἀλλά κατὰ βάσιν τόν ἀπεχθάνεστε καί τόν λοιδορεῖτε, ὅταν διαπιστώνετε ὅτι δέν σᾶς ἀκολουθεῖ. Ἀπό τόν μεσοπόλεμο πασχίζετε λυσοδῶς νά γκρεμίσετε τά βάθρα τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς καί δέν τό καταφέρνετε. Τώρα νομίζετε ὅτι ἦλθε ἡ ὥρα σας καί πώς μέ τή σπάθη τῆς ἐξουσίας θά ἐπιτύχετε τά σχέδιά σας. Εἶσθε γελασμένοι. Σᾶς τό ἐπαναλαμβάνω. Θά μείνετε καί πάλι μόνοι σας. Δέν σᾶς ἀκολουθοῦν στόν ὀλισθηρό σας δρόμο ὅλοι οἱ ἄλλοι ἐπώνυμοι καί ἐκλεκτοί διανοούμενοι, πολιτικοί, ἐπιστήμονες καί τεχνοκράτες, λογοτέχνες καί καλλιτέχνες, πού εἶχαν αὐτές τίς ἡμέρες τό θάρρος νά ὁμολογήσουν ἐνώπιον ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ τή πίστη τους καί στήν Ἑλλάδα καί στήν Ὁρθοδοξία. Ἀντιστέκεται στά σχέδιά σας ὅλος ὁ ἄλλος Ἑλληνικός Λαός. Καί μή νομίζετε ὅτι οἱ πνοές τῆς ζωῆς μποροῦν νά ἀντιμετωπίζονται μέ νόμους καί διατάγματα. Οἱ νόμοι, ὅταν ὁ Λαός δέν θέλει, δέν ἐφαρμόζονται, πέφτουν σέ ἀχρησία καί οὐσιαστικά καταργοῦνται. Τούς ἀπορρίπτει ἡ συνείδηση πού ἔχει τό ἔθνος γιά τό τί εἶναι ὀρθό καί τί ὄχι. Καί ὅσον ἀφορᾷ εἰδικότερα στήν πολεμική σας κατά τῆς Ἐκκλησίας, σᾶς ὑπενθυμίζουμε ὅτι πολλοί ἄλλοι πρὶν ἀπό σᾶς ἐπεχείρησαν τό ἴδιο καί ἀπέτυχαν. Ἡ Ἐκκλησία, ἂν ἦταν ἀνθρώπινο δημιούργημα, θά εἶχε πρό πολλοῦ ἀλωθῆ καί καταποντισθῆ. Εἶναι

ὅμως θεῖος ὀργανισμός, εἶναι πνοή τοῦ Παρακλήτου, εἶναι τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Κανένας, μᾶ κανένας δέν θά μπορέσει ποτέ νά τήν ἐξαφανίσει ἀπό προσώπου γῆς. Μπορεῖ νά τήν ταλαιπωρεῖτε, νά τήν συκοφαντεῖτε, νά τήν λιθοβολεῖτε. Μπορεῖ νά σηκώνονται ἐναντίά της κύματα καί τυφῶνες. Ἡ Ἐκκλησία γιά λίγο «κλυδωνίζεται, ἀλλά ναυάγιον οὐχ ὑπομένει»

6. Ἀλλά νά καί ἄλλο ἓνα σοφιστικό ἐπιχείρημα πού τό ἀκούσαμε κατὰ κόρον αὐτές τίς ἡμέρες. Εἶναι τό ἐπιχείρημα περὶ τῶν διακριτῶν ρόλων Ἐκκλησίας καί Πολιτείας μέσα στό κράτος. Κι ἐμεῖς παραδεχόμαστε, καί τό ἔχουμε τονίσει ἐπανειλημμένως, ὅτι ἀναγνωρίζουμε τούς διακριτούς μας ρόλους καί γι' αὐτό δέν ἐπιδιώκουμε νά συγκυβερνήσουμε μέ τήν κυβέρνηση. Ἡ νόμιμη κυβέρνηση κυβερνᾷ. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας δέν εἶναι κόμμα, δέν εἶναι πολιτική δύναμη. Ἡ Ἐκκλησία οὔτε ὀρέγεται τήν ἐξουσία, οὔτε θέλγεται ἀπό αὐτήν. Δέν διεκδικεῖ οὔτε ἀπαιτεῖ ἀρμοδιότητες ἀπό τό κράτος. Τό σύστημα τῆς συναλληλίας καί οἱ ἐξ αὐτοῦ ἀπορρέοντες ρόλοι εἶναι σαφῶς διακριτοί. Τό πιστεύουμε αὐτό καί ἐπανειλημμένα τό διεκηρύξαμε. Καί στό θέμα τῶν ταυτοτήτων ποτέ καί πουθενά δέν εἶπαμε ὅτι τίς ταυτότητες τῶν πολιτῶν θά τίς ἐκδίδουμε τάχα ἐμεῖς καί ὄχι ἡ Ἀστυνομία. Ἡ Ἐκκλησία ἔχει ἄλλο ρόλο. Εἶναι ἡ πνευματική Μητέρα τοῦ πιστοῦ Λαοῦ καί εἶναι καί θεματοφύλακας τῆς Παράδοσής μας καί τῶν ἀξιῶν τοῦ πολιτισμοῦ μας. Διεκδικεῖ νά ὀμιλεῖ καί νά διαλέγεται, ὅπως τοῦτο συμβαίνει στή δημοκρατική χώρα μας πρὶν ἀπό κάθε λήψη σημαντικῆς ἀπόφασης ἀπό τήν κυβέρνηση. Ὅταν οἱ ἐκπαιδευτικοί, οἱ ἐργαζόμενοι, οἱ δημοῖοι ὑπάλληλοι διαλέγονται μέ τήν κυβέρνηση γιά θέματα πού τούς ἐνδιαφέρουν, αὐτό σημαίνει ὅτι συγκυβερνοῦν; Τότε, γιατί μόνο στήν Ἐκκλησία ἀρνοῦνται τό δικαίωμα νά ἔχει γνώμη καί τῆς συμπεριφέρονται μέ αὐταρχισμό καί δέν θέλουν νά συζητήσουν μαζί της καί τῆς κλείνουν τήν πόρτα κατὰ πρόσωπον; Ἡ κάθε κοσμική ἐξουσία, ὅταν αὐτονομεῖται ἀπό τό Θεό καί τό Λαό καί δέν διαλέγεται μέ τήν Ἐκκλησία γιά θέματα πού ἀφοροῦν στό Λαό, τότε αὐτό συνιστᾷ αὐτοθέωσή της, πού ὀδηγεῖ στήν ἀλαζονία. Κι ἐμεῖς μέν ὡς πρόσωπα δεχθήκαμε τόν κόλαφο τῆς ταπείνωσης μέ ταπείνωση καί ὑποβίβη, ἐπειδή ἔτσι μαθαίνουμε στήν Ἐκκλησία, νά συγχωροῦμε καί νά ὑπομένουμε. Ὅμως ἡ προσβολή πέ-

ρασε στον εὐσεβῆ Λαό πού ἡ Ἐκκλησία ἐκπροσωπεῖ. Καί μέσα στό Λαό αὐτό εἶναι καί ἐκεῖνοι πού μᾶς προσέβαλαν. Δέν κατάλαβαν ὅτι ταυτόχρονα προσέβαλαν καί τόν ἑαυτό τους;

7. Ἀγωνιζόμαστε, ναί, γιά νά παραμείνει ἡ πατρίδα μας χώρα χριστιανική ὅπως ἦταν ἀνέκαθεν. Θά ἐρωτήσετε ὅμως. Καί ἀπό ποῦ συνάγεται ὅτι ἐπιδιώκεται μιᾶ τέτοια ριζική ἀλλαγὴ; Συνάγεται ἀπό ἐπίσημες παλαιότερες καί πρόσφατες δηλώσεις καί καταγραφές ἑνός ὑπευθύνου φορέα τῆς σημερινῆς κρατικῆς ἐξουσίας - πού δέν εἶναι βέβαια ὁ μόνος, ὑπάρχουν καί ἔξω τῆς κυβερνήσεως θιασῶτες του - ὅτι θά πρέπει σιγά-σιγά νά γίνει σταδιακή ἀποκαθῆλωση τῆς θρησκείας μας ἀπό τή δημόσια ζωή, χωρίς αὐτά νά διαψεύδωνται. Θέλετε παραδείγματα; α) Νά φύγει, ζητᾶνε, ἡ προμετωπίδα τοῦ Συντάγματος μας, πού ἀρχίζει μέ τή φράση πού ἔβαλαν ἐκεῖ οἱ εὐσεβεῖς πρόγονοί μας εὐθύς μετά τήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821: «*Εἰς τό ὄνομα τῆς Ἁγίας καί Ὁμοουσίου καί Ἀδιαιρέτου Τριάδος*». Μά ἐπικλήσεις τοῦ Θεοῦ ὑπάρχουν καί σέ ἄλλα Συντάγματα, τῆς Ἀμερικῆς, τῆς Γερμανίας καί κανεῖς ἐκεῖ δέν διανοήθηκε νά τίς διαγράψει. Γιά μᾶς εἶναι μιᾶ ἐν δυνάμει ἱστορική μνήμη πού γίνεται μοχλός ζωῆς. β) Νά γίνει ὑποχρεωτικός γιά ὅλους ὁ πολιτικός γάμος, καί μόνο αὐτόν νά ἀναγνωρίζει τό κράτος. γ) Νά υποβιβασθῆ ἡ Ἐκκλησία καί νά μὴν ὑπάρχη στό Σύνταγμα τό ἄρθρο 3 πού τήν ἀνακηρύσσει ἐπικρατοῦσα. δ) Νά μὴν εἶναι, κατὰ τίς νομικές της σχέσεις, ν.π.δ.δ. ε) Νά μὴν ὀρκίζεται στό Εὐαγγέλιο, δηλ. θρησκευτικά, ἡ Βουλὴ καί ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας. στ) Νά τροποποιηθῆ τό Σύνταγμα, ὥστε νά μὴν περιλαμβάνεται στους σκοπούς τῆς παιδείας μας ἡ ἀνάπτυξη καί τῆς θρησκευτικῆς συνείδησης τῶν μαθητῶν, ὥστε στή συνέχεια νά καταργηθῆ τό μάθημα τῶν θρησκευτικῶν. Θέλετε καί ἄλλα μέτρα πού ἀσφαλῶς θά ἀκολουθήσουν; Νά μερικά. Θά ἀφαιρεθοῦν οἱ εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ ἀπό τίς αἴθουσες τῶν σχολείων καί τῶν δικαστηρίων καί τῶν νοσοκομείων καί τῶν στρατώνων. Θά ἀφαιρεθῆ ἀπό τούς κοντούς τῶν σημαίων ὁ Σταυρός. Ἴσως νά χρειασθῆ νά ἀλλάξει καί ἡ σημαία μας, ἐπειδή ἔχει τό Σταυρό. Ἦ καί ὁ ἐθνικός μας ὕμνος, ἐπειδή μιλάει γιά τό Σταυρό. Λές καί βάλθηκαν οἱ ἄνθρωποι αὐτοί νά γίνουν χριστιανομάχοι. Λές καί ἔβλαψε αὐτή τήν Πατρίδα ἡ Ἐκκλησία τοῦ Σταυροῦ καί πρέπει νά τιμωρηθῆ.

8. Ὅλοι τώρα καταλαβαίνουν ὅτι τό θέμα δέν εἶναι ἀπλά οἱ ταυτότητες. Τό θέμα εἶναι ἡ πίστη μας. Κι αὐτήν δέν τήν διαπραγματευόμαστε, οὔτε τήν κρύβουμε. Ἀντίθετα, ὅπως οἱ ἄλλοι θέλουν νά μὴ τήν ἀναφέρουμε, ἐμεῖς τό θεωροῦμε καύχησή μας τό ὅτι εἴμαστε αὐτό πού εἴμαστε.

Θέλουν νά ἐξομοιωθοῦμε μέ τούς εὐρωπαίους, εἶπε κάποιος. Καί προσέθεσε ὅτι ἐμπόδιο σ' αὐτό εἶναι τάχα ἡ Ἐκκλησία μας. Ἡ Ἐκκλησία μας ἀπό τήν ἀρχή εἶχε καί ἔχει εὐρωπαϊκό προσανατολισμό. Καί θέλει νά προβάλῃ πρὸς τήν Εὐρώπη τή χώρα μας ἀλλά καί τό δικό της πλοῦτο, τήν ἀνατολική μας παράδοση, πού οἱ ξένοι ἐκτιμοῦν. Οἱ ξένοι γνωρίζουν ὅτι «για τούς Ἕλληνες ἡ Ὁρθόδοξία εἶναι τό σπίτι τους», ὅπως ἔγραφε πρὸ ἐτῶν στή γαλλική «Μόντ» ὁ κ. Λακαριέρ (24-11-98). Καί ἀπό μᾶς περιμένουν νά πᾶμε στήν Εὐρώπη μέ τήν ὀρθόδοξη παράδοσή μας καί μέ τήν ἱστορία μας καί τόν πολιτισμό μας. Μόνον ἔτσι μᾶς σέβονται καί μᾶς ὑπολογίζουν. Προσπαθοῦν κάποιοι νά μᾶς παρουσιάσουν στό ἐξωτερικό ὡς φονταμενταλιστές καί φανατικούς τοῦ ὀπισθοδρομισμοῦ καί τῆς ἄγονης συντήρησης. Μᾶς ἀποκαλοῦν ἐδῶ ἄδικα χομεϊνίδες καί στενόμυαλους, πού τάχα σύρουμε πρὸς τά πίσω τήν κοινωνία μας καί ἐμποδίζουμε τόν ἐκσυγχρονισμό της. Καί μέ αὐτά μᾶς διασύρουν στά μάτια τῶν ξένων, γιατί γιά τό δικό μας Λαό πού μᾶς ξέρει αὐτά δέν «πιάνουν». Ἐμεῖς ἐδῶ στήν Ἑλλάδα διδάσκουμε τό Λαό καί δίνουμε πρῶτοι τό παράδειγμα τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης, τῆς πραγματικῆς ἀγάπης, τῆς ἀληθινῆς προόδου, τῆς μεγαλοψυχίας καί τῆς ἀνεκτικότητας. Καί μέ τήν εὐκαιρία αὐτή καταδικάζουμε κάθε τρομοκρατία καί συμπαριστάμεθα στά θύματά της. Θέλουμε μιᾶ κοινωνία πού θά ζῆ ἤσυχα καί εἰρηνικά μέ παραδόσεις καί σταθερή ὑποδομή. Καί ἔχουμε νά ἐπιδείξουμε μέσα στή κοινωνία μας ἄπειρα δείγματα τῆς συνεργασίας μας μέ ὅλους τούς φορεῖς, μέ τούς νέους, μέ ὅλο τόν κόσμο. Δέν μᾶς ἀποστρέφεται οὔτε μᾶς ἀποφεύγει ὁ Λαός μας. Τά μοναστήρια μας κάθε μέρα τά ἐπισκέπτονται χιλιάδες ἄνθρωποι καί ἀναπαύονται σ' αὐτά. Πόσες χιλιάδες ἐξομολογοῦνται τίς ἁμαρτίες τους στους ἱερεῖς μας καί πόσοι ἄλλοι δέν ἀντίκρισαν στήν Ἐκκλησία τή στοργική Μάνα πού σκύβει μέ ἀγάπη στό πόνο τῶν παιδιῶν της; Ποῦ εἶδαν οἱ ἐπικριτές μας τούς χομεϊνίδες; Καί δέν σκέπτονται τό κακό πού κάνουν

στή χώρα μας, όταν πρὸς τὰ ἔξω θγάξουν τὴν ἀποτρόπαιη εἰκόνα τοῦ φανατισμοῦ, πού δέν μᾶς ταιριάζει, οὔτε μᾶς χαρακτηρίζει;

9. Ζητοῦν οἱ θιασῶτες τοῦ ἄθεου καὶ ἄθρησκου κράτους τὴν ἀποκαθίλωση τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν ὑψηλὴ τιμητικὴ θέση, πού τῆς ἐξασφάλισε διαχρονικά ἡ συνείδηση τοῦ ἔθνους, καὶ τὴν ἐξουδετέρωσή της. Ὅμως ἡ Εὐρώπη δέν ζητεῖ κάτι τέτοιο γιὰ κανένα κράτος- μέλος της. Ἀντιθέτως ἡ ΡΚ Εὐρώπη στηρίζει πολλές ἐλπίδες στὴν Ἑλλάδα γιὰ τὴ χριστιανικὴ της παράδοση καὶ αὐτὸ γιὰ νὰ διασώσει τὴν ἐνότητά της. Μὲ τὴ Δήλωση δὲ τοῦ Ἄμστερνταμ ἡ Ε.Ε. ἀφήνει πλήρη ἐλευθερία γιὰ τὴ ρύθμιση τῶν σχέσεων κράτους καὶ Ἐκκλησίας στὶς ἐθνικὲς κυβερνήσεις, ἀνάλογα μὲ τίς ιστορικὲς καὶ ἄλλες συνθήκες πού ἰσχύουν σὲ κάθε κράτος. Ἐπομένως δέν μποροῦν νὰ ἐπικαλοῦνται τὴν Εὐρώπη ὅσοι θέλουν νὰ «κοντῆνουν» τὴν Ἐκκλησία. Κι ἐπὶ τέλους ἄς ρωτήσουν καὶ τὸ Λαὸ ἂν θέλει μὴ τέτοια ἐξέλιξη. Ἄν δηλ. θέλει ὁ Λαὸς τὴν Ἐκκλησία του ταπεινωμένη, ἀπωθημένη, περιφρονημένη, περιθωριακὴ, προσωπικὴ μόνον ὑπόθεση τοῦ κάθε πολίτη. Σήμερα μάλιστα πού παρατηρεῖται μὴ ἐντυπωσιακὴ ὅσο καὶ πρωτόγνωρη στροφὴ τοῦ κόσμου καὶ ἰδίως τῶν νέων μας πρὸς τὴν Ἐκκλησία, ἐπιβάλλεται σοφία καὶ σύνεση. Ἐμεῖς πιστεύουμε πὼς ὁ Λαὸς μας καὶ μαζί καὶ οἱ νέοι μας πιστεύουν βαθεῖα στό Θεό. Τό δείχνουν οἱ δημοσκοπήσεις καὶ τὸ γέμισμα τῶν ἐκκλησιῶν ἀπὸ νέους κυρίως. Αὐτὴ τὴν ὥρα πολλοὶ σημαδεύουν τὴν Ἑλλάδα κι ἐκεῖνο πού μᾶς χρειάζεται δέν εἶναι ἡ ἐξασθένεια ἀλλά ἡ ἰσχυροποίηση τῶν ἐρεισμάτων τῆς πίστεως, τῆς ἐνότητος καὶ τῆς συνοχῆς. Καὶ τέτοιο εἶναι γιὰ τὸ Λαὸ ἡ Ἐκκλησία. Ἡ Ἐκκλησία καλλιεργεῖ τὴ πίστη μέσα στὶς καρδιές καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ τονίσω καὶ πάλι. Δέν εἶναι κοσμικὸς ὀργανισμὸς ἡ Ἐκκλησία, οὔτε μιμεῖται τίς κοσμικὲς μεθόδους ἐνεργείας. Ἡ δύναμή της δέν εἶναι στὸν πλοῦτο ἢ στὴν κοσμικὴ ἰσχύ. Μέσα ἀπὸ τίς δυσκολίες ἡ Ἐκκλησία ξαναβρίσκει τὸ δρόμο της, ἐπειδὴ τὸ σκάφος της τὸ κυβερνᾷ ὁ Χριστός. Ἄν ἡ ἑλληνικὴ Πατρίδα διασώθηκε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, αὐτὸ δέν ἀλλάζει σὲ τίποτε τὸν πνευματικὸ χαρακτῆρα της. Γι' αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία πρωτίστως ἐνδιαφέρεται νὰ μὴ διαγραφῆ ἀπὸ τίς συνειδήσεις τῶν ἀνθρώπων ἢ πίστη. Ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ πίστη, μετατρέπομένη σὲ βίωμα ζωῆς, καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπο γενναῖο ἀγωνιστὴ τοῦ καλοῦ, φορέα σεβασμοῦ τῶν

Χριστιανικῶν ἀξιῶν, ἀνυποχώρητο ὑπερασπιστὴ τῆς ἀγάπης, ἀκέραιο ἠθικὸ πρόσωπο, μόνιμα προσανατολισμένο πρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, τὸν ἄνθρωπο μὲ ὅλα του τὰ προβλήματα. Κοντὰ της ὁ Λαὸς μας βρίσκει τὸ στήριγμα καὶ τὴν ἀπαντοχὴ του. Ἀλλά ἐνδιαφέρεται τὴν πίστη αὐτὴ νὰ τὴν προβάλλει, νὰ τὴν τιμᾷ καὶ νὰ τὴν ὑποστηρίξει καὶ τὸ κράτος μας, πού ἔχει πολλοὺς λόγους νὰ τὸ κάνει. Γιὰ τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὸ Λαὸ τῆς Ἑλλάδας.

10. Γι' αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία μιλάει ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ τοῦ Λαοῦ. Καὶ διαμαρτύρονται μερικοὶ καθηγητὲς νομομαθεῖς καὶ μᾶς λένε: Δέν ἔχετε κανένα δικαίωμα νὰ ἐπικαλεῖσθε τὸ Λαὸ. Τὸ Λαὸ μόνον ἡ ἐκλεγμένη κυβέρνησις ἐκπροσωπεῖ. Ἀπαντᾷμε λέγοντας, ὅταν λέμε Λαὸ, ἐννοοῦμε τὸ Λαὸ τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι λέγονται κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, στή γλῶσσα τῆς Θεολογίας, πού πιστεύουν. Γι' αὐτὸ βέβαια τὸ Λαὸ μιλάμε, τὸ Λαὸ τῆς Ἐκκλησίας. Σ' αὐτὸν ἀσφαλῶς δέν συμπεριλαμβάνονται οὔτε οἱ ἄθεοι, οὔτε οἱ ἀλλόθρησκοι, οὔτε οἱ ἀλλόδοξοι. Περιλαμβάνονται μόνον οἱ ὀρθόδοξοι. Καὶ στὴν εὐλογημένη χώρα μας αὐτοὶ εἶναι ἑκατομμύρια. Ἀλλά αὐτοὶ πού τὰ λένε αὐτὰ δέν ἔχουν μελετήσει τὴ Θεολογία καὶ μεταφέρουν στό χωρὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐννοιες πού δέν ἰσχύουν σ' αὐτήν. Ὡρα εἶναι νὰ μᾶς ἀπαγορεύσουν κίολας νὰ λέμε τὸ «Σῶσον, Κύριε, τὸν Λαόν σου καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου»...

Καὶ ἄς ἔλθουμε τώρα καὶ στό πολυσυζητημένο ζήτημα τῶν ταυτοτήτων.

1. Τὸ θέμα αὐτὸ ὑπάρχει ἀπὸ παλιὰ, ἡ ἀμφισβητούμενη ὁμως ρύθμισή του ἀνέκλυσε τώρα ὡς κεραυνὸς ἐν αἰθρίᾳ. Ἡ Ἐκκλησία τὸ παρακολουθεῖ βέβαια ἀπὸ 15ετίας περίπου. Καὶ εἰδικὴ Ἐπιτροπὴ συνέστησε ἔγκαιρα γιὰ νὰ τὸ μελετᾷ, ὥστε νὰ εἴμαστε ἔτοιμοι νὰ παρουσιάσουμε τίς ἀπόψεις μας. Ἐπὶ πολλὰ χρόνια τὸ ζήτημα ἔμεινε στά ἀζήτητα. Αἰφνιδίως τώρα ἀνεσύρθη ἀπὸ τὴν ἀφάνεια, λίγο μετὰ τίς ἐκλογές. Μόλις διαπιστώσαμε κάποιες ὑποπτες κινήσεις, ἐπιδιώξαμε μὴ συμφωνία κυρίων, πού προέβλεπε διάλογο μετὰ τὴν Ἐκκλησία καὶ Κυβέρνησις. Δέν μπλεχθήκαμε στό πρόβλημα ἀπὸ πολυπραγμοσύνη. Δέν φυτρώσαμε ἐκεῖ πού δέν μᾶς ἔσπειραν. Πρόκειται γιὰ τὸ Θρησκευμᾶ, ἓνα στοιχεῖο πού ἐνδιαφέρει ἄμεσα τὴν Ἐκκλησία. Ἐμεῖς δέν μιλήσαμε, ἐπειδὴ δέν μᾶς πέφτει λόγος,

ούτε για την απάλειψη της ύπνηκοότητας, ούτε για τὰ δαχτυλικά αποτυπώματα κλπ. Καί τοῦτο γιατί ἔχουμε ἐπίγνωση τῶν διακριτῶν μας ρόλων. Ἀσχολούμεθα μέ ὅ,τι ὀργανικά καί λογικά ἐνδιαφέρει τίς ἀρχές μας, τή διδασκαλία μας. Μέ τήν ἴδια λογική τήν Ἐκκλησία ἄμεσα ἐνδιαφέρει στίς νέες ταυτότητες, ἐκτός ἀπό τό Θρήσκευμα καί τό ἠλεκτρονικό φακέλλωμα, ὁ ἀριθμός 666 καί ὁ ἐνιαῖος κωδικός ἀριθμός. Αὐτά ὅλα σχετίζονται ἄμεσα μέ τήν ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου, μέ τή διασφάλιση τοῦ ἀπορρήτου τῆς προσωπικῆς ζωῆς, μέ τό σεβασμό τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας, μέ τή θρησκευτική συνείδηση τῶν πολιτῶν, γιά τὰ ὅποια ἡ Ἐκκλησία ἀγωνίζεται ἐπί αἰῶνες. Ὅλα αὐτά συνιστοῦν βαρύτερη προσβολή τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς. Ἦδη ἀνεγράφη στόν τύπο ὅτι ἰδιωτικές ἐταιρίες ἐμπορεῦνται προσωπικά στοιχεῖα ἀνυποψίαστων πολιτῶν, τὰ ὅποια πωλοῦν, μέ ἀποτέλεσμα κανένας πιά νά μή αἰσθάνεται ἀσφαλῆς σ' αὐτόν τόν τόπο.

2. Ἡ συμφωνία πού ἐπιτύχαμε δέν τηρήθηκε. Καί αἰφνιδίως ἀνηγγέλη στή Βουλή ἡ ἀπόφαση γιά τήν ἀπάλειψη τοῦ θρησκεύματος ἀπό τίς νέες ταυτότητες. Γιά τήν ἀπόφαση αὐτή διετύπωσε τήν ἀντίθετη γνώμη της τόσο ἡ ΔΙΣ ὅσο καί ἡ ΙΣΙ. Ἡ τελευταία μάλιστα ἔκανε μιᾶ ὕστατη προσπάθεια ἐπαφῆς μέ τόν κ. Πρωθυπουργό προκειμένου νά τοῦ ἀναπτύξει τίς θέσεις της, χωρίς ὅμως ἀποτέλεσμα.

3. Τί ζητᾶμε ἐμεῖς καί ὁ πιστός Λαός; Στήν ἀρχή ζητούσαμε ὅ,τι προβλέπει καί ὁ ἰσχύων νόμος 1899/1991, δηλ. τήν ὑποχρεωτική ἀναγραφή τοῦ Θρησκεύματος. Μᾶς εἶπαν ὅτι αὐτό εἶναι ἀντισυνταγματικό. Κανείς δέν μπορεῖ νά ὑποχρεώσει κάποιον νά ἀναγράψει χωρίς τή θέλησή του τό θρήσκευμά του στήν ταυτότητά του. Τήν ἀντισυνταγματικότητα ὅμως τῶν νόμων δέν τήν κρίνει ὁ κάθε ἐπιστήμων ἢ ἡ κάθε Ἀρχή. Ὑπάρχουν τὰ δικαστήρια πού τήν κρίνουν. Παρά ταῦτα ἐμεῖς κατανοήσαμε τήν ἀνάγκη νά μὴν εἶναι ὑποχρεωτική ἡ ἀναγραφή τοῦ θρησκεύματος, σεβόμενοι τίς ἀπόψεις ἐκείνων πού δέν θέλουν αὐτή τήν ἀναγραφή καί ὑποχωρήσαμε. Καί εἶπαμε ἐν τάξει. Τότε ἄς ἀφεθῆ ὁ κόσμος ἐλεύθερος στήν προαιρετική ἀναγραφή. Ὅποιος θέλει νά γράφει τό Θρήσκευμά του καί ὅποιος δέν θέλει νά μή τό γράφει. Τί δημοκρατικότερο καί τί λογικότερο. Καί ὅμως τελικά οὔτε αὐτό ἔγινε δεκτό. Ἡ Ἀρχή

ἐπεκαλέσθη τόν ν. 4274/97, πού στό ἄρθρο 2 κατατάσσει τό Θρήσκευμα μεταξύ τῶν εὐαίσθητων στοιχείων τῆς προσωπικότητας, γιά τὰ ὅποια ἀπαγορεύεται κάθε ἐπεξεργασία. Ὅμως ἡ Ἀρχή ἀγνόησε τό ἄρθρο 5 τοῦ ἴδιου νόμου πού προβλέπει ἐξαίρεση καί ἐπιτρέπει κάθε ἐπεξεργασία καί σ' αὐτά τὰ εὐαίσθητα στοιχεῖα, ὅταν πρὸς τοῦτο συναινῆ ὁ ἐνδιαφερόμενος καί ἐγκρίνει ἡ Ἀρχή. Ἡ Ἐκκλησία προτείνουσα τήν προαιρετική ἀναγραφή ἐπικαλεῖται αὐτή τή διάταξη. Ἀλλ' ὁμιλεῖ εἰς ὅτα μή ἀκουόντων....

4. Τό ὅλο θέμα στηρίχθηκε στή γνώμη τῆς Ἀρχῆς, πού ἔχει γνωμοδοτικό χαρακτήρα. Καί εἶπε ἡ Ἀρχή: Ἡ προαιρετική ἀναγραφή εἶναι καί αὐτή ἀντισυνταγματική. Ἀλλά πῶς καί γιατί ἡ Ἀρχή καταστρατηγεῖ τό νόμο; Εἶναι πάνω ἀπό τούς νόμους; Δέν εἶναι δέ μόνο ἡ παραπάνω διάταξη πού ἐμνημονεύσαμε, πού εἰσάγει ἐξαίρεση στόν κανόνα τῆς μή ἀναγραφῆς, ὅταν τό θέλει ὁ πολίτης; εἶναι καί ὁ ἄλλος νόμος, ὁ ἰσχύων σήμερα ν. 1899/91, πού ἐπιβάλλει ὑποχρεωτικά τήν ἀναγραφή τοῦ θρησκεύματος στίς ταυτότητες. Γιατί τόν παραβιάζει ἡ Ἀρχή, πού εἶναι ταγμένη νά ἐνεργεῖ σύμφωνα μέ τούς νόμους;

5. Εἰδικοί συνταγματολόγοι καί ἐγκριτοὶ νομομαθεῖς, πού συμβουλευθήκε ἡ Ἐκκλησία, τήν διαβεβαίωσαν ὅτι ἡ προαιρετική ἀναγραφή δέν παραβιάζει τό Σύνταγμα. Ἄλλωστε τό 1993 τό κυβερνόν σήμερα κόμμα, ὡς ἀντιπολίτευση, εἶχε ὁμαδικά ὑποστηρίξει στή Βουλή τήν προαιρετική ἀναγραφή τοῦ θρησκεύματος καί ἐπεκαλεῖτο μάλιστα ἀνάλογη τοποθέτηση τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Βουλῆς. Τότε λοιπόν ἡ προαιρετική ἀναγραφή ἦταν συνταγματική. Σήμερα, μέ τό ἴδιο Σύνταγμα, τί συνέβη καί δέν εἶναι; Ἐπομένως, ἡ ἀπόφαση τῆς Ἀρχῆς ὄχι μόνον δέν εἶναι θέσφατη ἀλλά καί ἀποδεικνύεται νομικῶς διάτρητη. Καί εἶναι νομικῶς διάτρητη ὄχι μόνο γιά τούς παραπάνω λόγους ἀλλά καί γιά τό γεγονός ὅτι ὁ κ. Πρόεδρος της, πρὶν κᾶν συγκαλέσει τό Συμβούλιο τῆς Ἀρχῆς, γιά νά λάβει τή γνωστή ἀπόφαση, ἔσπευσεν ὁ ἴδιος μέ δηλώσεις του στόν τύπο καί ἔλαβε θέση στό ὑπό κρίσιν ζήτημα. Εἶπε μάλιστα, ταχθεῖς ἀναφανδόν μέ τίς ἀπόψεις τοῦ κ. Ὑπουργοῦ Δικαιοσύνης, ὅτι καθ' ὅσον ἀφορᾶ στό Θρήσκευμα πρέπει ὁ πολίτης οὔτε κᾶν νά ἐρωτᾶται ἂν θέλει νά ἀναγραφῆ στήν ταυτότητά του το στοιχεῖο αὐτό. Μέ τόν τρόπο αὐτό ἀπέδειξε ὅτι δέν εἶχε ἀμερο-

ληψία και δέν μποροῦσε νά προεδρεύσει τοῦ Συμβουλίου. Στήν ἀπόφαση λοιπόν τῆς Ἀρχῆς ὑπάρχει ἰσχυρός ἀντίλογος.

Θέλετε νά μάθετε τί ἐπί τοῦ θέματος αὐτοῦ λέγει ἡ Ε.Ε.; Ἡ Ε.Ε. θεωρεῖ μέ ἀπόφαση τοῦ Κοινοβουλίου τῆς (ἔτους 1993) ὅτι ἡ ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος στίς ταυτότητες δέν συνιστᾶ παραβίαση τῆς Εὐρωπαϊκῆς Συνθήκης περί τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων. Καί ἡ Εὐρωπαϊκή Ἐπιτροπή Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων στήν ἀπόφασή τῆς 8-9-1993 ἀποφαίνεται ὅτι, ὅποιος σιωπᾶ καί δέν δηλώνει τίς θρησκευτικές του πεποιθήσεις δέν δικαιούται νά ἰσχυρισθεῖ ὅτι παραβιάστηκε ἡ θρησκευτική του ἐλευθερία, ἐπειδή ἄλλοι τίς δηλώνουν.

Γιατί οἱ ἐπιστήμονες, πού μᾶς λένε τά ἀκριβῶς ἀντίθετα, ἐδῶ δέν διδάσκονται ἀπό τήν Εὐρώπη; Ἡ ἴδια Ἐπιτροπή μέ ἄλλη ἀπόφασή τῆς δέχθηκε ὅτι δέν θίγεται τό δικαίωμα τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας κάποιου, ὅταν οἱ Ἀρχές τῆς χώρας του τόν καλοῦν νά δηλώσει τό θρήσκευμά του.

6. Εἶπε ἀκόμη ἡ Ἀρχή, πῶς στήν ταυτότητα περιλαμβάνονται μόνον τά ἀπολύτως ἀπαραίτητα γιά τήν ἐξακρίβωση τῆς ταυτοπροσωπίας τοῦ κατόχου στοιχεῖα. Καί κατὰ συνέπειαν τό Θρήσκευμα δέν ἀνήκει σ' αὐτά. Ἀνεξάρτητα ἀπό τήν ἄποψή μας ὅτι εἰδικά γιά μᾶς τούς Ἕλληνες τό θρήσκευμά μας εἶναι στοιχεῖο τῆς ταυτότητάς μας, ὁ νόμος τοῦ 1986 ὀρίζει ὅτι στήν ταυτότητα καταχωρίζονται καί ἄλλα στοιχεῖα πού ἐπέχουν θέση ἐπίσημης δεδαιώσεως γιά τίς Ἀρχές τοῦ κράτους, χωρίς νά χρειάζονται ἄλλες γραφειοκρατικές διαδικασίες καί χρονοβόρες καί δραχμοβόρες γιά τόν πολίτη. Καί τό σημεῖο αὐτό εἶναι ἀξιοπρόσεκτο. Πρόκειται μέ ἄλλα λόγια γιά τή διευκόλυνση τῶν ἐννόμων σχέσεων. Αὐτή τή διάσταση ἐπιμένει νά τήν ἀγνοεῖ ἡ Ἀρχή.

7. Ἰσχυρίζονται οἱ ἀντιδρώντες καί σ' αὐτήν ἀκόμη τήν προαιρετική ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος, ὅτι τό Θρήσκευμα γράφεται στίς ταυτότητές μας ἀπό τό 1942 μέ τήν πρωτοβουλία τῶν γερμανικῶν Ἀρχῶν Κατοχῆς καί αὐτό γιά νά μποροῦν τάχα νά ἐπισημαίνουν τούς Ἑβραίους. Ἀπαντᾶμε. Δέν εἶναι σωστή ἡ πληροφορία. Ἄν οἱ Γερμανοί ἔκαναν τότε κάτι τέτοιο, τότε γιατί δέν ἔκαναν τό ἴδιο καί στίς ἄλλες κατεχόμενες χώρες τῆς Εὐρώπης; Καί ἂν μέσω τῶν ταυτοτήτων συνελάμβαναν τούς Ἑβραίους οἱ Γερ-

μανοί, τότε θά ἔπρεπε σέ ὅλες τίς ἄλλες εὐρωπαϊκές χώρες, ὅπου δέν ὑπῆρχαν ταυτότητες, μέ τό Θρήσκευμα νά εἶχαν σωθῆ ὅλοι οἱ Ἑβραῖοι. Ὅμως τό ἀκριβῶς ἀντίθετο συνέβη. Μόνο στήν Ἑλλάδα πολλοί Ἑβραῖοι σώθηκαν χάρις στίς ταυτότητες. Γιατί ἔτσι δόθηκε ἡ εὐκαιρία στόν ἀοίδιμο Ἀρχιεπίσκοπο Δαμασκηνό, πού σέ συνεργασία μέ τόν τότε Ἀστυνομικό Διευθυντή Ἀθηνῶν ἀείμνηστο Ἄγγελο Ἐβερτ, νά ἀλλάξουν τίς ταυτότητες τῶν Ἑβραίων καί νά τοῦς παρουσιάζουν ὡς Ὀρθοδόξους Χριστιανούς. Καί αὐτό τό ἔχουν ἀναγνωρίσει καί οἱ ἴδιοι οἱ Ἰσραηλίτες συμπολίτες μας, καί τό ἴδιο τό κράτος τοῦ Ἰσραήλ. Αὐτή ἡ ἀναγραφή, σέ τελευταία ἀνάλυση, εἶναι ἓνα κεκτημένο δικαίωμά μας καί δέν μπορεῖ ξαφνικά καί ἀπότομα νά διαγραφῆ.

8. Ζητοῦμε αὐτή τή στιγμή ἐπί πλέον ἀπό ὅλο τόν πολιτικό κόσμο, τοῦς δημοσιογράφους, τά ΜΜΕ καί ἄλλους φορεῖς τῆς Πολιτείας νά τοποθετηθοῦν μπροστά στό φαινόμενο τῶν ἠλεκτρονικῶν ταυτοτήτων, καί τοῦ ἠλεκτρονικοῦ φακελλώματος τῶν πολιτῶν. Ὁ ἀγώνας μας σήμερα δέν εἶναι μόνο γιά τό θρήσκευμα, εἶναι καί γιά ὅλη τή φιλοσοφία πού διέπει τίς νέες ταυτότητες καί πού τελικά ὀδηγεῖ στόν ἐξανδραποδισμό τοῦ πολίτη.

Θεσσαλονικεῖς, Χριστιανοί Ἕλληνες,

Ἡ σιωπή, γράφει ὁ ἀββᾶς Ἰσαάκ, εἶναι ἡ φωνή τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Τώρα ὅμως ὑπάρχουν στιγμές πού ἡ σιωπή παραχωρεῖ τή θέση τῆς στόν ἐκφραστικό λόγο πού μπαίνει στίς καρδιές καί συντονίζει τίς δυνάμεις τῆς ψυχῆς. Βλέπω τόν παλμό σας καί ρίγη συγκινήσεως διαπερνοῦν τό σῶμα μου. Ἐμεῖς ἐδῶ δέν κάνουμε ἀνταγωνισμό ἰσχύος μέ κανένα. Κάνουμε μιά εἰρηνική κατάθεση μαρτυρίας. Εἰρηνική, τό τονίζω. Σήμερα ἡ Πατρίδα περνᾶ μεγάλη δοκιμασία γιά πολλά ἄλλα θέματα. Εἶναι ἀστοχη πολυτέλεια ἡ δημιουργία καί νέων. Ἡ Λαοσύναξή μας ἔδωσε ἤδη τό μήνυμα. Αὐτός ὁ κόσμος δέν πρέπει νά νοιάθει προδομένος. Αὐτά τά παιδιά δέν μποροῦν νά βλέπουν γύρω τους νά γκρεμίζονται τά θεμέλια τῆς ζωῆς τους. Ἡ Ἱεραρχία, σήμερα, στράφηκε στό Λαό τοῦ Θεοῦ ζητώντας του νά διατρανώσει τή θέλησή του τήν ἀταλάντευτη νά ἀφεθῆ προαιρετική ἡ ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος στίς ταυτότητες, νά ἀντιμετωπισθῆ τό φᾶσμα τοῦ ἠλεκτρονικοῦ φακελλώματος καί νά ἀποφευχθοῦν τά ἄλλα μέτρα σέ βάρος τῆς Ἐκκλησίας, πού

ἔχει προαναγγείλει ὁ θεωρητικός τοῦ ξηλώματος. Μέτρα πού τελικά βλάπτουν τό ἔθνος. Τή θέληση αὐτή ποιός μπορεῖ νά ἀγνοήσει; Ποιός μπορεῖ νά ἀντισταθῇ στή λαϊκή φωνή; Στράφηκε ἐπίσης ἡ Ἐκκλησία σήμερα καί πρὸς τή νόμιμη κυδέρνηση τῆς χώρας καί ἐξήτησε μαζί της διάλογο γιά τίς ταυτότητες.

Ἐλέχθη, ὅτι σήμερα δέν θά ὑπάρξουν νικητές καί ἡττημένοι. Πράγματι. Δέν ἤρθαμε ἐδῶ γιά νά φοβερίσουμε κανένα, οὔτε γιά νά ἐντυπωσιάσουμε μέ τόν ὄγκο μας τή διεθνή κοινή γνώμη. Δέν θέλουμε νά σκεφθῇ κανεῖς ὅτι κινούμεθα ἀπό κίνητρα πολιτικά. Πονῶμε γιά τή τύχη τῆς Ἑλλάδας μας καί διαμαρτυρόμαστε ἔντονα, χωρὶς ἐθνικιστικές ἐξάρσεις. Δέν ἐπιδιώκουμε νά διχάσουμε τό Λαό. Γι' αὐτό καί δέν ζητᾶμε τίς δάφνες τοῦ νικητῆ. Μόνος νικητῆς θέλουμε νά εἶναι ὁ Χριστός καί ἡ Ἑλλάδα, αὐτά τά δύο, πού ὅπως ἔλεγε ὁ πατρο-Κοσμάς, κανεῖς δέν μπορεῖ νά μᾶς τά ἀφαιρέσει ἐκτός κι ἂν ἀπό μόνοι μας τά ἀπαρνηθοῦμε. Ποιός ἀπό μᾶς εἶναι διατεθειμένος νά τά προδώσει καί νά τά ἀπαρνηθῇ; Νομίζω πῶς κανεῖς. Ναί, κανεῖς. Πιστεύω σέ σᾶς. Πιστεύω στή νεολαία. Πιστεύω στόν ἱερό μας κλῆρο. Πάρτε στά χέρια σας τή μεγάλη ἐτούτη ὑπόθεση καρδιάς καί μή ὑποστέλλετε τίς σημαῖες καί τά λάβαρα. Ἡ Ἐκκλησία γιά ἄλλη μιὰ φορά θά προσφέρει ὑπηρεσίες στόν τόπο. Ἡ παράδοση θά διασωθῇ καί ὁ λαός θά ἀναπνεύσει. Ζητᾶμε μιὰ δίκαιη λύση. Καί ἡ φωνή μας, ὡς φωνή ὑδάτων πολλῶν, θά πετάξει στ' ἀκρογυάλια, στά βουνά καί στίς πόλεις μας καί θά φθάσει ἐκεῖ κάτω στήν Ἀθήνα. Καί θά ἀκουσθῇ ὡς βροντή. Ἐμεῖς αὐτή τή στιγμή ἀπλώνουμε ἀπό τή Θεσσαλονίκη τό χέρι στήν Ἀθήνα. Κι' ἐλπίζουμε ὅτι θά ὑπάρξει κι' ἀπό ἐκεῖ ἀνταπόκριση. Ἑλλάδα καί Ὁρθοδοξία εἶναι δίδυμο ἀδιάσπαστο. Ἡ νομοτέλεια τῆς ἱστορίας τό ἐπιβεβαιώνει. Ὁ Λαός τό βιώνει. Ἡ Πατρίδα τό ἀξιώνει. Ἡ Ἐκκλησία τό καμαρώνει. Ἐδῶ τώρα διαμαρτυρηθήκαμε εἰρηνικά, ὁμολογήσαμε τή πίστη μας εἰρηνικά καί θά πορευθοῦμε στά σπίτια μας εἰρηνικά. Ὅλους τοὺς ἀγαπᾶμε καί γιά ὅλους προσευχομάστε. Ἄς ψάλλουμε τώρα ὅλοι μαζί τό «Τῆ Ὑπερμάχῳ...».

ΟΜΙΛΙΑ

τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν
καί Πάσης Ἑλλάδος κ.κ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ
στί Λαοσύναξη τῶν Ἀθηνῶν*.

Πιστέ καί εὐλογημένε λαέ τῆς Ἀθήνας καί ὅλης τῆς Ἑλλάδος, Μέ νωπό ἀκόμη τόν ἀπόηχο ἀπό τή συγκλονιστική, εἰρηνική καί δυναμική Λαοσύναξη τῆς Θεσσαλονίκης, σήμερα ἡ Ἀθήνα δίνει τό δικό της παρόν καί ἀποστέλλει καί αὐτή τό δικό της μήνυμα. Ἡ Ἀθήνα, ἡ πόλη τοῦ κορυφαίου Ἀποστόλου, τοῦ Παύλου, μᾶς ἔδωσε τό μήνυμα τοῦ ἀγώνα γιά τήν πίστη, διατρανώνει σήμερα μέ τόν πιό ἐπίσημο καί κατηγορηματικό τρόπο τήν ἀδιαπραγμάτευτη βούλησή της νά ἀγωνισθῇ γιά τήν πίστη καί τήν εὐσέβεια.

Σήμερα ἡ Ἀθήνα ξεπέρασε τή Θεσσαλονίκη. Χιλιάδες Λαός ἔχει κατακλύσει τήν πρωτεύουσα, εἰρηνικός, μειλίχιος, πρᾶος, ἀλλά καί ἀποφασισμένος νά βροντοφωνάξῃ πρὸς κάθε κατεύθυνση τή θέλησή του. Αὐτή ἡ Λαοσύναξη, πού ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας μας ἀπεφάσισε, δέν ἔχει τό προηγούμενό της. Ἡ Ἐκκλησία ἐδῶ τούτη τή στιγμή κάνει μυσταγωγία, κάνει προσευχή καί τίθεται καί πάλιν ἐπί κεφαλῆς τοῦ πιστοῦ Λαοῦ στήν ἀγωνιάδη προσπάθειά του νά ὑπερασπισθῇ τήν πνευματική αὐτοσυνειδησία του.

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι -κατά τόν Ἅγιό Κύριλλο Ἀλεξανδρείας- «συνεχῶς θάλλουσα καί ἀνακαινιζομένη διά τοῦ Ἁγίου Πνεύματος». Γι' αὐτό εἶναι πάντοτε ζωντανή καί χαρισματική κοινωνία προσώπων, πού ἀναλαμβάνουν δύσκολους καί ιστορικούς ρόλους μέ συνέπεια καί τόλμη.

*21 Ἰουνίου 2000

Ἡ σημερινή μας Λαοσύναξη γίνεται σέ τούτη ἐδῶ τήν ιστορική πλατεία, μπροστά ἀπό τό Ἐθνικό Κοινοβούλιο, τό τέμενος τῆς Δημοκρατίας, πού ταυτόχρονα εἶναι ἡ ἔκφραση τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας. Τό χῶρο ὅπου τά ἰδανικά τοῦ ἔθνους καί οἱ ἀξίες τοῦ πολιτισμοῦ μας ἐνσαρκώνονται σέ ὑπερούσιες πράξεις διαχρονικῆς συνέπειας καί ἀδάμαστου ἤθους. Σέ αὐτό τόν τόπο κάποτε, τό 1843, δόθηκε τό πρῶτο Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος, καί ὁ Στρατηγός Μακρυγιάννης, ὁ πρωταγωνιστής αὐτῆς τῆς ὑπόθεσης διηγεῖται: «Πιάνω καί φκειάνω μίαν Σημαία καί γράφω. “Ἐθνική συνέλεψη, Σύνταγμα”. Λέγω “Εἰς τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ καί τῆς Βασιλείας Του σηκώνεται ἡ Σημαία τῆς Πατρίδος”». Καί αὐτή ἡ πλατεία εἶναι ὁ πιό κατάλληλος χῶρος γιά νά ἀκουσθῆ καί σήμερα ἡ φωνή τοῦ πιστοῦ Λαοῦ, γιά νά πέσουν τά τείχη τῆς προκατάληψης, γιά νά ἐγκαταλειφθοῦν τακτικές σφαλμάτων, γιά νά ἔλθῃ ἡ εἰρήνη καί ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ καί ἡ ψυχική ἡρεμία στήν εὐλογημένη Πατρίδα μας.

Καί ὁ πιστός Λαός τῆς Ἐκκλησίας μας ἤλθε καί εἶναι ἐδῶ. Πιό πολύ καί ἀπό τό πλῆθος, μᾶς συνεπαίρνει τό σθένος, ἡ διαύγεια, ἡ λάμψη καί ἡ χαρά στά βλέμματά σας. Μᾶς φωτίζει τῶν ματιῶν σας τό φῶς. Καθώς τό φῶς τῆς ἡμέρας ρίχνει πάνω σας τίς ἠλιαχτίδες του, τά πρόσωπά σας παίρνουν μιά γλυκιά ὄψη πραότητας καί καλωσύνης. Ἔχει αὐτή ἡ παλαική κοσμοσυρροή καμιά σχέση μέ τίς πολιτικές συγκεντρώσεις; Ἦλθε κανένας σας ἐδῶ μέ μίσος στήν καρδιά γιά τόν ὑποτιθέμενο ἀντίπαλο; Ὅλοι θαύμασαν στή Θεσσαλονίκη τό ἦθος σας, τήν γλυκύτητά σας, τήν ὁμορφιά σας. Κι' ἐδῶ στήν Ἀθήνα τό ἴδιο συμβαίνει. Δέν ἤλθατε παρακινούμενοι μόνο ἀπό τό πύρωμα τῆς καρδιάς σας; Δέν ἀνήκετε ἐσεῖς σέ ὅλα τά κόμματα; Δέν ἀφήσατε στό σπίτι σας τίς κομματικές σας διαφορές ἢ καί διαφωνίες καί τώρα ἐδῶ δέν εἴμαστε ὅλοι ἐνωμένοι ἐν Χριστῷ; Ἡ Ἐκκλησία -τό ξέρετε- ἀνοίγει τήν ἀγκαλιά της καί κρύβει στόν κόλπο της ὅλους τους ἀνθρώπους. Ποῦ βλέπουν ὁμοιότητες αὐτῆς τῆς μεγάλης Σύναξης μέ τίς πολιτικές συγκεντρώσεις;

Θεοπροστάτευτε Λαέ, μή νοιώθεις προδομένος στά πιό ἱερά σου πιστεύματα. Ἡ Ἱεραρχία ὅλη ἐνωμένη εἶναι ἐδῶ, σᾶς εὐλογεῖ ὅλους καί σᾶς ἀπλώνει τά χέρια της. Εἶναι μαζί σας. Μή κάμπεσθε στό ἀγωνιστικό καί χριστιανικό φρόνημά σας, ἐπειδή βλέπετε νά σᾶς εἰρωνεύονται καί νά σᾶς λαιδοροῦν κάποιοι ἐπαγγελματίες

τῆς παραπληροφόρησης. Εἶναι ἐδῶ μαζί μας οἱ πνευματικοί σας Πατέρες, οἱ ἱερεῖς, οἱ τίμιοι καί ἀγωνιστές κληρικοί, πού μέ τό Σταυρό στό χέρι καί τήν προσευχή βαδίζουν μπροστά. Ξέρω ὅτι τοὺς ἀγαπᾶτε καί τοὺς σέβεσθε. Δέν ὑπάρχει στή χώρα μας διάσταση κλήρου καί Λαοῦ. Ὁ κληρικός μας εἶναι κομμάτι τοῦ Λαοῦ μας, ζυμωμένο μέ τό Λαό, ἐργαζόμενος γιά τό Λαό, προερχόμενος ἀπ' τό Λαό.

Μήν ἔχετε τήν αἴσθησι τοῦ περιφρονημένου, τοῦ ἀπαθιμένου στό περιθώριο. Αὐτό ἐπιδιώκουν νά μᾶς τό ἐπιβάλλουν οἱ θιασῶτες τῆς ἐκκοσμίκευσης καί τῆς ἄρνησης. Σεῖς ἀντίθετα εἴσθε, εἴμαστε, ἡ μεγάλη, ἡ περίσεμνη, ἡ σοβαρή, ἡ σώφρων, ἡ εὐγενική, ἡ χαμηλῶν τόνων παρεμβολή, πού σκορπίζει τό δέος σ' ἐκείνους πού ἀγνόησαν τό Λαό καί ἀπεφάσισαν ἐνάντια στή θέλησή του.

Κάθε μέρα τό ποτάμι μεγαλώνει καθὼς χιλιάδες, ἑκατομμύρια ρυάκια τό ἐνισχύουν μέ ζῆλο νεοπροσήλυτου. Εἶναι οἱ χριστιανοί αὐτοῦ τοῦ τόπου, πού τώρα ἀποδεικνύουν ὅτι μποροῦν - ὅταν τό ἀπαιτήσῃ ἡ περίσταση- νά διεκδικοῦν μέ ἔνθεο ζῆλο τό δικαίωμα στήν ἰδιοπροσωπεία τους, ὅπως αὐτή προέρχεται μέσα ἀπό τήν ἱστορία μας. Ὁ κόσμος δέν θέλει νά ἀλλοιωθῆ ἡ παράδοσή του στό βωμό τῆς ὀποιασδήποτε ἐπιδιώξεως. Ἔχουμε κατ' ἐπανάληψη διακηρύξει ὅτι εἴμαστε σέ μόνιμο εὐρωπαϊκό προσανατολισμό. Ἡ Ἐκκλησία βοήθησε μέ ὅλες τίς δυνάμεις της ὅλους τοὺς Πρωθυπουργούς τῆς χώρας, ἀπό τόν Κων. Καραμανλῆ, τόν Γεώργιο Ράλλη, τόν Ἀνδρέα Παπανδρέου, τόν Κων. Μητσοτάκη μέχρι καί τόν Κων. Σημίτη, στήν ἐπίτευξη τῆς εὐρωπαϊκῆς προοπτικῆς τῆς χώρας. Συνομολογεῖ στά περισσότερα οἰκονομικά καί ἀναπτυξιακά μεγέθη τῆς παγκοσμιοποίησης, καί ἰδίως σ' ἐκεῖνα πού μέσα τους περιέχουν τή φροντίδα γιά τόν ἄνθρωπο καί τήν κοινωνική δικαιοσύνη. Καί γι' αὐτό χαιρέτησε μέ εὐλαχρῆνεια τή χθεσινή ἔνταξη τῆς χώρας μας στήν ΟΝΕ. Ἀλλά δέν ἀποδέχεται τό πολιτισμικό μέρος της, πού ἀποβλέπει στήν ὁμογενοποίηση τῶν Λαῶν, στήν ἰσοπέδωση τῶν παραδόσεων, στήν ἐκπόρθησι τῶν ἰδιαιτεροτήτων κάθε Λαοῦ, ὥστε νά ἐπικρατήσῃ ἓνα καί μοναδικό μοντέλο ζωῆς μέ ἀνθρώπους κλωνοποιημένους, ἀπαρνητές τῆς ἱστορίας τους. Ἡ ἀπάντησι τῆς Ἐκκλησίας στήν παγκοσμιοποίηση δέν εἶναι μόνο ἡ ἄμυνα τῆς ἐθνικῆς ταυτότητας, ἀλλά κυρίως ἡ πρότασι τῆς οἰκου-

μενικότητας και καθολικότητάς της στο πνευματικό επίπεδο. "Όποιος νομίζει ότι γίνεται ευρωπαίος μέσα από την όμοιομορφία και την ισοπέδωση πρέπει να γνωρίζει ότι είναι καταδικασμένος να είναι ευρωπαίος δεύτερης κατηγορίας. Φτωχός συγγενής της Ευρώπης και κακέκτυπο σύγχρονου ευρωπαίου πολίτη. Γιατί οι ευρωπαϊκοί Λαοί δεν έχουν σύμπλεγμα κατωτερότητας για την πολιτισμική, τη θρησκευτική και την εθνική τους ταυτότητα, όπως δεν έχουν και για την οικονομία τους. Δεν ανεχόμαστε να γίνουμε άπλοοι καταναλωτές αγαθών και η κοινωνία μας να μεταβληθεί απλά σε ένα απέραντο χρηματιστήριο και μία άτελειωτη αγορά.

Και αυτό δεν θα γίνει όσο η Έκκλησία μας έδω στην μεγάλη πατρίδα μας μαζί με τις υγιείς πνευματικές δυνάμεις του τόπου συνεχίζουν να αναπτύσσουν την ευεργετική της επιρροή στο Λαό και να τον προφυλάσσουν από κακοτοπιές και όλισθήματα. Σ' αυτό τον τόπο η Όρθοδοξία επί 2000 χρόνια είναι η βαθύτερη πηγή από όπου αναδύονται όλες οι ακριβές σημασίες της ζωής μας αλλά και η πλουσιότερη άφετηρία απ' όπου ξεδιπλώνονται ένσαρκες οι σαγηνευτικότερες πτυχώσεις του πολιτισμού μας. Ο Στρατηγός Μακρυγιάννης θεωρεί την Όρθοδοξία θεμέλιο λίθο της εθνικής και πνευματικής ύποστάσεως. «*Αν σηκώσουν την πίστη μας*», έγραφε, «*ξένοι και "γεδικοί" μας χάνεται τό έθνος*». Λαοί και έθνη που παραμερίζουν τη θρησκεία τους καταντούν περιγελω. «*Όταν οι άνθρωποι εγκαταλείψουν τον Πλάστη του παντός -γράφει πάλι ο Μακρυγιάννης-, τότε γίνονται παιδιά του διαβόλου και καταδασανίζουν την ανθρωπότητα και χάνουν τη δικαιοσύνη, τη θέληση της παντοδυναμίας του και της βασιλείας του και τρώνε αυτεϊνοι και οι όπαδοί τους ζωντανούς ανθρώπους*». Έμεϊς, λοιπόν, θέλουμε και την πρόοδο και την παράδοσή μας, που είναι «*τζιβαϊρικόν πολυτίμητον*». Ός Έκκλησία επικροτούμε την Ευρώπη των Λαών και των πολιτισμών, αλλά και την Ευρώπη του σεβασμού στην παράδοση κάθε Λαού και έθνους. «*Ευρωπαϊκή Κοινότητα σημαίνει*», παρατηρούσε τό 1992 ο Γερμανός Πρόεδρος Βαϊστοσέκερ, «*σεβασμό της εθνικής ταυτότητας κάθε χώρας - μέλους*». Και συνεχίζει ο κ. Βαϊστοσέκερ: «*Αν αυτό ισχύει χωρίς εξαίρεση, τί θα μπορούσε κανείς να πη για την Ελλάδα με τό πολιτιστικό παρελθόν τριών χιλιετιών*» (1992). Έτσι

μάς βλέπουν οι σοβαροί ξένοι. Κι έμεϊς πᾶμε με άπίστευτη ελαφρότητα να άχρηστεύσουμε τά έρεισματά μας;

Άναρωτιέμαι και ρωτάω: Ποιοί είναι αυτοί που θέλουν να διχάσουν τό Λαό και την κοινωνία και να τον διαχωρίζουν ανάμεσα σε πολίτες του προοδευτικού δήθεν κράτους και σε πιστούς της όπισθοδρομικής δήθεν Έκκλησίας; Τί έξυπηρετεί αυτή ή τεχνητή ρήξη της συνοχής του Έθνους και της κοινωνίας, για την όποια κάποιιο δηλώνουν ικανοποιημένοι ή και ύπερήφανοι; Ποιοί είναι αυτοί που θέλουν να μετρήσουν τίς «καθαρές» δυνάμεις της «προόδου», όπου γι' αυτούς «πρόοδος» είναι ή άποκοπή από την παράδοση, την ιστορία και την ποικιλομορφία;

Φοβοῦμαι πώς κάποιιοι, έμφανιζόμενοι σήμερα ως έχθροί της Έκκλησίας, βρήκαν την εύκαιρία να παίξουν πολιτικό ρόλο, παρότι ποτέ δεν έπεισαν τον έλληνικό Λαό να τους προσφέρει ρόλους. Και χρησιμοποιούν ως πρόσχημα τό θέμα των ταυτοτήτων. Είναι όμως αυτό δημοκρατικά δεοντολογικό; Και άλλοι πάλι προσδοκούν άλλα προσωπικά όφέλη, την ανάδειξη τους σε θώκους και θέσεις, που περιμένουν να πάρουν ως άμοιβή για την άπάρνηση των αρχών τους. Φοβοῦμαι ότι κάποιιοι βρήκαν την εύκαιρία τώρα να καλύψουν τό ιδεολογικό τους κενό και με άφορμή τό θέμα των ταυτοτήτων κατασκευάζουν έναν αντίπαλο στο πρόσωπο της Έκκλησίας.

Άναρωτιέμαι, όμως, τί σημαίνει προοδευτική άποψη τίς ήμέρες μας. Σημαίνει άρνηση του διαλόγου; Σημαίνει αυταρχική και άνευ συζητήσεως έπιβολή άποφάσεων; Σημαίνει άρνηση της πολυφωνίας; Σημαίνει ισοπέδωση των εύαισθησιών, έστω κι αν αυτές κρίνονται από κάποιους λανθασμένες; Σήμερα που οι συνθήκες έπιβάλλουν την ένίσχυση της εθνικής συνείδησης του λαού, μπροστά στο χαλασμό που έρχεται, ο Λαός άντιλαμβάνεται σαφέστερα, με μία θαυμαστή διαίσθηση, και στρέφεται έναγωνία προς την Έκκλησία ως Κιβωτό της σωτηρίας. Έμεϊς βροντοφωνάζουμε τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό της Έκκλησίας μας, αλλά και την προσήλωσή της στο τυραγνισμένο Γένος μας. Έτσι, άποδεχόμεθα την Ευρώπη, αλλά λατρεύουμε και την Ελλάδα. Γι' αυτό λέμε ΝΑΙ στην Ευρώπη, αλλά ΔΥΟ ΦΟΡΕΣ ΝΑΙ στην Ελλάδα.

Κάθε πολίτης αυτού του τόπου αναγνωρίζει ότι έχει χρέος κι

αυτός και οι άλλοι, όλοι μαζί να διαφυλάξουμε, παράλληλα με τον ευρωπαϊκό, μαζί και τον παραδοσιακό χαρακτήρα της χώρας μας και να παραδώσουμε στα παιδιά μας μίαν Ελλάδα σύγχρονη, σεβαστή, αξιοπρεπή, και ανεπτυγμένη, αλλά ταυτόχρονα μίαν Ελλάδα πνευματική, παραδοσιακή και χριστιανική. Πρέπει όλοι να καταλάβουν κάποτε ότι η Εκκλησία είναι κοινότητα ψυχών και σωμάτων και πώς όλες οι ήθικες αξίες του σημερινού πολιτισμού προέρχονται από την εύλογη συνάντηση του Ελληνικού Πνεύματος με τον Χριστιανισμό. Γιά μας η ζωφόρα παράδοσή μας είναι ένα μέγεθος όχι στατικό αλλά δυναμικό, πού είναι πηγή προοδευτικής εμπνευσης και κάθε φορά νέας πολιτισμικής δημιουργίας, με την διαφορά ότι τα βασικά του δομικά στοιχεία δεν παραλλάσσουν, είναι θεμελιώδη και μί ανθεωρητέα. Είναι μόνιμα και αναντικατάστατα. Οί μορφές της αλλάζουν. Η ουσία της παραμένει ακαινοτόμητη. Και είναι κατά βάσιν Ελληνισμός και Ορθοδοξία. Αν δεν είναι έτσι τότε δεν πρόκειται για παράδοση ελληνική.

Μέ πόνο και έκπληξη ακούμε τις ημέρες αυτές ορισμένους πολιτικούς και δημοσιογράφους να συγγέουν -χωρίς επίγνωση ελπίζουμε αυτών πού λένε- τον όρθολογισμό με τή μονοδιάστατη και ανιστόρητη σκέψη. Νά συγγέουν τό κοσμικό κράτος με τήν άρνηση του πλουραλισμού και του δικαιώματος διαφωνίας. Νά συγγέουν τά κηρύγματα του διαφωτισμού με τήν υποβάθμιση και τό διασυρμό της παράδοσης και της αυτοσυνειδησίας του έθνους.

Μέ θλίψη, επίσης, βλέπουμε τήν εύκολία με τήν όποία ορισμένοι διολισθαίνουν σε απόψεις βαθύτατα αντιδημοκρατικές. Στην αύγή του 21ου αιώνα υπάρχουν στή χώρα μας κάποιοι πολιτικοί επιστήμονες και σχολιαστές πού ισχυρίζονται ότι τά συνταγματικά δικαιώματα δεν ισχύουν για εκείνους πού διαφωνούν με μία κυβερνητική πρωτοβουλία. Πού ισχυρίζονται ότι η Εκκλησία δεν διαθέτει τό δικαίωμα στην έλευθερία της γνώμης και του λόγου. Έφτασαν κάποιοι στό άκραίο σημείο αυταρχισμού να ισχυρίζονται πώς διαπράττει ποινικό άδίκημα ή Ίεραρχία, επειδή οργανώνει μία ειρηνική διαμαρτυρία. Φαίνεται όμως ότι εδώ συμβαίνει τό έξής παράδοξο. Θεωρούν όλοι αυτοί ότι ό πολίτης με δικαίωμα λόγου, με δικαίωμα του συνέρχεσθαι, με δικαίωμα συμμετοχής στα κοινά είναι μόνο όποιος έχει αντιεκκλησιαστικές και αντικληρικαλιστικές

απόψεις. Όποιος είναι όπαδός του άθρησκου, του λαϊκού κράτους. Ούτε λίγο, ούτε πολύ θεωρούν όρισμένοι ότι όποιος είναι πιστός ή έστω όποιος δέχεται ότι ή Εκκλησία μπορεί να έχη άποψη, δεν είναι πολίτης ή μάλλον είναι πολίτης δεύτερης κατηγορίας.

Τους καλούμε και τους παρακαλούμε συνεπώς να καταλάβουν ότι όσοι συγκεντρώθησαν εδώ σήμερα και τήν προηγούμενη Τετάρτη στην Θεσσαλονίκη δεν είναι πολίτες δεύτερης κατηγορίας. Ότι όλος αυτός ό Λαός είναι πολίτες με δικαίωμα στην πίστη, στην γνώση, στην γνώμη, στο παρόν και στο μέλλον αυτού του τόπου.

Τό βασικό τους έπιχείρημα είναι πώς δεν μπορεί να ύπάρχει «συγκυβέρνηση» ανάμεσα στην Πολιτεία και στην Εκκλησία. Άς μή φοβούνται. Κανείς δεν άμφισβητεί τήν έξουσία και τήν άρμοδιότητα των κρατικών όργάνων. Οί κίνδυνοι κατά της πολιτικής έξουσίας δεν προέρχονται σε καμία περίπτωση από τον πνευματικό και ήθικό λόγο της Εκκλησίας.

Παρακολουθούμε με όδυνη να ανοίγη εκ του μή όντος ένα δήθεν ιδεολογικό μέτωπο μεταξύ «διαφωτιστών» και «άντιδιαφωτιστών». Στην αύγή του 21ου αιώνα κάποιοι δείχνουν να άγνοούν παντελώς τήν ιστορία του 18ου και 19ου αιώνα στον τόπο αυτό. Γιατί αν ήξεραν τήν ιστορία, θα έ γνώριζαν ότι σε όρθόδοξους Έλληνες κληρικούς όφείλετο ή εισαγωγή και ή καλλιέργεια των γραμμάτων και των προοδευτικών αρχών και απόψεων στην Ελλάδα.

Δεν άρκοούνται όμως σ' αυτό. Τώρα επιτίθενται συλλήδην κατά των κληρικών και ιδίως κατά του σώματος των όρθόδοξων Έπισκόπων με άναξιοπρεπή για τους ίδιους και εύτελη τρόπο. Λυπούμαι, γιατί κάποιοι δεν σέβονται τά αξιώματά τους και μάλιστα αξιώματα πού είναι συνυφασμένα με ένα μεσολαβητικό ύποτίθεται ρόλο και όχι έμπρηστικό. Άς είναι. Η Εκκλησία όλους τους συγχωρεί και όλους τους αγαπά και για όλους προσεύχεται.

Πράγματι. Όλες αυτές τις ημέρες άνοιξαν οι πύλες του Άδου και έλέχθησαν από στόματα ανθρώπων πού και αυτοί είναι παιδιά του Θεού και έγράφησαν από γραφίδες ανθρώπων, πού και αυτοί δικαιούνται τή σωτηρία, ρήματα άπρεπή και λόγια βαρεία, γεμάτα μίσος και περιφρόνηση, γεμάτα προκατάληψη και έμπάθεια πρωτοφανή, γεμάτα από ύπεροψία και κακότητα. Έπεστράτευσαν και

τίς ὕβρεις καί τίς ἀπειλές ἐναντίον μας καί ἐναντίον σας. Γιά μένα ἐφθασαν στήν αἰχμή τοῦ παραληρήματος νά ἰσχυρισθοῦν ὅτι πρέπει νά ἐξορισθῶ, καί ἄλλοι νά γράφουν ὅτι εἶμαι ἐπικίνδυνος. Ἐντιπαρέρχομαι μέ ἐσωτερική καθαρότητα καί χωρίς ἐμπάθεια τίς ὕβρεις καί συγχωρῶ μέ μακροθυμία αὐτούς πού τίς εἶπαν. Ἀλλά καί γιά σᾶς εἶπαν ὅτι εἶσθε «μειοψηφία φανατικῶν». Ἐσεῖς εἶσθε τάχα οἱ φανατικοί. Καί ξέρετε γιατί; Διότι ἔχετε τήν τόλμη νά ὑψώνετε τή φωνή σας καί νά διεκδικήτε τό δίκιο σας. Συκοφάντησαν τίς πολιτισμένες Λαοσυνάξεις μας ὡς δῆθεν «ὀχλοκρατικές ἐκδηλώσεις», χαρακτηρίζοντας τά εὐγενῆ παιδιά τῆς Ἐκκλησίας ἀσύντακτο χύδην ὄχλο. Μᾶς εἶπαν ἐμᾶς τούς Ποιμένες σας «κάπηλους τῆς θρησκείας». Ἐπειδή θεωρήσαμε χρέος μας νά τεθοῦμε ἐπί κεφαλῆς τῶν πιστῶν μας καί νά διαμαρτυρηθοῦμε γιά ὅσα συμβαίνουν γύρω μας. Θεωροῦν ὅπως καί κατ' ἀλήθειαν εἶναι ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἔχει ἕνα πνευματικό καί ἠθικό ρόλο μέσα στήν κοινωνία, καί ὅτι ἡ Λαοσύνταξη αὐτή δέν συνάδει μέ τό ρόλο της αὐτό. Ἔχουν λάθος. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι μέν μία μεγάλη πνευματική δύναμη πού ἔχει θεία προέλευση. Ἀλλ' εἶναι καί μία μεγάλη λαϊκή δύναμη πού προέρχεται ἀπό τόν πιστό Λαό της. Αὐτός ὁ Λαός ἀποτελεῖται ἀπό ἀνθρώπους μέ παλμό, μέ ψυχή καί μέ ὄντοτητα. Δέν εἶσθε σεῖς περιθωριακοί, εἶσθε ὑπεύθυνοι νοικοκυραῖοι, εἶσθε σοβαροί ἄνθρωποι, πού ἀνησυχεῖτε γιά τήν πορεία τοῦ τόπου. Εἶσθε εὐϋπόληπτοι πολῖτες, πού πάντα εἶσθε πρόθυμοι νά ἀποδεικνύεσθε ὄχι μόνο καλοί πιστοί ἀλλά καί χρηστοί πολῖτες.

Τά βέλη τους στρέφονται, ὅπως λένε, κατά τοῦ Ἀρχιεπισκόπου καί μιᾶς ομάδας Ἀρχιερέων πού ἔχουν τάχα «πολιτικές» φιλοδοξίες καί διατυπώνουν «πολιτικό» λόγο. Λυπᾶμαι, γιατί κάποιοι πολιτικοί καί ἀκαδημαϊκοί ταγοί δέν γνωρίζουν τί σημαίνει συνοδικό σύστημα τῆς Ἐκκλησίας. Μέ αὐτά πού λένε δέν προσβάλλουν κάποια πρόσωπα. Προσβάλλουν τήν Ἐκκλησία ὡς σῶμα Χριστοῦ καί τήν ἱστορική της σχέση μέ τόν Ἑλληνισμό. Ὅποιος καί ἂν εὕρισκετο στή θέση μας, ὅποιος καί ἂν ἦταν Προκαθήμενος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καί μέλος τῆς Ἱεραρχίας της, θά εἶχε τήν ἴδια ἀποψη. Θά ἀντιδρῶσε καί θά ἐνεργοῦσε μέ τόν ἴδιο τρόπο. Αὐτό δέν ἔγινε καί τό 1987, γιά νά πάρω μόνο δύο πρόσφατα παραδείγματα. Εἰλικρινά δέν καταλαβαίνω τί εἶναι αὐτό πού φοβοῦνται ἢ πού τούς ἐνο-

χλεῖ. Γιατί τόση ἀνασφάλεια, γιατί τόσο ἐκνευρισμός; Γιατί τόση ἔλλειψη ἐμπιστοσύνης στό αἰσθητήριο καί στήν κρίση τοῦ Λαοῦ;

Ἐρωτῶ: Εἶναι ἀνεπίτρεπτος ὁ λόγος καί εἶναι «πολιτικός», μέ τήν ἔννοια του ὑπέρ τῆς ἀξιοπρέπειας καί τῆς ἱστορικής προοπτικῆς αὐτοῦ τοῦ τόπου, λόγος; Εἶναι ἀπηγορευμένος καί «πολιτικός» δῆθεν ὁ λόγος ὑπέρ τῶν πτωχῶν, ὑπέρ τῶν ἀδυνάτων, ὑπέρ τῶν ἀδικουμένων, ὑπέρ τῶν πασχόντων, τῶν ταπεινῶν, τῶν ἀσθενῶν; Ὁ λόγος ὑπέρ τῆς ἱστορικής μνήμης, ὑπέρ τῆς κοινωνικῆς συνοχῆς καί ἀλληλεγγύης, ὁ λόγος ὑπέρ τῆς φιλανθρωπίας καί τῆς γενναιοδωρίας, ὁ λόγος ὑπέρ τῆς ἐλπίδας; Εἶναι «πολιτικός» ὁ λόγος γιά τήν οἰκογένεια καί γιά τήν νεολαία, γιά τό σχολεῖο καί γιά τά ναρκωτικά, γιά τά ἐθνικά μας θέματα; Τούς πληροφοροῦμε ὅτι αὐτός ὁ λόγος εἶναι βαθύτατα ἐκκλησιαστικός καί πατερικός, δηλ. ἀνθρώπινος καί ἀπλός. Ἄν ὅμως ἕνας τέτοιος λόγος δέν πρέπει νά ἀρθρώνεται ἀπό τήν Ἐκκλησία, τότε τί πρέπει νά λέει καί νά κάνει ἡ Ἐκκλησία; Νά διδάσκει τήν ἠττοπάθεια καί τήν ἀδράνεια; Νά κηρύττει τήν ἀνοχή ἀπέναντι στήν ἀδικία καί τήν ἀνισότητα;

Θά ἐβόλευε ἀφάνταστα ἂν ἤμασταν θιασῶτες τῆς ἀποστεωμένης καί ἀπονευρωμένης ποιμαντικῆς θεολογίας, πού εἶναι ξεκομμένη ἀπό τά φλέγοντα προβλήματα τῶν ἀνθρώπων. Θά ἐβόλευε ἀφάνταστα ἂν μέ τό λόγο μας δέν διεγείραμε συνειδήσεις καί ἂν ἀφήναμε τό δρόμο ἐλεύθερο σέ σχέδια πού βλάπτουν τίς ψυχές τῶν ἀνθρώπων τῆς κοινωνίας μας. Τώρα πού αὐτός ὁ λόγος ἀναρριπίζει ἐλπίδες καί στεριώνει ψυχές, τώρα πού αὐτός ὁ λόγος βρῖσκει ἀντίκρουσμα στίς καρδιές καί ὄχι μόνο στό νοῦ, αὐτό ἐνοχλεῖ καί πρέπει νά διαβληθῇ. Στήν ἐποχή μας ἡ πολιτική ταυτίσθηκε ἀυθαίρετα μέ τήν κομματικοποίηση. Ἐμεῖς δέν μιλάμε κομματικά, ἀσכולούμεστε ὅμως μέ τήν κοινωνία καί προσπαθοῦμε νά δώσουμε λύσεις ἀπό τόν ἀποκαλυπτικό λόγο, χωρίς νά μετατρεπόμεθα σέ κόμμα. Γι' αὐτό καί δέν διχάζουμε τό Λαό. Μιλάμε τή γλώσσα τῆς ἀλήθειας καί τῆς εἰλικρίνειας.

Δέν ἐπιθυμοῦμε κοσμική δόξα, γι' αὐτό καί δέν θέλουμε κανενός εἶδους συγκυβέρνηση, οὔτε κἄν μερίδιο κρατικῆς ἐξουσίας. Τό ράσο καί τοῦ πιό φτωχοῦ πᾶπᾶ εἶναι ἀνώτερο καί ἀπό αὐτή τήν αὐτοκρατορική ἀλουργίδα. Τῆ μεγαλύτερη δόξα καί τιμή νοιώθου-

με, όταν αξιωνόμαστε να κρατάμε στα χέρια μας τό Σῶμα καί τό Αἷμα τοῦ Χριστοῦ μας. Ἀλλά παράλληλα νοιώθουμε μιά βαρειά εὐθύνη γιά τό Γένος. Αὐτό δέν εἶναι διεκδίκηση ἐξουσίας, εἶναι εὐθύνη καί βάρος ἱστορικό, πού συνοδεύεται ἀπό θυσίες καί ἀπό μαρτύρια.

Ἄς μάθουν ὅσοι δέν μποροῦν ἢ δέν θέλουν νά κατανοήσουν καί ιδίως νά βιώσουν τήν ὀρθόδοξη παράδοση αὐτοῦ τοῦ τόπου, ὅτι τίποτε δέν εἶναι πιό σύγχρονο ἀπό τήν ἀγάπη, τήν ἐπιείκεια, τή συγχώρηση, τήν παρηγοριά, τήν προσδοκία καί τήν ἐλπίδα τῆς Ἀναστάσεως.

Ἐμεῖς πού μαζευτήκαμε σήμερα ἐδῶ γνωρίζουμε καί νοιώθουμε τί θά πῆ ἡ μικρή καί ἀπλή φράση «Εἰρήνη ὑμῖν». Ἐμεῖς πού μαζευτήκαμε σήμερα ἐδῶ γνωρίζουμε καί νιώθουμε τί θά πῆ ἡ προτροπή «Ἄνω σχῶμεν τās καρδίας».

Τό ζήτημα τῶν ταυτοτήτων καί τῆς ἀφαίρεσης τοῦ Θρησκευματός μας τό θεωροῦμε σημαντικῆς σπουδαιότητος, γι'αὐτό καί διαμαρτυρόμαστε. Δέν τρέφομε ἀνταπάτες, οὔτε διώκουμε χίμαιρες. Δέν προσδίδουμε στό θέμα αὐτό διαστάσεις πού τάχα δέν ἔχει, δέν τραγικοποιοῦμε τά πράγματα. Στόν ἀποκλεισμό ἀπό τίς νέες ταυτότητες τοῦ Θρησκεύματος, πού ὑπάρχει ἀπό 80 χρόνια, βλέπουμε μπροστά μας τήν ἐπιχείρηση νά ἐξοβελισθοῦν σιγά-σιγά ἀπό τή δημόσια ζωή ἕνα πρὸς ἕνα ὅλα τά στοιχεῖα τῆς θρησκευτικότητάς μας, ὥστε νά φθάσουμε σταδιακά στόν πλήρη θρησκευτικό ἀποχρωματισμό τῆς κοινωνίας καί τοῦ κράτους. Σήμερα βγαίνει τό Θρησκευμα ἀπό τίς ταυτότητες, αὐριο τά θρησκευτικά ἀπό τά σχολεῖα, τήν ἄλλη ὁ Σταυρός ἀπό τίς σημαῖες, τήν παράλλη οἱ ἱερές εἰκόνες ἀπό τά δημόσια καταστήματα. Θά ἐπιβληθῆ ὑποχρεωτικά ὁ πολιτικός γάμος, θά ὑποβαθμισθῆ ἡ Ἐκκλησία στό ἐπίπεδο ἰδιωτικῆς φύσεως θεσμοῦ, θά ἀποχριστιανισθῆ ὁ δημόσιος βίος. Δέν εἶναι δύσκολο ἀπό ὅσα γράφονται, καί δέν διαψεύδονται, περὶ τῶν παραπάνω νά συναχθοῦν καί τά ἀναγκαῖα ἐπακόλουθά των. Ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως ἡ μὴ ἀναγραφή τοῦ Θρησκεύματος στίς ταυτότητες θίγει τήν πίστη μας. Μέχρι τώρα συνέβησαν καί ἀρκετά ἄλλα, γιά τά ὁποῖα ἂν καί ὑψώσαμε φωνή διαμαρτυρίας δέν εἰσακουσθήκαμε. Τώρα βγάζουν τό Θρησκευμα ἀπό τίς ταυτότητες. Ὅχι. Φθάνει πιά.

Διερωτᾶται κάθε λογικός ἄνθρωπος, γιατί βγαίνει τό Θρησκευμα ἀπό τίς ταυτότητες. Καί παίρνει ὡς ἀπάντηση νομικά ἐπιχειρήματα καί μόνον. Τό ὅλον θέμα δέν εἶναι μόνο νομικό. Ἔχει καί ἄλλες διαστάσεις πού δέν μπορεῖ νά ἀγνοηθοῦν. Εἴμαστε μιά μικρή θρησκευτική μειονότητα στήν Ε.Ε. καί θέλουμε στήν ἐθνική μας ταυτότητα νά δείχνουμε καί νά ὁμολογοῦμε αὐτή τῆ θρησκευτική ἰδιαιτερότητά μας. Καί δέν ὑπάρχει κανένας, μὰ κανένας λόγος νά μᾶς τό ἀρνοῦνται. Ἀλλά καί ἡ νομική πλευρά δέν εἶναι ὅπως μᾶς τῆ λένε.

1. Πρῶτα-πρῶτα ἔχουμε τόν ἰσχύοντα σήμερα γιά τίς ταυτότητες ν. 1988/91. Ὁ νόμος αὐτός προβλέπει ὅτι στίς ταυτότητες συμπεριλαμβάνεται ὑποχρεωτικά καί τό Θρησκευμα. Νά θυμῆσω ἐδῶ ὅτι τότε κατά τήν ψήφιση αὐτοῦ τοῦ νόμου σημερινοί κυβερνητικοί ἀξιωματοῦχοι, εἶχαν ταχθῆ ὑπέρ τῆς προαιρετικῆς ἀναγραφῆς, τήν ὁποία σήμερα ἀρνοῦνται. Ἄρα ὅσοι λένε ὅτι ὁ νόμος προβλέπει τήν ἀπάλειψη τοῦ Θρησκεύματος ἀπό τίς ταυτότητες, δέν λένε τήν ἀλήθεια. Ἀντίθετα ὁ νόμος αὐτός ἐπιβάλλει τήν ὑποχρεωτική ἀναγραφή τοῦ Θρησκεύματος.

2. Τό ἐμπόδιο αὐτό βάλθηκε νά τό ὑπερπηθῆσει μέ τήν ἀπόφασή της ἡ Ἀρχή προστασίας τοῦ πολίτη ἀπό τήν ἐπεξεργασία εὐαίσθητων προσωπικῶν δεδομένων. Ἦλθε λοιπόν ἡ Ἀρχή καί εἶπε ὅτι αὐτός ὁ νόμος εἶναι ἀντισυνταγματικός καί οὐσιαστικά τόν κατήργησε. Ἀλλ' ἐρωτᾶται ποία εἶναι ἡ Ἀρχή αὐτή πού ἀναλαμβάνει νά ὑποκαταστήσει εἴτε τῆ Βουλή, εἴτε τά δικαστήρια, εἴτε καί αὐτόν τόν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, πού κατά τό Σύνταγμα μόνον αὐτοῖ ἔχουν τό δικαίωμα νά κρίνουν τήν ἀντισυνταγματικότητα τῶν νόμων; Ἀφήστε πού μέχρι σήμερα ἡ Ἀρχή αὐτή στερεῖται συνταγματικῆς νομιμοποίησης, ἀκόμη καί ὡς φορέας ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, μὰ καί κατά τό Σύνταγμα (ἄρθρο 1, παρ. 3 καί 26, παρ. 2) ἡ ἐξουσία αὐτή ἀσκεῖται ἀπό τόν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας καί τήν Κυβέρνηση. Ἄρα ὁ ἰσχύων νόμος περὶ ταυτοτήτων διατηρεῖ τήν πλήρη τυπική του ἰσχύ καί δέν μπορεῖ νά παραμερισθῆ ἀπό κανένα ὄργανο διοικήσεως. Ἔτσι ἡ Ἀρχή στήν προκειμένη περίπτωση ἀντιποιεῖται ἔργο τοῦ νομοθέτη ἢ τοῦ δικαστῆ.

3. Ἀλλ' ἡ Ἀρχή ἀφοῦ ἔκρινε ὅπως ἀναρμοδίως ὡς ἀντισυνταγματικό τόν ἰσχύοντα ν. 1899/91, στηρίχθηκε στόν νεώτερο

νόμο 2472/97 για να εξοβελίσει το Θρήσκευμα από τις ταυτότητες. Και επεκαλέσθη το άρθρο 2 του νόμου αυτού που λέγει ότι τα ευαίσθητα προσωπικά στοιχεία δεν δημοσιοποιούνται, ανάμεσα δε σ' αυτά είναι και το Θρήσκευμα. Όμως έκανε πώς δεν άντελήφθη την αληθινή έννοια της διατάξεως του άρθρου 5 του ίδιου νόμου, το οποίο προβλέπει εξαιρέσεις στον παραπάνω κανόνα. Και ανάμεσα σ' αυτές είναι και το ζήτημα της άναγραφής του Θρησκεύματος που επιτρέπεται, όταν ο ενδιαφερόμενος δώσει την συγκατάθεσή του. Άρα ο ίδιος ο νόμος θεωρεί την προαιρετική άναγραφή του Θρησκεύματος ως επιτρεπόμενη.

4. Την λύση αυτή την προτείνουμε έμεις, εγκαταλείψαντες την αρχική μας θέση για υποχρεωτική άναγραφή του Θρησκεύματος. Και τό εκάναμε εκ λόγων σεβασμού προς την συνείδηση εκείνων των συμπολιτών μας, που για διάφορους λόγους δεν θά ήθελαν να εξαναγκασθούν να δηλώσουν το θρήσκευμά τους ή είναι άθεοι.

5. Όμως ή κυβέρνηση, ενώ μās υπεσχέθη ότι θά συζητήσει μαζί μας τό ζήτημα, τελικά μās άγνόησε και «υιοθέτησε» τις άποψεις της Άρχης. Δεν έπρεπε αυτό να γίνει. Ζητήσαμε εύκαιρία να συζητήσουμε τις άποψεις μας, να ακούσουμε τις άποψεις της άλλης πλευράς. Και άντ' αυτού βρεθήκαμε μπροστά στην άπόφαση της Άρχης. Άλλ' οί άποφάσεις της Άρχης δεν είναι θέσφατα. Γιατί ή Έκκλησία έχει γνώση των άπόψεων πολλών άλλων εγκρίτων νομομαθών, σύμφωνα μέ τις όποιες ή προαιρετική άναγραφή στις ταυτότητες του Θρησκεύματος δεν παραβιάζει τό Σύνταγμα. Έδώ τώρα τό ζήτημα επικεντρώνεται στο ύφος της κρατικής έξουσίας. Στή μέθοδο, στη περιφρόνηση, όχι μόνο προς την Έκκλησία και προς την Ίεραρχία και προς τό Λαό του Θεού. Πρόκειται και για την περιφρόνηση προς τή γνώμη πολλών πολιτών, προς τή ζωσα και βιωμένη παράδοση του τόπου, δηλ. προς την ιδιοσυστασία του και προς την ενεργό ιστορική του συνείδηση.

6. Έπικαλούνται και την Ε.Ε. για την άποβολή του Θρησκεύματος από τις ταυτότητες. Τελούν σέ πλάνη. Ποτέ ή Ε.Ε. δεν έδωσε οδηγία να βγή τό Θρήσκευμα. Μάλιστα τελευταία, και κατ' αυτήν την ήμέρα της Λαοσύναξης μας στη Θεσσαλονίκη, μās είπαν θριαμβευτικά ότι ή Έπιτροπή της Ε.Ε. σέ άπάντηση έρωτήματος Έλληνα ευρωβουλευτή απέφάνθη ότι τό Θρήσκευμα είναι ευαίσθη-

το στοιχείο και τά ευαίσθητα στοιχεία δεν άναγράφονται πουθενά. Όμως δεν είπαν στο Λαό ότι, στή συνέχεια, ή Έπιτροπή συμπλήρωσε, ότι ή άπαγόρευση αυτή άνατρέπεται από μία σειρά εξαιρέσεων, μία από τις όποιες θά μπορούσε να είναι ή συγκατάθεση του ενδιαφερομένου. Άρα, όταν θέλει ο πολίτης να γραφή τό Θρήσκευμά του στην ταυτότητα, κανένας δεν μπορεί να του τό άπαγορεύσει. Άλλά άκόμη δεν μās είπαν ότι τό Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στις 14-6-2000, δηλ. την ίδια ήμέρα, απέφάνθη ύστερα από αίτηση του ίδιου ευρωβουλευτή ότι ή άναγραφή του Θρησκεύματος στις ταυτότητες άνήκει στην άποκλειστική άρμοδιότητα των έθνικών κυβερνήσεων, ή δε τυχόν άναγραφή του δεν άποτελεί παραβίαση του δικαιώματος προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Τι έχουν τώρα να πουν οί νομομαθείς της Άρχης που παρέσυραν την κυβέρνηση;

7. Μās έρωτούν άκόμη, γιατί ενώ στά διαβατήρια δεν υπάρχει τό Θρήσκευμα δεν αντιδράσατε, και τώρα στις ταυτότητες αντιδράτε. Άπαντάμε: Στά διαβατήρια δεν υπήρχε ποτέ τό Θρήσκευμα. Και δεν έχουμε κανένα λόγο να ζητάμε να μπη. Τοσοούτω μάλλον γιατί τό διαβατήριο είναι ένα ταξιδιωτικό έγγραφο που μπορεί να περιλαμβάνει ό,τι θέλει, ενώ ή ταυτότητα είναι άλλο πράγμα. Είναι ή άπόδειξη της προσωπικότητάς μου. Όμως στις ταυτότητές μας, αντίθετα, υπήρχε τό Θρήσκευμα και τώρα μās τό πετάνε έξω. Και δεν είναι άληθές ότι την άναγραφή του θρησκεύματος την επέδωλαν οί Γερμανοί στην Κατοχή. Υπάρχουν από τό 1914 ελληνικές ταυτότητες μέ τό Θρήσκευμα. Επί 85 χρόνια τουλάχιστον υπάρχει τό Θρήσκευμα και τώρα τό βγάζουν έξω. Φυσικά προβληματιζόμαστε. Κάτι κρύβεται από πίσω. Τι; Άς μās τό πουν οί ίδιοι.

Η Ελλάδα είναι μία χώρα δημοκρατική και μέ μακρά έλληνορθόδοξη παράδοση. Ποτέ στή χώρα μας δεν ευδοκίμησε ο ρατσισμός, ή μισαλλοδοξία, οί διακρίσεις σέ βάρος των άδυνάτων. Άναφέρονται διαρκώς όρισμένοι σέ διάφορα ζητήματα που άφορούν τή θρησκευτική έλευθερία των έτεροδόξων και των άλλοθρησκων. Έμεις τούς λέμε στην Ελλάδα ισχύει όχι άπλως άνεξιθρησκεία αλλά πλήρης θρησκευτική έλευθερία, της όποιας άπολαμβάνουμε οί Ορθόδοξοι, οί έτεροόδοξοι και οί πιστοί όλων των άλλων θρησκειών.

Βασικός ισχυρισμός των επικριτών μας είναι πώς όφείλουμε

οί πάντες υπακοή στους νόμους του Κράτους. Όντως οφείλουμε υπακοή όλοι. Καί έμείς είμεθα νομοταγείς καί εκπληρώνουμε τίς υποχρεώσεις μας προς τήν πολιτεία μέ άφοσίωση καί αὐταπάρνηση. Αυτό όμως δέν σημαίνει ότι οί νόμοι είναι άμετάβλητοι ή ότι μπορούν νά παρερμηνεύονται. Γι' αυτό, όταν κάποτε υπήρξε ανάγκη, οί άρχαίοι Σπαρτιάτες (μετά τή μάχη τής Μαντινείας 362 π.Χ.) άπεφάσισαν νά αφήσουν τούς νόμους τους, πού προέβλεπαν σκληρή τιμωρία γιά τούς άνυπάκουους στρατιώτες εν ώρα μάχης, σέ άχρησία. «*Εἴωμεν τούς νόμους καθεύδειν*», είπαν, άποβλέποντες στό γενικότερο συμφέρον.

Είμεθα άφιερωμένα πρόσωπα στό Θεό καί στό Λαό Του. Έδώσαμε φρικτούς όρκους κατά τή στιγμή τής άφιερώσεώς μας καί άπαρνηθήκαμε καί τόν έαυτό μας άκόμα, προκειμένου νά είμεθα στή διάθεση όλου του κόσμου πού προσέρχεται μέ έμπιστοσύνη σε μᾶς. Άνάμεσά μας υπάρχουν άνδρες πού θυσιάστηκαν γιά τήν πατρίδα, πού εσφάγησαν καί προσέφεραν τή ζωή τους γιά τήν έλευθερία. Τά στήθη τους τά κοσμοῦν άριστεία άνδρείας. Οί έγγαμοί παπάδες μας έχουν συγκροτημένες οίκογένειες μέ δυναμική παρουσία στή κοινωνία. Θά σᾶς φανή υπερβολικό, όμως είναι αλήθεια. Οί μισοί τουλάχιστον Έλληνες προέρχονται από ιερατικά σπίτια. Τό μαρτυροῦν τά ιερατικά καί εκκλησιαστικά των επώνυμα. Αυτοί οί παπάδες μᾶς πρόσφεραν καί προσφέρουν στήν κοινωνία έπιστήμονες, πολιτικούς, άξιωματικούς, επιχειρηματίες, εργαζόμενους, πού δίδουν πάντα τό παρόν στά έθνικά, εκκλησιαστικά καί κοινωνικά προσκλητήρια. Είναι άδικία νά συκοφαντεῖται άσύστολα ό εφημεριακός καί ό μοναστηριακός κληρος, οί Ίεράρχες μας καί όλος ό κόσμος τής Έκκλησία. Αυτός ό κόσμος βρίσκεται σέ συνεχῆ έπαφή μέ τό Λαό καί μέ τίς Άρχές του κράτους συνεισφέροντας στό κοινό καλό.

Άπό αὐτή τή συνάφεια προέρχεται καί ή αξίωση τής Έκκλησίας νά μή διασπασθῆ ή ένότητα καί συνεργασία της μέ τό κράτος, τήν κοινωνία καί τό έθνος μας, πού δέν είναι άποτέλεσμα έθνοφυλετικῶν ιδεολογιῶν, οὔτε όλιγοπιστίας ή άνασφάλειας τῶν ποιμένων της, αλλά είναι φυσική άπόρροια τής θεολογίας τής ένσαρκώσεως, όπως αὐτή εκφράσθηκε στήν Δ' Οικουμενική Σύνοδο, δηλ. τής ένωσης τῶν δύο φύσεων στό Χριστό καί στηρίζεται,

όπως ήδη είπαμε, στό άρθρο 3 του Συντάγματος. Οί θιασῶτες του χωρισμοῦ έπισείουν τό φάσμα ότι τάχα ή Ελλάδα είναι ή μοναδική χώρα τής Ευρώπης πού έχει κρατική Έκκλησία. Καί πάλι δέν λένε τήν αλήθεια. Πρῶτα-πρῶτα στήν Ελλάδα ή Έκκλησία δέν είναι κρατική. Είναι αυτοδιοίκητος, εντός του κράτους, οργανισμός. Όμως στήν Ευρώπη υπάρχουν κρατικές Έκκλησίες στά εξής κράτη: Στήν Μ. Βρετανία, στήν Ίσπανία, στή Δανία, στή Νορβηγία, στή Σουηδία, άκόμη καί στήν Ίταλία. Όλες αὐτές οί χώρες είναι θεοκρατικές; Στήν Ευρώπη κάθε χώρα ακολουθεῖ τή δική της ιστορική διαδρομή καί ως προς τή σχέση της μέ τήν Έκκλησία. Αυτό μάλιστα διασφαλίζεται ρητά από τή συνθήκη του Άμστερνταμ, πού κάποιοι επικαλοῦνται χωρίς νά τή γνωρίζουν. Έμείς έδῶ ζητᾶμε νά παραμείνει ως έχει τό σχῆμα συνεργασίας μας μέ τήν Πολιτεία. Καί ή Ε.Ε. θεωρεῖ ότι «*μέσα στα πλαίσια ενός δημοκρατικού συστήματος δέν υφίσταται άσυμβατότης μεταξύ Έκκλησίας καί Κράτους. Πέρα από κάποια τραγικά παραδείγματα, ή ιστορία μᾶς έχει δείξει ότι ό άπόλυτος διαχωρισμός πνευματικής καί έγκόσμιας εξουσίας δέν είναι εφικτός, αντίθετως αποτελεῖ άπαραίτητη προϋπόθεση γιά τήν ύπαρξη ενός δημοκρατικού πολιτεύματος*» (Βλ. Συμβούλιο τής Ευρώπης, έκθεση 8270/27-11-98 σ. 9). Αὐτή τή συνεργασία τήν επιδιώκει ή Έκκλησία γιά τό καλό του Λαοῦ καί του έθνους. Καί έδῶ στήν Ελλάδα ή μεγάλη πλειοψηφία του Λαοῦ μας, πού ένα μόνο μικρό κομμάτι του είναι σήμερα έδῶ, άποδέχεται αὐτή τή συζυγία καί γι' αυτό ή Έκκλησία, πού εκφράζει τόν πιστό Λαό, ζητεῖ μέ ταπείνωση καί αγάπη ή ένότητα αὐτή νά μή διασπαθῆ. *

Η Έκκλησία δέν θέλει νά επιβάλλει τίς άπόψεις της σέ κανένα. Τά αρμόδια κρατικά όργανα αποφασίζουν. Άλλά σέ μιά δημοκρατική πολιτεία αποφασίζουν, άφοῦ άκούσουν τούς ένδιαφερομένους ή αὐτούς πού θέλουν νά διατυπώσουν τή γνώμη τους. Μᾶς λένε ότι τό θέμα τῶν ταυτοτήτων δέν άφορᾶ στήν Έκκλησία. Άς τό δεχθοῦμε καί αὐτό, αλλά υπάρχουν πολίτες πού θέλουν νά ποῦν τή γνώμη τους. Πού δέν καταλαβαίνουν ποιός καί πῶς αποφασίζει.

Έμείς έξακολουθοῦμε νά ζητᾶμε τόν διάλογο μέ τήν κυβέρνηση. Καί ό κ. Πρωθυπουργός δέν έπρεπε νά περιφρονήσῃ τήν Έκκλησία καί νά άρνηθῆ νά συναντηθῆ ό ίδιος μαζί της, όταν βλέπει

καθημερινά πλῆθος κοινωνικῶν ἢ ἄλλων φορέων, ὅπως ἔγινε καί τις τελευταῖες ἡμέρες μέ ἀφορμή τήν ἔνταξη τῆς χώρας στήν ΟΝΕ.

Ἄς στέρξει νά συζητήσῃ μαζί μας τό θέμα τῶν ταυτοτήτων. Αὐτό διαδηλώνει σήμερα ὁ πιστός Λαός μας προβάλλοντας τή θιγόμενη πίστη του.

Πιστέ καί εὐλογημένε Λαέ τοῦ Θεοῦ,

Ἐνα βαθύ κοινωνικό ρήγμα ἀρχίζει νά δημιουργεῖται ἐξ αἰτίας ὄλων αὐτῶν πού σᾶς ἀνέπτυξα καί τό ρήγμα αὐτό πρέπει ἐπειγόντως νά κλείσει. Οἱ καιροί εἶναι δύσκολοι καί ἡ ἐνότητα τοῦ Λαοῦ ἀναγκαῖα. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὁ χώρος τῆς ἀγάπης, πού εἶναι τό βασικό στοιχεῖο τῆς κοινωνικῆς συνοχῆς, καί ὅλοι ἐμεῖς οἱ ποιμένες σας λυπούμεθα γιά τή δυσάρεστη αὐτή ἐξέλιξη.

Σήμερα ὁ λόγος εἶναι ἀγών ὑπέρ τῆς εὐσεβείας. Γι' αὐτό ἦλθαμε ἐδῶ καί γι' αὐτό μυριόστομη φωνή ἀφήνουμε νά βγῆ μέσα ἀπ' τά κατάβαθα τῆς ψυχῆς μας. Ἡ φωνή αὐτή ἔχει δύο ἀποδέκτες.

Ὁ ἕνας εἶναι ἡ ἐξουσία καί οἱ φορεῖς της. Πρός αὐτούς μέ ταπείνωση καί ὑπευθυνότητα λέμε: Μήν ἐπιμένετε σέ μίαν ἀπόφαση πού βλάπτει ὅλο τό ἔθνος καί μή σκέπτεσθε κακά γιά τήν Ἐκκλησία μας. Δέν ἐκθέτουμε τή χώρα σέ πικρά σχόλια, δέν ἀρνούμεθα τήν πρόοδο. Δέν εἴμαστε ὀπισθοδρομικοί, οὔτε φανατικοί, ἀλλά δέν δεχόμαστε νά παραιτηθοῦμε ἀπό τά ἱερώτερα πιστεύματά μας. Ὁ Λαός μας δέν ἔχει ἀνάγκη ἐνός «ἐκσυγχρονισμοῦ» πού περνάει μέσα ἀπό τήν ἀπάρνηση τῆς πνευματικῆς του ταυτότητας. Σᾶς παρακαλοῦμε νά ἀναθεωρήσετε τίς ἀποφάσεις σας, πού στοχεύουν στήν ἀπομάκρυνση τῆς Μητέρας Ἐκκλησίας ἀπό τά παιδιά της. Καί νά παύσετε νά μᾶς βλέπετε ὡς ἀντιπάλους, πού πρέπει νά ἐξουδετερώσετε. Δέν μαχόμεθα γιά ἰδιοτελῆ συμφέροντα. Δέν ἔχουμε πολιτικές βλέψεις. Μέχρι σήμερα σέ ὅλα εἴμαστε μαζί μέ τήν Πολιτεία. Μέ διακριτούς ρόλους ὁ καθένας. Αὐτό, ὅμως, δέν σημαίνει ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι δούλη τοῦ Καίσαρα. Πορευόμαστε ἀντάμα ὡς δύο κουπιά στήν ἴδια θάρακα. Συμβάλλουμε, γατά τό ποιμαντικό μας μέρος, στήν πρόοδο καί τήν ἀνάπτυξη τοῦ Λαοῦ μας μέσα στήν ΟΝΕ. Καί σέ ὅλα αὐτά πιστεύουμε ὅτι εἶναι ἀπολύτως συμβατή ἡ πίστη καί ἡ παράδοσή μας.

Εἴμαστε βέβαιοι ὅτι κατά βάθος καί σεῖς συμφωνεῖτε μαζί

μας. Ἀλλά ἄλλου εἶδους αἰτίες δέν σᾶς ἐπιτρέπουν νά τό παραδεχθῆτε. Δέν θέλουμε νά σᾶς θίξουμε σέ τίποτε. Δέν εἴμαστε ἀντιμέτωποι μέ τήν Πολιτεία ἢ μέ τήν κυβέρνηση, ἀλλά μέ μία συγκεκριμένη κυβερνητική πράξη. Δέν ἐπιζητοῦμε τίς δάφνες τοῦ νικητῆ. Δέν ἀποδεχόμαστε τό ρόλο τοῦ Κήσορα. Ὡς πνευματικοί Πατέρες καί δικοί σας σᾶς ἀπευθύνουμε τό λόγο τῆς δικαιοσύνης. Ἐχετε ἀσφαλῶς καί σεῖς τίς ἴδιες μέ μᾶς εὐαισθησίες. Ἄς τίς ἐνώσουμε, γιά νά βγοῦμε ἀπό τό ἀδιέξοδο. Ζητοῦμε νά ἀνοίξει ὁ διάυλος τῆς ἐπικοινωνίας καί τοῦ διαλόγου. Γιά θέματα λίαν σοβαρά καί ὑπεύθυνα. Γιά τά ὅποια ὁ Λαός δείχνει ἕνα ζωηρό ἐνδιαφέρον. Μή παραθεωρεῖτε τή θέληση τοῦ Λαοῦ καί μή περιφρονεῖτε τούς χριστιανούς, κατατάσσοντάς τους στήν κατηγορία τῶν πολιτῶν δεύτερης ἢ τρίτης κατηγορίας. Ρίξτε ἀπόψε ἐδῶ μιά ματιά νά δῆτε ποιοί ἔχουν ἔλθει. Δέν εἶναι μόνο παπούδες καί γιαγιάδες, τούς ὁποίους ἐμεῖς μέν τιμοῦμε, ἐνῶ ἐνδέχεται ἄλλοι νά τούς ἀπορρίπτουν. Εἶναι καί πολλοί ἄλλοι ὄρμοι ἄνθρωποι, καθῶς πρέπει ἄνθρωποι, ἐπιστήμονες, μορφωμένοι, σημαντικοί. Εἶναι νέοι, μυριάδες νέοι, πού μέ τό σφρίγος τους δίνουν ἕνα ξεχωριστό τόνο στή Σύνάξή μας. Εἶναι κι αὐτοί τῆς ἀπαρεσκευίας; Μή ἐπιτρέπετε νά δηλητηριάζεται ἄλλο ἢ ἀτμόσφαιρα. Γιατί ἀπογοητεύετε ἕνα ὁλόκληρο Λαό θίγοντάς του ὅ,τι ἱερώτερο καί πολυτιμότερο ἔχει; Θελήσατε νά ἀκούσετε τίς φωνές τῶν φρονίμων πού σᾶς τό ζητοῦν καί ἀπό τόν περὶ γυρό σας. Ἄν δέ ἀμφιβάλλετε ὅτι ὁ Λαός ἀπαιτεῖ νά ἀναγράφεται προαιρετικά τό Θρησκευμά του στίς ταυτότητες, ἡ Ἐκκλησία θά ἀναλάβῃ νά συγκεντρώσῃ σέ κάθε ἐνορία μυριάδες ὑπογραφῶν τῶν πιδτῶν της, ὑπέρ τῆς προαιρετικῆς ἀναγραφῆς τοῦ Θρησκευματος στίς ταυτότητες, τίς ὁποῖες ἡ Ἱεραρχία θά ἐπιδώσῃ στόν κύριο Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας καί στή Βουλή τῶν Ἑλλήνων. Αὐτή τή φωνή τοῦ Λαοῦ ποῖός μπορεῖ νά ἀγνοήσῃ; Ἐμεῖς πάντως σεβόμαστε καί τή θέληση καί τήν ἐξουσία τοῦ Λαοῦ.

Καί ὁ ἄλλος ἀποδέκτης τοῦ λόγου μας εἶσαι σὺ, μέγале καί δυναμικέ, πιστέ Ἑλληνικέ Λαέ. Κράτα γερά μέσα σου τά ζώπυρα τῆς πίστεως, πού παρέλαβες ἀπό τούς γονεῖς σου. Ἡ Ἑλλάδα εἶναι ἡ χώρα τῶν μεγάλων ἀγῶνων γιά τήν κατίσχυση τῶν μεγάλων ἰδανικῶν. Μήν ἀφήσεις τή χώρα νά χάσῃ τόν χαρακτήρα της, νά μετατραπῇ σέ μάζα ἀνθρώπων χωρίς θεμέλια, χωρίς συνείδηση, χωρίς

έθνικότητα. Μέσα σ' αυτή τή μάζα κινδυνεύεις νά γίνης ἓνα νούμερο, ἓνας ἀριθμός, νά χάσης τήν ἐλευθερία τῆς προσωπικότητάς σου.

Ἀδελφοί! Μείνατε ἐδραῖοι σέ ὅσα μάθατε καί πιστωθήκατε. Μείνατε σταθεροί στή πίστη σας καί στά ἰδανικά τοῦ Γένους. Αυτό εἶναι τό χρέος μας. Αυτό μᾶς διδάσκουν οἱ ἅγιοί μας καί οἱ ἥρωες τῆς ἀπελευθέρωσής μας. Ἡ Ἱεραρχία ἀπέδειξε καί πρὸς τοὺς πλέον ὀλιγόπιστους ὅτι ποιμαίνει μέ ἱστορική εὐθύνη καί μέ πνευματική ἐνέργεια τό Λαό τοῦ Θεοῦ. Θά συνεχίση ἔτσι. Κλῆρος καί Λαός μαζί πορεύονται τήν ὁδό τῆς σωτηρίας. Ὅλοι μαζί θά παρακολουθοῦμε τίς ἐξελίξεις κι ἐμεῖς ὡς Ἱεραρχία θά σᾶς ἐνημερώσουμε τακτικά. Σᾶς καλῶ ὅλους νά εἴμαστε μέ πολλή προσευχή καί μέ περισσή ἀγάπη. «Στῶμεν καλῶς» ἀδελφοί. Ἡ Ἐκκλησία στά 2000 χρόνια τῆς ἱστορίας της ἔχει ἀντιμετωπίσει πολλές δοκιμασίες καί ἀπό ὅλες ἔχει θγῆ νικητής.

Εὐχαριστῶ θερμά τοὺς Πατριάρχες καί Προκαθημένους τῶν ἁγίων ἀνά τόν κόσμον Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, πού μᾶς ἐξέφρασαν γραπτῶς τήν συμπαράστασή τους στόν δίκαιο ἀγώνα μας καί προσεύχονται για τήν ἐπιτυχία τῆς προσπάθειάς μας. Εἶναι ἐδῶ μαζί μας ἐκπρόσωποι ἀπό τά Πατριαρχεῖα Ἀλεξανδρείας, Ἱεροσολύμων, Σεβρίας, ἀπό τήν Κρήτη. Ὅλοι ἐνωμένοι μαζί μας.

Εὐχαριστῶ τόν Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Καισαριανῆς, Βύρωνος καί Ὑμηττοῦ κ. Δανιήλ, πού εἶχε τήν εὐθύνη τῆς ὁργάνωσης αὐτῆς τῆς Λαοσύναξης καί τοὺς συνεργάτες του, κληρικούς καί λαϊκούς, πού κουράσθηκαν, γιά νά μᾶς ἐξασφαλίσουν αὐτή τήν εἰρηνική Σύναξη.

Εὐχαριστῶ τοὺς Σεβασμιωτάτους Μητροπολίτες τῆς Κεντρικῆς, Νότιας καί Νησιωτικῆς Ἑλλάδας, πού ἦλθαν ἐδῶ, γιά νά μᾶς δείξουν τήν ἀλληλεγγύη τους στήν ἀγωνία καί στόν ἀγώνα μας, μαζί μέ ὅλους τοὺς συνεργάτες τους, πού ἀνέλαβαν νά παρακινήσουν τόν εὐσεβῆ Λαό τῶν περιφερειῶν τους νά ἔλθῃ καί νά συμμετάσχῃ στήν ἐπιβλητική αὐτή Λαοσύναξη. Ἀπό τήν Κέρκυρα μέχρι τή Χίο κι ἀπό τή Θράκη μέχρι τήν Κρήτη, ἀπό τή Ρόδο μέχρι τό ὄρεινό Καρπενήσι, εἴμαστε ὅλοι ἐδῶ.

Εὐχαριστῶ τοὺς Ἁγιορεῖτες μοναχοὺς καί ὅλους τοὺς μοναχοὺς καί μοναχές τῆς Ἐκκλησίας μας γιά τό ἀγωνιστικό παρόν πού ἔδωσαν στήν σημερινή μας Σύναξη.

Εὐχαριστῶ τοὺς ἱερεῖς μας, πού σάν καλοί ποιμένες, κατά τόν λόγο του Κυρίου μας, βάδισαν μπροστά καί ὁ Λαός τοὺς ἀκολούθησε σ' αὐτή τή στρατά.

Εὐχαριστῶ τοὺς Καθηγητές τῆς Θεολογικῆς μας Σχολῆς, τοὺς Καθηγητές Πανεπιστημίου, τοὺς συνεργάτες τῆς Ἐκκλησίας, τίς ἱεραποστολικές Ἀδελφότητες, τοὺς ἐπιστήμονες, τοὺς λογοτέχνες, τοὺς καλλιτέχνες, τοὺς ἐργαζόμενους πού εἶναι ἐδῶ μαζί μας.

Εὐχαριστῶ τοὺς πολιτικούς ἄνδρες πού μᾶς συμπαρίστανται ἀπό ὅλους τοὺς χώρους, ἰδιαίτερα ἐκείνους πού ὅλες αὐτές τίς ἡμέρες μέ τίς συχνές ἐμφανίσεις τους στά ραδιόφωνα καί τίς τηλεοράσεις, κράτησαν στοὺς ὤμους των τό βάρος της ἀπόκρουσης, τοῦ ψεύδους καί τῆς ἀπάτης, τῆς ἀδικίας καί τῆς προκατάληψης.

Εὐχαριστῶ τοὺς νέους μας, πού ἔδωσαν ἓνα ξεχωριστό τόνο στή συγκέντρωσή μας καί μᾶς στήριξαν στόν ἀγώνα μας.

Εὐχαριστῶ τοὺς ἐντιμούς δημοσιογράφους, πού σέ πεῖσμα τῆς κατευθυνόμενης παραπληροφόρησης σεβάσθηκαν τήν ἀλήθεια μέ κόστος ὑψηλό γι' αὐτοὺς καί γιά τή θέση τους.

Τέλος, εὐχαριστῶ ἐσένα Λαέ τοῦ Θεοῦ, πού εἶσαι τοῦ Θεοῦ ὁ δραγουμάνος, κατά τό ὠραῖο δημοτικό μας τραγούδι. Πολύς κόμος σήμερα ταλαιπωρήθηκε, περπάτησε χιλιόμετρα, δίψασε, ἴδρωσε, στάθηκε κάτω ἀπό τόν ἥλιο, ὑπέμεινε τήν ὀρθοστασία, μά οὔτε γιά λίγο δέν λιποψύχησε, οὔτε γιά λίγο δέν ἔχασε τόν παλμό καί τήν ζωντάνια του. Ἡ φωνή σας εἶναι καί φωνή Θεοῦ. Ἐσύ πιστέ καί εὐλογημένε Λαέ σήμερα ἐδῶ εἶπες καί ἐλάλησες. Τώρα τό λόγο τόν ἔχει ὁ Θεός. Ἄς εἶσθε ὅλοι εὐλογημένοι.

Ἄς ψάλουμε τώρα ὅλοι μαζί τό «Εὐλογητός εἶ, Χριστέ ὁ Θεός...», τό ἀπολυτίκιο τῆς Πεντηκοστῆς.

ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΝΩΜΕΝΗ ΕΥΡΩΠΗ*

*Τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου
Ἀθηνῶν καί Πάσης Ἑλλάδος
κ.κ. Χριστοδούλου*

*«Θεμέλιον ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι
παρά τόν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς
Χριστός» (Α΄ Κορ. γ΄, 17)*

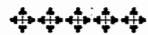
Κάθε ὥρα τῆς Ἱστορίας, ὅπως καί κάθε ὥρα τῆς ζωῆς ἑνός ἀνθρώπου, ἔχει τή δική της ἀξία καί ἰδιαιτερότητα. Ὅμως ὑπάρχουν ὥρες πυρηνικές, ὥρες ἀξονικές, ὥρες πού, ὅπως λέει ὁ Λαός μας «οἱ οὐρανοί εἶναι ἀνοιχτοί», γιατί σ' αὐτές τίς ὥρες τελεσιουργοῦνται μεγάλα καί ἱστορικά γεγονότα παγκόσμιας σημασίας, ἀληθινά μυστήρια ζωῆς. Τέτοια ἀσφαλῶς ἦταν ἡ ὥρα πού τό Ἅγιον Πνεῦμα ἐμπόδισε τόν Ἀπόστολο Παῦλο, τόν ἄνθρωπο πού εἶχεν ἐπιλεγεῖ «*βαστάσαι τό ὄνομα*» τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ «*ἐνώπιον ἐθνῶν καί βασιλέων*» (Πράξ. θ΄, 15) νά συνεχίσει τήν ἱεραποστολή του στήν Ἀσία καί τόν ἔστειλε στήν Τρωάδα, μπροστά στήν πύλη τῆς Εὐρώπης.

Δέν ἦταν ἀπλῶς μιᾶ συγκυρία, δέν ἦταν τυχαία ἡ εἴσοδος τοῦ Παύλου στήν ἐλληνική Μακεδονία. Τό εἰδικό ὄραμα πού ἀξιόθηκε νά ζήσει καί ἡ πρόσκληση τοῦ νεαροῦ Μακεδόνο, πού τόν ἰκέτευε «*διαβάς εἰς Μακεδονίαν βοήθησον ἡμῖν*» (Πράξ. ιστ΄, 8), ἦταν ἐντολή τοῦ Θεοῦ νά διαβῇ τήν πύλη καί νά περάσει ἀπέναντι, νά

**Λόγος ἐκφωνηθεῖς στόν Ἄρειο Πάγο-Πνύκα, τό ἑσπέρας τῆς 29ης Ἰουνίου 2000.*

μπῆ μέσα στά ἑλληνικά, στά εὐρωπαϊκά ἐδάφη. Ἦταν ἓνα ὄραμα πού φανέρωνε τή νέα πραγματικότητα, ἓνα ὄραμα πού ὀρίζει μέχρι σήμερα τή μοῖρα μας, ἓνα ὄραμα πού ἄλλαξε τή πορεία τοῦ Χριστιανισμοῦ κι ἔδωσε νέα εὐθύνη καί δύναμη στό ἑλληνικό πνεῦμα. Ἔτσι, γιά πρώτη φορά πρὶν ἀπό 1950 χρόνια ἡ παρουσία τοῦ Παύλου στό εὐρωπαϊκό ἔδαφος προδιέγραφε τή σημασία πού ἐπρόκειτο νά ἔχη ἡ χριστιανική πίστη στήν Εὐρώπη καί στόν πολιτισμό της. Καί ταυτόχρονα ὀριοθετοῦσε καί τίς διαστάσεις καί τά πλαίσια τῆς μορφῆς πού ἐπρόκειτο νά λάβῃ στή γηραιά μας Ἠπειρο ἡ χριστιανική μαρτυρία.

Ὁ Ἀπόστολος τοῦ Ἰησοῦ ἦλθε στήν Ἑλλάδα μέ πρῶτο σταθμό τή Σαμοθράκη, ἄλλο μυστηριακῆς λατρείας τοῦ παγανιστικοῦ τότε ἑλληνικοῦ πνεύματος. Δέν ἦταν τυχαῖο αὐτό μιά καί μόλις πέρασε ἀπέναντι στούς Φιλίππους, ἡ πρώτη του πράξη ἦταν νά ἀφαιρέσῃ ἀπό τήν παιδίσκη τό «πνεῦμα πύθωνος» (Πράξ. ιστ', 16) πού εἶχε, δηλαδή νά καταργήσῃ μία μάντιδα. Μέ τή θαυματουργή αὐτή παρέμβαση ὁ Ἰησοῦς Χριστός φανέρωνε τότε γιά πρώτη φορά τό νέο ρόλο τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τή νέα του ἀποστολή. Ἐφεξῆς κατά τήν ρῆσιν τοῦ Δελφικοῦ Μαντείου στήν Ἑλλάδα «οὐκ ἔχει Φοῖβος καλύβην, οὐ μάντιδα δάφνην, ἀπέσβετο καί λάλον ὕδωρ». Ὁ πύθων τοῦ Ἀπόλλωνος καταργεῖται, τό μαντεῖο σιγᾶ καί ὁ Ἑλληνισμός θά ὑπηρετήσῃ τό λόγο τοῦ Θεοῦ. Σήμερα στήν ἀρχή τῆς τρίτης χιλιετίας αὐτός ὁ Ἑλληνισμός καί αὐτός ὁ λόγος μέ τήν μορφή τῆς Ὁρθοδοξίας, καλοῦνται νά ἐπιβεβαιώσουν τήν παρουσία τους μέσα στήν Ἐνωμένη Εὐρώπη ἀποδεικνύοντας ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία ἔχει καί ρόλο καί λόγο στό κοινό εὐρωπαϊκό μας γίγνεσθαι. Ἴδου ἄλλωστε καί τό θέμα τῆς ἀποψινῆς μας ὁμιλίας ἀπό τοῦ περιωνύμου αὐτοῦ καί ιστορικοῦ βήματος τοῦ Ἀρείου Πάγου.

Σεβασμιώτατοι Ἅγιοι Ἀδελφοί, ἐκπρόσωποι τῶν παλαιφάτων Πατριαρχείων τῆς Ἀνατολῆς, Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας καί Ἱερουσολύμων, ὡς καί τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Σινᾶ,

Σεβασμιώτατοι Ἀδελφοί Ἱεράρχες τῆς καθ' ἡμᾶς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος,

Πανοσιολογιώτατοι καί Αἰδεσιμολογιώτατοι Πατέρες,
Ἐξοχώτατε κ. Ὑπουργέ Ἐθνικῆς Παιδείας καί Θρησκευμάτων,
Ἐντιμότητε κ. Δήμαρχε Ἀθηναίων,
Ἐλλογιμώτατοι Καθηγητές καί λοιποὶ ἀνώτατοι κρατικοὶ
λειτουργοί,
Λοιποὶ ἐκπρόσωποι τῶν Ἀρχῶν,
Εὐλογημένε Λαέ τοῦ Θεοῦ,

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐρχόμενος στήν Ἑλλάδα ἄρχισε νά κηρύττει πρῶτα στούς Ἰουδαίους τῆς Ἑλλάδος προετοιμαζόμενος γιά τή μεγάλη ὥρα τοῦ πνεύματος, γιά τήν ὁμιλία του στούς Ἕλληνες. Ὅταν ἦλθεν ἡ ὥρα νά μιλήσῃ στούς Ἀθηναίους δέν πῆγε μόνο στή Συναγωγή. Τό κείμενο τῶν Πράξεων εἶναι ἀποκαλυπτικό. «Διελέγγομαι μέν οὖν ἐν τῇ συναγωγῇ τοῖς Ἰουδαίοις... καί ἐν τῇ ἀγορᾷ κατὰ πᾶσαν ἡμέραν πρὸς τοὺς παρατυγχάνοντας» (Πράξ. ις', 17). Καί ἦσαν τελικά οἱ Ἀθηναῖοι αὐτοὶ πού τόν ὠδήγησαν στό βῆμα τοῦ ρήτορος ζητώντας του νά τοὺς μιλήσῃ καί νά τοὺς ἐξηγήσῃ. «Σταθεῖς δέ ὁ Παῦλος ἐν μέσῳ τοῦ Ἀρείου Πάγου» (Πράξ. ις', 22) διάνοιξε ἀμέσως καί χωρίς περιττά ἢ διστακτικά ρητορικά σχήματα τοὺς ὀρίζοντες τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, τό πῆρε μέσα ἀπό τό βωμό τῆς ἀνθρώπινης φιλοσοφίας, πού κατὰ τόν Ἅγιο Γρηγόριο Νύσσης εἶναι «ἀεὶ ὠδίνουσα καί μηδέποτε ἀπογεννώσα τῶ τόκῳ», καί τῆς ἀγνοίας τοῦ Θεοῦ, καί τό ἔριξε μέσα στήν κολυμβήθρα βαπτίζοντάς το στό βασιλεῖο φῶς τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας. Τό ἀποτέλεσμα τῆς μεγάλης ἐκείνης ὥρας φάνηκε τότε πολύ φτωχό. Μόνο μιά μικρὴ ὁμάδα ἀνθρώπων τόν πίστεψαν, «ἐν οἷς καί Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, καί γυνή τις ὀνόματι Δάμαρις καί ἕτεροι σὺν αὐτοῖς» (Πράξ. ις', 34). Κι ὅμως τό πραγματικό ἀποτέλεσμα δέν ἄργησε νά φανῇ. Ὅχι μόνο ὁ ἑλληνικός κόσμος, ἀλλὰ δι' αὐτοῦ καί ὅλος ὁ ρωμαϊκός θά ἀκούσῃ τό λόγο τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἑθνῶν καί θά ὀδηγηθῇ πρὸς τήν πίστη τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Τό πέρας ἀπό τήν Τρωάδα στήν Ἑλλάδα, ὠδήγησε στόν ἐκχριστιανισμό τῆς Εὐρώπης. Συνεπῶς ἀπό τήν ὁμιλία τοῦ Παύλου στόν Ἀρειο Πάγο προέκλυσε ὀλόκληρος ὁ εὐρωπαϊκός πολιτισμός.

Ἀνάγκη ὅμως εἶναι νά στοχασθοῦμε πάνω στό ἐρώτημα τί εἶναι Εὐρώπη καί ποιός εἶναι Εὐρωπαῖος. Ἀπό τίς ἀπαντήσεις πού

έχουν δοθῆ μέχρι σήμερα καμία δέν εἶναι τόσον περιεκτική καί λιτή ἀλλά καί ἀκριβής, ὅσον αὐτή πού ἔδωσε ὁ Πῶλ Βαλερύ μιλώντας στους φοιτητές τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ζυρίχης. Τούς ἐξήγησε ὅτι ὁ Εὐρωπαῖος ἄνθρωπος δέν ὀρίζεται οὔτε ἀπό τή φυλή, οὔτε ἀπό τή γλώσσα, οὔτε ἀπό τήν ἐθνικότητά του, ἀφοῦ ἡ Εὐρώπη εἶναι μητέρα γῆ πολλῶν γλωσσῶν, ἐθνῶν καί παραδόσεων. Εὐρωπαῖος, προσέθεσεν, εἶναι ὁποῖος ἀνήκει σέ Λαό πού ἔχει ἐνστερνισθῆ τόν ρωμαϊκό κανόνα δικαίου, πού κατέχει καλά τήν ἑλληνική παιδεία καί πού ἔχει δεχθῆ καί ἀφομοιώσει τή χριστιανική διδασκαλία. Μέ ἄλλα λόγια ἡ Ρώμη, ἡ Ἀθήνα καί τά Ἱεροσόλυμα ἀποτελοῦν τήν τριμερῆ θεμελίωση τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς Εὐρώπης, μέ ἔμφαση στό Χριστιανισμό, πού ἀπετέλεσε τή συνισταμένη τῶν ἄλλων δύο μεγεθῶν. Ἀλλά καί ὁ γνωστός Ἀγγλος φιλόσοφος τῆς Ἱστορίας, ὁ Κρίστοφερ Ντώουσον, διατυπώνει τόν ἴδιο κανόνα μέ ἄλλες λέξεις, γράφοντας: «*Ἄν ἡ Εὐρώπη χρωστᾷ τήν πολιτική της ὑπαρξή στή ρωμαϊκή αὐτοκρατορία, ἄν χρωστᾷ τή δύναμη καί τήν κατεύθυνση τῆς κουλτούρας της στήν ἑλληνική παιδεία, ὅμως στόν χριστιανισμό χρωστᾷ τήν πνευματική της ὄντοτητα*». Καί προσθέτει. «*Εἶναι δύσκολο νά φαντασθῆ κανεῖς πῶς θά μπορούσε ποτέ νά ὑπάρξῃ ἐνιαία εὐρωπαϊκή συνείδηση, μέ ὅλα αὐτά τά ἔθνη καί τίς φυλές, μέ ὅλες αὐτές τίς γλώσσες καί τά ἦθη, ἄν δέν ὑπῆρχε ἡ συνεχῆ παρουσία τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας*».

Ὁρισμένοι νεοέλληνες διανοούμενοι νομίζουν ὅτι ἡ Ἐνωμένη Εὐρώπη εἶναι ἕνας νομικός χῶρος, ὅπου ὁ Χριστιανισμός εἶναι ἀπαγορευμένος ἢ εἶναι μίασμα. Στήν πραγματικότητα ἡ εὐρωπαϊκή ἐνότητα εἶναι δημιούργημα τῆς πνευματικότητας τοῦ Χριστιανισμοῦ καί δέν μπορεῖ νά νοηθῆ παρά μόνον ὡς ἔκφραση τῆς ἱερῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας. Ἄλλοι πάλιν καταναλωτές τῶν ἀντιορθόδοξων μύθων, πιστεύουν πῶς ἡ εὐρωπαϊκή ἐνότητα ὑπῆρξε καρπός ἀποκλειστικά καί μόνο τοῦ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ. Ἀγνοοῦν ὅμως ἢ δέν θέλουν νά συνειδητοποιήσουν ὅτι ἐπί πολλούς αἰῶνες ἡ Ἐκκλησία ἦταν μία, ἐνωμένη καί ὅτι πάντως καί μετά τό Σχίσμα ἡ ὀρθόδοξη Ἀνατολή ἐξακολούθησε ἐπί πολλούς αἰῶνες νά ἀρδεύει πνευματικά τή Δύση. Αὐτή δέ εἶναι ἐκείνη πού συνέβαλε μέ τούς λογίους της στήν εὐρωπαϊκή Ἀναγέννηση καί γι' αὐτό ὑπῆρξεν ὀρθή ἢ ἀπόφαση τῆς ΡΚαθολικῆς Ἐκκλησίας νά ἀνακη-

ρύξῃ ὡς Προστάτες ἀγίους τῆς Εὐρώπης ἀφ' ἐνός μέν τόν ἅγιο Βενέδικτο, ἐξελληνισμένο ἀναμορφωτή τοῦ δυτικοῦ μοναχισμοῦ, πού ἔχει ἀναγνωρισθῆ ὡς «*ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος τοῦ οἰκοδομήματος τῆς Ἐνωμένης Εὐρώπης*», ἀφ' ἑτέρου δέ τούς δύο Θεσσαλονικεῖς ἱεραποστόλους ἀγίους Κύριλλο καί Μεθόδιο, πού ἀγωνίσθηκαν «*ὡς Ἕλληνες ἀντιπρόσωποι τῶν λατίνων εἰς τούς Σλάβους ἐναντι τῶν Φράγκων*», γιά νά ἐμποδίσουν τή φραγκική διείσδυση καί ἀλλοτριώση καί μέ τό ἱεραποστολικό τους ἔργο ἔσπειραν τό σπόρο τῆς χριστιανικῆς καί ὀρθόδοξης διδασκαλίας σέ ὅλη τήν Εὐρώπη καί ἔγιναν ἔτσι διάκονοι καί ἀπόστολοι τῆς εὐρωπαϊκῆς συνείδησης. Ὅπως στή Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἔτσι καί στή Δύση, ὁ χριστιανικός κόσμος εἶχε πάντοτε ὡς αἵτημά του ἕνα ἐνιαῖο εὐρωπαϊκό κράτος, μιά χριστιανική πολιτεία. Αὐτό τό αἶτημα ἦταν ἀναπόσπαστο τμήμα τῆς κοινωνικῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας.

Εἶναι, δυστυχῶς, ἀλήθεια ὅτι ἡ Ὀρθοδοξία δέν μπόρεσε τότε νά ἔχῃ πλήρη τόν ζωτικό ἐκεῖνο ρόλο πού θά ἤθελε καί θά ἔπρεπε νά ἔχῃ στήν οἰκοδόμηση τῆς εὐρωπαϊκῆς συνείδησης ὡς κοινότητας ἐθνῶν, γλωσσῶν καί παραδόσεων. Γνωρίζουμε καλά ὅτι μετά τό Σχίσμα, ἀλλά καί πρὶν ἀπό αὐτό, ἡ δογματική διαφορά της ἀπό τή ΡΚαθολικὴ Ἐκκλησία στάθηκε τό κυριότερο ἐμπόδιο στήν ἀνάπτυξη αὐτῆς τῆς συμβολῆς. Καί εἶναι βέβαια ἀνακριβές τό ὅτι μετά τό Σχίσμα ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ἀποκόπηκε πλήρως ἀπό τή δυτική Εὐρώπη. Στά σχολεῖα της ἕως καί τόν 12ον αἰῶνα διδάσκονταν διδακτικά βιβλία μεταφρασμένα ἀπό τά ἀντίστοιχα βυζαντινά. Ἡ ἑλληνομάθεια παρέμενε ἄλλωστε μιά σταθερή ἀξία στόν ἐκπαιδευτικό ὀρίζοντα τῆς Δύσης. Ἐνῶ πολλοί ὀρθόδοξοι ἀνατολικοὶ ἀνώνυμοι δάσκαλοι τῶν γραμμάτων καί τῶν τεχνῶν συνέρρεαν στή Δύση πολύ πρὶν ἀπό τήν Ἀλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Παρά ταῦτα τό ἐμπόδιο ὑπῆρξε πού ἀναχαίτισε ἐπαρκῶς τή προσπάθεια ἀλλά καί τή διάθεση Ἑλληνισμοῦ καί Ὀρθοδοξίας γιά φανερή καί ἔντονη συμμετοχὴ στήν οἰκοδόμηση τῶν πνευματικῶν θεμελιῶν τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐνότητας.

Δέν μπόρεσε, ἀτυχῶς, ἡ Ὀρθοδοξία νά διαδραματίσῃ στή διαμόρφωση τῆς δυτικῆς Εὐρώπης τόν πλήρη ρόλο της ἐξ αἰτίας καί τῆς ἀρνητικῆς προπαγάνδας καί τῆς προκατάληψης τοῦ εὐρωπαϊοῦ ἀνθρώπου, πού τόν διέκρινε ἀπέναντί της μιά ἀλλόκοτη ἀμφι-

θυμία. Από τή μιὰ θαύμαζε τόν ἀρχαῖο ἑλληνικό πολιτισμό καί ἀπό τήν ἄλλη ἀγνοοῦσε περιφρονητικά τό Βυζάντιο. Ἄλλωστε ὁ δυτικός χριστιανισμός ταυτίσθηκε μέ τό Διαφωτισμό πού σήμερα ἐξαντλεῖ τά ὄριά του ὀδηγώντας σέ ἀδιέξοδο τή πορεία του. Δυσπιστία καί καχυποψία ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ἐνοιώθαν καί οἱ βορειοανατολικοὶ Εὐρωπαῖοι. Οἱ περιπέτειες τοῦ ἁγίου Μαξίμου τοῦ Γραικοῦ εἶναι χαρακτηριστικές. Κι ἐνῶ τοῦ ἀναγνωρίζεται ὅτι ὑπῆρξεν «ὁ ἄνθρωπος πού ἔχει γιά τή ρωσική ἐθνική συνείδηση τό ρόλο πού ἔχει γιά τή γερμανική ὁ Λούθηρος» κι ἐνῶ οἱ Ρῶσοι τόν θεωροῦσαν ἰσοστάσιο τῶν μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, πέθανε μέ φοβερό μαρτύριο.

Ὅμως, θά πρέπει νά ὁμολογήσουμε ὅτι καί στήν Ἑλλάδα ἡ Παιδεία μας προσανατολισμένη ἀπό τήν ἐποχή τῆς ἀπελευθέρωσής μας στό δυτικό Διαφωτισμό, δέχθηκε ταυτόχρονα τά σπέρματα τῆς ἀμφισβήτησης τοῦ ρόλου τοῦ πνευματικοῦ παράγοντα γενικότερα καί τῆς ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας μας εἰδικότερα στή διαμόρφωση τοῦ πολιτισμικοῦ μας γίνεσθαι, γεγονός πού ἦταν ἡ βασική αἰτία τῆς πνευματικῆς σύγχυσης πού ἐπεκράτησε καί ἐπικρατεῖ στή χώρα μας. Ὁ Νεοέλληνας ἔμαθε νά καυχᾶται γιά τούς ἀρχαίους προγόνους του, ἀλλά δέν μποροῦσε νά τούς συνδέσῃ μέ τό ἄμεσο παρελθόν ἢ καί μέ τό παρόν του. Στό σχολεῖο μάθαινε ὅτι ὁ Ἑλληνισμός εἶναι ὁ κλασικός ἑλληνισμός, ἀλλά στή καθημερινή ζωή του, πού ἄρχιζε ἀπό τό παραμῦθι τῆς γαργιάς καί περνοῦσε μέσα ἀπ' τό βυζαντινὸ εἰκόνημα καί τίς τελετές τῆς Ἐκκλησίας, γιά νά φθάνει ὡς τό λαϊκὸ τραγούδι καί τούς καημούς τῆς ξενητεῖας καί τοῦ θανάτου, ζοῦσε σ' ἕναν ἄλλο κόσμο. Αὐτός «ὁ ἄλλος κόσμος» ἦταν ἡ φυσική ἑλληνικότητά του. Ὁ κόσμος τῆς παιδείας ἦταν μιὰ ἑλληνικότητα πλαστή, διανοητική καί χωρὶς ὑπαρξιακές ρίζες. Ἔτσι μπῆκε στήν Εὐρωπαϊκὴ Ἑνωσὴ φέροντας μαζί του ἕνα διχασμὸ πού κυριαρχεῖ στήν ἑλληνικότητα τοῦ Νεοέλληνα, δηλαδή στήν ἴδια τήν ταυτότητά του (βλ. Μητροπολίτου Περγάμου Ἰωάννου, «Εὐρωπαϊκὸ πνεῦμα καί ἑλληνικὴ Ὀρθοδοξία», Ἀνάπλασις 315/87, σ. 29).

Γιά πολλά χρόνια ὁ Λαὸς μας δέχθηκε μέ ὑπομονή τήν ἐπίθεση ἑνὸς ἐγχώριου συστήματος, πού βασιζόταν στήν οἰκοδόμηση τῆς ζωῆς του μακριὰ ἀπὸ τήν ἐπίδραση τῆς ὀρθόδοξης πνευματικότητος. Παρὰ ταῦτα ὁ Λαὸς παρέμεινε στή μεγάλη του πλειονό-

τητα προσκολλημένος στίς ὀρθόδοξες καί ἑλληνικές του ρίζες, κατάρθωσε νά ξεπεράσῃ τό διχασμὸ τῆς προσωπικότητάς του καί νά διατηρήσῃ ἀνέπαφες μέσα του τίς ὑπερούσιες πνευματικές ἀξίες τῆς παράδοσής του. Ἀξιοποίησε τόν ἐκκλησιαστικὸ χαρακτήρα τῆς πίστεως του καί δέχθηκε τήν ἀνανεωτικὴ πνοή του. Ἡ Ὀρθοδοξία προσφέρει στοὺς ὀρθόδοξους ἕνα νέο ξεχωριστὸ ἦθος, πού μετουσιώνεται σέ ἐπὶ μέρους ἐκφάνσεις μιᾶς συμπεριφορᾶς σφραγισμένης ἀπὸ τή χάρη τοῦ Πνεύματος.

Σήμερα ἡ Εὐρώπη ζεῖ μιὰ μεταβατικὴ περίοδο, καθὼς ἄρχισαν νά διαφαίνονται συμπτώματα βαθεῖας κρίσης στήν ἐνότητα τῶν Λαῶν τῆς. Ἡ ἐξαγγελία τοῦ 4ου Πυλώνα, πού εἶναι ὁ πολιτισμὸς ὡς πνευματικὸ μέγεθος καί καλεῖται νά ἀποτελέσῃ τήν ἐνοποιητικὴ οὐσία τῶν εὐρωπαϊκῶν Λαῶν, μαρτυρεῖ τήν ἀγωνιώδη ἀναζήτηση ἑνὸς κοινοῦ τόπου πού θά μποροῦσε νά ἐξασφαλίσῃ μιὰ οὐσιαστικὴ εὐρωπαϊκὴ ἐνότητα, πράγμα πού δέν κατάρθωσαν μέχρι τώρα ἡ οἰκονομικὴ καί ἡ πολιτικὴ ἐνοποίηση. Ἡ προσδοκία τῆς προσφορᾶς ἀπὸ μέρους τῶν ἐτερόδοξων Ἐκκλησιῶν μιᾶς σημαντικῆς ὠθησῆς στή πορεία πρὸς τήν ἐνότητα ἐμφανίζει δυσλειτουργίες καί ἔλλειψη ἀξιοπιστίας, μιὰ καί ἡ ἐκκοσμίκευση τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καί ἡ ἀλλοτρίωση ἀφ' ἑνός, καί ἡ ἐκλογίκευση τῆς πίστεως ἀφ' ἑτέρου στέκονται ἐμπόδια στήν ἱκανοποίηση τῶν ἐσώτατων μυστικῶν ἐπιθυμιῶν καί ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου, παρ' ὅλες τίς φιλότιμες προσπάθειές τους.

Ἐπὶ τό φῶς τῶν δεδομένων τίθεται, κάπως παρηλλαγμένω τώρα, πάλι τό ἴδιο ἐρώτημα. Τί εἶναι ἡ Εὐρώπη γιά τήν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία μας; Καί περαιτέρω, ποιὸς ὁ ρόλος τῆς Ἐκκλησίας μας μέσα σ' αὐτήν; Ἔχουμε κάποια ιδιαίτερη ἀποστολή ἢ μήπως ἀπλῶς συμβιώνουμε, ὅπως — ὅπως, μὴ ἔχοντας τή δυνατότητα νά προσφέρουμε κάτι θετικὸ καί οὐσιαστικὸ;

Γιά τήν Ἐκκλησία ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἑνωσὴ δέν εἶναι μόνο μιὰ οἰκονομικὴ καί πολιτικὴ συνεργασία ὠρισμένων κρατῶν, οὔτε καὶ μιὰ διακρατικὴ κοινότητα οἰκονομικοπολιτικῶν στόχων. Ἐάν αὐτὰ ἢ κάτι σάν αὐτὰ ἦταν ἡ Εὐρώπη δέν θά εἶχε λόγους ἢ Ἐκκλησία νά τὰ παρακολουθῇ καί νά τὰ ὑπερασπίζεταί, ἀκριβῶς διότι ἡ Ἐκκλησία δέν κάνει πολιτικὴ. Γιά τήν Ἐκκλησία ἡ Εὐρώπη εἶναι τό πνευματικὸ ἀνάστημα τοῦ Χριστιανισμοῦ, δεδομένου ὅτι τόσο τῆ

ρωμαϊκή κληρονομιά, όσο και την ελληνική παιδεία ο χριστιανισμός τά ἐγκολπώθηκε και τά ἐδίδαξε και κατά τούς μεσαιωνικούς και κατά τούς νεώτερους χρόνους. Γι' αυτό ακριβώς ή υπεράσπιση τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐνότητας για τὴν Ἐκκλησία δέν εἶναι πολιτική πράξη, ἀλλά πνευματικό καθήκον. Ἐνα καθήκον διαφύλαξης τοῦ χώρου και τοῦ τρόπου ζωῆς ὡς μορφώματος πνευματικοῦ, ἀπό τὴν ἐκπτώσή του στό ἐπίπεδο μιᾶς ἀπλῶς πολιτικοοικονομικῆς γεγονό- τητας.

Γιά τὴν ἐπίτευξη αὐτοῦ τοῦ στόχου πρώτη προτεραιότητα ἔχει ἡ διαφύλαξη τῆς πνευματικῆς ταυτότητας κάθε Λαοῦ και ὁ σεβασμός τῆς ἰδιοπροσωπείας του. Σέ ὁμιλία του τῆς 9-3-92 ὁ Ζάκ Ντελόρ εἶχε πεῖ: «Ἐάν για νά ἔχουμε τὴν Ἐνωση θά πρέπει νά ἐξαφανίσουμε τὴν ἰδιοπροσωπεία τῶν ἐθνῶν τῆς, τότε ἡ Ἐνωση θά πάψει νά εἶναι Εὐρωπαϊκή». Καί προχθές ἀκόμη στό Βερολίνο ὁ Γάλλος Πρόεδρος ἐδήλωνε τὴν προτίμησή του για μιὰ Εὐρώπη, ὅπου «ὄλοι οἱ λαοὶ θά διατηροῦν τὴ δύναμη και τὴν ταυτότητά τους» («Τό Βῆμα» 27-6-2000).

Οἱ σκέψεις αὐτές ἀπασχολοῦν σήμερα σύνολη τὴν πνευματική ἡγεσία τῆς Εὐρώπης, ἡ ὁποία βλέπει μέ ἀγωνία τὴν προϊοῦσα ἐξαφάνιση τῶν ἐθνικῶν γλωσσῶν και τὴν ἀχρήστευση τῆς λογοτεχνίας των, βλέπει τὴν ἐγκατάλειψη τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων και τὴν ὀλομέτωπη ὑποχώρηση τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος. Τόν ἔντονο προβληματισμό και τὴν ἀγωνία τῆς ἀκόμη ἐνστερνίζεται μέγα μέρος τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας τῆς Εὐρώπης. Πρόσφατα (10-2-2000) ἡ Βίβιαν Ρέντιγκ, Ἐπίτροπος Πολιτισμοῦ τῆς Ε.Ε., εἶπε: «Ἡ εὐρωπαϊκή ψυχή θά καταστραφῆ, ἂν ὀδηγηθῆ στή πολτοποίηση. Εἶναι δικό μας καθήκον νά ἐνισχύσουμε, νά προβάσουμε και κρατήσουμε ζωντανή αὐτή τὴν πολυμορφία. Ἐγώ, ὡς λουξεμβουργιανή, μετέχω στήν ταυτότητα τοῦ ἔθνους μου και ὡς εὐρωπαϊά σέβομαι, ἀγαπῶ και υπερασπίζομαι τὴν ταυτότητα τῶν ἄλλων εὐρωπαϊῶν».

Μόνον ἐδῶ, στήν πατρίδα μας, ἡ μέριμνα για τὴ σωτηρία τῆς ἰδιοπροσωπείας μας θεωρεῖται ὡς ἀντιευρωπαϊσμός, ἐθνοκεντρι- σμός, σκοταδισμός, συντηρητισμός, συχνά δέ καταγγέλεται ὡς ὀπισθοδρόμηση ἢ και φασιστική ἐπιβουλή. Ὡστόσο, ἐδῶ στή πατρίδα μας, ἡ ἔννοια τοῦ ἔθνους εἶναι ἀκόμη πανίσχυρη. Καί διαθέτει τίς δυνάμεις για νά ἐπιβίωση. Ὡμως ὑποστηρίζεται ὅτι θά ἐπιβιώσου-

με ἐφ' ὅσον θά πραγματοποιήσουμε τά ὀράματά μας, ἐφ' ὅσον χα- ράζουμε κατευθύνσεις και διαμορφώνουμε ιδέες. Ἄς κυττάξουμε ὅμως γύρω μας. Πόσα ἀρχικῶς πολυεθνικά κράτη ὑπῆρξαν στό πα- ρελθόν πού σχηματίσθηκαν ἀπό μετανάστες. Στά κράτη αὐτά οἱ μετανάστες πραγματοποίησαν τά ὀράματά τους, χάραξαν κατευ- θύνσεις, διεμόρφωσαν ιδέες. Αὐτά ὅμως δέν ἐμπόδισαν τὴν πλήρη ἀφομοίωσή τους και τὴν πλήρη ἐξαφάνιση τῆς ἐθνικῆς τους ταυ- τότητας. Ἀντίθετα ὑπάρχουν ἔθνη πού διασώθηκαν και δημιουρ- γοῦν μολονότι ἔμειναν ἐπὶ αἰῶνες χωρὶς κράτος, χωρὶς πατρίδα ἀκόμη και ὑπὸ καθεστῶς δουλείας. Ἐνα τέτοιο παράδειγμα, ἀλλ' ὄχι τό μόνο, εἶναι και τό δικό μας ἔθνος. Πῶς ἐπεβίωσε; Πῶς κρά- τησε ἀκέραιη τὴν ἰδιοπροσωπεία του; Τό ἔθνος μας προτίμησε νά στερηθῆ, νά πεινάσῃ, νά γυμνωθῆ και ἀπό περιουσίες και ἀπό ιδέ- ες, για νά μπορέσῃ νά κρατήσῃ τὴν πίστη του, ζωντανή τὴ γλώσσα του, παροῦσα τὴν ἱστορικὴ του μνήμη. Πλανᾶται πλάνην οἰκτρᾶν αὐτός πού θεωρεῖ ὀπισθοδρόμηση τὴν ἀπόφαση ἐνός ἔθνους νά κρατηθῆ ζωντανό και νά μὴν ἀφήσῃ νά τό σαρώσῃ τό ρεῦμα τῆς ἱστορίας και τῆς παγκοσμιοποίησης, αὐτός πού ἐκλαμβάνει τὴν σω- τήρια μέριμνα για αὐτοσυντήρηση και για θωράκιση τῆς ἰδιοπρο- σωπείας τοῦ ἔθνους ὡς στείρα και ἄγονη πολιτική. Ἐν τούτοις, ὄλα αὐτά ἰσχύουν μέν πάντοτε, ὅλας δέ ἰδιαιτέρως, σέ περιόδους κρίσης. Ὄταν δέν ὑπάρχουν τέτοιες περίοδοι, ὅταν τό ἔθνος τελεῖ, ὅπως σήμερα ἐδῶ στήν Ἑλλάδα, ὑπὸ τὴν προστατευτικὴ σκιά τοῦ ἐλεύθερου κράτους, ὑπάρχει κανένας λόγος νά τίθεται σέ κατάστα- ση ἔκτακτης ἀνάγκης και νά γίνεται ἐπίκληση στά διαχρονικά του ζῶπυρα πού ἔπαιξαν και μποροῦν νά ξαναπαίξουν τόν εὐεργετικό τους ρόλο για τὴ διάσωσή του, ὡς ἐάν και πάλι νά κινδυνεύῃ;

Ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία μας ἔχει κατά συνέπειαν μιὰ διπλὴ σήμερα ἀποστολή. Πρὸς τά ἔσω ὀφείλει νά τονίξῃ και νά τονώῃ τὴν πίστη τοῦ Λαοῦ μας στίς ὑπερούσιες ἀξίες τοῦ ἑλληνοχριστια- νισμοῦ, πού ἀποτελοῦν ζωτικὴ ἐντελέχεια τοῦ ἔθνους μας. Ἰδίως σήμερα πού ἡ ἐμπιστοσύνη τοῦ Λαοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησία του κυ- μαίνεται σέ ὑψηλά ποσοστά ἀξιοπιστίας και ἀποδοχῆς. Αὐτὴ ἡ Ἐκκλησία, μέ ὅ,τι ἐκπροσωπεῖ και ἐκφράζει, συνιστᾶ τὴ μεγάλη ἐκπληξη, τὴ μεγάλη ἐλπίδα για τό Λαό μας. Ὡς μέλη τῆς εὐρω- παϊκῆς μας οἰκογένειας σήμερα περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλη φορὰ

έχουμε ανάγκη της πνευματικής μας θωράκισης, αυτής που χαρίζει και διασώζει την αυτοσυνειδησία μας. Αν αυτό άπεδείχθη στό παρελθόν άποτελεσματικό και σωτήριο, σήμερα είναι περισσότερο άπό άναγκαίο. Ο πολός Στήβεν Ράνσιμαν, λαμπρός ιστορικός του Βυζαντίου, θά τονίση με έμφαση: «Οί Έλληνες έχουν μιά κληρονομιά για την όποία μπορούν νά αισθάνονται υπερήφανοι. Μιά κληρονομιά που δέν πρέπει νά χαθή μέσα στις έναλλασόμενες ύλικές καταστάσεις. Στους σκοτεινότερους αιώνες της έλληνικής ιστορίας, ή Έκκλησία ήταν εκείνη ή όποία, παρ' όλες τις δυσκολίες, τις πολλές άπογοητεύσεις και αυτές άκόμη τις ταπεινώσεις μπόρεσε όχι μόνο νά προσφέρει πνευματική άνακούφιση, αλλά και νά συντηρήσει τις παραδόσεις του Έλληνισμού. Οί μοντερνιστές έχουν συχνά ύποτιμήσει τό ρόλο της ύπογραμίζοντας τό κενό, τό χάσμα που ύπάρχει μεταξύ του άρχαίου κόσμου και του χριστιανικού κόσμου. Άλλά τό χάσμα δέν ήταν άγεφύρωτο. Οί Μεγάλοι Πατέρες της Έκκλησίας διέσωσαν πολλά άπό τά πιό ώραία που είχε ή έλληνική σκέψη και τό άρχαίο έλληνικό Πνεύμα και τά παρέδωσαν στην Έκκλησία ως αυτή την ήμέρα. Ο έθνισμός μπορεί νά γίνει κακό πράγμα. Όμως ένα αίσθημα έθνικής ταυτότητας που νά μή θασίζεταί σέ φιλόδοξο σωβινισμό αλλά σέ μιά μακρυνά παράδοση πολιτιστικών άξιων είναι ζήτημα για νόμιμη καύχηση και υπεργήφανεια» («Η Δράσις μας» τ. 207/83 σ. 9). Η Έκκλησία μας όφείλει νά έντεινή τις προσπάθειές της για τόν ευαγγελισμό του Λαού, για τή στήριξή του στις δύσκολες ώρες, για την προσφορά ειρήνης και γαλήνης έσωτερικής. Τό πνεύμα της Όρθοδοξίας είναι άνανεωτικό, έκσυγχρονιστικό, καινοποιητικό, πνεύμα δυνάμεως και σοφίας. Όλα αυτά τά έχει ανάγκη ό σημερινός άνθρωπος, και ιδίως ό νέος που πλήττεται καθημερινά άπό την κοινωνική άδικία, την άναξιοκρατία, την έγκληματικότητα, την διαφθορά, την άμαρτία.

Και προς τά έξω, προς την Ένωμένη Ευρώπη, ή Έκκλησία μας έχει και ρόλο και λόγο. Ξεπερνώντας τό φράγμα του ιστορικού παρελθόντος, τις άρνητικές μνήμες και τις συναισθηματικές φορτίσεις, είναι ανάγκη νά πλησιάση με φροντίδα ζωής την Ευρώπη, πείθοντάς την ότι δέν άποτελεί μόνον όργανικό κομμάτι της, αλλά αυτή καθ' έαυτήν την καρδιά της. Οί μνήμες δέν πρέπει άσφαλώς νά ξεχασθούν, για νά είναι άπλανείς όδηγοί στή πορεία

μας, αλλά και δέν πρέπει νά δηλητηριάζουν επ' άπειρον τις ανθρώπινες σχέσεις μας μέσα στον κοινό μας Οίκο, την Ευρώπη. Έχει ύποχρέωση ή Έκκλησία μας νά μή μείνη άπλός θεατής της οικοδόμησης του ευρωπαϊκού γίγνεσθαι, αλλά νά συνηγορήσει και αυτή καθ' άρχήν στην ένταξη και των άλλων ευρωπαϊκών έθνων, ώστε νά μή έχουμε επί πολύ τό σημερινό φαινόμενο της σχέσης του ευρωπαϊκού κόσμου σέ «έντός» και «έκτός». Έχει ύποχρέωση νά στηρίξη κάθε προσπάθεια προτασίας της πολυμορφίας, της έξάλειψης του ρατσισμού, της ξενοφοβίας και της βίας υπό όποιαδήποτε μορφή. Έχει ύποχρέωση νά παρουσιάση την άμόλυντη πίστη της, την μεγαλοπρεπή λατρεία της, την άπαράμιλλη πατερική της διδαχή, τό άσκητικό της ήθος, την πιστότητά της στή παράδοση, τις κοινωνικές της έπιλογές, την άνεπιφύλακτη άναγνώριση του άλλου, τόν σεβασμό της κτίσης, την κοινωνία των προσώπων, την αίσθηση της πτώσης και της μετάνοιας, την έννοια του θανάτου, την έλπίδα της άνάστασης. Είναι ανάγκη ή Όρθοδοξία νά άπαντήση στό έρώτημα του Ίησού Χριστού, «τίνα με λέγουσιν οί άνθρωποι είναι τόν Υιόν του ανθρώπου;», με την άπάντηση που έδωκε τότε ό Πέτρος και που ίσως νά έχη πολύ ή λίγο διαφοροποιηθή στις χριστιανικές κοινωνίες του καταναλωτισμού. «Συ εί ό Υιός του Θεού του ζώντος», όπως αυτή την άπάντηση τή διώνει αιώνες τώρα άκαινοτόμητη, άδιαφιλονίκητη, άκέραιη στή όρθόδοξη έκκλησιαστική της ζωή. Έχει ύποχρέωση νά διασαλίση προς την Ευρώπη, που άναζητεί την ένότητά της, ότι «θεμέλιον άλλον ουδείς δύναται θεΐναι παρά τόν κείμενον, ός έστιν Ίησους Χριστός» (Α' Κορ. γ', 17). Η Όρθοδοξία καλείται, έπίσης, νά γνωρίση στή Δύση, με όσο γίνεται πιό πρακτικό τρόπο, τό ήθος των όρθοδόξων, σέ μία έποχή όπου όλα πωλούνται και άγοράζονται και όπου οί σκοπιμότητες κυριαρχούν και πνίγουν την αλήθεια. Είναι ανάγκη νά επαναλάβη στον «πολιτισμένο» κόσμο της Ευρώπης, αυτό που με άλλα λόγια διεκήρυξε ό ποιητής: «Ανάξιος όποιος δέν μπορεί μέσ' στό σεισμό τό χαλασμό κάστρο τή γνώμη του νά στήσει και καρτερεί και λέει. Νά ιδώ. Και άκόμα άνάξιος κι ό σοφός που δέν άνάφτουν πυρκαϊά κι άπό του λύχνου τους τό φως, όταν άλύπητη βαριά ξεσπā ή Άνάγκη και προστάζει. Άνάξιος είναι όποιος διστάζει» (Κ. Παλαμάς). Αυτή την άναξιοτητα,

αυτό τόν ἐφησυχασμό, αυτό τόν καιροσκοπισμό, τό ὀρθόδοξο ἦθος δέν τά ἐγκρίνει.

Οἱ μορφωμένοι Εὐρωπαῖοι σήμερα νοιώθουν ἐπιτακτική τήν ἀνάγκη νά λάβουν ἀπό ἐμᾶς τοὺς ὀρθοδόξους Ἑλληνες μηνύματα ἐκκλησιαστικοῦ, κοινωνικοῦ καί κοινοτικοῦ ἦθους, πού θά διδάξουν καί θά προβληματίσουν. Ἡ εὐρωπαϊκή κοινωνία ἔχει φθάσει σέ ἀδιέξοδα θανάτου. Ὡς κιβωτός τοῦ Γένους μας ἡ Ἐκκλησία θά πρέπει νά ἀγωνισθῆ γιά τήν ἀνάπτυξη καί διαφύλαξη τῆς πνευματικότητας τῶν Ἑλλήνων μέσᾳ στήν Εὐρώπη. Δέν χρειάζεται νά κάνομε τό δάσκαλο στοὺς ξένους. Ἀρκεῖ νά δείξουμε μέ τόν τρόπο τῆς ζωῆς μας, μέ τή συμπεριφορά μας, τήν ἐπίδραση ἐπάνω μας τῶν ἀρχῶν τῆς πίστεώς μας. Αὐτά φαίνονται ἀπό μόνα τους, χωρίς ἐμεῖς νά τό ἐπιδιώξουμε. Ὁ ρόλος της δέν εἶναι, καί δέν πρέπει νά εἶναι, ἀνταγωνιστικός τῆς Πολιτείας. Διαφυλάσσοντας τήν ἐθνική μας ταυτότητα ἡ Ἐκκλησία βοηθᾷ τήν Πολιτεία μας στήν αὐτεπίγνωση, πού εἶναι παράγων αὐτοδυναμίας καί αὐτενέργειας. Ἡ Ἐνωμένη Εὐρώπη, ἂν θέλει νά ἐπιζήσῃ, θά πρέπει νά ἐντείνῃ τίς ἤδη καταβαλλόμενες προσπάθειές της γιά ἀνακάλυψη ἐνός πνευματικοῦ ὑπόβαθρου γιά τήν ἐνότητα τῶν Λαῶν της. Τέτοια βάση μόνο ἡ χριστιανική πίστη κατά προτεραιότητα μπορεῖ νά ἐξασφαλίσει. Καί μάλιστα ἡ πιό αὐθεντική καί γνήσια ἔκφρασή της πού εἶναι ἡ Ὀρθοδοξία. Ἡ νοσταλγία της σήμερα στήν Εὐρώπη εἶναι αἰσθητή καί τό χρέος τῶν ὀρθοδόξων εἶναι νά καταστήσουμε τόν θησαυρό μας αὐτό κοινό κτῆμα, χωρίς ναρκισσισμούς καί κενοδοξίες, ἀλλά καί χωρίς φανατισμούς καί μισαλλοδοξίες. Ἡ ἑλληνική Οἰκουμένη δέν ὑπῆρξε μόνο ὄραμα ζωῆς, ὑπῆρξε καί τό «ἀθάνατο νερό» τῆς διαρκοῦς οὐσιώδους παρουσίας καί συμβολῆς μας στόν πολιτισμό τῆς ἀνθρωπότητας. Καί τώρα εἶναι ὁ καιρός νά τό ἀποδείξῃ καί πάλι.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος γιά ἄλλη μιά φορά σήμερα ἐξαγγέλλει πρὸς πάντας τό λόγο τῆς ἀλήθειας. Πρὸς μέν τό Λαό κηρύττει τήν ἀνάγκη ἐπιστροφῆς πρὸς τό Θεό, πρὸς τίς ρίζες του. «Τοὺς μέν οὖν χρόνους τῆς ἀγνοίας ὑπεριδὼν ὁ Θεὸς τανῦν παραγγέλλει τοῖς

ἀνθρώποις πᾶσι πανταχοῦ μετανοεῖν». Καί πρὸς ἐμᾶς, τοὺς ποιμένες, λέγει: «Προσέχετε ἑαυτοῖς καί παντί τῷ ποιμνίῳ». Σήμερα καί τά δύο αὐτά παραγγέλματα φαίνονται περισσότερο ἀπὸ ποτέ ἄλλοτε καί ἐπικαιρα καί σωστικά. Γιά ἐμᾶς καί γιά τό τόπο. Γιά τήν Ἑλλάδα καί τήν Εὐρώπη. Γιά τόν κόσμο ὅλο.

ΑΡΘΡΑ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ

ΔΙΑΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΟΣ
ΑΠΟ ΤΙΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ
Μιά νέα μορφή ήθικῆς παρενόχλησης*

*Τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν
καί πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Χριστοδούλου*

Παρακολουθώντας ἀπό κοντά τίς ἐξελίξεις στό θέμα τῶν ταυτοτήτων ἔχω καταλήξει στό συμπέρασμα ὅτι αὐτοί πού τό ἐδημιούργησαν, δηλαδή οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐξουσίας, εἶναι ἀριστοτέχνες στήν ἐπιστημονική σύλληψη τοῦ σκοποῦ πού ἐπιδιώκουν, τά δέ ΜΜΕ καλύπτουν τό θέμα μέ ἐκπληκτική προσαρμογή στίς ἀπαιτήσεις τῆς στρατηγικῆς πού κατεστρώθη γιά νά ἐξουδετερώσῃ τήν ἐπιρροή τῆς Ἐκκλησίας στό Λαό μας. Στό ὅλο θέμα διακρίνονται ἀπό τήν πρώτη στιγμή δύο πόλοι. Εἶναι τό θῦμα καί ὁ θύτης. Θῦμα εἶναι ὁ Ἑλληνικός Λαός τῆς Ἐκκλησίας, πού ὑφίσταται μιά ἰσχυρή ἠθική παρενόχληση στήν δημόσια ἔκφραση τῆς πολιτισμικότητάς του, τῆς πίστεώς του. Καί θύτης εἶναι ἡ ἐξουσιαστική δύναμη τῆς κυβέρνησης πού μέ αὐταρχισμό ἐπιβάλλει σέ ὅλους ἕνα μοντέλο ὑπαρξῆς ἄγνωστο μέχρι τώρα στό Λαό καί ἀντίθετο στήν ἀποδοχή του ἀπό τήν λαϊκή πλειοψηφία.

Σύμφωνα μέ τήν ἐπιστημονική ψυχολογική ἀνάλυση αὐτοῦ τοῦ φαινομένου τό Ἑλληνικό κράτος - θύτης διαπράττει σέ βάρος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἕνα εἶδος ψυχολογικῆς βίας μέ τό νά τόν παρενοχλῇ στόν πυρήνα τῆς ἠθικῆς του ὑπόστασης. Στήν ψυχαναλυτική θεώρηση τό ζήτημα τῆς παρενόχλησης ἔχει μελετηθῆ κυρίως

**ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, τεῦχος Αὐγούστου 2000*

στό χώρο της σεξουαλικότητας, εν τούτοις την τελευταία δεκαετία μελετάται και σε άλλους χώρους, όπως π.χ. ή βία σε κοινωνικές ομάδες, σε εργασιακούς χώρους αυταρχικότητας κλπ. Κυρίως ή παρενόχληση αυτής της μορφής εμφανίζεται -στίς καθημερινές μικρές εκδηλώσεις που εκφράζεται με λόγια, συμπεριφορές, γραπτά μηνύματα, όπου με αυτά επιδιώκεται ή μείωση της προσωπικότητας του άλλου, της αξιοπρέπειας και της ψυχικής του άκεραιότητας. Την καταχρηστική αυτή συμπεριφορά οι Σουηδοί αποκαλούν «ψυχολογία», και τούτο γιατί ή παρενόχληση αρχίζει όταν τό θυμά αντιδρά στην αυταρχικότητα του επιτιθεμένου και αρνείται τυφλή υπακοή. Τότε ό επιτιθέμενος επιστρατεύει μία σειρά από ενέργειες που αποβλέπουν στην υποβάθμιση του θύματος, πού έτσι γίνεται στόχος επιθέσεων, ύβρων, δυσμενών σχολίων. Σ' αυτές τίς περιπτώσεις τό θυμά αντιμετωπίζει διάφορες κατηγορίες, όπως π.χ. ιδιότροπος άνθρωπος, φονταμενταλιστής, σκοταδιστής, έγωϊστής, φιλόδοξος, κλπ. Όλα αυτά πού εμφανίζονται στον άμύητο ως δήθεν διάγνωση της προσωπικότητας του θύματος αποβλέπουν στό διασυρμό του και στην έξουθένωσή του, ώστε να παύση να αντιδρά και να δεχθί την έπιβολή του θύτου του.

Σ' αυτές τίς περιπτώσεις ή άρνηση του διαλόγου και της κοινωνίας μεταξύ θύτου και θύματος, ή διασπορά από την έξουσία φημών και σχολίων σε βάρος του θύματος, ή διαστροφική συμπεριφορά, αποβλέπουν στην εμπέδωση της ιδέας, πρώτον μέν της δυνάμεως πού έχει ό θύτης και δεύτερον της άπαξίωσης του θύματος, για τό όποιο ό θύτης αισθάνεται περιφρόνηση. Έπιδιώκεται και στίς δύο όψεις του πράγματος ή ταπείνωση και ή άνυποληψία του θύματος. Στην όλη στρατηγική εντάσσεται και ή χρήση όλων των άδυναμιών του θύματος, πραγματικών ή υποτιθέμενων, ώστε να αρχίση να άμφιβάλλει για τον έαυτό του και να άδυνατη να άντλήση άμυνες από τό άμυντικό όπλοστάσιο της υπό διωγμόν προσωπικότητάς του.

Στή συγκεκριμένη περίπτωση των ταυτοτήτων, όλα τά παραπάνω φάνηκαν να χρησιμοποιούνται από τούς «έπιστήμονες» της παραπληροφόρησης. Κατ' αρχήν πρέπει να πούμε ότι πρόκειται για μία μονόπλευρη έπιβολή από μέρος της έξουσίας μιάς προκαθορισμένης τάξεως πού αποβλέπει στην έξασθένηση των στοιχείων της

πνευματικής πολιτισμικότητας των όρθοδόξων Έλλήνων, δηλ. στην έξασθένηση των πνευματικών τους παραδοσιακών έρεισμάτων. Αυτό σημαίνει άπλά ότι ή έξουσία θεωρεί ότι ή έξάρτηση ενός σημαντικού τμήματος του Έλληνικού Λαού από την Έλληνορθόδοξη Παράδοση έμποδίζει την εφαρμογή σχεδίων ύποταγής του Λαού σε ξένα συμφέροντα. Αυτόν δέ τον παραδοσιακά θρησκευόμενο Λαό ή έξουσία έσπευσε να χαρακτηρίσει ως δεύτερης κατηγορίας Έλληνες, πού δέν στέκονται ισότιμα άπέναντί της, αλλά είναι τάχα τμήμα μιάς «άλλης Ελλάδας» πού στέκεται εμπόδιο στά σχέδιά της για πρόοδο και έκσυγχρονισμό. Η πεποίθηση αυτή της έξουσίας έκανε την εμφάνισή της σε όλη τή διάρκεια της κρίσης, με τή χρησιμοποίηση χαρακτηρισμών σε βάρος του πιστού Λαού της Εκκλησίας, πού ξενίζουν. "Όμως ή επιστημονική και ιστορική νομοτέλεια ισχύει πάντοτε. Σε κάθε τέτοια περίπτωση ό Λαός άντιστέκεται και συσπειρώνεται. Άπέναντι δέ σε μία δυναμική λαϊκή μαχητικότητα για την ήθική διατήρηση των βασικών στοιχείων της προσωπικότητας του θύματος, κανένας θύτης και κανένα μέσο έξουσίας δέν κατάφερε να κερδίση τή σύγκρουση.

Η προσπάθεια έπιβολής στον μέσο κοινωνικό άνθρωπο να ζή χωρίς τίς προσωπικές ιδεολογικές του προσδοκίες και κυρίως χωρίς τά εμφανή στοιχεία της πνευματικής του ταυτότητας, έχει ως συνέπεια να υποβιβάζονται τά κοινωνικά και πολιτικά σταθερά κριτήρια και να οδηγείται σε επικίνδυνο σημείο ή πολιτισμική βιωσιμότητά του. Οί δημοκρατίες πού προωθούν τον έκσυγχρονισμό και τον εκδημοκρατισμό με την κυρίαρχη στάση πρόκλησης τριβών ανάμεσα στους δύο πόλους πού πιο πάνω αναπτύξαμε, θά πρέπει να παραδεχθούν ότι υπάρχουν άντικειμενικές άπαντήσεις για τίς σπουδαιότερες έρωτήσεις περί της κοινωνικής και πνευματικής ζωής της χώρας. Στην περίπτωση μας αυτές δίδονται από την Έλληνορθόδοξη Παράδοση, την όποια άσπάζεται ή συντριπτική πλειοψηφία των Έλλήνων.

Η εφαρμογή του πιο πάνω σχεδίου επιδιώκει να μās μετατρέψη, μέσα στη γενέθλια γή μας, σε μετανάστες από τή θαλαωρή της πνευματικότητας πού ή όρθόδοξη πίστη μās χάρισε. Η έπιδικώμενη μετατροπή του κράτους σε «άθρησκο» και ούδέτερο άπέναντι στην Όρθοδοξία είναι άντίθετη με την ανάγκη πού νοιώθει

ὁ κάθε Ἕλληνας νά στηριχθῆ σέ κάποια μόνιμα καί σταθερά ἐρείσματα γιά νά ἐπιβιώσῃ. Ἡ ἐξουσία ἀνάγκασε τόν Νεοέλληνα νά μπῆ σέ μιὰ περιπέτεια πού τοῦ κοστίζει ὄχι μόνο τήν ψυχική του ἡρεμία καί γαλήνη, ἀλλά καί τόν κίνδυνο νά δῆ τά ἐρείσματά του αὐτά νά καταρρέουν κάτω ἀπό τήν πίεση τῶν ἐκσυγχρονιστῶν. Καί μετὰ ἔρχεται ἡ πολτοποίηση καί ὁ ἀφανισμός. Ὅποιος δέν τά καταλαβαίνει αὐτά ἢ τελεῖ κάτω ἀπό ψευδαισθήσεις ἢ εἶναι ἐνταγμένος στό σχέδιο. Τρίτο δέν ὑπάρχει.

10 ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΕΙΣ ΟΣΩΝ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΝ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

*Τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Γεωργίου Καψάνη,
Καθηγουμένου Ἱερᾶς Μονῆς Ὁσίου Γρηγορίου Ἀγίου Ὁρους*

Ὡς ἐλάχιστον τέκνον τῆς πνευματικῆς μας μητέρας καί τροφῶ, τῆς Ἀγίας μας Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, αἰσθάνομαι πολύ πόνο γιά τήν ἀδικία καί τόν κατατρεγμό πού γίνεται εἰς βάρος τῆς καί εἰς βάρος τῶν Ποιμένων τῆς καί μάλιστα τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου κ.κ. Χριστοδούλου.

Πιστεύω ὅτι, ὅσοι σήμερα βάλλουν κατά τῆς Ἐκκλησίας καί τήν κατηγοροῦν, δέν εἶναι ὅλοι ἐχθροί τῆς, ἀλλά ἐνεργοῦν ἀπό ἄγνοια, παραπληροφόρηση ἢ καί διότι νομίζουν ὅτι ἡ Ἐκκλησία στρέφεται κατά τοῦ κόμματος στό ὁποῖο ἀνήκουν.

Στίς συνειδήσεις αὐτῶν, κυρίως, τῶν καλοπροαιρέτων ἀδελφῶν μας θέλω νά θέσω ὠρισμένα ἐρωτήματα. Τά θέτω μέ ἀγάπη καί πρός τούς κυβερνῶντας τήν Πατρίδα μας, ἀφοῦ ἀναγνωρίσω τούς κόπους τους γιά τήν διακυβέρνηση τῆς Χώρας.

1. Γιατί παραγνωρίζουν ὅτι ἡ μή ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος στίς ταυτότητες ἐξαγγέλθηκε ὡς ἓνα μέτρο, τό ὁποῖο θά ἀκολουθήσουν καί ἄλλα μέτρα ἀποχριστιανισμοῦ τῆς κοινωνίας μας;

Εἶναι γνωστές οἱ δηλώσεις τοῦ Ὑπουργοῦ Δικαιοσύνης γιά μεταβολή στίς σχέσεις Ἐκκλησίας -Πολιτείας, ἐπιβολή τῶν νέων ταυτοτήτων χωρίς θρησκεύμα, ἐπιβολή ὑποχρεωτικοῦ πολιτικοῦ γάμου καί πολιτικῆς κηδείας, κατάργηση τῆς Ὁρθοδόξου θρησκευτικῆς παιδείας στά σχολεῖα (Ἐφημ. Ἔθνος, 8.5.2000).

Ἀπό ὅ,τι γνωρίζω, μέχρι σήμερα, δέν ἔγινε καμμία ἐπίσημη

κυβερνητική διαβεβαίωση, ότι παρόμοια μέτρα δέν θά ληφθοῦν. Καί ὅταν ἀκόμη μέ ὑποτονικές ἀνακοινώσεις προσπαθοῦν νά καθησυχάσουν τόν λαό γιά τήν ἐφαρμογή τῶν ἀνωτέρω μέτρων, ποιός ἔμπορεῖ νά τίς πιστεῦσι, ὅταν πολύ πρόσφατες ἐπίσημες κυβερνητικές ἀνακοινώσεις (ὅπως αὐτή, ὅτι τά ἐξαγγελόμενα ἀπό τόν κ. Σταθόπουλο εἶναι προσωπικές του ἀπόψεις) σέ λίγες ὥρες διαψεύσθηκαν ἐν τοῖς πράγμασι;

Πῶς δικαιολογοῦν ἄραγε στήν συνείδησή τους τόν ἀποχριστιανισμό τῆς κοινωνίας μᾶς, ὅσοι κατηγοροῦν τήν Ἐκκλησία μας; Θέλουν ἄθεη παιδεία, ἄθεο στρατό, ἄθεη διοίκηση, ἄθεη δικαιοσύνη, ὑποχρεωτικό τόν ἄθεο γάμο;

2. Γιατί παραγνωρίζουν, ὅσοι καταφέρονται κατά τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι ἡ μή ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος ἔγινε κατόπιν ἐπεμβάσεως καί πιέσεως τῶν Ἑβραίων τῶν Η.Π.Α. (Ἐφημ. Καθημερινή, 2.7.2000, Χριστιανική, 25.5.2000), ὅπου, ὡς γνωστόν, διαδραματίζον σημαντικόν ρόλον στήν πολιτική καί κοινωνική ζωή;

Εἶναι γνωστό ὅτι πολλά δημοσιεύματα στίς ἀμερικανικές ἐφημερίδες παρουσιάζουν ἐντονο ἀνθελληνικό καί ἀντορθόδοξο πνεῦμα (βλ. <http://www.ahmp.org/bias.html>). Εἶναι ἐπίσης γνωστό ὅτι ὁ ἀμερικανός καθηγητής Χάντινγκτον ὑπεστήριξε στό γνωστό βιβλίον «Ἡ σύγκρουση τῶν πολιτισμῶν» (1993), ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι πολιτιστικό μέγεθος πού δέν ἔμπορεῖ νά ὑπάρξῃ στόν Δυτικό πολιτισμό, καί τοποθέτησε τοὺς Ὁρθοδόξους λαούς σέ ἄλλη, ἐχθρική γιά τήν Δύσι, πολιτιστική οἰκογένεια.

Διερωτῶμαι, πῶς ἡ συνείδησις τῶν Ὁρθοδόξων Ἑλλήνων θά ἀνεχθῆ νά μᾶς ἐπιβάλλουν οἱ Ἑβραῖοι τήν μή ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος, ὅταν στό Ἰσραήλ ὄχι μόνο εἶναι ὑποχρεωτική ἡ ἀναγραφή, ἀλλά καί ἀπαγορεύεται ἡ μόνιμη ἐγκατάσταση Ἑβραίων πού ἔγιναν Χριστιανοί;

Ἄς γνωρίζουν οἱ Ἑβραῖοι, πού σέ μᾶς εἶναι «ἀγαπητοί διά τοὺς πατέρας» (Ρωμ. ια', 28), ὅτι ὁ εὐσεβής ἑλληνικός λαός νοιώθει μεγάλη πικρία γιά ὅσα αὐτοί ἀπεργάζονται κατά τῆς Χριστιανικῆς μας Πίστεως καί ὅτι γιά μία ἀκόμη φορά ἀντί τοῦ μάνα (δηλαδή τῆς προστασίας πού τοὺς παρείχαμε τόν καιρό τῆς γερμανικῆς κατοχῆς) μᾶς ἀνταποδίδουν χολή. Συμφέρει αὐτό μακροπρόθεσμα στοὺς Ἑβραίους; Οἱ Ἕλληνες Ἑβραῖοι, ὡς νουνεχεῖς, ἄς

πληροφορήσουν σχετικῶς τοὺς ὁμοπίστους τους στίς Η.Π.Α.

3. Δέν ἀντιλαμβάνονται, ὅσοι κατηγοροῦν τήν Ἐκκλησία, ὅτι τίθεται σοβαρό ἠθικό πρόβλημα, ὅταν, χάρι τοῦ δικαιώματος τῆς μειοψηφίας, καταπατῆται τό δικαίωμα τῆς πλειοψηφίας;

Οἱ μειονότητες στήν Ἑλλάδα ἀπολαμβάνουν ὄχι μόνο ἐλευθερία ἀλλά καί ἀσυδοσία. Ἔχουν σχολεῖα πολλά καί καλά, στά ὅποια φοιτοῦν ἑκατοντάδες Ὁρθόδοξα παιδιά. Ἔχουν νοσοκομεῖα (προτεσταντική Κλινική «Ἅγιος Λουκάς» Θεσσαλονίκης). Ἔχουν ραδιοφωνικούς σταθμούς πανελληνίου ἐμβελείας, μέσω τῶν ὁποίων ἡ μουσουλμανική μειονότης αὐξάνει, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τίς Ὁρθόδοξες ἑλληνικές μειονότητες τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Ἰμβρου καί Τενέδου πού σβήνουν. Ἔχουν ναοὺς στήν Πρωτεύουσα σέ ἐπισημότερες θέσεις ἀπὸ αὐτοὺς τῶν Ὁρθοδόξων (π.χ. ὁ Καθεδρικός Ναός τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν παρὰ τό Ὁφθαλματρεῖο, στήν ὁδὸ Πανεπιστημίου, ὁ καλλιμάρμαρος εὐκτήριοις οἶκος τῶν Προτεσταντῶν ἔναντι τῶν στηλῶν τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καί ὁ ναός τῶν Οὐνιτῶν στήν Ἀχαρνῶν).

Γιατί λοιπόν ζητοῦν τήν διαγραφή τοῦ θρησκευματος ἀπὸ τίς ταυτότητες καί τῶν Ὁρθοδόξων, καί μάλιστα πρωτοστατοῦν στήν ἀπαίτηση αὐτή οἱ ἐν Ἑλλάδι Ρωμαιοκαθολικοὶ καί οἱ Ἑβραῖοι τῆς Ἀμερικῆς;

Δέν τοὺς ἀρκεῖ ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία πού ἀπολαμβάνουν; Θέλουν νά περιορίσουν καί, προϊόντος τοῦ χρόνου, νά ἀπορθοδοξοποιήσουν τόν λαόν μας; Νά μᾶς κόψουν ἀπὸ τίς ρίζες μας; Νά ὀδηγήσουν σέ ρήξη Ἐκκλησία καί Πολιτεία; Νά παύσῃ ἡ Ἐκκλησία μας νά ἀποτελῆ τόν συνεκτικόν δεσμό τῆς κοινωνίας μας; Νά γίνουμε κοινωνία διεσπασμένη, χωρὶς πρόσωπο, νούμερα καί θύματα τῆς Νέας Τάξεως;

Κατά τόν ἀρχαῖον τραγικόν Εὐριπίδη, «ὄλιθος ὅστις τῆς ἱστορίας ἔσχε μάθησι». Ἄς ἐρευνήσουν οἱ ΝεοἝλληνες τήν παλαιότερη καί νεώτερη ἱστορία μας, γιά νά διαπιστώσουν πῶς οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ προσπαθοῦσαν πάντα μέ τήν συνδρομὴ Ἑλλήνων συνοδοιπόρων τους νά καταστρέψουν τήν πνευματικὴν μας παράδοση.

4. Δέν προβληματίζει, ὅσους κατηγοροῦν τήν Ἐκκλησία, ἡ συσχέτιση τοῦ θέματος τῶν ταυτοτήτων μέ τήν προσπάθεια ἐπιβολῆς τῆς Νέας Τάξεως;

Τι επιδιώκει και πώς επιβάλλεται η Νέα Τάξη, φάνηκε στον πόλεμο του ΝΑΤΟ κατά της Γιουγκοσλαβίας, στον οποίο δυστυχώς έστω και συμβολικώς μετείχε και η Ελλάδα.

Σέ πρόσφατο άρθρο του με τίτλο «Πρός ένα νέο Διεθνές Δίκαιο», ο καθηγητής κ. Χρήστος Γιανναράς παρουσιάζει τους νέους στόχους του ΝΑΤΟ: «*Η Βορειοατλαντική Συμμαχία νά δικαιουται νά παρεμβαίνει σέ καταστάσεις κρίσεων... νά ενεργεί άμεσα και ανεξάρτητα από άδικαιολόγητα βέτο στό Συμβούλιο Ασφαλείας*», και συμπεραίνει «*ότι όποια χώρα δέν κατάγεται ιστορικά από αυτόκρατορίες έξ ολοκλήρου εύρωπαϊκές (δηλαδή δυτικοευρωπαϊκές), όποια χώρα συντηρεί αξίες*» (κοινωνικές, πολιτισμικές, έθιμικές) διαφορετικές από εκείνες του ΝΑΤΟ, δέν πρέπει νά αποκλείει επέμβαση της συμμαχίας ανάλογη μέ αυτήν πού απέδλεπε «*νά ένσωματώσει τή Γιουγκοσλαβία στή χορεία των δημοκρατικών έθνων*» (Έφημ. Καθημερινή 16.7.2000).

Ο ίδιος σέ άλλο άρθρο του με τίτλο «Όπως κάθε Νέα Τάξη» επισημαίνει: «*Η Νέα Τάξη δέν έχει πρόβλημα... μέ τή θρησκεία όταν ταυτίζεται μέ τόν «πλουραλισμό» των άτομικών «πεποιθήσεων». Η Νέα Τάξη (όπως ακριβώς και κάθε παλαιότερη Νέα Τάξη) άρνεϊται στή θρησκεία νά συνιστά παράγοντα κοινωνικής συνοχής και ιδιαιτερότητας πολιτισμού ύπονομεύοντας τήν παγκοσμιοποιημένη νεοταξική όμοτροπία*». Και καταλήγει: «*Άρνούμαι νά καταγράψω στήν άστυνομική ταυτότητα τό άθλημα μετοχής στό έκκλησιαστικό σώμα. Άλλά από τή στιγμή πού ή άναγραφή του θρησκεύματος γίνεται σύμβολο αντίστασης στή Νέα Τάξη, ως πολίτης, άκόμη έλεύθερος, τήν άπαιτώ*» (Έφημ. Καθημερινή, 18.6.2000).

Λέμε λοιπόν «όχι» στίς νέες χωρίς τό θρήσκευμα ταυτότητες, γιατί μέ αυτές και μέ όσα άλλα συναφή μέτρα πρόκειται νά ληφθούν, ό λαός μας χάνει τήν έθνικοθρησκευτική του ιδιοπροσωπία και γίνεται εύκολο θύμα της Νέας Τάξεως και της παγκοσμιοποίησης.

5. Δέν προβληματίζονται, όσοι κατηγορούν τήν Έκκλησία, γιά τόν άπολυταρχικό τρόπο μέ τόν όποιο επιβλήθηκε ή μή άναγραφή του θρησκεύματος;

Παραπέμπω στίς άπόψεις του πρώην Άντιπροέδρου της Βουλής και Υπουργού Οικονομικών του ΠΑΣΟΚ Καθηγητού

κ. Μανόλη Δρεττάκη, ενός από τους τιμίους, άγνούς και άσυμβίβαστους έλληνες πολιτικούς:

«*Η άπόφαση γιά τή μή άναγραφή του θρησκεύματος στίς ταυτότητες ήταν προσωπική του Πρωθυπουργού, δεδομένου ότι δέν συνεκάλεσε τό Υπουργικό Συμβούλιο γιά νά άκούσει τίς γνώμες των Υπουργών του (πολλοί από τους όποιους διαφωνούν μέ τή άπόφαση αυτή), ούτε κάλεσε τήν Κοινοβουλευτική Όμάδα του κόμματός του (στήν όποία ένας μεγάλος άριθμός Βουλευτών είναι επίσης, αντίθετος μέ τήν άπόφασή του). Τέλος δέν τόλμησε νά φέρει νομοσχέδιο στή Βουλή πού θά προέβλεπε τήν (ύποχρεωτικά) μή άναγραφή του θρησκεύματος στίς ταυτότητες, γιατί γνωρίζει ότι μιá μεγάλη διακομματική πλειοψηφία (στήν όποία θά μετείχαν και οι Βουλευτές του ΠΑΣΟΚ πού δέν συμφωνούν μέ τήν άπόφασή του) θά καταψήφισε τό νομοσχέδιο αυτό, άναγκάζοντας τόν άρμόδιο Υπουργό νά τό άποσύρει και, ένδεχόμενα, νά παραιτηθεϊ. Μέ όλους τους παραπάνω τρόπους (έξωκοινοβουλευτικό Υπουργό Δικαιοσύνης, μή σύγκληση του Υπουργικού Συμβουλίου, μή σύγκληση της Κοινοβουλευτικής Όμάδας του ΠΑΣΟΚ, μή κατάρτιση και κατάθεση σχετικού νομοσχεδίου) ό Πρωθυπουργός έδειξε ένα άυταρχισμό πού κανείς δέν τόν περίμενε από αυτόν*» (έφημ. ΠΑΤΡΙΣ, 13.6.2000).

6. Δέν προβληματίζονται, οι κατηγορούντες τήν Έκκλησία, γιά τόν άνέντιμο πόλεμο φθοράς πού επιχειρούν τά Μ.Μ.Ε. και πολιτικά πρόσωπα κατά του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου και της Έκκλησίας;

Άπομονώνουν και διαστρέφουν φράσεις του Αρχιεπισκόπου, πού έξω από τήν συνάφεια του λόγου του παρερμηνεύονται και τόν παρουσιάζουν νά ύποστηρίξη θέσεις πού ποτέ δέν ύπεστήριξε.

Είπε π.χ. ό Μακαριώτατος, ότι ή Έκκλησία έχει προφητική άποστολή. Τά Μ.Μ.Ε. και κάποιοι πολιτικοί άμέσως τόν κατηγορησαν ότι είπε πώς είναι προφήτης.

Έάν έγνώριζαν τήν Όρθόδοξο Πίστη και Θεολογία μας, θά είχαν διδαχθῆ ότι όχι μόνο ή Έκκλησία, ως σύνολο, έχει προφητική άποστολή, αλλά και κάθε βαπτισμένος Χριστιανός, κατά τό μέτρον της πίστεως και του άγώνος του, μετέχει στό τριπλούν άξίωμα του Χριστού, δηλαδή τό βασιλικό, τό ιερατικό και τό προφητι-

κό. Τό προφητικό χάρισμα τῶν πιστῶν, ποιμένων καί ποιμαιομένων, ἔγκειται στό νά γνωρίζουν καί διακρίνουν τήν ἀλήθεια ἀπό τήν πλάνη καί νά ὁμολογοῦν αὐτή τήν ἀλήθεια.

Θά ἐπικαλεθῶ ἐδῶ τόν λόγο τοῦ διακεκριμένου πολιτικοῦ, Βουλευτοῦ τοῦ ΠΑΣΟΚ καί πρῶην Ὑπουργοῦ, κ. Στέλιου Παπαθεμελῆ:

«Ὅταν ὑπάρχει ἔλλειμμα ἐπιχειρημάτων, ἐμφανίζεται -ὡς γνωστόν- πλεόνασμα ὕδρευν. Ἀλλά αὐτό δέν συμβάλλει στήν ἐμπέδωση ψυχραιμίας καί νηφαλιότητος, στήν ἀναγκαῖα ἐκτόνωση καί στήν ἀναζήτηση λύσεως» (Ἐφημ. ΤΟ ΒΗΜΑ, 7.7.2000).

Ὁ ἴδιος ἀναιρεῖ καί τό ἐπιχειρούμενο ψεῦδος, ὅτι δῆθεν τό θρήσκευμα ἀνεγράφη στίς ταυτότητες ἀπό τήν κατοχική κυβέρνηση:

«Πρῶτον Εἶναι ἱστορικά ψευδές ὅτι τό θρήσκευμα μπῆκε στίς ταυτότητες μέ ἀπόφαση τῆς κατοχικῆς κυβερνήσεως. Μπορῶ νά ἐπιδείξω ταυτότητα πού ἐκδόθηκε τό 1923 καί περιλαμβάνει τό θρήσκευμα. Ἔχω καί ἄλλες ἀνάλογες καί λυπᾶμαι, γιατί ὁ πρῶτος διδάξας τό ψεῦδος πανεπιστημιακός δέν θγαίνει νά ζητήσει συγγνώμη ἀπό τό ἀναγνωστικό του κοινό πού παραπλάνησε σκοπίμως ἢ ἀπό ἐπιστημονική ἀτέλεια ἢ ἀμέλεια.

Δεύτερον Εἶναι ἀναληθές ὅτι οἱ χιτλερικές ἀρχές ἀπαιτοῦσαν τό θρήσκευμα γιά νά ξεχωρίζουν τούς Ἑβραίους ἀπό τούς Χριστιανούς. Ὁ Χίτλερ ἐδίωκε τούς Ἑβραίους ὡς πρός τό γένος καί ὄχι τούς Ἰουδαίους ὡς πρός τό θρήσκευμα. Γι' αὐτό εἶχαν κοινή μοῖρα μέ τούς ἄλλους ὁμοφύλους τους καί οἱ Χριστιανοί Ἑβραῖοι τῶν χωρῶν πού κατέλαβε.

Τρίτον Τό ἀντιστασιακό ΕΑΜ στίς περιοχές πού ἤλεγχε, ἐξέδιδε καί αὐτό ταυτότητες, οἱ ὁποῖες περιείχαν καί αὐτές τό θρήσκευμα. Ἄρα οὔτε κατοχική, οὔτε ἐμφυλιοπολεμική εἶναι ἡ γενεαλογία τοῦ θρησκείματος» (Ἐφημ. ΤΟ ΒΗΜΑ, 7.7.2000).

7. Κατηγορεῖται ὁ Μακαριώτατος, ὅτι ἦτο Γραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἐπὶ Χούντας.

ὦ! Τῆς ὑποκρισίας! Μήπως ὁ ἐπαινεθῆς καί ἐπαινούμενος μέχρι σήμερα ἀπό ὅλες τίς δημοκρατικές κυβερνήσεις μακαριστὸς Ἀρχιεπίσκοπος Σεραφεῖμ δέν προεβλήθη ἀπό τήν Χούντα τοῦ Ἰωαννίδη; Γιατί ὄχι μόνο δέν κατηγορήθηκε, ἀλλά καί στηρίχθηκε ἀπό ὅλες τίς δημοκρατικές κυβερνήσεις;

Τὴν ἀπάντησι τὴν γνωρίζουμε ὅλοι.

Τώρα θυμῆθηκα ὅτι ὁ Χριστόδουλος, ὡς νεαρός Ἀρχιεπίσκοπος, παρέστη σέ δοξολογία ὑπὸ τόν τότε Ἀρχιεπίσκοπο Ἱερώνυμο, ἐπειδὴ ὁ Χριστόδουλος ἀγωνίζεται γιά τὰ δίκαια τῆς Ἐκκλησίας καί τοῦ πιστοῦ λαοῦ καί δέν εἶναι διατεθειμένος νά προδώσῃ τίς ἀρχές του, πού εἶναι καί οἱ ἀρχές τῆς Ἐκκλησίας;

8. Κατηγορεῖται ἀκόμη ὁ Ἀρχιεπίσκοπος, ὅτι εἶναι ἐγκλωβισμένος στήν «παρεκκλησιαστική ὀργάνωση» τῆς Χρυσοπηγῆς....

Ἀλλά ἐπὶ τέλους ποιοὶ εἶναι ἐκκλησιαστικοὶ καί ποιοὶ εἶναι παρεκκλησιαστικοί;

Παρεκκλησιαστικοὶ εἶναι ὅσοι μοχθοῦν μέ κηρύγματα, συγγραφές καί πλουσία ποιμαντική δράση γιά τόν φωτισμό τοῦ ποιμνίου τους καί τήν στερέωσή του στήν Ὁρθόδοξο Πίστη καί ζωή, ἐνῶ ἐκκλησιαστικοὶ εἶναι ὅσοι περιορίζονται μόνο στήν παράσταση σέ ἐκκλησιαστικές τελετές;

Δέν θά προχωρήσω, γιά νά μὴν ἀναξέσω πρόσφατες πληγές.

Φοβοῦμαι ὅτι οἱ λέξεις ἔχασαν τήν σημασία τους. Κάτι παρόμοιο διαβάζουμε στόν Θουκυδίδη ὅτι συνέβαινε καί στήν ἀρχαία Ἀθήνα κατά τόν Πελοποννησιακὸ πόλεμο λόγω τῆς ἐξαχρειώσεως τῶν ἡθῶν: «Οἱ ἄνθρωποι ἤλλαξαν τήν συνηθισμένην σημασίαν τῶν λέξεων καί τούς ἔδωσαν ὄχι τήν πραγματικὴν ἀλλὰ τήν κατά τήν γνώμην των συμφέρουσαν» (Ἱστοριῶν Γ', 82 ἐκδ. Πάπυρος 1975, σελ. 487).

Ἀλλά καί κατά τόν Προφήτη Ἡσαΐα: «Οὐαὶ οἱ λέγοντες τό πονηρὸν καλόν καί τό καλόν πονηρὸν, οἱ τιθέντες τό σκότος φῶς καί τό φῶς σκότος, οἱ τιθέντες τό πικρὸν γλυκύ καί τό γλυκύ πικρὸν» (ε' 20).

Φοβοῦμαι ὅτι ἐκπληροῦται ὁ προφητικὸς λόγος τοῦ Μεγάλου Ἀντωνίου: «Εἶπεν ὁ Ἀββᾶς Ἀντώνιος, ὅτι ἐρχεται καιρὸς, ἵνα οἱ ἄνθρωποι μανῶσιν (θά τρελαθοῦν), καί ἐπ' ἄν ἴδωσί τινα μὴ μαινόμενον, ἐπαναστήσονται αὐτῷ λέγοντες, ὅτι σύ μαίνῃ, διὰ τό μὴ εἶναι ὅμοιον αὐτοῖς» (Γερωνικό).

9. Κατηγορεῖται ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος καί ἡ Ἐκκλησία, ὅτι ἐκφέρουν πολιτικὸν λόγο, ὅτι κομματίζονται, ὅτι θέλουν νά ἀσκήσουν πολιτικὴ ἐξουσία.

Μέ αυτές τīs κατηγορίες προσπαθοῦν νά ἐκφοβίσουν τήν Ἐκκλησία (ὅπως καί μέ τήν ἀπειλή, ὅτι θά τεθῆ καί τό θέμα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας) καί νά τήν ἀναγκάσουν νά σιωπήσῃ.

Μά εἶναι δυνατόν ἡ Ἐκκλησία νά σιωπήσῃ, ὅταν ὠθεῖται στό περιθώριο τῆς ἐθνικῆς καί κοινωνικῆς ζωῆς;

Εἶναι δυνατόν ἡ Ἐκκλησία νά προδώσῃ τήν Ἱστορία της, τήν Παράδοσή της, τήν Πίστη της, τούς Μάρτυρες καί ἥρωές της, παλαιούς καί νέους, τόν λαό της;

Ἐλέχθη ἀπό Ὁρθόδοξο Ἐπίσκοπο: Ὁ Ἐπίσκοπος θά εἶναι ἡ μάρτυς ἢ προδότης.

Πῶς ἴμπορεῖ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος καί οἱ Ἱεράρχες μας νά προδώσουν αὐτόν τόν εὐσεβῆ, πονεμένο καί ταπεινό λαό τῆς Ἐκκλησίας;

Ἄν, ὃ μὴ γένοιτο, κάτι τέτοιο συνέβαινε, ὁ προδωμένος λαός θά ἀντιδρῶσε μέ τόν δικό του τρόπο, θά γινόταν λαός ἀναρχικός, ποιμνιο κλυδωνιζόμενο χωρὶς ποιμένα καί κανεῖς δέν θά ἴμποροῦσε νά ἐλέγξῃ τīs ἀντιδράσεις του.

Εἶναι πρὸς τιμὴν τοῦ Μακαριωτάτου καί τῶν Ἱεραρχῶν μας ὅτι μέ πνεῦμα αὐτοθυσίας, μέ διάκριση καί ἀγάπη ἐτέθησαν ἐπικεφαλῆς τοῦ εὐσεβοῦς λαοῦ, καθὼς εἶχαν χρέος ὡς γνήσιοι ποιμένες του νά πράξουν, ὥστε ὁ λαός αὐτός στίς κρίσιμες αὐτές ὥρες νά μὴ μείνῃ ἀποίμαντος καί ἀκυδέρνητος.

Πι' αὐτό τόν λόγο καί ἐμεῖς συμπαριστάμεθα στόν δίκαιο καί ἅγιο ἀγῶνα τους.

10. Πολλοὶ ἐπικαλοῦνται νομικά ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῆς μὴ ἀναγραφῆς.

Τά νομικά αὐτά ἐπιχειρήματα δέν ἦσαν γνωστά, ὅταν τό κυβερνόν κόμμα τό 1993 ἐψήφισε ὑπὲρ τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος;

Ἀλλά ἐπειδὴ καί στήν νομική ἐπιστήμη «λόγω παλαίει πᾶς λόγος» (Ἀγ. Γρηγορίου Παλαμᾶ, α' τριάδα, 1), θεωρῶ ὅτι καί τά ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῆς προαιρετικῆς ἀναγραφῆς εἶναι σοβαρά καί δυσμάχητα. Θά ἀναφερθῶ σέ τρία ἀπό αὐτά.

Τό πρῶτο προεβλήθη ἀπό τόν πρῶτον Ἀντιπρόεδρο τῆς Βουλῆς καί νῦν Βουλευτὴ τοῦ ΠΑΣΟΚ κ. Παναγιώτη Κρητικό σέ ἐπερώτησι πρὸς τόν Ὑπουργό Δημοσίας Τάξεως, μέ τήν ὁποία «καλεῖ τόν ὑπουργό νά θεμελιώσῃ νομικά τή σημερινή του ἐγκύκλιο

γιά τήν ἐκδοση νέων ταυτοτήτων, ἀφοῦ, ὅπως παρατηρεῖ μέ δριμύτητα στόν ὑπουργό, ἀπό καμιά διάταξη τοῦ Ν. 2472/97 δέν προκύπτει οὔτε κἂν τεκμαίρεται ἡ ἀπάλειψη τοῦ θρησκευματος καί τῆς ὑπηκοότητος, ἐνῶ ἡ γνωστή ἀπόφαση τῆς Ἀρχῆς Προστασίας τοῦ Ἀτόμου εἶναι μιὰ ἀπλή γνωμοδοτικὴ ἀπόφαση καί τίποτε παραπάνω» (Ἐφημ. Ἐλεύθερος Τύπος, 19.7.2000).

Τό δεύτερο προεβλήθη ἀπό ἄλλους ἐγκρίτους νομομαθεῖς. Κατ' αὐτούς ὁ νόμος 2472/97 προβλέπει ὅτι τά εὐαίσθητα στοιχεῖα εἶναι δυνατόν νά ἀναγράφονται, ὅταν τό ζητοῦν ὅσοι τούς ἀφοροῦν. Γιατί καταστρατηγεῖται αὐτή ἡ διάταξη;

Τό τρίτο διατυπώνει ὁ Ἀντιεισαγγελέας τοῦ Ἀρείου Πάγου, κ. Βασίλης Παπαδάκης: «Ἀλήθεια, τί τύπος δημοκρατίας εἶναι αὐτός πού διακηρύσσει, πῶς ἂν ἀπό τά 10 ἐκ. Ἕλληνες ὑπάρξῃ ἕστω ἓνας πού συμφωνεῖ μέ τήν ἀπάλειψη τοῦ θρησκευματος ἀπό τīs ταυτότητες, τό μέτρο θά ἰσχύσει! Ὡς τώρα γνώριζα ὅτι οἱ ἐξουσίες πηγάζουν καί ἀσκοῦνται ἐν ὀνόματι τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, ἐκτός καί ἂν Ἕλληνας εἶναι ὁ ἓνας, καί οἱ πολλοὶ εἶναι κάτοικοι κάποιας ἄλλης χώρας φανταστικῆς, πού ὀνομάζεται οὐτοπία» (Ἐφημ. Καθημερινή, 19.7.2000).

Παρά ταῦτα τό θέμα δέν εἶναι μόνο νομικό. Εἶναι κυρίως ἠθικό. Προηγεῖται ἡ βούληση τοῦ Ἔθνους καί ἔπονται ἡ ψήφιση τῶν νόμων καί ἡ ἐρμηνεία τῶν νόμων.

Τό ἐρώτημα εἶναι ἂν ἡ ἐρμηνεία τῶν νόμων πού δίδουν, ὅσοι ὑποστηρίζουν τήν μὴ ἀναγραφή, εἶναι σύμφωνη μέ τήν βούληση τοῦ Ἔθνους.

Ἐάν οἱ δημοσκοπήσεις, πού σέ ὑψηλότατο ποσοστό (85%), συνηγοροῦν ὑπὲρ τῶν ἀπόψεων τῆς Ἐκκλησίας, δέν θεωροῦνται ἐνδεικτικῆς τῆς βουλῆσεως τοῦ Ἔθνους, ἄς γίνῃ δημοψήφισμα ἐπὶ ἴσοις ὅροις προβολῆς τῶν ἀπόψεων Ἐκκλησίας καί Πολιτείας ἀπό τά Μ.Μ.Ε.

Τί δημοκρατικώτερο καί τί τιμιώτερο; Ἄς δεσμευθοῦν Ἐκκλησία καί Πολιτεία, ὅτι θά δεχθοῦν ὡς τελεσίδικο τό ἀποτέλεσμα τοῦ δημοψηφίσματος.

Θέλουμε νά εἰποῦμε πρὸς τούς ἀξιότιμους πολιτικούς πού μᾶς

κυβερνοῦν τὴν ἀλήθεια, γιατί ἀγαπᾶμε τὸν λαό μας, ἀφιερῶσαμε τὴν ζωὴ μας στὴν διακονία αὐτοῦ τοῦ χριστοφόρου λαοῦ, καὶ γιατί ἀγαπᾶμε καὶ αὐτοὺς τοὺς ἴδιους καὶ δὲν θέλουμε νὰ τοὺς ἀποκρύπτουμε τὴν ἀλήθεια ἢ νὰ τοὺς κολακεύουμε λέγοντάς τους «τὰ ἥδιστα καὶ ὄχι τὰ ἄριστα» γιὰ νὰ ἔχουμε τὴν εὐνοιά τους.

Εἶναι γιὰ τὸ συμφέρον τοῦ Ἔθνους ἢ Ἐκκλησία μας νὰ εἶναι ζωντανή, παροῦσα στὰ κοινωνικά δρώμενα, νὰ ὀδηγῇ τοὺς ἀνθρώπους στὴν πνευματικὴ ἐλευθερία, νὰ τοὺς προσανατολίξῃ στὴν αἰωνιότητα, νὰ τοὺς βοηθᾷ νὰ ζοῦν μὲ ἀγάπη, τιμιότητα καὶ φιλανθρωπία, νὰ τοὺς προσφέρῃ τὸ βαθύτερο νόημα τῆς ζωῆς.

Εἶναι κριμα πού πολλοὶ πολιτικοὶ μας –ἴσως γι' αὐτὸ ἔχουμε καὶ ἐμεῖς τὴν εὐθύνη μας– εἶναι ἄγευστοι τῆς χαρᾶς καὶ εὐλογίας πού χαρίζει ἡ μετοχή στό μυστήριο τῆς Ἐκκλησίας.

Γι' αὐτὸ ἴσως καὶ δὲν μᾶς καταλαβαίνουν. Μιλοῦμε σὲ ἄλλη γλῶσσα.

Κυβερνοῦν ἓνα λαό πού στὴν μεγάλη του πλειοψηφία εἶναι πιστός καὶ Ὁρθόδοξος, παρὰ τίς ἁμαρτίες μας.

Ὅλοι σχεδόν οἱ Ἕλληνες εἶναι βαπτισμένοι καὶ κοινωνημένοι, ἔστω καὶ μία φορά.

Ἄς κάνουν οἱ πολιτικοὶ μας τὸν κόπο με ταπείνωση νὰ γνωρίσουν τὴν Πίστη αὐτοῦ τοῦ λαοῦ. Νὰ ἀρχίσουν νὰ ἐκκλησιάζονται, νὰ προσπαθήσουν νὰ προσεύχονται, νὰ μελετοῦν τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ, νὰ γνωρίσουν κάποιον ταπεινὸ Πνευματικὸ.

Τότε θὰ χαροῦν μὲ μία μεγάλη πνευματικὴ χαρὰ καὶ θὰ καταλάβουν γιατί αὐτός ὁ λαός πιστεύει καὶ γιατί ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸ Κράτος νὰ σεβασθῇ τὴν Πίστι του.

Τότε δὲν θὰ κατηγοροῦν τὴν Ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ θὰ τὴν ἐπαινέσουν πού ἀγωνίζεται, ὥστε αὐτός ὁ λαός νὰ μὴ στερηθῇ ὅ,τι πολυτιμότερο ἔχει, τὴν Πίστη του, τὴν ψυχὴ του.

Τότε δὲν θὰ ὀμιλοῦν γιὰ ρήξη μὲ τὴν Ἐκκλησία, γιατί αὐτὸ σημαίνει ρήξη μὲ ὅ,τι πολυτιμότερο ἔχουν στό συνειδητό ἢ στό ὑποσυνειδητό τους ἢ πλειοψηφία τῶν Ὁρθοδόξων Ἑλλήνων.

Ἀντίθετα θὰ ἐπιδιώκουν τὴν συνεργασία μὲ τὴν Ἐκκλησία. Ἐτσι θὰ ἀναδειχθοῦν γνήσιοι ἐκφραστὲς τῆς ἑλληνορθοδόξου ψυχῆς τοῦ λαοῦ μας καὶ γι' αὐτὸ γνήσιοι ἠγέτες του.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Ρωσίας Βλαδίμηρος Πούτιν ἔδωσε ἓνα

ἐξαιρετικὸ δεῖγμα εὐσεβείας. Στὴν Πανήγυρη τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Μεγίστης Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ὁρους (5/18.7.2000) ὁ Καθηγούμενος αὐτῆς ἀνήγγειλε στοὺς ἑκατοντάδες προσκυνητές, ὅτι ὁ κ. Πούτιν ἀπέστειλε ὡς ἀφιέρωμα πολύτιμο Σταυρὸ εὐλογίας μὲ τὴν παράκληση νὰ μνημονεύωνται τὰ ὀνόματα τῆς οἰκογενείας του.

Ἄς ἐλπίσουμε ὅτι καὶ ὁ εὐσεβὴς ἑλληνικὸς λαός θὰ χαρῆ καὶ θὰ καμαρώσῃ τοὺς Ἄρχοντές του, ὅλων τῶν κομμάτων, νὰ διώκουν καὶ νὰ ἐκδηλώνουν τὸ πατροπαράδοτον σέβας.

Η ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΩΝ Σκέψεις για τήν ἐκκλησιαστική - ἐνοριακή ζωή καί πράξη*

*Τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Ἀγαθαγγέλου Χαραμαντίδη,
Διευθυντοῦ Κλάδου Ἐκδόσεων Ε.Μ.Υ.Ε.Ε.-Ἱστορικοῦ Ἀρχείου*

Ἡ ώρίμανση τῶν ἀπαιτήσεων ἀτομικῶν δικαιωμάτων καί ἐλευθεριῶν, δηλαδή ὁ δυτικός φιλελευθερισμός, εἶναι ἡ βάση γιά τή γενικότερη πολιτιστική καί πολιτική ἀνάπτυξη τῆς χώρας μας. Ἀντίθετα, ἡ ἀμφισβήτηση τῶν κινήματων γιά τά δικαιώματα καί τίς ἐλευθερίες τοῦ ἀτόμου δικαιώνει ἢ προσφέρει ἔμμεσο στήριγμα σέ ὀλοκληρωτικές καί ἀπολυταρχικές κοινωνικοπολιτικές ἀντιλήψεις.

Ἡ δική μας ἀμφισβήτηση δέν ἀφορᾷ στά δικαιώματα ἢ τά μή δικαιώματα τοῦ ἀτόμου, ἀλλά τήν προϋπόθεση αὐτῆς τῆς ἀδιέξοδης πόλωσης, δηλαδή τήν δυτική ἀντίληψη τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἀτόμου, ὡς ἀπρόσωπης καί οὐδετεροποιημένης κοινωνικῆς, οικονομικῆς καί πολιτικῆς μονάδος. Ἄς θυμηθοῦμε ἐδῶ τήν ἑλληνική ἀντίληψη τοῦ προσώπου, τήν διαμορφωμένη τελικά ἀπό τήν ἀνατολική χριστιανική Θεολογία, τήν προτεραιότητα τῆς ἀλήθειας καί τῆς ἀυθεντικότητας τοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντι στήν εὐζωΐα τοῦ ἀτόμου. Πῶς εἶναι δυνατό νά συζητᾶμε σήμερα γιά τά δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, μέσα στήν παγκοσμιοποιημένη ἐποχή μας, παραβλέποντας τή σύγχρονη τρομακτική ἀλλοτρίωση τοῦ ἀνθρώπου στό χῶρο τῆς λεγόμενης καταναλωτικῆς κοινωνίας τήν ἀπελευθέρωση φο-

*ΕΘΝΟΣ, 7.8.2000

βερῶν ἀπρόσωπων δυνάμεων – ὅπως ἡ οἰκονομία, ἡ παραγωγή, οἱ ἐξοπλισμοί, ἡ ἠλεκτρονικὴ παρακολούθηση – πού ἐμφανίζονται ὑπηρετικὲς τῆς ἀτομικῆς ἀσφάλειας καὶ εὐζωΐας, ἐνῶ ἀπεργάζονται, χωρὶς νὰ μποροῦν νὰ ἐλεγχθοῦν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, τὸν ἴδιο τὸν ἐξανδραποδισμό του. Βέβαια, στό χῶρο τῆς πολιτικῆς, πού εἶναι χῶρος διαδοχῆς «κατὰ τό πρότερον καὶ ὕστερον», ὅλοι πιστεύουν στήν ἀποτυχία τῶν προηγούμενων νὰ ἐφαρμόσουν ἀυθεντικά τίς ἀφετηριακὲς ιδέες καὶ ἀρχές ἐνός συστήματος, καὶ ἐλπίζουν στήν ἐπιτυχία τῶν ἐπόμενων. Ὅμως ὁ ὅρος πολιτικὴ δὲν εἶναι ὄνομα οὐσιαστικό, ἀλλὰ ἐπίθετο, εἶναι ἡ πολιτικὴ ζωὴ, ἡ ζωὴ τῆς πόλεως, καὶ δὲν εἶναι τυχαῖο πού ὁ Πλάτων θέλει θεϊκὴ τὴ σύσταση τῆς πόλεως.

Ἄραγε, στήν ἐποχὴ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀτόμου, στήν ἐποχὴ τῆς τεχνοκρατίας, ὑπάρχει πόλη; Ὑπάρχει μεγαλόπολη ἢ κοσμοπόλη, ἄνθρωποι πού θεωροῦνται ἢ ἀντιμετωπίζονται ὡς ἐξανδραποδισμένοι ἀπὸ τὴν ἀποθήκευση στοὺς χώρους τῆς σύγχρονης στεγαστικῆς (πού ἀντικατέστησε τὴν ἀρχιτεκτονικὴ ὡς τέχνη), πού τοὺς θέλουν στρατευμένους μαζικά καὶ ἀνώνυμα στό κόμμα ἢ σέ ταξικὲς παρατάξεις γιὰ τὴ διεκδίκηση ἀτομικῶν δικαιωμάτων εὐημερίας (δηλαδή στεγανῆς μοναξιᾶς), ἄνθρωποι μονοδιάστατοι, μὲ σκέψη καὶ κρίση φορμαρισμένη ἀπὸ τὰ μέσα μαζικῆς ἐνημερώσεως καὶ ψυχαγωγίας τοῦ κοινού. Κάθε φάση τῆς ζωῆς αὐτῶν τῶν μαζῶν, ἐπομένως καὶ ἡ πολιτικὴ τους ζωὴ, ρυθμίζεται ὀρθολογιστικά, πέρα ἀπὸ κάθε ἐννοια πού ἔχει σχέση μὲ τό πρόσωπο, τὴν ἀγαπητικὴ κοινωνία καὶ τὴν ἐλευθερία του.

Ἡ Ἐκκλησία, ὡστόσο, δὲν μένει ἀμέτοχη στὴ ζωὴ τοῦ κόσμου, τὴν ἱστορικὴ καὶ κοινωνικὴ πραγματικότητα, ἀδιάφορη μπροστὰ στὰ ὑποκατάστατα τοῦ πολιτισμικοῦ βίου, στήν κοινωνικὴ ἀδικία, στὴ βία καὶ στήν καταπίεση, στό βασανισμό ἀνθρώπου ἀπὸ ἄνθρωπο. Ἡ ἀνάμιξη τῆς Ἐκκλησίας στὰ διάφορα προβλήματα εἶναι οὐσιαστικὰ δραστηκὴ καὶ ριζοσπαστικὴ, ὅταν πραγματοποιεῖται στό ἐπίπεδο τῶν κριτηρίων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀλήθειας καὶ ὄχι στό ἐπίπεδο τῶν κριτηρίων τοῦ κόσμου. Καὶ πῶς ἀναλυτικά: Ἡ Ἐκκλησία εἶναι «ἐν τῷ κόσμῳ», χωρὶς νὰ εἶναι «ἐκ τοῦ κόσμου». Ὁ βασικός της ρόλος, ἡ ἴδια ἡ ἀλήθεια καὶ ὑπόστασή της εἶναι νὰ συνεχίσει μέσα στήν Ἱστορία τό ἔργο τοῦ Χριστοῦ, νὰ

«λύση τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου», νὰ ἐλευθερώσει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν τυραννία τῆς ἀντικειμενικότητας. Γιατὶ ἀντικειμενικότητα σημαίνει τὸν ἄνθρωπο ἄτομο, ἀπρόσωπη βιολογικὴ καὶ κοινωνικὴ μονάδα, σημαίνει τὴν κυριαρχία τῆς ἀπρόσωπης φύσης πάνω στὴ μοναδικότητα καὶ ἀνομοιότητα τοῦ κάθε ἀνθρώπινου προσώπου. Ἡ Ἐκκλησία καλεῖ τὸν ἄνθρωπο στὴν «κατὰ φύσιν» ἀλήθειά του, πού εἶναι ἡ κοινωνία τῶν προσώπων, ἡ προτεραιότητα τῆς ἀγαπητικῆς σχέσης. Ἡ πτώση τοῦ ἀνθρώπου, τό κέντρο τῆς ἀμαρτίας του, εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἄρνηση τῆς προσωπικῆς σχέσης καὶ κοινωνίας, ἡ διεκδίκηση τῆς ἀτομικῆς κατοχύρωσης καὶ αὐταρέσκειας, πού ἀντικειμενοποιεῖ τὸν συνάνθρωπο καὶ σχηματοποιεῖ τὴ ζωὴ. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ ριζικὴ ἄρνηση τῆς ἀντικειμενοποιημένης ζωῆς καὶ τῆς αὐτονομημένης ἀτομικότητας. Ἡ ἀλήθεια της εἶναι μιὰ προσωπικὴ εὐρεση, μέσα ἀπὸ τὴ σχέση μὲ τό Γεγονός τῆς σωτηρίας, καὶ ἡ ζωὴ της εἶναι προσωπικὴ μετοχὴ στήν κοινωνία τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος, στήν ἀπογραφή τῶν Ἁγίων. Γι' αὐτό ὄχι μόνο τό ἔργο της ἀλλοτριώνεται οὐσιαστικά, ὅταν ἐρμηνευθεῖ πρωταρχικά σὰν ἀντικειμενικὴ δραστηριότητα, ὅπως ἐπιχειρεῖται, ἀλλὰ ἀναιρεῖται στήν περίπτωση αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ ὑπόστασή της καὶ ἡ ἀλήθεια της. Ἡ εὐχαριστιακὴ ὑπόσταση τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ δυναμικὴ πραγμάτωση τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, καὶ «ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔρχεται μετὰ παρατηρήσεως, οὐδέ ἐροῦσιν ἰδοῦ ὧδε ἢ ἰδοῦ ἐκεῖ».

Ὁ ἄνθρωπος προσεγγίζει ἐμπειρικὰ τὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ στὴ μορφὴ κάποιας συγκεκριμένης τοπικῆς Ἐκκλησίας καὶ κατ' ἐπέκταση τῆς Ἐνορίας. Ἡ Ἐκκλησία, καὶ κατ' ἐπέκταση ἡ Ἐνορία-, «ὁ λαός τοῦ Θεοῦ», κατὰ τὸν Μακρυγιάννη, «τό ἔθνος ἅγιον», κατὰ τὸν Ἀπόστολο Πέτρο, ἐκεῖ πού ἐναποθέτει τὴν ὑπαρξή του, τὴν ἐλπίδα του καὶ ἀκουμπάει ὅλο του τό βίον ὁ Ἕλληνας, δὲν εἶναι θρησκευτικὴ συνάθροιση. Ἡ Ἐνορία ἀποτελεῖ τό κύτταρο τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι ἡ ἴδια ἡ Ἐκκλησία σέ μικρογραφία. Ἐδῶ τελεσιουργεῖται ἡ διακονία τῆς καταλλαγῆς, κηρῦσσεται καὶ λατρεύεται ὁ Χριστός. Καὶ ὅπου ὁ Χριστός εἶναι παρὼν καὶ τό πλῆθος τῶν πιστῶν μαζί Του, ἐκεῖ ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία. Ἡ ἐνότητα πού βιώνουμε μέσα στήν Ἐκκλησία εἶναι ζήτημα πίστεως καὶ ἀποτελεῖ φυσικὸ κατηγόρημά της. Ἡ ἐνότητα δὲν εἶναι κοινωνικὸ

γεγονός αλλά όντολογικό και τό πρότυπό της είναι ή ένότητα τής 'Αγίας Τριάδος, είναι ή πραγματικότητα πού δημιουργεί ή αγάπη του Θεού μέ τή φανέρωση του Χριστού. Η ένότητα δέν δημιουργείται από τούς ανθρώπους αλλά προσφέρεται ως δωρεά του Θεού έν Χριστώ, για να βιωθει μέ τή Χάρη του Πνεύματος. Και στό μέτρο πού ζοῦμε τήν ένότητα τής 'Εκκλησίας βρίσκουμε τήν σωτηρία και τόν άγιασμό μας. "Όποιος δέν τηρεί τήν εκκλησιαστική ένότητα, λέγει ό άγιος Κυπριανός, δέν τηρεί τόν νόμο του Θεού, δέν τηρεί τήν πίστη του Πατρός και του Υίου, δέν κρατεί τή ζωή και τή σωτηρία.

Άλλά πώς να κατανοήσει κάποιος, μέ τίς σημερινές φόρμουλες τής δυτικής κοινωνιολογίας, τή ζωή τής Ένορίας, τήν εκκλησιολογική της διάσταση, τόν ευεργετικό της ρόλο; Η ουσιαστική συμμετοχή του Λαού του Θεού στην ένοριακή ζωή και δράση, ή πολυσυλλεκτικότητα πού παρουσιάζει, εκφράζει ακριβώς, μέσα στον σύγχρονο πολιτισμό και στον πλαστό όρθολογισμό του κόσμου, τήν έσωτερική διάθεση του ανθρώπου να ζήσει τήν Ευχαριστία ως σύναξη τής έν Χριστώ οικογένειάς του, ως μετοχή στο θάνατο και στην Άνάσταση του Χριστού, «προσκατερών τή διδαχή και τή κοινωνία, τή κλάσει του άρτου και ταϊς προσευχαϊς»¹, να καλλιεργήσει τήν αυτοσυνειδησία του, τήν αίσθηση ταυτότητάς του, να εκπληρώσει τή δυνατότητα του ως πρόσωπο και να αποκτήσει μιά αίσθηση ύπευθυνότητας. Για τούς λόγους αυτούς ή έννοια τής Ένορίας, τής ευχαριστιακής κοινότητας, δέν αναλύεται ούτε κοινωνιολογικά ούτε πολιτειολογικά, όπως στις ήμέρες μας άπλουστευτικά και άνορθόδοξα επιχειρείται, μέ άφορητή τό θέμα τής άναγραφής ή μή του θρησκευματος στις ταυτότητες των Έλλήνων πολιτών.

Χαράξαμε τίς γραμμές αυτές μέ άφορητή τόν βαθύ προβληματισμό μας για τό ανακύψαν θέμα των ταυτοτήτων, ένα θέμα πού υποτίθεται ότι προέκυψε στο όνομα του εκσυγχρονισμού και τής προόδου. Άλλο όμως εκσυγχρονισμός και άλλο παγκοσμιοποίηση, και μάλιστα μέ συγκεκριμένο προσανατολισμό, πού οδηγεί σε μιά προοδευτικιστική ύπνωση και έναν ύφέρποντα φασισμό, πού μας υποχρεώνουν νομοτελειακά ή μοιρολατρικά να άποδεχθοῦμε, κι ως

1. Πράξ. 2,42

μή συμφωνοῦμε, πληρώνοντας έτσι ακριβό τίμημα στην ανθρωπιά, στην ποιότητα τής ζωής μας και στο νόημα τής ύπαρξής μας. Άς θυμηθοῦμε εδώ τό λόγο του ποιητή:

Για να δημιουργήσουμε μιά τόσο δά μικρή αλήθεια
Τάχα χρειαζόμαστε τόσο μεγάλο κόπο και ιδρωκόπημα;
Τρελός είναι όποιος σκίζεται έτσι άλύπητα
Έμεις δημιουργοῦμε άπλά: μέ άπόφαση του κόμματος
Κι εκείνων πού τολμάνε να άμφιβάλλουν
Τούς κοπανάμε τό καύκαλο στα γρηγορά²

Η άγωνία και ό άγώνας: Να μή γίνουμε ένας λαός δίχως πρόσωπο ή μέ ένα πρόσωπο ξεχασμένο, πού θά μορφάζει όδυνηρά πίσω από τή μάσκα του παγκοσμιοποιημένου ανθρώπου. Να μή νεκρωθει ή σάρκα του τόπου, ή αλήθεια και ή αυτοσυνειδησία του. Και ό άγώνας αυτός δέν γίνεται μέ κοινωνικοπολιτικές ξενόφερτες θεωρίες και οικονομική ανάπτυξη, μέ αντικειμενικές άποφάσεις και λήψεις θέσεων, αλλά μέ τήν αλήθεια. Πραγματοποιείται πάντοτε μέ τά δήματα των προσώπων, μέ τό μέτρο τής ζωής των Άγίων, μέ μοναδικό στόχο όχι τή βελτίωση τής άτομικής ευημερίας, αλλά τή φανέρωση του έσχατολογικού «τέλους» τής Ιστορίας, τήν άποκάλυψη τής αλήθειας του ανθρώπου, πού είναι εικόνα και δόξα του Θεού. Και ή ελληνική αλήθεια, αυτή πού δέν μπορεί να αντικειμενοποιηθει στο γεωγραφικό χάρτη και να έγκλωβισθει σε άποφάσεις οποιασδήποτε Άρχής και Έξουσίας, ή μόνη πού μπορεί να θεμελιώσει αυθεντικές λύσεις ζωής, στο χώρο τής πολιτικής και σε κάθε χώρο του έθνικού βίου, αυτή μένει ακόμα χωρίς να έχει άποκρυπτογραφηθει, σιωπηλή μαρτυρία σαρκωμένη στους αρχαίους ναούς, στα βυζαντινά κτίσματα και στην όρθόδοξη τέχνη, στα κείμενα των Πατέρων τής Έκκλησίας, στο Σταυρό και στην Άνάσταση, στη Θεία Λειτουργία. Κοιτολογίς, σε όλες αυτές τίς περιοχές και πραγματικότητες πού για τή σύγχρονη πολιτική νοοτροπία δέν αντιπροσωπεύουν παρά μιά επικίνδυνη ούτοπία. Όπωσδήποτε επικίνδυνη. Πρέπει να είναι πολύ αληθινή μιά ούτοπία για να είναι επικίνδυνη.

2. Bertold Brecht (1898-1956)

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΔΙΕΝΕΞΗ: ΑΣΦΥΕΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΣΑ*

*Τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Νικολάου Χατζηνικολάου,
Προέδρου Εἰδικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Βιοθικῆς*

Ἐκκλησία καί λαοσυνάξεις.

«Ἐκκλησία» στή σύγχρονη διάλεκτο θά πεῖ λαοσύναξη. Ἐμεῖς αὐτό κάνουμε κάθε μέρα καί κάθε Κυριακή μαζεύομαστε ὡς λαός τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι καί τώρα μέ τόλμη, παρησία καί καθαρότητα φανερά εἶπαμε αὐτό πού πιστεύουμε, δημόσια δείξαμε αὐτό πού εἴμαστε, πόσοι εἴμαστε, ποιοί εἴμαστε. Τίποτα δέν κρύψαμε. Ἡ Ἐκκλησία δέν ἐκφράζεται μόνον προσευχομένη ἀλλά καί συναγομένη. Πολύ ἐπιτυχῶς ὀνόμασε «συνάξεις» τῶν πιστῶν τίς τελευταῖες συναθροίσεις. Ἀπλά ἔγιναν σέ ἀνοιχτό χῶρο.

Μᾶς ἀμφισβητοῦν τόν ἀριθμό, τήν ποιότητα, τήν δυνατότητα. Ἀκούσαμε νούμερα πού μᾶς μπέρδεψαν. Εἶπαμε, λοιπόν, νά βρεθοῦμε, γιά νά μετρηθοῦμε, ὄχι νά ἀναμετρηθοῦμε-, νά δοῦμε πόσοι εἴμαστε τελικά. Μᾶς μέτρησαν τά κανάλια, τά ἐλικόπτερα, οἱ πολιτικοί, οἱ λεγόμενοι «εἰδικοί» καί μᾶς εἶπαν ὅτι ἤμασταν 70.000 στή Θεσσαλονίκη (στήν ἀρχή ἤμασταν 25.000, μετά γίναμε περισσότεροι) καί 100.000 στήν Ἀθήνα (τόσους μέτρησε ἡ Αστυνομία. Ἀντί νά μᾶς φυλάγουν, μᾶς μετροῦσαν!). Ὄντως «μικρό ποίμνιο»!

Τό ἐρώτημα, βέβαια, αἰωρεῖται: Ἄν γιά τούς ἀσήμαντους ἀριθμούς μας ἀντιδρῶν ἔτσι, τί θά ἔκαναν ἂν ἤμασταν 300.000

*ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ, 16.7.2000

στή Θεσσαλονίκη και 500.000 στην Αθήνα; Γιατί δεν μάς αγνόησαν; Δεν θά ήταν καλύτερα; Γιατί τόσα κανάλια; Γιατί τόσα δημοσιεύματα; Γιατί τόση φασαρία; Αυτόι τελικά διεφήμισαν τή λαοσύναξη. Η απάντηση είναι αυτονόητη. Δεν μποροῦν νά κοροϊδέψουν οὔτε τόν λαό οὔτε και τόν εαυτό τους! Γι' αυτό και προτιμοῦν νά κοροϊδέψουν τούς ἀριθμούς.

Τελικά οἱ λαοσυνάξεις δέν ήταν πολιτικές διαμαρτυρίες. Ήταν πνευματικές ἐκφράσεις τῆς ἐκκλησιαστικῆς βούλησης κλήρου και λαοῦ μέ πολιτιστική εὐγένεια και κοινωνικά κατανοητό τρόπο, μέ σύνθεση και πολυσυλλεκτικότητα. Αυτό γιατί είναι πολιτικό; Γιατί ἐνοχλεῖ; Μήπως, γιατί ἀπέδειξαν ὅτι Ἐκκλησία δέν είναι μόνον οἱ ἀποφάσεις τῆς Ἱεραρχίας, ἀλλά κυρίως ἡ συνείδηση ὅτι ἡ πίστη είναι πράγματι ἀνεξίτηλα γραμμένη στήν Ἑλληνική ταυτότητα και φανέρωσαν τήν ταυτότητα αὐτῶν πού μάς κυβερνοῦν; Μά αυτό τό ὁμολόγησαν και οἱ ψηφοφόροι τους. Η πολιτική τους δέν στηρίζεται στόν λαό, ἀλλά στήν διαστική ἐπερώτηση μιᾶς Βουλευτοῦ. Είναι πλέον βέβαιο· οἱ ἄνθρωποι πού μάς κυβερνοῦν δέν κυβερνοῦν μέ τόν λαό· δέν τούς ἐνδιαφέρει ἡ βούληση και ἡ κρίση τοῦ 85%, ἐνῶ ἐξέλεγησαν ἀπό τό 43,79% κυβερνοῦν μέ τό κόμμα τοῦ 3,20%.

Ἡ ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας ξαναεκδόθηκε. Ἡ ταυτότητα τοῦ λαοῦ ἀνανεώθηκε. Τό θρήσκευμα ξαναγράφηκε πιά ἔντονα αὐτή τή φορά. Οἱ λαοσυνάξεις δέν είναι πλέον μοιραῖο κακό, ἀλλά ἀποτελοῦν μιά σύγχρονη ἐκφραση μαρτυρίας στόν κόσμο μας, μιά καινούργια εὐλογία στόν τόπο μας. Ἴσως θά ἔπρεπε νά βρῖσκουμε αἰτίες νά τίς ἐπαναλαμβάνουμε.

Πολιτικός και ἐκκλησιαστικός λόγος.

Ἰσχυρίζονται πῶς ὁ ἐκκλησιαστικός λόγος ἐμφανίζει πολιτικό χαρακτήρα. Τί κακό ἔχει ὁ πολιτικός χαρακτήρας; Ἄν ὄντως είναι κάτι κακό, τότε γιατί αὐτοἱ ἀρέσκονται νά τόν ὑπηρετοῦν; Μήπως στή δημοκρατία τους θέλουν μόνον αὐτοἱ νά μιλοῦν; Στήν «κοινωνία τῶν πολιτῶν», πού θέλουν νά φτιάξουν γιά μάς, κάθε τι πού ἐκπροσωπεῖ τήν βούληση συνόλου ἀνθρώπων δέν είναι φυσικό νά ἔχει και πολιτικό χαρακτήρα; Ὄταν ἡ κυβέρνηση ἐφαρμόζει ἐκκλησιαστική ἢ κοινωνική πολιτική, τί περιμένει, ἡ Ἐκκλησία νά μήν ἔχει λόγο σ' αὐτήν;

Ποτέ δέν ὑπῆρξε τέτοια δίψα γιά πνευματικό λόγο και τόση ἀποστροφή στόν πολιτικό ἀπό τούς πολιτικούς.

Μιλᾶμε τήν ἐκκλησιαστική γλώσσα, μάς λένε πῶς δέν καταλαβαίνουν τί λέμε και πρέπει νά ἀλλάξουμε διάλεκτο ἢ νά σιωποῦμε. Μιλᾶμε τήν γλώσσα τους και μάς λένε πῶς πολιτικολογοῦμε. «Στά καλάθια δέν χωροῦν, στά κοφίνια περισσεύουν», λέει ὁ δυστυχῆς μας σοφός λαός. Τελικά μάς θέλουν μέ στόμα ὄχι ὅμως και μέ λόγο.

Ἄς μάθουν ὅτι στίς μέρες μας ὁ πνευματικός λόγος ἔχει πολιτική μορφή ἐνίοτε και πολιτικές συνέπειες πάντοτε.

Και τί παράξενο! Ἐνῶ ἀρνοῦνται σέ μάς τόν λεγόμενο πολιτικό λόγο, αὐτοἱ προσφάτως ἀρχισαν νά μάς προσφέρουν και ἐκκλησιαστικό, μάλιστα ποιμαντικό λόγο. Ὁ πρόεδρος τῆς Βουλῆς, τήν ἡμέρα τῆς λαοσυνάξεως στή Θεσσαλονίκη, συμβούλευε τούς πιστούς τί πρέπει νά κάνουν και πῶς νά μήν παρασυρθοῦν στήν πίστη τους ἀπό τήν ...Ἐκκλησία! Αυτό δέν ἔχει ξαναγίνει.

Ὄταν ὅμως ἐμφανίζεται ὁ πρόεδρος τῆς Βουλῆς μέ ὕφος γηραλέου ἱεροκήρυκα τῆς παλιᾶς ἐποχῆς, τήν στιγμή πού ὁ Ἀρχιεπίσκοπος παρεμβαίνει μέ νεανική φρεσκάδα, ἔ! τότε ἔχουμε πρόβλημα μέ τήν ἐννοια τοῦ «προοδευτικοῦ» πολιτικοῦ και δικαιολογημένα τοῦ πολιτικοῦ λόγου. Γι' αυτό και τᾶβαλαν μέ τόν Ἀρχιεπίσκοπο. Τούς προέκλυσε ἀνέλπιστα πολὺς!

Οἱ λαοσυνάξεις ἀπέδειξαν ὅτι ἡ φωνή τοῦ Χριστόδουλου δέν είναι ἡ φωνή ἐνός ἰδιόρρυθμου χαρισματικοῦ προσώπου, ἀλλά είναι ἡ φωνή τοῦ Ἀρχιεπισκόπου. Και ἡ φωνή τοῦ Ἀρχιεπισκόπου δέν είναι ἡ φωνή ἐνός κοσμικοῦ ἡγέτη, ἀλλά είναι ἡ φωνή τῆς Ἐκκλησίας ὁλόκληρης. Και ἡ φωνή τῆς Ἐκκλησίας δέν είναι ἡ φωνή μιᾶς περιθωριακῆς ὁμάδος· είναι ἡ κραυγή τῆς συνειδήσεως τοῦ πιστοῦ λαοῦ. Και ἡ κραυγή τοῦ πιστοῦ λαοῦ δέν είναι μιά συνηθισμένη διαμαρτυρία· είναι ἡ ἀνάσα τοῦ ἔθνους, ὁ ἀναστεναγμός τῆς ἱστορίας, ἡ οὐσία τῆς ταυτότητός μας. Ἡ κραυγή τοῦ λαοῦ είναι τελικά ἡ φωνή τοῦ Θεοῦ.

Αἷτια και συνέπειες.

Ἦδη δημιουργήθη μιά λογική και ἐπιβλήθηκε μιά διάλεκτος ὅπου ἡ Ἐκκλησία μᾶς και ἡ Κυβέρνησή μας δέν είναι «μας»,

είναι «αὐτοί». Ἡ ἀντίθεση στὸν Ἀρχιεπίσκοπο πόλωσε τὸν λαὸ καὶ φανέρωσε τὴν ὕβρι κατὰ τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ ἐλπίδα πᾶει νὰ γίνῃ ἀπειλή ἀπὸ δύναμη συνοχῆς αἰτία διχασμοῦ. Ἡ Κυβέρνηση ἀπὸ ἐγγύηση σταθερότητος μεταβάλλεται σὲ ἀπογοήτευση ἀναξιοπιστίας. Θὰ ζήσουμε σάν πολῖτες χωρὶς τὴ ζεστασιά τῆς Ἐκκλησίας καὶ σάν πιστοὶ ἀπροστάτευτοι ἀπὸ τίς κυβερνητικὲς ἐπιλογές. Τὸ κακὸ ἤδη ἄρχισε. Ἡ πολιτικὴ τῆς Κυβέρνησης ἔδειξε τίς προθέσεις της. Ἡ ὅλη κατάσταση τραυμάτισε θανάσιμα μὲν τὴν ἀξιοπιστία τῆς Κυβέρνησης καίρια δὲ τὸν σεβασμὸ πρὸς τὴν Ἐκκλησία. Ἀλήθεια ποιὸς φταίει γι' αὐτό; Ἡ λαοσύναξη τῆς Ἐκκλησίας ἢ ἡ ἀνακολουθία τῆς Κυβέρνησης;

Τὸ θέμα σίγουρα δὲν εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ ἐνὸς ἀμφισβητούμενου νόμου στὸν νόμιμα... παράνομο τρόπο μας ἀπὸ τοὺς ἐπιστήμονες τῆς παρανομίας. Οὔτε πάλι ἡ παρουσία πολιτικῆς ἔκφρασης στὴν Ἐκκλησία. Εἶναι ἡ ἀπουσία κοινωνικῆς εὐαισθησίας, ιστορικῆς γνώσης, ἐθνικοῦ ὁράματος, πνευματικοῦ προσανατολισμοῦ ἀπὸ τὴν σημερινὴ πολιτικὴ ἡγεσία.

Προφανὴς διέξοδος.

Αὐτοὶ πού προφασίζονται τίς θρησκευτικὲς ἐλευθερίες καὶ ὑπερασπίζονται τίς μειονότητες αὐτοὶ διαμαρτύρονται πού ἡ ἐμφάνιση τῆς Ἱεραρχίας μᾶς ἐξέθεσε διεθνῶς ὡς «χώρα μουλάδων». Ἀκόμη καὶ νὰ μᾶς βλέπουν ντρέπονται! Ἀλλὰ γιατί; εἶναι τόσο κακὸ νὰ εἶναι κανεὶς μουλάς; Φαίνεται πὼς αὐτοὶ πού κτίζουν τὰ τζαμιά δὲν βρίζουν ἐμᾶς, ἔχουν πρόβλημα μὲ τοὺς μουλάδες.

Παρουσιάζουν εἰρωνικά γιὰ τὴν Ἐκκλησία καὶ ἐξευτελιστικά, γι' αὐτούς, τοὺς περιθωριακοὺς, ἀρρώστους καὶ προβληματικούς ἀνθρώπους, γιὰ νὰ καταδείξουν τὸ φτωχὸ δῆθεν περιεχόμενό της. Μά οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ εἶναι τὸ καμᾶρι τῆς Ἐκκλησίας· ἡ τιμὴ, ἡ δόξα καὶ ὁ πλοῦτος της. Αὐτούς πού ἀπορρίπτει τελικὰ ἡ κοινωνία, αὐτούς τοὺς περιμαζεύει ἡ Ἐκκλησία. Ἡ Ἐκκλησία ἔχει καὶ μορφωμένους καὶ ἀπλούς· καὶ ὑγιεῖς καὶ ἀρρώστους· καὶ πλούσιους καὶ φτωχοὺς· καὶ νέους καὶ ἡλικιωμένους· καὶ σημερινούς φίλους καὶ παλιούς διῶκτες. Μήπως τελικὰ αὐτοὶ πού ἐπικαλοῦνται τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα προστατεύουν τὸ δικό τους δικαίωμα νὰ εἶναι ρατσιστές;

Ὁ λαὸς μας ὁμως πιστεύει καὶ μάλιστα βαθειά. Μέσα ἀπὸ τοὺς ἀπλοϊκοὺς τύπους, τὸ ξωκκλήσι, τὸ πανηγύρι, τὸ προσκύνημα, τὰ ἔθιμα, τίς παροιμίες, τὴν παράδοση, τὴν θρησκευτικὴ ἀργία, τὴν πίστη τοῦ ἀπλοῦ ἀνθρώπου, τὴν ταπείνωση καὶ τὸ μεγαλεῖο τοῦ παλιοῦ, συναντᾷ ἢ ἑλληνικὴ καρδιά τὴν ἐπαλήθευση τοῦ μυστηρίου καὶ τοῦ θαύματος, τὴν ἐπιβεβαίωση τῆς φιλοκαλικῆς παράδοσης, τῆς πατερικῆς θεολογίας, τὴν ἀληθινότητα καὶ ὁμορφιὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνολογίας. Αὐτὸς ὁ λαὸς, αὐτὸ τὸ φρόνημα, αὐτὸ τὸ παρελθόν, αὐτὸ τὸ δρᾶμα, αὐτὴ ἡ δυναμικὴ ἀποτελοῦν τὴν παρουσία τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὰ ἀποτελοῦν καὶ τὴν οὐσία τοῦ ἔθνους μας. Αὐτὰ συνθέτουν καὶ τὴ μαρτυρία μας στὸν σύγχρονο κόσμο.

Εἶναι καιρὸς νὰ ἡσυχάσουμε. Ἄν τὸ σφᾶγμα τῆς Ἐκκλησίας ἦταν πού ἔκανε τὴ λαοσύναξη, τὸ μεγαλύτερο τῆς πολιτείας εἶναι πού δὲν ἔκανε τὴ δική της. Ἄς τὸ διορθώσουμε. Τὸ θέμα μπορεῖ νὰ λήξει ἄμεσα ἂν ἡ Κυβέρνηση καὶ ὅλοι οἱ ὀπαδοὶ τῆς πολιτικῆς της διοργανώσουν ἓνα «παλλαϊκὸ» συλλαλητήριον στὸν ἴδιο χῶρον. Δὲν χρειάζεται στὴ Θεσσαλονίκη. Ἀρκεῖ ἡ Ἀθήνα. Καὶ χρήματα ὑπάρχουν καὶ τεχνικὴ ὑποδομὴ διαθέσιμη καὶ μέσα νὰ τὸ διαφημίσουν ἔχουν καὶ τὴν εὐλογία πλέον τῆς Ἐκκλησίας, ἂν ἐπιθυμοῦν, μποροῦν νὰ ἐξασφαλίσουν καὶ ἄτομα νὰ τὸ ὀργανώσουν θὰ βρεθοῦν. Ἀπλὰ θὰ δυσκολευτοῦν νὰ βροῦν ἀνθρώπους νὰ τὸ παρακολουθήσουν. Γιατί ἔχουν αὐτούς πού τοὺς ἐκπροσωποῦν, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχουν αὐτοὶ πού τοὺς πιστεύουν!

ΑΠΟΚΡΥΠΤΟΓΡΑΦΗΣΗ
τοῦ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΥ ΓΟΝΙΔΙΩΜΑΤΟΣ*

Τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Νικολάου Χατζηνικολάου

Κάποιοι θεωροῦν πῶς ἡ θρησκευτική παράδοσή μας ἦταν ἓνα ἀναγκαῖο κακό. Κάποιοι ἄλλοι θέλουν νά τήν ἀποβάλουν σάν σιχαμερό ροῦχο. Κάποιοι τρίτοι ἀδιαφοροῦν. Οἱ ξένοι δέν μᾶς καταλαβαίνουν· περιμένουν ἐμεῖς νά τούς ποῦμε τί τελικά εἶναι, ποιοί εἴμαστε. Ὁ λαός στόν ὁποῖο ἀπευθύνεται ἡ Ἐκκλησία πιστεύει πῶς ἀποτελεῖ τό πρὸς ἀποκρυπογράφηση γονιδίωμά του, τό βαθύτερο γενετικό ὑλικό του.

Ἡ πίστη εἶναι πολύ βαθειά μέσα στόν ἄνθρωπο. Εἶναι τόσο ἰσχυρή πού μπορεῖ νά συγχωρεῖ τίς παραβάσεις τῶν κληρικῶν καί τήν ἀσυνέπειά τους, νά ἀψηφᾷ τίς ἐξαγγελίες τῶν πολιτικῶν, νά ἀγνοεῖ τά προσωπικά συμφέροντα, νά ξεπερνᾷ τούς φόβους, νά μὴν ἔχει δουλεία στήν κοινή λογική, νά παρακάμπτει τούς πατημένους δρόμους. Ὁ κόσμος δέν ἔχει λόγο νά ταλαιπωρεῖται δίχως αἰτία γιά τόν ὁποιονδήποτε Χριστόδουλο. Ἀπλά ἀκολουθεῖ ὅποιον τοῦ δίνει ἐλπίδα. Αὐτήν τήν ἐλπίδα στόν πόνο, τό ἀδιέξοδο, τό ἄγνωστο, τόν κοινωνικό παραλογισμό, τήν ἀδικία προσφέρει ἡ Ἐκκλησία.

Ἀπό τίς κοινωνικές ἀδικίες, ἂν δέν μπορέσει νά μᾶς σώσει ἡ Κυβέρνηση, ἴσως μᾶς παρηγορήσει ἡ ἀντιπολίτευση μέ τίς ὑποσχέσεις της. Ἀπό τά οικονομικά προβλήματα ἴσως μᾶς ἀνακουφίσουν

*ΕΘΝΟΣ, 17.7.2000

κάποιοι συνάνθρωποι ή κάποια ρουσφέτια. Ποιός Υπουργός Αιγαίου θά μάς λυτρώσει από τό πέλαγος τής απειλής ή τής έμπειρίας του θανάτου; Ποιά Υπουργός Έσωτερικών θά μάς συμπαρασταθεί στά έσωτερικά μας δράματα και τούς προσωπικούς διχασμούς; Ποιός Πρόεδρος τής Βουλής θά ενεργοποιήσει τήν άνίκανη βούληση και θά απαντήσει στα άναπάντητα διλήμματα μας; ποιός Πρωθυπουργός θά αντιπροτείνει λύση στή διαπίστωση τής ψευτιās του άνθρώπου και στήν άνεπάρκεια τής παχειās λογικής; Ποιά Κυβέρνηση, ποιά φιλοσοφία, ποιά νομική διάταξη θα τολμήσει νά διορθώσει τά... λάθη αυτου του κόσμου, τήν τρέλλα αυτης τής ζωής;

Αυτός είναι, 2000 χρόνια τώρα, ο ρόλος τής Έκκλησίας: ταπεινά νά διορθώνει τά... «λάθη του Θεου». Μόνον αυτη τολμά και μπορεί νά κάνει κάτι τέτοιο. Αυτό που δεν μπορεί εύκολα νά κάνει είναι νά διορθώνει τά λάθη των πολιτικων. Σ' αυτό ίσως δυσκολεύεται και ο Θεός!

Αυτό τό λάθος έγινε στις μέρες μας. Οι ισχυροί ασέβησαν στην τελευταία έλπίδα του κοσμάκη. Βγήκε ή Έκκλησία στο προσκήνιο και αντί νά σταυροκοπηθουν, φοβήθηκαν. Αντί νά τήν δουν σαν παρηγοριά, τήν αντίκρουσαν σαν απειλή. Αντί νά συνειδηθουν, ακούραστοι αυτοί στις παραποιήσεις τής αλήθειας, μάς κούρασαν με τήν υπομονή του παραλογισμού τους.

Συνεχως ακούγονται διαμαρτυρίες ότι ή Έκκλησία φοβάται και γι' αυτό γεννά φόβους. Τι άδικο! Είναι ίσως ή πρώτη φορά στην σύγχρονη ιστορία που έχουμε μία άφοβη, έλεύθερη και χαρούμενη εκκλησιαστική παρουσία. Και ίσως γι' αυτό θρυσκόμαστε στο άπίστευτο θέαμα μιας κατατρομαγμένης αλλά πεισματάρας και προκλητικής πολιτείας.

Ταράχθηκαν που ο Αρχιεπίσκοπος υπερέβη τά συνηθισμένα και «προκάλεσε» τούς νόμους. Μά ή Έκκλησία μας πρώτα τούς δικούς της νόμους παραβαίνει. Τό μεγαλειο της είναι ότι μπορεί νά υποκαθιστά τον νόμο με τή σύγγνωμη, τήν ασφάλεια με τό ρίσκο, τή λογική με τό μυστήριο, τον συντηρητισμό με τό απρόβλεπτο, τή δικαιοσύνη με τό έλεος, τον εύσεβοφανή κονφορμισμό με τήν ασάφεια του βιωματικού πλουραλισμού, τούς δικαίους με τούς ληστες και τις πόρνες, τούς εύλαβεϊς με τούς καλούς διώκτες.

Μπροστά στην αγάπη υποχωρεί κάθε νόμος και κάθε έντολή.

«Δικαίω νόμος ου κείται». Γι' αυτό και πρώτη απ' όλους συχνά αυτη παραβαίνει τούς κανόνες της. Τους θεωρεί «πηδάλιο» της και όμως είναι έτοιμη νά τούς καταργήσει, όταν χρειάζεται. Σέβεται τήν Κυβέρνηση και τολμά νά τής αντιταχθεί. Υπηρετεί τον λαό και δεν τήν ενδιαφέρει τό πλήθος. Λαοσυνάξεις κάνει, αλλά πρόσωπα καλλιεργεί. Πολιτικό λόγο βγάξει, αλλά πνευματικό μήνυμα μεταφέρει. Σέ άνθρώπους απευθύνεται, αλλά με τον Θεό επικοινωνεί.

Αν και όποτε μ' αυτό τό φρόνημα, κινείται, πάντοτε νικά. Νικά χωρίς όμως ποτέ νά έχει ήττημένους. Και γι' αυτους κάνει τον αγώνα της. Και αυτοί είναι παιδια της. Γι' αυτό και δεν έχει προσωπικά ουτε με τούς πρωθυπουργους ουτε με τούς υπουργους τής εγκόσμιας Δικαιοσύνης. Με τό ίδιο μάτι αντικρύζει τά παιδια και τούς διώκτες της, τούς πιστους και τούς άρνητες της. Είναι, είμαστε όλοι παιδια της.

Δεν ικανοποιείται ο «εγωϊσμός της με παρατήσεις υπουργων που δεν τήν πιστεύουν ή ύψηλων υπηρετων τής Δικαιοσύνης που τήν άδικουν ουτε με υποχωρήσεις πρωθυπουργων που δημόσια τήν ειρωνεύονται και άσεβουν απέναντι της. Η Έκκλησία δεν έχει εγκόσμια προοπτική ή σωματειακές φιλοδοξίες ή εγωϊστικές επιδιώξεις και εύαισθησίες. Σέ τελική άνάλυση δεν πληγώνεται από τό ψέμα των φορέων τής ενήμερωσης ουτε τραυματίζεται από τις συκοφαντίες των «ιερέων» τής λαϊκής βούλησης. Η Έκκλησία δεν ενοχλείται μεν από ό,τιδήποτε τήν προσβάλλει ως νομικό πρόσωπο ή οργανισμό, δεν μπορεί όμως με κανένα τρόπο, σιωπώντας, νά συμπράξει σε κάθε κίνηση που τής τραυματίζει τήν θεσμική υπόσταση, τήν ιστορική παρουσία, τή κοινωνική προσφορά, τό πνευματικό κϋρος και τήν ιερή άποστολή.

Νά γιατί τό εκκλησιαστικό όνομα είναι ισχυρότερο από τό πολιτικό όνομα. Νά γιατί ή ανάγκη άναγραφής του είναι όχι δικαίωμα που απορρέει από τό Σύνταγμα —ίσως και αυτό, αλλά ύπαρξιακή ανάγκη που ξεπηδάει από τό βαθύτερο χωρο τής καρδιάς. Τους πιστους δεν τούς μάζεψε ο Χριστόδουλος: τούς συγκέντρωσε ή πίστη τους, ή έλπίδα τους. Δεν πήγαν σε θρησκευτική φέεστα, αλλά σε εκκλησιαστική σύναξη. Δεν κρατούσαν τις σημαϊες τής Ελλάδος και του Βυζαντίου, αλλά έσειαν τά λάβαρα τής ταυτότητας και των όραμάτων τους. Δεν

συναντήθηκαν στην πλατεία Συντάγματος, αλλά συνήχθησαν στο ιερό της συνειδήσεώς τους. Δέν τούς ξεγέλασε ο Χριστόδουλος, αλλά τούς ενέπνευσε ο Αρχιεπίσκοπός τους. "Οποιος πολεμάει τόν Χριστόδουλο, τήν Έκκλησία πολεμάει. "Οποιος πολεμάει τήν Έκκλησία δέν προσβάλλει ένα κακοοργανωμένο και άσχημα εκπροσωπημένο σωματείο, αλλά βεβηλώνει τό ιερό της άγνωστης σ' αυτόν πίστεώς του, άσεβεί στόν ίδιο τόν έαυτό του. "Οποιος άγνοεί τόν λαό δέν περιφρονεί τούς ψηφοφόρους του, αλλά μολύνει τό νερό της ρίζας του, δαγκώνει τό στήθος της μάνας του, βεβηλώνει τό αίμα της ιστορίας του, σχίζει τό όνομα της ταυτότητός του.

«Η άπάντηση στην πρόκληση της παγκοσμιοποίησης δέν είναι μόνον ή άμυνα της έθνικης ταυτότητος, αλλά κυρίως ή αντίπρόταση της οίκουμενικότητας και καθολικότητας της Έκκλησίας σέ πνευματική βάση» αυτό είπε ο Αρχιεπίσκοπος στόν λόγο του. Πόσο δίκιο είχε ο άνθρωπος! Άπλά τόν κόσμο δέν πρέπει κάποιοι νά τόν φτιάξουν «παγκόσμιο» στά μέτρα τους. Η κοινωνία μας μπορεϊ νά βρει τήν παγκοσμιοτήτά της μέσα από τά σπλάγχνα της παράδοσής της. Η δισχιλιόχρονη έμπειρία της οίκουμενικης έκκλησιαστικης έκφρασης και αλήθειας άποτελει τήν μεγαλύτερη προσφορά της μικρης Ελλάδας στόν κόσμο. Μέσα στην άγκαλιά της όλα έχουν θέση -άκόμη και οι τολμηρότερες ιδέες και τά πιό ριψοκίνδυνα άνοιγματα-, όλα χωρούν -άκόμη και οι αντιδράσεις-, όλα είναι ικανοποιητικά -άκόμη και οι ύβρεις. Ένα μόνον δέν συγχωρεϊται: ή εγωϊστική και πείσμων έμμογή σέ στενές προσωπικές άπόψεις πού μαγικά βαφτίζονται «άπαραβίαστε συνταγματικές έπιταγές» ή «άδιαπραγμάτευτη» δήθεν «προστασία τών ανθρωπίνων δικαιωμάτων». Γιατί αυτή δέν άπεργάζεται τήν ένταξη στην παγκόσμια κοινότητα, αλλά έγγυάται τόν ύπαρκτικό έφκυλισμός μας.

Σίγουρα ή αρχαία ελληνική ιστορία και φιλοσοφία άποτελοϋν τή δόξα του λαού μας: τό παρελθόν πού μας χαρίζει καύχηση. Η Όρθόδοξη όμως χριστιανική παράδοσή μας άποτελει τό παρελθόν πού ταυτίζεται μέ τήν ζωή, τό βαθύτερο είναι μας και τήν προοπτική μας. Τό Όρθόδοξο παρελθόν μας άποτελει τό δικό μας μέλλον και τήν έλπίδα του κόσμου. Αυτό λέει ο Χριστόδουλος. Τίς

μέρες αυτές ίσως παρουσιάσθηκε ή εικόνα μιας Έκκλησίας πού αντί νά ενώνει διχάζει, αντί νά ειρηνεύει άναστατώνει, αντί μεγαλόκαρδα νά ύποχωρεϊ έπιμένει, αντί νά άναπαύει κουράζει. Αυτά για όσους δέν τήν καταλαβαίνουν. Τελικά όμως για όλους μας οι πρόσφατες έντάσεις δέν άποτελεσαν τόσο διαμαρτυρία στην Κυβέρνηση, όσο επιβεβλημένη μαρτυρία στην ιστορία και τόν κόσμο, χαρτογράφηση του έθνικου και πνευματικού μας γονιδιώματος.

Μιά ταυτότητα πού έχει τό όνομα είναι κρατική σου τήν δίνουν, για νά σου πουν ποιός είσαι. Άν έχει και τό θρήσκευμα, είναι έθνική. Τήν κρατάς, για νά λές εσύ ποιός είσαι. Η πρώτη είναι χαρτί της πολιτείας: ή δεύτερη έκφραση δική σου. Η μία δείχνει τή φωτογραφία σου ή άλλη προσδιορίζει τό γενετικό ύλικό σου.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

*Τοῦ Πρωτοπρεσβύτερου Γεωργίου Μεταλληνού,
Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου*

1. Ὁ βάνανσος τρόπος, μέ τόν ὁποῖο τέθηκε ἀπό τήν πλευρά τοῦ Κράτους τό θέμα τῆς ἀναγραφῆς ἢ ὄχι τοῦ θρησκευματος στίς νέες ταυτότητες, μετέβαλε ἕνα φαινομενικά ἀδιάφορο θέμα σέ ἐθνικό πρόβλημα, καί γιά τόν Ὁρθόδοξο Λαό μας σέ ὁμολογία Πίστεως. Διότι εἶδε νά ὑποτιμᾶται καί νά περιφρονεῖται ἡ πίστις του, πού δέν εἶναι ἕνα ἀπλό στοιχεῖο τῆς ἀτομικῆς μας ταυτότητας, ἀλλά ἀδιαφιλονίκητο συστατικό τῆς συλλογικῆς -ἐθνικῆς ταυτότητάς μας. Μόνον ἀφελεῖς ἢ συνειδητά ἀντίθεοι θά μπορούσαν νά ἐξισώσουν τήν Πίστις μας μέ τό χρῶμα τῶν ματιῶν μας ἢ τίς ἀθλητικές προτιμήσεις μας. Καί μόνον αὐτός ὁ λόγος, ὑποστηριζόμενος ἀπό ὑπεύθυνα καί κρατικά χεῖλη, φανερώνει τήν οὐσία τοῦ προβλήματος. Ἐμεῖς οἱ Ὁρθόδοξοι, δεκαετίες τώρα, χρησιμοποιοῦμε τή φράση «χριστιανός τῆς ταυτότητας», γιά νά χαρακτηρίσουμε τήν ἀπουσία σχέσης μέ τήν ἐκκλησιαστική ζωή (μυστηριακή καί λατρευτική). Τώρα ὅμως ἡ πεισματική ἐμμονή στήν ἀπάλειψη τοῦ θρησκευματος, φανερώνει τίς προθέσεις τῶν κρατούντων. Διότι ἡ ἀναφορά τοῦ θρησκευματος εἶναι ἡ κορυφή τοῦ παγόδουνου καί ἡ ἀρχή μιᾶς σειρᾶς μέτρων, πού ἀποσκοποῦν στήν ἀποσύνδεση τῆς Ὁρθοδοξίας ἀπό ὅλες τίς δομές τοῦ ἐθνικοῦ μας βίου. Καί αὐτά τά μέτρα ἔσπευσε νά ἐξαγγεῖλει ὁ κ. Ὑπουργός Δικαιοσύνης, ἀποδεικνύοντας ὅτι τά παραπάνω δέν κινοῦνται στό χῶρο τῆς φαντασίας.

2. Τό ζήτημα τῆς ἀναγραφῆς ἢ ὄχι τοῦ θρησκευματος μας στίς νέες ταυτότητες ἔφερε στήν ἐπιφάνεια τή σχέση καί σύνδεση,

ἐπί εἴκοσι αἰῶνες τώρα, τῆς Ὁρθοδοξίας μέ τό Ἔθνος μας, τήν ὁποία κάποιοι θέλουν νά ἀμφισβητήσουν. Τήν ἐνότητα αὐτή ἐπιβεβαιώνουν οἱ «Δοξολογίες» στίς Ἐθνικές Ἐορτές μας, στίς ὁποῖες μετέχει καί ἡ Πολιτεία, γιά νά εὐχαριστήσῃ τόν Τριαδικό Θεό μας γιά τήν ἀπελευθέρωση, ἀποκατάσταση ἢ σωτηρία τοῦ «εὐσεβοῦς ἡμῶν Ἔθνους». Σήμερα ὅμως κάποιοι, πού ἔχουν χάσει στήν καρδιά καί τήν ὑπαρξή τους αὐτή τή σύνδεση Πίστεως καί Πατρίδος, βιάζονται τά πράγματα, γιά νά προχωρήσουμε σέ ἓνα ἄ-θρησκο Κράτος, πού μέ τούς Νόμους τοῦ θά ἀποκόψει τό Ἔθνος μας ἀπό τήν πηγή τῆς ζωῆς καί δυνάμεις του, πού εἶναι ἡ Ὁρθόδοξη Πίστη μας. Αὐτή εἶναι ἡ ἔννοια, πού προσλαμβάνει ἡ διαδόγητη φράση «χωρισμός Ἐκκλησίας καί Πολιτείας». Διότι ὁ διοικητικός «χωρισμός» ὑπάρχει καί διασφαλίζεται μέ τούς Ἱερούς Κανόνες («ἡ παπᾶς-παπᾶς ἢ ζευγάς-ζευγάς» λέει θυμόσοφα ὁ Λαός μας), στό πνεῦμα τῆς δοκιμασμένης ἐπί αἰῶνες «συναλληλίας», συνεργασίας δηλαδή τῶν δύο Διακονιῶν τοῦ ἐθνικοῦ μας βίου (τῆς Πολιτείας καί τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας καί γενικότερα τοῦ Κλήρου), γιά τήν διακονία-ὑπηρεσία τοῦ «αὐτοκράτορος» Λαοῦ, ὅπως διεκήρυττε ὁ μέγας Ρήγας. Καί ἡ Πολιτεία ὑπηρετεῖ τόν Λαό (ὑπουργός σημαίνει ὑπρέτης, ὄχι ἄρχοντας) καί οἱ Ἐκκλησιαστικοί Ποιμένες δέν εἶναι κοσμικοί ἄρχοντες, ἀλλά διάκονοι (ὑπουργοί) τοῦ Λαοῦ μας. Τό Σύνταγμα μας, ἐξ ἄλλου, μέ τό 13ο ἄρθρο του κατοχυρώνει καί προασπίζει τή θρησκευτική ἐλευθερία, ὅποτε ὅποια ἄλλη «γνωστή» πίστη, πού δέν ὑπονομεύει τήν ὑπόσταση τοῦ Ἔθνους, εἶναι «ἐλεύθερη» καί προστατεύεται ἀπό τούς νόμους τοῦ Κράτους. Ἄλλωστε, τό πρόβλημα μέ τίς «θρησκευτικές μειονότητες» στή χώρα μας, δέν εἶναι ἡ διαφορά τους στό Θρήσκευμα πού ἐπιλέγουν, ἀλλά οἱ ἐξαρτήσεις τους ἀπό ἐξωελλαδικά Κέντρα καί οἱ ἐντολές πού παίρνουν ἀπό αὐτά.

3. Τό ἀνελεύθερο καί ἀντιδημοκρατικό μέτρο νά μήν ἔχει ὁ Ἕλληνας Ὁρθόδοξος τή δυνατότητα νά δηλωθεῖ στήν ταυτότητα ἢ σχέση του μέ τήν Ὁρθόδοξη παράδοση καί τήν Ἐκκλησία του, φανερώνει τήν ἐπιθυμία πολιτειακῶν παραγόντων –καί τήν ἐκφράζουν ἀπροκάλυπτα– νά θεωρηθεῖ ἡ Ὁρθοδοξία ἰδιωτική ὑπόθεση τοῦ Ἕλληνα πολίτη. Ἐν τούτοις τό κύριο στοιχεῖο, πού ἐκφράζει τήν ἐθνική μας ἰδιαιτερότητα, εἶναι ἡ Ὁρθοδοξία. Διότι ὁ «Καθο-

λικισμός» καί οἱ διάφοροι «Προτεσταντισμοί» εἶναι δημιουργήματα τῆς (Δυτικῆς) Εὐρώπης, πού ἔχουν εἰσαχθεῖ στήν χώρα μας, ὅπως καί ὅλες οἱ εὐρωπαϊκές πολιτικοκοινωνικές ἰδεολογίες. Τό μόνο πού διατηρεῖ τόν Ἕλληνα ὡς Ἕλληνα στήν Ἐνωμένη Εὐρώπη εἶναι ἡ Ὁρθοδοξία καί ὁ ζυμωμένος μέ αὐτήν πολιτισμός του, μέσα στόν ὁποῖο ἀναπτύσσονται καί ζοῦν καί οἱ Ἕλληνες, πού ἔχουν ὁποιαδήποτε ἄλλη πίστη. Ἐμεῖς θέλουμε νά εἴμαστε Ἕλληνες στήν Ἐνωμένη Εὐρώπη καί ὄχι ἀπλά Εὐρωπαῖοι, διότι Εὐρωπαῖοι ἡμᾶςταν, πρὶν ἀκόμη ἡ ὑπόλοιπη Εὐρώπη συνειδητοποιήσει τήν ταυτότητά της. Ἄν χαθεῖ –καί ἐκεῖ μᾶς κατευθύνουν– ἡ ἑλληνορθόδοξη ταυτότητά μας, τότε οἱ μόνοι πού θά διεκδικοῦν τελικά τό ἐλληνικό ὄνομα θά εἶναι οἱ Σκοπιανοί ὡς «Μακεδόνες», ἀπόγονοι –δήθεν– τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων!

Μέ τήν ἐπιβολή τῆς μή ἀναγραφῆς τοῦ Θρησκευματος δέν πλήττεται μόνο ἡ θρησκευτική ἐλευθερία, ἀλλά καί ἡ Ὁρθόδοξη Πίστη κηρύσσεται «ἐν διωγμῶ». Ἄν μάλιστα ἐπιβληθεῖ ἡ ἀπάλειψη καί τῆς «ἐθνικότητος», ὅπως ἐπίσημα λέγεται, τότε καταδικάζεται ὁ Ἕλληνισμός σέ πλήρη ἀποχρωματισμό καί τελικά σέ αὐτοκτονία. Διότι, ἔτσι, ἀφελληνίζεται πολιτειακά ὁ Ἕλληνας καί ἀποσυνδέεται ἀπό τά δύο συνάλληλα καί ἀλληλένδετα συστατικά τῆς ἱστορικῆς ταυτότητάς του, πού εἶναι συγχρόνως καί τά δυναμογόνα στοιχεῖα τῆς ἱστορικῆς συνέχειας καί συνοχῆς του. Ἀνεξάρτητα ἀπό τίς ἀτέλειες τῶν προσώπων καί τίς ὅποιες ἀσυνέπειές τους, τό Ἔθνος μας ὡς Ἕλληνορθόδοξο ἐπιβίωσε καί μεγαλοῦργησε, ὅπως διακήρυξε μέ στεντόρεια φωνή τόν περασμένο αἰῶνα ὁ ἐθνικός μας ἱστορικός Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος. Αὐτός καθιέρωσε τόν ὄρο «χριστιανικός Ἕλληνισμός» καί σ' αὐτή τήν ἔνωση βλέπει τόν πρωταγωνιστικό ρόλο τοῦ Ἕλληνισμοῦ στήν ἱστορία.

4. Ἡ κοσμογονική συνάντηση καί ἔνωση τοῦ Ἕλληνισμοῦ καί τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὡς πατερικῆς Ὁρθοδοξίας, ἀρχίζει ἤδη στήν Καινή Διαθήκη, μετά τήν Πεντηκοστή καί τήν ἐμφάνιση στήν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας ὡς «σώματος Χριστοῦ». Μέ μία εὐθύγραμμη κίνηση προχωρήσαμε οἱ Ἕλληνες ἀπό τήν «Ἐκκλησία τοῦ Δήμου» στήν «Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ». Ὁ Χριστός μας, πρὶν ἀπό τό Πάθος καί τήν Ἀνάστασή Του, συνδύασε τήν «ῥα» τῆς δόξας Του, δηλαδή τοῦ σταυρικοῦ Του θανάτου, μέ τήν ἐπιθυμία τῶν Ἑλλή-

νων νά Τόν γνωρίσουν. Διότι ὁ Ἑλληνισμός θά δεχθεῖ τό Εὐαγγέλιό Του, πού ὁ φαρισαϊκός Ἰουδαϊσμός ἀπέρριψε καί θά καταξιωθεί σέ ἀπόστολο καί κήρυκα τῆς Πίστεώς Του. Οἱ «ἑλληνιστές» (Πράξ. στ', 1), ὅπως οἱ Ἑπτὰ Διάκονοι καί κυρίως ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, θά ἰσχυροποιήσουν τόν σύνδεσμο τοῦ Ἑλληνισμοῦ μέ τήν Χριστιανική Πίστη, ἐνῶ μετά τό 70 μ.Χ. (καταστροφή τῶν Ἱεροσολύμων ἀπό τόν αὐτοκράτορα Τίτο) οἱ Ἕλληνες θά ἀποβοῦν «πρωτότοκοι ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς» (Ρωμ. η', 29) στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἑλληνική γλῶσσα ἐκκλησιάζεται καί αὐτή καί γίνεται «ἐκκλησιαστική ἑλληνική», ὅπως ἡ γλῶσσα τῆς Π. Διαθήκης ἤδη ἀπό τόν 3ο-2ο π.Χ. αἰώνα, τῆς Καινῆς Διαθήκης, τῶν ἁγίων Πατέρων καί τῶν Ἱερῶν Συνόδων. Ὁ χαρακτήρας τῆς Ἐκκλησίας σ' ὅλο τό φάσμα τῶν δομῶν καί λειτουργιῶν της ἔγινε ἀμετάκλητα ἑλληνικός.

Ὁ Ἑλληνισμός σώθηκε καί ἐπιβίωσε μέσα στό σῶμα τοῦ Χριστοῦ, στή Ἐκκλησία, ὡς «ἐν Χριστῷ κοινωνία», καί ἐνώθηκε μέ τήν Ὁρθοδοξία, τόν αὐθεντικά χριστιανικό τρόπο σκέψεως καί ὑπάρξεως, ὅπως διασώθηκε ἀπό τούς Ἁγίους Πατέρες μας καί διασφαλίσθηκε στίς Οἰκουμενικές Συνόδους. Μέσα στήν Ἐκκλησία - Ὁρθοδοξία σώθηκαν ὅλα τά ὑγιῆ καί γόνιμα στοιχεῖα τῆς ἑλληνικότητας, ἡ ὁποία -μέ τούς αὐθεντικούς ἐκπροσώπους της- διαμόρφωσε τήν ὑψηλότερη λυτρωτική ἀναζήτηση στόν ἀρχαῖο κόσμο («ζήτησις ἀληθείας») καί γι' αὐτό ὄχι μόνο δέχθηκε τόν Χριστό ὡς Θεό καί Σωτήρα (πρὸλ. Πράξ. ιζ', 16), ἀλλά καί ἀναδείχθηκε σέ ἱστορική σάρκα τῆς Ὁρθοδοξίας καί ἀνθρώπινη φύση τῆς θεανθρώπινης ἔνωσης τῆς Ὁρθοδοξίας. Εἶναι ἡ μεγαλύτερη τιμή γιά μᾶς τούς Ἕλληνες, διότι ὠδηγήσαμε καί τούς ἄλλους λαούς στήν ἐν Χριστῷ σωτηρία. Ἡ ἐθνική μας ὑπόσταση σώθηκε μέ τούς Ὁρθόδοξους μέσα στό Βυζάντιο - Ρωμανία, τήν αὐτοκρατορία τῆς Νέας Ρώμης, καί κυρίως στά χρόνια τῆς μακρόχρονης δουλείας μας, πού ἀρχίζει τόν 7ο αἰώνα μέ τήν ἀραβοκρατία, γιά τούς Ἕλληνες τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, καί συνεχίσθηκε μέ τήν ὀθωμανοκρατία καί λατινοκρατία ὡς τῆ νεώτερη ἀγγλοκρατία γιά τά Ἑπτάνησα (1809/15-1864) καί τήν Κύπρο (1878 κ.έ.). Ὅσοι ἀποκόπτονταν ἀπό τήν Ὁρθόδοξη Πίστη καί Κοινωνία, ἔχαναν καί τήν ἑλληνικότητά τους. Αὐτό σημαίνουν τά ρήματα «φραγεύω» καί «τουρκεύω». Ἕλλη-

νες ἔμειναν ὅσοι παρέμειναν Ὁρθόδοξοι. Εἶναι αὐτοί πού ἀρνήθηκαν, μέχρι μαρτυρίου ἀκόμη, νά φραγεύσουν ἢ νά τουρκεύσουν. Οἱ Ἕλληνες τῆς Κεντρικῆς Μικρασίας ἔχασαν τήν γλῶσσα τους, ἀλλά σώζοντας τήν πίστη τους ἔμειναν καί Ἕλληνες. Ἀντίθετα, οἱ Βαλαάδες τῆς Δ. Μακεδονίας κράτησαν μέν τήν γλῶσσα τους, ἀλλά αὐτό δέν τοῦς ἐμπόδισε νά τουρκεύσουν, διότι ἔχασαν τήν ὀρθόδοξη Πίστη τους. Ἡ Ἐκκλησία μέ τή λατρεία της ἔγινε ἡ Κιβωτός τῆς Πίστεως καί τῆς Ἐθνικότητάς μας, δηλαδή τῆς Ταυτότητάς μας. Ὅπως εἶπε ἕνας Δυτικός σοφός, ὁ Ἑλληνισμός σώζεται μέσα στήν Ὁρθοδοξία!

5. Ὁ ὑπόδουλος Ἑλληνισμός ἔφθασε στό '21. Τήν ἑλληνική πατρίδα ἐλευθέρωσαν οἱ ἀγωνιστές πού εἶχαν ζωντανή σχέση μέ τήν Πίστη τους. Οἱ Διαφωτιστές δέν πολέμησαν, οἱ Παπικοί εἶχαν ἐντολές ἀπό τή Ρώμη καί τή Γαλλία, τοῦς Προστάτες τους, νά μή συμπράξουν στόν Ἀγῶνα, καί ὅσοι γίνονταν Προτεστάντες ὑπάκουαν στίς Μεγάλες Εὐρωπαϊκές Δυνάμεις. Ἡ ἀπάντηση τοῦ Μακρυγιάννη στόν Γάλλο Μαζέρμπ δείχνει τή σύνδεση τῶν Ἀγωνιστῶν τοῦ '21 καί τῆς Ὁρθοδοξίας: *«Πρᾶγμα τζιβαῖρικόν καί πολυτίμητον, ὅπου τό βαστήξαμε εἰς τήν τυραγνία τοῦ Τούρκου, δέν τό δίνομεν τώρα, οὔτε τό καταφρονοῦμεν οἱ Ἕλληνες... Καί ὄχι τοῦ λόγου σου νά μοῦ τό εἰπῆς, δέν σ' ἀκούγω, ἀλλά κι ὁ Θεός ὁ δικός σου νά μοῦ τό εἰπῆ (νά ἀλλάξω τήν πίστη μου) δέν σαλεύει τό μάτι μου...»*. Ἡ ἀπάντηση τοῦ Μακρυγιάννη δείχνει ὅλο τό ἑλληνορθόδοξο μεγαλεῖο. Καί ὁ κορυφαῖος ἱστορικός τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, καθηγητής Ἀπ. Βακαλόπουλος, μαρτυρεῖ ὅτι στήν διάρκεια τῆς δσυλείας ἡ Ὁρθοδοξία *«ἦταν κάτι παραπάνω ἀπό θρησκευτικό δόγμα. Ἦταν τό πνευματικό πλαίσιο, μέσα στό ὁποῖο ἐκφραζόταν ἡ ἐθνική τους συνείδηση, ὁλόκληρος ὁ κόσμος τους, πού ἔκλεινε μέσα του τό ἐνδοξον παρελθόν καί τίς ἐλπίδες ἀπολυτρώσεως»*. Καί ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἔλεγε ὅτους μαθητές τῆς Α' Γυμνασίου στήν Πνύκα, ὅτι ἡ ἐπανάσταση ἔγινε πρῶτα γιά τήν Πίστη καί μετά γιά τήν Πατρίδα. Ἡ ἐπαναστατική προκήρυξη ἄλλωστε τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντη, τόν Φεβρουάριο τοῦ 1821, ἔφερε τόν τίτλο: *«Μάχου ὑπέρ Πίστεως καί Πατρίδος»*. Ἀλλά καί ὁ πιστός ὀρθόδοξος Κυβερνήτης μας Ἰωάννης Καποδίστριας διεκήρυττε: *«Ἡ Χριστιανική Θρησκεία (= ἡ Ὁρθοδοξία) ἐσυντήρησεν εἰς*

τούς Έλληνας και γλώσσα και πατρίδα και αρχαίας και ένδοξους αναμνήσεις, και έξαναχάρισεν εις αυτούς την πολιτικήν ύπαρξιν, τής οποίας είναι στύλος και έδραίωμα».

Πώς είναι δυνατόν, λοιπόν, να εγκαταλείψει ο Έλληνας την Πίστη του και να δεχθεί την οποιαδήποτε μείωσή της; Πώς είναι δυνατόν να άρνηθεί την έλληνορθόδοξη ταυτότητά του; Ο Έλληνας νιώθει υπερήφανος για την Πίστη του, άκόμη και ο φαινομενικά άδιάφορος, διότι μέσα σ' αυτήν δοξάζεται και μεγαλουργεί στους αιώνες. Δέν θέλει να γίνει γενίτσαρος ούτε προς την τουρκιά, ούτε προς την φραγκιά. Σέβεται, όπως ο Μακρυγιάννης, κάθε άλλη πίστη, αλλά άπαιτεί να σέβονται και οι άλλοι τή δική του Πίστη. Όδηγοί σ' αυτό είναι οι Μάρτυρές μας. Για την πίστη του Χριστού μαρτυρούν σ' όλους τους αιώνες, από τον πρωτομάρτυρα Στέφανο ως τον άγιο Γεώργιο Ίωαννίνων (1838) και τους άκόμη νεότερους μάρτυρές μας. Έπειδή δέ γίνεται λόγος και για την Εύρώπη, ότι αυτή άπαιτεί τις σχεδιαζόμενες άντορθόδοξες ενέργειες, θα υπενθυμίσουμε ότι τό 1981, πού ή Ελλάδα υπέγραψε την ένταξή της στην Ένωμένη Εύρώπη, ή παγκόσμια έγκυρη γαλλική έφημερίδα «Le Monde» έγραφε ότι «ή χώρα της Φιλοκαλίας εισέρχεται στην Εύρώπη». Η χώρα, δηλαδή, της πατερικής Όρθοδοξίας. Μόνο οι διευθύνοντες τό Μουσείο της Εύρώπης όμολογούν ότι δέν χωράμε σ' αυτό ως Όρθόδοξοι, δείχνοντας έτσι, όχι μόνο την ιστορική άγνοιά τους, αλλά και τή στάση της «άλλης Εύρώπης» άπέναντί μας.

6. Η Όρθοδοξία όμως δέν είναι για τον Έλληνισμό υπόθεση μόνο του παρελθόντος. Από μεγάλους του πνεύματος αναγνωρίζεται και σήμερα ως ή ψυχή, ή δύναμη και τό καύχημά του. Ο μεγάλος άγγλος ιστορικός Στΐβεν Ράνσιμαν καλεί τους Έλληνες να κρατήσουν την όρθόδοξη ταυτότητά τους, για να έχουν μέλλον και πολιτισμική προσφορά στον 21ο αιώνα. Ο γνωστό γάλλος συγγραφέας Ζάκ Λακαριέρ δήλωσε στό ΒΗΜΑ της 6.12.98 ότι «για έναν Έλληνα ή Όρθοδοξία είναι τό σπίτι του». Και δέν είναι οι μόνοι πού μιλούν μέ αυτό τον τρόπο για την «άσύγχυτη και άδιαίρετη» ένωση του Έθνους μας μέ την Όρθοδοξία. Και δέν είναι μόνο οι ξένοι πού καταλήγουν σέ παρόμοια συμπεράσματα. Θα περιορισθούμε στην άληθινή όμολογία πίστεως του γνωστού Έλληνα Κα-

θηγητού και επιφανούς Γλωσσολόγου κ. Γεωργίου Μπαμπινιώτη: «Γιά μένα», έγραφε στό ΒΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ, στίς 19.4.1998, «ή Όρθοδοξία είναι στοιχείο άχώριστο, συνυφασμένο μέ τή συνείδησή μου ως Έλληνα... Η έννοια του Γένους λ.χ. πού σφράγισε τον Έλληνισμό στην τουρκοκρατία, αναδύθηκε μέσα από την υπόδουλη πατρίδα, την κοινή γλώσσα. Και σήμερα άκόμη έννοιες, όπως όμογενής και όμογένεια, δέν νοούνται έξω από την Όρθόδοξη Έκκλησία... Όποιος μιλάει για Όρθοδοξία έρήμην του Έλληνισμού, νομίζω ότι ματαιοπονεί· όποιος όμως μιλάει για Έλληνισμό έρήμην της Όρθοδοξίας κάνει κάτι χειρότερο· άσχημονεί».

Ο Καθηγητής θίγει, έτσι, τό θέμα της ένότητας και συνοχής μας ως Έθνους, όχι μόνο στό Έλληνικό Κράτος, αλλά και στον Οικουμενικό Έλληνισμό (Διασπορά). Τό κύριο στοιχείο ένότητας είναι ή Έκκλησία - Όρθοδοξία. Ένώ όλα τά άλλα (ιδεολογίες, κομματικές παρατάξεις, γλωσσικές διαφορές, άθλητικές όμαδοποιήσεις κ.λπ.) διχάζουν, ή Πίστη μας είναι ή μόνη πού ένώνει. Αυτό τό ζούν και οι άλλοι Όρθόδοξοι σ' όλο τον κόσμο, πού βλέπουν τους Έλληνες ως πνευματικούς πατέρες και όδηγούς τους. Την επιχειρούμενη από μās διαγραφή τόσων αιώνων ιστορίας και της μεγαλειώδους έλληνορθόδοξης πολιτισμικής διάρκειάς μας, αυτοί, πού δοκίμασαν όλόκληρη τή δυτική δυναστεία, διότι έζησαν και την πολοσεβικική περίοδό τους, δέν θα μās τή συγχωρήσουν ποτέ!

Έλπίζουμε ο Θεός να φωτίσει να επικρατήσει πνεύμα αυτοσυγκράτησης και προσευχητικής ύπομονής στό Λαό μας, πού είναι «ποίμνιο» και της Πολιτείας και της Έκκλησίας, ώστε να επικρατήσει τελικά αυτό πού συμφέρει τό Έθνος μας και την άναγκαία ένότητά του.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΡΩΜΗΟΣΥΝΗ*

Του Πρωτοπρεσβύτερου Γεωργίου Δ. Μεταλληνού

Ὁ *Εὐρωπαϊκός Διαφωτισμός*¹ –ή νέα αὐτή στάση ζωῆς ὡς ριζοσπαστική ἀνανοηματοδότηση τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς καὶ πράξης– διαμόρφωσε μιὰ φιλοσοφία, πού συχνά ἀποδεικνύεται ἀνιστορική καὶ ἀντιστορική, μέ τὴν ἔννοια, ὅτι ὑποτιμώντας τίς προγενέστερες ἱστορικές περιόδους, θεωρεῖ τὴν ἐποχὴ του ὡς τὴν κορύφωση τῆς πανανθρώπινης ἐξέλιξης².

Ἡ *Ρωμηοσύνη*³ εἶναι ἡ ἑλληνικότητα στὴν χριστιανικὴ – ὀρθόδοξη διάστασή της. Ριζωμένη χρονικά ἤδη στὴν ἐξελληνισμένη Ρώμη (Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία), μορφοποιεῖται καὶ πραγματώνεται ἱστορικά στὴ Ρωμανία- Βυζάντιο (μετὰ τὸ 324) καὶ δέν παύει νὰ

*Ἀπὸ τὸ βιβλίο *Ἑλληνισμός Μετέωρος* σελ. 74-83, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα 1992.

1. Γιά τὴν οὐσία καὶ τὸ περιεχόμενό του παραπέμπουμε στὸ σπουδαῖο ἔργο τοῦ P. Kondylis, *Die Aufklärung im Rahmen des neuzeitlichen Rationalismus*, Stuttgart 1981 (6' ἐκδοση - τσέπης - München 1986) καὶ ἑλλην. μετάφρ. Ὁ *Εὐρωπαϊκός Διαφωτισμός*, τόμ. I-II, Ἀθήνα 1987 (μέ βιβλιογραφία).

2. Βλ. Γ. Δ. Μεταλληνού, *Πηγές Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας*, Ἀθήνα 1989, σ. 219.

3. Γιά τὸ περιεχόμενό τοῦ ὅρου καὶ τὴν ποικίλη (θεολογικο-ἱστορικο-πολιτικὴ) δυναμική του βλ. π. Ἰω. Σ. Ρωμανίδου, *Ρωμαιοσύνη - Ρωμανία - Ρούμελη*, Θεσσαλονίκη 1981². Εἰδικὴ διαπραγμάτευση τοῦ θέματος, στὰ ὅρια τῆς νεώτερης ἑλληνικῆς ἱστορίας, καὶ βιβλιογραφία βλ. Γ.Δ. Μεταλληνού, *Πολιτικὴ καὶ Θεολογία*, Κατερίνη 1990, σ. 51 ἐ.ε. Πολύ κατατοπιστικὸ γιὰ τὴν ἔρευνα τοῦ ζητήματος τὸ ἄρθρο τῆς Μαρίας Μαντουβάλου, *Ρωμαῖος - Ρωμῶς καὶ Ρωμοσύνη*, ΜΑΝΤΑΤΟΦΟΡΟΣ, τ. 22, Νοέμβριος 1983, σ. 34-72. Βλ. καὶ Peter Charanis, *Romiosyne as a concept for the interpretation of Greek History*, *Byzantine Studies - Études Byzantines*, τόμ. 8, 11 καὶ 12 (1981, 1984 καὶ 1985), σ. 57-64.

υπάρχει και μετά την πτώση του (1453), στά ὄρια τῆς Ρωμαϊκῆς – Ὁρθόδοξης Ἐθναρχίας, σέ μιά διάσταση λιγότερο μέν φαντασμαγορική, ἀλλ' ἐξ ἴσου δημιουργική καί ρωμαλέα⁴.

Κύριο στοιχείο τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Διαφωτισμοῦ εἶναι ἡ πολεμική ἀντίθεσή του πρὸς τὴ θρησκευτική παράδοση. Στίς «δογματικές καί νοσηριαρχικές ἐρμηνεῖες τῆς πραγματικότητας» θά ἀντιτάξει «τόν ἐμπειρισμό καί τὴν ἄμεση ἀποδεικτικότητα»⁵ τῆς θετικῆς φιλοσοφίας καί ἐπιστήμης. «Πρὶν ἀπὸ κάθε τί ἄλλο, ὁ Διαφωτισμός εἶναι μιά μαχητική ἀντιθρησκευτική στράτευση, ὄχι πάντοτε ἀθεϊστική, ἀλλὰ ὅπωςδήποτε ἀντικληρικαλιστική - ἀντίθεση στὸν χριστιανισμό, ἔτσι ὅπως τὸν γνώρισαν οἱ Διαφωτιστές στίς δυτικοευρωπαϊκές θεσμικές ἐκδοχές του, ὡς ρωμαιοκαθολικισμό καί προτεσταντισμό»⁶. Ἡ ἄγνοια τῆς οὐσίας τῆς Ὁρθοδοξίας, ὡς πατερικῆς καί ἀποστολικῆς συνέχειας, παρέσυρε -καί παρσύρει ἀκόμη- τὴ διαφωτιστικὴ διάνοηση στὴν ἴδια ἀντιμετώπιση τῆς Ὁρθοδοξίας μέ τὴ χριστιανικὴ Δύση. Τό κατασκευασμένο στὴν ἴδια τὴ Δύση «Βυζάντιο» ταυτίστηκε μέ τὸν δυτικὸ σκοτεινὸ μεσαίωνα⁷ καί πολεμήθηκε μέ τὴν ἴδια σφοδρότητα καί πάθος. Αὐτῆς τῆς στάσης τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Διαφωτισμοῦ ἀπέναντι στὴ Ρωμηοσύνη ἐπιδιώκεται ἡ ὀριοθέτηση στὴ συνέχεια. Ἀποτομῶνται ἐπισημάνσεις περισσότερο παρά ἀξιολογήσεις καί παρουσιάζονται τά γνωστά στοὺς εἰδικούς πράγματα σέ μιά προσωπικὴ προοπτικὴ.

1. Μετά τὴν ἐκδοσὴ τῆς Βυζαντίδος τοῦ Λούβρου καί τὸν

ἐνθουσιασμό τῶν πρωτεργατῶν τῆς (π.χ. Labbé)⁸ γιὰ τὴ «βυζαντινὴ» ἱστορία, ἦλθε ὁ Διαφωτισμός «μέ τὴν ἀντιϊστορικὴ του ἀλαζονεία» νά καταδικάσει τίς «βυζαντινές» σπουδές σέ ἀνυποληψία⁹. Στό διαφωτιζόμενο ἄνθρωπο προκαλοῦσε ιδιαίτερη ἀντιπάθεια τὸ συντηρητικὸ καί θρησκευτικὸ πνεῦμα τῆς «Βυζαντινῆς» Αὐτοκρατορίας καί γι'αὐτό ἡ ἱστορία τῆς δέν ἦταν γι' αὐτόν παρά ἓνα «ἄχρηστο ἀπάνθισμα ρητορισμῶν καί θαυματουργιῶν» (Βολταῖρος) καί στὴν καλύτερη περίπτωση «ὁ τραγικὸς ἐπίλογος τῆς ἐνδοξῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας»¹⁰. Ἔτσι, ἐπῆλθε ἡ κάμψη τοῦ ἐνδιαφέροντος γιὰ τὸ «Βυζάντιο» καί ἡ ἠθική του καταδίκη¹¹.

Γιὰ τὸν κορυφαῖο τοῦ Διαφωτισμοῦ Βολταῖρο (1694-1778) «υπάρχει μιά ἄλλη ἱστορία τοῦ Βυζαντίου», πού συνιστᾷ «ντροπή γιὰ τὴν ἀνθρώπινη σκέψη»¹². Ἀνάλογη ἦταν ἡ ἐντύπωση γιὰ τὸ «Βυζάντιο» καί τοῦ Μοντεσκιέ (1689-1755): «ἡ ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας δέν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ μιά ὑψηλὴ ἐπαναστάσεων, ἀνταρσιῶν καί ἀπιστιῶν»¹³. Ἡ θεοκεντρικὴ, ὄχι ὅμως καί θεοκρατικὴ, κατανόηση καί ἐρμηνεία τῆς σχέσης Θεοῦ, ἀνθρώπου καί κόσμου (...) ἐξηγεῖ τὴν καταδικαστικὴ αὐτὴ στάση τῶν ἐκπροσώπων τοῦ ἀθεϊστικοῦ δυτικοευρωπαϊκοῦ Διαφωτισμοῦ. Ἡ ἀπόρριψη τοῦ Ὑπερβατικοῦ καί κάθε σχέσης του μέ τὴν Ἱστορία¹⁴ ὀδηγεῖ ἀναπότρεπτα στὴν καταδίκη τῆς θεοκεντρικότητας τῆς Ρωμαϊκῆς Ἀνατολῆς¹⁵.

Κορύφωση τοῦ διαφωτιστικοῦ πνεύματος στό χωρὸ τῆς Ἱστο-

4. Βλ. Γ. Δ. Μεταλληνῶ, ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ - Οἱ Ἕλληνες στὴν Ὁθωμανικὴ αὐτοκρατορία, Ἀθήνα 1989².

5. Χρ. Γιανναρᾶ, Τὸ πραγματικὸ καί τὸ φαντασιώδες στὴν Πολιτικὴ Οἰκονομία, Ἀθήνα 1989, σ. 131.

6. Στό ἴδιο, σ. 133. Γιὰ τὴ σύμπτωση Ὁρθοδοξίας καί Διαφωτισμοῦ στὴν κατάφαση τῆς ἐμπειρίας καί τὸν ἀντιμεταφυσικὸ καί τῆς Ὁρθοδοξίας χαρακτήρα βλ. π. Ἰ. Σ. Ρωμανίδου, Ρωμαῖοι ἢ Ρωμηοὶ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, τόμ. I, Θεσσαλονίκη 1984, σ. 14 κ.έ.

7. Ἡ στήριξη τοῦ Διαφωτισμοῦ στό «λόγο», στὸν «ἀφηρημένο ἠθικολογισμό καί στό θρησκευτικὸ σκεπτικισμό» ὀδήγησε στὴν περιφρόνηση ὅλου γενικά τοῦ μεσαίωνα, George Ostrogorsky, Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κρατοῦς, μετάφραση Ἰ. Παναγοπούλου, τόμ. I, Ἀθήνα 1978, σ. 51.

8. A.A. V. Vasiliev, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, 324-1453 (μετάφρ. Δ. Σαβράμη), Ἀθήνα 1954, σ. 14.

9. Ostrogorsky, ὁ.π., σ. 52.

10. Στό ἴδιο.

11. Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Βυζαντινὴ Ἱστορία, Α', Ἀθήνα 1975, σ. 5.

12. A.A. Vasiliev, ὁ.π., σ. 17.

13. Βλ. τὸ ἔργο του: Considerations sur les causes de la grandeur des Romains et de leur decadence (1734), Vasiliev, σ. 18 κ.έ.

14. Βλ. Χρ. Γιανναρᾶ, Ὁρθοδοξία καί Δύση - Ἡ Θεολογία στὴν Ἑλλάδα σήμερα, Ἀθήνα 1972, σ. 15 κ.έ.

15. Βλασίου Ἰ. Φειδᾶ, BYZANTIO (Βίος - θεομοί - κοινωνία - τέχνη), Ἀθήνα 1985, σ. 8.

ρίας είναι ο Γίββων (1737-1794)¹⁶, ο κατά κοινή ομολογία μεγαλύτερος Άγγλος ιστορικός του 18ου αιώνα. Περιγράφοντας την πορεία του Έλληνορωμαϊκού κόσμου, διακρίνει μιά επί χίλια έτη παρατεινόμενη παρακμή, ώστε νά ομολογήσει: «*περιέγραφα τό θρίαμβο του βαρβαρισμού και της θρησκείας*»¹⁷. Τήν πορεία τής Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, σ' Ανατολή και Δύση, έβλεπε ως όπισθοδρόμηση, κάτω από τή βολταιρική¹⁸ επίδραση και τόν άπεριόριστο θαυμασμό του προς τήν έλληνική αρχαιότητα, πού συνιστούσε μιά από τίς βασικότερες προκαταλήψεις του¹⁹. Είναι νόμος άπαράβατος, άλλωστε, στην ιστορική έρευνα ή τελική ύποταγή του ιστορικού στον ύποκειμενισμό του όποιοιδήποτε Vorverständnis²⁰.

2. Αυτή ή άρνητική και «έξευτελιστική» άπέναντι στο Βυζάντιο στάση επέξησε τής Γαλλικής Έπαναστάσεως, όπως έπισημαίνει ο Βασιλιεφ. Ο Έγγελος (1770-1831), κινούμενος στο ίδιο πνεύμα, δεχόταν, ότι «ή γενική όψη (τής Βυζαντινής Αυτοκρατορίας) παρουσιάζει μιά ξεχωριστή εικόνα άθλιότητας. Άθλια και άνισόρροπη μέ τά πάθη της, έπνιξε τήν ανάπτυξη κάθε εύγενοϋς σκέψεως ή πράξεως (...), μέχρις ότου, επί τέλους, τό σαθρό οικόδομημα τής Ανατολικής αυτοκρατορίας σκορπίσθηκε σέ κομμάτια μπροστά στην παντοδυναμία των Τούρκων»²¹. Πολιτικοί έξ άλλου, όπως ο Ναπολέον Βοναπάρτης, έβλεπαν τήν «Βυζαντινή» αυτοκρατορία ως παράδειγμα προς άποφυγή²². Η μειωτική αυτή για τό «Βυζάντιο» τοποθέτηση θά συνεχιστεί και στην ιστοριογραφία. Ο όρος «Bas Empire» θά γίνει terminus technicus, πού θά χρη-

16. Για τό πρόσωπο και τό έργο του βλ. Vasiliev, ό.π., σ. 19 έ.έ. Βλ. και τό άρθρο στην έγκυκλοπαίδεια ΠΑΠΥΡΟΣ - LAROUSSE - BRITANNICA, τ. 18 (1984) σ. 51-52 μέ διδλιογρ. Ένδιαφέρουσα άναφορά στο πρόσωπο του Π. Κανελλοπούλου, Ιστορία του Ευρωπαϊκού Πνεύματος, τ. VII, Άθήνα 1976, σ. 241 έ.έ. Πρβλ. Έργ. Χατζηανέστη, ό άντι-βυζαντινισμός του E. Gibbon, Ν. Έστία, 15/1970.

17. Vasiliev, σ. 21.

18. Βλ. J. Murray, The autobiographies of Ed. Gibbon, London 1986, σ. 152.

19. Π. Κανελλοπούλου, ό.π., σ. 249.

20. Γ.Δ. Μεταλληνού, Πηγές..., σ. 34 έ.έ.

21. Vasiliev, σ. 17.

22. Στο ίδιο, σ. 18.

σιμοποιείται ως «σύμβολο καταφρονήσεως τής Βυζαντινής αυτοκρατορίας»²³.

Ο Ρομαντισμός του 19ου αί. θά συμβάλει στην άποδέσμευση από αυτή τή μονολιθικότητα και θά δώσει ώθηση για τήν έπανεκτίμηση τής θέσεως του «Βυζαντίου» στην παγκόσμια ιστορία²⁴. Έν τούτοις, άκόμη και σήμερα, μολονότι «*άναγνωρίζεται ή σπουδαιότητα του βυζαντινού έπιτεύγματος από όλους τους ένημερωμένους ιστορικούς*»²⁵ (δυστυχώς όμως υπάρχουν και μη ένημερωμένοι), οι βυζαντινές σπουδές «*δέν έχουν καταλάβει παντού τή θέση πού τους άξιζει*»²⁶. Ούτε, έπίσης, έχει εκλείψει ή γιββώνεια αντίληψη για τό «Βυζάντιο»^{26α}, μολονότι «*άπό τόν Finlay ως τό σύγχρονό μας Sir Steven Runciman ή άποκατάσταση του Βυζαντίου έγινε -και στή χώρα και στή γλώσσα του Γίββωνος- σ' όλο τό πλάτος*»²⁷. Ο άνανεωμένος γιββωνισμός στίς αρχές του 20ού αί, από τόν William E.H. Lecky (θέση του: «*οϋδέποτε υπήρξε άλλος μακράιωνας πολιτισμός τόσο γυμνός από κάθε στοιχείο μεγαλείου*»)²⁸ έπιβεβαιώνει μιά συνέχεια, πού και εκει, όπου γίνεται δεκτό πολιτικά τό «Βυζάντιο», μέσα από τό δυτικό πάντοτε πρίσμα, δέν παύει για τή Δύση νά είναι σκάνδαλο ή Ρωμηοσύνη²⁹.

Η δυτική ή δυτικίζουσα νοοτροπία θά προσκρούει πάντοτε στην Ρωμηοσύνη, διότι είναι ένα όλότελα νέο και μοναδικό μέγεθος

23. Στο ίδιο, σ. 23.

24. Χριστοφιλοπούλου, σ. 5.

25. Cyril Mango, BYZANTIO, ή αυτοκρατορία τής Νέας Ρώμης (μετάφρ. Δ. Τσουγκαράκης), Άθήνα 1988, σ. 8.

26. Στο ίδιο.

26α. Σημειώνει ο G. Ostrogorsky (σ. 53): «*Άκόμη και σήμερα πολλοί έρευνητές βλέπουν τήν θρησκευτική ζωή του Βυζαντίου μέ τίς διόπτρες του Gibbon*». Τό έρώτημα όμως είναι: αν αφαιρέσει κανείς τή θρησκευτική ζωή, τί μένει στο «Βυζάντιο»;

27. Π. Κανελλοπούλου, VII, σ. 251.

28. Βλ. Ιστορία του Έλληνικού Έθνους (Έκδοτικής Άθηνών), τ. Ζ, 1978, σ. 308 έ. (Μίλων Άνάστος).

29. Άρχει μόνο ή άναφορά σέ θεολογικά έργα, όπως του Adolf von Harnack, Das wesen des Christentums, München und Hamburg 1964, και όσα εκει λέγονται για τήν «έλληνική» Ορθοδοξία (σ. 132 έ.έ.: Das christliche Religion im griechischen Katholizismus).

στήν παγκόσμια ιστορία: 'Ο Χριστιανισμός ως 'Ελληνορθοδοξία, είναι «ένανς άλλος πολιτισμός στους αντίποδες του δυτικού και σκοτεινού μεσαίωνα»³⁰. Περμπουσία του είναι ή αποστολική και πατερική θεολογική και πολιτιστική παράδοση. Η 'Ορθοδοξία ως τρόπος υπάρξεως, αλλά και θεραπευτική τής ανθρώπινης υπάρξεως³¹, είναι τό σκάνδαλο του έκκοσμιευμένου ανθρώπου, δηλαδή του διαφωτιστικού και μεταδιαφωτιστικού ανθρώπου. Η πατερικότητα ήταν, άλλωστε, τό σκάνδαλο τόσο για τόν 'Αδ. Κοραή και τούς όπαδούς του, όσο είναι και για τή λοιπή ελληνική διάνοηση από τό 19ο αιώνα ως σήμερα³². Η δυτική (δηλαδή μέ μή ρωμαϊκά κριτήρια) θεώρηση τής Ρωμηοσύνης οδηγεί αναγκαστικά όχι μόνο στην παρερμηνεία, αλλά και στην απόρριψη τής. Η τοποθέτηση αυτή επιβάλλεται καθολικότερα μέσω των σχολικών ιστορικών έργων³³ και του Τύπου, ενίοτε δέ και μέ τό γραπτό και προφορικό λόγο ήμων των Θεολόγων.

3. Η παραμορφωτική όμως θεώρηση τής Ρωμηοσύνης μέσω τής δυτικής ή δυτικίζουσας ιστοριογραφίας δέν περιορίζεται στά παραπάνω. Υπάρχουν και άλλες παράλληλες, άμετακίνητες έν πολλοίς, θέσεις, όπως λ.χ. ότι ή Νεώτερη (Ρωμαϊκή) 'Ελλάς δέν είναι συνέχεια τής αρχαίας³⁴ ή ότι ή 'Ελλάς υπήρξε επί αιώνες υπόδου-

30. Βλ. Χρ. Γιανναρά, 'Η Νεοελληνική ταυτότητα, 'Αθήνα 1978, σ. 69.

31. Βλ. 'Ι. Σ. Ρωμανίδου, Ρωμαίοι ή Ρωμηοί Πατέρες..., σ. 31 έ.έ. Πρβλ. του ίδιου, Τό προπατορικό άμάρτημα, 'Αθήνα 1989², σ. κδ' έ.έ. και 'Αρχιμ. 'Ιεροθέου Βλάχου, 'Ορθόδοξη Ψυχοθεραπεία, 'Εδεσσα 1986.

32. 'Εγραφε λ.χ. ό Ν. Σαρίπολος τόν περασμένο αιώνα: «'Ημείς γεφυροῦντες (...) τά δύο διεστῶτα (σημ. γρ. αρχαιότητα και Ν. 'Ελληνισμό) και άποστρέφοντες τούς όφθαλμούς του άναμέσον χάσματος...» (Κ. Δημαρά, 'Η άνάσχεση του Διαφωτισμού και ό Κ. Παπαρηγόπουλος, στό συλλογικό έργο: 'Ο πολιτικός στοχασμός των νεοελλήνων συγγραφέων, 'Αθήνα 1977, σ. 51). 'Αλλα άνάλογα παραθέματα βλ. στην 'Ιστορ. του 'Ελλην. 'Εθνους, τόμ. ΙΓ (1977), σ. 475 έ. (Κ. Δημαράς).

33. 'Αρκεί νά διαβάσει κανείς τά άφορῶντα στό Βυζάντιο στό βιβλίο τής Β' Λυκείου ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ (των Σ. Μαρκιανού - Ζ. 'Ορφανουδάκη - Ν. Βαρμάξη), Πρβλ. Γ.Δ. Μεταλληνού, 'Η 'Εκκλησιαστική 'Ιστορία και ή θέση τής στην 'Εκπαίδευση (Σχεδιάγραμμα κριτικού δοκιμίου), στό: 'Εκκλησιαστικός Κήρυκας, Θεολογική 'Επετηρ. τής 'Ιερῆς Μητροπ. Κιτίου, τόμ. Β', Λάρινα 1990, σ. 118 έ. έ.

34. Τή σχετική θεωρία άνέπτυξε ό J.P. Fallmerayer (Geschichte der Halbinsel morea während des Mittelalters, Stuttgart 1930, τόμ. I-II). Βλ. Γιώργου Βελουδή, 'Ο Jakob

λη στους Ρωμαίους ή τούς (άνύπαρκτους) Βυζαντινούς³⁵, από τούς όποιους τήν άπελευθέρωσαν οι 'Οθωμανοί. Μέ παρόμοιες, φυσικά, θεωρίες συγκροτείται μία πλασματική και πολιτικά κατευθυνόμενη ιστοριογραφία, που ύποκαθιστά τό ήμπεριαλιστικό ξίφος...

Οί ταυτισμένοι μέ τή Δύση Νεοέλληνες³⁶ ή ύποτάσσονται στην δυτική ιστοριογραφία³⁷ ή άποκρούουν μέ φυλετικές - ρατσιστικές προϋποθέσεις τίς θεωρίες αυτές, μειωτικές όπωσδήποτε για τή σημερινή ιστορική μας παρουσία. Η κίνηση όμως αυτή άποβαίνει τελικά εις βάρος τής Ρωμηοσύνης. Διότι ύποστηρίζεται μέ πάθος ή άρχαιοελληνική καταγωγή μας και ή σχέση μας μέ τήν αρχαία 'Ελλάδα, κάτι βέβαια που κανείς σοβαρός ιστορικός δέν μπορεί νά άμφισβητήσει, αλλά διαγράφεται από τήν ιστορική μας συνέχεια τό μακρότατο μεσοδιάστημα τής ιστορικής μας διάρκειας, ή Ρωμανία.

Σ' αυτή τή συνάφεια αναδύεται ή αίφνίδια και άναγκαστική (σχεδόν) έπιβολή από τή Δύση και ή αυτόχρονα δουλική από μέρος μας άβασάνιστη άποδοχή του όνόματος «Βυζάντιο» για τό μεσοδιάστημα τής ιστορικής υπάρξεώς μας ως Ρωμανία³⁸. Είναι πράγματι, τουλάχιστον, παράλογο νά προσπερνάμε τά βαθύτερα αίτια τής καθιέρωσης του νέου μας όνόματος, μόλις από τό 1562, από τόν συνεργάτη των Fugger 'Ιερώνυμο Βόλφ (1516-1580)³⁹, τόν 'Ιησουίτη Labbé (1667) ή τόν φράγκο εύγενή Du Cange (1680)⁴⁰. Και συμ-

Philipp Fallmerayer και ή Γένεση του 'Ελληνικού 'Ιστορισμού, 'Αθήνα (Μνήμων) 1982. Πρβλ. 'Αθαν. Ε. Καραθανάση, 'Η τρισημη ένότητα του 'Ελληνισμού, Θεσσαλονίκη 1985, σ. 9 έ.έ. και 'Ι. Ρωμανίδου, Ρωμαιοσύνη, όπ. π., σ. 180 έ.

35. π. 'Ι. Ρωμανίδου, Ρωμαιοσύνη..., όπ. π., σ. 28. έ.

36. Στο ίδιο, σ. 23 («τό συγγενές εις τήν Φραγκιάν νεογραικικόν πνεῦμα»).

37. Τό πρόβλημα τής έξαρτήσεως τής ελληνικής ιστοριογραφίας από τούς ξένους έθεσε στην ελληνική Βουλή ό βουλευτής Ληξουρίου Κεφαλληνίας Γ. Τυπάλδος 'Ιακωβάτος ήδη τόν περασμένο αιώνα (βλ. Γ.Δ. Μεταλληνού, Πολιτική και Θεολογία, όπ. π., σ. 207 έ.έ.).

38. Πά τό πρόβλημα βλ. στοῦ π. 'Ι. Ρωμανίδου, Ρωμαιοσύνη κ.λπ. (έκτενης και πειστικής διαπραγματεύσεως). Βλ. επίσης Π. Χρήστου, Αί περιπέτειαι των έθνικών όνομάτων των 'Ελλήνων, Θεσσαλονίκη 1960 (βλ. έκδ. μέ προσθήκες, 1990).

39. Συνέλαβε πρώτος τήν ιδέα του Corpus Byzantine Historiae (Ostrogorsky, όπ. π., σ. 48).

40. Vasiliev, όπ. π., σ. 14 έ.έ. 'Εξέδωσε τήν Historia Byzantina Duplici Commentario illustrata.

φωνῶ ἀπόλυτα μέ τή Μ. Μαντουβάλου, ὅταν ἀναφέρεται στίς «παραδοξολογίες», πού γράφονται ἀπό κάποιους δικούς μας γιά τό θέμα καί διατυπώνει τήν «ὑποψία», μήπως ἡ «λεγόμενη "βυζαντινή" ἱστορία χρειάζεται ἐπανόρθωση»⁴¹. Ὅπως, ἐπίσης, δέν μπορούμε νά παραβλέψουμε τή σωστή τοποθέτηση ἀπέναντι στόν ὄρο Ρωμανία εἰδικῶν, ὅπως ὁ J.B. Bury (1861-1927)⁴², ὁ C. Mango⁴³ καί ὁ Ἰ. Καραγιαννόπουλος⁴⁴, ὡς καί τήν μέ πλήρη γνώση καί τοῦ θεολογικοῦ δάθους ὀριοθέτηση καί κατοχύρωση τοῦ ὄρου ἀπό τόν Καθηγητή π. Ρωμανίδη⁴⁵. Οἱ ἐπιθέσεις δέ, πού δέχεται ὁ τελευταῖος (διότι πέρα τῆς Θεολογικῆς καί ἱστορικῆς ἐπεκτείνεται καί στήν πολιτική διάσταση), εἶναι τό ἀπογοητευτικό στήν ὑπόθεση αὐτή, διότι φανερόνουν ὄχι μόνο ἀλλοτρίωση, ἀλλά καί ὑποκατάσταση ἐνίοτε τῆς ἐπιστήμης μέ τή συνθηματολογία.

Ἡ αὐθαίρετη ἐπιλογή καί χρήση τοῦ ὄρου «Βυζάντιο» γιά τή μεσαιωνική ἱστορία μας δέν μπορεῖ νά νοηθεῖ χωριστά ἀπό τήν ὑποκατάσταση στή Δύση, ἤδη ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Καρλομάγνου (9ος αἰ.), τοῦ ὀνόματος Ρωμαῖος γιά τούς ἀνατολικούς πολίτες τῆς ἐνιαίας⁴⁶ Ρωμανίας μέ τό Γραικός, ὡς καί τήν κοινωνική ἐννοιολογική φόρτισή του (αἰρετικός, κλέπτης, ἀγύρτης, ψεύτης, ἀπατεώνας)⁴⁷. Ἀνεξάρτητα, δηλαδή, ἀπό τούς ὄρους καί τήν καθ' ἑαυτοῦς ἐννοιά τους ἡ χρηστική τους σημασία ὑπῆρξε ἀπ' ἀρχῆς ὑβριστική⁴⁸ καί μειωτική γιά τήν Ὁρθόδοξη Ἀνατολή καί ἀποτελεῖ τό ὑπόστρωμα - ὑποδομή τῆς μακροαίωνης στάσεως τῆς Δύσεως ἕνα-

41. Ὁπ. π., σ. 45.

42. Στήν Εἰσαγωγή του λ.χ. στήν Cambridge Medieval History (IV, 1966, σ. XIII-XIV). Γιά τόν Bury βλ. στοῦ Vasiliev, σ. 34 ἐ.ε. Τήν «ἀκατάλληλη ὀνοματολογία «θεωρεῖ ὡς αἰτία τῆς παρεξηγήσεως τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας» (σ. 35).

43. Ὁπ. π.

44. Ἰω. Ε. Καραγιαννοπούλου, Ἱστορία Βυζαντινοῦ Κράτους, τόμ. Α', Θεσσαλονίκη 1978, σ. 18 ἐ.ε.

45. Στό ἔργο τοῦ Ρωμαιοσύνη κ.λπ.

46. Αὐτή εἶναι ἡ θέση βυζαντινολόγων, ὅπως ὁ Bury, ὁ Καραγιαννόπουλος, ὁ Mango κ.ἄ. Βλ. καί π. Ἰ. Ρωμανίδη, Ρωμαιοσύνη, σ. 18 ἐ. Ἡ ἰδέα τῆς συνέχειας τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ὑπάρχει ἤδη στόν Montesquieu (Vasiliev, σ. 36).

47. Βλ. Ἰ. Ρωμανίδου, Ρωμαιοσύνη, σ. 47. Π. Χρήστου, Αἱ περιπέτειαι..., σ. 40-45.

48. Αὐτό τό ἀγνοοῦσε (!) ὁ Κοραῆς (Ρωμανίδου, στό ἴδιο, σ. 47).

ντι τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς, ἤδη ἀπό τόν 11ο αἰ. καί ἰδίως ἀπό τό 1204⁴⁹.

Ἡ ἐπιστημονική ὁμως διάσπαση τῆς ἐνιαίας⁵⁰ ἱστορικά Ρωμανίας σέ Ρωμαϊκή καί «Βυζαντινή» αὐτοκρατορία εἶναι κατασκευάσμα σκόπιμο τῶν Φράγκων κατακτητῶν τῆς δυτικῆς Ρωμαιοσύνης⁵¹. Ὀνομάζοντας τούς ἀνατολικούς Ρωμαίους Γραικούς καί τόν βασιλέα τους «βασιλέα των Γραικῶν» καί ὄχι «τῶν Ρωμαίων»⁵², ἐπέτυχαν τήν ἀποστασιοποίηση τῶν δυτικῶν ἀπό τούς ἀνατολικούς Ρωμαίους, τούς ἐν ὀρθοδοξία ἀδελφούς τους, καί προκάλεσαν τό ἐκατέρωθεν μίσος πού ἐπακολούθησε⁵³. Ἀντίθετα στήν Ἀνατολή διατηρήθηκε ἡ χρήση τῶν αὐθεντικῶν ὀνομάτων καί ἡ ὀρθή ἱστορικά σημαντική τους (Ρούμ, Ρούμελη, Ρωμανία, Ρωμαῖος, Φραγκία, Φράγκοι - Λατίνοι, Καθολικοί - Κατόλικοι κ.λπ.)⁵⁴.

4. Βέβαια, σ' αὐτές τίς ἱστορικές ἀλχημεῖες οἱ ἀντιφάσεις εἶναι φανερές καί ἔχουν ἤδη ἐπισημανθεῖ. Ἐπικρατεῖ ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι ἡ Ρωμαϊκή αὐτοκρατορία ἔγινε «βυζαντινή», διότι ἐξελληνίσθη ἀπό τόν 7ο αἰώνα. Γιατί ὁμως ἤδη ὁ Μ. Κωνσταντῖνος, πού ἀνήκει στόν 4ο αἰώνα, ἀπό Ρωμαῖος βαπτίστηκε «βυζαντινός», μόλις ἐγκατάσταθηκε στήν Ἀνατολή; Τό πρᾶγμα ὁμως ἔχει τήν ἐξήγησή του, διότι, παράλληλα ἐπικρατεῖ καί ὁ ἰσχυρισμός ὅτι ὁ ἑλληνικός πολιτισμός τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἔγινε «βυζαντινός», ἐπειδή ἀπό τόν 7ο αἰ. ἔπαυσε νά ὑπάρχει. Ἄν ὁμως ἡ αὐτοκρατορία ἀπό στόν 7ο αἰ. ἐξελληνίσθη, γιατί δέν ὀνομάζεται γραικική, ἀλλά «βυζαντινή»;

Κατά τόν π. Ρωμανίδη, «οἱ Φράγκοι ὡς σκοπόν ἔθεσαν τήν

49. Βλ. τό σημαντικό ἔργο τοῦ Ernle Bradford, The Great Betrayal, London καί Γερμαν. μετάφρ. τῆς Eva Heumann μέ τόν τίτλο: Der Verrat Von 1204, Berlin 1978.

50. Ἡ ἐνότητα συμβαδίζει μέ τή συνέχεια τῆς αὐτοκρατορίας. Βλ. παραπ. σημ. 46.

51. Σ' αὐτή τήν ἐπιδίωξη προηγοῦνται μάλιστα οἱ Γότθοι (J.B. Bury, History of the Later Roman Empire, New York, τόμ. Β. σ. 183).

52. Γιά τό πρόβλημα βλ. ἀναφορά στίς πηγές στοῦ π., Ἰ. Ρωμανίδου, Ρωμαιοσύνη, σ. 281 ἐ.ε.

53. Βλ. τό κεφάλαιο: Ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν Φράγκων ἀπό τήν Ρωμαιοσύνην, στοῦ π. Ἰ. Ρωμανίδου, Ρωμαιοσύνη, σ. 59 ἐ.ε.

54. Στό ἴδιο, σ. 21 ἐ.ε.

ἀποκάθαρσιν τῆς Ρωμαιοσύνης ἀπό κάθε τι γραικικόν, ἐνῶ οἱ Νεογραικοί ὡς σκοπόν ἔθεσαν τήν ἀποκάθαρσιν τοῦ Νεοελληνικοῦ ἀπό κάθε τί τό ρωμαϊκόν, δηλαδή ρωμαϊκόν»⁵⁵. Οἱ Φράγκοι ταύτισαν τά ὀνόματα Ρωμαῖος καί Λατῖνος. Ἐμεῖς ἀποκηρύξαμε τή Ρωμησοῦνη καί ταυτίσαμε τό Γραικός τῶν Εὐρωπαίων (πού ὑπονοεῖ στά κείμενα πάντοτε: Ρωμαῖος τῆς Ἀνατολῆς) μέ τό ἀρχαῖο ἑλληνικό Γραικός καί τό Ἑλλην. Συγχρόνως δέ, ὑπακούοντας στή δυτική διπλωματία, στρέψαμε ἀποκλειστικά τήν προσοχή μας ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη - Νέα Ρώμη στήν Ἀθήνα⁵⁶, μέ ἄμεσο δυσμενῆ ἀντίκτυπο στίς ἐθνικές διεκδικήσεις τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος⁵⁷.

Οἱ παραπάνω δυτικές θέσεις πέτυχαν τελικά τήν ἀποκοπή τῶν «Βυζαντινῶν» ἀπό τόν ἀρχαῖο ἑλληνικό πολιτισμό. Καί αὐτό, προκαλεῖ σέ μᾶς τούς Νεοέλληνες μιά σύγχυση ἄνευ προηγουμένου.

Μένει, συνεπῶς, ἐπιστημονικά πρό πάντων, πάντα ἀνοικτή ἡ ἐπανεξέταση⁵⁸ τοῦ ὀνόματος «ρωμαῖος - ρωμηός» καί ἡ χρήση του παράλληλα μέ τό ἀποδεσμευμένο πιά ἀπό τή μεσαιωνική του φόρτιση (ἐθνικός - εἰδωλολάτρης) «Ἑλλην», παρόλο πού γιά μιά μερίδα τοῦ Ἑθνους μας ἡ ταύτιση αὐτή συνεχίζεται. Αὐτός εἶναι ὁ λόγος, γιά τόν ὅποιο ὁ γράφων χρησιμοποιεῖ ἀπό ἐτῶν τή διπλή μορφή: ΒΥΖΑΝΤΙΟ - ΡΩΜΑΝΙΑ ἢ ΡΩΜΑΝΙΑ - ΒΥΖΑΝΤΙΟ καί τόν πνευματικό - πολιτιστικό ὄρο Ρωμησοῦνη (μέ -η-), σέ συνδυασμό ὄχι μέ τήν Παλαιά, ἀλλά τή Νέα Ρώμη⁵⁹, παράλληλα μέ τούς ἀναντικατάστατους ὄρους: Ἑλλάς, Ἑλλην, Ἑλληνισμός, Ἑλληνικό-

55. Στό ἴδιο, σ. 218.

56. Πά τό θέμα αὐτό στήν προβληματική τοῦ 19ου αἰ. δλ. στοῦ Γ. Δ. Μεταλληνού, Πολιτική καί Θεολογία, ὄπ. π., σ. 173 ἐ.ἐ.

57. Βλ. π. Ἰ. Ρωμανίδου, Ρωμαιοσύνη, σ. 177 ἐ.ἐ.

58. Βλ. Μ. Μαντουβάλου, ὄπ. π., σ. 36.

59. Αὐτό δηλώνεται στίς ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΩΝ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ πρός τούς Ἀγγλικανούς Ἀνωμότους στά 1716/25: «... ἡ τῶν Ἀνατολικῶν Ὀρθοδόξων, πάλαι μέν Ἑλλήνων, νῦν δέ Γραικῶν καί Νέων Ρωμαίων, διά τήν Νέαν Ρώμην καλουμένων...» (Στοῦ Ἰ. Ν. Καρμίρη. Τά Δογματικά καί Συμβολικά Μνημεῖα τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τόμ. ΙΙ, Ἐν Ἀθήναις 1953, σ. 789).

τητα καί ἔξω φυσικά ἀπό κάθε ἀποσκίασμα ἐθνικισμοῦ.

Ἡ χρήση ὅμως τῶν ὀνομάτων ἀπό τούς δυτικούς ιστοριογράφους ἐκφράζει περαιτέρω μιά συγκεκριμένη συνείδηση. Ὁ Τομπρεε λ.χ. καί πολλοί ἄλλοι μαζί του πιστεύουν στόν τερματισμό τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ τόν 7ο αἰ. καί καταλέγουν τόν ἑλληνικό πολιτισμό στούς «νεκρούς πολιτισμούς»⁶⁰. Κατά τούς ἴδιους ὅμως ὁ ἑλληνικός πολιτισμός χάθηκε καί στή Δύση, διότι καταστράφηκε μέ τήν κάθοδο τῶν γερμανοφραγκικῶν φύλων καί τήν οἰκοδόμηση τοῦ δικοῦ τους πολιτισμοῦ⁶¹. Οἱ εὐρωπαϊζοντες ὅμως Ἑλληνες, μέ πρῶτοι τόν Ἀδ. Κοραῆ, δέχονται ἄνευ ἐτέρου τήν ταύτιση ἑλληνικοῦ καί εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ⁶², ἀνεξάρτητα ἄν δι' εὐνόητους λόγους λανθάνοντως ἀναφέρονται στήν ἀρχαιότητα. Ποίος ὅμως σοβαρός δυτικός ιστορικός θά ἐταύτιζε ποτέ τόν σημερινό πολιτισμό τῆς Εὐρώπης μέ τόν ρωμαϊκό - ἑλληνορθόδοξο; Γι' αὐτό καί μιλοῦν γιά *δυτικο-ευρωπαϊκό πολιτισμό*. Καί μόνη ἡ σκέψη, ὅτι «δύναται ὁ εὐρωπαϊκός πολιτισμός νά εἶναι *βυζαντινός*, θά προκαλοῦσε (σέ ἕναν εὐρωπαῖο) τόν γέλωτα», παρατηρεῖ ὀρθά ὁ π. Ἰ. Ρωμανίδης⁶³. Ἐξ ἴσου ὅμως ἀνεπίτρεπτο λάθος εἶναι ὅτι ὁ σημερινός «λατινικός» χριστιανισμός, μέ κέντρο τόν Πάπα Ρώμης, ἀποτελεῖ συνέχεια τοῦ χριστιανισμοῦ τῆς ἐνιαίας Ρωμανίας πρό τοῦ 11ου αἰῶνος⁶⁴. Ἡ πνευματική (θεολογική) καί πολιτιστική ἐνότητα Ἀνατολῆς - Δύσεως καταλύεται μεταξύ 9ου καί 11ου αἰῶνος⁶⁵.

5. Σ' αὐτό τό πλαίσιο, νομίζω, μπορεῖ νά κατανοηθεῖ καί τό πρόβλημα τοῦ βιβλίου τοῦ γάλλου ιστορικοῦ J.B. Duroselle, ὅπως καί ἡ εἰλικρινής δήλωσή του: «Ἐγώ κατάγομαι ἀπό τούς Κέλτες, τούς Ρωμαίους, τούς Γερμανούς»⁶⁶. Στήν εὐρωπαϊκή θεώρηση τῆς Ἱστορίας τῆς Εὐρώπης τοῦ Duroselle (γνωστῆς ἤδη ἀπό τό 1965)

60. Βλ. στή Σύνοψη τοῦ ἔργου τοῦ A Study of History ἀπό τόν D. C. Somervell, London 1962, σ. 10-12, 14, 153-54, 635-39, 319-21 κ.ά. Πρὸς Ἰ. Ρωμανίδου, Ρωμαιοσύνη, σ. 33 καί 289.

61. Στό ἴδιο.

62. Στό ἴδιο, σ. 34.

63. Στό ἴδιο, σ. 38.

64. Στό ἴδιο, σ. 51.

65. Βλ. στό ἴδιο, σ. 48 ἐ.ἐ.

66. Βλ. Συνέντευξή του στήν ἐφημερίδα ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ τῆς 10.5.1990.

ή ὀρθόδοξη Ἑλλάς δέν ἔχει κατ' ἀρχήν θέση⁶⁷. Ἡ σημερινή Εὐρώπη εἶναι, ὅπως ὀρθά λέγει, ἀπόγονος τοῦ Καρλομάγνου καί ὁ πολιτισμός της δέν εἶναι ἑλληνικός, καί μάλιστα ὄχι μόνο «βυζαντινός», ἀλλ' οὔτε καί ἀρχαιο-ελληνικός⁶⁸. Διότι ἡ ἀπό τόν 9ο αἰ. χωρισμένη ἀπό τήν Ἀνατολή Εὐρώπη δέν ἔχασε μόνο τόν πολιτισμό τῆς Ὀρθοδοξίας, ἀλλά καί τήν ἑλληνική ἀρχαιότητα παρενόησε καί παραποίησε, ὅπως ἤδη τεκμηριωμένα ἔχει ὑποστηριχθεῖ⁶⁹.

Δεχομένη ἡ Εὐρώπη τόν ρωμαϊκο - ἑλληνορθόδοξο πολιτισμό ὡς θεμέλιό της, αὐτόματα αὐτοαναιρεῖται. Ἔτσι ἐξηγεῖται, γιατί ἀπό ὅλους τούς εὐρωπαϊζοντες Νεοέλληνες, παράλληλα μέ τήν ἀρχή τῆς «μετακένωσης» (ταύτιση μέ τήν ἀρχαιότητα) προβάλλεται καί ἡ ἀρχή τῆς «ἀνάμνησης». Διότι ὁ σημερινός ἑλληνικός πολιτισμός πρέπει πρῶτα νά ἀποορθοδοξοποιηθεῖ, γιά νά κατασταεῖ δυνατή ἡ ταύτισή του μέ τόν εὐρωπαϊκό. Γι' αὐτό οἱ ἀπόλυτα θετικοί ἔναντι τῆς Εὐρώπης σημερινοί Ἕλληνες ἐπικαλοῦνται τήν ταυτότητα τοῦ πολιτισμοῦ μας μέ τόν εὐρωπαϊκό, γιά νά δικαιωθεῖ καί ἰσχυροποιηθεῖ ἡ παρουσία μας στήν Ἐνωμένη Εὐρώπη. Ἀλλά καί ὁ κ. Ozal στό βιβλίο του *La Turquie en Europe* (1989) ἐπικαλεῖται τήν κατ' αὐτόν ἑλληνικότητα τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Τουρκίας γιά τόν ἴδιο ἀκριβῶς λόγο. Τόσο ὅμως ἐμεῖς, ὅσο καί ἐκεῖνος, ἀρνούμεθα tacite τήν ἰδιαιτερότητα τῶν πολιτισμῶν μας ἔναντι τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Εὐρώπης.

Οἱ ἀνοικτοί, ὅμως, ἀλλά καί κριτικοί συνάμα, ἀπέναντι στήν Εὐρώπη Ρωμηοί, γνωρίζουν ὅτι χωροῦν στήν «Εὐρώπη τῶν Λαῶν» καί χωρίς ἄρνηση ἢ νόθευση τοῦ πολιτισμοῦ τους, ὅπως θά χωρέσουν σύντομα καί ἄλλες ὀρθόδοξες ἐθνότητες τῆς Ἀνατολικῆς

67. Καί ὁ διάλογος μέ τή Ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία νοεῖται ὡς «ἀμοιβαία ἀναγνώριση» καί ὄχι «ένωση ἐν τῇ ἀληθείᾳ».

68. Τά γλωσσικά δάνεια δέν σημαίνουν καί ἀποδοχή τοῦ πολιτισμοῦ, καί ἐξ ἄλλου προέρχονται ἀπό τήν ἀρχαία ἑλληνική γλῶσσα.

69. Βλ. Κων. Πανναζοπούλου, *BYZANTIO KAI ΔΥΣΗ*. Ἡ ἀλληλεπίδραση τῶν ἀμφιθαλῶν πολιτισμῶν στόν μεσαίωνα καί στήν ἰταλική ἀναγέννηση, Ἀθήνα 1985. Γιά τή διαφοροποίηση βλ. στοῦ π. Ἰ. Ρωμανίδη, *Ρωμαιοσύνη κ.λπ.*, στοῦ Χρ. Πανναρᾶ, Ὀρθοδοξία καί Δύση, ὅπ. π. Στοῦ ἴδιου, *Ἀλήθεια καί ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας*, Ἀθήνα 1977. Λαυρεντίου Γκεμερέυ, *Ἡ Δύση τῆς Δύσης - ἡ ἀπομυθοποίηση τῆς Εὐρώπης καί ὁ Ἕλληνισμός*, Ἀθήνα 1977.

Εὐρώπης. Διότι ἡ Ἐνωμένη Εὐρώπη χρειάζεται ὅλα τά ἔθνη, πού τήν συγκροτοῦν, ἀκέραια, μέ ὀλόκληρο τόν πολιτισμό τους. Διαφορετικά θά συντελεσθεῖ ἡ ἀπευκτέα ἀπορρόφησή τους ἀπό τά μεγάλα εὐρωπαϊκά ἔθνη καί ἡ βαθμιαία ἐξαφάνισή τους.

Ὁ Duroselle συνιστᾷ γιά μᾶς πρόκληση, ὄχι μόνο ἀρνητική, ἀλλά καί θετική. Ὑποδηλώνοντας τήν διαφοροότητά μας πρὸς τήν Εὐρώπη τοῦ Καρλομάγνου καί τῶν διαδόχων του, ἐπισημαίνει tacite τήν ἀληθινή ἀποστολή ὄλων τῶν Ὀρθοδόξων στήν Ἐνωμένη Εὐρώπη: Ἡ παρουσία τους σ' αὐτήν νά εἶναι ζῶσα ὑπόμνηση τοῦ αὐθεντικοῦ ἑλληνορθόδοξου πολιτισμοῦ σύνολης τῆς Εὐρώπης ὡς τόν 9ο αἰ., γιά τή χάραξη τῶν ἀληθινῶν πλαισίων τῆς σημερινῆς Εὐρωπαϊκῆς πανενότητος.

ΔΙΑΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ*

Τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου Θωμᾶ Βαμβίνη,
Θεολόγου-Μαθηματικοῦ

Ἔνα ἀπό τά βασικά ἐπιχειρήματα τῶν θιασωτῶν τῆς ἀπαλείψεως τοῦ Θρησκεύματος ἀπό τίς ταυτότητες εἶναι ὅτι ἡ ὑπαρξή του δημιουργεῖ διακρίσεις, ἀπό τίς ὁποῖες θίγονται κυρίως οἱ θρησκευτικές μειονότητες. Ἔτσι, ἡ ἀπάλειψή του προβάλλεται σάν πράξη ὑπέρ τῆς ἐλευθερίας τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως, σάν ἓνα μέτρο πού προστατεύει τοὺς λίγους –πού εἶναι «διαφορετικοί» στή θρησκευτική πίστη– ἀπό τίς ἀυθαιρεσίες τῶν πολλῶν, ἐννοεῖται αὐτῶν πού ἀνήκουν στήν «ἐπικρατοῦσα», κατὰ τήν διατύπωση τοῦ Συντάγματος, «Θρησκεία». Βέβαια, μπορεῖ ἀμέσως νά ἀντιδράση κανεῖς λέγοντας, ὅτι ἡ ταυτότητα εἶναι κάτι πού παρεμβάλλεται μεταξὺ τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Κράτους καί τοῦ πολίτη. Αὐτό σημαίνει ὅτι, ἂν ὑπάρχουν διακρίσεις ἀπέναντι στίς Θρησκευτικές μειονότητες, λόγω τῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκεύματος στίς ταυτότητες, γι' αὐτό ὑπεύθυνο εἶναι τό Κράτος καί ἡ νομοθεσία του καί κανεῖς ἄλλος.

Τό θέμα τῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκεύματος στίς ταυτότητες ἔχει πολλές πτυχές, πού ἔχουν ἀναλυθῆ ἀπό πολλούς. Ἀπό ὅλες τίς ἐπιμέρους πτυχές τοῦ θέματος θά περιοριστῶ σέ ἓνα σχολιασμό τοῦ ἐπιχειρήματος πού προηγουμένως ἀνέφερα.

Τά ἐπιχειρήματα χρειάζονται ἐρείσματα στήν πραγματικότητα. Εἶναι συλλογισμοί, οἱ ὁποῖοι, γιά νά ἔχουν σωστά συμπεράσματα, πρέπει νά ξεκινοῦν ἀπό ἀναντίρρητες ἀλήθειες. Δέν μπορεῖ νά

*Εφημερίδα ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ, Ιούλιος 2000.

ξεκινούν από υποθέσεις, πολύ περισσότερο δέν μπορεί νά στηρίζονται σέ απόψεις πού σχηματοποιήθηκαν από τίς πιέσεις «άπωθμένων διωμάτων». "Όταν, λοιπόν, λέμε ὅτι ἡ ἀναγραφή τοῦ Θρησκευήματος στίς ταυτότητες θίγει τίς θρησκευτικές μειονότητες, πρέπει κάπου νά στηριζόμαστε, σέ κάποια ἔγκυρη ἔρευνα, σέ κάποιο ἱστορικό δεδομένο. Ἐννοεῖται ὅτι ἐδῶ μᾶς ἐνδιαφέρει ἡ ἱστορία τοῦ τόπου μας. Ἡ χρήση παραδειγμάτων ἀπό ξένες ἱστορίες, ὡς ἀποδεικτικοῦ ὕλικου, προκειμένου νά πείσουμε ὅτι καί σέ μᾶς εἶναι πραγματικοί κάποιοι «πρωμελετώμενοι κίνδυνοι», μοιάζει μέ «λαθραία εἰσαγωγή πολεμικοῦ ὕλικου», πού «καταναλώνεται», γιά νά φονευθῆ ἡ ἱστορική μας συνείδηση καί νά αἰχμαλωτισθῆ τό ἦθος καί τό φρόνημα τοῦ λαοῦ μας σέ ξένα πρότυπα. Γιά νά στηριχθῆ, λοιπόν, κάπως τό ἐπιχείρημα αὐτό εἶναι ἀπαραίτητο νά ἀπαντηθῆ πύό μπροστά τό ἀπλό ἱστορικό ἐρώτημα: σέ ποιά φάση τῆς σύγχρονης ἱστορίας μας χρησιμοποιήθηκε ἡ ἀναγραφή τοῦ Θρησκευήματος στίς ταυτότητες, γιά νά γίνον ἀναγραφῆς σέ βάρους θρησκευτικῶν μειονοτήτων; Ἡ ἀπάντηση, βέβαια, δέν πρέπει νά εἶναι συνθηματολογική, δηλαδή ἀσαφῆς, χωρίς τεκμηρίωση, ἀλλά συγκεκριμένη, μέ ἀναφορά σέ ἐξακριβωμένα ἱστορικά γεγονότα. Πρέπει νά σημειωθῆ, ὅτι ἡ ἀτεκμηρίωτη συνθηματολογία, μέ πικρόχολους σχολιασμούς γεγονότων τοῦ παρελθόντος, ἀποσπασμένων ἀπό τό πλαίσιο τῆς ἐποχῆς τους, χρησιμοποιεῖται συχνά ἀπό κάποιους «διαφωτισμένους» πολιτικούς καί διανοούμενους, πού θέλουν νά παρουσιάξουν τόν ἑαυτό τους προστάτη τῶν ἀδυνάτων καί τῶν κατατρεγμένων. Ἄλλά ὅμως, ἡ πικρόχολη «διαφωτισμένη» συνθηματολογία τους μπορεί νά «ἀκουμπᾶ» τό συναίσθημα, ὅμως δέν πείθει. Μπορεῖ ἀκόμη νά συγκινή, πρὸς καιρόν, μεγάλες μάζες, ἀλλά δέν μπορεῖ νά ἀναπαύσῃ τό βάθος τοῦ ἀνθρώπου. Πάντοτε ἀφήνει ἕνα κενό, πού δέν μπορεῖ νά τό γεμίσει, τό ὁποῖο καταλαμβάνει κατόπιν ἡ ἀπογοήτευση.

Γιά νά ἐπανέλθω στό προκείμενο θέμα, πρέπει νά ἐπαναλάβω κάτι πού πολλές φορές εἰπώθηκε τόν τελευταῖο καιρό, ὅτι, δηλαδή, ἡ ἀναγραφή τοῦ Θρησκευήματος στίς ταυτότητες τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν μᾶλλον προστάσια προσέφερε στους κατατρεγμένους, παρά διακρίσεις σέ βάρους τους, ἄν σκεφθῆ κανεῖς τους Ἑβραίους, πού γλύτωσαν ἀπό τόν θάνατο μέ τήν ταυτότητα πού ἔγραφε «Χριστιανός

ὁρθόδοξος». "Όταν κινδύνευε ἡ ζωή τους, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Δαμασκηνός, μέ πρότασή του, τοὺς ἔκανε «Χριστιανούς ὁρθόδοξους τῆς ταυτότητας», ἀφήνοντας ἀπαραβίαστη τήν Ἑβραϊκή τους συνείδηση. Ἡ πράξη αὐτή ἀφ' ἑνός μέν δείχνει τόν ἀντιρατσισμό τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀφ' ἑτέρου δέ εἶναι ἐνδεικτική τοῦ πόση σωτηριολογική σημασία δίνει ἡ Ἐκκλησία στήν ἐνδειξη «Χριστιανός ὁρθόδοξος» στίς ταυτότητες, ὅταν διά τοῦ Ἀρχιεπισκόπου προτείνει νά δοθῆ καί σέ ἑτεροθρήσκους, γιά νά μπορέσουν νά σώσουν ἀπό τόν θάνατο τό θνητό τους σαρκίο.

Τό σημερινό πρόβλημα δέν εἶναι γενικά ἡ ἀναγραφή ἢ ἡ μή ἀναγραφή τοῦ Θρησκευήματος στίς ταυτότητες, ἀλλά ἡ σκοπιμότητα τῆς διαγραφῆς του ἀπό αὐτές. Προκαλεῖ ἀνησυχία τό κίνητρο τῆς σταδιακῆς μετατροπῆς τοῦ Κράτους ἀπό ἀνεξίθρησκο σέ ἄθρησκο· ἐμβάλλει σέ σκέψεις ὁ σταδιακός χωρισμός τῆς Πολιτείας ἀπό τήν παράδοση τοῦ λαοῦ.

Ἐπάρχει, ὅμως, καί κάτι σημαντικότερο ἀπό αὐτές τίς ἐπισημάνσεις, πού ἔχει σχέση μέ τήν ἀγωγή πού δίνουμε στους νέους ἀνθρώπους. Οἱ νόμοι πού ψηφίζουμε, τά ἐπιχειρήματα πού διατυπώνουμε, τό σκεπτικό πού ἐκφράζουμε γιά κάθε ἀπόφασή μας, εἶναι στοιχεῖα ἀγωγῆς γιά τό περιβάλλον μέσα στό ὁποῖο γίνονται ὅλα αὐτά γνωστά, κυρίως γιά τοὺς νέους ἀνθρώπους πού διαμορφώνουν ἀκόμη τά κριτήρια καί τά θεμέλια τῆς σκέψης τους. Σέ αὐτούς, λοιπόν, τοὺς νέους ἀνθρώπους τί μήνυμα μεταδίδει ἡ ἀποψη, ὅτι ἡ διαγραφή τοῦ Θρησκευήματος προστατεύει τίς θρησκευτικές μειονότητες ἢ, μέ ἄλλα λόγια, ὅτι ἡ ἀποσιώπησή του προστατεύει τή θρησκευτική μας ἐλευθερία; Τό πρῶτο μήνυμα πού περνάει εἶναι ὅτι τό Θρησκεῖμα εἶναι κάτι προσωπικό, κάτι πού ἀκόμη καί σέ μιᾶ ἐλεύθερη δημοκρατική Πολιτεία πρέπει νά κρύβεται καί νά ἀποσιωπᾶται, σάν κάποια ψυχική ἢ σωματική ἀναπηρία· εἶναι, ὅπως λένε, «εὐαίσθητο προσωπικό δεδομένο». Ὁ καθένας καταλαβαίνει ὅτι αὐτό μπορεῖ νά ἰσχύει γιά κάποιες παραθρησκευτικές ὀργανώσεις, ἀλλά γιά τήν πίστη τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ ὕβρη. Ἡ Ἐκκλησία πολιτεύεται «ἐν τῷ φωτί», δημόσια, καί ἔχει κεφαλή της τόν Λόγο πού ἐνηθρόωσε. Ἐνα δεύτερο μήνυμα πού μεταδίδει αὐτή ἡ ἀποψη εἶναι ὅτι ἡ ἐλευθερία γενικά συνδέεται μέ τήν ἀποσιώπηση καί τήν ἀγνοία. Ἡ πρόσληψη αὐτοῦ τοῦ μηνύμα-

τος μπορεί να δημιουργήσει ποικιλία συμπεριφορών. Μπορεί, για παράδειγμα, να έδραιώσει την πεποίθηση ότι πρέπει να αποσιωπώνται οι επιλογές μας, για να είμαστε ελεύθεροι από τις ενοχλήσεις των άλλων. Δεν εμπνέει τους νέους ανθρώπους να βγάλουν σε διάλογο τις τοποθετήσεις τους, τους έξωθεϊ μάλλον να διαμορφώσουν το ήθος του ανθρώπου εκείνου που μπορεί να βολεύεται και να προσαρμόζεται σε όλες τις περιστάσεις, με την τακτική του «μή μιλάς, για να περνάς καλά» ή «μή μιλάς, για να είσαι ελεύθερος».

Φυσικά, έτσι δεν ανατρέφουμε ελεύθερους και δημοκρατικούς πολίτες, ώριμους πνευματικά και κοινωνικά, κάτι για το οποίο πρέπει πρώτη από όλους να μεριμνά η Πολιτεία, με την εκπαίδευση και με τους νόμους της. Αυτό είναι μιά παράμετρος, για την οποία δεν λαμβάνεται ιδιαίτερη μέριμνα. Ίσως γιατί έχει διαπιστωθεί ότι στα επόμενα χρόνια ο τόπος μας δεν χρειάζεται ώριμους και δημοκρατικούς πολίτες.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ ΚΑΙ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

*Του Πρωτοπρεσβύτερου Δημητρίου Τζούμα,
Άρεοπαγίτου έ.τ.*

Παρακολουθούμε, όλοι, με ζωηρό ενδιαφέρον και εύλογη ανησυχία, την διαφορά που ανέκυψε μεταξύ Έκκλησίας και Κυβερνήσεως, εκ της απόφασης της τελευταίας να μην αναγράφεται το θρησκειομια στά νέα δελτία αστυνομικής ταυτότητας.

Και τώρα που οι δύο πλευρές προέβαλαν τους ισχυρισμούς και ανέπτυξαν τά επιχειρήματά τους, μπορεί κάθε αντικειμενικός και αμερόληπτος κριτής, να μορφώσει γνώμη και επιφέρη κρίσεις, περί του ποίας πλευράς ή θέσις είναι σύμφωνη με τό Σύνταγμα και τους νόμους, που όλοι επικαλούνται.

Κατ' αρχήν δεν είναι τιμητικόν διά μίαν Κυβέρνησιν, άλλοτε να διακηρύσσει ότι «ο λαός είναι υπεράνω των θεσμών» (Α. Παπανδρέου) και άλλοτε ότι «τό Σύνταγμα και οι νόμοι είναι υπεράνω όλων» (Γ. Παπαντωνίου, 16-6-2000).

Η Έκκλησία, διά της Ιεράς Συνόδου, επρότεινε την προαιρετική αναγραφήν του θρησκειομιας στά νέα δελτία ταυτότητος δι' όλους, ορθοδόξους-έτεροδόξους-άλλοθρήσκους. Ενῶ η Κυβέρνησις απεφάσισε την υποχρεωτικήν μή αναγραφήν, τόσον διά την μικρά μειοψηφίαν των έτεροδόξων και έτεροθρήσκων, όσον και διά την συντριπτικήν πλειοψηφίαν των Ορθοδόξων Έλλήνων.

Κατά την διάταξιν του άρθρου 3 του Συντάγματος επικρατούσα θρησκεία στην Ελλάδα είναι η θρησκεία της ανατολικής Ορθοδόξου Έκκλησίας του Χριστού. Περαιτέρω, υπό του άρθρου 5 § 1,3 του Συντάγματος, προστατεύεται η προσωπικότητα του

ατόμου (ζωή, τιμή κλπ.) καθώς και η προσωπική του ελευθερία. Τέλος, κατά την διάταξιν του άρθρου 13, § 1 του Συντάγματος «Η ελευθερία της θρησκευτικής συνειδήσεως είναι απαραβίαστη». Περιλαμβάνει δέ η θρησκευτική ελευθερία, την ελευθερίαν της θρησκευτικής συνειδήσεως και την ελευθερίαν της λατρείας.

Ἄλλά καί ὑπό τῶν ἄρθρων 8 καί 9 τῆς ἀπό 4-11-1950 Συμβάσεως τῆς Ρώμης «Περί προστασίας τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου...», ἡ ὁποία κυρώθηκε στή χώρα μας μέ τόν Ν. 2329/1953, προστατεύεται ἡ ἰδιωτική ζωή, ελευθερία σκέψεως, συνειδήσεως, θρησκείας, καθώς καί ἡ ελευθερία ἐκδηλώσεως τῆς θρησκείας... μεμονωμένως ἢ συλλογικῶς...

Ἐξ ἄλλου, διά τοῦ Ν. 1599/1986 «περί σχέσεων κράτους πολιτῶν...», τό μέν ἐπεβλήθη εἰς τοὺς Ἕλληνας πολίτες, πού κατοικοῦν ἢ διαμένουν προσωρινά στήν Ἑλλάδα, ἡ ὑποχρέωσις νά ἐφοδιασθῶν μέ δελτία ταυτότητος (ἄρθρ. 1 § 1), τό δέ καθορίσθησαν τά στοιχεῖα πού καταχωροῦνται στά δελτία αὐτά, μεταξύ τῶν ὁποίων (στοιχείων) καί τό Θρήσκευμα, ὡς προαιρετικό. Ἐνῶ διά τοῦ Ν. 1988/1991, «Περί τροποποιήσεως τοῦ Ν. 1599/1986...», καθορίσθηκε καί τό Θρήσκευμα ὡς ὑποχρεωτικόν στοιχεῖον τῶν Δελτίων Ἀστυνομικῆς Ταυτότητος, (ἄρθρ. 3 § 2). (Τά αὐτά προέβλεπαν καί οἱ προγενέστεροι Νόμοι 87/1945, Ν.Δ. 127/1969, ἢ ὑπ' ἀριθμ. 8.200/1981 ἀποφασίς τοῦ Ὑπουργείου Δημοσίας Τάξεως κλπ.).

Ὁ νόμος αὐτός (1988/1991) ἐξακολουθεῖ ἰσχύων, μή καταργηθείς, ρητῶς ἢ σιωπηρῶς, ὑπό τοῦ Ν. 2472/1997 «περί προστασίας τοῦ ἀτόμου» ἀπό τήν ἐπεξεργασία, ἀλλά συμβαίνει τό ἀντίθετο.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ἀδιάστως ὅτι σύμφωνη πρός τό Σύνταγμα καί τοὺς νόμους τοῦ κράτους εἶναι ἡ πρότασις τῆς Ἐκκλησίας, τῆς προαιρετικῆς δηλονότι ἀναγραφῆς τοῦ Θρησκεύματος. Ἀφοῦ δέν ὑπάρχει νόμος πού νά ἐπιβάλλει ὡς ὑποχρεωτικήν τήν μή ἀναγραφήν, ἀλλά συμβαίνει τό ἀντίθετο. Ὅμως καί νά ὑπῆρχε, θά ἦταν ἀντισυνταγματικός, ἀφοῦ ἡ ἀρχή τῆς πλειοψηφίας ἀποτελεῖ πρακτική ἀναγκαιότητα τῆς Δημοκρατίας δεδομένου ὅτι εἶναι ἀδύνατη ἡ ὁμοφωνία, μετά ἀπό ἴση καί ἐλεύθερη συμμετοχή ὄλων τῶν πολιτῶν στόν σχηματισμόν πολιτικῆς βουλήσεως (Γ. Κασσιμάτη, Συνταγματικό Δίκαιο II, τευχ. α' 1980, σελ. 82). Ἐπί πλέον ἡ ἀρχή τῆς πλειοψηφίας στηρίζεται τόσο στήν ἰσότητα, ὅσο

καί στήν ἰδέα τῆς ἐλευθερίας. Ἡ θέλησις τῶν περισσοτέρων ὑπερσχύει, διότι ἀκριβῶς κατ' αὐτόν τόν τρόπο διευρύνεται, κατά τό δυνατόν, ὁ κύκλος τῶν «αὐτοκυβερνουμένων» δηλαδή προάγεται ἡ πολιτική ελευθερία (Ἀρ. Μάνεση, Αἱ ἐγγυήσεις τηρήσεως τοῦ Συντάγματος II, 1961-1965, σελ. 49).

Ἡ δέ συνταγματική προστασία τῆς ἐλευθερίας τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως συνεπάγεται – μεταξύ ἄλλων – καί τό δικαίωμα νά ἐκδηλώνει κανεῖς, ἀλλά ἀντιθέτως καί νά μὴ ἀποκαλύπτει, τίς θρησκευτικές ἢ ἀθεϊστικές πεποιθήσεις του, ἀλλά καί τό δικαίωμα νά μὴ ὑφίσταται καμία δυσμενῆ συνέπεια γιά τίς θρησκευτικές του πεποιθήσεις ἢ γιά τήν ἔλλειψη ὀρισμένων θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς ἰσότητος τοῦ ἄρθρου 4 § 1 τοῦ Συντάγματος (Ἀρ. Μάνεση, Ἀτομικές Ἐλευθερίες α', 1979, σελ. 251. Σβώλου-Βλάχου, Τό Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος, μέρος ΙΑ', 1954, σελ. 88) δέν νοεῖται νά ἐπιβάλλει τίς ἀπόψεις της στήν πλειοψηφία καί νά ἀξιῶναι νά μὴ ἀναγράφεται τό θρήσκευμα στά δελτία ταυτότητος τῆς συντριπτικῆς μάλιστα πλειοψηφίας τοῦ Ὁρθοδόξου Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Οὔτε ἄλλωστε εὐσταθεῖ τό ἐπιχείρημα τῆς Κυβερνήσεως καί ὑποστηρικτῶν τῶν ἀπόψεών της, ὅτι τυχόν ἀναγραφή τοῦ Θρησκεύματος τῶν Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν στά δελτία ταυτότητος των συνεπάγεται δυσμενῆ μεταχείριση τῶν μὴ ὀρθοδόξων ἢ αὐτῶν πού δέν δηλώνουν τό Θρήσκευμά των, διότι οἰαδήποτε δυσμενῆ μεταχειρίσις, στηριζομένη σέ τέτοια βάση θά ἦταν ἀντισυνταγματική.

Ἐν ὄψει ὄλων αὐτῶν, δημιουργεῖ εὐλογες ἀπορίες ἡ ἐπιμονή τῆς Κυβερνήσεως στήν ἀντισυνταγματική καί μή νόμιμη ἀπόφασίς της, τῆς μή ἀναγραφῆς τοῦ θρησκεύματος καί στά δελτία ἀστυνομικῆς ταυτότητος τῆς συντριπτικῆς πλειοψηφίας τῶν Ὁρθοδόξων Ἑλλήνων, ἔστω καί ἂν ὑπάρχει γραπτὴ συγκατάθεσις των. Ὁφείλεται προφανῶς (ἡ ἐπιμονή) σέ ἔλλιπή ἢ πλημμελή νομική πληροφόρηση.

Βεβαίως, ἐπικαλεῖται ἡ Κυβέρνησις πρός θεμελίωσιν τῶν ἀπόψεών της τήν ὑπ' ἀριθμ. 910/17/2000 «ἀπόφασιν» τῆς Ἀρχῆς Προστασίας δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρα, ἡ ὁποία ἐξεδόθη κατ' ἐφαρμογήν διατάξεων τοῦ προαναφερθέντος Ν. 2472/1997. Ὅμως, ἡ ἀπόφασις αὐτή στερεῖται νομίμου ἐρείσματος, ἀνεξαρτή-

τως άλλων λόγων (βλέπε Γ. Παπαδημητρίου, 'Αρεοπαγίτη, «'Απογευματινή» 6-6-2000) διότι: α) κατά τήν διάταξη του άρθρου 7, § 2α του νόμου τούτου επιτρέπεται κατ' εξαίρεση ή συλλογή και ή επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων (μεταξύ τών οποίων και τό Θρήσκευμα (άρθρο 2) και όταν τό υποκείμενο έδωσε τήν γραπτή συγκατάθεσή του (εκτός αν νόμος όρίζει ότι ή συγκατάθεση δέν αίρει τήν απαγόρευση τέτοιος, όμως, νόμος δέν υπάρχει έν προκειμένω). Παρά ταύτα ή Αρχή Προστασίας δεδομένων δέν εφαρμόζει τήν διάταξη αυτή, καιτοι ειδική, καθό άφορώσα τά ευαίσθητα δεδομένα, αλλά τήν διάταξη του άρθρου 4 του νόμου τούτου, ή όποια είναι γενική και άφορά τά δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα πού είναι διάφορα τών ευαίσθητων (άρθρο 2 έδ. α) β) ένω κατά τήν διάταξη του άρθρου 2, έδ. γ' του Ν. 2472/1997 μεταξύ τών στοιχείων πού λαμβάνονται ύπ' όψιν διά τόν προσδιορισμόν τής ταυτότητος του υποκειμένου είναι και εκείνα πού χαρακτηρίζουν τήν ψυχικήν και πολιτιστικήν κατάσταση αυτού, ή Αρχή έκρινε, μέ τήν άνωτέρω απόφασιν της, ότι «τό Θρήσκευμα ανάγεται στον έσωτερικό κόσμο του άτομου και ως εκ τούτου είναι άπρόσφορο και μή αναγκαίο για τήν εξατομίκευση τής Ταυτότητος του».

Πρέπει νά διευκρινισθή έδω, ότι άλλη είναι ή ταυτότητα του άτόμου, περί τής όποιος όμιλει ό Ν. 2472/1997, και άλλα τά Δελτία Αστυνομικής Ταυτότητος, τά όποια προβλέπει ό Ν. 1988/1991. Ταύτα είναι μέν δημόσια έγγραφα (καθό συντασσόμενα υπό δημοσίου όργάνου, καθ' ύλην, κατά τόπον και λειτουργίαν άρμοδίαν... άρθρον 438 Κ. Πολ. Δικ.) πλήν καταρτίζονται μέ τήν σύμπραξιν του ταυτοποιουμένου, δηλούντος εκείνου τά στοιχεΐα πού πρέπει νά καταχωρηθούν σ' αυτά και τά όποια όρίζει μέν ό νόμος, πλήν ό νομοθέτης «υποχρεούται νά μίν επιβάλει τήν ταυτοποίηση υπό όρους πού δέν επιτρέπουν τήν προβολή αυτού πού τό άτομο θεωρεί ουσία τής υπάρξεώς του», όπως είναι τό συνταγματικώς προστατευόμενον Θρήσκευμα.

Κατ' άκολουθίαν τούτων, δέν υπάρχει άλλος τρόπος λύσεως του δημιουργηθέντος άδιεξόδου, παρά μόνον ή εύπρεπής συμπεριφορά και ό διάλογος μεταξύ Κυβερνήσεως και εκπροσώπων τής Εκκλησίας.

ΛΟΓΙΣΜΟΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΗΜΟ*

Του Μοναχου Μωυση, Αγιορείτη

Μέ άφορμή πρόσφατα λυπηρά γεγονότα θά ήθελα πολύ άπλά και ταπεινά νά καταθέσω τόν λογισμό μου κι έλπίζω νά μή χαρακτηρισθώ κι εγώ εύκολα ρατσιστής και φονταμενταλιστής, φανατικός και παραδοσιόπληκτος. Κινδυνεύουμε σήμερα νά μιλήσουμε για τά ιερά κι αυτονόητα και νά καταχαρακτηρισθούμε γρήγορα, από κάποιους πού ξαναγράφουν τήν ιστορία, έρμηνεύοντάς την κατά τό δοκούν και παραδίδοντας μαθήματα ποιμαντικής στην Έκκλησία.

Η ευαίσθησία, τό συναίσθημα, τό φιλότιμο κι ή γνώση του ελληνικού λαου προσβάλλεται θάναυσα από όρισμένους κι αισθάνεται μεγάλη τήν άπογοήτευση για τήν έμπιστοσύνη πού κάποτε τούς έδειξε. Του θίγουν προκλητικά τά έσωτερα βάθη, όπου φυλάγει προσεκτικά τήν ιερότητα και τόν σεβασμό σε θεσμούς πού διατήρησαν τό Έθνος σε πολλές δεινές περιστάσεις. Του ζητούν νά συγκατατεθεί στον άποχρωματισμό, τήν ουδετερότητα, τή μαζοποίηση, τήν παγκοσμιοποίηση, τή μετριότητα, θέλουν ν' άποκοιμίσουν τήν όμολογία, τό θάρρος, τήν τόλμη, τή διαφοροποίηση, τήν ιδιαιτερότητα. Η δειλία, ή σιωπή, ή άποδοχή προτιμώνται για τήν επιτυχή πραγμάτωση σχεδίων διάφορων.

Η Όρθοδοξία είναι φωτεινή, άφοθη, ταπεινή και ήρωική. Είναι συνυφασμένη μέ τήν ιστορία του τόπου μας. Είναι μεγάλη ύποκρισία ή διαστροφή τής σώζουσας αλήθειας. Αμφισβητείται

*ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, τεύχος Αυγούστου 2000.

ιταμῶς ἢ προσφορά τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπιχειρεῖται ἡ φοβία νά διχάσει τόν κληρο καί τόν πιστό λαό. Ἡ Ἐκκλησία δικαιοματικά μιλᾷ γιά τήν πνευματική μας πορεία καί δίνει λύτρωση καί βαθύ νόημα ζωῆς σέ νέους ἀπαρηγόρητους καί ντροπιασμένους ἀπό συστήματα πού τούς ἐξέθεσαν καί τούς ἀπομόνωσαν.

Τήν εὐγένεια, τήν ἀνοχή, τήν ὑπομονή, τήν ἐλπίδα θεωροῦν ἀδυναμίες. Προτιμοῦν κι ἐπιμένουν στή σιωπή κι ἀκινησία τῆς Ἐκκλησίας, θέλουν νά περιορίσουν τόν ρόλο τῆς Ἐκκλησίας σέ καθαρά καί μόνο κοινωνικό ἔργο καί προσφορά καί νά τήν παρουσιάσουν ὡς φιλανθρωπικό σύλλογο. Ἡ Ἐκκλησία, ἰδιαίτερα σήμερα, μέ τήν πλούσια ἀγιοπνευματική χάρη καί ποικιλία, τήν δυνατή ἀγιοπατερική ἐμπειρία, τή ζωοποιό παράδοση, μέ νηφάλιο, διακριτικό, ὠραῖο, ὑπεύθυνο, σοβαρό, βιωματικό τρόπο, ἔχει νά καταθέσει βαρυσήμαντο θεολογικό λόγο, γιά τήν ιερότητα, ἀληθινότητα καί μοναδικότητα τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, τήν ἐν Χριστῶ ἐλευθερία, τή συναξαριακή ἰδιαιτερότητα, τήν ὑπέρ πάντα νοῦ εἰρήνη, εὐλογία καί χάρη καί νά προσφέρει στούς ἐγκαταλειμένους νέους νόημα, σκοπό, ὀρθότητα βίου.

Ὁ συμβιβασμός τῆς Ἐκκλησίας μέ τήν ἐκκοσμίκευση, τήν παγκοσμιοποίηση τῆς νέας ἐποχῆς καί τά συνεπακόλουθα εἶναι ὑποστολή τῆς σημαίας της, εἶναι λανθασμένη ἐκτίμηση, εἶναι ἀστοχία. Ἡ Ἐκκλησία ἀφουγκραζόμενη τίς ἐναγώνιες φωνές πολλῶν πού διψοῦν ἀληθινά γι' ἀλήθεια, ἔχει ἀνεξάντλητα ἀποθέματα νά τούς ικανοποιήσει ἀξεδίψαστα, ἀφοῦ ἀτέλεστος ἡ τελειότητα κι ἀτελεύτητη ἡ χαρά κι ἀνείπωτη ἡ δόξα τῆς ἀδοξίας κι ὁ πλοῦτος τῆς πενίας. Τά σημεῖα τῶν καιρῶν τά βλέπει καλά ἡ Ἐκκλησία καί δέ φοβᾶται τίς μπόρες καί τίς ἰαχές καί τίς ὕβρεις. Εἶναι συνηθισμένη καί μέσα ἀπό αὐτά ὑπάρχει τό μυστικό μεγαλεῖο της καί ἡ δόξα τοῦ Σταυροῦ. Ἡ Ἐκκλησία μέ γνώση κι ἐπίγνωση, ὑπευθυνότητα καί σεβασμό ἔχει σύγχρονο λόγο κι ἡ παράδοσή της δέν εἶναι λιμνασμένο νερό, ἀλλά ἀέναη καί ζωοπάροχη πηγῆ, πού ἀνανεώνει τό λάλον ὕδωρ κι ικανοποιεῖ ἰδιαίτερα ἀπαιτητικά πνεύματα.

Ἡ Ἐκκλησία οὔτε φοβᾶται, οὔτε φοβίζει, γνωρίζει νά ὑπομένει, ἀξίζει νά ἐπιμένει καί νά προσεύχεται περισσότερο καί θερμότερα γιά τό καλό αὐτοῦ τοῦ ἡρωοτόκου κι ἀγιοτόκου εὐλογημένου τόπου, πού ἡ παράδοσή του εἶναι θησαυρός ἀνεκτίμητος κι ἀνεκ-

μετάλλευτος, διδάσκει, νοουθετεῖ, παραμυθεῖ καί ἀναπαύει. Ὁ ἀντίλογος, ἡ ἀντίθεση, ἡ ἀντίδραση, δέν εἶναι πάντοτε ἀσέβεια. Ἡ ἐπιμονή δέν εἶναι πείσμα, ἀλλά γνώση καί σεβασμός τῆς ἀλήθειας. Ἡ Ἐκκλησία ἔχει λόγο, ἔχει κύρος, ἔχει ἀπαντήσεις, ἀποκλείει τ' ἀδιέξοδα, εἶναι πάντα καί συνεχῶς διαλεγόμενη, δίχως ν' ἀπομακρύνεται ἀπό τήν εὐαγγελική ἀκρίβεια καί τήν Ἱερά Παράδοση, πού τή θέλουν ὀρθοτομοῦσα τόν λόγο τῆς ἀληθείας.

Ἡ Ὀρθοδοξία δέν χρειάζεται ἀναγέννηση κι ἀναμόρφωση. Οἱ καρδιές πολλῶν θέλουν μεταμόρφωση. Ἡ Ἐκκλησία ἀνανεώνεται συνεχῶς ἀπό τό πανσθενουργό Ἅγιον Πνεῦμα καί τήν παρουσία τῶν ἁγίων. Τό σημαντικῶς ἐλλεῖπον εἶναι ἡ ἀγιότητα. Ἡ Ἐκκλησία φωτίζει, εὐλογεῖ, εἰρηνοποιεῖ, ἀγιάζει, χαριτώνει καί δέν ἐξουσιάζει, δέν τρομοκρατεῖ, δέν ἐπιβάλλεται μέ δυνάμιση. Προσκαλεῖ παρακλητικά καί δέν προκαλεῖ δυναστικά. Σέβεται καταπληκτικά τήν ἀνθρώπινη ἐλευθερία καί βούληση καί μέ συγκινητική λεπτότητα κρούει διακριτικά τίς θύρες τῶν καρδιῶν τῶν πιστῶν. Δυστυχῶς, ἡθελημένα ἢ ἀθέλητα, ἔχει παρεξηγηθεῖ ἀπό πολλούς ὁ ρόλος τῆς Ἐκκλησίας καί τήν θέλουν νά κοιμᾶται στίς δάφνες τοῦ παρελθόντος της, δίχως ἐνθουσιασμό, δίχως ἱεραποστολή, δίχως καυτηριασμό δίκαιο τῶν ἀδικιῶν. Ὁ λόγος της πρόχειρα θεωρεῖται πολιτικολογία, ὅχι ὅτι δέν πρέπει πάντοτε νά μὴν εἶναι προσηκτικός, ὥστε νά μὴ παρεκτραπεῖ κι ἐπιχειρεῖται δόλια ὁ περιορισμός της στό περιθώριο καί ἡ ἀποορθοδοξοποίηση τοῦ ἔθνους μας.

Ἡ παροῦσα κρίση δέν πτοεῖ τήν Ἐκκλησία. Εἶναι μία εὐκαιρία νά ἐμβαθύνει, νά δεηθεῖ, νά ἐπιστρέψει στή διδαχή τοῦ ἱεροῦ παρελθόντος της, ὥστε ἐνδυναμωμένη νά μᾶς ὀδηγήσει στήν τρίτη χιλιετία. Τήν ἔχουμε περισσότερο ἀνάγκη σήμερα, σ' ἕναν κόσμο ἀνέραστο, ἀγχώδη, ταραγμένο, νεφοσκεπῆ. Τίς φωνές τῶν ἐπικριτῶν ἀκοῦμε μέ συμπάθεια. Τό μόνο πού φέρνουν εἶναι νά μᾶς ἰσχυροποιοῦν τήν ἐλληνορθόδοξη ταυτότητά μας.

ΤΟ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑ, ΤΟ ΔΕΛΤΙΟ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ Η ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΖΩΗ*

Του Ἀναστασίου Ν. Μαρίνου,
Ἀντιπροέδρου τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας

Εἶναι γνωστό καί δέν ἀμφισβητεῖται ὅτι εἰδικότερη ἐκδήλωσις τοῦ συνταγματικά κατοχυρωμένου ἀτομικοῦ δικαιώματος τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας εἶναι καί τό δικαίωμα τοῦ ἀτόμου νά μήν ἀποκαλύπτει τίς θρησκευτικές του πεποιθήσεις ἐν γένει¹. Αἰτιολογία κατοχύρωσης τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ εἶναι ἡ ἀνάγκη προστασίας τοῦ ἀτόμου ἀπό διώξεις, τίς ὁποῖες πιθανόν νά ὑποστῆ τοῦτο, σέ ὁποιοδήποτε τομέα, λόγω τῶν θρησκευτικῶν του πεποιθήσεων. Εἶναι πρόδηλο ἀπό τήν ἄποψη αὐτή πόσον εὐκολότερη θά ἦταν ἡ σύλληψη καί καταδίωξη τῶν Ἑβραίων ἀπό τούς Ναζί, ἐάν αὐτοί ἦσαν ὑποχρεωμένοι νά δηλώνουν τό θρήσκευμά τους σέ ὅποιον τούς ρωτοῦσε. Γι' αὐτόν ἀκριβῶς τόν λόγο τό Γαλλικό Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας μέ ἀπόφασή του τῆς 9 Ἰουλίου 1943 (ἀπόφασις Ferrand) ἀκύρωσε ἀπόφασις Νομάρχου τοῦ ἔτους 1942, μέ τήν ὁποία εἶχε ἐπιβληθεῖ στους ταξιδιωτές ἡ ὑποχρέωσις νά ἀναγράφουν στά δελτία τῶν ξενοδοχείων τό θρήσκευμά τους.

Τό δικαίωμα ὅμως νά μήν ἀποκαλύπτει τίς θρησκευτικές του

**Περιοδικό ΕΚΚΛΗΣΙΑ*, 1993

1. Βλ. ἐνδεικτικά Ν. Ν. Σαριπόλου, Ἑλληνικό Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Γ' Ἀθήναι 1918, ἐκδ. γ', σελ. 235 ἀπ., Ἀ Σδώλου - Γ. Βλάχου, Τό Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος, τόμ. Α', Ἀθήναι 1954, σελ. 68, Χ. Σγουρίτσας - Κ. Γεωργόπουλος, Συνταγματικό Δίκαιο, Ἀθήναι 1966, τόμ. Β', τευχ. 6' σελ. 112, Ἀναστ. Χριστοφιλόπουλου, Ἑλλην. Ἑκκλ. Δίκαιο, Ἀθήναι 1965, σελ. 72 ἐπομ.

πεποιθήσεις αργεῖ, ὅταν τὸ ἄτομο ἐρωτᾶται γιὰ τίς πεποιθήσεις του αὐτές ὄχι μέ σκοπὸ νά ὑποβληθεῖ σέ κάποια μορφή δίωξης, ἀλλά προκειμένου νά ἐξυπηρετηθοῦν ἄλλοι, νόμιμοι σκοποί· π.χ. σκοποί στατιστικῆς, βάσει τοῦ ἀποτελέσματος τῆς ὁποίας, θά κατανεμηθοῦν βοηθήματα σέ διάφορες θρησκευτικές κοινότητες ἢ θά συνταγοῦν μελέτες γιὰ τή σύνθεση τοῦ πληθυσμοῦ μιᾶς χώρας ἢ ὅταν ἡ δήλωση τοῦ θρησκευέματος εἶναι ἀναγκαία προϋπόθεση γιὰ τήν κρίση ἀστικῆς ἢ ποινικῆς ὑπόθεσης ἢ ἐφ' ὅσον ἀπό τή δήλωση αὐτή ἐξαρτῶνται δικαιώματα ἢ ὑποχρεώσεις. Πῶς νά γνωρίζει π.χ. ὁ ὀρθόδοξος ἱερέας, ἐάν οἱ προσερχόμενοι νά τελέσουν θρησκευτικὸ γάμο εἶναι ἢ ὄχι ὀρθόδοξοι χριστιανοί, ἐάν προηγουμένως δέν τοὺς ρωτήσῃ καί ἐάν αὐτοὶ δέν ἔχουν κάποιο ἐπίσημο στοιχεῖο ἀποδεικτικό τοῦ θρησκευέματός τους; Πῶς νά γνωρίζει ἡ Στρατολογική Ἀρχή ὅτι ὁ Α εἶναι λειτουργὸς μιᾶς συγκεκριμένης θρησκευτικῆς κοινότητας, ὥστε νά τόν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τή στράτευση ἢ νά τόν διαγράψῃ ἀπὸ τὸ στέλεχος ἐφεδρείας, ὅπως ὀρίζει ὁ νόμος καί ἔχει δεχθεῖ ἡ νομολογία τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ἐάν δέν τὸ ἀποδείξῃ ὁ ἴδιος; Πῶς νά γνωρίζῃ ὁ δικαστής ἐάν εἶσαι πράγματι χριστιανὸς ὀρθόδοξος καί συνεπῶς νομιμοποιεῖσαι νά προσβάλῃς πράξη τῆς Ἱερᾶς Συνόδου πού ρυθμίζει ζήτημα ἐκκλησιαστικό, ἐάν δέν ἀποδείξεις ἐπίσημα τήν ιδιότητά σου αὐτή;

Σ' ὅλες αὐτές λοιπὸν τίς περιπτώσεις καί ἄλλες σχετικές αὐτὸς πού ἐρωτᾶται γιὰ τήν θρησκεία του δέν διατρέχει κίνδυνο δίωξης, ἐάν ἀπαντήσῃ καί, συνεπῶς, δέν δικαιολογεῖται ἄρνηση ἀπάντησης κατ' ἐπίκληση τοῦ δικαιώματος τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας². Τέτοια ἄρνηση δέν ἔχει νόμιμη βάση. Εἶναι χαρακτηριστικό ἀπὸ τήν ἀποψη αὐτή ὅτι καί ἡ πιὸ πάνω ἀπόφαση τοῦ Γαλλικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἀκύρωσε τήν ἀπόφαση τοῦ Γάλλου Νομάρχου, διότι εἶχε ἐκδοθεῖ μέ σκοπὸ «νά ἐντοπίζονται οἱ Ἑβραῖοι» καί διότι «κανένας λόγος δημόσιας τάξεως καί ἀσφαλείας δέν μποροῦσε νά δικαιολογήσῃ τήν ὑποχρέωση ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευέματος στὰ δελτία τῶν ξενοδοχείων», πράγμα πού σημαίνει ὅτι, ἐάν δέν ἐπρόκειτο γιὰ τήν δίωξη τῶν Ἑβραίων, ἀλλά γιὰ λόγους ἄσχετους μέ τέτοια δίωξη, ὅπως γιὰ λόγους τάξεως καί ἀσφα-

2. Βλ. Ἀ. Σδώλου - Γ. Βλάχου, ἐνθ' ἄνωτ., ὑποσημ. 1.

λείας, τότε ἡ ἀπόφαση τοῦ Νομάρχου δέν θά ἀκυρωνόταν, διότι δέν θά παραβίαζε τή θρησκευτικὴ ἐλευθερία ἢ ὑποχρέωση ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευέματος στὰ δελτία τῶν ξενοδοχείων³.

Ἐάν ξεκινήσει λοιπὸν κανεὶς ἀπὸ τήν ἀποψη αὐτή, τότε ἡ ἀξίωση τοῦ νομοθέτη ἑνὸς σύγχρονου δημοκρατικοῦ Κράτους, ὅπως εἶναι ὅλα τὰ κράτη - μέλη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητας, νά ἀναγράφεται στὸ δελτίο ταυτότητας τῶν πολιτῶν τὸ θρησκεύμα δέν εἶναι ἀδικαιολόγητη, οὔτε προσβάλλει τή θρησκευτικὴ ἐλευθερία, διότι ἡ ἀναγραφή αὐτὴ ἀπαιτεῖται ὄχι γιὰ νά τεθεῖ ὁ πολίτης σέ δίωξη λόγῳ τῶν θρησκευτικῶν του πεποιθήσεων, ἀλλά γιὰ κάποιον ἄλλο σκοπὸ ὅπως αὐτοὶ πού ἀναφέρθηκαν πιὸ πάνω. Ἀντίθετα ἀδικαιολόγητη - θά ἔλεγα δέ καί περιέργη - εἶναι ἡ ἐπιμονὴ τῆς «ἄλλης πλευρᾶς» στήν ἀξίωσή της νά μὴν ἀναγράφεται τὸ θρησκεύμα στήν ταυτότητα τοῦ πολίτη ἢ ἡ ἀναγραφή του νά εἶναι προαιρετική. Καί ναί μὲν ἡ ἀξίωση αὐτὴ αἰτιολογεῖται, κατὰ τρόπον πομπῶδη καί θορυβῶδη, μέ τήν ἐπίκληση τοῦ δικαιώματος τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας καί τῆς ἐλευθερίας γενικότερα, πλὴν ὅμως ἡ αἰτιολογία αὐτὴ εἶναι πλανημένη καί μὴ νόμιμη, γιατί σ' αὐτὴ τήν περίπτωσιν τὸ δικαίωμα τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, ὅπως ἀναφέρθηκε πιὸ πάνω, αργεῖ ἢ μᾶλλον δέν ἔχει ἐφαρμογή, ἀφοῦ μάλιστα σ' ἕνα σύγχρονο δημοκρατικὸ κράτος διώξεις γιὰ λόγους θρησκευτικούς ὄχι μόνον δέν γίνονται, ἀλλά οὔτε εἶναι κἂν νοητοί. Οἱ ἐποχές τῆς Ἱερᾶς Ἐξέτασης καί τῆς θρησκευτικῆς μισαλλοδοξίας ἀνήκουν, μέ ἐξαίρεση ὀρισμένα καθεστῶτα πού μόλις καταρρεύσανε, στὸ μακρινὸ παρελθόν καί μόνον ρίγος προκαλοῦν στήν ἀνάμνησή του καί, πάντως, δέν μπορεῖ νά θεωρηθεῖ θρησκευτικὴ δίωξη ἢ ἀπὸ τὰ ποινικά Δικαστήρια καί μέ συνταγματικά κατοχυρωμένες δημοκρατικὲς διαδικασίες τιμωρία αὐτῶν πού παραβιάζουν τοὺς σύμφωνους μέ τὸ Σύνταγμα νόμους τῆς Πολιτείας, ἢ ὁποία διαθέτει ὅλους τοὺς κατὰ τὸ Σύνταγμα καί τίς διεθνεῖς Διακηρύξεις θεσμούς καί μηχανισμούς, γιὰ νά πατάξῃ ἀποφασιστικά κάθε μορφή θρησκευτικῆς μισαλλοδοξίας.

Ἐφ' ὅσον, λοιπὸν, δέν ὑπάρχει σήμερα, στὸ τέλος τοῦ 20οῦ αἰώνα, πρόθεση τῆς ἐλληνικῆς δημοκρατικῆς Πολιτείας νά θέσει

3. Βλ. τήν διατριβή μου: Ἡ Θρησκευτικὴ Ἐλευθερία, Ἀθῆναι 1972, σελ. 106.

ὑπό θρησκευτικό διωγμό ὀρισμένους πολίτες, γιά ποιό λόγο ἢ «ἄλλη πλευρά» - πού δέν ἀποδεικνύει τεκμηριωμένα οὔτε κἄν πιθανολογεῖ ὅτι ὑπάρχει τέτοια πρόθεση - ἐπιμένει στή μὴ ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος στήν ταυτότητα ἢ στήν προαιρετική ἀναγραφή, ὅταν ἀπό τήν ικανοποίηση τῆς ἀξίωσής της αὐτῆς μόνον δυσχέρειες θά δημιουργηθοῦν στή δημόσια ὑπηρεσία ἢ καί σέ βάρος τοῦ ἴδιου τοῦ πολίτη; Ἐπὶ πλέον δέ ἡ ἀξίωση νά μὴ γράφεται τό θρήσκευμα στήν ταυτότητα, αὐτή εἶναι πού προσβάλλει τή θρησκευτική ἐλευθερία, διότι περιορίζει τό δικαίωμα κάθε πολίτη νά δηλώνει, ὅταν τό ἐπιθυμεῖ, τίς θρησκευτικές του πεποιθήσεις καί νά τίς ἀποδεικνύει κάθε στιγμή μέ επίσημα ἔγγραφα, ὅπως εἶναι καί ἡ ταυτότητα.

Ὑποστηρίχθηκε ὅμως καί ἡ ἄποψη ὅτι τήν μὴ ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος στήν ταυτότητα ἐπιβάλλει ἐπί πλέον καί ἡ ὑποχρέωση τῆς Πολιτείας νά προστατεύει ἀπό τή δημοσιότητα τήν ἰδιωτική ζωή, στήν «ἐσώτατη» περιοχή τῆς ὁποίας ἀνήκουν οἱ θρησκευτικές πεποιθήσεις.

Τό ἐπιχείρημα αὐτό, παρὰ τήν ἐντυπωσιακή μορφή του, δέν νομίζω ὅτι ἐνισχύει τήν ἄποψη πού θέλει προαιρετική τήν ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος στό δελτίο ταυτότητας ἢ τήν ἄποψη πού ἀξιῶνει τήν μὴ ἀναγραφή του.

Εἶναι γεγονός ὅτι ἡ προστασία τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς ἀποτελεῖ, ἀπό τήν δεκαετία τοῦ '60 καί μετά, ἀντικείμενο ὄπως ιδιαίτερης φροντίδας τῶν συνταγματολόγων, τῶν κοινωνιολόγων καί τῶν πολιτικῶν καί τοῦτο λόγω τῶν κινδύνων πού δημιουργεῖ γιά τήν ἰδιωτική ζωή ἡ συνεχῶς ἐπεκτεινόμενη εἰσβολή στήν κοινωνική ζωή τῆς σύγχρονης τεχνολογίας τῶν ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν καί τῶν ἀυξημένων, ἐκ τοῦ λόγου τούτου, πιθανοτήτων τοῦ λεγόμενου «ἠλεκτρονικοῦ φακελώματος» τοῦ πολίτη⁴. Ἐχουν ψηφισθεῖ σχετικά νομοθετήματα σέ πάρα πολλές χῶρες καί ἔχει συναφθεῖ καί διεθνῆς σύμβαση, ἡ γνωστή Σύμβαση τοῦ Στρασβούργου, τήν ὁποῖαν ἔχει κυρώσει καί ἡ Ἑλλάδα μέ τό Νόμο 2068/1992. Ὅλα αὐτά τά κείμενα θεωροῦν τίς πληροφορίες πού ἀναφέρονται στίς θρη-

4. Βλ. τό διδλίο μου: Οἱ ἠλεκτρονικοί Ὑπολογιστές καί τό Δίκαιο, ἐκδ. Ἄντ. Σάκουλα, ἐκδοση 6', Ἀθήνα 1991.

σκευτικές πεποιθήσεις τοῦ ἀτόμου ὡς πληροφορίες «εὐαίσθητες» καί εἴτε ἀπαγορεύουν τελείως τήν ἐπεξεργασία τους, δηλαδή τή συλλογή καί καταχώρησή τους σέ ἀρχεῖα γιά περαιτέρω χρησιμοποίηση, εἴτε τήν ἐπιτρέπουν μέ τίς κατάλληλες ἐγγυήσεις. Ἀπό τήν ἄποψη αὐτή τό ἄρθρο 6 τῆς Σύμβασης τοῦ Στρασβούργου ἐπιτρέπει τήν ἐπεξεργασία αὐτῶν τῶν πληροφοριῶν, ὅταν ὑπάρχουν τέτοιες ἐγγυήσεις, τήν ἴδια δέ ρύθμιση ἐξασφαλίζει καί τό ἄρθρο 2 τοῦ Σχεδίου Νόμου πού ἔχει κατατεθεῖ στήν ἐλληνική Βουλή καί περιμένει, ἐδῶ καί μερικά χρόνια, τήν ψήφισή του.

Συνεπῶς ἡ ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος στήν ταυτότητα, πού θά ἀποτελεῖ πλέον μέ τά δεδομένα τῆς σύγχρονης τεχνολογίας προσωπική πληροφορία ἑνός ἠλεκτρονικοῦ ἀρχείου, δέν εἶναι ἀργιογία καί ἄνευ ἄλλου ἐνέργεια πού προσβάλλει τήν ἰδιωτική ζωή. Ἄς μὴ δογματίζουμε λοιπόν καί, κυρίως, ἄς μὴ λησμονοῦμε ὅτι αὐτοὶ πού μάχονται γιά τήν μὴ ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος στήν ταυτότητα (μέ ἐξαίρεση μόνον αὐτούς πού ἐξετάζουν τό ζήτημα ἀπό αὐστηρά νομική ἄποψη) δέν νοιάζονται γιά τό ἀπόρρητο τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς. Ἄλλο εἶναι τό ζήτημα πού τοὺς ἀπασχολεῖ. Καί πάντως θά πρέπει νά μὴ μᾶς διαφεύγει τό γεγονός ὅτι ἐκεῖνο πού ἀπειλεῖ τό ἀπόρρητο τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς μέ τίς νέες ταυτότητες δέν εἶναι ἡ ἀναγραφή πάνω σ' αὐτές τοῦ θρησκευματος. Εἶναι κάτι ἄλλο. Εἶναι ἡ λευκή λωρίδα πλάτους 16 χιλιοστῶν πού προβλέπεται νά ὑπάρχει στό κάτω μέρος τῆς πρόσθιας ὄψης τῆς ταυτότητας καί πού προορίζεται νά χρησιμοποιηθεῖ γιά μηχανική ὀπτική ἀνάγνωση. Θά κυκλοφοροῦμε δηλαδή μέ μία ταυτότητα πού δέν θά μπόροῦμε νά τήν διαβάσουμε. Αὐτή εἶναι ἡ ἐφιαλτική ἀπειλή.

Ὅταν καμιά διαμαρτυρία δέν εἶχε γίνει τόσα χρόνια πού ἀναγράφεται τό θρήσκευμα στήν ταυτότητα, εἶναι νά ἀπορεῖ κανεὶς γιατί δημιουργήθηκε σήμερα τόσο ἀναπάντεχα, τόσο ἀδικαιολόγητα καί, ἄρα, τόσο ὑποπτα αὐτός ὁ θόρυβος. Ποιός εἶναι ἄραγε ὁ λόγος πού κάποιοι δέν θέλουν νά φαίνεται στίς ταυτότητες τῶν Ἑλλήνων ἡ θρησκεία τους, τό ἕνα δηλαδή ἀπό τά δύο κύρια συστατικά (τό ἄλλο εἶναι ἡ γλώσσα πού τόσο δεινοπαθεῖ τά τελευταῖα χρόνια) τῆς ἐθνικῆς τους ὑπόστασης; Αὐτή τήν ἀπορία εἶχα

5. Βλ. τήν ὑπ' ἀριθμ. Φ.21385/11246/1.7.1992 ἀπόφαση τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐσωτερικῶν.

καί ἐγώ καί γι' αὐτό σκέφθηκα ὅτι θά ἔπρεπε νά πάρω θέση, ἀφοῦ μάλιστα σέ τελείως ἀνύποπτο χρόνο εἶχα διατυπώσει γνώμη γι' αὐτό μέ μερικά ἀπό τά πιό πάνω ἐπιχειρήματα⁶, τά ὅποια κανεῖς, ἀπό ὅσους ἐγραψαν καί τά ἐγνώριζαν, δέν σκέφθηκε νά τά ἀντι- κρούσει. Καί παρὰ τό ὅτι δέν θεωρῶ ὀρθές τίς ἀπόψεις περί ἀντι- συνταγματικότητας τῆς ὑποχρέωσης ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευάματος στήν ταυτότητα, τελικά συντάσσομαι μέ τήν ἄποψη τῆς προαιρε- τικῆς, ἀνάλογα μέ τήν ἐπιθυμία τοῦ πολίτη, ἀναγραφῆς τοῦ θρη- σκεύματος στόν εἰδικό χῶρο, πού πάντως πρέπει νά διαθέτει τό δελτίο ταυτότητας. Καί συντάσσομαι μέ τήν ἄποψη αὐτή, γιατί εἶμαι βέβαιος ὅτι καί σ' αὐτή τή περίπτωση θά συμβεῖ αὐτό πού συνέβη καί μέ τόν πολιτικό γάμο. Ὅπως, δηλαδή, καί μετά τήν εἰσαγωγή τοῦ πολιτικοῦ γάμου στήν Ἑλλάδα, ἡ συντριπτική πλειο- ψηφία τῶν Ἑλλήνων ἐξακολούθησε καί ἐξακολουθεῖ νά κάνει θρη- σκευτικό γάμο, ἔτσι καί τώρα, ἐάν θεσπισθεῖ ἡ προαιρετική ἐγγραφή τοῦ θρησκευάματος στήν ταυτότητα, ὅλοι οἱ Ἕλληνες ὀρθόδοξοι ἢ τουλάχιστον στήν συντριπτική τους πλειοψηφία θά συμπληρώνουν τόν εἰδικό χῶρο τοῦ ἐντύπου πού θά ἀφορᾷ τό θρη- σκευμα, γιά νά ἀποδειχθεῖ κατ' αὐτόν τόν τρόπο ὅτι δέν εἶναι σω- στή ἡ κρίση πού διατυπώθηκε ἀπό ἄλλον ἐπιστήμονα σ' αὐτήν ἐδῶ τήν στήλη⁷, ὅτι δηλαδή ἡ κυρίως δύναμη τῆς Ἐκκλησίας στή σημε- ρινή Ἑλλάδα προέρχεται ἀπό τό γεγονός ὅτι ἡ Ἐκκλησία «ἀντιμε- τωπίζεται ὡς μία δεξαμενή ψήφων». Ἡ ἀναμφισβήτητη δύναμη τῆς Ἐκκλησίας πηγάζει ἀπό ἄλλοῦ καί θά ἀναφανεῖ σέ ὅλη τή γνησιό- τητά της, ἐάν ἡ Πολιτεία θελήσει - καί εἶναι τώρα μιά εὐκαιρία μέ τή μελετώμενη ἀναθεώρηση τοῦ Συντάγματος - νά θέσει στίς σω- στές τους βάσεις τίς σχέσεις της μέ τήν Ἐκκλησία, τροποποιώντας, κατά τρόπο συνετό καί λελογισμένο, αὐτό τό σύστημα σχέσεων πού ἰσχύει ἐδῶ καί 130 χρόνια καί τό ὅποιο, ὄχι μόνον ὀδήγησε κατ' ἐπανάληψη τήν Πολιτεία καί τήν Ἐκκλησία σέ συγκρούσεις, δια- μάχες καί περιπέτειες, ἀλλά καί δυστυχῶς, ὑποβίβασε τόν Ἐπίσκο- πο, τό κέντρο τοῦτο τῆς λατρευτικῆς ζωῆς καί τό θεμέλιο τῆς

6. Βλ. τήν πιό πάνω διατριβή μου, σελ. 106.

7. Βλ. ΤΟ ΒΗΜΑ τῆς 10.1.1993.

ἐκκλησιαστικῆς διοίκησης, σέ ἓνα ἀπλό δημόσιο ὑπάλληλο, κατά βάνουση παραβίαση τοῦ δόγματος καί τῆς ὀρθόδοξης ἐκκλησιολο- γίας⁸, παραβίαση γιά τήν ὅποια τήν εὐθύνη δέν φέρει μόνον ἡ Πο- λιτεία. Καί ὁ νοῶν νοεῖται.

8. Βλ. τό βιβλίο μου, Σχέσεις Ἐκκλησίας καί Πολιτείας, Ἀθήνα 1984, σελ. 40 ἐπόμε. καί 51 ἐπόμε.

ΤΟ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑ ΚΑΙ ΟΙ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ*

Τί λένε οί Νόμοι τοῦ Κράτους

Τοῦ Ἀναστασίου Ν. Μαρίνου

Ἐπανῆλθε καί πάλιν ἐπί τάπητος τό ζήτημα τῆς ἀναγραφῆς ἢ μή τοῦ θρησκευματος εἰς τό δελτίον ἀστυνομικῆς ταυτότητος καί βρῆκαν δουλειά οἱ δημοσιογράφοι, τά τηλεοπτικά κανάλια καί ὀρισμένοι ἄλλοι, οἱ ὅποιοι ἀρέσκονται νά θίγουν ζητήματα τοῦ συρμοῦ, πιστεύοντας ὅτι κάτι δέν ἔχουν νά χάσουν.

Εἶχα καί παλαιότερα ἀσχοληθεῖ μέ τό ζήτημα καί εἶχα συντάξει σχετικήν μελέτην, ἡ ὁποία δημοσιεύθηκε στό περιοδικό «Ἐκκλησία». Γι' αὐτό καί δέν σκέφθηκα ὅτι ἔπρεπε νά ἐπαναλάβω τίς θέσεις, τίς ὁποῖες εἶχα τότε ὑποστηρίξει.

Ἄν σήμερα ἀποφασίζω νά ἐπανέλθω ἐπί τοῦ ζητήματος, τό κάνω διότι πρό ὀλίγων ἡμερῶν ὁ πρόεδρος τῆς Ἀνεξάρτητης Ἀρχῆς Προστασίας Δεδομένων κ. Κων. Δαφέρμος προέβη σέ δηλώσεις σχετικά μέ τό θέμα αὐτό σέ συνδυασμό μέ τό ζήτημα προστασίας τῆς ιδιωτικῆς ζωῆς, ἤτοι μέ θέμα μέ τό ὅποιο ἀσχολοῦμαι ἐπί 20 ἔτη (βλ. τό βιβλίο μου *Οἱ ἠλεκτρονικοί ὑπολογιστές καί τό δίκαιον*, ἔκδ. 1981). Νομιμοποιοῦμαι λοιπόν νά λάβω καί πάλιν τόν λόγον ἐπί βάσεως ἀμιγῶς ἐπιστημονικῆς, μακρᾶν πάσης συναισθηματικῆς ἢ ἄλλης τοποθετήσεως.

Ἐποστηρίζεται μετά πείσματος ἡ ἄποψις ὅτι ἡ ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος εἰς τό δελτίον ἀστυνομικῆς ταυτότητος εἶναι ἀντίθετη πρός τό ἄρθρον 13 τοῦ Συντάγματος, διότι διά τοῦ τρόπου

**ΤΟ ΒΗΜΑ*, 17.5.2000

αὐτοῦ ἐξαναγκάζεται ὁ πολίτης νά δηλώσει τό θρήσκευμά του, ἐνῶ ἀναφαίρετον δικαίωμά του εἶναι, σύμφωνα μέ τό ἄρθρον 13 τοῦ Συντάγματος, νά διατηρεῖ μυστικές τίς θρησκευτικές του πεποιθήσεις. Τό ἐπιχείρημα αὐτό εἶναι τελείως ἀβάσιμον διά τόν ἐξῆς λόγον:

Τό ἄτομον δικαιούται νά ἀρνηθεῖ νά ἀποκαλύψει τίς θρησκευτικές του πεποιθήσεις, ὅταν ἐρωτᾶται μέ σκοπόν νά διωχθεῖ ἐκ λόγων θρησκευτικῆς μισαλλοδοξίας καί ὄχι ὅταν ἡ δήλωσις τοῦ θρησκέυματος ἐξυπηρετεῖ ἄλλους νομίμους σκοπούς, ὅπως ἀσκῶσιν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου, τά ὁποῖα προϋποθέτουν δήλωσιν τοῦ θρησκέυματος, π.χ. διά νά δώσουν ξεχωριστές ἐξετάσεις πρὸς εἰσαγωγήν εἰς τά Ἀνώτατα Ἐκπαιδευτικά Ἰδρύματα οἱ μουσουλμάνοι τῆς Θράκης πρέπει νά δηλώσουν τό θρήσκευμά τους. (Βλ. τήν ὑπ' ἀριθ. 3118/96 ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ὡς καί τίς ὑπ' ἀριθμ. 3356/95, 2176/98, 2601/98 ἀποφάσεις τοῦ αὐτοῦ Δικαστηρίου, μέ τίς ὁποῖες γίνεται ὁμοφώνως δεκτόν ὅτι ἡ δήλωσις τοῦ θρησκέυματος διά νόμιμον σκοπόν δέν παραβιάζει τό ἄρθρον 13 τοῦ Συντάγματος. Βλ. Καί τήν ἀπό Ἰουλίου 1943 ἀπόφασιν Ferrand τοῦ γαλλικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ἐκ τῆς ὁποίας συνάγεται ἐπιχείρημα ἐξ ἀντιδιαστολῆς ὑπέρ τῆς ὡς ἄνω ἀπόψεως. Τέλος, βλ. καί τήν σύμφωνη γνώμη τῶν Ἀ. Σβώλου - Γ. Βλάχου στό κλασικό ἔργο τους *Τό Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος*, 1954, τόμ. Α', σελ. 68, σημ. 92, καί ὅσους ἀναφέρονται εἰς αὐτό). Ἄλλά καί ἄλλων δικαιωμάτων ἡ ἄρνησις προϋποθέτει ἀπόδειξη τοῦ θρησκέυματος, ὅπως π.χ. πῶς θά ἱερολογήσῃ τόν γάμο δύο προσώπων ὁ ἱερέας, ἂν δέν ἀποδείξουν τό θρήσκευμά τους ἢ πῶς θά ἐπιτραπεῖ στόν ἄθεο νά μὴ δώσει θρησκευτικό ὄρκο στό δικαστήριον, ἂν δέν μπορεῖ νά ἀποδείξῃ μέ τήν ταυτότητά του ὅτι εἶναι ἄθεος;

Ἄλλά καί ὑπό τήν ἐκδοχήν, τήν ὁποῖαν ἐγώ ἀποκρούω, ὅτι δηλαδή ἡ ὑποχρεωτική ἀναγραφὴ τοῦ θρησκέυματος στήν ταυτότητα συνιστᾷ παραβίασιν τοῦ ἄρθρου 13 τοῦ Συντάγματος, ἐν πάσῃ περιπτώσει νομίζω ὅτι δέν μπορεῖ κανεὶς νά μὴ συμφωνήσῃ στήν προαιρετικὴ ἀναγραφὴ αὐτοῦ, διότι ἂν ἡ ὑποχρεωτικὴ ἀναγραφὴ προσβάλλῃ τὴ θρησκευτικὴ συνείδησιν αὐτῶν οἱ ὁποῖοι δέν θέλουν νά δηλώσουν τὴν θρησκεία τους, ἄλλο τόσο, ἂν μὴ καί περισσότερον, προσβάλλεται ἡ θρησκευτικὴ συνείδησις αὐτῶν πού θέλουν νά

διακηρύξουν τίς θρησκευτικές τους πεποιθήσεις, ὅταν μέ τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκέυματος εἰς τὴν ταυτότητα δέν τοὺς ἐπιτρέπεται νά ἀποδεικνύουν εὐχερῶς ἀνά πᾶσαν στιγμὴν σέ ποιά ἐκκλησία ἢ θρησκευτικὴ κοινότητα ἀνήκουν ἐπιδεικνύοντας, καθ' ὃ ἔχουν δικαίωμα ἀπὸ τό ἄρθρον 13 τοῦ Συντάγματος, τό δελτίον ταυτότητος, δοθέντος μάλιστα ὅτι θρησκευτικὴ ἐλευθερία σημαίνει ὄχι μόνον τό δικαίωμα νά μὴ ἀποκαλύπτεις τὴν θρησκεία σου ἢ τὴν ἀθεΐα σου, ἀλλὰ καί τό δικαίωμα νά τὴ δηλώνεις, ὅπου, ὅπως καί ὅταν θέλεις.

Ὅπως προσφάτως ὁμως ἐχρησιμοποιήθη, ὅπως εἶπα, καί ἐπιχείρημα ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τόν Ν. 2472/97. Τό ἐπιχείρημα αὐτό χρήζει εἰδικῆς ἀντιμετωπίσεως:

Μέ τόν Ν. 1988/91 ὁρίστηκε ἀντιθέτως ὅτι ἡ ἀναγραφὴ εἶναι ὑποχρεωτικὴ. Ὁ τελευταῖος αὐτός νόμος ἐξακολουθεῖ νά ἰσχύει.

Ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ διετυπώθη ἡ ἄποψις ὅτι ὁ νόμος αὐτός κατὰ τό σημεῖον τοῦτο, δηλαδή καθ' ὅσον ὁρίζει ὅτι ἡ ἀναγραφὴ τοῦ θρησκέυματος εἰς τὴν ταυτότητα εἶναι ὑποχρεωτικὴ, κατηργήθη ἤδη διά τοῦ Ν. 2472/97, διά τοῦ ὁποῖου ἐρρυθμίσθη τό ζήτημα τῆς προστασίας τῶν προσωπικῶν δεδομένων ἀπὸ κάθε μορφὴ ἐπεξεργασίας. Ἐφ' ὅσον δηλαδή, λέγει ἡ ἄποψις αὐτή, ἀπαγορεύεται ἐφ' ἐξῆς ἡ ἐπεξεργασία (σὴν ἔννοια τῆς ὁποίας περιλαμβάνεται καί ἡ ἀπλή καταχώρησις σέ ἀρχεῖο) τοῦ προσωπικοῦ δεδομένου (πληροφορίας) τοῦ θρησκέυματος, δέν εἶναι πλέον ἐφ' ἐξῆς δυνατὴ ἡ καταχώρισις τοῦ θρησκέυματος στό δελτίον ἀστυνομικῆς ταυτότητος. Ἄρα ὁ Ν. 1988/91 κατηργήθη μέ τόν Ν. 2472/97.

Ὁ κ. Κων. Δαφέρμος μάλιστα ἐδήλωσε (βλ. ἐφημερίδα *Τά Νέα* τῆς 12ης Μαΐου 2000) ὅτι ὄχι μόνον ἡ ἀναγραφὴ τοῦ θρησκέυματος εἰς τὴν ταυτότητα εἶναι παράνομη, ἀλλὰ καί ὅτι «ὁ πολίτης δέν πρέπει νά ἐρωτᾶται» διά τό ἂν θέλῃ ἢ ὄχι νά ἀναγραφεῖ εἰς τὴν ταυτότητά του τό θρήσκευμά του. Ἀνεξαρτήτως τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ κ. Δαφέρμος ὠφείλε διά λόγους δεοντολογίας ἀλλὰ καί νομιμότητος, ἐφ' ὅσον μάλιστα εἶναι πρῶτον ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου, νά μὴν κάγῃ αὐτὲς τίς δηλώσεις προτοῦ ἀποφανθεῖ ἢ Ἀνεξάρτητη Ἀρχή, τῆς ὁποίας προεδρεῖ καί τὴν ὁποῖαν εἶχε καλέσει νά γνωμοδοτήσῃ πρὸς τοῦτο, διότι εἶναι δυνατόν, νά

θεωρηθεῖ ὅτι διὰ τῶν δηλώσεων αὐτῶν, γενομένων δημοσίᾳ σκοπεῖται, λόγω καί τοῦ κύρους τοῦ κ. Δαφέρμου, ὁ ἐπηρεασμός τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς, ἀνεξαρτήτως λοιπόν τοῦ ζητήματος αὐτοῦ, ἢ ἄποψις αὐτή εἶναι προδήλως ἀβάσιμη καί ἰδοῦ διὰ ποῖον λόγον:

Ἡ καταχώρησις τοῦ θρησκευήματος εἰς τό δελτίον ἀστυνομικῆς ταυτότητος δέν ἀποτελεῖ καταχώρησιν εἰς Ἄρχεῖον Δεδομένων καί ἄρα δέν ἀποτελεῖ «ἐπεξεργασίαν». Ἄρα, ὅταν ἡ Ἀστυνομία θέλει νά διατηρήσει ἀρχεῖον διὰ τῆς καταχωρήσεως ἀντιγράφου τοῦ δελτίου ταυτότητος, τότε παραβιάζει αὐτή τόν νόμο περί προστασίας τῶν προσωπικῶν δεδομένων μέ τό νά χορηγεῖ εἰς τό ἀρχεῖον καί ὄχι μέ τό νά χορηγεῖ εἰς τόν πολίτη δελτίον ταυτότητος, εἰς τό ὁποῖον θά ἀναγράφεται τό θρήσκευμα. Δηλαδή θά συμφωνοῦσα νά χορηγεῖται εἰς τόν πολίτην δελτίον ταυτότητος μέ καταχωρισμένον τό θρήσκευμα. Βέβαια τό ἀντίγραφον, τό ὁποῖον κρατᾷ ἡ Ἀστυνομία, περιέχει καί ἄλλα προσωπικά δεδομένα, ὅπως τό ἐπάγγελμα, ἢ προσωπική κατάστασις, π.χ. τό ἄν ὁ συγκεκριμένος πολίτης εἶναι διαζευγμένος, τό ἔτος γεννήσεως, τό ὁποῖον γιά τίς γυναῖκες εἶναι ἰδιαίτερα «εὐαίσθητο», κ.ἄ. Γιά ὅλα ὅμως αὐτά, τά ὁποῖα ἀναφέρονται στήν ἰδιωτική ζωή, ἢ ἀντίθετη ὡς ἄνω ἄποψις οὐδόλως ἐνοχλεῖται καί ὀρθῶς δέν ἐνοχλεῖται, διότι ὅλα αὐτά εἶναι ἀπαραίτητα νά τά ἔχει ὑπ' ὄψιν τῆς ἢ Πολιτείας, διότι ἄν ἐλλείπουν τά στοιχεῖα αὐτά, δυσχεραίνεται ἡ ἄσκησις τῶν νομίμων ἐξουσιῶν τῆς ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τόν ἐντοπισμόν κακοποιῶν στοιχείων. Διατί δέν θά ἰσχύει λοιπόν τό ἴδιον καί διὰ τό θρήσκευμα, ὅταν μάλιστα ὀρισμένα θρησκευήματα περιέχουν δοξασίες ἐπικίνδυνες διὰ τήν δημόσια τάξιν, ὅπως ἀπεδείχθη προσφάτως καί ἀπό τό γεγονός ὅτι στίς ΗΠΑ οἱ ὀπαδοί ὀρισμένου θρησκευήματος ἀποκτόνησαν ὁμαδικῶς, διότι αὐτό τοῦς ἐπέβαλε, στή συγκεκριμένη περίπτωσις, ἡ θρησκεία τους;

Καί ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἀφοῦ ἡ ἐπεξεργασία (ἄρα καί ἡ καταχώρησις σέ ἀρχεῖον) εὐαίσθητων δεδομένων, συνεπῶς καί τοῦ δεδομένου τῆς θρησκείας, ἐπιτρέπεται ὅταν ἔχει δώσει τήν συγκατάθεσίν του τό ὑποκείμενον (ἄρθρ. 5, παρ. 1 τοῦ Ν. 2472/97 καί ἄρθρον 8, παρ. 2α τῆς ὑπ' ἀριθμ. 95/46/24.10.95 ὁδηγίας τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινοβουλίου), διὰ τίνα λόγον ὁ κ. Δαφέρμος ἀποκλείει τήν προαιρετική ἀναγραφή τοῦ θρησκευήματος στήν ταυτό-

τητα, ὅταν τό ἴδιο τό ἄτομο συμφωνεῖ νά γραφῆ στήν ταυτότητα ἡ θρησκεία του;

Ἐν ὄψει τῶν ὡς ἄνω ὁ Ν. 1988/91 κατά τό μέρος πού καθιστᾷ ὑποχρεωτικήν τήν ἀναγραφήν τοῦ θρησκευήματος εἰς τήν ταυτότητα, δέν ἔχει καταργηθεῖ ἀπό τόν Ν. 2472/97 καί πρέπει νά ἐφαρμοσθεῖ. Ἐν πάσῃ περιπτώσει δέν εἶναι δυνατόν νά ἀποκλεισθεῖ ἡ προαιρετική ἀναγραφή τοῦ θρησκευήματος στήν ταυτότητα ἐκείνων πού τό ἐπιθυμοῦν καί γι' αὐτό ἡ ταυτότητα πρέπει νά ἔχει τήν ἀντίστοιχη θέση γι' αὐτό πρὸς συμπλήρωσις.

Τελικά, πιστεύω μέν ὅτι τό ὅλον ζήτημα εἶναι ἀπλό, ἀλλά δέν θά συμφωνήσω μέ τόν κ. Δαφέρμο, ὁ ὁποῖος στήν τελευταία τηλεοπτική ἐμφάνισή του εἶπε γι' αὐτό τό ζήτημα: «Πολύς θόρυβος γιά τό τίποτε». Ὁ θόρυβος εἶναι πράγματι πολύς, τό θρήσκευμα ὅμως δέν εἶναι «τίποτε», ἀφοῦ μάλιστα ὁ Μοντεσκιέ εἶπεν ὅτι «τόσον οἱ θρησκευόμενοι ὅσο καί οἱ ἄθεοι μιᾶνε συνεχῶς γιά τή θρησκεία καί τόν Θεό, οἱ μέν μιᾶνε γι' αὐτό πού ἀγαποῦν καί οἱ δέ γι' αὐτό πού φοβοῦνται» (Πνεῦμα τῶν Νόμων, Βιβλίον 25, Κεφ. 1).

Η ΑΝΑΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΟΣ ΣΤΙΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ*

*Τοῦ Παναγιώτη Γ. Κανελλόπουλου,
Καθηγητοῦ τοῦ Δικαίου τῆς ΕΕ, στήν ἔδρα Jean Monnet,
τοῦ Πανεπιστημίου Πειραιῶς*

Τό ὅλον θέμα τῆς ἀναγραφῆς ἢ μή τοῦ θρησκεύματος στίς ἀστυνομικές ταυτότητες ἄρχισε μετά τήν ἐκδοση τῆς ἀπό 15.5.2000 ὑπ' ἀριθμόν 910/17 συστάσεως τῆς Ἀρχῆς Προστασίας Δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρα. Στή σύσταση αὐτή ἡ Ἀρχή ἀπευθύνεται στόν Ὑπουργό Δημόσιας Τάξης καί τόν καλεῖ νά προβεῖ στίς ἀναγκαῖες ἐνέργειες, ὥστε κατά τήν ἐκδοση νέων ταυτοτήτων οἱ ἀρμόδιοι νά μήν συλλέγουν (νά μήν ἐρωτοῦν, οὔτε νά ἀναγράφουν) καί νά μήν ἐπεξεργάζονται προσωπικά στοιχεῖα, ὅπως τό θρήσκευμα, τό δακτυλικό ἀποτύπωμα κλπ. Ἡ πράξη αὐτή ἐκδόθηκε μέ βάση, κατά κύριο λόγο, τίς διατάξεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Συντάγματος, τοῦ νόμου 2472/97, τῆς ὑπ' ἀριθμόν 95/46 ὁδηγίας τῆς ΕΕ καί τῆς Εὐρωπαϊκῆς σύμβασης γιά τήν προάσπιση τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καί τῶν θεμελιωδῶν ἐλευθεριῶν.

Ὁ νόμος 2472/97 περί προστασίας τοῦ ἀτόμου ἀπό τήν ἐπεξεργασία δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρα ψηφίστηκε ἀπό τή Βουλή τό 1997 καί κατά κύριο λόγο μεταφέρει στήν ἑλληνική ἐννομη τάξη τούς σκοπούς καί τά ἀποτελέσματα, πού εἶχε θέσει ἡ κοινοτική ὁδηγία ὑπ' ἀριθμόν 46 τοῦ 1995 τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινοβουλίου καί τοῦ Συμβουλίου. Ἡ ὁδηγία αὐτή θεσπίστηκε ἀπό

*ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, τεῦχος Ἰουλίου 2000.

τά κοινοτικά ὄργανα γιά νά προστατεύσει «τά φυσικά πρόσωπα ἔναντι τῆς ἐπεξεργασίας δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρα καί γιά τήν ἐλεύθερη κυκλοφορία αὐτῶν».

Κατά τήν κοινοτική ὀδηγία, ὅπως καί τόν ἑλληνικό νόμο 2472/97, ἡ ἐπεξεργασία (δηλαδή ἡ συλλογή, ἡ χρήση, ἡ ἀνακοίνωση, ἡ διάδοση κλπ.) τῶν «δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρα» (δηλαδή κάθε πληροφορίας πού ἀναφέρεται σέ φυσικό πρόσωπο) μπορεῖ «νά γίνεται μόνον, ἐάν τό πρόσωπο στό ὁποῖο ἀναφέρονται τά δεδομένα ἔχει δώσει τή ρητή συγκατάθεσή του» (βλ. ἄρθρο 7 § 1, περ. α', τῆς ὀδηγίας, ἄρθρο 5 § 1 τοῦ νόμου 2472/97). Στή συνέχεια, ἀμφότερα τά ἄρθρα ἀναφέρουν περιπτώσεις, στίς ὁποῖες ἐπιτρέπεται ἡ ἐπεξεργασία τῶν δεδομένων χωρίς τή συγκατάθεση τοῦ προσώπου.

Ὅσον ἀφορᾷ τό θρήσκευμα, ἡ κοινοτική ὀδηγία τό περιλαμβάνει σέ ἰδιαίτερη κατηγορία δεδομένων, ὑπό τήν ὀνομασία «εἰδική κατηγορία δεδομένων», καί στό ἄρθρο 8 § 1 καί 2 ὀρίζει ὅτι ἡ ἀπαγόρευση ἐπεξεργασίας τῶν δεδομένων αὐτῶν «δέν ἰσχύει, ἐφόσον τό πρόσωπο ἔχει δώσει ρητά τή συγκατάθεσή του». Μάλιστα, ὁ κοινοτικός νομοθέτης εἶχε δώσει τήν εὐχέρεια στόν ἐθνικό νομοθέτη νά ὀρίζει ὅτι ἡ συγκατάθεση τοῦ προσώπου δέν αἶρει τήν ἀπαγόρευση ἐπεξεργασίας. Ὁ Ἕλληνας ὁμως νομοθέτης δέν ἔκανε χρήση αὐτῆς τῆς εὐχέρειας, ἀφοῦ στό ἄρθρο 7 § 2 περ. α' ὀρίζει ὅτι ἐπιτρέπεται ἡ ἐπεξεργασία τῶν εὐαίσθητων, ὅπως ὀνομάζει τήν εἰδική κατηγορία δεδομένων, ὅταν συντρέχουν μιά ἢ περισσότερες προϋποθέσεις, μεταξύ τῶν ὁποίων εἶναι καί ἡ συγκατάθεση τοῦ προσώπου. Τό γεγονός ὅτι ἡ Βουλή τῶν Ἑλλήνων, ὅταν ψήφισε τόν νόμο αὐτό, δέν ἔκανε χρήση αὐτῆς τῆς εὐχέρειας, ἔχει ἰδιαίτερη σημασία, τήν ὁποία δέν μπορούμε νά παραβλέψουμε.

Με βάση τά ἀνωτέρω, τό συμπέρασμά μου εἶναι ὅτι τόσο ὁ κοινοτικός ὅσο καί ὁ Ἕλληνας νομοθέτης ἐπιτρέπουν τήν ἐπεξεργασία εὐαίσθητων δεδομένων, ὅπως τό θρήσκευμα, ὑπό τόν ὅρο ὅτι ὑπάρχει ἡ ρητή συγκατάθεση τοῦ προσώπου.

Θά μπορούσαν νά προβληθοῦν καί ἄλλα ἐπιχειρήματα ἐπ' αὐτοῦ, ὅπως ὅτι ἡ κοινοτική ὀδηγία, καί συνακόλουθα ἡ ἀπαγόρευση τοῦ ἄρθρου 8, δέν ἀφορᾷ τό θέμα τῆς ἀστυνομικῆς ταυτότητας, ἀφοῦ ἡ ὀδηγία ἔχει ἐκδοθεῖ γιά τήν προστασία τῶν δεδομέ-

νων στό πλαίσιο τῆς κοινῆς ἀγορᾶς, γι' αὐτό καί ἔχει ὡς νομική βάση τό ἄρθρο 100Α τῆς Συνθήκης, πού ἀναφέρεται μόνο στήν κοινή ἀγορά (βλ. §§ 13 καί 21 τοῦ προοιμίου τῆς ὀδηγίας· πρβλ. ἐπίσης § 36 τοῦ προοιμίου πού ἐπιτρέπει τήν ἐπεξεργασία δεδομένων πολιτικῶν φρονημάτων γιά λόγους μείζονος δημοσίου συμφέροντος).

Ἐπίσης, θά μπορούσε νά προβληθεῖ τό ἐπιχείρημα ὅτι οἱ διατάξεις τῆς ὀδηγίας περὶ προστασίας δέν ἐφαρμόζονται σέ κάθε ἐπεξεργασία δεδομένων, ἐφόσον οἱ δραστηριότητες τοῦ ὑπευθύνου τῆς ἐπεξεργασίας (ἐν προκειμένῳ ἡ δημόσια ἀρχή· βλ. ὀρισμούς ἄρθρου 2 περ. δ') δέν ἐμπίπτουν στό πεδίο ἐφαρμογῆς τοῦ κοινοτικοῦ δικαίου, ὅπως εἶναι οἱ περιπτώσεις τῆς κοινῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καί πολιτικῆς ἀσφάλειας (ΚΕΠΠΑ) καί σέ δραστηριότητες τοῦ κράτους σέ τομεῖς τοῦ ποινικοῦ δικαίου (βλ. ἄρθρο 3 § 2 περ. α' τῆς ὀδηγίας, καθώς καί §§ 12, 13 καί 21 τοῦ προοιμίου αὐτῆς).

Προβάλλεται ἐκ μέρους τῆς Ἀρχῆς Προστασίας τό ἐπιχείρημα ὅτι ἡ ὅλη νομοθεσία διέπεται ἀπό τήν «ἀρχή τοῦ σκοποῦ τῆς ἐπεξεργασίας» καί τήν «ἀρχή τῆς ἀναγκαιότητας καί προσφόρη-
τας τῶν δεδομένων σέ σχέση πάντα μέ τό σκοπό ἐπεξεργασίας», πού καθιερώνονται ἀπό τά ἄρθρα 6 § 1, περ. γ' τῆς ὀδηγίας καί 4 § 1 περ. β' τοῦ νόμου 2472/97. Μέ ἄλλα λόγια, ὑποστηρίζει ἡ Ἀρχή, ὅτι καί ὅπου ἐπιτρέπεται ἡ ἐπεξεργασία τῶν δεδομένων, αὐτό πρέπει νά γίνεται μέ φειδώ καί μόνο ἐάν καί στό βαθμό πού εἶναι ἀναγκαῖο καί ἀπαραίτητο, ἐν ὄψει τοῦ ἐπιδιωκόμενου σκοποῦ. Ἀφοῦ γιά τήν ἀναγνώριση τοῦ προσώπου, σύμφωνα μέ τήν Ἀρχή Προστασίας Δεδομένων, δέν ἀπαιτεῖται τό θρήσκευμα, δέν ἔχουμε δικαίωμα νά τό ἀποκαλύψουμε, ἔστω καί ἂν συμφωνεῖ τό ὑποκείμενο.

Προσωπικά δέν συμφωνῶ μέ τό ἐπιχείρημα αὐτό. Ἡ ἀποψή μου εἶναι ὅτι οἱ ἀνωτέρω ἀρχές ἐφαρμόζονται μόνο στίς περιπτώσεις β' ἕως ζ' τοῦ ἄρθρου 7 § 2 τοῦ 2471/97, στίς ὁποῖες ἐπιτρέπεται ἡ ἐπεξεργασία τῶν δεδομένων χωρίς τή συγκατάθεση τοῦ ὑποκειμένου, δηλαδή τοῦ ἀτόμου, καί ὄχι στήν περίπτωση πού ὑπάρχει συγκατάθεση τοῦ ὑποκειμένου, γιά τόν πρόσθετο λόγο ὅτι ἡ κοινοτική νομοθεσία θεσπίστηκε γιά νά προστατεύσει τά προσωπικά δεδομένα τῶν φυσικῶν προσώπων ἀπό ἐπεξεργασία πού δέν

μποροῦν νά ἐλέγξουν, πού γίνεται χωρίς τή συγκατάθεσή τους, χωρίς τή θέλησή τους. Ὄταν τό πρόσωπο ἐπιθυμῆ, μπορεῖ νά ἀποκαλύψει ὅλα τά προσωπικά του δεδομένα μέ ὁποιοδήποτε τρόπο. Στήν ἀντίθετη περίπτωση, τό ἄτομο θά ἐτίθετο σέ ἕνα ἰδιόρρυθμο καθεστῶς ἐπιτροπείας ἢ κηδεμονίας καί θά ἔπρεπε σέ περίπτωση «αὐτοαποκάλυψης» τῶν εὐαίσθητων δεδομένων του νά ὑφίσταται τίς συνέπειες τοῦ νόμου.

Τό γενικό συμπέρασμά μου εἶναι ὅτι ἡ νομοθεσία τῆς Ε.Ε. δέν ἀπαγορεύει τήν προαιρετική ἀναγραφή τοῦ θρησκευάτος στίς ταυτότητες, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἡ ρητή συγκατάθεση τοῦ προσώπου. Συνεπῶς, ἡ μή ἀναγραφή ἀποτελεῖ ἀπόφαση ἐθνική καί ὄχι κοινοτική.

Στό σημεῖο αὐτό θά ἤθελα νά προσθέσω ὅτι ἡ Ε.Ε. δέν διάκειται ἀρνητικῶς πρὸς τήν θρησκεία τῶν Ἑλλήνων, τήν Ὀρθοδοξία. Ἀρκεῖ νά ὑπενθυμίσω ὅτι τό ἄρθρο 6 § 3 τῆς Συνθήκης τῆς ΕΕ ὀρίζει ὅτι «ἡ ἔνωση σέβεται τήν ἐθνική ταυτότητα τῶν κρατῶν μελῶν της». Νομίζω ὅτι θά μποροῦσε νά ὑποστηριχθεῖ ὅτι στοιχεῖο τῆς ἐθνικῆς ταυτότητας τῶν Ἑλλήνων εἶναι καί ἡ ὀρθόδοξη χριστιανική πίστη μας.

Ἐπίσης, στό προοίμιο τῆς συνθήκης τῆς Ε.Ε. § 5, ἀναφέρεται ὅτι οἱ ἀρχηγοί τῶν κρατῶν μελῶν ὑπέγραψαν τή συνθήκη τῆς ΕΕ «...ἐπιθυμῶντας βαθύτερες σχέσεις ἀλληλεγγύης μεταξὺ τῶν λαῶν τους καί ταυτόχρονα σεβόμενοι τήν ἱστορία, τόν πολιτισμό καί τίς παραδόσεις τους». Ὑπάρχει, ὅμως, καί ἕνα πρόσθετο ἐρώτημα: Μήπως ἡ ἀναγραφή τοῦ θρησκευάτος, ἀντίκειται σέ ἄλλες διατάξεις τοῦ ἐλληνικοῦ δικαίου, εἰδικότερα τοῦ Συντάγματος ἢ τῶν διεθνῶν συνθηκῶν πού ἔχει ὑπογράψει ἡ χώρα μας; Τό Ἑλληνικό Σύνταγμα στό ἄρθρο 3 ὀρίζει ὅτι «Ἐπικρατοῦσα θρησκεία στήν Ἑλλάδα εἶναι ἡ θρησκεία τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ». Στό ἄρθρο 13 τό Σύνταγμα ὀρίζει ὅτι «ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνείδησης εἶναι ἀπαραβίαστη. Ἡ ἀπόλαυση τῶν ἀτομικῶν καί πολιτικῶν δικαιωμάτων δέν ἐξαρτᾶται ἀπό τίς θρησκευτικές πεποιθήσεις καθενός».

Ἐπίσης, ἡ σύμβαση τῆς Ρώμης τῆς 4ης Νοεμβρίου 1950 γιά τήν προάσπιση τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καί τῶν θεμελιωδῶν ἐλευθεριῶν ὀρίζει ὅτι «ἡ χρῆσις τῶν ἀναγνωριζομένων ἐν

τῇ παρουσίᾳ συμβάσει δικαιωμάτων καί ἐλευθεριῶν δέον νά ἐξασφαλισθῆ ἀσχέτως διακρίσεως φύλου, φυλῆς, χρώματος, θρησκείας, πολιτικῶν ἢ ἄλλων πεποιθήσεων...».

Ἀπό τίς ἀνωτέρω διατάξεις προκύπτουν δύο θέματα:

• τό πρῶτον εἶναι ὅτι ἀπαγορεύεται τόσο στόν ἰδιωτικό ὅσο καί στόν δημόσιο τομέα ἡ διακριτική μεταχείριση τῶν πολιτῶν μέ βάση τό θρήσκευμά τους. Ἡ ἀρχή αὐτή εἶναι ἀπόλυτα σωστή καί ἀπόλυτα σεβαστή ἀπό τό ἐλληνικό κράτος καί τοὺς Ἑλληνες πολῖτες. Ἄλλωστε ἀποτελεῖ καί γενική ἀρχή τοῦ δικαίου τῆς Ε.Ε., πού σέ περίπτωση παραβάσεώς της ἐπιφέρει σοβαρές νομικές συνέπειες ἐντός τῆς κοινοτικῆς ἐννομῆς τάξης. Τά τελευταῖα 25 τουλάχιστον χρόνια δέν ἔχει κατηγορηθεῖ ἡ Ἑλλάδα γιά παραβίαση τῆς ἀρχῆς αὐτῆς σέ σχέση μέ τό θρήσκευμα Ἑλλήνα πολίτη, μή ὀρθόδοξου, καί δέν νομίζω ὅτι τό ἐλληνικό κράτος καί ἡ ἐλληνική κοινωνία ἔχει δεῖξει τάσεις «ρατσιστικές» κατά τῶν μὴ ὀρθόδοξων.

• τό δεύτερο εἶναι ὅτι, ἐρωτώντας τόν πολίτη ἂν ἐπιθυμῆ νά ἀναγραφῆ τό θρήσκευμά του στήν ταυτότητα, εἴτε συναινέσει στήν ἀναγραφή εἴτε ὄχι, παραβιάζεται ἡ ἀρχή τῆς ἐλευθερίας τῆς θρησκευτικῆς συνείδησης τοῦ ἄρθρου 13 τοῦ Συντάγματος. Νομίζω ὅτι ἡ «παραβίαση» αὐτή συμβαίνει ἔτσι καί ἀλλιῶς, ἀφοῦ σέ μεγάλο βαθμό τό θρήσκευμα τοῦ ἀτόμου προκύπτει ἐμμέσως ἀπό τό ὄνομά του ἢ τό ἐπώνυμό του. Ὄποιοσδήποτε ἐξακριβώνει τά στοιχεῖα ταυτότητας ἑνός ἀτόμου γνωρίζει στίς περισσότερες περιπτώσεις τό θρήσκευμα τοῦ πολίτη πού λέγεται Βασίλειος, Ἀχμέτ, Μωῦσῆς ἢ Τζόν Σμιθ κλπ.). Ἐξ ἄλλου, τό Σύνταγμά μας, ἐκτός ἀπό τό ἄρθρο 13, περὶέχει καί τό ἄρθρο 3, πού ὀρίζει ὅτι Ἐπικρατοῦσα θρησκεία στήν Ἑλλάδα εἶναι ἡ θρησκεία τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

Τέλος, εἶναι γνωστό ὅτι μέ τή βοήθεια τῆς σύγχρονης τεχνολογίας καί τῆς πληροφορικῆς, καί ἂν δέν ἀναγράφεται τό θρήσκευμα στίς ταυτότητες, στό κομπιούτερ τῆς Αστυνομίας θά ὑπάρχουν οἱ πληροφορίες αὐτές, καί ἄλλες πολλές, μέχρι καί ὁ γενετικός μας κώδικας, γεγονός πού θά ἐπιτρέπει στή δημόσια ἀρχή, ἂν τό ἐπιθυμῆ, νά παραβιάσει τήν ἀρχή τῆς μὴ διακρίσεως. Συνεπῶς, τά ἀνωτέρω ἐπιχειρήματα δέν φαίνεται νά εἶναι πειστικά.

Ὅσον ἀφορᾶ τήν ἀπόφαση τῆς Ἀρχῆς Προστασίας, ὁ κοινο-

τικός και ο ελληνικός νόμος περί προστασίας των δεδομένων του ατόμου ιδρύει την Αρχή αυτή, με αποστολή να επιβλέπει την εφαρμογή του νόμου. Στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της δύναται να εκδίδει συστάσεις, γνωμοδοτήσεις και κανονιστικής φύσεως πράξεις. Η συγκεκριμένη πράξη είναι σύσταση. Αν κριθεί ότι έχει δεσμευτικό χαρακτήρα, τότε όπωσδήποτε υπόκειται στον έλεγχο των διοικητικών δικαστηρίων, κατ' έπιταγήν της οδηγίας και του ελληνικού νόμου. Αν στην διάρκεια της δίκης ενώπιον του έθνικού δικαστηρίου προκύψει θέμα έρμηνείας των διατάξεων της κοινοτικής οδηγίας, τότε υπό τους όρους του άρθρου 234 της Συνθήκης ΕΚ, το έθνικό δικαστήριο, το ΣτΕ εν προκειμένω, υποχρεούται να άπευθύνει προδικαστικό έρώτημα στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ) και να ζητήσει την έκδοση προδικαστικής άποφασής επί της έρμηνείας της συγκεκριμένης διάταξης. Και η άπόφαση αυτή είναι δεσμευτική για το έθνικό δικαστήριο.

Ο Έλληνισμός και η Όρθοδοξία έχουν κοινή πορεία αιώνων. Η όρθόδοξη πίστη μας άποτελεί στοιχείο της έθνικης μας ταυτότητας. Νομίζω ότι το ζήτημα που έχει προκύψει δέν υπήρχε λόγος να δημιουργηθεί. Στην παρούσα φάση, η προαιρετική άναγραφή του θρησκευάματος άποτελεί μιá ικανοποιητική, και σε κάθε περίπτωση νομικώς άψογη, λύση προς κάθε κατεύθυνση. Δέν υπάρχει λόγος, ή συντριπτική πλειοψηφία του ελληνικού λαού να έχει τό αίσθημα πικρίας και περιφρόνησης άπό τό έπίσημο κράτος ή να άποδίδει τίς άποφάσεις αυτές σε σκοτεινά ξένα κέντρα και στη νομοθεσία της ΕΕ, πράγμα που δέν είναι άληθές.

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΟΦΕΙΛΕΙ ΝΑ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΙ ΕΝΤΟΣ ΤΩΝ ΟΡΙΩΝ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ*

Του Παναγιώτη Ι. Κανελλόπουλου

Μετά τίς έντυπωσιακές σε όγκο, κατά γενική όμολογία, «λαοσυνάξεις», που με πρωτοβουλία της Έκκλησίας της Ελλάδος έγιναν στη Θεσσαλονίκη και την Άθήνα, ή διαφωνία μεταξύ της κυβέρνησης και της Έκκλησίας, για την άναγραφή ή μή του θρησκευάματος στις άστυνομικές ταυτότητες, προσλαμβάνει άλλες διαστάσεις, που έχουν να κάνουν με την ούσία και τον τρόπο λειτουργίας του δημοκρατικού μας πολιτεύματος, όπως καθορίζεται άπό τό ισχύον Σύνταγμα της χώρας.

Δέν άμφισβητείται, πλέον, άπό καμία πλευρά ότι ο καθορισμός των στοιχείων που πρέπει να περιέχει τό δελτίο της άστυνομικής ταυτότητας έμπίπτει στην άποκλειστική άρμοδιότητα της κυβέρνησης της χώρας. Είναι, επίσης, άδιαμφισβήτητη ή υποχρέωση της πολιτείας και της πλειοψηφίας για τον άπόλυτο σεβασμό και την άποτελεσματική προστασία της μειοψηφίας άπό φαινόμενα διακριτικής μεταχείρισης.

Στην άπόφαση της κυβέρνησης να μην περιληφθεί τό θρησκευμα μεταξύ των στοιχείων της ταυτότητας, έναντιώθηκαν ή Τερά Σύνοδος της Έκκλησίας της Ελλάδος και τό πλήρωμα αυτής, οί πιστοί, κάνοντας χρήση των συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων τους, προβάλλοντας τά δικά τους έπιχειρήματα, όπως

*Η Άπογευματινή της Κυριακής, 25.6.2000.

κάθε πολίτης και κάθε οργανωμένο σύνολο εντός της ελληνικής επικράτειας έχει δικαίωμα να κάνει στίς περιπτώσεις που διαφωνεί με τίς αποφάσεις της κυβέρνησης.

Κατά τό ισχύον Σύνταγμα της χώρας, θεμέλιο του πολιτεύματός μας είναι ή λαϊκή κυριαρχία, σύμφωνα μέ την όποία όλες οι έξουσίες πηγάζουν από τό λαό, υπάρχουν υπέρ αυτού και του έθνους και ασκοῦνται όπως όρίζει τό Σύνταγμα. Τό Σύνταγμα μας όρίζει ότι ή λαϊκή κυριαρχία ασκείται, κατά κύριο λόγο, μέσω του αντιπροσωπευτικού συστήματος από την κυβέρνηση, ή όποία εκλέγεται από τό λαό, τή βούληση του όποιου εκφράζει και διερμηνεύει. Μέ τόν τρόπο αυτό, μέσω των εκλογών, ό ελληνικός λαός, αφού ενημερωθεί κατά την προεκλογική περίοδο επί των προγραμμάτων των κομμάτων, αποφασίζει κατά πλειοψηφία σε ποιο κόμμα θα δώσει την έντολή διακυβέρνησης της χώρας. Συνεπώς, υπάρχει άμεση σχέση μεταξύ των προεκλογικών προγραμμάτων των κομμάτων και της έντολης που τελικά ό λαός δίνει σε ένα απ' αυτά, για να κυβερνήσει τόν τόπο. Μέ άλλα λόγια, ή έντολή που ό λαός δίνει κάθε τέσσερα χρόνια στην κυβέρνηση για να κυβερνήσει έξ ονόματός του τή χώρα, δεν είναι μιά έντολή «έν λευκῶ», αλλά προσδιορίζεται και περιορίζεται από τό προεκλογικό πρόγραμμα, που τό συγκεκριμένο κόμμα έθεσε υπόψη του λαού και βάσει αυτού ζήτησε και έλαβε την ψήφο του.

Περαιτέρω, κατά τό ισχύον Σύνταγμα, τό κόμμα που αναδείχθηκε πρώτο κατά τίς εκλογές, δεν δύναται άνευ άλλου τινός να κυβερνήσει, αλλά σύμφωνα μέ την αρχή της Δεδηλωμένης, ή νεοδιορισθεῖσα κυβέρνηση, που προέρχεται απ' αυτές, υποχρεούται να παρουσιαστεί ενώπιον της Βουλής και να εκθέσει τίς προγραμματικές της δηλώσεις, τίς γενικές, δηλαδή, αρχές και κατευθύνσεις που θα διέπουν τίς πολιτικές της στους επιμέρους τομείς διακυβέρνησης της χώρας. Μέ βάση τίς προγραμματικές αυτές δηλώσεις, ή Βουλή που αποτελείται από τους νεοεκλεγέντες εκπροσώπους του λαού, τους βουλευτές, παρέχει (ή κατά περίπτωση αρνεῖται) ψήφο εμπιστοσύνης προς την κυβέρνηση. Συνεπώς, και ως προς τή Βουλή, ή κυβέρνηση οφείλει να κυβερνήσει εντός των ορίων που, μέ τίς προγραμματικές της δηλώσεις ενώπιον της Βουλής, δεσμεύτηκε να κυβερνήσει και βάσει των όποιων ζήτησε και έλαβε την έμπι-

στοσύνη των εκπροσώπων του λαού.

Στίς πρόσφατες, όμως, εκλογές της 9ης 'Απριλίου, τό κυβερνόν κόμμα, σε καμία περίπτωση δεν περιέλαβε στο πρόγραμμά του ούτε εξέθεσε στον ελληνικό λαό τίς αποφάσεις και τίς πολιτικές που αποφάσισε τώρα να εφαρμόσει, όσον αφορά τίς σχέσεις μέ την 'Εκκλησία. Τό ίδιο συνέδη και μέ τίς πρό διμήνου, περίπου, προγραμματικές δηλώσεις της κυβέρνησης ενώπιον της Βουλής, επί τή βάση των όποιων ζήτησε και έλαβε ψήφο εμπιστοσύνης από τους εκλεγμένους βουλευτές. Μπορεί εύλογα να προβληθεί ό ισχυρισμός ότι προεκλογικά τά κόμματα εκθέτουν τό πρόγραμμά τους σε γενικές γραμμές και επί των μεγάλων θεμάτων και όχι επί τόσο «άσήμαντων» θεμάτων, όπως είναι ή αναγραφή ή μή του θρησκευματος στίς αστυνομικές ταυτότητες. 'Ο ισχυρισμός αυτός θα ήταν ίσως βάσιμος μέχρι τή στιγμή που πραγματοποιήθηκαν οι δύο έντυπωσιακές σε όγκο συγκεντρώσεις του ελληνικού λαού στη Θεσσαλονίκη και στην 'Αθήνα, οι όποιες κατέδειξαν ότι δεν πρόκειται περί «άσήμαντου» θέματος.

Τό πλήθος των συγκεντρωθέντων πολιτών, άσχετα μέ τό ποιός είχε την πρωτοβουλία και την οργάνωση, σε συνδυασμό μέ έγκυρες μετρήσεις της κοινής γνώμης, δείχνουν και ασφαλώς πείθουν κάθε δημοκρατικό πολίτη ότι αυτός που αποτελεί κατά τό Σύνταγμα την πηγή των έξουσιών, δηλαδή ό ελληνικός λαός, στην πλειοψηφία του έχει ριζικά αντίθετη γνώμη απ' αυτή της κυβέρνησης, κάτι που καμία δημοκρατική κυβέρνηση δεν μπορεί και δεν πρέπει να άγνοήσει. Κάθε κυβέρνηση μέ στοιχειώδη δημοκρατική ευαισθησία, και ουδείς δύναται να άμφισβητήσει τή δημοκρατική ευαισθησία της παρούσας κυβέρνησης, οφείλει να λάβει σοβαρά υπόψη της την αντίθετη θέληση του ελληνικού λαού και είτε να συμμορφωθεί μ' αυτή είτε να ζητήσει την επίσημη έκφραση της γνώμης του λαού μέ την διενέργεια δημοψηφίσματος όπως όρίζει τό Σύνταγμα.

Τό θέμα που έχει δημιουργηθεί άπτεται της όμαλης λειτουργίας του δημοκρατικού μας πολιτεύματος, είναι έξαιρετικά σοβαρό και ευαίσθητο και ουδείς δύναται να τό άγνοήσει, μέ επιχειρήματα του τύπου «ποιός κυβερνάει» ή «ή 'Εκκλησία δεν συγκυβερνάει» κλπ. Δεν είναι θέμα έγωϊσμού ή κύρους του κ. πρωθυπουργού τό

«νά μὴν κάνει πίσω». Δέν πρόκειται γιά διαφορά μεταξύ κράτους καί Ἐκκλησίας. Πρόκειται γιά τό σεβασμό τῆς θέλησης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, γιά τό σεβασμό τῆς ἀρχῆς τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας. Ἡ συμμόρφωση πρὸς τὴ θέληση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἢ ἡ ὁποιαδήποτε ἐκδαση τοῦ δημοψηφίσματος δέν θά συνιστᾶ «νίκη ἢ ἥττα» κανενός. Θά συνιστᾶ θρίαμβο τῆς Δημοκρατίας καί τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας καί θά περιποιεῖ τιμὴ σ' αὐτούς πού θά ἔχουν ἔμπρακτα δημοκρατικὴ εὐαισθησία καί ἀπόλυτο σεβασμό στοὺς δημοκρατικούς θεσμούς καί στή βούληση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Κάθε ἄλλη λύση δέν ὑπηρετεῖ τοὺς δημοκρατικούς θεσμούς καί τὴν ὁμαλὴ πολιτικὴ μας ζωή.

ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΙΣ

Ἐπί τῆς νομιμότητος τῆς ἀποφάσεως τῆς Ἀρχῆς Προστασίας Δεδομένων Προσωπικοῦ Χαρακτῆρος

Τοῦ Δρ. Γεωργίου Κρίππα

Ἐτέθη ὑπ' ὄψιν μου ἡ ὑπ' ἀριθ. 510/17/15.5.2000 ἀπόφασις τῆς Ἀρχῆς Προστασίας Δεδομένων Προσωπικοῦ Χαρακτῆρος καί ἐξητήθη ἡ ἐπιστημονικὴ μου ἄποψις ἐπὶ τῆς φύσεως, τῆς νομιμότητος καί τῆς συνταγματικότητος αὐτῆς. Ἐφ' ἐκάστου τῶν ἐν λόγῳ στοιχείων ἡ ἄποψις μου εἶναι ἡ κάτωθι:

1. Φύσις τῆς ὡς ἄνω ἀποφάσεως: Ἡ ἐκδώσασα τὴν ἐπίμαχον ἀπόφασιν προαναφερομένη Ἀρχὴ ἔχει συσταθῆ δι' ἄρθρου 15 τοῦ ν. 2472/1997. Μεταξύ δέ τῶν ἐν ἄρθρῳ 19 τοῦ ἰδίου νόμου προβλεπομένων ἀρμοδιοτήτων της περιλαμβάνεται καί ἡ ἐκδοσις «*συστάσεων καί ὑποδείξεων πρὸς τοὺς ὑπευθύνους ἐπεξεργασίας ἢ τοὺς τυχόν ἐκπροσώπους τους*» καί «*ἢ κατὰ τὴν κρίσιν της δημοσιότης αὐτῶν*». Ἡ ὡς ἄνω ἀπόφασις ἐμπίπτει εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην (δηλ. ἀποτελεῖ σύστασιν). Τοῦτο προκύπτει ἐκ τοῦ διατακτικοῦ τῆς ἐν λόγῳ ἀποφάσεως (παράγρ. Α αὐτοῦ), τό ὁποῖον ἀναφέρει ἐπὶ λέξει τά ἐξῆς: «*Ἔως ὅτου καθιερωθῆ τό νέον τύπου δελτίο ταυτότητας του ν. 1599/86, ἡ Αρχὴ ἀπευθύνει σύστασι, προειδοποιεῖ καί καλεῖ τόν ὑπεύθυνον ἐπεξεργασίας...*». Ἐπίσης καί ὁ κ. Πρωθυπουργός κατὰ τὴν ἐπίμαχον συζήτησιν εἰς τὴν Βουλὴν περὶ τοῦ θέματος τῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευάματος εἰς τὰ δελτία ταυτότητος ὁμιλῶν εἶπε ἐπὶ λέξει τά ἐξῆς μεταξύ ἄλλων: «*Μέχρι νά ἀποφασισθῆ τό ἀσφαλές δελτίο ταυτότητος ἡ ἀρχὴ ἀπευθύνει σύστασι*» (βλέπε πρακτικὰ Βουλῆς).

Κατ' ακολουθίαν τῶν ἀνωτέρω ἢ ἐν προκειμένῳ ἐπίμαχος ἀπόφαισις τῆς Ἀρχῆς Προστασίας Δεδομένων Προσωπικοῦ Χαρακτῆρος 510/17/15.5.2000 δέν εἶναι ὑποχρεωτική διά κανέναν. Οὔτε διά τό κράτος, οὔτε διά καμίαν κρατικήν ὑπηρεσίαν οὔτε διά τόν πολίτην. Οἰαδήποτε ἐπομένως κρατική ὑπηρεσία δύναται νά ἀγνοήσῃ ἐξ ὀλοκλήρου τήν ἐν λόγῳ ἀπόφαισιν, νά τήν ἀπορρίψῃ καί νά μὴν τήν ἐφαρμόσῃ, χωρίς οὐδεμίαν εἰς βάρος της συνέπειαν. Οἰοδήποτε ἐπίσης νομικόν ἢ φυσικόν πρόσωπον δικαιούται ὅποτεδήποτε νά ζητήσῃ ἀπό τό κράτος (ὑποβάλλον ἀνάλογον αἷτημα) ὅπως μὴ ἐφαρμόσῃ τήν ἀπόφαισιν αὐτήν. Βεβαίως τοιοῦτον δικαίωμα ἔχει καί ἡ Ἐκκλησία, ἀφοῦ καί αὐτή ἀποτελεῖ νομικόν πρόσωπον δημοσίου δικαίου. Εἰς περίπτωσιν δέ ἀποδοχῆς τοῦ τοιοῦτου αἷτηματος τοῦ αἰτούντος πολίτου ἢ νομικοῦ προσώπου τό τελευταῖον ἰκανοποιεῖται, ἐπί δέ περιπτώσεις ἀπορρίψεώς του, ἡ ἀπορριπτική πράξις πρέπει νά εἶναι ἐπαρκῶς ἠτιολογημένη καί νόμιμος, ἄλλως ὁ ὡς ἄνω αἰτῶν δικαιούται νά προσβάλῃ ἐπί ἀκυρώσει τήν ἐπίμαχον τήν ἀπορριπτικήν του τοιοῦτου αἷτηματός του πράξιν ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας.

Εἶπομεν ἀνωτέρω, ὅτι οἰαδήποτε ἀρμοδία κρατική ὑπηρεσία δύναται νά ἀγνοήσῃ, ἀπορρίψῃ καί μὴ ἐφαρμόσῃ τήν ἐπίμαχον σύστασιν τῆς Ἀρχῆς ἄνευ οὐδεμίας εἰς βάρος της συνεπείας. Διά τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἐννοοῦμεν, ὅτι ἡ Ἀρχή ἐν τῇ περιπτώσει αὐτῇ (μὴ ἐφαρμογή καί ἀπόρριψις τῆς ἐπιμάχου συστάσεως της ἀπό κάποιαν κρατικήν ὑπηρεσίαν) δέν δικαιούται νά ἐπιβάλῃ διοικητικὰς κυρώσεις κατ' ἄρθρον 21 τοῦ ἰδίου ὡς ἄνω νόμου, καθ' ὅσον εἰς τό ἄρθρον τοῦτο οὐδεμία διάταξις ὑπάρχει προβλέπουσα τήν ἐπιβολήν διοικητικῶν κυρώσεων ἐν περιπτώσει μὴ ἐφαρμογῆς ὀρισμένης συστάσεως τῆς Ἀρχῆς ἢ μὴ συμμορφώσεως πρὸς αὐτήν: Ἀπαιτεῖται θάσει τῆς ἐν λόγῳ διατάξεως διά τήν ἐπιβολήν διοικητικῶν κυρώσεων ὑπαίτιος παράβασις τῶν ὑπό τοῦ ἐν λόγῳ νόμου προβλεπομένων ὑποχρεώσεων.

2. Νομιμότης τῆς ὡς ἄνω ἀποφάσεως: Ἡ ἐν προκειμένῳ ἐπίμαχος ἀπόφαισις πάσχει ἐξ ἐντελοῦς ἐλλείψεως νομιμότητος διά τοὺς ἐξῆς εἰδικωτέρους λόγους:

α) Οὐδεμία διάταξις δίδει εἰς τήν Ἀρχήν τό δικαίωμα νά ἀποφασίσῃ περὶ τοῦ τί θά ἀναγράφουν τά δελτία ταυτότητος οὔτε

του AD HOC νόμου 2472/97 οὔτε ἄλλου τινός νόμου, οὔτε τῶν συγκεκριμένων διατάξεων πού ρητῶς ἀπαριθμεῖ εἰς τό προοίμιόν της ἢ ὡς ἄνω ἀπόφαισις (καί ἀποροῦμεν διατί τὰς ἀναφέρει, ἀφοῦ οὐδέν ἀπολύτως διαλαμβάνουν περὶ ἀρμοδιότητος τῆς Ἀρχῆς νά ἀποφαίνεται διά τό περιεχόμενον τῶν δελτίων ταυτότητος). Ἄρα κατὰ προφανῆ ὑπέρβασιν ἀρμοδιότητος ἀσχολεῖται μέ τό θέμα τοῦτο.

β) Ἡ ἐπίμαχος ἀπόφαισις προκειμένου νά συνδέσῃ τήν ἀρμοδιότητά της πρὸς τό περιεχόμενον τῶν δελτίων ταυτότητος ἀναφέρει εἰς τήν παράγραφον 7 αὐτῆς, ὅτι τό περιεχόμενον τοῦτο καταχωρεῖται καί εἰς τά ἀρχεῖα κάποιας δημοσίας ὑπηρεσίας καί ἄρα ἔχομεν ἐδῶ «ἐπεξεργασίαν», εἰς δέ τήν παράγρ. 10 αὐτῆς ἀναφέρει, ὅτι ἡ ἐν λόγῳ ἐπεξεργασία τῶν στοιχείων τῆς ταυτότητος ἀποτελεῖ ἐπεξεργασίαν δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτῆρος. Προσθέτει δέ ὅτι (παράγρ. 11) ἡ τοιαύτη ἐπεξεργασία, διά νά εἶναι νόμιμος, πρέπει νά εἶναι πρόσφορος διά τήν ἐπίτευξιν τοῦ ἐπιδιωκόμενου σκοποῦ. Καταλήγει δέ ὅτι (παράγρ. 12) ὀρισμένα στοιχεῖα τῆς ταυτότητος δέν ἐξυπηρετοῦν τόν τοιοῦτον σκοπόν (καί ἄρα ἐννοεῖ, ὅτι δέν εἶναι νόμιμα). Εἰδικῶς ὅμως διά τά στοιχεῖα αὐτά (καί βεβαίως καί διά τό θρήσκευμα) ἡ ἀναγραφή των εἶναι ὑποχρεωτική διά συγκεκριμένης διατάξεως νόμου (ἄρθρον 3 τοῦ ν. 1599/86, ὡς ἐτροποποιήθη δι' ἄρθρου 2 τοῦ ν. 1988/91. Εἶναι ἐπομένως ποτέ δυνατόν νά εἶπωμεν, ὅτι ὑποχρεώσις ἐπιβαλλομένη διά νόμου εἶναι παράνομος; Ὡς γνωστόν «νόμος παράνομος» εἶναι ἐννοια ἄγνωστος εἰς τήν νομικήν ἐπιστήμην καί ἀκούγεται – ἐξ ὅσων γνωρίζω – διά πρώτην φοράν, μάλιστα δέ ἀποτελεῖ παγκόσμιον πρωτοτυπίαν ξενίζουσαν ἀπολύτως τό νά χαρακτηρίζεται ἕνας νόμος ὡς «παράνομος» ἀπό διοικητικήν πράξιν (δηλ. κανόνα δικαίου ὑποδεέστερον τοῦ νόμου). Αἱ ἐν λόγῳ ἐπομένως ἀπάψεις τῆς ἐπιμάχου ἀποφάσεως τυγχάνουν τοσοῦτον ἀδιανόητοι καί εἰκονοκλαστικάί, ὥστε νά καταρρέουν ἀφ' ἐαυτῶν, χωρίς νά χρειάζεται ἡ ἐπίκλησις οὐδενός ἐπιχειρήματος. Τοῦτο διότι δι' ἐπιχειρημάτων ἀντικρούομεν ἀπόψεις ἐχούσας κάποιαν (ἔστω ἀτελῆ) νομικήν βάσιν. Ἀπόψεις νομικῶς ἐξωπραγματικάί καί πρωτοφανεῖς στεροῦνται ἐντελῶς ἐννόμου βάσεως καί (ὡς εἶπομεν) καταρρέουν ἀφ' ἐαυτῶν καθισταμένης περιττῆς πάσης ἀντικρούσεώς των.

γ) Η επίμαχος απόφασις εἰς τὴν παραγ. 12 αὐτῆς ἐπάγεται, ὅτι ἡ ἀναγραφὴ τοῦ θρησκευήματος (καὶ κάποιων ἄλλων στοιχείων) εἰς τὰ δελτία ταυτότητος «ὑπερβαίνουν τὸν σκοπὸν τῆς ἐπεξεργασίας» καὶ ἄρα τὰ ἀπορρίπτει. Ὅμως ἐνταῦθα πρέπει νὰ ἐπισημανθῆ, ὅτι ὁ ἴδιος ὁ νόμος ἐκρίνε, ὅτι ὡς στοιχεῖα ταυτότητος ἀποτελοῦν καὶ τὰ ὑπὸ τῆς ἐπιμάχου ἀποφάσεως ἀπορριπτόμενα ὡς τοιαῦτα. Προβαίνει, ὡς ἐκ τούτου, ἢ ὡς ἄνω ἀπόφασις (πού ἀποτελεῖ ἀπλὴν διοικητικὴν πράξιν) εἰς διόρθωσιν καὶ τροποποίησιν τοῦ νόμου (ν.δ. 127/69 καὶ ν. 1599/86) καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἀποφαίνεται ἐκεῖνη τί θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε περιλάβει ὁ νόμος ὡς ἀπαραίτητα στοιχεῖα τοῦ δελτίου ταυτότητος καὶ ἀφοῦ δὲν τὰ περιέλαβε, ἀναλαμβάνει ἡ ἴδια ἡ επίμαχος πράξις νὰ τὰ περιλάβῃ (ἀντ' αὐτοῦ) καὶ νὰ συστήσῃ εἰς τὰς ἀρμοδίας κρατικὰς ὑπηρεσίας νὰ μὴν τὰ περιλάβουν, δηλ. νὰ μὴν ἐφαρμόσουν ἰσχύοντα νόμον. Καὶ ἡ ἐν λόγῳ ἄποψις τῆς ἐπιμάχου ἀποφάσεως τυγχάνει τοσοῦτον νομικῶς ἐξωπραγματικὴ καὶ ἀδιανόητος, ὥστε περιπετεῖ πᾶσα ἀντίκρουσις αὐτῆς ἀφοῦ εἶναι προφανές καὶ ἀδιαμφισβήτητον, ὅτι καταρρέει ἀφ' ἑαυτῆς.

Θὰ ὄφειλεν ἐπομένως ἡ επίμαχος ἀπόφασις πρὶν ἢ προβῆ εἰς τὴν διατύπωσιν τοιούτων σκέψεων νὰ αἰτιολογήσῃ νομικῶς πόθεν προκύπτει καὶ πόθεν ἐξάγεται ἢ εἰς τοιοῦτον βᾶθος ἀρμοδιότητος αὐτῆς, πού φθάνει καὶ μέχρι τροποποιήσεως νόμων καὶ μέχρι συστάσεως πρὸς τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας νὰ μὴν ἐφαρμόζουν συγκεκριμένας διατάξεις ἰσχυόντων νόμων.

δ) Τέλος ἡ επίμαχος ἀπόφασις εἰς τὴν παραγρ. 13 ἀναφέρει, ὅτι ναί μὲν ὁ ν. 2472/97 ὀρίζει, ὅτι ἡ ἐπεξεργασία τῶν προσωπικῶν δεδομένων ἐπιτρέπεται, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει συγκατάθεσις τοῦ ἐνδιαφερομένου προσθέτουσα, ὅτι «ἢ συγκατάθεσις τοῦ ὑποκειμένου δὲν ἐπιτρέπεται καθ' ἑαυτὴν τὴν διεξαγωγὴν κάθε εἴδους ἐπεξεργασίας, ὅταν αὐτὴ εἶναι ἀθέμιτη ἢ ὅταν ἀντίκειται εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς ἀναγκαιότητος». Καὶ ὑποτιθεμένου, ὅτι τὸ πρᾶγμα οὕτως ἔχει, ἡ επίμαχος ἀπόφασις θὰ ὄφειλε νὰ αἰτιολογήσῃ, πόθεν προκύπτει, ὅτι ἡ ἔννοια τῆς ἐπιμαχῆς συγκαταθέσεως τοῦ ὑποκειμένου διατάξεως (ἄρθρ. 5 παρ. 1 καὶ ἄρθρ. 7 παρ. 2 τοῦ Ν. 2472/97) εἶναι οἷα ἀναφέρει ἢ ὡς ἄνω ἀπόφασις. Διότι ὡς γνωστὸν τοιαύτη ρύθμισις (ἐξαιρέσεις τῆς ἐξαιρέσεως κατ' οὐσίαν) εἰς τὸν νό-

μον 2472/97 δὲν ὑπάρχει. Ὡς ἐκ τούτου, ἢ ἐν λόγῳ ἀπόφασις ὄφειλε τοῦτο νὰ τὸ διευκρινίσῃ ὑπερπερακῶς.

Κατ' ἀκολουθίαν πάντων τῶν ἀνωτέρω ἢ νομιμότης τῆς προαναφερομένης ἀποφάσεως τῆς Ἀρχῆς Προστασίας Δεδομένων Προσωπικοῦ Χαρακτῆρος ἀποβαίνει διάτρητος, ὡς προκύπτει ἐκ μόνης τῆς ἀπλῆς ἀναγνώσεως αὐτῆς. Καὶ τοῦτο ὡς πρὸς τὸ οὐσιαστικὸν μέρος τῆς. Ὅταν ἀφορᾷ τυπικὸν μέρος τῆς ὑπενθυμίζομεν, ὅτι ἡ επίμαχος ἀπόφασις εἰς μὲν τὸ σκεπτικὸν τῆς προτάσεως τὸν τίτλον «ΣΚΕΦΤΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΝΟΜΟ», εἰς δὲ τὸ διατακτικὸν τῆς προτάσεως τὸν τίτλον «ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ». Προκύπτει δηλαδή ὅτι ἡ Ἀρχὴ ἠθέλησε νὰ δώσῃ εἰς τὴν ἐν λόγῳ ἀπόφασιν μορφὴν οἰονεὶ δικαστικῆς ἀποφάσεως. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι ὄφειλε νὰ ἦταν ἠτιολογημένη πολὺ περισσότερον ἀπὸ μίαν ἀπλὴν διοικητικὴν πράξιν, τὴν ὁποῖαν συντάσσουν καθ' ἡμέραν πλείστοι ὅσοι δημόσιαι ὑπηρεσίαι. Ἐπὶ πλέον, εἰδικῶς διὰ τὸν λόγον τοῦτον, θὰ ὄφειλε νὰ τηρήσῃ πολὺ πιὸ ἐντονώτερον τὰ τυπικὰ στοιχεῖα ἐκδόσεως μίας διοικητικῆς πράξεως. Ὡς γνωστὸν ὅμως ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀρχῆς κ. Δαφέρμος πρὶν ἢ συγκληθῆ τὴν 15.5.2000 ἐν συμβουλίῳ ἢ Ἀρχῇ διὰ νὰ διατυπώσῃ τὴν ἐπίμαχον ἀπόφασιν, εἶχεν ἤδη ἐκφράσει προσωπικὴν ἄποψιν διὰ τοῦ Τύπου (ἐπὶ τῆς ὁποίας τοῦ ἀπήντησεν ἐπίσης διὰ τοῦ Τύπου ὁ ὑπογράφων τὴν 13.5.2000). Ἄρα συντρέχει εἰς τὸ πρόσωπόν του λόγος ἐξαιρέσεως, καθ' ὅσον κατὰ παγίαν ἀρχὴν τοῦ Διοικητικοῦ Δικαίου τὰ συλλογικὰ ὄργανα τῆς Διοικήσεως πρέπει νὰ πληροῦν ἀπολύτως τὰ ἐχέγγυα ἀμερολήπτου κρίσεως (Σ.τ.Ε. 4642/87, 1487/87).

3* Συνταγματικότης τῆς ἐν λόγῳ ἀποφάσεως: Ἐν ὄψει τῶν ὅσων ρυθμίζει ἡ επίμαχος ἀπόφασις, θέμα συνταγματικὸν δημιουργεῖται κυρίως μόνον ἐκ τῆς μὴ ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευήματος εἰς τὰ δελτία ταυτότητος (προαιρετικῶς ἢ ὑποχρεωτικῶς). Κατ' ἀρχὴν ἐκ τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευήματος εἰς τὰς ταυτότητας οὐδαμῶθεν προκύπτει, ὅτι ἀνακύπτει θέμα συνταγματικόν. Τοῦτο προκύπτει ἐκ τῆς πράξεως. Ἦτοι ἡ ὑποχρεωτικὴ ἀναγραφὴ τοῦ θρησκευήματος εἰς τὰ δελτία ταυτότητος ἰσχύει καὶ ἐφαρμόζεται εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ πολὺ μακροῦ χρόνου. Ἄρα ἐάν ὑπῆρχε θέμα συνταγματικόν (καὶ μάλιστα τῆς ἐκτάσεως εἰς τὴν ὁποῖαν κάποιοι τὸ ἐμφανίζουν), θὰ εἶχεν ἐπιληφθῆ τούτου τὰ δικαστήρια καὶ

θά είχαν δώσει τās λύσεις των διά τῶν αποφάσεών των. Καθ' ὄλον ὅμως τό μακρότατον τοῦτο χρονικόν διάστημα οὐδείς ἐνεφανίσθη ὑποστηρίζων, ὅτι διά τοῦ δελτίου ταυτότητος πού φέρει, παρεδιάσθη ὀρισμένον ἀτομικόν του δικαίωμα καί εἰδικῶς ἡ θρησκευτική του ἐλευθερία. Ποτέ καί πούθενά δέν ὑπῆρξε ὄχι κἄν προσφυγή εἰς τὰ δικαστήρια, ἀλλ' οὐδέ ἡ παραμικρά ἐξώδικος διαμαρτυρία καί τό θέμα ἀνέκυψεν αἰφνιδίως ἐν μηνί Μαΐω τοῦ ἔτους 2000. Ἄλλ' ἀκόμη καί σήμερον, ὅπου τό θέμα τοῦτο ἀνακινεῖται ἐντόνως, τίθεται πάντοτε (ἐπαναλαμβάνομεν πάντοτε) ἐπί βάσεως θεωρητικῆς καί μόνον. Οὐδείς ἐμφανίζεται ἀτομικῶς διά νά ἰσχυρισθῆ, ὅτι διά τῆς ἐπί τοσοῦτον μακρόν χρόνον ὑποχρεωτικῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκεύματός του εἰς τό δελτίον ταυτότητός του παρεδιάσθη ἡ θρησκευτική του ἐλευθερία διότι..... (καί νά τό αἰτιολογήσῃ διά νομικῶν καί πραγματικῶν περιστατικῶν καί ἐπιχειρημάτων). Ἄν ὅμως δέν προβληθῆ λόγος προσωπικός παραβιάσεως τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας κάποιου, θέμα προσβολῆς τοῦ ἐν λόγῳ ἀτομικοῦ δικαιώματος δέν ἀνακύπτει. Διά τόν ἀπλούστατον λόγον, ὅτι σέ κανένα δικαστήριον ἑλληνικόν, ἀλλοδαπόν ἢ εὐρωπαϊκόν δέν ἐπιτρέπεται προσφυγή διά παραβίασιν ἀτομικοῦ δικαιώματος, ἐφ' ὅσον δέν ἐσημειώθη ἀτομική προσβολή τοῦ συγκεκριμένου ἀτομικοῦ δικαιώματος. Ἐφ' ὅσον δηλαδή δέν ὑπῆρξε συγκεκριμένον ἄτομον, πού νά ἀποδείξῃ, ὅτι διά συγκεκριμένης κρατικῆς ἐνεργείας προσεβλήθη ἡ θρησκευτική του ἐλευθερία ἢ ἄλλο δικαίωμά του. Ἀπό τήν ἄλλην πλευράν εἰς μίαν δημοκρατικὴν κοινωνίαν μόνον ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἀρμοδία νά ἀποφαίνεται περί παραβιάσεως τοῦ συντάγματος ἢ ὀρισμένου ἀτομικοῦ δικαιώματος (ἄρθρον 93 παρ. 4 τοῦ Συντάγματος). Ἄρα διά τῶν ὡς ἄνω στοιχείων πού ἐκθέτομε, μή ὑπαρχούσης οὐδεμίας μέχρι σήμερον προσφυγῆς ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων καί μή ἐχούσης ἐκδοθῆ οὐδεμίας ἀποφάσεως αὐτῶν, οἰαδήποτε ἀποψις περί τοῦ ὅτι ἡ ὑποχρεωτικὴ ἀναγραφή τοῦ θρησκεύματος εἰς τās ταυτότητας παραβιάζει τό ἀτομικόν δικαίωμα τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, δέν ἔχει καμίαν ἀξίαν καί ἀποτελεῖ ἀπλῶς μίαν ἐπιστημονικὴν θεωρίαν, ὅπως ὁμοίαν ἐπιστημονικὴν θεωρία μπορεῖ νά ἀποτελέσῃ καί ἡ ἀντίθετος ἀποψις. Ὅποτε αἱ δύο ἐκατέρωθεν ἀπόψεις ἀλληλοεξουδετεροῦνται δίκην ζεύγους δυνάμεων παραλλήλων καί ἀντιρρόπων.

Ἄς ἀφήσωμεν ὅμως κατά μέρος τās θεωρητικῆς κατασκευῆς καί ἄς ἔλθωμεν εἰς τήν οὐσίαν τοῦ θέματος, ἤτοι εἰς τό ἐάν ἡ προαιρετικὴ ἀναγραφή τοῦ θρησκεύματος εἰς τās ταυτότητας δημιουργεῖ θέμα συνταγματικόν. Ἐπί τοῦ θέματος τούτου ὑπεύθυνος ἐπιστημονικὴ ἔρευνα ἀποδεικνύει, ὅτι, ἐν προκειμένῳ, θέμα συνταγματικόν δέν ἀνακύπτει καί ὅσα ἐλέχθησαν ἐπ' αὐτοῦ μέχρι σήμερον τυγχάνουν ἐντελῶς ἀβάσιμα. Ἄλλωστε οὐδέ καί ἡ ἐπίμαχος ἀπόφασις 510/17/15.5.2000 τῆς Ἀρχῆς Προστασίας Προσωπικῶν Δεδομένων ἀναφέρει τοιοῦτον θέμα. Τοιοῦτον θέμα ἐπομένως δέν ἀνακύπτει διά τούς ἐξῆς εἰδικωτέρους λόγους:

α) Ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἐπιτροπὴ Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων διά δύο αποφάσεών της: αα) Τῆς 8.9.19 (ὑπόθεσις Bernard et Autres κατά Λουξεμβούργου) καί ββ) τῆς 4.12.1984 (ὑπόθεσις Gottesmann κατά Ἑλβετίας) ἀπορρίπτει ἀντιστοίχους προσφυγὰς διά τῶν ὁποίων οἱ προσφεύγοντες ἰσχυρίσθησαν, ὅτι παρεδιάσθη τό ἀτομικόν τους δικαίωμα ἐπί τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας ἐκ τοῦ ὅτι ὑπεχρεώθησαν νά δηλώσουν τό θρήσκευμά τους εἰς δημόσια ἔγγραφα (Βλέπε τās ἀποφάσεις ταύτας εἰς Gonzales, la Convention Européenne des droits de l'Homme et L Liberté Religieuse, 1997 σελ. 24 καί 94 ἀντιστοίχως).

β) Τό ἀτομικόν δικαίωμα τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας ἰσχύει ὑπό δύο ἐκφάνσεις ἰσοτίμους, ἤτοι τό δικαίωμα ἀποσιωπήσεως τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων κάποιου ἀλλά καί παραλλήλως τό δικαίωμα οἰουδήποτε νά διακηρύσσει ἐλευθέρως καί ἀκωλύτως τās θρησκευτικῆς του πεποιθήσεις καθ' οἰονδήποτε τρόπον ἐπιλέγει καί βεβαίως ἐπί τοῦ σημείου τούτου τό κράτος οὐδένα περιορισμόν ἐπιτρέπεται νά ἐπιβάλῃ (Σ.τ.Ε. 1090/89, 758/84, 759/84, 970/84, 972/84, 986/84, 987/84, 2593/84, 3074/84, 4045/83 καί περαιτέρω Παναγοπούλου, Ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία κατά τό ἰσχύον Σύνταγμα, εἰς «Χαριστήριον» Σύμμεικτα πρὸς τιμὴν Γεωργίου Παπαχατζῆ, 1989 σελ. 268. Τρωϊάνου, Παραδόσεις Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, β' ἐκδ. 1984 σελ. 77. Μαρίνου, Ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία, 1972 σελ. 107 ἐπ. Τοῦ αὐτοῦ, La Liberté Religieuse dans la nouvelle constitution Grecque, εἰς Ἐκκλησία καί Δίκαιον, 2000 σελ. 193. Robert-Duffar, Droits de l' Homme et Libertés Fondamentales, 6η ἐκδ. 1996 σελ. 550-551. Robert, La Liberté de

religieuse et le Regime des Cultes, 1977 σελ. 66 ἐπ. Τοῦ αὐτοῦ, *La Liberté de Religion, de Pensée et de Croyance*, εἰς *Droits et Libertés Fondamentaux*, 3η ἔκδ. 1996, σελ. 207 ἐπ. Lebreton, *Libertés Publiques et Droits de l'Homme*, 3η ἔκδ. 1997, σελ. 342. Turpin, *Les Libertés Publiques*, 1996, σελ. 111. Leclercq, *Libertés Publiques*, 2α ἔκδ., σελ. 245. Breillat, *Les libertés de l'esprit*, 1996, σελ. 65. Wachsmann, *Libertés Publiques* 1995, σελ. 423. Charvin-Sueur, *Droit de l'Homme et liberté de la Personne*, 2α ἔκδ. 1997, σελ. 199. Rivero, *Les Libertés Publiques*, τόμ. 2 1996, σελ. 181. Muckel, *Die grenzen der Gewissensfreiheit*, NJW, 2000, σελ. 689. Tilch, *Deutsches Rechtslexikon*, 2α ἔκδ. 1992, σελ. 120. Müller - Volbhehr, *Das Grundrecht der Religionsfreiheit und seine Schranken*, DöV 1995, σελ. 301. Fehlau, *Die Schranken der Freien Religionsausübung*, JS 1993, σελ. 441. Kokott, εἰς *Grundgesetz-Kommentar*, ἔκδ. Michael Sachs, 1996 σελ. 269. Model-Müller, *Grundgesetz*, 11η ἔκδ., 1996 σελ. 103 ἐπ. Jarass-Pieroth, *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*, 4η ἔκδ. 1997, σελ. 134. Kästner, *Das Grundrecht der Religions- und weltanschauungsfreiheit in der neueren Hühstrichterlichen rechts-Prechung*, AÖr 1998, σελ. 409. Blum, *Die Gedanken-, Gewissens- und Religionsfreiheit nach art. 9 Der Europäischen Menschenrechtskonvention*, 1990, σελ. 62 ἐπ. Mikat, *Staat, Kirche und Religionsgemeinschaften*, εἰς *Handbuch des Verfassungsrechts der Bundesrepublik Deutschland*, ἔκδ. Benda-Maihofer-Vogel, 2α ἔκδ. 1994, σελ. 1431 ἐπ. Maüinz-Dürig-Herzog-Scholz, *Grundgesetz-Kommentar*, τόμ. 1, ἄρθρ. 4 ἀριθ. 80 ἐπ. Mayer, *Die Religionsfreiheit in der Schweiz*, *Gewissen und Freiheit*, 1998, τεύχ. 51, σελ. 10 ἐπ. Fawcett, *The Application of the European convention on Human Rights*, 1987, σελ. 243 ἐπ. Levy-Karst-Mahoney, *Encyclopedia of the American Constitution*, τόμ. 3, 1986, σελ. 1538 ἐπ. κ.λ.π. πλήθος ἐκτενεστάτης βιβλιογραφίας, ἐκ τῆς ὁποίας ἐπιλέγομεν τὰ σπουδαιότερα ἔργα).

Λέγοντες «καθ' οἰονδήποτε τρόπον» πρέπει νά δεχθῶμεν, ὅτι τοῦτο σημαίνει διακήρυξιν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων προφορικῶς ἢ ἐγγράφως, ἀτομικῶς ἢ ὁμαδικῶς διά λόγου ἢ δι' ἔργων, δι' ἀνακοινώσεως ἢ δι' ἐγγραφῆς (καταχωρήσεως κ.λ.π.) ὁπουδήποτε καί

ὁποτεδήποτε. Οὐδεμίαν σημασίαν ἔχει δέ, ἐάν ὁ ἐπιλεγείς τρόπος ἐκδηλώσεως, διαδηλώσεως ἢ διακηρύξεως τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων εἶναι συνήθης ἢ ἀσυνήθης, ἀποδεκτός ἢ μὴ ἀποδεκτός ὑπό παντός τρίτου κ.λ.π. (τοῦτο ἀκριβῶς δέχονται οἱ ὡς ἄνω παραπεμπόμενοι συγγραφεῖς, οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν ὁποίων τυγχάνουν διαπρεπεῖς συνταγματολόγοι καί πανεπιστημιακοὶ καθηγηταί, ἀρκετοὶ δέ ἐξ αὐτῶν γνωστοὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην).

Κατ' ἀκολουθίαν τῶν ἀνωτέρω πρέπει ἀναποδράστως νά καταλήξωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι καμμία μορφή διαδηλώσεως τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων κάποιου δέν μπορεῖ νά ἀπαγορευθῆ, νά παρεμποδιοθῆ ἢ νά ἀποτραπῆ ὁποθενδήποτε προερχομένη καί φυσικά οὐδέ ἀπὸ τὸν κοινόν νομοθέτην θεσπιζομένη. Ἐπομένως καμμία δυνατότης δέν παρέχεται οὐδέ κἂν ἐμμέσως πρὸς τὴν νομοθετικὴν ἢ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν νά ἀπαγορεύσῃ ἢ ἀποκλείσῃ τὴν ἐκδήλωσιν τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων διὰ κάποιου συγκεκριμένου τρόπου καί εἰδικῶς διὰ τῆς διακηρύξεως τῶν ἐν προκειμένῳ θρησκευτικῶν πεποιθήσεων εἰς οἰοδήποτε δημόσιον ἔγγραφον ὡς π.χ. τὸ δελτίον ταυτότητος. Διότι ἄλλως ἔχομεν ὄχι μίαν γενικὴν ἀπαγόρευσιν ἀλλὰ καί μίαν εἰδικήν. Ἦτοι δέν εἶναι δυνατόν νά ἐπιτρέπωμεν τὴν ἀναγραφὴν τοῦ θρησκευύματος εἰς ὀρισμένα δημόσια ἔγγραφα (π.χ. ληξιαρχικὰς πράξεις, εἰς ἄλλα δέ νά τὴν ἀπαγορεύωμεν (π.χ. δελτία ταυτότητος). Τοῦτο τυγχάνει ὄχι μόνον συνταγματικῶς ἀπαράδεκτον ἀλλὰ καί συνταγματικῶς ἀνακόλουθον καί ἀκατανόητον, διότι δίδει τὴν εἰκόνα κράτους, τὸ ὁποῖον ἀποδέχεται τὸ αἶτημα κάποιου πολίτου νά μὴν διακηρύττῃ τὰς θρησκευτικὰς του πεποιθήσεις εἰς δημόσιον ἔγγραφον καί νά τὰς ἀποσιωπήσῃ καί παραλλήλως ἀπορρίπτει τὸ αἶτημα κάποιου πολίτου νά διακηρύξῃ τὰς θρησκευτικὰς του πεποιθήσεις καί νά τὰς περιλάβῃ εἰς ὁποιοδήποτε δημόσιον ἔγγραφον τὸ ζητήσῃ. Πάντα ταῦτα δέχονται οἱ προαναφερόμενοι συγγραφεῖς ὑποστηρίζοντες, ὅτι ἡ ἐκδήλωσις τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων καί ἡ δημοσιοποίησις αὐτῶν ἀνάγεται εἰς τὸ ἐξωτερικόν στάδιον τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, τὸ λεγόμενον *Forum Externum* (*Ad Hoc* πρὸβλ. Eiselstein, *Das «Forum Externum» Der Gewissensfreiheit - ein weg in die Sackgasse*, DöV 1984, σελ. 794 ἐπ.). Ὑποστηρίζεται δέ, ὅτι ὁ πολίτης πρὸς προστασίαν του ἐν λόγῳ δικαιώματός του δύναται

νά προσφύγη ακόμη και εις τήν διαδικασίαν τῶν προσωρινῶν μέτρων (Ad Hoc: Bertin, *Le Juge des Référés, Protecteur des Croyants, Gazette du Palais*, 29.11.1984, σελ. 534).

γ) Κατ' ἀκολουθίαν τῶν ἀνωτέρω προκύπτει καί συνάγεται ἀναποδράστως, ὅτι ἡ συγκεκριμένη μορφή τῆς θετικῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας (αἴτημα ὀρισμένου πολίτου νά ἐκδηλώσῃ τὰς θρησκευτικὰς του πεποιθήσεις διά συγκεκριμένου τρόπου, ἤτοι δι' ἀναγραφῆς αὐτῶν εις οἰοδήποτε δημόσιον ἔγγραφον τοῦ δελτίου ταυτότητος μὴ ἐξαιρουμένου) κατοχυροῦται συνταγματικῶς καί δέν δύναται νά ἀποκλεισθῇ ἐπὶ οἰαδήποτε αἰτιολογία. Τοῦτο γίνεται παγίως δεκτόν ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης (πρβλ. εἰδικῶς, Μαρίνου, *Ἡ θρησκευτική ἐλευθερία*, 1972, σελ. 106, ὁμιλοῦντος εἰδικῶς διὰ τὰ δελτία ταυτότητος. Τοῦ αὐτοῦ, *Τό θρήσκευμα καί οἱ ταυτότητες*, ἐφημ. Τό Βῆμα 17.5.2000. Τοῦ αὐτοῦ, *Τό θρήσκευμα, τό δελτίο ταυτότητος καί ἡ ἰδιωτική ζωή*, εις *Ἐκκλησία καί Δίκαιον*, 2000, σελ. 597 ἐπ. Drüssler, *Religionsmerkungen-Bemerkungen zur Stellung Ausländischen Religions-Gesellschaften im Deutschen Personenstanderecht*, Das Standesamt, 1998, σελ. 33. Model-Müller, *Das Grundgesetz*, 11η ἔκδ. 1996, σελ. 105. Stark, *Zum Verhältnis von Positiver und Negativer Religionsfreiheit in der Schule*, Kur 1999, σελ. 131. Abel, *Die Entwicklung der Rechtsprechung zu Neueren Glaubensgemeinschaften*, NJW 1996 σελ. 94. Bayer, *Das Grundrecht der Religions- und Gewissensfreiheit*, 1997, σελ. 42 καί 70. Kokott, *Grundgesetz - Kommentar* ἔκδ. Michael Sachs, I, 3η ἔκδ., σελ. 427. Jarass-Pieroth, *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*, 4η ἔκδ. 1997, σελ. 139, οἱ ὅποιοι μάλιστα ὁμιλοῦν περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ συντάγματος ἐπιβαλλομένης ὑποχρεωτικῆς γνωστοποιήσεως –Offen-barungszwang– τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων. Campenhausen, *Staatskirchenrecht*, 3η ἔκδ. 1996, σελ. 338. Robert, *La Liberté Religieuse et le Régime des cultes*, 1977, κλπ. καθ' ὅσον ἡ ἐν προκειμένῳ ἐπιστημονική βιβλιογραφία εἶναι ἀνεξάντλητος). Τό ἴδιον γίνεται ἐπίσης ἀποδεκτόν καί ὑπὸ τῆς ἀλλοδαπῆς νομολογίας. Ἡ σημαντικωτέρα δέ τῶν ἐν λόγῳ ἀλλοδαπῶν ἀποφάσεων εἶναι ἡ ἀπὸ 15.12.1983 ἀπόφασις τοῦ γερμανικοῦ Συνταγματικοῦ Δικαστηρίου, ἡ ὁποία δέχεται, ὅτι ὁ πολίτης εἶναι ὑποχρεωμένος νά δηλώνῃ τὰς θρησκευ-

τικὰς του πεποιθήσεις, ὅποτε ἐρωτᾶται ὑπὸ τῶν δημοσίων ἀρχῶν. Καί ἐπειδὴ τοῦτο ἴσως ξενίση κάποιους (ἐκ τοῦ ὅτι τό γερμανικόν Συνταγματικόν Δικαστήριον τάσσειται ὑπέρ τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκεύματος εις τὰ δημόσια ἔγγραφα καί ὄχι ὑπέρ τῆς προαιρετικῆς) παραθέτομεν αὐτούσιον εις τό πρωτότυπον τό σχετικόν ἀπόσπασμα τῆς ἐν λόγῳ σπουδαίας ἀποφάσεως «Die Verpflichtung zu wahrheitsgemässen Angaben über die rechtliche Zugehörigkeit oder Nicht-zugehörigkeit zu einer Religionsgesellschaft verstösst nicht gegen das Grundrecht der Beschwerdeführer» (Art. 4 Abs. 1 GG BVerfGE 65 σελ. 1 ἐπ.). Τά ἴδια ἀκριβῶς δέχεται καί ἡ λοιπή ἀλλοδαπή νομολογία ἔχουσα ἀπορρίψει ὅλας τὰς προσφυγὰς πολιτῶν ἰσχυρισθέντων, ὅτι ἡ ὑποχρεωτική ἀναγραφή τοῦ θρησκεύματος εις τὰ δημόσια ἔγγραφα παρεδίαιε τήν θρησκευτικὴν τους ἐλευθερίαν (Διοικ. Ἐφετεῖον Mannheim ἀπόφ. 18.3.1997, Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht, 1998, σελ. 96. Συνταγματικοῦ Δικαστηρίου Βαυαρίας ἀπόφ. 1.8.1997, NJM 1997, σελ. 3157. Ανωτάτου Διοικ. Δικαστηρίου Αὐστρίας ἀπόφ. 8.3.1989 Österreichisches Archiv für Kirchenrecht, 1990, σελ. 413. Πρωτοδικείου Zweibrücken ἀπόφ. 25.11.1997, Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht 1998, σελ. 879. Ὁμοσπονδιακοῦ Κοινωνικοασφαλιστικοῦ Δικαστηρίου Γερμανίας ἀποφ. 11 Rar 97/93, NJW 1994, σελ. L. Ἐφετείου Celle ἀπόφ. 6.11.69 Entscheidungen für Kirchensachen, 1975, σελ. 60. Εἰρηνοδικείου Primasens ἀπόφ. AZ 3 C 263/96 KUR 1998, σελ. 55. Εἰρηνοδικείου Landau ἀπόφ. 21.4.1994 KUR 1998, σελ. 55). Προκύπτει ἐπομένως, ὅτι εις τὰ λοιπὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη κανένας συγγραφεὺς (τουλάχιστον ἐκ τῶν διαπρεπῶν συνταγματολόγων) δέν ὑπεστήριξε ποτέ, ὅτι ἡ ἀναγραφή τοῦ θρησκεύματος εις τὰ δημόσια ἔγγραφα (καί μάλιστα ἡ ὑποχρεωτική) παραβιάζει τήν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν τῶν πολιτῶν. Ἀλλὰ οὔτε καί ἦτο δυνατόν νά τό ὑποστηρίξῃ ἐν ὄψει τῶν προαναφερομένων δικαστικῶν ἀποφάσεων ἐθνικῶν καί τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐπιτροπῆς Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων. Ἐπίσης καμμία δικαστικὴ ἀπόφασις δέν ὑπάρχει δεχομένη, ὅτι ἡ τοιαύτη ἀναγραφή παραβιάζει τό ὡς ἄνω ἀτομικὸ δικαίωμα.

δ) Τέλος, ἐπισημαίνουμε, ὅτι καί ἡ εὐρωπαϊκὴ νομοθεσία προ-

βλέπει ρητῶς τὴν ἀναγραφὴν τοῦ θρησκευήματος εἰς τὰ δημόσια ἔγγραφα καὶ ἀρχεῖα πρὸς ἐξακριβῶσιν τῆς ταυτότητος καὶ μάλιστα ὑποχρεωτικῶς καὶ ὄχι προαιρετικῶς. Ἀντὶ ἄλλων (καὶ διὰ τὴν μὴ μακρυγοροῦμεν) ἀναφερόμεθα εἰς τὸν γερμανικὸν νόμον τῆς 24.6.1994, ὁ ὁποῖος φέρει τὸν τίτλον Melderechtsrahmengesetz (Νόμος πλαίσιο περὶ καταχωρήσεων). Τοῦ νόμου τούτου ἡ παράγρ. 1 ἀναφέρει, ὅτι αἱ ἀρμόδιαι περὶ τῶν καταχωρήσεων δημόσιαι ἀρχαὶ ἐγγράφουν εἰς τὰ ἀρχεῖα τῶν τούσ εἰς τὴν περιοχὴν των κατοικούντας πολίτας πρὸς ἐξακριβῶσιν τῆς ταυτότητός των (ἐπὶ λέξει εἰς τὸ πρωτότυπον «Die für das Meldewesen zuständige Behörden der Länder (Meldebehörden) haben die in ihrem Zuständigkeitsbereich wohnhaften Einwohner zu registrieren, um deren Identität und Wohnungen feststellen und nachweisen». Ἡ παράγρ. 2 τοῦ ἰδίου νόμου πού φέρει τὸν τίτλον «Speicherung von Daten» (ἀποθήκευσις στοιχείων) ἀναφέρει, ὅτι εἰς τὸ ὡς ἄνω ἀρχεῖον αἱ ἀντίστοιχοι δημόσιαι ὑπηρεσίαι ὑποχρεοῦνται νὰ καταχωροῦν 19 στοιχεῖα (ἀριθμούμενα ἀπὸ τὸ 1 ἕως τὸ 19). Τὸ ὑπ' ἀριθ. 11 καταχωρούμενον στοιχεῖον ἀναφέρεται εἰς τὴν θρησκείαν, εἰς τὴν ὁποῖαν ἀνήκει ὁ καταχωρούμενος πολίτης (ἐπὶ λέξει εἰς τὸ πρωτότυπον «11. - Rechtliche Zugehörigkeit zu einer Religionsgesellschaft»). Παραλλήλως πρὸς τὸν ἐν λόγῳ ὁμοσπονδιακὸν νόμον πλαίσιο περὶ ἀρχείων καταχωρήσεως τῶν πολιτῶν, ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι 16 τοπικοὶ νόμοι προβλέποντες τὰ ἴδια ἀκριβῶς. Μάλιστα εἰς τὰ εἰδικὰ νομικά περιοδικά ἔχουν δημοσιευθῆ καὶ ἐγκύκλιοι τῶν γερμανικῶν τοπικῶν κρατιδίων πρὸς τὰς ἀρμοδίας ὡς ἄνω ὑπηρεσίας τους περὶ καταχωρήσεως μεταξὺ τῶν ἄλλων στοιχείων τῶν πολιτῶν καὶ τοῦ θρησκευήματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκουν (πρὸβλ. Archiv für Katholisches recht 1991, σελ. 169, τοιαύτην ἐγκύκλιον τοῦ Ἰπουργείου Ἐσωτερικῶν τῆς Βαυαρίας, καὶ (1995, σελ. 546) ὁμοίαν ἐγκύκλιον τοῦ Ἰπουργείου Ἐσωτερικῶν τοῦ κρατιδίου Sachsen Anhalt.

Συμπέρασμα: Κατ' ἀκολουθίαν πάντων τῶν ἀνωτέρω προκύπτει, ὅτι: α) Ἡ ἐπίμαχος ἀπόφασις 510/17.15.5.2000 τῆς Ἀρχῆς Προστασίας Δεδομένων Προσωπικοῦ Χαρακτῆρος στερεῖται παντελῶς νομίμου βάσεως καὶ ἡ ἔλλειψις αὐτῆς δέν δύναται ἄλλοθεν νὰ καλυφθῆ. Ὡς ἐκ τούτου ἡ κρατικὴ διοίκησις οὔτε ὑποχρε-

οὔται, οὔτε δικαιούται νὰ τὴν ἐφαρμόσῃ. Λέγοντες δέ ὅτι ἡ κρατικὴ διοίκησις δέν δικαιούται νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν ἐν λόγῳ ἀπόφασιν ἐννοοῦμεν, ὅτι ἡ ἀπόφασις αὕτη συνιστᾷ εἰς τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας νὰ μὴν ἐφαρμόσουν ἰσχύοντα νόμον τοῦ κράτους (ἄρθρ. 2 Ν.Δ. 127/69, ἄρθρ. 3 Ν. 1599/86). Ἐάν ἐπομένως μία δημοσία ὑπηρεσία ἀρνηθῆ νὰ ἐφαρμόσῃ τὸν νόμον τοῦτον καὶ ἡ ἐνέργειά της κριθῆ παράνομος ἢ συνιστῶσα ποινικόν ἢ πειθαρχικόν ἀδίκημα, ὁ ὑπαίτιος ἢ οἱ ὑπαίτιοι δέν δύνανται νὰ ἀπαλλαγῶν, διότι ὡς λόγος ἀπαλλαγῆς ἐκ τῆς εὐθύνης διὰ διάπραξιν ποινικοῦ ἢ πειθαρχικοῦ ἀδικήματος δέν προβλέπεται ἡ «σύστασις», πού ἀπηύθυνε κάποια ἄλλη δημοσία ὑπηρεσία. Ἄρα ἡ τυχόν ἐν προκειμένῳ ποινικὴ ἢ πειθαρχικὴ εὐθύνη τῶν ὡς ἄνω ὑπαίτιων διατηρεῖται ἀκεραία, οὐδόλως ἀποκλειομένης τῆς ὁμοίας εὐθύνης τῶν ἐκδοσάντων τὴν ὡς ἄνω ἀπόφασιν/σύστασιν ἀρμοδίων τῆς Ἀρχῆς Προστασίας Δεδομένων Προσωπικοῦ Χαρακτῆρος ὡς ἠθικῶν αὐτουργῶν διὰ τὰς προαναφερομένας παραβάσεις, ἐφ' ὅσον ὁ ποινικὸς ἢ πειθαρχικὸς δικαστῆς εὔρη στοιχεῖα θεμελιοῦντα τὴν τοιαύτην εὐθύνην.

β) Οὐδόλως παραβιάζεται τὸ ἀτομικὸν δικαίωμα τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας ἐκ τῆς προαιρετικῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευήματος εἰς τὰ δελτία ταυτότητος, ἀφοῦ ἡ ἐν λόγῳ προαιρετικὴ ἀναγραφή ἀποτελεῖ μίαν μορφήν ἀσκήσεως τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, ἥτοι τῆς διακηρύξεως τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων δι' ἐνός τρόπου τῆς ἀπολύτου ἐπιλογῆς τοῦ ἐνδιαφερομένου πολίτου.

γ) Καμμία ἐγκυρος καὶ ἠτιολογημένη ἀποφίσις οὔτε τῆς ἐπιστήμης οὔτε τῆς νομολογίας δέν ὑπῆρξε μέχρι σήμερον περὶ τοῦ ὅτι ἡ ἀναγραφή τοῦ θρησκευήματος εἰς οἰοδήποτε δημόσιον ἔγγραφον παρεβίασε τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν κάποιου ἀτόμου.

Η ΑΡΣΗ ΤΟΥ «ΑΝΑΘΕΜΑΤΟΣ» ΕΙΝΑΙ ΕΥΚΟΛΗ*

Τοῦ Εὐάγγελου Βενιζέλου,
τ. Ὑπουργοῦ-Βουλευτοῦ

1. Τό ζήτημα πού ἀπασχολεῖ ἐδῶ καί ἀρκετές πιά ἐβδομάδες, τήν κοινή γνώμη ἔπαυσε νά εἶναι μόνον ἡ κυρίως οἱ ταυτότητες καί ἡ ἀναγραφή ἢ μή τοῦ θρησκευήματος σ' αὐτές καί τείνει νά μετατραπεῖ σέ μιά συμβολική καί δῆθεν ἰδεολογική σύγκρουση. Καί μάλιστα σύγκρουση πού δυστυχῶς ὀξύνεται καί προσωποποιεῖται.

2. Πολλοί θεωροῦν ὅτι πρόκειται γιά μιά σύγκρουση Κράτους καί Ἐκκλησίας μέ ἀντικείμενο τήν ὀριοθέτηση τῶν ἐκατέρωθεν ρόλων καί ἀρμοδιοτήτων καί τόν περιορισμό (ἢ τήν ἐνίσχυση ἀντίστροφα) τῆς κοινωνικῆς καί πολιτικῆς ἐπιρροῆς τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ σχέσεις ὅμως αὐτές εἶναι σαφέστατα ὀριοθετημένες ἀπό τό Σύνταγμα, πού καθορίζει τά ἐκατέρωθεν πεδία μέ βασικό γνώμονα τήν θρησκευτική ἐλευθερία, πού, συνταγματικά τουλάχιστον, εἶναι πλήρως κατοχυρωμένη γιά ὅλους.

3. Αὐτή ἡ ἀπλή καί πρωτοβάθμια ἀνάλυση ἀρχίζει τώρα νά δίνει τή θέση της σέ μιά πιό «σύνθετη» πού βλέπει νά ἐξελίσσεται στό ἐσωτερικό τῆς ἴδιας τῆς κοινωνίας μιά ὑποτιθέμενη σύγκρουση μεταξύ ὀπαδῶν τοῦ λαϊκοῦ κράτους καί τῆς ὀρθόδοξης ἰδιοσυστασίας τῆς χώρας μας, μεταξύ «προοδευτικῆς» καί «παραδοσιακῆς» νοοτροπίας, μεταξύ «κοσμοπολιτισμοῦ» καί «ἐλληνικότητας». Τό ἀκόμα κρισιμότερο εἶναι ὅτι γίνεται πλέον συζήτηση καί γιά δύο-λα τοῦ τύπου «δυτικότερο» κατὰ «ἀνατολικότερο» ἀντίληψης.

*ΤΟ ΒΗΜΑ, 2.7.2000

«άνταγωνιστική» κατά «φοβική» ψυχολογία, «εύρωπαϊκή» κατά «άντιευρωπαϊκή» προοπτική. Κάποιοι μάλιστα χαιρόνται ή επιχαιρούν γι' αυτόν τον διαχωρισμό που ξεκαθαρίζει τα «μέτωπα».

4. Όλα όμως αυτά τα δίπολα –σήμερα πιά– κρύβουν σχηματικές και άνύπαρκτες κατά βάθος διακρίσεις που συμπίεζον, άνδικούν και άνφυδατώνουν τον πλούτο και την ποικιλία της έλληνικής περίπτωσης, ή όποια ποτέ δέν έγκλωβίστηκε για πολύ καιρό σέ τέτοιες άντιθέσεις. Πάντοτε τίς υπερέβαινε ή τίς συνέθετε. Άλλιώς δέ θά μπορούσε νά έξηγηθεί ό τρόπος μέ τον όποιο διασφαλίστηκε τελικά ή άνεξαρτησία του νέου έλληνικού κράτους, ό τρόπος μέ τον όποιο τό κράτος αυτό όλοκληρώθηκε μέσα από μία σειρά πολεμικών άναμετρήσεων και διπλωματικών έπιλογών, ό τρόπος μέ τον όποιο ή Έλλάδα μετείχε στον Α΄ και στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ή μεταπολεμική πορεία της χώρας, ή ένταξη στίς τότε Εύρωπαϊκές Κοινότητες, τώρα ή ένταξη στήν ΟΝΕ.

5. Είμαι άπλοικό νά λέγεται ότι όποιος τάχθηκε κατά της άναγραφής του θρησκευματος είναι «άνταγωνιστικός» και εύρωπαϊστής και όποιος τάχθηκε υπέρ της άναγραφής είναι «φοβικός» και άντιευρωπαϊστής. Τό 1982-83 ή ίδια διαφοροποίηση ως προς την προοδευτική καθαρότητα είχε έπιχειρηθεί νά γίνει μεταξύ των όπαδών του πολιτικού γάμου ως μόνου τύπου γάμου και των όπαδών του ίσοκύρου του πολιτικού και του θρησκευτικού γάμου. Η τέλεση πολιτικού γάμου έπασσε όμως πολύ γρήγορα νά λειτουργεί ως σύμβολο προοδευτικότητας.

6. Σέ μία χώρα στήν όποια, όπως δείχνουν οι πανευρωπαϊκές δημοσκοπήσεις τά τελευταία 20 χρόνια, υπάρχει πάντοτε ύψηλός βαθμός φιλοευρωπαϊκής διάθεσης, είναι τουλάχιστον πρόχειρο και άντιφατικό νά ισχυρίζεται κανείς ότι σχηματίζεται τόσο εύκολα μία τομή μεταξύ εύρωπαϊστών και άντιευρωπαϊστών.

Η άποδοχή άλλωστε ενός τέτοιου δήθεν μετώπου θά έθετε σέ άμφισβήτηση την ίδια τή λειτουργία του κομματικού συστήματος. Μόλις πριν από λίγους μήνες, στίς εκλογές της 9ης Άπριλίου, τά κόμματα που δήλωσαν πανηγυρικά τον εύρωπαϊκό τους προσανατολισμό συγκέντρωσαν συνολικά (ΠΑΣΟΚ, Ν.Δ., Συνασπισμός) ποσοστό ψήφων της τάξης του 90%. Τό νά άναζητᾶ ή νά άποδέχεται κανείς τόσο εύκολα μία έγκάρσια τομή στό έσωτερικό αυτής

της συντριπτικής πλειοψηφίας δείχνει ίσως άδυναμία διαχείρισής της. Βέβαια κάνουν λάθος όσοι πιστεύουν ότι ή Έλλάδα πρέπει νά μετέχει άνταγωνιστικά και ισότιμα στό εύρωπαϊκό γίγνεσθαι και στον διεθνή καταμερισμό, αφήνοντας πίσω της ένα μεγάλο τμήμα της κοινωνίας της. Τό ζητούμενο είναι ή Έλλάδα νά μετέχει σ' όλα αυτά ως άκέραιη, πλήρης και συνεκτική κοινωνία. Η ιδεολογία της κοινωνικής συνοχής δέν σχετίζεται μόνο μέ την οικονομική πολιτική και τίς κοινωνικές παροχές αλλά και μέ τίς νοοτροπίες.

7. Άντιθέτως υπάρχουν εύρωπαϊκές κοινωνίες παραδοσιακά και έντονα εύρωσκειπτικιστικές, όπως ή Βρετανία, ή χώρες στίς όποιες ή κύρωση των τροποποιήσεων των ιδρυτικών συνθηκών είτε άπορρίφθηκε (στό πρώτο δημοψήφισμα στή Δανία) είτε έγκρίθηκε μέ όριακή πλειοψηφία (στό αντίστοιχο γαλλικό δημοψήφισμα για τό Μάαστριχτ). Έδώ οι κοινοβουλευτικές πλειοψηφίες που συγκεντρώθηκαν όλες τίς φορές ήσαν τεράστιες.

8. Αυτό που ζοῦμε τίς τελευταίες έβδομάδες είναι –κατά τή γνώμη μου– πριν και περισσότερο από ότιδήποτε άλλο τό άποτέλεσμα μιας άλυσίδας παρεξηγήσεων που όφείλονται είτε σέ άγνοια είτε –τό χειρότερο– σέ ήμιμάθεια είτε σέ «έπιθετικές» διαθέσεις που συνήθως θέλουν νά καλύψουν άλλες έλλείψεις. Άποδεικνύεται δυστυχώς, για μία άκόμη φορά μέσα από αυτά που λέγονται από διάφορους –συνήθως αυτόκλητους– τίς ήμέρες αυτές, πόσο ρηχή και σχηματική γνώση έχουμε της έλληνικής ιστορίας αλλά και της έλληνικής κοινωνίας. Και πόσο «ένοχοποιημένοι» νιώθουμε –ένθεν και ένθεν– για διάφορα χαρακτηριστικά τους.

9. Σέ όλη την ιστορική διαδρομή του νέου έλληνικού κράτους, επί 170 χρόνια τώρα, όλες οι διενέξεις μεταξύ Κράτους και Έκκλησίας (άλλοτε της Έκκλησίας της Έλλάδος και άλλοτε του Οικουμενικού Πατριαρχείου) έκλεισαν μέν συναινετικά, ήσαν όμως βλαπτικές και για τίς δύο πλευρές.

10. Άριστερή και προοδευτική στάση ήταν κάποτε ή άντικλησιαστική (άλλά και ή άντιθρησκευτική) στάση. Ίσως κάποιοι νά έξακολουθοῦν νά τό πιστεύουν αυτό ως άπόηχο των δύο μεγάλων επαναστάσεων, της γαλλικής και της όκτωβριανής – κοινή βάση των όποίων υπήρξε ίσως ό γιακωβινισμός. Άριστερή όμως και προοδευτική στάση στήν άφετηρία της τρίτης χιλιετίας θεωρώ ότι

είναι ο πλήρης και απόλυτος σεβασμός της πολυφωνίας τόσο των άτομικων συνειδήσεων όσο και των συλλογικών επιλογών.

Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία για ένα κόμμα πλειοψηφικό και πολυσυλλεκτικό, όπως το ΠΑΣΟΚ, και ιδίως για το εύρος της κοινωνικής του αντιπροσωπευτικότητας. Άλλιως το ΠΑΣΟΚ δεν θα ήταν αυτό που είναι, αλλά θα είχε τή μοίρα των κομμάτων της παραδοσιακής Άριστερᾶς, συμπεριλαμβανομένης και της ανανεωτικής έκδοχῆς της.

11. Τό κράτος ὅμως μέ τά ἀρμόδια ὄργανά του και μέ τήν ἀρμόζουσα διαδικασία εἶναι προφανῶς αυτό πού προσδιορίζει τί πρέπει και τί δέν πρέπει νά περιλαμβάνεται σέ ἕνα σύγχρονο και λειτουργικό δελτίο ταυτότητας. Ἐνα τέτοιο δελτίο δέν πρέπει βεβαίως νά περιλαμβάνει τίς θρησκευτικές πεποιθήσεις τοῦ κατόχου του. Ἐφόσον ὅμως τό στοιχείο αυτό συμπεριλαμβάνεται σέ ἕνα ὑφιστάμενο δελτίο ταυτότητας, ἔπρεπε ἡ μεταβολή νά γίνει εὐθέως (και ὄχι ἐκ τοῦ πλαγίου μέσω τῆς ἐφαρμογῆς ἑνός νόμου πού ψηφίστηκε γιά ἄλλον σκοπό και δέν ἀναφέρεται, ρητά τουλάχιστον, στίς ταυτότητες, οὔτε συζητήθηκε ἀπό τήν ἄποψη αὐτή στή Βουλή) και νά ἐξηγηθεῖ μέ τόν κατάλληλο τρόπο λαμβανομένης ὑπόψη τῆς προϊστορίας τοῦ θέματος και τῶν ἐνστάσεων και παρεξηγήσεων πού αὐτό εὐκολα προκάλεσε και προκαλεῖ. Ἡ σύσταση τῆς Ἀρχῆς Προστασίας Προσωπικῶν Δεδομένων, ἐφόσον ἀφορᾷ νόμο και μάλιστα τήν προσφορότητα και τήν ἀναγκαιότητα τῶν στοιχείων πού συλλέγονται σέ σχέση μέ τόν σκοπό τοῦ νόμου, ἔπρεπε νά ἀπευθυνθεῖ στή Βουλή ὥστε αὐτή νά ἐπιληφθεῖ και ὄχι στή διοίκηση.

12. Σέ μιά σύγχρονη συναινετική δημοκρατία ὁτιδήποτε μπορεῖ νά συμφωνηθεῖ δέν χρειάζεται νά ἐπιβληθεῖ. Ὄταν συνεπῶς διαπιστώνεται ὅτι ὑπάρχει μιά ἐκτεταμένη ἀντίδραση -ἀνεξάρτητα ἀπό τό ποιός ἢ τί φταίει-, κάτι δέν λειτούργησε σωστά στους μηχανισμούς τῆς συναινετικῆς δημοκρατίας. Σέ μιά σύγχρονη δημοκρατία ἡ διαδικασία και ἡ μέθοδος ἔχουν σημασία ὄχι μόνο ὅταν «χάνουν» ὡς πρὸς τήν οὐσιαστική ἐπιλογή ἀλλά και ὅταν «κερδίζουμε». Αὐτό ἔχει ιδιαίτερη πολιτική και ἠθική σημασία γιά ὅσους -ἀπό ἀριστερή ὀπτική γωνία- ὑπεραμύνονται -και ὀρθῶς- τῆς σημασίας τῶν διαδικασιῶν και τῶν μεθόδων.

13. Παρ' ὅλα αὐτά θεωρῶ δεδομένη τή θέση τῆς κυβέρνησης ὡς πρὸς τίς ταυτότητες. Ἄλλωστε ὅποιος -ἄτομο ἢ συλλογικός φορέας- διαφωνεῖ μέ μιά κυβερνητική ἀπόφαση μπορεῖ νά τήν ἀμφισβητήσει πολιτικά ἢ και νομικά μέσα ἀπό θεσμοθετημένες διαδικασίες πού συνδέονται μέ τήν ἄσκηση ἀντίστοιχων συνταγματικῶν δικαιωμάτων.

14. Τό πολιτικό και κοινωνικό ζήτημα ἐξακολουθεῖ ὅμως νά ὑπάρχει. Γι' αὐτό εἶναι ἀναγκαῖα ἡ μεταβολή τοῦ κλίματος. Δέν ἀπαιτεῖται οὔτε ἡ μεταβολή οὔτε ἡ διαπραγμάτευση τῆς δεδομένης θέσης τῆς κυβέρνησης. Ἄρκει α) μιά δημόσια και σαφῆς δήλωση ἀμοιβαίου σεβασμοῦ μεταξύ Κράτους και Ἐκκλησίας, β) μιά ὀλιγοήμερη «ἀνακωχή» (ἕνα moratorium) δηλώσεων και ἐνεργειῶν πού τροφοδοτοῦν τήν ἔνταση, γ) μιά ἐπίσημη και κατηγορηματική δήλωση (πού ἤδη ἔχει γίνει ἀλλά δέν βλάπτει νά ἐπαναληφθεῖ ἀπό τά πιό ἔγκυρα κυβερνητικά χεῖλη) ὅτι δέν ὑπάρχει οὔτε πρόθεση οὔτε σχεδιασμός νά τεθοῦν μονομερῶς ἀλλά θέματα ὡς πρὸς τίς σχέσεις Κράτους και Ἐκκλησίας. Ἀμέσως μετά θά μπορούσε νά γίνει ἕνας καλόπιστος διάλογος μεταξύ ἐκπροσώπων τῆς Πολιτείας και τῆς Ἐκκλησίας, γιά κοινά προβλήματα και κοινές πρωτοβουλίες. Ἐπιστέγασμα τοῦ διαλόγου αὐτοῦ θά εἶναι μιά συνάντηση Πρωθυπουργοῦ και Ἀρχιεπισκόπου.

15. Καμιά φορά ἡ ἄρση τῶν παρεξηγήσεων εἶναι πιό δύσκολη και ἀπό τήν ἄρση τῶν ἀναθεμάτων. Νομίζω ὅμως ὅτι στήν προκειμένη περίπτωση μπορούμε πολύ εὐκολα νά τήν πετύχουμε. Ἄρκει βέβαια νά θέλουμε μέ εὐκρίνεια τή διαφύλαξη τῆς κοινωνικῆς συνοχῆς και ὄχι τή ρήξη της σέ μιά ἀντιστόρητη, ἀλλά ιδίως πολιτικά και κοινωνιολογικά ἐσφαλμένη βάση.

ΤΟ ΘΕΜΑ ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟ*

Τοῦ Εὐάγγελου Γιαννόπουλου
τ. Ὑπουργοῦ - Βουλευτοῦ

1. Ὁ Ν. 2472/10-1-97 «Προστασία τοῦ ἀτόμου ἀπὸ τὴν ἐπεξεργασία δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρα» ψηφίστηκε ἀπὸ τὴ Βουλὴ μὲ πρόταση καὶ Εἰσηγητικὴ Ἐκθεση δική μου ὡς Ὑπουργοῦ Δικαιοσύνης, κατὰ τὴ συζήτηση τοῦ ὁποῖου μίλησε καὶ ὁ Πρωθυπουργὸς καὶ πολλοὶ βουλευτές...

Ὁ Ν. 2472 ἔγινε κατ' ἐπιταγὴ καὶ ἐφαρμογὴ τῆς Ὁδηγίας (ντιρεκτίδας) 95/48 τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινοβουλίου καὶ τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης τῆς 23 Ὀκτωβρίου 1995 ὑπὸ τὸν τίτλο: «γιά τὴν προστασία τῶν φυσικῶν προσώπων ἔναντι τῆς ἐπεξεργασίας δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρα καὶ γιά τὴν ἐλεύθερη κυκλοφορία τῶν δεδομένων αὐτῶν» (σελίδες 52).

2. Ἀκολούθησε ἡ ἐπικύρωση τῆς Συνθήκης Σένγκεν μὲ τὸ Ν. 2514/27-9-1997 πού τὸν ὑπερασπιστήκαμε στή Βουλὴ οἱ δύο Ὑπουργοὶ Ἐξωτερικῶν καὶ Δικαιοσύνης, κι ἐκεῖ μὲ ὀνομαστικὴ ψηφοφορία καὶ μὲ μεγάλη ἀντίδραση τῶν μικρῶν κομμάτων τῆς Ἀντιπολίτευσης καὶ τῆ Ν.Δ. διασπασμένη. Μὲ τὴν Εἰσηγήτρια κ. Κουτσίκου-Γιαννάκου νά εἰσηγεῖται θετικά καὶ πολλοὺς βουλευτές τῆς Ν.Δ. νά καταψηφίζουν τὴ Συνθήκη (κι ἐκεῖ ὀνομαστικὴ ψηφοφορία), τῆς ὁποίας περιεχόμενο εἶναι ἡ δημιουργία Χώρου ἐλεύθερης κυκλοφορίας προσώπων καὶ ἀγαθῶν, μεταφορῶν καὶ ἐμπορευμάτων, μὲ κατάργηση ὅλων τῶν ἐλέγχων στὰ κοινὰ σύνορα, συμπερι-

* ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, 31.5.2000

λαμβανομένων και τῶν πολιτῶν τρίτων χωρῶν, πού πραγματοποιοῦν βραχυπρόθεσμα –μέχρι ἕνα τρίμηνο– ταξίδια στό χωρο Σένγκεν. Οἱ προαναφερόμενοι ἔλεγχοι μεταξύ τῶν Συμβαλλόμενων Κρατῶν-Μελῶν μετατοπίζονται στά ἔξωτερικά σύνορα τῶν χωρῶν Σένγκεν.

Τό σύστημα Σένγκεν ἀποτελεῖ ἕνα ὀλοκληρωμένο σύστημα διατάξεων, τό ὁποῖο στηρίζεται στήν ἀρχή τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν ἐλέγχων πού θά ἐνεργοῦν οἱ ἀρχές τῶν χωρῶν καί προκαταλαμβάνει τίς ρυθμίσεις ἀστυνομικῆς, τελωνειακῆς καί δικαστικῆς συνεργασίας τοῦ τίτλου νί τῆς Συνθήκης γιά τήν Εὐρωπαϊκή Ἐνωση (Συνεργασία στους τομεῖς δικαιοσύνης καί ἐσωτερικῶν υποθέσεων) κλπ.).

3. Ἔρχομαι τώρα στό θέμα τῆς ἀναγραφῆς τοῦ Θρησκεύματος «Χριστιανός Ὁρθόδοξος» στήν Ταυτότητα, ὡς ἀκολούθως: Ἡ ἀναγραφή δέν θεωρεῖται ἀπό τή συντριπτική πλειοψηφία τῶν Ἑλλήνων «εὐαίσθητο προσωπικό δεδομένο», ἀλλά προσωπική δημόσια θέληση τοῦ κάθε Ἑλληνα καί τῆς κάθε Ἑλληνίδας, καί δικαίωμα, ὅπως καί ὑπερηφάνεια πού διακηρύσσεται τό «Χριστιανός Ὁρθόδοξος». Καί δέν θεωρεῖται, ἐπαναλαμβάνεται, τό θρήσκευμα εὐαίσθητο προσωπικό δεδομένο.

• Εἶναι γεγονός, ὅτι ὑπῆρξα ἐκ τῶν τελευταίων συντακτῶν τοῦ νόμου 2472/97 πρῖν ἀπό τήν κατάθεσή του στή Βουλή, γιατί συνεργαστήκαμε πολλοί γι' αὐτόν (καί πρὸ ἐμοῦ ὁ Εὐάγγελος Βενιζέλος, παλαιότερα ἐπίσης ὑπουργοί τῆς Νέας Δημοκρατίας, ὁμοίως τοῦ ΠΑΣΟΚ κατόπιν, Σάκης Πεπονῆς κ.ο.κ.). Ἀλλά τόν τελευταῖο λόγο εἶχα -τοῦ λόγου μου- στή Βουλή ὡς Ὑπουργός Δικαιοσύνης -ὁ ὁποῖος καί τόν ὑπερασπίστηκα καί ψηφίστηκε κατὰ πλειοψηφίαν, ὀρισμένα του δέ ἄρθρα καί ὁμοφώνως, ἀφοῦ δέχθηκα σωστές τροποποιήσεις καί συμπληρώσεις, κυρίως τῆς κ. Μπενάκη, πρῶην Ὑπουργοῦ Δικαιοσύνης τῆς Ν.Δ.

• Ἐπίσης εἶναι ἐπιστημονικό καί νομικό γεγονός, ὅτι ὅταν ὑπάρχουν διαφωνίες περί τήν ἔννοια καί τήν ἐφαρμογή καί τό περιεχόμενο ἑνός νόμου ἐφαρμόζεται ἡ γραμματική ἐρμηνεία. Καί ἂν αὐτή δέν ἀποδώσει ἀκολουθεῖ ἡ λογική (ἀνασταλτική, διασταλτική) ἢ καί ἡ «ἀνάλογος ἐφαρμογή» ἀκόμη.

• Πασίδηλο ὅμως τό γεγονός μὴ χρήζον ἀποδείξεως -ὅτι οἱ

Ἕλληνες στή συντριπτική πλειοψηφία εἴμαστε Χριστιανοί ὀρθόδοξοι. Τό δηλώνουμε, τό βροντοφωνάζουμε, τό διακηρύσσουμε *urbi et orbi* (καί στήν πόλη –καί στήν οἰκουμένη, ὅπως λένε καί οἱ ἐγκύκλιοι τοῦ Πάπα ἀπό τήν ἄλλη μεριά) καί εἴμαστε ὑπερήφανοι γι' αὐτό μας τό θρήσκευμα, ἐναντι πάντων (*erga omnes*) ἡμετέρων τε καί ξένων.

• Συνεπῶς δέν τό θεωρεῖ ἡ συντριπτική πλειοψηφία τῶν Ἑλλήνων τό θρήσκευμα «εὐαίσθητο προσωπικό δεδομένο» πού νά μὴ θέλει τή δημοσιοποίησή του ὁ καθένας μας! Ἀντιθέτως. Θέλουμε -λέει- φανερά τό «Χριστιανός Ὁρθόδοξος». Ὅποιος θεωρεῖ γιά τόν ἑαυτό του τό θρήσκευμα, ὡς εὐαίσθητο προσωπικό δεδομένο, αὐτός νά ἐξαιρεθεῖ –νά μὴ γραφεῖ τοῦτο στήν ταυτότητά του. Γι' αὐτό ὑποστηρίζουμε ὅτι ἡ ἀναγραφή τοῦ θρησκεύματός εἶναι προαιρετικό θέμα, προαιρετική ἐπιλογή τοῦ καθένα μας. Ἔτσι θά πᾶμε ὁμαλά –θά πᾶμε μαλακά– καί σιγά σιγά καί σὺν τῷ χρόνῳ, μέ τόν καιρό, θεωρεῖται ὅτι θά ἐπικρατήσῃ ἡ ἄποψη αὐτή.

• Γι' αὐτό ὑποστηρίζω ὅτι τό θέμα εἶναι κυρίως πολιτικό καί ὄχι νομικό. Θέλω δέ νά προσθέσω τήν προσωπική μου ἄποψη, πού πλειστάκις καί δημοσίως τήν ἔχω διατυπώσει: Ὅτι ἡ «Ὁρθοδοξία, ἡ γλώσσα μας καί ἡ φιλοπατρία τοῦ Ἑλληνα ἀπό τήν ἀρχαία Ἑλλάδα κράτησαν στίς καρδιές τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνικοῦ Ἔθνους 400 χρόνια σκλαβιάς στόν Τοῦρκο, ἄσβεστη τή φλόγα τῆς ἐλευθερίας».

«Λάθος»

• Ἔρχομαι τώρα στό πολιτικό μέρος τοῦ ἀνακινήθεντος θέματος.

Θεωρῶ κατ' ἀρχήν λάθος τή θέση τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης πού τό ἀνακίνησε, χωρίς προηγουμένως νά θέσει αὐτό ἐνώπιον τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου. Ἡρεμῆ τό θέμα «τοῦ Χωρισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἀπό τό Κράτος», τήν ὁποία σχετική παράγραφο τοῦ «Χωρισμοῦ» τήν ἔχουμε στή «Διακήρυξη τῆς κυβερνητικῆς πολιτικῆς τοῦ ΠΑΣΟΚ» τοῦ Μαΐου 1981 ἢ στό «συμβόλαιο μέ τό λαό», ὅπως τά χαρακτήρισε ὁ ἀείμνηστος Πρόεδρος μας Ἀνδρέας Παπανδρέου. Τήν ἔχουμε ἔγραψε μέ τά χέρια μας Νομικοί τινές τοῦ Κινήματος, σέ περίληψη δέ τήν ἐπεξεργάστηκα τοῦ λόγου μου

μέ τον Γιώργο Γεννηματά κάτω από την Επιτροπή του 'Απόστολου Λάζαρη. Την κεφαλαιώδη αυτή περίπτωση την παγώσαμε κάπου τό 1984, όταν μερικοί έβαλαν τό θέμα της ύλοποίησής της και τόν άείμνηστο Πρόεδρο 'Ανδρέα Παπανδρέου νά συμφωνεί «στό πάγωμα» μέ τό: «Ναί, Βαγγέλη, αυτή είναι ή γνώμη μου, ήθελα όμως προηγουμένως και τή δική σου γνώμη» —γιατί είναι πολλά τ' άγκάθια και πρός παντός ή μισθοδοία τών Κληρικών πού τήν έχει τό Κράτος και τί θά γίνει κι αυτό. Άλλο ή Καθολική Έκκλησία πού έχει δημιουργήσει τό καθεστώς της από τά πρώτα θήματα της ίδρυσής της, ένώ έδώ πλείστα όσα προβλήματα υπάρχουν.

• Και έπειδή υπήρξε λάθος ή άνακίνηση του θέματος «στά καλά καθούμενα» και χωρίς λόγο, σαν νά είχαμε έπιλύσει όλα τά άλλα και μās έμεινε αυτό, για τούτο κι ό κυβερνητικός εκπρόσωπος —«ή φωνή του πρωθυπουργού»— («ή φωνή της κυβέρνησης» έγώ θά συμπλήρωνα) και «του Νομικού Συμβούλου του πρωθυπουργού», είπε, ότι «ό ύπουργός Δικαιοσύνης εκφράζει προσωπική του γνώμη». Μίλησε ό της Παιδείας ύπουργός μέ τόν 'Αρχιεπίσκοπο. Και έπειδή υπήρξε και του κ. Δαφέρμου λάθος (φύτρωσε εκεί πού δέν τόν έσπειραν) και πετάχτηκε άπρόσκλητος και άδιάβαστος, είπα και του λόγου μου, ότι «ό κ. Δαφέρμος εκφράζει τήν προσωπική του γνώμη». Και γιατί μίλησα έτσι; Διότι βγήκε «ως πρόεδρος της 'Αρχής», έχοντας ήδη καλέσει προηγουμένως έκτάκτως σέ συνεδρίαση τό διοικητικό συμβούλιο της 'Αρχής, και είπε τά δικά του προκαταλαμβάνοντας τή γνώμη τών μελών του διοικητικού συμβουλίου της 'Αρχής. Λάθος νομικό και προσωπικό μέγα. Μπορδουκλώνοντας δέ τά πράγματα δέν φρόντισε νά συνεδριάσει τό συμβούλιο έν όλομελεία. Δέν άφησε χρόνο νά μελετήσουν όλοι τό θέμα και μέ τήν άπουσία δύο συνταγματολόγων και τήν παρουσία, μεταξύ άλλων, άδιάβαστων πολιτικώς, μελών, ενός μηχανικού, άλλου καθηγητή της πληροφορικής και τρίτου καθηγητή του 'Αστικού Δικαίου, έλαβε ό κ. Δαφέρμος άπόφαση σέ θέμα έν πολλοίς —καθώς ύποστηρίζω— πολιτικό. Γιατί έμεις οί πρώην ύπουργοί Δικαιοσύνης (πολιτικοί) δέν τό κινήσαμε —κι έγώ κι ό Βενιζέλος; Και άγνοήθηκε ή πολιτική πλευρά του θέματος. Και τρέχουμε και δέν φτάνουμε!

• Πληροφορώ δέ τό Πανελλήνιο ότι υπήρξε δική μου έπιλογή

ό κ. Δαφέρμος στην προεδρία της 'Αρχής και ό κ. Σταθόπουλος, παλαιόθεν φίλος μου, ως μέλος της 'Αρχής (για τόν πρώτο συναντήσας σφοδρές άντιρρήσεις) και είχα, πεπλανημένως, τήν ιδέα ότι για ένα τέτοιο σοβαρό πολιτικό ζήτημα θά ζητούσε και ό πρώτος και ό δεύτερος τή γνώμη μου. Και τούς φίλους μου τούς τιμώ, ως φίλους. Δέν καταλαμβάνουν οί από τό ίδιο κόμμα άντικαταστάτες ύπουργοί έχθρικό έδαφος, όπως έχω διακηρύξει δημοσίως πολλές φορές. Και δέν βλάπτει νά κάνει και καμιά έρώτηση στον προηγούμενο ό εκάστοτε ένυπάρχων. Άς έρωτηθεί ό Βαγγέλης Βενιζέλος σέ πόσα προβλήματα, πού μου άναφάνηκαν στά 3^{1/2} χρόνια ζήτησα τή γνώμη του. Και ιδίως κατά τίς συζητήσεις της Άναθεώρησης του Συντάγματος πού, ως ύπουργός Δικαιοσύνης του λόγου μου, κι εκείνος ως ύπουργός Άνάπτυξης και «γενικός εισηγητής» στα θέματα άναθεώρησης του Συντάγματος, συνυπήρξαμε και συλλειτουργήσαμε έπιτυχώς!

• Άν θεωρούν μερικοί στό ΠΑΣΟΚ ότι νικήσαμε στις εκλογές «και δέν λογαριάζουμε κανένα» είναι λάθος τους. Μέ 75.000 ψήφους διαφορά από τή Ν.Δ. και μέ τό 43,79% φέτος έναντι 46,89% τό 1993. Είναι μέν κέρδος τούτο, δέν είναι όμως και νίκη. Τό 1993 είμαστε 7,59 μονάδες μπροστά, και τώρα 1,05. Και φέτος μās λείπουν 3,10 μονάδες. Και νά μήν έναδρυνόμεθα και νά μή κομπορημονούμε!

4. Μέχρις έδώ έχει καλώς. Όπότε παρεμβαίνει ή κ. Δαμανάκη μέ επίκαιρη έρώτησή της στη Βουλή πρός τόν Πρωθυπουργό και τασσόμενη έναντίον της άναγραφής του θρησκεύματος στην Ταυτότητα ζητάει νά λάβει θέση ό Πρωθυπουργός και νά παραγγείλει τήν έφαρμογή του νόμου, μέ όρισμένες διευκρινίσεις, ότι τελικά τό θέμα θά έναρμονιστεί και μέ τήν τελική έπεξεργασία τών Βρυξελλών πάνω στό ζήτημα της προσωπικής ταυτότητας τών άτόμων τών κρατών-μελών.

Και τελιώνοντας συνιστώ ψυχραιμία. Και στην Ίεραρχία νά μήν ξεχνούν τό «Ειρήνη Ύμιν» του Κυρίου Ήμών Ίησού Χριστού.

ΑΓΚΑΘΙΑ ΣΤΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ* ΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

του Μανόλη Γ. Δρεττάκη
τ. Υπουργού-Καθηγητού ΑΣΟΕΕ

Τό πρόβλημα τῶν σχέσεων Κράτους καί Ἐκκλησίας δέν εἶναι νέο. Εἶναι τόσο παλιό ὅσο καί οἱ θεομοί. Δέν εἶναι, ἐπίσης, πρόβλημα μόνο ἑλληνικό. Εἶναι πρόβλημα πού ὑπάρχει σέ πάρα πολλές χῶρες - χριστιανικές καί μή - καί τό ὅποιο, καί στίς χῶρες αὐτές, προκαλεῖ τριβές οἱ ὅποιες, σέ ὀρισμένες περιπτώσεις, καταλήγουν σέ αίματηρές συγκρούσεις. Στό ἄρθρο αὐτό δέν εἶναι, φυσικά, δυνατόν νά ἀσχοληθοῦμε μέ τό συνολικό πρόβλημα τῶν σχέσεων Κράτους καί Ἐκκλησίας στόν κόσμο, οὔτε κἀν στόν εὐρωπαϊκό χῶρο. Θά περιοριστοῦμε στίς σχέσεις Κράτους καί Ἐκκλησίας στή σύγχρονη Ἑλλάδα.

Ἐπάρχουν ὀρισμένοι πού - παραμερίζοντας καί ὑποθαμιζοντας τό ρόλο της στή ζωή τοῦ ἔθνους σέ ὄλη τήν ιστορική διαδρομή του - ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἀποτελεῖ ἀνασχετικό παράγοντα στήν πρόοδο (ποιά πρόοδο, ἀλήθεια;) καί γιά τό λόγο αὐτό πρέπει νά πάψει νά ὑπάρχει ὅποιαδήποτε σχέση τοῦ ἔθνους μέ τήν Ἐκκλησία. Ἐπάρχουν ἄλλοι, λιγότερο ἀπόλυτοι, πού ὑποστηρίζουν ὅτι πρέπει νά ὑπάρξει χωρισμός Κράτους καί Ἐκκλησίας, χωρίς νά ὑπαισέρονται στήν οὐσία τοῦ προβλήματος καί χωρίς νά προσδιορίζουν τί θά ἀφορᾷ ὁ χωρισμός αὐτός. Τέλος, ὑπάρχουν καί ἐκεῖνοι πού ὑποστηρίζουν ὅτι εἶναι καιρός νά ὑπάρξει χωρισμός Κρά-

*ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, 11.12.1994

τους και Ἐκκλησίας ὡς διοίκησης, χωρίς, ὅμως, νά διαρραγοῦν οἱ σχέσεις Ἐκκλησίας καί ἔθνους. Ἡ μέση αὐτή θέση, πού ἔχει διατυπωθεῖ ἐδῶ καί πολλά χρόνια, ἀποτελεῖ μιά βάση ἀπό τήν ὁποία μπορεῖ νά ἐξεταστεῖ ὁ τρόπος ἐπίλυσης τοῦ προβλήματος τῶν σχέσεων Κράτους καί Ἐκκλησίας. Ἡ ἐπίλυση αὐτή πρέπει νά γίνει ἔπειτα ἀπό νηφάλιο διάλογο ἀνάμεσα στούς δύο θεσμούς. Οἱ σκέψεις πού διατυπώνονται στό ἄρθρο αὐτό ἴσως φανοῦν χρήσιμες στό διάλογο αὐτό. Θά πρέπει ἐδῶ νά σημειώσουμε ὅτι, ὅταν ἀναφερόμαστε στήν «Ἐκκλησία» ἐννοοῦμε τόσο τόν κληρο - διακόνους, ἱερεῖς καί ἀρχιερεῖς - ὅσο καί τόν πιστό λαό.

Ὁ χωρισμός Κράτους καί Ἐκκλησίας - καί ὄχι ἔθνους καί Ἐκκλησίας - πρέπει, γιά τό καλό τόσο τῆς Ἐκκλησίας ὅσο καί τοῦ κράτους, νά ἀφορᾶ κατά πρῶτο καί κύριο λόγο τό πνευματικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας. Στό ἔργο αὐτό, πού ἀφορᾶ τή θρησκευτική ζωή τῶν πιστῶν, εἶναι ἀδιανόητο νά ἐπεμβαίνει κατά ὅποιονδήποτε ἄμεσο ἢ ἔμμεσο - τρόπο τό Κράτος. Μέ βάση τήν παράδοση καί τούς κανόνες τῆς Ἐκκλησίας (καί ἰδιαίτερα τή ζωή τῶν χριστιανῶν στήν πρωτοχριστιανική περίοδο), ἡ Ἐκκλησία -δηλαδή κληρός καί λαός- θά πρέπει νά ἀναδεικνύει τόσο τούς διακόνους καί ἱερεῖς ὅσο καί τούς ἀρχιερεῖς, χωρίς καμιά ἀπολύτως παρέμβαση ἢ ἀνάμειξη τοῦ κράτους. Κανείς ὑπουργός Παιδείας, πρωθυπουργός ἢ ὅποιοςδήποτε ἄλλος ἐκτός τῆς Ἐκκλησίας δέν ἔχει τό δικαίωμα νά ἐπεμβαίνει ἢ νά ἀναμειγνύεται κατά ὅποιονδήποτε τρόπο στή διαδικασία ἀνάδειξης σέ ὄλους τούς βαθμούς τῆς ἱερωσύνης.

Ἡ Ἐκκλησία ἐπίσης -καί μόνο αὐτή- θά πρέπει νά προσδιορίζει τόν τρόπο ὀργάνωσης καί διοίκησής της στό σύγχρονο κόσμο, πού συνεχῶς ἀλλάζει. Εἶναι ἀνάγκη νά ἐξεταστοῦν ἀπό τήν Ἐκκλησία -ἐπαναλαμβάνουμε, ἀπό τόν κληρο καί τόν πιστό λαό- πολλά σοβαρά διοικητικά προβλήματα πού ἔχουν σχέση μέ τίς ἐνορίες καί τίς μητροπόλεις. Ἡ διεύρυνση τῆς συμμετοχῆς τοῦ λαοῦ - μέ ἰσότιμη συμμετοχή ἀντρῶν καί γυναικῶν- στά ἐνοριακά καί μητροπολιτικά συμβούλια εἶναι μιά διαπιστωμένη καί ἐπιτακτική ἀνάγκη. Ἡ συμμετοχή αὐτή, ἐκτός ἀπό τό ὅτι ἐπιβάλλεται ἀπό τήν ἴδια τήν ὀρθόδοξη πίστη, θά ἐνισχύσει τή συνοχή τῆς Ἐκκλησίας καί θά βελτιώσει σημαντικά τή λειτουργία της μέσα στή σύγχρονη κοινωνία.

Ὅλοι, ὅμως, ὅσοι ἐργάζονται μέσα στήν Ἐκκλησία μέ πλήρη ἀπασχόληση -κληρικοί καί λαϊκοί- πρέπει νά μποροῦν νά ζήσουν καί -οἱ ἀπό αὐτούς ἔγγαμοι- νά καλύψουν καί τίς δαπάνες διαβίωσης τῶν οἰκογενειῶν τους. Ἐδῶ, ἔχουμε μιά ἀπό τίς δυσκολότερες πλευρές τῶν σχέσεων Κράτους καί Ἐκκλησίας. Πρόκειται γιά τά οἰκονομικά τῆς Ἐκκλησίας.

Ἀποτελεῖ ἀναμφισβήτητο γεγονός ὅτι οἱ κληρικοί ὅλων τῶν βαθμῶν καί οἱ λαϊκοί πλήρους ἀπασχόλησης μέσα στήν Ἐκκλησία ἱκανοποιοῦν μιά ὑπαρκτή καί ἐξαιρετικά σημαντική ἀνάγκη ἐνός τμήματος τοῦ λαοῦ. Τό πόσο ἐντονη εἶναι ἡ ἀνάγκη αὐτή καί τί τμήμα τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας ἀφορᾶ εἶναι ἓνα θέμα γιά τό ὁποῖο ἔχουν γίνει, κατά καιρούς, διάφορες «μετρήσεις». Δέν ὑπάρχει λόγος νά ἀναφερθοῦμε ἀναλυτικά στίς «μετρήσεις» αὐτές. Ἀρκεῖ, μόνο, νά σημειώσουμε ὅτι τό τμήμα τοῦ πληθυσμοῦ πού ἔχει ἀνάγκη τῆς Ἐκκλησίας εἶναι πολύ μεγάλο. Τό τμήμα αὐτό τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι, ταυτόχρονα, καί φορολογούμενοι πολῖτες. Ἐχουν, ἐπομένως, τό δικαίωμα νά ἀξιῶνουν ἀπό τό Κράτος νά καλύπτει καί τίς ἀνάγκες ἐκεῖνες, γιά τίς ὁποῖες εἶναι ἀπαραίτητη ἡ πλήρης καί ἀποκλειστική ἀπασχόληση κληρικῶν καί λαϊκῶν. Ἡ μισθοδοσία αὐτῶν τῶν κληρικῶν καί λαϊκῶν πρέπει, κατά συνέπεια, νά καλύπτεται ἀπό τό κράτος μέσω τῆς Ἐκκλησίας. Θά πρέπει νά σημειωθεῖ ἐδῶ ὅτι τό σχετικό κόστος -σέ σύγκριση μέ τό κόστος ἱκανοποίησης ἄλλων ἀναγκῶν μικρότερων ὁμάδων τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου- δέν εἶναι, μέ βάση τά στοιχεῖα τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ, ὑψηλό. Ἐννοεῖται ὅτι τόσο οἱ ἐν ἐνεργείᾳ ὅσο καί οἱ συνταξιούχοι κληρικοί καί λαϊκοί θά ὑπόκεινται στήν ἴδια φορολογία, στήν ὁποία ὑπόκεινται καί οἱ ὑπόλοιποι Ἑλληνες μισθωτοί καί συνταξιούχοι.

Σέ ὅ,τι ἀφορᾶ τή συντήρηση τῶν ναῶν, θά ἐξακολουθήσει, φυσικά, ἡ ἀνιδιοτελής καί ἀθύρμητη συμβόλη τῶν πιστῶν -πλούσιων καί φτωχῶν- στό ἔργο αὐτό. Στό βαθμό, ὅμως, πού ἡ συμβολή αὐτή δέν ἐπαρκεῖ (καί ἰδιαίτερα γιά τή συντήρηση ναῶν, πού ἀποτελοῦν τμήμα τῆς μακροαίωνης ἱστορίας τοῦ ἔθνους), τό κράτος ὀφείλει - ὅπως, ἄλλωστε, γίνεται καί σήμερα, ἀλλ' ὄχι στήν ἔκταση πού ἐπιβάλλεται- νά χορηγεῖ στήν Ἐκκλησία τίς ἀναγκαῖες συμπληρωματικές πιστώσεις ἀπό τόν προϋπολογισμό δημοσίων ἐπενδύσεων.

Ἡ διαχείριση τῶν κονδυλίων, πού θά χορηγοῦνται στήν Ἐκκλησία ἀπό τόν τακτικό προϋπολογισμό καί τόν προϋπολογισμό δημοσίων ἐπενδύσεων, τά ἔσοδα τῆς Ἐκκλησίας ἀπό τήν παρουσία της καί ἀπό τήν τέλεση μυστηρίων (γάμων, βαπτίσεων κ.λπ.), καθώς καί ἡ συνολική οικονομική διαχείριση τῶν μητροπόλεων, τῶν ἐνοριῶν καί μονῶν πρέπει νά διακρίνεται γιά τήν ἀπόλυτη διαφάνειά της. Γιά τό σκοπό αὐτό θά πρέπει νά θεσπιστοῦν ἐκεῖνες οἱ ἀδιάβλητες διαδικασίες καί νά ἰδρυθοῦν ἐκεῖνα τά ἐκκλησιαστικά ὄργανα ἐλέγχου, τά ὁποῖα θά τή διασφαλίσουν.

Ἡ Ἐκκλησία, ὅμως, ἀπό παράδοση, δέν περιορίζεται μόνο στό ἔργο τῆς πνευματικῆς οἰκοδομῆς καί στήριξης τῶν πιστῶν. Φροντίζει, μέ πάμπολλα ἰδρύματα, καί γιά τήν κάλυψη ὑλικῶν καί κοινωνικῶν ἀναγκῶν συνανθρώπων μας, πού τά κρατικά ἢ ἄλλα ἰδρύματα δέν μποροῦν νά καλύψουν. Τά ἰδρύματα αὐτά τῆς Ἐκκλησίας (οἴκοι εὐγηρίας, ὄρφανοτροφεῖα, οἰκοτροφεῖα, στέγες νεότητας, κατασκηνώσεις, συσσίτια γιά γέροντες κ.λπ.) συνήθως συντηροῦνται ἀπό συνεισφορές τῶν πιστῶν, καθώς καί ἀπό τίς προσόδους περιουσιακῶν στοιχείων, τά ὁποῖα ἔχουν δωρηθεῖ σ' αὐτά ἀπό πιστούς. Ἄν ὀρισμένα ἀπό τά ἰδρύματα τῆς Ἐκκλησίας παρουσιάσουν μιᾶ ἀυξημένη δραστηριότητα πού καλύπτει ἀνάγκες ἑνός σημαντικοῦ ἀριθμοῦ συνανθρώπων μας, γιά τίς ὁποῖες δέν ἐπαρκοῦν οἱ πόροι τους, τό Κράτος θά πρέπει —ὅπως κάνει καί στίς περιπτώσεις ἄλλων ἰδρυμάτων, πού ἐπιτελοῦν παρόμοιο ἔργονά τά ἐνισχύει. Πάντοτε, ὅμως, μέσω τῆς Ἐκκλησίας, καί ποτέ ἀπευθείας, γιά νά ἀποφευχθοῦν οἱ ὁποιοσδήποτε «κελατειακές σχέσεις», πού θά νοθεύσουν τό ἔργο τῶν ἰδρυμάτων αὐτῶν.

Πέρα, ὅμως, ἀπό τά οικονομικά, ὑπάρχουν καί πολλά ἄλλα θέματα στίς σχέσεις Κράτους καί Ἐκκλησίας, πού θά πρέπει ν' ἀντιμετωπιστοῦν καί νά ἐπιλυθοῦν. Ἐνα ἀπό τά σημαντικότερα εἶναι ἡ διδασκαλία τῶν θρησκευτικῶν στήν πρωτοβάθμια καί δευτεροβάθμια ἐκπαίδευση. Στό θέμα αὐτό ὑπάρχουν ὀρισμένοι, πού θέλουν νά αὐτοαποκαλοῦνται «προοδευτικοί», οἱ ὁποῖοι ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τῶν θρησκευτικῶν πρέπει νά καταργηθεῖ.

Ἐνδεχόμενη κατάργηση τοῦ μαθήματος αὐτοῦ θά σήμαινε στέρωση ἀπό τίς νέες γενιές μιᾶς ἀπό τίς πιό βαθιές ρίζες τοῦ

ἔθνους. Δηλαδή τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἡ συμβολή τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας στήν ἐπιβίωση τοῦ ἔθνους εἶναι γνωστή καί δέν χρειάζεται νά γίνει ἐδῶ μιᾶ ἀναλυτική ἐκθεσή της. Ὁ ρόλος τῆς ἐκπαίδευσης μέ τό μάθημα τῶν θρησκευτικῶν στά σχολεῖα εἶναι νά βοηθήσει τό μαθητή νά γνωρίσει καί νά κατανοήσῃ τήν ὀρθόδοξη πίστη. Σέ καμία, ὅμως, περίπτωση, δέν πρέπει, μέσα ἀπό τό μάθημα αὐτό, νά ἀσκεῖται κανένας εἶδος πίεση ἢ ἐξαναγκασμός στους μαθητές γιά νά πιστέψουν ἢ νά συμμετάσχουν στή λατρεία.

Τό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τούς νέους καί τίς νέες εἶναι διαφοροτικό ἀπό τή διδασκαλία τῶν θρησκευτικῶν στά σχολεῖα. Ἡ Ἐκκλησία, μέ μόνο μέσο τό λόγο τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἐκεῖνη πού, μέ τό ἔργο τῆς πνευματικῆς οἰκοδομῆς καί στήριξης, μπορεῖ νά ὀδηγήσῃ τούς νέους στά μυστήρια καί νά τούς βοηθήσῃ νά κάνουν καθημερινή τους πράξη τά διδάγματα τοῦ Χριστοῦ. Τό ἄν καί κατά πόσο ἡ Ἐκκλησία ἐκπληρώνει τό καθήκον της αὐτό ἀπέναντι στή νέα γενιά, εἶναι τό θέμα πού ἀφορᾷ τήν ἴδια καί κανέναν ἄλλο.

Ἐνα εὐρύτερο θέμα εἶναι ἡ συμμετοχή τῶν πολιτῶν στά μυστήρια τοῦ βαπτίσματος καί τοῦ γάμου. Σήμερα ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἔχουν τό δικαίωμα ἐπιλογῆς στά θέματα αὐτά. Κανείς δέν ἀναγκάζεται σήμερα τοῦς Ἕλληνες γονεῖς νά βαπτίζουν τά παιδιά τους καί τά ζευγάρια νά τελοῦν θρησκευτικό γάμο. Ἡ παράδοση, ὅμως, εἶναι τόσο βαθιά ριζωμένη στόν ἑλληνικό λαό πού οἱ νέοι Ἕλληνες καί Ἕλληνίδες, στή συντριπτική πλειονότητά τους, καί βαπτίζουν τά παιδιά τους καί προτιμοῦν —ὅπως ἀποδείχτηκε μετά τήν καθιέρωση τοῦ πολιτικοῦ γάμου— τό θρησκευτικό γάμο.

Σέ ὅ,τι ἀφορᾷ ἄλλα προβλήματα πού προέκυψαν τήν τελευταία δεκαετία στίς σχέσεις Κράτους καί Ἐκκλησίας, ἔχουμε νά παρατηρήσουμε τά ἑξῆς:

Γιά τήν ἐκκλησιαστική παρουσία: Μέσα στό πλαίσιο τοῦ χωρισμοῦ τοῦ Κράτους ἀπό τήν Ἐκκλησία ὡς διοίκηση, θά πρέπει νά λεχθεῖ ὅτι ἕνα πολύ σημαντικό τμήμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς παρουσίας, ιδιαίτερα στίς περιοχές ὅπου ὑπάρχουν μονές, ἀποτελεῖ μέρος τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος πού πρέπει νά τό διατηρήσουμε ὡς κόρη ὀφθαλμοῦ. Τό τμήμα αὐτό τῆς ἐκκλησιαστικῆς παρουσίας ἡ

Ἐκκλησία ἔχει ὑποχρέωση νά τό διατηρήσει ἀνέπαφο καί τό Κράτος πρέπει (ὅπως καί σέ ἄλλες ἀνάλογες περιπτώσεις) νά παράσχει τά ὑλικά ἐκεῖνα μέσα πού εἶναι ἀναγκαῖα γιά τή διατήρηση καί τήν προστασία του. Ὑπάρχει, ὅμως, καί ἀγροτική περιουσία πού εἶναι δυνατόν νά καλλιεργηθεῖ. Ἡ Ἐκκλησία, χωρίς κανέναν νομικό καταναγκασμό – ἡ ἀπόπειρα πού ἔγινε στό παρελθόν ἀποτελεῖ «παράδειγμα» πρὸς ἀποφυγὴν – μπορεῖ καί πρέπει νά ἔλθει σέ συμφωνία μέ τούς φορεῖς τῶν ἀγροτῶν γιά τήν ἀξιοποίησή της μέ τή μορφή ἐκεῖνη πού θά κριθεῖ καταλληλότερη καί γιά τά δύο μέρη. Ἡ Ἐκκλησία, τέλος, διαθέτει καί ἀστική ἀκίνητη περιουσία. Τό μεγαλύτερο τμῆμα τῆς περιουσίας αὐτῆς καλύπτει ἄμεσες στεγαστικές ἀνάγκες της. Καί, ἐκεῖνο, ὅμως, τό τμῆμα τῆς ἀστικῆς περιουσίας πού δέν χρησιμοποιεῖται γιά τήν κάλυψη τέτοιων ἀναγκῶν εἶναι χρήσιμο στήν Ἐκκλησία εἴτε γιά τή στέγαση ἰδρυμάτων της εἴτε γιά τόν προσπορισμό ὀρισμένων εἰσοδημάτων πού χρησιμοποιοῦνται γιά τίς ἀνάγκες τοῦ φιλάνθρωπικοῦ της ἔργου.

Γιά τό θέμα τῆς ἀναγραφῆς τοῦ Θρησκευματος στίς νέες ταυτότητες: Στό βαθμό πού εἶναι ἀναγκαῖες οἱ νέες ταυτότητες καί ὑπό τόν ὄρο ὅτι δέν θά χρησιμοποιηθοῦν ὡς μέσο φακελλώματος (ὅπως ἔχει διαπιστωθεῖ σέ ἄλλες χώρες πού ἀντιδροῦν καί ἀρνοῦνται τήν καθιέρωση τῶν νέων ταυτοτήτων), οἱ πολῖτες πρέπει νά ἔχουν τό δικαίωμα νά ἀναγράφεται σ' αὐτές τό Θρήσκευμά τους. Τό Θρήσκευμα –ἰδιαίτερα μέσα στά πλαίσια τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος– ἀποτελεῖ ἀναμφισβήτητα γιά τούς Ἕλληνες, ἕνα ἀπό τά βασικά στοιχεῖα τῆς ἐθνικῆς τους ταυτότητας. Γιά ὅσους δέν θέλουν νά ἀναγραφεῖ τό θρήσκευμα στήν ταυτότητά τους θά πρέπει νά δίνεται τό δικαίωμα νά ζητοῦν νά σημειώνεται στή σχετική θέση μιά παύλα (-) ἡ ὁποία δέν θά σημαίνει (καί δέν θα μπορεῖ νά ἐρμηνεύεται ὡς) τίποτε ἄλλο παρά τήν ἐπιθυμία τους νά μήν ἀναγράφεται τό Θρήσκευμα στήν ταυτότητά τους.

Τέλος, σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τήν ἐμπλοκή κληρικῶν στά δικαστήρια γιά θέματα πού ἀναφέρονται στήν ἐφαρμογή τῶν κανόνων τῆς Ἐκκλησίας, ἐκεῖνο πού θά πρέπει νά ξεκαθαριστεῖ εἶναι ὅτι ἡ ἐπίλυση τῶν ὅποιων διαφορῶν πάνω στά θέματα αὐτά ἀνήκει στήν Ἐκκλησία καί ὄχι στό Κράτος. Ἡ Ἐκκλησία θά πρέπει νά θεσπίσει ἀδιάβλητους κανόνες καί νά ἰδρύσει ἐκκλησιαστικά δικαστήρια

– στελεχωμένα μέ ειδικούς καί μέ ὑψηλή κατάρτιση κανονολόγους καί νομικούς, οἱ ὅποιοι θά τούς ἐφαρμόζουν – ὥστε νά ἐπιλύονται, μέ ὅλες τίς ἀπαραίτητες ἐγγυήσεις, ὅλες οἱ διαφορές, νά διορθώνονται τά λάθη καί νά ἀποκαθίστανται οἱ ἀδικίες.

Γιά τό ρόλο τῆς Ὁρθοδοξίας στόν κόσμο γίνεται πολύς λόγος σήμερα. Τόσο ὁ κληρὸς ὅσο καί ὁ πιστός λαός πρέπει νά εἶναι ἰδιαίτερα προσεκτικοί στό θέμα αὐτό. Σέ καμιά περίπτωση ἡ Ὁρθοδοξία δέν μπορεῖ νά χρησιμοποιηθεῖ ὡς ἐνοποιητική δύναμη ἐναντίον λαῶν πού πιστεύουν σέ ἄλλες θρησκείες, ἄσχετα ἂν οἱ θρησκείες αὐτές χρησιμοποιοῦνται ἀπό τούς ἡγέτες τῶν λαῶν αὐτῶν γιά ἐπίθεση ἐναντίον τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἔχει μιά μακρὰ παράδοση νά μή στέκεται ἀπλὸς θεατῆς σέ ὅσα τραγικά συμβαίνουν στήν πατρίδα μας καί στόν κόσμο. Δέν εἶναι δυνατόν ἡ Ἐκκλησία νά παραμένει ἀπαθῆς μπροστά στά ἐγκλήματα, στίς βαρβαρότητες, στίς μάστιγες, στίς ἀδικίες καί στά ἀνοσιουργήματα πού τελοῦνται στόν κόσμο. Μέ βάση τήν ἀγάπη – τό θεμέλιο αὐτό τῆς πίστεως – ἡ Ἐκκλησία πρέπει νά κινητοποιεῖται καί νά παρεμβαίνει νηφάλια γιά τήν ἐπικράτηση τῆς εἰρήνης, τῆς καταλλαγῆς καί τοῦ σεβασμοῦ τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, τήν καταδίκη τῆς χρήσης βίας στήν ἐπίλυση ὁποιοῦνδήποτε διαφορῶν, τή βοήθεια πρὸς τόν πάσχοντα συνάνθρωπο, τήν ἀποκατάσταση τῶν ἀδικιῶν, τήν προστασία τοῦ περιβάλλοντος καί, γενικότερα, τήν ἐνίσχυση κάθε προσπάθειας πού θά τείνει στήν ἐπικράτηση τῆς εἰρήνης, τῆς ἀδελφοσύνης, τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης, ἀλληλεγγύης καί τοῦ ἀλληλοσεβασμοῦ στή χώρα μας καί σ' ὅλο τόν κόσμο.

Ὅλα ὅσα προαναφέρθηκαν μπορεῖ καί πρέπει ἡ Ἐκκλησία νά τά ἐπιτελεῖ αὐτόνομα, χωρίς ἐπηρεασμούς ἀπό ὁποιοῦνδήποτε τρόπο μέ τό Κράτος. Ἡ Ἐκκλησία δέν ἐπιτρέπεται οὔτε νά κομματίζεται οὔτε νά ταυτίζεται μέ ὁποιοῦνδήποτε τρόπο μέ τό Κράτος. Μπορεῖ καί πρέπει νά δρᾷ μέ γνώμονα τήν ὀρθόδοξη πίστη καί τήν ἱερά παράδοση, ὡς ἡ πιό σύγχρονη προοδευτική δύναμη στόν κόσμο, χωρίς ὅμως νά ἀσκεῖ ἡ ἴδια ἢ νά χρησιμοποιεῖ ὁποιοῦνδήποτε κοσμική ἐξουσία.

Γιά νά δρᾷ μέ τόν παρὰπάνω τρόπο, ἡ Ἐκκλησία – δηλαδή τόσο ὁ κληρὸς ὅσο καί ὁ πιστός λαός – ὀφείλει νά ἀποβάλλει πολ-

λές κακές συνήθειες και πρακτικές που έχουν σχέση με την προσαποληψία και την προσκόλληση σε όρισμένες παρατάξεις ή στο Κράτος. Πρέπει, δηλαδή, η Έκκλησία να ανυψωθεί υπεράνω των αδυναμιών και λαθών που έγιναν στο παρελθόν ή λαθών που γίνονται ακόμη και σήμερα. Για να τό πετύχει αυτό, τό μόνο που χρειάζεται να κάνει είναι να εφαρμόσει παντού και πάντοτε τή διδασκαλία του Ίδρυτού της.

Η ΒΟΥΛΗ ΚΑΙ ΟΙ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ*

Υποβάθμιση του ρόλου του Κοινοβουλίου και των Βουλευτών

Του Μανόλη Γ. Δρεττάκη

Είναι γνωστό ότι μετά την αναθεώρηση του Συντάγματος 1985/86, σε συνδυασμό με τή διατήρηση ή ψήφιση καλπονοθευτικών έκλογικών συστημάτων που εξασφαλίζουν στο πρώτο κόμμα πλειοψηφία στη Βουλή, ακόμα και με ποσοστά γύρω στο 40% και σχηματισμό μονοκομματικής κυβέρνησης, τό πολίτευμά μας λειτουργεί ως πρωθυπουργική (ή πρωθυπουργοκεντρική) κοινοβουλευτική δημοκρατία, δεδομένου ότι ο Πρωθυπουργός και πρόεδρος του κυβερνώντος κόμματος έχει καταστεί παντοδύναμος.

Η παντοδυναμία αυτή του Πρωθυπουργού, του δίνει τή δυνατότητα να παίρνει αποφάσεις που αφορούν ζωτικά προβλήματα τής χώρας και του κόμματός του ερήμην τής Βουλής, των συλλογικών οργάνων τής κυβέρνησης και του κόμματός του. Θα αναφερθῶμε σε θέματα, στα όποια πρέπει να έχει λόγο ή Βουλή.

Είναι γνωστό ότι σε όρισμένα κρίσιμα και ευαίσθητα θέματα, οί διαχωριστικές γραμμές των κομμάτων παύουν να ισχύουν και σχηματίζεται μιά διακομματική πλειοψηφία στη Βουλή, ή όποια μπορεί να είναι αντίθετη στις αποφάσεις του Πρωθυπουργού. Η πλειοψηφία αυτή είναι ιδιαίτερα ισχυρή όταν τά θέματα αυτά αφορούν μιά πολύ μεγάλη (ή, ακόμα, και τή συντριπτική) πλειοψηφία του λαού. Στις περιπτώσεις αυτές ή παντοδυναμία του Πρωθυπουργού μειώνεται μέχρι σημείου εξαφάνισης. Αυτός είναι ο λόγος

*ΕΘΝΟΣ, 6.6.2000.

για τόν οποίο οι εκάστοτε πρωθυπουργοί αποφεύγουν να φέρουν στη Βουλή τά θέματα αυτά. Ένα τέτοιο θέμα είναι και η αναγραφή ή μή του θρησκειύματος στις ταυτότητες. Στην περίπτωση αυτή ο Πρωθυπουργός προχώρησε στη σχετική απόφαση σε δύο φάσεις.

Στήν πρώτη φάση, υποβαθμίζοντας ολόκληρη τήν Κ.Ο. του κόμματός του, διόρισε σε καιρία Υπουργεία —και αυτό σε τόσα πολλά Υπουργεία γίνεται για πρώτη φορά στη μεταπολιτευτική περίοδο— έξωκοινοβουλευτικούς Υπουργούς. Ανάμεσα σε αυτά ήταν και τό Υπουργείο Δικαιοσύνης. Ο έξωκοινοβουλευτικός Υπουργός Δικαιοσύνης —πού δέν εκλέχτηκε και δέν έχει να δώσει λόγο στό λαό— αρχίζοντας μέ μία συνέντευξη στό «Έθνος», πρίν από ένα μήνα περίπου, πρόβαλε όρισμένες απόψεις —ανάμεσα στις όποιες και τήν (ύποχρεωτική) μή αναγραφή του θρησκειύματος στις ταυτότητες. Τις απόψεις αυτές —πού στην αρχή χαρακτηρίστηκαν ως «προσωπικές», ενώ, όπως φάνηκε στη συνέχεια, ήταν απόψεις του ίδιου του Πρωθυπουργού— κανείς κοινοβουλευτικός Υπουργός Δικαιοσύνης δέν θά υιοθετούσε και δέν θά πρόβαλε (απόδειξη ή θέση πού πήραν οι —επανεκλεγέντες στις εκλογές της 9ης Απριλίου— δύο κοινοβουλευτικοί προκάτοχοι του σημερινού ύπουργού). Τό ότι ήταν απόψεις του Πρωθυπουργού φάνηκε στη δεύτερη φάση.

Στή δεύτερη φάση —άντί τό θέμα της αναγραφής ή μή του θρησκειύματος στις ταυτότητες να συζητηθεί στό Υπουργικό Συμβούλιο και να ληφθεί κάποια απόφαση (και ή απόφαση αυτή είναι βέβαιο ότι θά ήταν αντίθετη από εκείνη του Πρωθυπουργού, δεδομένου ότι εκτός από τά 4 έξωκοινοβουλευτικά μέλη, τό Υπουργικό Συμβούλιο αποτελείται από βουλευτές πού άκοϋν και έχουν να δώσουν λόγο στό λαό)— ο Πρωθυπουργός ανακοίνωσε τήν απόφασή του, απαντώντας σε έρώτηση πού του υποβλήθηκε από τήν πρώτην πρόεδρο του Συνασπισμού.

Η υποβάθμιση του ρόλου της Βουλής και των βουλευτών στό θέμα της αναγραφής ή μή του θρησκειύματος στις ταυτότητες έγινε μέ τήν επίκληση, και παρερμηνεία του Ν. 2472/97 για τήν «Προστασία του άτόμου από τήν έπεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα». Προκειμένου, όμως, ή Βουλή και οι βουλευτές να διατηρήσουν τό ρόλο τους, τοποθετούμενοι στό ευαίσθητο θέμα της αναγραφής του θρησκειύματος στις ταυτότητες, ή κυβέρνηση όφει-

λε να φέρει στη Βουλή νομοσχέδιο τό οποίο θά τροποποιούσε τό νόμο του 1991, ο οποίος επιβάλλει τήν ύποχρεωτική αναγραφή.

Αν ο Πρωθυπουργός έφερνε στη Βουλή, διά του άρμόδιου ύπουργού, νομοσχέδιο πού θά προέβλεπε τήν κατάργηση της αναγραφής του θρησκειύματος στις ταυτότητες, είναι βέβαιο ότι θά καταψηφιζόταν μέ μεγάλη διακομματική πλειοψηφία. Κατά συνέπεια, ο άρμόδιος Υπουργός θά ύποχρεωνόταν να τό άποσύρει. Η βεβαιότητα αυτή οδήγησε τόν Πρωθυπουργό στη βολική και άνώδυνη γι' αυτόν μέθοδο κοινοποίησης της απόφασής του μέ άπάντηση στην έρώτηση πού προαναφέρθηκε.

Διαφορετικά θά ήταν τά πράγματα αν ή Κυβέρνηση κατέθετε ένα νομοσχέδιο, τό οποίο θά καταργούσε τήν ύποχρεωτική και θά καθιέρωνε τήν προαιρετική αναγραφή του θρησκειύματος στις ταυτότητες, όρίζοντας —όπως είχα προτείνει σε ένα άρθρο μου στην «Κυριακάτικη Έλευθεροτυπία» της 11.12.1994— ότι: «Γιά όσους δέν θέλουν να αναγραφεί τό θρήσκευμα στην ταυτότητά τους, θά πρέπει να δίνεται τό δικαίωμα να ζητούν να σημειώνεται στη σχετική θέση μία παύλα (—), ή όποία δέν θά σημαίνει (και δέν θά μπορεί να έρμηνεύεται ως) τίποτε άλλο παρά τήν επιθυμία τους να μην αναγράφεται τό θρήσκευμα στην ταυτότητά τους». Τό νομοσχέδιο θά προέβλεπε επίσης ότι όποιοσδήποτε έρμηνεύσει τήν (—) κατά τρόπο πού συνιστά διάκριση εις βάρος προσώπων πού κατέχουν ταυτότητες μέ αυτή τήν ένδειξη, θά τιμωρείται αυστηρά. Η άπόλυτα συνταγματική και σύμφωνη μέ τό Ν. 2472/97 προαιρετική αναγραφή του θρησκειύματος στις ταυτότητες θά ψηφιζόταν από τή συντριπτική πλειοψηφία των βουλευτών.

Δυστυχώς ο Πρωθυπουργός τόσο μέ τό διορισμό έξωκοινοβουλευτικού Υπουργού Δικαιοσύνης όσο και μέ τόν τρόπο πού πήρε και ανακοίνωσε τήν απόφασή του για τήν (άντισυνταγματική ύποχρεωτική) μή αναγραφή του θρησκειύματος στις ταυτότητες, συνέβαλε, για μία ακόμα φορά, στην παραπέρα υποβάθμιση του ρόλου της Βουλής και των βουλευτών.

ΚΑΙ ΛΟΓΟΚΡΙΣΙΑ ΣΤΗΝ ΑΛΗΘΕΙΑ!*

Τοῦ Γιάννη Μαρίνου, Εὐρωβουλευτοῦ

Θά προσπαθήσω ἀκόμη μία φορά νά ἀναφερθῶ στά πραγματικά γεγονότα, παραμερίζοντας τή συναισθηματική φόρτιση πού κυριαρχεῖ στό θέμα τῶν ταυτοτήτων. Πολύ δύσκολο καί ἐπικίνδυνο ἐγχείρημα καθῶς καί οἱ δύο πλευρές χρησιμοποιοῦν κάθε μέσο γιά τήν ἐπιβολή τῆς ἄποψής τους. Δηλαδή γιά μιάν ἀκόμη φορά ὁ σκοπός ἀγιάζει τά μέσα.

Ἐν προκειμένῳ ἔχω καί μία προσωπική ὀφειλή πρὸς τήν ἀποκατάσταση τῆς ἀλήθειας, καθῶς ὁ ρόλος μου ὡς εὐρωβουλευτοῦ μοῦ ἐπιβάλλει νά καταθέσω τή μαρτυρία μου, ἡ ὁποία ἀπό ἐλάχιστα μέσα ἐνημέρωσης δόθηκε στή δημοσιότητα καί μερικά πού ἀναφέρθηκαν σ' αὐτήν μᾶλλον τήν ἀπέδωσαν λανθασμένα ἢ παραποιημένα. Κάποιοι μάλιστα δέν δίστασαν νά μέ λογοκρίνουν ἀκόμη καί μέσα στό Εὐρωκοινοβούλιο, ὥστε νά μή σκιασθεῖ ἡ δική τους «ἀλήθεια».

Περί τίνος πρόκειται; Στίς 14 Ἰουνίου τό ἀπόγευμα, κατά τήν ὥρα τῶν ἐρωτήσεων στήν ὀλομέλεια τοῦ Εὐρωκοινοβουλίου στό Στρασβούργο, ὁ εὐρωβουλευτής τοῦ Συνασπισμοῦ κ. Ἀλέκος Ἀλαβάνος ζήτησε νά ἔχει τήν ἐπίσημη ἄποψη τοῦ Συμβουλίου Ὑπουργῶν γιά τό ἂν «τόσο ἡ ὑποχρεωτική ἀναγραφή τοῦ Θρησκεύματος, πού ἰσχύει σήμερα, ὅσο καί ἡ τυχόν ἄρση τῆς ὑποχρεωτικότητας καί ἀντ'αὐτῆς ἡ ἐθελοντική ἀναγραφή τοῦ θρησκεύματος συνάδουν μέ τό νομικό καί πολιτικό κεκτημένο τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνωσης».

*ΤΟ ΒΗΜΑ, 25.6.2000

Ὁ προεδρεύων πορτογάλος ὑπουργός Εὐρωπαϊκῶν Ὑποθέσεων κ. Σείσας Ντά Κόστα ἀπάντησε ξεκάθαρα: Πρῶτον, ὅτι τό θέμα δέν ὑπάγεται στήν κοινοτική, ἀλλά στήν ἀποκλειστική ἀρμοδιότητα τῶν κρατῶν-μελῶν καί δεύτερον (ἀντιγράφω κατά λέξη): «Ἄπό μιά προκαταρκτική ἀνάλυση τοῦ θέματος πιστεύουμε ὅτι ἀπλῶς καί μόνον ἡ ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος γιά πληροφοριακοὺς ἢ στατιστικούς λόγους, ἂν δέν συνοδεύεται ἀπό συγκεκριμένα μέτρα ἀρνητικῆς διάκρισης, δέν μπορεῖ νά ὀδηγήσει σέ ὅποιαδήποτε παραβίαση εὐρωπαϊκῆς ἀρχῆς».

Ὁ κ. Ἀλαβάνος, αἰφνιδιασμένος ἀπό μιά τέτοια ἀπάντηση, ἀντιπαρατήρησε ὅτι σέ πανομοιότυπη ἐρώτησή του πρὸς τήν Εὐρωπαϊκή Ἐπιτροπή αὐτή τοῦ ἀπάντησε ὅτι ἡ ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος στίς ταυτότητες ἀντίκειται πρὸς τήν Κοινοτική Ὁδηγία 95/46.

Παρεμβαίνοντας στή συζήτηση, ὑπογράμμισα ὅτι ἡ ἀπάντηση τοῦ κ. Ντά Κόστα διαλύει τή σύγχυση πού καλλιέργησαν στήν Ἑλλάδα οἱ ὑποστηρικτές τῆς κυβερνητικῆς πολιτικῆς ἰσχυριζόμενοι ὅτι καταργεῖται ἡ ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος, διότι ἔτσι μόνον θά εὐθυγραμμισθοῦμε πρὸς τήν κοινοτική νομοθεσία καί θά ἐξευρωπαϊσθοῦμε.

Τόσο ὁ κ. Ἀλαβάνος ὅσο καί ἐγώ ἀποστείλαμε δελτίο Τύπου, ὅπου ἐκεῖνος παραλείπει τήν προαναφερθεῖσα ἀπάντηση τοῦ κ. Ντά Κόστα καί προβάλλει τήν ἐκδοχή τῆς Ἐπιτροπῆς, κατηγορώντας πάντως τήν Εὐρωπαϊκή Ἐνωση γιά ἀνευθυνότητα καί σχιζοφρένεια, ἐνῶ ἐγώ ἀναφέρω τί ἀκριβῶς εἶπε ὁ κ. Ντά Κόστα ἀλλά καί ἡ Ἐπιτροπή.

Τά μέσα ἐνημέρωσης στήν Ἑλλάδα, πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, εἴτε προέβαλαν μονόπλευρα τήν ἄποψη τοῦ κ. Ἀλαβάνου καί τήν τοποθέτηση μόνον τῆς Ἐπιτροπῆς, ἀποκρύψαντα τήν ἀπάντηση-καταπέλτη τοῦ κ. Ντά Κόστα, εἴτε ἀγνόησαν τό θέμα καί φυσικά καί τή δική μου παρέμβαση. Καθώς δέ ἡ παρουσία τῶν φίλων τοῦ Συνασπισμοῦ καί τοῦ ΠΑΣΟΚ εἶναι κυρίαρχη στά ΜΜΕ, ἀλλά καί στόν διοικητικό μηχανισμό τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνωσης, ἀκόμη καί στό σχετικό ἐνημερωτικό δελτίο τοῦ Εὐρωκοινοβουλίου πού ἐκδίδεται στά ἑλληνικά, ἀγνοήθηκε παντελῶς ἡ δική μου παρέμβαση. Σημειώνω ἀπλῶς ὅτι αὐτοί πού μέ λογόκριναν στήν Ἑλ-

λάδα καί στήν Εὐρωβουλή εἶναι αὐτοί οἱ ἴδιοι πού ἐξαπολύουν μύδρους κατά κάθε λογοκρισίας, ἀποδεικνύοντας γιά μίαν ἀκόμη φορά ὅτι εἶναι ὑπέρ τῆς ἐλεύθερης διακίνησης μόνο τῶν δικῶν τους ἀπόψεων.

Ὁ χῶρος δέν μοῦ ἐπιτρέπει νά ἐπεκταθῶ στό θέμα. Θά καταλήξω μόνον μέ τό ἐξῆς ἰλαροτραγικό: Ὁ κ. Ντά Κόστα, ὡς προεδρεύων τοῦ Συμβουλίου Ὑπουργῶν, δέν ἐκφράζει τίς προσωπικές του ἀπόψεις, ἀλλά τοποθετεῖται γιά λογαριασμό καί τῶν 15 ὑπουργῶν Ἐξωτερικῶν, ἄρα καί τοῦ Ἑλληνα συναδέλφου του. Καί τό ἐννοῶ αὐτό, διότι οἱ ἀπαντήσεις τοῦ προεδρεύοντος ἐγκρίνονται προηγουμένως ἀπό τά ὑπουργεῖα Ἐξωτερικῶν κάθε χώρας τῆς Ε.Ε. Ἄρα, στή μέν Ἑλλάδα ὁ κ. Γ. Παπανδρέου στηλίτευε ὡς ἀπαράδεκτη τήν ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος στίς ταυτότητες καί ὁ ἴδιος ἢ οἱ συνεργάτες του τήν ἴδια ἡμέρα προσυπέγραψαν τήν ἀκριβῶς ἀντίθετου περιεχομένου δήλωση τοῦ συναδέλφου του κ. Ντά Κόστα.

Τί συνέβη ἀκριβῶς; Δέν ρωτήθηκε τό ἑλληνικό ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν; Ρωτήθηκε, ἀλλά δέν κατάλαβε; Ἡ ἀκολούθησε τήν ὁδὸ τῆς ἀντίφασης, ἐπειδή ἡ νέα κυβερνητική πολιτική στήν Ε.Ε. εἶναι τό «ναί σέ ὅλα» στίς Βρυξέλλες, λέγοντας ἄλλα στοὺς ἰθαγενεῖς;

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΙΣ ΤΟΥ «ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΤΑΥΤΟΤΗΤΩΝ»*

*Τοῦ Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου,
Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν*

Ὁ εὐσεβής ἑλληνικός λαός συνταράσσεται τίς τελευταῖες ἑβδομάδες ἐκ τῆς ἀποφάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως περὶ ἀπαλείψεως τῆς ἀναγραφῆς τοῦ Θρησκευματος στίς νέες ἀστυνομικές ταυτότητες. Ἡ ἀπόφασις αὐτὴ εἶναι τόσο ἀδικαιολόγητη καὶ ἀστήρικτη, ὥστε εὐλόγως γεννᾷ ὑπόνοιες, ἀνησυχίες καὶ ἐρωτηματικά. Ἄραγε πρόκειται γιὰ πολιτικό λάθος, πού θά ὀφειλόταν σέ μειωμένη πολιτική ικανότητα ἢ σέ μυωπική καὶ δαλτωνική ἐκτίμηση τῆς ἑλληνικῆς πραγματικότητος; Ἐπειδὴ οἱ ικανότητες τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ εἶναι ἀναμφισβήτητες καὶ ἀποκλείουν ἄγνοιαν τῶν αἰσθημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, εἶναι δικαιολογημένοι οἱ ἐκδηλωθέντες στό Χριστεπώνυμο πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος φόβοι ὅτι ἡ ἀπόφασις τῆς Κυβερνήσεως δέν ὀφείλεται τυχόν σέ λάθος, ἀλλὰ εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ἐφαρμογῆς σχεδιασμένου προγράμματος, πού ἀποβλέπει στήν ἐν ὀνόματι τοῦ ἐκσυγχρονισμοῦ τῆς Ἑλλάδος -κατὰ τίς διατυπώσεις τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου κ. Χριστοδούλου- «ἀποχριστιανοποίηση» καὶ «ἀποορθοδοξοποίηση» τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους.

Εὐχόμεθα οἱ φόβοι αὐτοὶ νά ἀποδειχθοῦν ἀστήρικτοι καὶ ἀδικαιολόγητοι. Ἡ Κυβέρνησις εἶναι δυνατόν μέ ὀλίγην καλή θέλησιν νά τοὺς διασκεδάσῃ καὶ ἐξαλείψῃ. Ἄρκεϊ νά σημειώσῃ ὅχι ἦτταν,

**ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, τεῦχος Ἰουλίου 2000.*

άλλά νίκην μέ τήν ανάκλησι τῆς ἀποφάσεως. Ἄλλά τό γε νῦν ἔχον, κατά τήν στιγμή, πού γράφεται τό ἄρθρον αὐτό, οἱ φόβοι τῶν εὐσεβῶν Ὁρθοδόξων Ἑλλήνων εἶναι δικαιολογημένοι, διότι ἡ Κυβέρνησις ἀρνεῖται τόν διάλογο μέ τήν Ἡγεσία τῆς Ἐκκλησίας μας γιά τό θέμα τῶν ταυτοτήτων καί ἐμμένει στήν ἀπόφασί της, ἀρνούμενη νά συζητήσῃ ἐπ'αὐτῆς, ἐνῶ γνωρίζει πολύ καλῶς ὅτι ἡ ἀπόφασίς της δέν εἶναι δυνατόν νά δικαιωθῇ γιά τούς ἐξῆς λόγους.

Ἡ κυβερνητική ἀπόφασις:

α) περιφρονεῖ τόν ὑπάρχοντα νόμον, πού ἐπιβάλλει τήν ἀναγραφὴν τοῦ Θρησκευάματος·

β) δέν προέρχεται ἀπό ἐξαναγκασμόν ἐκ τυχόν δεσμευτικῶν διατάξεων τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως, ἡ ὁποία ἀναγνωρίζει τίς ἰδιοτυπίες καί ἰδιομορφίες τῶν λαῶν, πολιτισμῶν καί θρησκευτικῶν ὁμολογιῶν·

γ) παραγνωρίζει ὅτι καί αὐτός ὁ Νόμος περί τῆς Ἀρχῆς προστασίας εὐαισθητῶν προσωπικῶν δεδομένων, ἀφ' ἑνός δέν αἶρει τόν ὑπάρχοντα περί ταυτοτήτων εἰδικόν νόμον καί ἀφ' ἑτέρου ἐπιτρέπει τήν προαιρετική ἀναγραφὴν τοῦ Θρησκευάματος στίς ταυτότητες, κατόπιν γραπτῆς αἰτήσεως τοῦ θέλοντος νά ὁμολογῇ τήν θρησκευτική του πίστιν·

δ) παραθεωρεῖ ὅτι ἡ ἀναγραφὴ τοῦ Θρησκευάματος στίς ταυτότητες διευκολύνει πλεῖστες δικαιοπράξιες καί ἀπαλλάσσει ἀπό γραφειοκρατικές διαδικασίες, ὅταν σέ ἀρκετές περιπτώσεις εἶναι ἀναγκαία ἡ ἐξακρίβωσις τοῦ Θρησκευάματος·

ε) προκαλεῖ τόν ἐθνικό διχασμό σέ ἡμέρες, κατά τίς ὁποῖες τό Ἔθνος ἔχει ἀνάγκην ἐνότητος καί ὁμοψυχίας πρὸς ἀντιμετώπισιν μεγάλων προβλημάτων·

στ) αἰφνιδιάζει τούς πάντες ἄνευ συναιρέσεως τῆς Βουλῆς καί ὅταν ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος θρῖσκεται στήν Ρουμανία, ἐνῶ εἶχε καθησυχάσει περὶ τοῦ ἀντιθέτου τούς πάντες ἀφ' ἑνός διὰ τοῦ Κυβερνητικοῦ Ἐκπροσώπου, ὁ ὁποῖος διεκήρυξεν ὅτι τό αἶτημα γιά ἀπάλειψι τῆς ἀναγραφῆς τοῦ Θρησκευάματος στίς ταυτότητες εἶναι προσωπική γνώμη τοῦ Ὑπουργοῦ Δικαιοσύνης κ. Σταθοπούλου, καί Θρησκευμάτων κ. Εὐθυμίου, ὁ ὁποῖος διαβεβαίωσε τόν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον ὅτι τῆς λήψεως ὁποιασοῦν τυχόν ἀπο-

φάσεως γιά τίς ταυτότητες θά προηγηθῇ διάλογος μεταξύ Ἐκκλησίας καί Πολιτείας·

ζ) ἔχει τήν δυνατότητα τῆς ἀπολύτου ἐξασφαλίσεως τῆς προστασίας τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων ὅλων τῶν μειονοτήτων·

η) ἀρνεῖται (περιφρονητικῶς) διάλογον μέ τόν Μακ. Ἀρχιεπίσκοπον καί Ἐπιτροπήν τῆς Σεπτῆς Ἱεραρχίας εἰς μίαν ἡμέραν κορυφώσεως τῆς ἀγωνίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ γιά τό ὅλον ζήτημα τοῦ διχασμοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ·

θ) ἔχει ρητές διαβεβαιώσεις ὅτι ἡ Ἐκκλησία οὐδέποτε εἶχε πολιτικές βλέψεις καί προθέσεις περὶ «συγκυβερνήσεως».

Ὅλα αὐτά ἀποδεικνύουν ὅτι ἦσαν δικαιολογημένες οἱ δύο μεγαλειώδεις «λαοσυνάξεις» τῆς Θεσσαλονίκης καί τῶν Ἀθηνῶν, στίς ὁποῖες οἱ πιστοί, ἀδιαφορώντας γιά τήν κόπωση καί τίς κακουχίες τῶν μετακινήσεων, συγκεντρώθηκαν γιά νά ἐκφράσουν μαζί μέ τούς ἐκκλησιαστικούς Ἡγέτες τους τίς ὑπόνοιες, τούς φόβους καί τήν ἀγωνία τους γιά τό ὅτι ἡ Κυβέρνησις, ἀδιαφοροῦσα γιά τήν εἰκόνα περὶ τῆς ἀξιοπιστίας της, ξεκίνησε ἐνέργειες ἐχθρικές πρὸς τήν Ἐκκλησία. Μετά τήν αὐτοαναίρεσι καί αὐτοδιάψευσι της περὶ τοῦ ζητήματος τοῦ διαλόγου της μέ τήν Ἐκκλησία γιά τίς ταυτότητες, πῶς θά πείσῃ τόν ἀγωνιῶντα εὐσεβῆ ὀρθόδοξο λαό, ὅτι ἡ «ἀμετάκλητη» ἀπόφασίς της περὶ τῆς μὴ ἀναγραφῆς τοῦ Θρησκευάματος στίς ταυτότητες δέν σημαίνει ἐναρξιν ἐφαρμογῆς τῆς «μεθόδου κοπῆς τοῦ σαλαμοῦ» καί δέν εἶναι εἴτε ἡ κορυφή κρυπτομένου ἀντιεκκλησιαστικοῦ παγόβουνου εἴτε τό δένδρο, πού κρύπτει τό δάσος, εἴτε ὁ πρῶτος «κρίκος ἀλυσίδας -ἐκσυγχρονιστικῶν δῆθεν- σχεδιασμῶν καί προγραμματισμῶν», κατά πάντα συμφώνων πρὸς τίς ἀναμφιβόλως θίγουσες τήν Ἐκκλησία «ἐπιστημονικές» ἀπόψεις τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης κ. Μ. Σταθοπούλου (περὶ ἀφαιρέσεως τοῦ σταυροῦ καί τῶν εἰκόνων ἀπό σχολεῖα, δικαστήρια καί δημόσια κτίρια, περὶ ὑποχρεωτικοῦ πολιτικοῦ γάμου, περὶ συρρικνώσεως τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν κτλ.);

Εὐχόμεθα νά κάνωμε λάθος γιά τίς ὑπόνοιες, τίς ἀνησυχίες καί τούς φόβους μας περὶ ὑπάρξεως προθέσεων γιά ἀποεκκλησιαστικοποίησι καί ἀποορθοδοξοποίησι τοῦ κράτους στά πλαίσια ἐνός οὐτοπιστικοῦ καί ἀπραγματτοποίητου οὐσιαστικοῦ χωρισμοῦ Ἐκκλησίας καί Πολιτείας. Ἐνας εἰλικρινῆς διάλογος μεταξύ Ἐκκλησίας

ας και Πολιτείας για τό ζήτημα τῶν ταυτοτήτων και ἡ ἀνάκλησις τῆς ἐφαρμογῆς τῆς σχετικῆς κυβερνητικῆς ἀποφάσεως θά ἔδιωχναν ἀπό τίς ψυχές τῶν πιστῶν τούς φόβους και τίς ἀνησυχίες. Εὐχόμεθα εἰλικρινῶς ἕως τῆ δημοσίευσί τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ νά ἔχουν ἀρθῆ ὄλα τά ἐπιπροσθούντα στήν ἀποκατάστασι τῆς ψυχικῆς ἐνότητος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐμπόδια και νά ἔχη ἀποκατασταθῆ ἡ γαλήνη.

Ἄλλά τί θά κάνουν οἱ εὐσεβεῖς πιστοί, ἐάν, ὡς μή ὄφειλε, συνεχισθῆ ἡ ἐκδήλωσις ἔστω συγκεκριμένων ἐχθρικῶν κυβερνητικῶν προθέσεων και ἐνεργειῶν ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας; Πρέπει νά συνεχίσουν τήν πορεία τους ἀνακαλώντας στή μνήμη τους λόγους τοῦ Κυρίου ἢ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας περί τοῦ διεξαγομένου ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας κηρυγμένου ἢ ἀκηρύκτου πολέμου. «Και πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσι τῆς Ἐκκλησίας» κατά τούς λόγους τοῦ Κυρίου (Ματθ. ιστ', 18). Ἐνισχυτικοί εἶναι και οἱ λόγοι τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου: «Πόσοι ἐπολέμησαν τήν Ἐκκλησίαν και οἱ πολεμήσαντες ἀπώλοντο;... Ἡ Ἐκκλησία πολεμουμένη νικᾷ ἐπιβουλευομένη περιγίνεται (=ὑπερισχύει) ὑβριζομένη λαμπροτέρα καθίσταται· δέχεται τραύματα και οὐ καταπίπτει ὑπό τῶν ἐλκῶν κλυδωνίζεται, ἀλλ' οὐ καταποντίζεται· χειμάζεται, ἀλλά ναύαγιον οὐχ ὑπομένει· παλαίει, ἀλλ' οὐχ ἠτᾶται· πνικτεύει (=πυγμαχεῖ), ἀλλ' οὐ νικᾶται» (Migne E.Π. 52, 397-398).

ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ, ΕΘΝΟΣ ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

Τῆς Κορηλίας Α. Τσακρίδου, Ph. D.

Τό θέμα τῶν ταυτοτήτων θέτει σημαντικά ἐρωτήματα για τό μέλλον τῆς Ὁρθοδοξίας στήν Ἑλλάδα, διότι ἡ ἀλλαγῆ πού προτείνεται ὀδηγεῖ στήν ἀποσύνδεση Ἐκκλησίας και Πολιτείας. Ἐξαφανίζεται ἀπό ἕνα δημόσιο και ἐπίσημο ἔγγραφο ἡ ἐνότητα Ὁρθοδοξίας και Ἑλλάδος και βάλλεται ἐμμεσα ἡ κοινωνική και πολιτικῆ τους συνύπαρξη. Τό ἔθνος μετατρέπεται σέ κράτος. Ἡ διαφορά εἶναι σημαντική.

Ἡ ἐθνικότητα χαρακτηρίζει τήν νομική και θεσμική σχέση τοῦ ἀτόμου μέ ἕνα συγκεκριμένο κράτος. Τό ἔθνος, ἀντίθετα, εἶναι ἔννοια πού χαρακτηρίζει τήν θρησκευτική, ἱστορική και πολιτιστική ἐνότητα και ταυτότητα ἐνός λαοῦ. Ἡ ἐθνικότητα παρέχεται ἀνεξάρτητα ἀπό τήν ἐθνική συνείδηση. Παράδειγμα ἡ Ἀμερικῆ ὅπου μπορεῖ νά εἶναι κανεῖς Ἀμερικάνος ὑπήκοος χωρίς νά ἔχη Ἀμερικάνικη συνείδηση ἢ νά ταυτίζεται μέ τίς Ἀμερικάνικες ἀξίες. Μέ τήν ἴδια λογική, μπορεῖ νά εἶναι κανεῖς Ἕλληνας ὑπήκοος χωρίς νά ταυτίζεται μέ Ὁρθόδοξες ἀξίες και διώματα. Στήν περίπτωση αὐτή ὡστόσο, τό ἄτομο ἔχει Ἑλληνική ὑπηκοότητα ἀλλά δέν ἀνήκει στό Ἑλληνικό ἔθνος. Εἶναι πολίτης τῆς Ἑλλάδος μέ ὄλα τά ἀνάλογα δικαιώματα, ἀλλά δέν εἶναι Ἕλληνας. Ἕλληνας εἶναι αὐτός πού συμμετέχει στήν μνήμη, τήν γλώσσα, τήν ζωή, τήν σκέψη και τήν συνέχιση τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ὁρθοδοξίας.

Αὐτός ὁ διαχωρισμός θά πρέπη νά μᾶς βοηθήση νά καταλάβουμε μιᾶ οὐσιαστική διαφορά ἀνάμεσα στήν Εὐρωπαϊκή και Ἑλληνική ἀντίληψη τοῦ κράτους. Τό Εὐρωπαϊκό (και τό Ἀμερικάνι-

κο) κράτος είναι ένα ουδέτερο σύστημα μηχανισμών και λειτουργιών. Γι' αυτό σέ ένα επίπεδο λειτουργεί τόσο καλά. Τό Έλληνικό λεγόμενο «κράτος» είναι μία κοινωνία ανθρώπων, μία πολιτεία, ένας κόσμος. Αντίθετα μέ τόν Εύρωπαϊο ή τόν Αμερικάνο, ό Έλληνας δέν μπορεί νά δεχθεῖ τήν συνάρτηση μηχανισμού και ανθρώπου. Τήν θεωρεῖ λανθασμένη, προβληματική. Η ἄποψη αὐτή είναι ούσιαστικά Ὀρθόδοξη. Ἀντιπροσωπεύει τόν ἀνθρωπισμό τῆς Ὀρθοδοξίας, ἡ ὁποία βλέπει τόν ἄνθρωπο σάν πρόσωπο και ὄχι σάν ἀπρόσωπο ἄτομο, μέρος τοῦ κρατικοῦ μηχανισμού. Σάν πρόσωπο, ὁ ἄνθρωπος ὑπερβαίνει τό ἄτομο, ὅπως τό ἔθνος ὑπερβαίνει τό κράτος. Ὁ ἄνθρωπος στήν Ὀρθοδοξία δέν είναι μονάδα, είναι κοινωνία. Ζοῦν μέσα του μνήμες, λόγια, σκέψεις, αἰσθήματα και ἀξίες πού τόν δένουν ούσιαστικά και ἔντονα μέ ἄλλους ἀνθρώπους, ἀκόμη και μέ αὐτούς πού δέν ὑπάρχουν πιά. Μέ αὐτήν τήν ἔννοια, ὁ ἄνθρωπος τῆς Ὀρθοδοξίας είναι πρόσωπο ψυχικό και πνευματικό.

Τό ἀπρόσωπο τοῦ Δυτικοῦ κράτους δέν συμβιβάζεται λοιπόν μέ τήν Ἑλληνική κοινωνία. Γι' αὐτό οἱ Ἕλληνες, πού ἀντιλαμβάνονται αὐτήν τήν πραγματικότητα, ἀντιδροῦν τόσο ἔντονα στήν ἰδέα ἑνός θρησκευτικά ἀπρόσωπου κράτους. Ἀπό τήν ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδας προσπαθεῖ νά προσαρμόση τούς θεσμούς πού τῆς ἐπέβαλε ἡ Δύση στίς ἀξίες πού τῆς κληροδότησε ἡ Ὀρθοδοξία. Αὐτό συμβαίνει και τώρα.

Φαινομενικά τυπική και ἀκίνδυνη, ἡ προτεινόμενη ἀλλαγὴ ἀκολουθεῖ Εύρωπαϊκά και Ἀμερικάνικα πρότυπα και τοποθετεῖται μέσα σέ ἕνα εὐρύτερο φάσμα ἐπιρροῶν πού σκοπεύει στήν διεθνοποίηση και στήν πολιτική, κοινωνική και πολιτιστική ἰσοπέδωση τῶν λαῶν. Είναι, μέ ἄλλα λόγια, μία παρέμβαση πού ἐπιδιώκει τήν δημιουργία ἑνός καινούργιου Ἑλλήνα, τοῦ ὁποίου ἡ θρησκευτική, ἱστορική και πολιτιστική συνείδηση δέν θά καθορίζεται ἀπό τό παρελθόν—δέν θά κληρονομεῖται— ἀλλά θά ἐπιλέγεται ἐλεύθερα κατά τά πρότυπα τοῦ καταναλωτισμοῦ (ἀκριβῶς ὅπως συμβαίνει σήμερα στήν Ἀμερική). Ὁ σκοπός είναι ἔθνικότητα χωρίς ἔθνος, λαός κράτους ἀντί για λαός ἔθνος, σύνολο ἀτόμων ἀντί για κοινωνία προσώπων.

Ἀποτελεῖ μόνιμο ἐπιχείρημα τῶν ἐπικριτῶν τῆς Ἑλλάδος ὅτι διέπεται ἀπό ἔθνικισμό. Ἡ κατηγορία είναι ἐσφαλμένη. Ὁ ἔθνικι-

σμός είναι ἔννοια πού ἐκφράζει τήν πραγματικότητα και λογική τοῦ Εύρωπαϊκοῦ κρατικισμοῦ. Ὅπως εἶδαμε, ἡ παραδοσιακή ἔννοια τοῦ ἔθνους στήν χώρα μας δέν ταυτίζεται μέ τό κράτος. Τό ἔθνος ὑπερβαίνει τό κράτος και τό στηρίζει πνευματικά και κοινωνικά. Τοῦ δίνει σκοπό και κατεύθυνση, ἦθος και ἀξίες. Ἐδῶ ἐγκείται ἡ συναλληλία Ὀρθοδοξίας και Ἑλληνισμοῦ. Στήν Ἑλλάδα τό κράτος είναι μέσα στό ἔθνος και τό ἔθνος είναι ἀδιάσπαστα Ἑλληνικό και Ὀρθόδοξο. Οἱ Εύρωπαῖοι και οἱ Εύρωπαϊστές δέν ἀναγνωρίζουν αὐτή τήν σχέση, οἱ μέν διότι δέν τήν βιώνουν, οἱ δέ διότι τήν ἀγνοοῦν.

Κατά τούς ὑποστηρικτές τῆς καταργήσεως, ἡ δήλωση θρησκευματος είναι ἀναχρονιστική, δέν ἐξυπηρετεῖ κανένα πρακτικό σκοπό και λειτουργεῖ ὡς φορέας διακρίσεων ἐναντίον τῶν θρησκευτικῶν μειονοτήτων τῆς χώρας. Ἀπαιτεῖται ἔτσι ὁ «ἐκσυγχρονισμός» τῆς κοινωνίας, ἡ ὁποία κατά τούς ἐπικρίνοντες ἔπεται τῶν προηγμένων κοινωνιῶν τῆς Εύρώπης και τῆς Ἀμερικῆς. Παρατηροῦμε τόν γνωστό τύπο: «ὄ,τι δυτικό και προοδευτικό, ὄ,τι ὀρθόδοξο (ἀνατολικό) και ὀπισθοδρομικό». Ὡστόσο ἡ πραγματικότητα είναι ἀντίστροφη. Ἡ κρίση τῶν Δυτικῶν κοινωνιῶν είναι γεγονός. Καί ὑπάρχει ἐπειδή ὁ ἄνθρωπος στίς κοινωνίες αὐτές ἔχει μεταβληθῆ σέ ἀ-κοινωνικό ἄτομο, σέ ἀπρόσωπη μονάδα. Ἐτσι ἡ λεγόμενη δυτική «κοινωνία» δέν είναι κοινωνία, είναι σύνολο ἀτόμων.

Εἶναι παράδοξο, λοιπόν, νά παρουσιάζονται αὐτές οἱ «κοινωνίες» ὡς πρότυπα πρὸς ἀπομίμηση. Καί είναι λυπηρό νά ἀπολογοῦνται οἱ Ἕλληνες γιατί δέν ἔχουν φθάσει ἀκόμη τό «ὑψηλό» ἐπίπεδο τῶν Εύρωπαίων και νά ὑποδηλώνουν μέ αὐτό τόν τρόπο πολιτιστική κατωτερότητα. Σίγουρα ἡ δύναμη τῆς Δυτικῆς ἰδεολογίας είναι σημαντική και ἀσκεῖται συστηματικά ἐναντίον ὅσων διαφωνοῦν. Ἡ Ὀρθοδοξία δέχεται πλῆθος ἐπιθέσεων ἀπό αὐτή τήν κατεύθυνση. Γι' αὐτό παράδειγμα, ὁ ξένος τύπος και τά μέσα ἐνημερώσεως (π.χ. τό Βρετανικό περιοδικό Ἐκόνομιστ, οἱ Τάιμς τῆς Νέας Ὑόρκης και τό δίκτυο CNN) παρουσιάζουν τόν Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν Χριστόδουλο σάν προβληματική φυσιογνωμία πού ἐκφράζει τίς δῆθεν ξενόφοβες και ἀντιδραστικές τάσεις Ἐκκλησίας και λαοῦ. Οἱ ἴδιοι χαρακτηρισμοί ἀποδίδονται και στό θέμα τῶν λεγομένων θρησκευτικῶν ὀργανώσεων πού ἔρχονται στήν Ἑλλάδα μέ σκοπό

τό προσηλυτισμό. Ἡ περίπτωση Ἀμερικανικῶν ὀργανώσεων τέτοιου τύπου εἶναι ιδιαίτερα χαρακτηριστική μιά πού οἱ ἐπίδοχοι προσηλυτιστές ἔχουν πλήρη ἄγνοια τῆς Χριστιανικῆς ἱστορίας καί παράδοσης καί ἀγνοοῦν ἀκόμη τό γεγονός ὅτι τό Εὐαγγέλιο γράφτηκε καί διδάχθηκε στήν Ἑλληνική γλῶσσα. Φαίνεται καθαρά σέ αὐτή τήν περίπτωση τό σύνδρομο ἀνωτερότητος καί τό ἀδαές θράσος μέ τό ὅποιο τόσο συχνά πλησιάζει ἡ Δύση τήν Ἑλλάδα καί τήν Ὁρθοδοξία.

Φέρεται ἀπό μερικούς ὅτι ἡ Ἐκκλησία φοβᾶται τόν ἀνταγωνισμό ἀπό ἄλλα θρησκευόμενα καί ὀχυρώνεται πίσω ἀπό τά κεκτημένα της. Γι' αὐτό τόν λόγο ἰσχυρίζονται ὅτι υπερβάλλει τό ἀποτελεσμα μιάς ἀπλῆς γραφειοκρατικῆς ἀλλαγῆς. Ἡ Ἐκκλησία δέν φοβᾶται γιατί δέν ἔχει τίποτε νά φοβηθῆ ἀπό αὐτήν τήν κατεύθυνση. Ἐάν ὑπάρχουν μέλη της πού ἀνησυχοῦν γιά τά κοσμικῶς κεκτημένα, αὐτά τά μέλη δέν τῆς ἀρμόζουν. Ἀνήκουν στήν Ἐκκλησία τοῦ Καίσαρος καί ὄχι στήν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἡ ἱστορία τῆς Ὁρθοδοξίας περιλαμβάνει στιγμές ὑποτέλειας σέ κοσμικές ἀρχές καί ἀξίες. Ἡ συνέχεια ὡστόσο τοῦ πνευματικοῦ της πλούτου καί τῆς ἱερωσύνης της παραμένει ἀδιάσπαστη.

Ἐκκλησία τοῦ Καίσαρος κατ' οὐσία καί παράδοση εἶναι ἡ Παπική Ἐκκλησία καί οἱ Προτεσταντικές ἐπεκτάσεις της. Ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι κατ' οὐσία καί παράδοση Ἐκκλησία Χριστοῦ. Ὅπως ἐξηγεῖ καί ὁ Πρωτοπρεσβύτερος καί Καθηγητής της Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν Γεώργιος Δ. Μεταλληνός, στήν Ὁρθοδοξία *Ἐκκλησία καί Πολιτεία «συνδιακονοῦν» μέ ἀπώτερο σκοπό τήν σωτηρία καί θέωση τοῦ λαοῦ.*

Ὑπονοεῖται ὁ διαχωρισμός τους ἀλλά ὄχι ἡ ἀποσύνδεση τους, ὄχι ἡ διάσπασή τους.

Αὐτό πού ἐπιχειρεῖται σήμερα στήν Ἑλλάδα εἶναι ἀκριβῶς μιά τέτοια ἀποσύνδεση. Γι' αὐτόν τόν λόγο ἀποτελεῖ παραβίαση τῆς πνευματικῆς, κοινωνικῆς καί ἱστορικῆς ὑποστάσεως τοῦ ἔθνους. Γι' αὐτόν τόν λόγο ἀνησυχεῖ καί θορυβεῖται ἡ Ἐκκλησία. Διότι χαράζεται βαθμιαία μιά κατεύθυνση, ἡ ὁποία ἀντιτίθεται ἰδεολογικά στήν ὑπαρξη Ἑλληνορθοδόξου ἔθνους καί κοινωνίας, καί ζητεῖ νά τά ἀντικαταστήσει μέ ἓνα πολυεθνικό, ἄ-θρησκο κράτος, μέ μιά «ἐλεύθερη ἀγορά» ἔθνικῶν καί θρησκευτικῶν ταυτοτήτων —

ἀκριβῶς ὅπως συμβαίνει στήν Ἀμερική. Καί διότι μαζί μέ τήν Ἐκκλησία βάλλεται τό ἀνθρώπινο πρόσωπο καί ἡ κοινωνία του, τό ἐν Χριστῷ βίωμα καί ἡ ἐν Χριστῷ ζωή. Τά μάτια τῆς Ὁρθοδοξίας εἶναι ἀγνά καί βλέπουν ξεκάθαρα. Βλέπουν τό Ἑλληνικό ἔθνος καί βλέπουν καί τήν ἀνθρωπότητα. Καί μερμνοῦν καί γιά τά δύο μέ τήν ἴδια ἀγάπη.

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ*

Τοῦ Τίτου Ἀθανασιάδη

Ἡ κρίση στίς σχέσεις Ἐκκλησίας καί πολιτείας μέ ἀφορμή τίς νέες ταυτότητες εἶναι δόμβα πολλῶν μεγατόνων πού, ἂν ἐκραγεῖ, θά ἔχει ὀδυνηρές συνέπειες γιά ὅσους τήν κατασκευάζουν καί οἱ ὅποιοι βρίσκονται στήν πλευρά τῆς πολιτείας. Δέν εἶναι ἄλλωστε καινοφανῆς περίπτωση ἡ σύγκρουση μεταξύ «προοδευτικῶν» καί «ἐκσυγχρονιστῶν» καί παραδοσιακῶν, ἀνθρώπων δηλαδή πού θεωροῦν χρέος τους τήν υπεράσπιση τῶν ἀξιῶν ἐκείνων πού νομίζουν ὅτι ἀπειλοῦνται. Ἀπό τίς συγκρούσεις αὐτές, ἄλλοτε ἄμεσες καί ἄλλοτε ἔμμεσες, νικητές ἀναδείχθηκαν πάντοτε οἱ θεματοφύλακες τῶν παραδόσεων, διότι ὑποστήριζαν τήν ἀνάγκη τῆς ιστορικῆς συνέχειας.

Αὐτή ἡ ιστορική συνέχεια ὑπάρχει στό ἑλληνικό ἔθνος μέ τή ζεύξη δύο στοιχείων: τοῦ ἑλληνισμοῦ, πού εἶναι ἡ ἔκφραση ἑνός ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων πολιτισμῶν τῆς ἀνθρωπότητας. Τοῦ ὑψηλότερου στόν τομέα τῆς φιλοσοφίας, τῆς πολιτικῆς διανόησης καί τῶν τεχνῶν. Καί τοῦ χριστιανισμοῦ πού στοχεύει στήν ἠθική ὀλοκλήρωση τοῦ ἀνθρώπου.

Μερικοί εἶδαν τή ζεύξη αὐτή ἑλληνισμοῦ καί χριστιανισμοῦ ὡς σύνθεση ἀπό τήν ὁποία προέκυψε τό ἑλληνοχριστιανικό ιδεῶδες. Ἀνεξαρτήτως τοῦ ἐάν δεχθεῖ κάποιος τήν ἄποψη αὐτή ἢ ὄχι, γεγονός εἶναι ὅτι ὁ ἑλληνισμός καί ὁ χριστιανισμός ἐβάδισαν ἀπό τήν ἐποχή τῆς ἐμφάνισης τοῦ δευτέρου, πρὶν 2.000 χρόνια, μαζί, μιά

*ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ, 22.6.2000.

πορεία πού όσο περνούσαν οι αιώνες συνέκλινε. Καί πού έφθασε κάποια εποχή, στά χρόνια τής όθωμανικής σκλαβιάς, νά εΐναι σχεδόν ταυτόσημη. Για νά καταστεί, μετά τήν έθνική μας άνεξαρτησία, τό 1830, παράλληλη πάλι.

Χωρίς τόν έλληνισμό, πού στήν αρχαιότητα, στους κλασικούς και στους έλληνιστικούς χρόνους, ήταν κάτι περισσότερο από έκφραση έθνους, ήταν πολιτισμός, ήταν πραγματικό φώς, πού αποδείχθηκε άνέσπερο· χωρίς τόν έλληνισμό και τό πνεύμα του πολιτισμού του πού εξακολουθεΐ νά ζει και σήμερα παγκοσμίως, πέραν τών στενών έλληνικών γεωγραφικών όρίων, χωρίς αυτόν τόν πολιτισμό πού ως ισχυρότερο όπλο είχε τή γλώσσα, γλώσσα διεθνή, ό χριστιανισμός εΐναι αναμφίβολα άν θά επικρατούσε. Διότι ή ελληνική ώμλεΐτο και στήν Παλαιστίνη, στήν Αΐγυπτο, στή Μικρά Άσία, στήν Ύπεριορδανία, στή Συρία, στήν κυρίως Ελλάδα και στήν Ίταλία και Σικελία. Σέ όλο τόν γνωστό κόσμο δηλαδή.

Ένω ή εβραϊκή είχε μπει σέ διαδικασία συρρίκνωσης, ή αρμαϊκή ήταν περιορισμένης έμβέλειας και συνεπώς μή δημοφιλής για τους λαούς πού είχαν κατακτηθεΐ από τή Ρώμη. Η ελληνική ήταν δηλαδή ή πλέον διεθνής γλώσσα. Καί πέραν αυτού, ήταν ή γλώσσα τών μορφωμένων και διανοουμένων. Καί ένα κίνημα, όπως τό χριστιανικό, μέ διεθνείς και πνευματικές προοπτικές, ήθελε ένα διεθνές εργαλειό για νά διατυπώσει τό κήρυγμά του, τή διδασκαλία του. Καί τό δρῆκε στή ελληνική γλώσσα, στήν όποία γράφτηκαν τά Εύαγγέλια και τά έργα τών Πατέρων τής Έκκλησίας, οι σημαντικότεροι τών όποιών, όπως ό Μέγας Βασίλειος, είχαν σπουδάσει στήν Άθήνα ή όμιλουσαν τήν ελληνική.

Κακώς υποστηρίζεται ότι τόν 3ο και 4ο αΐωνα ό χριστιανισμός επέπεσε ως λαΐλαπα, για νά καταστρέψει τόν έλληνισμό. Ήταν ή πολιτική ρωμαϊκή έξουσία, πού μετά τήν απόφασή της νά εκχριστιανίσει τήν κοινωνία, κυρίως από τήν εποχή του Μεγάλου Θεοδοσίου, ποδηγέτησε τήν κίνηση τής καταστροφής τών αρχαιοελληνικών μνημείων, όχι ως πολιτιστικών, αλλά ως λατρευτικών αντικειμένων. Η άνέγερση όμως επί τών έρειπίων αυτών ή και εντός τών μνημειακών αρχιτεκτονημάτων χριστιανικών ναών ενίσχυσε τους δεσμούς έλληνισμού και χριστιανισμού.

Άποκορύφωμα τής τάσης αυτής υπῆρξε ή άνέγερση επί τής

Άκροπόλεως, εντός του Παρθενώνος, εντός δηλαδή του αρχαίου ναού τής Παρθένου Άθηνās, του χριστιανικού ναού τής Παναγίας Παρθένου. Αργότερα κατά τήν άγιογράφηση τών χριστιανικών ναών οι σοφοί τής αρχαιότητας, όπως ό Πλάτων και ό Σωκράτης, αποτυπώθηκαν σέ τοιχογραφίες ως άγιοι ή πρόδρομοι του χριστιανισμού. Ένω παρόμοια τύχη είχε και ό Μέγας Άλέξανδρος σέ μερικούς χριστιανικούς ναούς και μοναστήρια.

Η σύνδεση εκ τών κάτω, από τους άπλους χριστιανούς, τής χριστιανικής πίστης μέ τόν έλληνισμό, μέ τήν οικοδόμηση τών χριστιανικών ναών πάνω στους ναούς του Δωδεκάθεου τών Έλλήνων, επιδιώχθηκε νά ενισχυθεΐ και από τή χριστιανική διάνοηση. Αυτή σαν συνέχεια του κηρύγματος του Παύλου στήν Άθήνα, μπροστά στό βωμό για τόν Άγνωστο Θεό, άνέτρεξε στή φιλοσοφία του Πλάτωνος για νά «διαπιστώσει» τήν εκ μέρους του μεγάλου Έλληνα φιλοσόφου σύλληψη τής Άλήθειας, τήν όποία εκήρυξε μετά από 3 αιώνες ό Ναζωραΐος, κατά τρόπο σαφή και ολοκληρωμένο.

Εΐναι χαρακτηριστικό τής επιρροής του Πλατωνισμού στή χριστιανική διάνοηση τό αίτημα του επισκόπου Ίωάννη Μαυρόπου κατά τόν 11ο αΐωνα, στήν προσευχή του προς τόν Κύριο, νά φανεί επιεικής κατά τήν ήμέρα τής κρίσεως προς τόν Πλάτωνα, αλλά και άλλους Έλληνες φιλοσόφους (βλέπε επ' αυτού τό βιβλίο «Ορθοδοξία και αρχαΐος έλληνισμός», εκδόσεις «Έλληνικά Γράμματα» του Ί.Μ. Χατζηφώτη).

Οι δεσμοί έλληνισμού και χριστιανισμού ενισχύθηκαν περισσότερο μετά τήν πρώτη Άλωση τής Κωνσταντινούπολης, τό 1204 από τους Φράγκους, όταν οι αυτοκρατορίες της Τραπεζούντος και τής Νίκαιας και τά Δεσποτάτα τής Ηπείρου και του Μωρέως κατέστησαν σαφή τόν ελληνικό χαρακτήρα τους. Έτσι δέν ήταν μόνο τό κέντρο τής αυτοκρατορίας, ή Πόλη, πού από τήν εποχή του Ηράκλειου προσλαμβάνει ελληνικά στοιχεία και απορρίπτει σταδιακά τά ρωμαϊκά. Ήταν και ή περιφέρεια τής Αυτοκρατορίας, στή μεγαλύτερη μάλιστα έκτασή της, όπου ό έλληνισμός όχι απλώς υπερίσχυε, αλλά κατίσχυε. Μετά τήν ήττα και φυγή τών Φράγκων, ή Πόλη θά γίνει πάλι ή πρωτεύουσα τής Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, αυτή τή φορά μέ ισχυρότερη τήν ελληνική επιρροή, πράγμα πού διαπιστώνεται από τήν επικράτηση τής ελληνικής

γλώσσας και την άνθηση των ελληνικών γραμμάτων.

Οι δεσμοί, όμως, ελληνισμού και χριστιανισμού ενισχύθηκαν ακόμη περισσότερο μετά την Άλωση της Πόλης από τους Όθωμανούς και κατά τή διάρκεια της σκλαβιάς των τεσσάρων αίωνων. Άπό τότε πού ο Μωάμεθ ο Πορθητής έδωσε εκτός των θρησκευτικών και διοικητικά προνόμια στον Πατριάρχη της Κωνσταντινούπολης προκειμένου νά ασκήσει όχι μόνο θρησκευτική, αλλά και πολιτική έξουσία. Άπό τότε, μέχρι τή δημιουργία του νέου ελληνικού κράτους και την ίδρυση της Έκκλησίας της Ελλάδος, ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως είναι εθνάρχης του Γένους των Ελλήνων. Και ως εθνάρχης δέν ήταν μόνο πνευματικός, αλλά και πολιτικός ήγέτης, ενδιαφερόμενος για την προετοιμασία της ελευθερίας των Ελλήνων. Ήταν ακριβώς για τό ρόλο τους αυτόν πού πολλοί Πατριάρχες της Κωνσταντινουπόλεως, 14 τόν αριθμό, άπαγχονίσθηκαν ή στραγγαλίσθηκαν ή κατ' άλλον τρόπο εκτελέσθηκαν από τίς όθωμανικές αρχές για την εθνική δράση τους. Και δέν θυσιάσθηκαν μόνο Πατριάρχες αλλά και ιερωμένοι όλων των βαθμών, από Μητροπολίτες και Αρχιεπισκόπους μέχρι Διακόνους και Πρεσβύτερους.

Ο πατριωτικός ρόλος της Έκκλησίας δέν περιορίσθηκε στην αντίσταση κατά του κατακτητή. Έπεκτάθηκε και στη διάδοση της ελληνικής παιδείας. Τό χρέος του προς τόν ελληνισμό για τή χρήση της γλώσσας στους πρώτους αιώνες μετά τή Γέννηση του Χριστού έξεπλήρωσε στο άκέραιο ο χριστιανισμός, στο όνομα της Όρθοδοξίας, μέ την άνάληψη της ευθύνης διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας και παιδείας μετά την κατάρρευση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και την κατάληψή της από τους Όθωμανούς. Η μεγάλη του Γένους Πατριαρχική Σχολή και ή Θεολογική Σχολή της Χάλκης, ή Άθωνιάδα στο Άγιον Όρος, ή Πατριάδα στην Πάτμο και δεκάδες, αν όχι εκατοντάδες, άλλες σχολές και εκπαιδευτήρια σέ μοναστήρια, από την Ήπειρο και τή Μακεδονία και Θράκη μέχρι τή Μέση Άνατολή, υπήρξαν ο τόπος όπου γαλβανίσθηκε ή ψυχή των ελληνοπαίδων και ύφάνθηκε ή εθνική τους συνείδηση, αυτή πού άπετέλεσε τό ιερόν πυρ της Έπανάστασης του '21.

Είναι ισχυρότατοι και άδιάσπαστοι οί δεσμοί του ελληνισμού και της Όρθοδοξίας. Γι' αυτό και άποτελεί λάθος της πολιτείας νά

θέλει νά επιβάλει τίς απόψεις της επί της Έκκλησίας χωρίς διάλογο. Πολύ περισσότερο, όταν ο διάλογος επιζητείται από την εκκλησιαστική ήγεσία και όταν είναι γνωστό ότι είναι ή μόνη μέθοδος πού μπορεί νά οδηγήσει σέ γεφύρωση των αντιθέσεων και στην επίτευξη συνεννόησης πού είναι ασφαλώς επιθυμητή από όλους τους Έλληνες εν όψει μιās δύσκολης εποχής στην όποία μπαίνει ή ανθρωπότητα.

ΤΑ ΜΑΤΩΜΕΝΑ «PRADA»*

Τοῦ Θέμου Ἀναστασιάδη

Ὅτι ἔχουμε εἰδικότητα ὡς ἔθνος στοὺς ἀναίτιους ἐμφυλίους καὶ στοὺς πλέον ἄσκοπους διχασμούς αὐτὸ εἶναι δεδομένο! Ὅλη αὐτή ἡ φασαρία μὲ τίς ταυτότητες θὰ μπορούσε νὰ εἶχε ἀποφευχθεῖ μὲ τὴν ἀπλή λογική: ἀλλάζει ὁ «τύπος» προσεχῶς λόγω Ε.Ε., πάει καὶ τελείωσε. Δυστυχῶς τῆς δόθηκε ἀπὸ λάθος ὑπουργικὸ χειρισμό... τὸ ἰδεολογικὸ κέλυφος τῆς ἀναμέτρησης «προοδευτικῶν» καὶ «ἀντιδραστικῶν», «πιστῶν» καὶ «ἀπίστων»! Ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέρα ἦταν ἀναμενόμενες καὶ οἱ ὑπερβολές καὶ οἱ παλινωδίες ἐκατέρωθεν. Σὲ τελικὴ ἀνάλυση ὅμως τὸ ζήτημα –ἐφόσον τίθεται ὄντως στὴν τυπικὴ του βάση, ἐνός κρατικοῦ ἐγγράφου, ὅπως ἀνέπτυξε «ψυχρά» καὶ ἐπιστημονικά ὁ κ. Σημίτης– δέν ἄξιζε ὄντως γιὰ συγκρούσεις καὶ δὴ γιὰ «ἱερούς πολέμους». Ἄν ὅμως κάποιοι ἐκτός Μαξίμου ἐπιμένουν νὰ τὸ βλέπουν σὰν πολιορρηκτικὸ κριό κατὰ τῆς Ὁρθοδοξίας κατ' ἀρχάς καὶ κατὰ τῶν λοιπῶν ἰδιαιτέρων ἱστορικῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὴ συνέχεια, τότε σπέρνουν... καλοκαιρινὰ μελτεμάκια γιὰ νὰ θερίσουν «τυφῶνες». Καί, ἂν τὸ βαθύτερο κίνητρό τους ἦταν νά... «πολεμήσουν τὸν Χριστόδουλο», τελικά τὸν ἐνδυναμώνουν προσφέροντάς του τὴν αἴγλη τοῦ «διωκόμενου». Ἐφόσον βέβαια διαχειρισθεῖ τὴν κρίση μὲ «ἅγια» σωφροσύνη καὶ ὄχι ὑπὸ τὸ κλίμα τῆς ἔντασης. Ἔτσι ὥστε νὰ φανεῖ ὅτι πίσω ἀπὸ τὴν ἐπιχείρηση «καθαρές ταυτότητες» κρύβονται καὶ σκοταδιστικὰ στοιχεῖα τῆς

*ΤΟ ΒΗΜΑ 28.5.2000

εγγώριας Ἀριστερᾶς (καί... τῆς ξενόφερτης διανόησής της) πού, ἔχοντας χάσει τίς μάχες τῆς ζωῆς τους σέ ὅλα τά μέτωπα, ἐπέλεξαν τήν Ὁρθοδοξία σάν ἕνα τελευταῖο «εὐκολο»- ὅπως νομίζουν- στόχο.

Ἔτσι ὅσοι κινδυνολογοῦν ὅτι ἡ σχέση Ὁρθοδοξίας - Ἑλληνισμοῦ εἶναι... ἀπειλή γιά τή... Δημοκρατία (!), τό πολίτευμα, παραβίαση τῆς προσωπικῆς ἀνεξαρτησίας κτλ., εἶναι συνήθως οἱ πρῶτοι πού ἔχουν σκύψει τό κεφάλι καί ἔχουν ὑποταγεῖ ὁλόψυχα στούς οὐσιαστικούς δυνάστες τῆς ἐποχῆς μας! Ὁ ἀπροσκύνητος πρῶτος τόν λίθον βαλέτω. Παριστάνουμε τούς ἰδεολόγους καί τούς θεματοφύλακες τῶν ἀτομικῶν «πιστεύω», ὅμως ἔχουμε προσκυνήσει κυριολεκτικά τήνν παγκοσμιοποίηση τῆς οἰκονομίας καί τήν ὑπερκυριαρχία τῶν ΗΠΑ σέ ὅλα τά επίπεδα. Οἱ περισσότεροι ἐξ ἡμῶν εὐλογούσαμε -ἄν δέν χειροκροτούσαμε- τή θηριωδία τῶν βομβαρδισμῶν τῆς Σερβίας, πού κατά ὁμολογία τῶν ἰδίων τῶν Δυτικῶν εἶχε στόχο καί αὐτή τήν «περίεργη ἀνατολική Ὁρθοδοξία».

Ἔτσι ὅσα (κακῶς ἴσως) φτύναμε κάποτε σάν «προοδευτικοί» σέ κοινωνικό, πολιτικό καί οἰκονομικό επίπεδο τά γλείφουμε καί τό ξέρουμε. Ἄλλοτε ἐπαναστάτες τῶν ἀμφιθεάτρων ἔχουν ἐνταχθεῖ μέ ἐξαιρετο ζῆλο στό «σύστημα», ζοῦν καί προκόβουν ἀπ' τίς ἐπιδοτήσεις του, ἀπό κονδύλια, μελέτες, κοινοτικές ἐπιχορηγήσεις καί πωλοῦν «Δημοκρατία» γιά προσωπικό μάρκετινγκ. Ἔχουν -ἔχουμε- γίνει ὁ τελευταῖος τροχός στό ἄρμα τοῦ Μεγάλου Εὐρωπαίου Ἀδελφοῦ καί κατά τά ἄλλα... δημαγωγοῦμε ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἀπειλεῖ τήν... ἀνεξαρτησία μας! Ἀγκαλιάζουμε τόν τουρκο πιλότο, ἀλλά λαιδοροῦμε τόν ἀπλοϊκό χριστιανό ὀρθόδοξο. Φοβούμεστε τάχα ὅτι ἡ ἀναφορά τοῦ θρησκευματος στήν ταυτότητα θά παραβιάσει τό... προσωπικό μας δεδομένο, ὅμως τρέχουμε μέ χαρά καί καταδίδουμε... τά πάντα γιά τήν ἀτομική καί οἰκογενειακή μας κατάσταση προκειμένου νά πάρουμε τήν «πλατινέ» κάρτα τῆς American Express. Εἴμαστε «φακελωμένοι» ἀπό παντοῦ καί τρέμουμε, λείει τόν... χωροφύλαξ. Ὑποστείλαμε ἐθελοντικά τή σημαία σέ κάθε μέτωπο κατά τοῦ «ἰμπεριαλισμοῦ», ἀπ' τόν Τσέ Γκεβάρα μᾶς ἔμεινε μόνο ἡ μάρκα πούρων καί ἀνακαλύψαμε τώρα -γιά νά διασκεδάσουμε τίς τύψεις μας -ὅτι ἡ ἀνυπεράσπιστη (καί ἀνεπιθύμητη πάντα ἀπ' τή Δύση) Ὁρθοδοξία εἶναι ὁ ὑπέριτατος ἐχθρός!

Γιά δές ποιοί μιλᾶνε λοιπόν γιά «προσωπικά δεδομένα»! Αὐτοί πού δέν ξέρουν τί εἶναι πιά οἱ ἴδιοι! Νομίζουμε ὅτι ὁ πολὺς λαός δέν καταλαβαίνει τί κρύβεται πίσω ἀπό τήν ξαφνική ἀντιορθόδοξη ὑστερία τῶν ἀριστερῶν σινιέ «Ντόνα Κάραν»; Εἶναι πιό ἐντιμο νά τοῦ ποῦμε τήν ἀλήθεια, ὅτι αὐτά ἐπιτάσσει ἡ ΕΕ, ἀλλά καί ἡ ἀπλή πρακτική τοῦ 2000 «αὐτά ἐφαρμόζουμε»! Ἄς μὴν τό μεταμφιέζουμε σέ... «προάσπιση ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν» καθ' ὅτι γιά «ματωμένα costumes Prada» ἢ μπαρουτοκαπνισμένες τηβέννους δέν ἔγραψε ποτέ ἡ ἑλληνική ἱστορία.

ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

Τοῦ Λευτέρη Κανᾶ

Εἴμαστε, λοιπόν, ἕνας λαός φοβισμένων; Μιά κοινωνία πού... τρέμει τόν ἴσκιό της, πού λειτουργεῖ μέ τά ἐξαρτημένα ἀντανεκλαστικά τῆς προσκόλλησης σ' ἕνα ξεπερασμένο παρελθόν; Ἕνας λαός ἀτυστικῶν πού ἀδυνατοῦν νά προσαρμοστοῦν στήν πραγματικότητα; Κάπως ἔτσι θά πρέπει νά αἰσθανόμαστε, παρακολουθώντας τήν ἐπίμονη ἀρθρογραφία ὀρισμένων σχολιαστῶν τῆς δημόσιας ζωῆς. Οἱ ταυτότητες καί ἡ διαμάχη πού ξέσπασε, μέ ἀπρόβλεπτες συνέπειες, γιά τό μέλλον τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας-Πολιτείας, προσέδωσαν μιᾶ ἄλλη διάσταση, σ' ἕνα θέμα πού, ἔτσι καί ἀλλιῶς, τροφοδοτοῦσε τό δημόσιο διάλογο.

Ἐρώτημα πρῶτον, λοιπόν: Ἔχουμε λόγους νά φοβόμαστε ἀπό τήν παγκοσμιοποιητική διαδικασία, ἀπό τό ἐπαπειλούμενο ἠλεκτρονικό φακέλωμα, τίς συντελούμενες στό εὐρωπαϊκό ἐπικοινωνιακό διεργασίες;

Ἡ μήπως πρόκειται γιά ἕνα νοσηρό φόβο πού, μέ ἀφορμή τό θέμα τῶν ταυτοτήτων, ἔχει ἤ τείνει νά προσλάβει τίς διαστάσεις ψύχωσης;

Τήν ἀπάντηση θά μπορούσε, τουλάχιστον ὡς πρός τή φιλολογία περί ἠλεκτρονικοῦ φακελώματος, νά δώσει ἕνας ἄνθρωπος «ὑπεράνω πάσης ὑποψίας», γιά τοὺς «ἀτρόμητους». Ὁ λόγος γιά τόν πρόεδρο τῆς Ἀρχῆς Προστασίας Προσωπικῶν Δεδομένων, τόν τέως Ἀρεοπαγίτη Κώστα Δαφέρμο, πού σέ ραδιοφωνική του συ-

**Αὐριανή*, 21-6-2000

νέντευξη (Φλάς), αναγνώρισε ότι έγκυμονεί μέγιστους κινδύνους ή ηλεκτρονική επεξεργασία τών περίφημων ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων, πού πιθανότατα, κατά τόν κ. Δαφέρμο πάντα, θά συνοδεύει (ή περίφημη μαγνητική ταινία), τίς «λιτές» νέες ταυτότητες. Άλλά και εάν ακόμη δέν τούς λείει τίποτα ό κ. Δαφέρμος, άς παρακολουθήσουν τόν αντίλογο στίς «προτάσεις Φίσερ». Έν προκειμένω, θά μπορούσαμε νά τούς παραπέμψουμε στό άρθρο του Γάλλου όμολόγου του κ. Φίσερ, του Ίμπέρ Βεντρίν, πού δημοσιεύτηκε στό κυριακάτικο ΒΗΜΑ. Δέν τούς φτάνει αυτό;

Άς παρακολουθήσουν τούς προβληματισμούς πού, δειλά έστω, αρχίζουν νά αναπτύσσονται μεταξύ τών ήγετων τών σοσιαλιστικών και σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων, πού τυχαίνει νά άσκοϋν και τή διακυβέρνηση στίς χώρες τους —οί περισσότεροι τουλάχιστον έξ αυτών— σχετικά μέ τίς επιπτώσεις από τήν εφαρμογή τών αρχών τής παγκοσμιοποίησης, τουτέστιν τής άνευ έμποδίων ελεύθερης (διάβαζε άσύδοτης) διακίνησης τών κεφαλαίων, στήν οϋτω πως καλούμενη κοινωνική συνοχή. Θά παραπέμπαμε έν προκειμένω στό άρθρο του ύπουργού Έργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, όμοίως στό κυριακάτικο ΒΗΜΑ. Άλλά και πέραν αυτών, θά χουν παρακολουθήσει όσοι μιλοϋν για φόβους, τή χρόνια συζήτηση για τή διείσδυση τών άμερικανικών πολιτιστικών προϊόντων στίς ευρωπαϊκές άγορές. Άραγε και ό πρωθυπουργός, πού αναφέρθηκε πρό ήμερών στό ίδιο θέμα, πάσχει από φοβικά σύνδρομα;

Ύπάρχει όμως και μιá άλλη διάσταση στήν άρθρογραφία αυτού του είδους, έξόχως άποκαλυπτική. Μās καλοϋν, λοιπόν, οί έν λόγω άρθρογράφοι, ένδυόμενοι τή «στολή» του ψυχαναλυτή, νά άποβάλλουμε τούς φόβους μας, διότι ό φόβος «φωλιάζει» στίς ψυχές τών ήττημένων τής παγκοσμιοποιητικής διαδικασίας. Όσοι, λοιπόν, εκφράζετε φόβους, τό κάνετε γιατί έχασε τό κόμμα σας, γιατί δέν πήρε ή ομάδα σας τό πρωτάθλημα, γιατί δέν έχετε βίλλα και καμπριολέ αυτοκίνητο. Δέν πέρασε, άραγε, καθόλου από τό μυαλό τών περιών ό λόγος άρθρογράφων, πώς ή προσβολή, άκριβώς, ενός κοινωνικού μοντέλου, όπου υπάρχουν νικητές και ήττημένοι, τροπαιούχοι και άπόκληροι, εύλογημένοι και κολασμένοι, είναι ή κύρια πηγή παραγωγής φόβου, είναι έν τέλει ή αίτία πού στέλνει τόν κόσμο στό συλλαλητήρια ή λαοσυνάξεις τής Έκκλησίας;

Ο ΕΛΛΗΝ ΚΑΙ ΤΟ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑ*

Του Σαράντου Ί. Καργάκου,
Φιλολόγου - Ιστορικού

Αίφνιδιάστηκαν οί «άνίδεοι Άντιοχείς», όπως θά τούς έλεγε ό Καβάφης, μέ τήν αντίδραση του λαού μας στό θέμα του θρησκείματος. Αυτό σημαίνει πώς έχουν παντελή άγνοια του Έλληνα. Άγνοοϋν τή σύνθεση και τή σύστασή του. Γι' αυτό άγνοοϋν και τήν ταυτότητά του. Ό Έλληνας είναι διπολικός. Τόν έναν πόλο άποτελεί ή ελληνικότητα και τόν άλλον ή θρησκευτικότητά του. Οί δύο πόλοι συνθέτουν ένα είδος συσσωρευτή (μπαταρίας) ηλεκτρικής ενέργειας. Συνεπώς χωρίς τόν πόλο τής θρησκείας ή «μπαταρία» του Έλληνα είναι νεκρή. Άλλά και χωρίς τήν ελληνικότητα ή Όρθοδοξία θά ήταν βέβαια Όρθοδοξία αλλά χωρίς εκείνη την ιδιαιτερότητα, τή χάρη και τήν πνευματικότητα πού τής προσδίδει ή ελληνικότητα.

Ό Έλληνας —και όμιλῶ για τήν πλειονοψηφία τών Ελλήνων— είναι θρησκευτικός, Homo Religiosus κι αυτό άνεξάρτητα από τό άν πιστεύει ή δέν πιστεύει στό Θεό. Διότι όλη ή ιστορική και πολιτισμική του παράδοση, ακόμη και τό πιο άπλό έθιμο, είναι βουτηγμένη στή θρησκευτικότητα. Ασφαλώς μέσα στή θρησκευτικότητα αυτή έχουν παρεισφρύσει και στοιχειά παγανιστικά (ειδωλολατρικά), έβραϊκά, μικρασιατικά και αϊγυπτιακά. Σέ καμία, όμως, περίπτωση δέν μπορεί ό Έλληνας —και πάλι για τήν πλειονοψηφία τών Ελλήνων όμιλῶ— νά είναι θρησκευτικός κατά τήν άρχαιοελλη-

*ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ, 28.5.200

νική έννοια. Είτε τό θέλει είτε ὄχι, κουβαλᾶ μέσα του 2.000 χρό-
νια Χριστιανισμοῦ, 1.000 χρόνια Ὁρθοδοξίας.

Ἀκόμη καί ἂν κάποιος ἀπό μᾶς, γιά λόγους προσοδευτισμοῦ
ἢ γιά λόγους ἐντιμότητος ἀπέναντι στή συνείδησή του, δηλώνει
ἄθρησκος, καί τοῦτο ἀκόμη εἶναι ἀρνητική ἔκφραση θρησκευτι-
σμοῦ. Εἶναι σά νά λέω «πλήν ἕνα», πού δέν ἀναιρεῖ τό ἕνα. Ὁ
Μάρξ εἶχε πεῖ ὅτι ὅλη ἡ φιλοσοφία δομήθηκε εἴτε σύμφωνα εἴτε
κατ' ἀντίθεση πρὸς τόν Πλάτωνα. Συνεπῶς, χωρίς τόν Πλάτωνα
φιλοσοφία δέν νοεῖται. Ὅμοια καί ἡ ἀρνηση τῆς θρησκείας δέν
ἀναιρεῖ τή θρησκεία. Ἡ θρησκεία εἶναι μιά «ὑπαρκτή καί ὄχι εἰκο-
νική πραγματικότητα». Αὐτό πού κάποτε ἔβαζαν κάποιοι ξένοι
στῆς ταυτότητες, τό S.R. (Sine religione = ἄνευ θρησκεύματος) δή-
λωνε ἀπλῶς ὅτι ὁ κάτοχος τῆς ταυτότητος ἦταν ἐκτός θρησκεύμα-
τος ἀλλά ὄχι ὅτι τό θρήσκευμα δέν ὑπῆρχε. Ἡ ἀστυνομική μας
ταυτότητα, κατά βάση, δέν ἐξυπηρετεῖ καμία προσωπική μας ἀνά-
γκη. Τή χρειαζόμαστε κυρίως γιά τούς ἄλλους.

Καί στό διεθνοποιημένο περιβάλλον πού καλούμαστε νά ζή-
σουμε ἔχουμε χρέος συνεχῶς νά δείχνουμε τό θρήσκευμά μας πού
εἶναι συστατικό τῆς ἐθνικότητάς μας. Γιά νά μὴν ὁμοιοποιηθοῦμε,
λοιπόν, πού σημαίνει γιά νά μὴν πιθηκοποιηθοῦμε, πρέπει διαρκῶς
νά προβάλλουμε κάθε ἰδιαιτερότητα πού διαθέτουμε. Ἀσφαλῶς
στόν τόπο μας ὑπάρχουν καί Μουσουλμάνοι, Καθολικοί, Ἑβραῖοι
καί ἄλλοι καλοί ἄνθρωποι καλῶν θρησκευμάτων. Καλόδεκτοι καί
αὐτοί καί τά θρησκεύματά τους. Ἡ ἀναγνώριση καί ἡ παραδοχή
τους εἶναι συστατικά τῆς δημοκρατικότητος καί τῆς ἀνεξιθρησκεί-
ας μας, πού διακηρύχθηκε ἤδη ἀπό τά πρῶτα ἐπαναστατικά Συ-
ντάγματά μας. Ἄλλωστε τί εἶδους Ἕλληνες θά εἶμαστε χωρίς τίς
ἐξαιρέσεις μας; Ὁ Ἕλληνας εἶναι ὁ μόνος κανόνας πού ἐπιδέχεται
ἐξαιρέσεις. Κι αὐτό εἶναι ἡ οὐσία τῆς δημοκρατίας του. Προσωπι-
κά δέν ἀποδέχομαι τήν ὀρθότητα τοῦ λατινικοῦ ρητοῦ «Omnia
regula exceptionem patitur» (= κάθε κανόνας ὑποφέρει ἀπό μιά
ἐξαίρεση), ἀπεναντίας, πιστεύω ὅτι ἡ ἐξαίρεση ἐπιβεβαιώνει τόν
κανόνα. Εἰδικά γιά τήν Ἑλληνική Ὁρθοδοξία, πού ἀποτελεῖ τόν
κανόνα, ἡ ὑπαρξη Καθολικῶν, Μουσουλμάνων, Ἑβραίων κλπ. συ-
νιστᾶ ὄχι ἐπιβεβαίωση ἀλλά πλοῦτο. Εἶναι ἕνα στοιχεῖο ὁμορφιάς
καί ποικιλίας. Κανείς δέν μισεῖ τό μικρό δάκτυλο τοῦ χεριοῦ του

ἐπειδή εἶναι... μικρό. Κάτι χρησιμεύει κι αὐτό. Οἱ παλαιοί τό ὀνό-
μαζαν «ἠτίτιν», ἐπειδή καθάριζαν μ' αὐτό τά... ὦτα τους!

Θεωρῶ ἀκόμη τή δήλωση τοῦ θρησκεύματος διευκολυντική
κατά τοῦτο: ἀποτρέπεται τό ἐνδεχόμενο νά πληγώσουμε κάποιον
ἄθελά μας μέ μιά ἄστοχη φράση. Ἐπί 35 χρόνια σέ ἄμεση ἐπαφή
μέ παιδιά, ἤθελα πάντα νά ξέρω τό ὅποιο οἰκογενειακό πρόβλημά
τους, κυρίως ἂν ἦσαν ὀρφανά καί τό θρήσκευμά τους. Γιά νά μὴν
πῶ κάτι -πιθανῶς ἀθῶο- πού θά μπορούσε νά τά πληγώσει. Ἐνθυ-
μοῦμαι πάντα τήν πικρία πού γέννησα σέ μιά Ἑβραία στό θρή-
σκευμα, μαθήτρια, ὅταν μάλωσα τήν τάξη της γιά ἀταξία, ἀπο-
καλώντας την... «χάβρα». Ἀγνοοῦσα τότε πῶς «χάβρα» ὀνομάζε-
ται ἡ συναγωγή. Ἀντί, λοιπόν, νά μαλώσουμε γιά τίς ταυτότητες
θά ἔπρεπε νά κάνουμε ἕνα διάλογο, γιά νά ἐπισημάνουμε φράσεις
καί πράξεις πού μᾶς πληγώνουν. Κάποιοι διασωθέντες ἀπό τή σφα-
γή Χιῶτες, πού κατέφυγαν στό χωριό τῆς μητέρας μου, στήν Πε-
τρίνα Λακωνίας, χρησιμοποιοῦσαν τήν ὀνειδιστική ἔκφραση «Σου-
ἴτης», χωρίς νά γνωρίζουν ὅτι δηλώνει τόν Ἰησοῦτη. Οἱ Χιῶτες
Ὁρθόδοξοι εἶχαν παλιά ταλαιπωρηθεῖ πολύ ἀπό τήν προσηλυτιστι-
κή δράση τῶν Ἰησοῦιτῶν. Σήμερα ἡ ἔκφραση αὐτή ἔχει λησμονη-
θεῖ κι ἀπεναντίας ἡ γενιά ἡ δική μου ὠφελήθηκε πολύ ἀπό τήν
Ἄλγεβρα τῶν Ἰησοῦιτῶν. Κι ἕνα ἀκόμη μπορῶ νά προσθέσω: σέ
τόσα ἰδιωτικά σχολεῖα ὅπου ἐδίδαξα ἡ συνύπαρξη τῶν παιδιῶν,
εἴτε ἦσαν Ὁρθόδοξα, εἴτε Καθολικά, εἴτε Ἑβραϊόπουλα ἦταν ἁρμο-
νική. Ὅσοι μαθητές μου ἦσαν Ἑβραῖοι ἢ Καθολικοί, ἀσφαλῶς θά
ἐνθυμοῦνται πόσο εἶχα ἀξιοποιήσει στή διδασκαλία μου τή θρη-
σκευτική ἰδιαιτερότητά τους γιά παιδαγωγικούς σκοπούς. Καί θά
στεναχωρηθῶ ἂν πληροφορηθῶ ὅτι ἀπάλειψαν τό θρήσκευμά τους
ἀπό τήν ταυτότητά τους. Πρέπει νά τό ἔχουν καμάρι.

Ἡ θρησκεία δέν μᾶς χωρίζει, ὅπως ἀνοήτως πιστεύουν μερι-
κοί, ἀπλῶς μᾶς διαφοροποιεῖ. Στήν Ἑλλάδα αὐτό πού μᾶς ἐνώνει
εἶναι τό αἷμα πού χύσαμε στόν τόπο αὐτό καί γιά τόν τόπο αὐτό.
Ὁ πατέρας μου, στήν ταυτότητά του, γραφόταν Ἰωάννης Κάργας
(ἐγώ γράφτηκα Καργάκος γιά νά ἐναρμονισθῶ μέ τό ἐπώνυμο τοῦ
παπποῦ μου). Τό ὄνομα αὐτό γιά τούς Καθολικούς τῆς Σύρου εἶναι
ιερό. Κι αὐτό ἀποτελεῖ γιά μένα ἕναν ἱερό δεσμό μαζί τους. Ἰωάν-
νης Ἀνδρέου Κάργας λεγόταν ὁ μάρτυρας ἐπίσκοπος (Καθολικός)

Σύρου, τόν ὁποῖο κρέμασε τό 1617 ὁ Καπουδάν πασαῶς (Τούρκος ἀρχιναύαρχος), ἐπειδή βοήθησε τόν στόλο τῶν Ναπολιτάνων. Μπορεῖ, λοιπόν, ἡ οἰκογένεια τῶν Κάργα τῆς Μάνης νά ἦταν ὀρθόδοξη, σύμφωνα μέ μιᾶ μαρτυρία τοῦ 1615 καί ἡ οἰκογένεια τῶν Κάργα τῆς Σύρου νά ἦταν καθολική, ὥστόσο αὐτό πού μᾶς ἐνώνει εἶναι τό αἷμα τῶν προγόνων μας γιά τή λευτεριά τοῦ τόπου αὐτοῦ.

Καί ἡ ὅποια λευτεριά δέν ἦλθε ἀπό λόγους μόνο διαφωτιστικούς, κοινωνικούς καί ἐθνικούς ἀλλά πρωτίστως γιά λόγους θρησκευτικούς. Συνιστᾶ μονομέρεια τό νά βλέπουμε τήν Ἑλληνική Ἐπανάσταση ὡς ἐθνική ἢ κοινωνική καί νά μή βλέπουμε τή θρησκευτική συνιστώσα. Τό ψήφισμα τῆς Γ' Ἐθνοσυνελεύσεως τῆς Τροιζήνας (5 Μαΐου 1827) εἶναι κατηγορηματικό: «Πολεμοῦμεν πρός τοὺς ἐχθρούς τοῦ Κυρίου μας καί δέν θέλομεν πάποτε συγκοινωνίαν μετ' αὐτῶν». Ἡ Ἐπανάσταση δέν ἐγινε ἀπό «μερικούς», συνεπῶς δέν ἔχει μερικό χαρακτήρα. Ἐγινε ἀπ' ὅλους καί γι' αὐτό ἔχει ὀλικό χαρακτήρα. Λέει ὁ Γερο-Κολοκοτρώνης: «Πλησίον εἰς τόν ἱερέα ἦταν ὁ λαϊκός, καθήμενοι εἰς ἓνα σκαμνί, Πατριάρχης καί τζομπάνης, ναύτης καί γραμματισμένος, ἰατροί, κλεφτοκαπεταναῖοι, ἔμποροι». Τά ὄπλα πού σήκωσαν οἱ Ἕλληνες κατά τῶν Τούρκων ἦσαν, κατά τόν μητροπολίτη Ἐλους Ἄνθιμο, πού πέθανε στήν πολιορκία τῆς Τριπολιτσᾶς, ὄπλα «θεοτίμητα, θεοφρούρητα, θεοδόξαστα», γιατί ὁ λαός πίστευε πῶς ἦταν θεόδοτα ἢ θεοδώρητα.

Ἡ θρησκεία γιά μᾶς ἦταν γιά λευτεριά καί ὄχι γιά σκλαβιά. Γι' αὐτό, ἄς μή φοβοῦνται κάποιοι γιά τό θρήσκευμά τους. Ἄν ὑποτεθεῖ ὅτι κάποιος Καθολικός ἀδίκως ἐνοχληθεῖ, θά ἔχει τή συμπαράσταση τῶν Ὀρθοδόξων. Ἀσφαλῶς οἱ Καθολικοί θά ἐνθουμοῦνται -μιᾶ καί ἀναδημοσιεύτηκε στά ἐντυπά τους- τό αὐστηρό ἄρθρο, πού πρό ἐτῶν ἔγραψα στόν «Οἰκονομικό», ὅταν πληροφορήθηκα πῶς κάποια κρατική ὑπηρεσία ζητοῦσε ἐνοχλητικές πληροφορίες γι' αὐτούς. Κι ἂν αὐριο ὑπάρξει κίνημα κατά τῶν Ἑβραίων ἢ κατά τῶν Μουσουλμάνων τῆς χώρας μας, ὅλοι σχεδόν θά δηλώσουμε Ἑβραῖοι ἢ Μουσουλμάνοι. Αὐτό βέβαια δέν σημαίνει πῶς θ' ἀνεχθοῦμε μελλοντικά κι ὅποιον -ἀνεξάρτητα ἀπό τό θρήσκευμα- βυσσοδομεῖ κατά τῆς χώρας μας. Καί τούτη τή στιγμή περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλο βυσσοδομοῦν κάποιοι κατ' εὐφημισμὸν Ὀρθόδοξοι.

Ἄς ἔχουμε, λοιπόν, τό θάρρος τῆς θρησκείας μας, ὅποια κι

ἂν εἶναι αὐτή, ὅπως πρέπει νά ἔχουμε τό θάρρος τῆς γνώμης μας, γιά νά μή γίνουμε ἄγνωμα καί ἀλλόγνωμα πλήθη. «Τό ἐπ' ἐμοί, ἐφόσον ἀναπνέω καί σωφρονῶ», ὅπως ἔλεγε ὁ Παπαδιαμάντης, δέν θά πάψω νά ἐκφέρω τή γνώμη μου εὐθαρσῶς ἀκολουθώντας τήν θαυμάσια φωκλιδεῖα ἀρχή: «Ταῦτα μὲν ἐγώ, εἰ δέ τις ἄλλος, πλατεῖα κέλευθος» (= Αὐτά πρεσβεύω ἐγώ, ἂν ἄλλος ἔχει ἄλλη γνώμη, ὁ δρόμος εἶναι πλατύς, νά τήν ἐκφέρει»). Ἄς μή φθάσουμε ὅμως στό πείσμα. Γιατί ἂν σθῆσουμε τό θρήσκευμα ἀπό τήν ταυτότητα θά γίνει φασαρία. Θά ἔχουμε διχασμό, ὅπως καί στήν περίπτωση τῶν παλαιοημερολογιτῶν. Κι ἐγώ, παρόλο πού δέν τηρῶ τοὺς νηστευτικούς τύπους τῆς Ἐκκλησίας μας, ὅταν θά ταξιδεύω ἀεροπορικῶς, θά ἀπαιτῶ νηστήσιμο φαγητό, καθότι... Ὀρθόδοξος!

Κι ἂν αὐτό τό κάνουμε πολλοί, τότε θά ὑποχρεωθοῦν οἱ ἀεροπορικές ἐταιρίες νά ἐκμάθουν τό νηστευτικό οὐγολόγιο ἢ διαιτολόγιο τῶν Ὀρθοδόξων. Κι ἀκόμη φαντάζονται μερικοί κρانيόκενοι, τί θά συμβεῖ ἂν τό πείσμα τοῦτο μεταφερθεῖ στό στρατό; Τί ἐννοῶ; Ἀπλῶς οἱ Ὀρθόδοξοι φαντάροι νά ζητοῦν νηστήσιμο φαγητό τῆς ἡμέρας τῆς νηστείας! «Μή κίνει τόν ἀνάγυρον», ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι γιά κάποιους ἐρίμουρλους. Νισάφι, ὄχι ἄλλο διχασμό.

ΜΗΠΩΣ ΔΕΝ ΕΙΧΑΜΕ ΚΕΦΑΛΙ;*

Του Σαράντου Ι. Καργάκου

Ο Αντώνης Δροσόπουλος είναι ένα από τα πιο σημαντικά πολιτικά και επιστημονικά κεφάλαια της χώρας μας. Είναι ίσως ο τελευταίος των ρομαντικών σοσιαλιστών που αγωνίζονται για μία κοινωνία ανθρώπων και όχι για μία ήγemonία ληστών εμφανιζόμενων με προσωπεία σοσιαλιστών. Ο Αντώνης Δροσόπουλος είναι η ψυχή μιας ομάδος ιδεολόγων που αποτελούν το «Κέντρο Σοσιαλιστικών Μελετών» και εκδότης της «Εφημερίδας του Κ.Σ.Μ.», ενός μηνιαίου εντύπου που αριθμεί περίπου 10 χρόνια ζωής και το οποίο μένει πιστό στις αρχές της εθνικής μας ορθογραφίας και γι' αυτό γράφεται στο πολυτονικό, ένα σύστημα που έναρμονίζεται με την πολιτική ορθογραφία του.

Ο Αντώνης Δροσόπουλος είναι έγκριτος νομικός και γι' αυτό δίνω πάντα μεγάλη σημασία στη νομική σκέψη του, που είναι πάντα νηφάλια και τεκμηριωμένη και επιπλέον με χάρη διατυπωμένη. Απολαύστε ένα απόσπασμα ευστοχου και ευστροφου λόγου:

«Ο κατάδικος ήταν ένας από τους τρανούς της χώρας και για την εκτέλεσή του είχαν προσκαλέσει τον πιο δεξιότεχνη δήμιο, που ξαπόστελνε τους πελάτες του γοργά και δίχως περισίους πόνους στον άλλο κόσμο. Ο δήμιος τοποθετήθηκε μπροστά στο μελλοθάνατο και άρχισε να άνεμίζει με όρμη τό σπαθί του. Η ώρα περνούσε και επειδή ο κατάδικος δεν έβλεπε να επέρχεται τό μοιραίο, παραπονέθηκε πικρά στον δήμιο, ότι παρατείνει την αγωνία του.

*ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ, 9.7.2000

-Εκλαμπρότατε, κουνήστε παρακαλῶ λίγο τό κεφάλι σας, ἀπάντησε ὁ δήμιος.

Ὁ κατάδικος συμμορφώθηκε καί τό κεφάλι κύλησε στό πάτωμα. Γιατί εἶχε ἤδη κοπεῖ κατά τόν τέλεια ἀνεπαίσθητο τρόπο, πού ἀνέβασε τό δήμιο στό ἀποκορύφωμα τῆς τέχνης του».

Αὐτός ὁ παλιός κινέζικος μῦθος μοῦ ἦρθε στό νοῦ, ὅταν διάβασα τίς δηλώσεις τοῦ κ. Δαφέρμου, τοῦ προέδρου τῆς Ἀρχῆς Προστασίας Προσωπικῶν Δεδομένων, ὅτι ὁ ἰδρυτικός της νόμος, 2472 τοῦ 1997, εἶχε καταργήσει τό νόμο πού ὀρίζει τήν ἀναγραφή τοῦ θρησκεύματος στίς ταυτότητες.

Εἶχε λοιπόν ἀλλάξει ἡ νομική κατάσταση καί δέν τό ξέραμε τρία ὀλόκληρα χρόνια; Παρανομοῦσαν οἱ ὑπηρεσίες πού ἔδγαζαν ταυτότητες κατά τόν παλιό τύπο, μέ τό θρησκεύμα; Καί ὁ πρόεδρος τῆς Ἀρχῆς γιατί δέν μᾶς τό ἀπεκάλυψε παρά μόνο ἐδῶ καί λίγες ἐβδομάδες; Ἄν εἶναι ἔτσι, προκύπτει βαρῦτατη εὐθύνη του πού ἄφηνε τά πράγματα νά συνεχίζονται.

Ὅπως κατάλαβε ὁ ἀναγνώστης, ἐπί τρία χρόνια νομικά ἤμαστε «ἀποκεφαλισμένοι» καί δέν τό εἶχαμε... καταλάβει. Καί κάποια στιγμή τό κατάλαβε ὁ κ. Δαφέρμος κι ἄρχισε νά μᾶς χουγιάζει πῶς τάχα δέν διαθέτουμε νομικά... κεφάλι!

Κι ἐπειδή μιλάμε γιά κεφάλι, ἄς θυμηθῶ κι ἐγώ μιά πολύ γνωστή ἱστορία τῆς Μάνης γιά τόν θρυλικό μπάριμπα-Λιά, πού ἔχωσε τό κεφάλι του σέ μιά τρύπα ἑνός βράχου γιά νά τήν ἐξερευνήσει, καί ξέχασε νά τό... βγάλει. Κι ὅταν οἱ ἡμέτεροι συμπατριῶτες τράβηξαν κάποια στιγμή τοῦ μπάριμπα-Λιά τό κορμί, τό εἶδαν χωρίς κεφάλι. Κι ἔπεσαν τότε σέ ἀπορία μεγάλη, «ἄν εἶχε ὁ Λιάκας κεφάλι». Ὁ φίλος μου, ὁ Ἀντώνης Δροσόπουλος, μελετώντας προσεκτικά τό ν. 2472 διαπιστώνει πῶς εἶναι ἀδύνατο νά συμφωνήσει μέ τίς διαπιστώσεις τοῦ κ. Δαφέρμου, διαπιστώσεις πού συνιστοῦν μιά οἰονεῖ αὐτοκατηγορία.

Στήν ἴδια διαπίστωση κατέληξα κι ἐγώ μελετώντας ὄχι ἀκροθιγῶς ἀλλ' ἐμβριθῶς τόν ν. 2472 πού, ὅπως λέει ὁ Ἀντώνης Δροσόπουλος, δέν γράφει τίποτε γιά ταυτότητες. Συνεπῶς ὅσα λέγει ὁ ἀρεοπαγίτης Δαφέρμος μπορεῖ νά μὴν εἶναι ἀέρας κοπανιστός, εἶναι πάντως ἔωλα καί αἰόλα.

Προσθέτει ἀκόμη στίς παρατηρήσεις του ὁ Ἀντώνης Δροσό-

πουλος καί κάτι πολύ ἀποστομωτικό στά ὅσα θραυστόμως ξεστόμισε ὁ ἐπί τῆς Δικαιοσύνης ὑπουργός περὶ Συντάγματος, ὅτι δηλαδή ἡ ἀναγραφή τοῦ θρησκεύματος εἶναι, λέει, ἀντισυνταγματική!

Ἐπί 90 χρόνια καί πλέον, ὅπου τό θρησκεύμα γραφόταν στίς ταυτότητες, βρισκόμαστε ἐκτός τῶν ὁρίων τῆς συνταγματικῆς τάξης! Κι ἔπρεπε νά ἔλθει ξαφνικά ἡ ἁγία τριάδα Σημίτη-Δαφέρμου-Σταθόπουλου, γιά νά μᾶς ἐντάξει σέ... τάξη! Ἀσφαλῶς στό Σύνταγμα, ἀπό τά χρόνια τοῦ Ἀγώνα μάλιστα, ὑπάρχει ἡ διάταξη περὶ ἀνεξιθρησκείας, πάνω στήν ὁποία οἱ Δαφέρμος, Σταθόπουλος καί Σία στηρίζουν τήν ἄποψή τους, ἀλλά, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Δροσόπουλος, ὑπάρχει καί ἡ διάταξη περὶ ἐπικρατούσας θρησκείας. «Ἐν ὀνόματι τῆς ὁποίας, δέν εἶναι πολὺς καιρός πού τό Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας ἀποφάνθηκε, ὅτι εἶναι ἀντισυνταγματικό νά περιοριστοῦν οἱ ὄρες τῆς διδασκαλίας τῶν θρησκευτικῶν ἀπό δύο σέ μία». Ὁ Ἀντώνης Δροσόπουλος πιστεύει πῶς θά ἦταν χρήσιμη μιά νέα ρύθμιση πού νά καταργεῖ τήν ἀναγραφή τοῦ θρησκεύματος, ἀκόμη καί γιά ἐκείνους πού ἐπιθυμοῦν τήν ἀναγραφή. Καί τοῦτο, «γιά νά πλησιάσουμε τούς τύπους τῶν ταυτοτήτων τῶν ἐταίρων μας -ἄν καί ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση δέν ἔχει καθορίσει ἀνάλογο κανόνα». Ὄντως, ὅσα περὶ εὐρωπαϊκῆς «ντιρεκτίδας» ψιττακίζουν κάποιοι ψιττακοί, πού ἀντὶ γιά γλώσσα ἔχουν δισκέτα, εἶναι ἀσύστολα ψεύδη πού κάνουν τό λαό νά σχηματίζει μιά ἀβυσσαλέα εἰκόνα γιά τήν Εὐρώπη.

Ἀσφαλῶς, ἡ διαγραφή τοῦ θρησκεύματος ἀπό τίς ταυτότητες μπορεῖ νά κάνει κάποιες θρησκευτικὲς μειονότητες νά νιώθουν ἀνετότερα. Μήπως ὅμως δέν θά νιώθει ἀνετα τότε ἡ θρησκευτικὴ πλειονότητα; Καί πῶς αὐτὴ ἡ πλειονότητα τοῦ 95% θά ἀντιμετωπίσει τίς θρησκευτικὲς μειονότητες, ὅταν θά ξέρει πῶς γιά χάρη τους ἐξαφανίστηκε ἀπὸ τήν ταυτότητα τό πιό οὐσιαστικό στοιχεῖο τῆς ἐθνικῆς μας ταυτότητας;

Ἄν νομίζουν κάποιοι πῶς τό σβήσιμο τοῦ θρησκεύματος ἀπὸ τήν ταυτότητα θά προστατεύσει τόν Μουσουλμάνο ἀπὸ τὴν μισαλλοδοξία τῶν Ὀρθοδόξων εἶναι ἀφελής. «Ποιός, γράφει ὁ Δροσόπουλος, κυττάζοντας τήν ταυτότητα τοῦ Φαῖκ Μιδάτ ἢ τοῦ Ἰσμέτ Χαμδῆ, πού δέν γράφει τό θρησκεύμα, θά μπορεῖ νά ὑποθέσει, ὅτι ἐνδεχομένως πρόκειται περὶ Χριστιανοῦ ὀρθοδόξου».

Ἄν, λοιπόν, στόχος τοῦ σημιτικοῦ καθεστῶτος εἶναι νά προ-

φυλάξει τίς μειονότητες από τή μισαλλοδοξία τῶν Ὁρθοδόξων, πρέπει, γιά νά εἶναι ἡ προφύλαξη ἀποτελεσματική, νά ἑλληνοποιη-
σει καί τά ὀνόματά τους. Γιατί στήν καθημερινή μας ζωή ἡ ἀνα-
γνώριση τοῦ θρησκευμάτος μας δέν γίνεται ἀπό τήν ταυτότητά μας
ἀλλά ἀπό τ' ὄνομά μας.

Καί ὑποψιάζομαι ὅτι συχνά ὁ κ. Δαφέρμος θά ἔχει ἐρωτηθεῖ,
λόγω τοῦ ὀνόματός του, ἂν εἶναι Καθολικός. Κι ἴσως αὐτό, περισ-
σότερο ἀπό κάθε ἄλλη νομική ἐπιχειρηματολογία, νά τόν ὤθησε
στό νά ἀνοιξει τόν ἀσκό τοῦ Αἰόλου.

Αὐτό πάντως πού ἐμένα μέ ἐνοχλεῖ περισσότερο εἶναι ἡ
οὐσιαστική κατάργηση τῆς Βουλῆς, πού εἶναι τό τελευταῖο πρό-
σημα δημοκρατίας. Θέλει ἡ κυβέρνησις τή διαγραφή τοῦ θρησκευ-
ματος; Ἄς ἔφερνε τό ζήτημα στή Βουλή ἀφοῦ δέν ἔχει τό σθένος
νά κάνει δημοψήφισμα. Ἐνῶ ἀντίθετα ὁ δικτάτορας Παπαδόπου-
λος ἔκανε δύο ἢ τρία! Π' αὐτό συμφωνῶ μέ τόν Ἄντώνη Δροσό-
πουλο στήν τίμια πρότασή του: «Ἡ νέα ρύθμιση ὅμως πρέπει νά
γίνει τίμια καί ἀνοιχτά, μέ δημοκρατικές διαδικασίες. Δέν ἐπιτρέ-
πεται νά περάσει μέ ἕνα νομικό σόφισμα, ὅτι ἔγινε μέσῳ ἐνός νό-
μου, στόν ὁποῖο κανεῖς δέν τήν κατάλαβε, μέχρις ὅτου μᾶς ἔγινε
μετά τρία χρόνια ἡ δῆθεν ἀποκάλυψή της, ἡ ὅτι ἀποτελεῖ μιά
συνταγματική ἐπιταγή πού ἀγνοοῦσαμε πάνω ἀπό 50 χρόνια».

Τό ἐρώτημα ὅμως πού αἰωρεῖται εἶναι τοῦτο: Ὁ Σημίτης διά-
λεξε ἄραγε τό θέμα τῶν ταυτοτήτων γιά νά προβληθεῖ στήν εὐρω-
παϊκή σκηνή σάν Εὐρωπαϊός πολιτικός καί νά διαδεχθεῖ τόν
Πρόντι ἢ μήπως γιά νά ἀπορροφήσει τόν Συνασπισμό, πού οἱ
πλεῖστοι φωστῆρες του εἶναι ριπῆ (= πρόθυμοι) νά ὑπερακοντί-
σουν τό Σημίτη σέ ἀντικληρικαλισμό, ἔτσι πού νά σχηματίσουν μα-
ζί του ἕνα μέτωπο τάχα προόδου ἐναντίον τάχα τοῦ σκότους καί
νά μᾶς γυρίσουν ξανά σέ ἕνα πολιτικό μανιχαϊσμό, χωρίζοντας
τούς Ἑλληνες σέ δύναμη τοῦ Φωτός (αὐτοί πού ἔχουν τήν ἐξουσία)
καί σέ δύναμη τοῦ Σκότους (αὐτοί πού μάχονται τήν ἐξουσία); Ἐν
πάση περιπτώσει τό κόμμα τῆς Ν.Δ., γιατί δέν κάνει πρόταση δυ-
σπιστίας; Κάποια στιγμή θά ἀνοιξει ἡ Βουλή. Καί τότε ὅλοι οἱ βου-
λευτές πρέπει νά τοποθετηθοῦν ὑπεύθυνα ἐναντι τοῦ ζητήματος
αὐτοῦ πού προκαλεῖ ἕναν χωρίς προηγούμενο κλονισμό στήν ἤδη
διαταραγμένη ψυχική μας ἐνότητα.

Η ΔΙΑΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΣΥΜΒΟΛΩΝ

Τοῦ Γεωργίου Καστρινάκη

Τό νά μιλήσουμε γιά τήν κυβερνητική ἀπόφαση σχετικά μέ
τήν ἀπαγόρευση ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευμάτος στίς ταυτότητες,
σημαίνει νά μποῦμε κατ' ἀνάγκην σέ ἕνα πεδίο παραδοξοτήτων.
Εἶναι μιά ἀπόφαση πού, ἐν ὀνόματι τῆς «θρησκευτικῆς ἐλευθερί-
ας», ἐγκαινιάζει ἀκριβῶς τήν ἀνελευθερία. Γιά πρώτη φορά, μετά
τούς ἰδρυτικούς αἰῶνες τῆς Ἐκκλησίας, ἡ χριστιανική ιδιότητα τί-
θεται στόν τόπο μας ὑπό ἀπαγόρευσιν! Καί τό ἀδιάγραπτο δικαί-
ωμα τῆς πίστεως γίνεται —ἐπί ἐπιπέδου συμβόλων— ἀντικείμενο
μῆς συσκοτιστικῆς διαγραφῆς. Τό πόσο ὀριακή ἀναδεικνύεται μιά
τέτοια περίσταση, προβαίνει αὐταπόδεικτο. Καί τό μόνο ἐρώτημα
πού κρίνει τή στάση ὄλων μας μπροστά στήν κυβερνητική αὐθαι-
ρεσία εἶναι τό ἂν ἡ (ἐνδεχόμενη) κομματική μας ἔνταξη λαβαίνει
προτεραιότητα ἀπέναντι στή θρησκευτική μας αὐτοσυνειδησία:
Ἐφ' ὅσον δέν θέλουμε νά κρυθόμαστε πίσω ἀπό τό δάκτυλό μας,
ἕνα δίλημμα μαρτυρίας τίθεται ἐνώπιον τῆς σχέσης καθενός μέ
τόν ἑαυτό του.

«Εἶναι δικαίωμα τῆς Πολιτείας νά νομοθετεῖ» μᾶς ὑπενθυμί-
ζουν ἐπαναληπτικά οἱ κυβερνητικοί ἰθύνοντες. Καί τό σεβόμαστε
στό ἀκέραιο. Ἀλλά ὑπό τήν προϋπόθεση ὅτι νομοθετεῖ ἐκπροσω-
πώντας τοῦ λαοῦ της τή βούληση. Ἡ διαδικασία, ἐν τούτοις, τῆς
λαϊκῆς ἐτυμηγορίας ἀπορρίπτεται... ἀνευθρίαστα, ἀκριβῶς διότι
εἶναι δεδομένη ἡ ἀντίθεση τῆς κοινωνίας τῶν πολιτῶν πρός τούς
κυβερνητικούς χειρισμούς. Μόνο πού, σέ μιά τέτοια περίπτωση, γί-
νεται φανερό ὅτι ἐκεῖνο τό ὁποῖο κλιμακώνεται ἐνώπιον τῆς

άνοχης μας είναι ένα φαινόμενο Κατάχρησης Έξουσίας. Αυτός πού παραβιάζει, λοιπόν, τά όριά του και άντιβαίνει τόν συνταγματικό του ρόλο δέν είναι ό Αρχιεπίσκοπος —καί ό κάθε πιστός πολίτης— πού διαμαρτύρεται αλλά, ίσα-ίσα, μιά Έξουσία πού έννοει νά λειτουργήσει όλιγαρχικά.

Η δική μας άπορία, όλων όσοι θεωρούμε τό θρήσκευμα πρωταρχικό στοιχείο άναγνώρισής μας, μπροστά στόν Έλληνα Πρωθυπουργό είναι κατά πόσον θεωρεί ό ίδιος ότι άνήκουμε κι έμεις στόν λαό του: ότι είναι και πρωθυπουργός δικός μας! Συμβαίνει νά είμαστε οί περισσότεροι (ένα δημοψήφισμα μπορεϊ, άλλωστε, εύκολα νά τό άποσαφηνίσει). Γι' αυτό και, έν μέσω μιās παγκοσμιοποιημένης έκτροπής προς τήν άπώλεια τών προσώπων και τών ταυτοτήτων μας, νοιώθουμε τήν ύποχρέωση νά μετατρέψουμε τή διακριτική μας παράκληση σέ άυστηρή διαμαρτυρία: Έστω τήν ύστάτη στιγμή, ως συνειδητοποιήσουμε ότι ό λαός —είναι άυτόνόητο— έχει δικαίωμα νά επιλέγει τόν πρωθυπουργό του. Ό πρωθυπουργός όμως —όχι— δέν έχει δικαίωμα νά επιλέγει τό λαό του!

Κάθε Κυριακή, μέσα στίς Έκκλησίες, λαβαίνει σάρκα και αίμα εκείνο τό νόημα πού μās παρέχει ταυτότητα, άναγεννά τό χρόνο και τάσσει τήν ύπαρξή μας στήν έλευθερία. Δέν έξαρτάται, είναι αλήθεια, από καμιά τυπική του επικύρωση. Κάθε διαδρομή, ώστόσο, μέσα στήν Ιστορία, συνηθίζει νά συνοδεύεται από τούς συμβολισμούς της. Αυτό άκριβώς αντιπροσωπεύει ή άναγραφή του θρησκευματος: Ένα σύμβολο του ότι ό κάτοχος του δελτίου θεωρεϊ τήν πίστη του ιδρυτικό (ή, τουλάχιστον, άναφαίρετο) στοιχείο του άυτοπροσδιορισμού του. Και προϋποτίθεται ή έσχατη άφέλεια προκειμένου νά πεισθεϊ κανείς ότι είναι δυνατόν, ένω τά σύμβολα μιās όρισμένης κοσμοαντίληψης αρχίζουν νά έξαλείφονται από τήν επιφάνεια της γής (νά άπαγορεύονται!) ή ύπαρξή της θά συνεχίσει τάχα νά διατελεϊ άπερίσπαστη επί μακρόν. Μήν άυταπατώμαστε: Μιά ήττα επί σφαίρας συμβόλων ίσοδυναμεί μέ μία ήττα επί έπιπέδου Ιστορίας. Τό έρώτημα πού μās μετρά είναι, άν ή σημερινή γενιά τών Χριστιανών —ή γενιά μας— είναι εκείνη πού θά αναλάβει τήν εύθύνη νά τήν έπωμισθεϊ.

«ΑΝΤΙΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΣΜΟΣ»

«Είναι δυνατόν νά τεθεϊ σέ δημοψήφισμα ένα θέμα συνείδησης;» Είναι πράγματι έντυπωσιακό νά τίθεται ένα τόσο παραπιστικό έρώτημα από δημοσιογράφους! Υποτίθεται ότι έπιζητεϊ νά προστατέψει τή συνείδηση της μειοψηφίας. Και δέν ύπάρχει διεξοδικώτερη άπάντηση από τήν άντιστροφή του: Τό πραγματικό έρώτημα είναι μέ ποιιά συνείδηση, άραγε, ένα πλήθος ραδιοσταθμών και έφημερίδων, πού σήμερα μαινόνται κατά «Μεσαιώνος», κλείνουν τά μάτια μπροστά στόν «Μεσαιώνα» του νά έχουν άποκλείσει από τίς τάξεις τους κάθε χριστιανό δημοσιογράφο. Τό σύνολο της άρθρογραφίας ή τών σχολιασμών τους προδίδουν έμπαθέστατα άντιεκκλησιαστικά- άποδεικνύοντάς συντριπτικά ότι ούτε ένας άνθρωπος μέ εκκλησιαστική εύαισθησία δέν έπιτράπηκε νά περάσει ποτέ τό κατώφλι του οίκου τους και νά τόν στελεχώσει.

Τό διακύβευμα ενός δημοψηφίσματος θά ήταν άν τόν ίδιο άντιεκκλησιαστικό «Μεσαιώνα», τήν ίδια άμείλικτη μισαλλοδοξία, τήν ίδια άπίστευτη τιμωρία συνειδήσεων θά ήταν διατεθειμένη νά τόν ύποστει στο σύνολό της και ή κοινωνία. Αυτής άκριβώς της πραγματικότητας ή έμπέδωση έγκαινιαζόταν μέ τήν δικτική του θρησκευματος άπόφανση της «Επιτροπής Προστασίας» του. Στήν άφετηρία τών έξελίξεων, ή προσχηματική επιχειρηματολογία της έν λόγω έπιτροπής (περί υπεράσπισης, τάχα, τών μειονοτήτων) έπαληθεύει άπλως ότι, από τήν έποχή τών Φαρισαίων, ή στάση τών έξουσιαστικων έλίτ παραμένει ολοκληρωτικά ταυτισμένη μέ μία άπροσμέτρητη Υποκρισία.

Τό άξιοπρόσεκτο, άνάμεσα σέ όλ' αυτά, είναι ότι τό συγκεκριμένο ήθος (της Έπιβολής) πλαισιώνεται από τό μοναδικό ύφος πού θά του αναλογούσε: Τόσο ό κ. Σταθόπουλος όσο και ό κ. Δαφέρμος επιχειρηματολογοΰσαν —μπροστά στίς μηχανές λήψεως— επί τη βάσει της ύπαγωγής της θρησκευτικής πίστης σέ έπίπεδο... ποδοσφαιρικό. Γι'ά νά καταδειχθεϊ στο κεντρικώτερο βάθρο ότι τό δίλημμα δέν είναι ούτε άνάμεσα στήν πίστη και στήν άπιστία, ούτε άνάμεσα στήν έλευθερία και στήν καταναγκασμό, ούτε και άνάμεσα στήν θεσμική μεροληψία και στήν ουδετερότητα: Είναι —άκόμα

στοιχειωδέστερα— ή προάσπιση τῶν συμβόλων τῆς ἀξιοπρέπειας ἀντίκρου στήν θεσμική ἐκτύπωση τῆς χυδαιότητος.

Η ΔΙΑΧΩΡΙΣΤΙΚΗ ΓΡΑΜΜΗ

Ἐπιτίθεται ὅτι κατ' ἀρχήν ἐπρόκειτο γιά μιάν ἀπόφαση τῆς Ἐπιτροπῆς Προστασίας Προσωπικῶν Δεδομένων (περί ἀπαλειφῆς τοῦ θρησκευματος ἀπό τίς ταυτότητες) ἐν ὀνόματι τῶν θρησκευτικῶν μειονοτήτων. Κι ὅμως δέν εἶχε περάσει οὔτε ἓνα εἰκοσιετράωρο ἀπό τήν ἐκδοσή της, γιά νά προσλάβει ἓνα περιεχόμενο διαμετρικά ἀντίθετο ἀπό τίς ἀφορμές της: Τά περί καταπιεζόμενων θρησκευομένων εἶχαν ἀύθωρῆ λησμονηθεῖ, κι ἔμενε μόνο ἓνα κλίμα κατάφορου ἀντικλησιαστικοῦ δογματισμοῦ νά ξεχύνεται ἀκατάσχετο ἀπό τό πλέγμα τῶν Μέσων Ἐνημέρωσης πού ζητωκραύγαζαν μιὰ ἀπαγόρευση. Ὡστε, καταμεσῆς τόσης ἔξαψης, νά ἐπιβεβαιώνεται μέ τόν πανηγυρικώτερο τρόπο ὅτι κανενός τό πρόβλημα δέν εἶναι ἡ ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος: Τό πρόβλημα, ὄλων ὅσοι θέλουν νά τό διαγράψουν, εἶναι τό θρησκεύμα καθεαυτό.

Οἱ μέρες —ποιός ἀμφιδάλλει;— σκληρές. Ἄλλά οἱ εἰκόνες ξεκάθαρες: Μιὰ ὀρισμένη Διανόηση μέ αὐτοσυνειδησία Ἰντελιγκέντσιας (ιδεολογικῆς ἐξουσίας), ἀξιώνει ἀπό τήν κοινωνία νά ἀνεχθεῖ τόν κρατικό μηχανισμό ὡς μοχλό γιά τήν προώθηση τῶν ἀντιθρησκευτικῶν της σκοπιμοτήτων. Νόμιμη βούληση; Ἐνδεχομένως. Ἄλλά μόνο ἂν εἶχε ἤδη ἀποσπάσει τή λαϊκή συγκατάθεση. Κι ἐδῶ ἀκριβῶς μεσολαβεῖ μιὰ ἰταμή Ἀντιποίηση Ἐξουσίας.

Γιά τόν ἴδιο αὐτό λόγο, ὡστόσο, δέν ἐδραιώνεται πάνω σέ καμιά ἀπτή βάση ὁ φόβος μιᾶς ὑποτιθέμενης πώλωσης τοῦ λαϊκοῦ φρονήματος. Ἀντίθετα πρὸς τίς ἐκκλήσεις τῶν κηρύκων τῆς ἀποθρησκευοποίησης, κανεῖς διχασμός δέν σπαράζει τήν ἐλληνική κοινωνία. Ἡ διαχωριστική γραμμὴ —σοβαρὴ καί βαθειά— χαράσσεται μεταξύ τῆς κοινωνίας ἀπό τή μία πλευρὰ καί τῶν ιδεολογικῶν της «διαμορφωτῶν» ἀπό τήν ἄλλη.

Ἀρκεῖ μόνο νά δοῦμε πόσο «μονοφωνική» εἶναι ἡ παρουσία αὐτῆς τῆς συγκεκριμένης Διανόησης στίς ἐφημερίδες πού τήν προ-

ωθοῦν, γιά νά καταλάβουμε μέ πόση ἀνασφάλεια νοιώθει, κι ἡ ἴδια, νά πατᾶ στά πόδια της: Κατορθώνει, πράγματι, νά κυριαρχεῖ κοινωνικά. Ἄλλά μόνο ἐκεῖ ὅπου δέν ἀπειλεῖται οὔτε ἀπ' τόν ἐλάχιστο ἀντίλογο.

ΟΙ ΑΠΟΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

125 δισεκατομμύρια ἀπό τό «τρίτο κοινοτικό πακέτο στήριξης» νά αἰτοῦνται γιά λογαριασμό τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐκπαίδευσης. Κι ἡ ἀντιθρησκευτική προκατάληψη σέ παλμούς ψύχωσης: «Ἀφοῦ τάσσετε κατὰ τῆς Εὐρώπης, πῶς θά δεχτεῖτε αὐτά τά χρήματα;»

Εἶναι νά ἀναρωτιέται κανεῖς ἂν σέ μιὰ παρόμοια ἀπορία πλειοδοτεῖ —τί ἀπό τά δύο;— ἡ κουταμάρα ἢ ἡ πονηρία τῶν ἐκφραστῶν της.

Πρῶτα-πρῶτα, ἡ Ἐκκλησία ποτέ δέν ἀνακοίνωσε ὅτι ἀποκηρύσσει τήν εὐρωπαϊκὴ ἐνοποίηση. Ἡ ἐπιφύλαξή της ἐστιάζεται στό κατὰ πόσον αὐτὴ ἡ διαδικασία θά συνοδεύεται καί ἀπό μιὰ πολιτικὴ ἐπικυριαρχία: Μιὰ ἀφαίρεση ἐξουσιῶν ἀπό τήν Ἀθήνα.

Ἀπὸ κεῖ καί πέρα, τά χρήματα τοῦ «πακέτου στήριξης» στό σύνολό τους δέν ἀντιπροσωπεύουν μιὰ δωρεὰ πρὸς τό ἐλληνικὸ κράτος. Ἀντιπροσωπεύουν μιὰ ἐπένδυση —ὥστε οἱ ὑποδομές του νά γίνουν περισσότερο λειτουργικές, ὅσον ἀφορᾶ τὴ διακίνηση κεφαλαίων καί τήν ἀπορρόφηση προϊόντων. Σ' αὐτά τά πλαίσια, εἶναι μιὰ αὐτονόητη ἁρμοδιότητα τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας νά ἀποφανθεῖ ποιά κατανομή αὐτῶν τῶν κονδυλίων θά ἐξυπηρετοῦσε μέ τόν στερεώτερο τρόπο τοὺς εὐρύτερους σκοπούς τῆς λήψεώς τους.

Ἐκεῖνοι πού μαίνονται κατὰ τοῦ γεγονότος τῆς πίστης, ἐξυπακούεται ὅτι θά ἤθελαν νά δοῦν τήν ἐκκλησιαστικὴ ἐκπαίδευση νά... καταργεῖται. Ὅλοι οἱ ὑπόλοιποι, ὡστόσο, μπορούμε εὐκόλα νά συνειδητοποιήσουμε ὅτι ἀρκοῦν, γιά παράδειγμα, 40 χρόνια πλήρους ἀπουσίας τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐκπαίδευσης (καί τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ γεγονότος ἐν γένει) γιά νά κατακτήσει τόσο ὁ οἰκονομικός ὅσο καί ὁ κοινωνικός ιστός ἑνός εὐρωπαϊκοῦ κράτους τά ἐπίπεδα μιᾶς... Ἀλβανίας.

Θά μπορούσαμε νά κλείσουμε αυτή τήν ἐπιγραμματική ἐπισημάνση μέ τήν ἔκκληση γιά μιὰ... λιγώτερο κουτή πονηρία. Ἔχει σημασία, ὡστόσο, νά συγκρατήσουμε τό συμπέρασμα ὅτι οἱ Ἕλληνες φονταμενταλιστές τοῦ «ἐκσυγχρονισμοῦ» ὀρίζονται ἀπό τόσο ἀντίθεο πάθος, ὥστε νά μὴν τούς εἶναι προσιτή οὔτε ἡ προφανῆς ὀρθολογικότητα τῶν χειρισμῶν τῶν εὐρωπαϊῶν ὁμοϊδεατῶν τους. Ἄκόμα καί τῶν οἰκονομικῶν ἰθύνοντων: Ἀρκεῖ στοιχειώδης νηφαλιότητα, γιά νά συνειδητοποιήσει κανεὶς ὅτι τήν ταχύτερη οἰκονομική πρόοδο στήν Ἱστορία τήν ἐπέδειξαν, ἀκριβῶς, τά ἔθνη πού θεμελίωσαν τήν κοινωνική τους ζωὴ πάνω στή χριστιανική γνωσιολογία. Στή Δύση, αὐτό φαίνεται νά τό κατανοοῦν ἀκόμα καί οἱ ἄθεοι.

ΠΕΡΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

«Ὅταν ἡ Ἐκκλησία κάνει λόγο γιά τήν Εὐρωπαϊκὴ Ἑνωσὴ ἢ τήν παγκοσμιοποίησιν, αὐτό σημαίνει ὅτι παρεμβαίνει στήν πολιτική», ἀποφαίνονται ὀρισμένοι σχολιαστές πού δέν κρύβουν τήν ἔφεσή τους σέ μιὰ ἄνευ ὄρων προσαρμογὴ πρὸς τίς ἰταμότερες ἀπὸ τίς ἀξιώσεις τῶν ἰσχυρῶν – ἀκόμη καί πρὸς τῆς Νέας Τάξης τίς κανοναρχήσεις. Νά ἐπισημάνουμε, λοιπόν, ἐνώπιόν τους τό προφανές: Ὅταν ἡ Ἐκκλησία ἀναφέρεται στίς ἱστορικές ἐξελίξεις πού μᾶς περιβάλλουν, –τό κάνει μόνο γιά νά διεκδικήσει, γιά λογαριασμό μας, τά εὐρύτερα δυνατὰ περιθώρια ἐλευθερίας–, ὄχι μόνο δέν ἀφαιρεῖ τό πεδίο δράσεως ἀπὸ τοὺς ἰθύνοντες πολιτικούς ταγούς ἀλλά, ἴσα ἴσα, δημιουργεῖ τίς προϋποθέσεις γιά μιὰ ἀπὸ πλεονεκτικότερες θέσεις ἄσκηση τοῦ ρόλου τους.

Ὁ «πολιτικός» λόγος τῆς Ἐκκλησίας δέν πριμοδοτεῖ τό ἕνα κόμμα σέ βάρος τοῦ ἄλλου: Ἀντιθέτως, κατοχυρώνει ἕνα προνομιακώτερο πεδίο αὐτενέργειας ὅσον ἀφορᾷ τό σύνολο τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτικοῦ φάσματος. Κατὰ τοῦτο ἀναδεικνύεται λόγος πολιτικά αὐτονόητος, ἐθνικά ζωτικός καί πολιτισμικά γόνιμος.

Ἐκτός ἂν ἡ ὀριστικὴ ἱστορική μας ἐπιλογή εἶναι, σέ πείσμα τοῦ ἑαυτοῦ μας, ἡ ὑποταγή. Ἄκόμα κι αὐτό ὅμως, δέν εἶναι κυρίως ἕνα δίλημμα πολιτικό: Εἶναι πρωτίστως μιὰ ἀναμέτρηση μέ τό

ἦθος μας. Καί ἡ ἀπαίτηση ἀπὸ τήν ἐκκλησιαστικὴ φωνὴ νά σιγήσει ἰσοδυναμεῖ μόνο μέ μιὰ πρόθεση νά καταπνίξουμε ὅση συνείδηση δέν ὑποφέρουμε.

Σέ μιὰ τέτοια περίπτωση, ναί, τό κατασταλτικὸ αἴτημα εἶναι κατανοητό. Δέν ὑπάρχει τίποτα φυσικώτερο ἀπὸ τό νά συνοδεύεται ἡ ὑποτροπὴ πρὸς τήν ἀνελευθερία ἀπὸ μιὰ διαδικασία φιμώσεων, μιὰ θεσμοθέτηση ἀπαγορεύσεων καί μιὰ «μονοκαλλιέργεια» σκοταδισμοῦ.

Ὅταν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος κάνει λόγο γιά τήν Ἱστορία, ὁ ἑλληνικὸς λαός –ὄλοι μας– αἰσθανόμεσθε τήν ἀνακούφιση μᾶς ἀναξογονητικῆς ἀναπνοῆς: Ἐνδέχεται –ναί– νά ὑποστοῦμε μιὰ συρρίκνωση τῆς ἐθνικῆς μας ἀνεξαρτησίας. Ἀλλά τουλάχιστον –ὄχι– δέν θά ἐνστερνισθοῦμε μιὰ μεταλλαγμένη συνείδηση.

ΤΑ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

Ἐπὶ μιὰ ἀντίληψη τοῦ χρόνου πού διατείνεται ὅτι τά πάντα διαδραματίζονται ἐντὸς του: Νόημα τῆς ζωῆς, ἔτσι, κηρῦσσεται ἕνας αὐτοαναφερόμενος «ἐκσυγχρονισμός» –χωρὶς ἄλλο σκοπὸ ἀπὸ τὴ φυσικὴ ἱκανοποίηση τῆς ἀνάγκης. Μέ συνέπεια, μιὰ διαδοχὴ ἀπονομηματοδότσεων νά ἐκδιπλώνεται, ὡς κατευθυντήρια πορεία τῆς Ἱστορίας. Στά πλαίσια αὐτῆς τῆς ἀντίληψης, ἡ μεταφυσικὴ πίστις ἀναγγέλλεται ἐξ ἄπαντος μάταιη καί διαχρονικῶς... ἀναχρονιστικὴ. Εὐτυχῶς! Διότι, διαφορετικὰ, θά ἔπρεπε νά χρεωθεῖ σέ κείνην ἡ εὐθύνη γιά τό κενό στό ὅποιο, ὅλα τά προηγούμενα δεδομένα, καταδικάζουν τό ἀνθρώπινο βίωμα καί ἐξαντλοῦν τὸν καθ' ἡμέραν μας χρόνο.

Ἡ θρησκευτικὴ πίστις, εἶναι ἀλήθεια, ἀνθίζει μόνο ἐκεῖ ὅπου –ὡς ὑποψία, ἔστω, τῆς ἀνθρώπινης συνείδησης– ἡ ἀνάγκη ἀρχίζει νά ἐπικαθορίζεται ἀπὸ τήν ἐλευθερία. Τό «πρόβλημα», ὡστόσο, τῶν ἀντι-θρησκευτικῶν μας ταγῶν εἶναι ὅτι ἀπὸ παρόμοια σκιρτήματα τῆς βαθειᾶς τους συνείδησης δέν εἶναι ἀπαλλαγμένοι, οὔτε οἱ ἴδιοι. Κι εἶναι γι' αὐτό ἀκριβῶς πού, ἐνῶ ὀρκίζονται ὅτι «δέν πιστεύουν», δέν ὑπάρχει χρόνος ὅτὸν ὅποιο τό αὐτονόητο τῆς πίστεως νά φεύγει ἀπ' τό κέντρο τῆς σκέψης τους: Ὅλος ὁ σάλαγος τῶν τε-

λευταίων εβδομάδων έναντίον –στήν ουσία– κάθε αναγωγῆς στό «ἐπέκεινα», αντιπροσωπεύει τή βίαιη προσπάθεια νά καταπνίξουν ἀκριβῶς τή φωνή τῶν δικῶν τους ἐγκάτων. Χωρίς νά προσέχουν, κἄν, ὅτι μέ αὐτήν τήν ἐκρηξη τῆς διερώτησης περί πίστεως, πού οἱ ἴδιοι πυροδοτοῦν, ἐπιμαρτυροῦν, ἴσα-ἴσα, μέ τόν θριαμβευτικότερο τρόπο τή διαχρονική ἐπικαιρότητα τῆς παρουσίας της.

Στούς ἀντίποδες τόσης ἐθελουφλίας, ἡ πραγματική ιστορική ἐξέλιξη θαίνει, βεβαίως, ἀκατάσχετη πρός τήν ἐπανακαθιέρωση τοῦ Ἱεροῦ ὡς πηγῆς τῶν σημασιῶν. Γιὰ τόν προφανῆ λόγο ὅτι μιὰ ζωή διαχωρισμένη ἀπ' τό ἱερό ἀποβαίνει μιὰ ζωή ἀποκλεισμένη ἀπ' τή μόνη προοπτική πού εἶναι σέ θέση νά ἐρμηνεύει τή χαρά καί τή λύπη μας, νά πληρώνει τό βίωμα καί νά ἀνανεώνει τή χαρά καί τή λύπη μας, νά πληρώνει τό βίωμα καί νά ἀνανεώνει τό χρόνο: Νά τόν καθιστᾷ συστατικό κοινωνίας. Ὡστε νά ἀναγάγει –στόν ἀντίποδα κάθε ἔλλειψης πού χειραγωγεῖ πρός τή βία– κάθε μας διαμοιδή σέ κατάφαση καί, ἐν τέλει, κάθε μας αἴσθηση σέ ριγος, κάθε μας ἔκφραση σέ ὕμνο καί κάθε μας προσδοκία σέ μυσταγωγία.

Ἐξαιρουμένου τοῦ ἱεροῦ, ἀπλῶς εὐνουχίζουμε αὐτοπροαιρέτως τό εἶναι μας ἀπό ἐκείνη τήν ἐπί πλέον διάσταση πού θά τοῦ ἐπέτρεπε νά μεταπλάσει τήν ὕλη σέ κῦμα. Σέ φῶς!

ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΚΑΙ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ*

Τοῦ Ἀριστομένου Ματσάγγα, Δρ. Ἱατρικῆς

«Τό ζήτημα δέν εἶναι τόσο ποιᾶ πράγματα τέλειωσαν, ἀλλά μέ τί ἀντικαθιστοῦμε, ἐμεῖς πού ζοῦμε, ὅπως κάθε πράγμα τῆς ζωῆς, μέσα στή φθορά καί τήν ἀλλαγῆ, τά πράγματα πού νομίζουμε τελειωμένα».

Γιῶργος Σεφέρης

Ἀκούσαμε πολλά αὐτές τίς ἡμέρες. Θέσεις, ἀπόψεις, προτάσεις, ἰδεολογήματα, ὑποδείξεις, ἀπαιτήσεις, κρίσεις καί ἐπικρίσεις γιά τόν ρόλο τῆς Ἐκκλησίας μέσα στή ζωή αὐτοῦ τοῦ Γένους καί τοῦ Λαοῦ. Κάποια ἀπό ἀνθρώπους μέ καλή προαίρεση. Πολλά καλυμμένα πίσω ἀπό τό πρόσχημα τοῦ ἐνδιαφέροντος γιά τήν ἀλήθεια καί τόν ἄνθρωπο. Φαίνεται ὅμως νά λησμονήσαμε, ὅτι ἡ ἀλήθεια δέν εἶναι μιὰ ἀντικειμενική σύμβαση, ἀλλά ἡ γνησιότητα τῆς ζωῆς καί γι' αὐτό δέν εἶναι δυνατόν νά λειτουργήσῃ κριτικά ἢ ἀλήθεια ἔξω ἀπό τήν καρδιά μας. (Εἶναι ποτέ δυνατόν ἡ γνησιότητα τῆς ζωῆς νά μεταφραστεῖ σέ ἀντικειμενικό καί ἀπό ὅλους παραδεκτό μέτρο κρίσεως; Ὅ,τι ὀνομάζουμε συνήθως «κριτική» στά ὄρια τοῦ δημόσιου βίου, εἶναι μιὰ διαλεκτική θέσεων καί ἀπόψεων, γι' αὐτό καί ἀπό τήν ἴδια της τή φύση ἀτελέσφορη). Ἡ ἐξουσία μπορεῖ νά συντονίζει στό ἐπίπεδο τῶν ἰδεῶν καί τῶν θέσεων τήν κριτική ἀποψη πού τήν διευκολύνει καί νά δίνει γραμμή, ἀλλά πῶς μποροῦμε νά μιλάμε γιά δημιουργία καί ἀλήθεια, γιά τήν κατάκτηση τῆς ἀλήθειας, δηλαδή ἀμείλικτη εἰλικρίνεια καί οὐσιαστική αὐθυπέμβαση; Πῶς θά ὑπενθυμίσομε, ὅτι ὅταν ἐπιδιώκομε τόν

*ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, τεῦχος Ἰουλίου 2000

διάλογο και θέλουμε τήν ἐνημέρωση, γιά θέματα πού μᾶς ἀπασχολοῦν, εἶναι γιατί διεκδικούμε, ὡς πολίτες, πράξεις «πολιτικῆς εὐπραξίας», ἀντικειμενική συνέπεια ἀπό τούς ἀνθρώπους πού τάχθηκαν νά ἐκπροσωποῦν τουλάχιστον τίς θεσμοποιημένες στά ὄρια τοῦ δημοσίου βίου ἀλήθειες;

Τό πιό καυτό πρόβλημα σήμερα στή χώρα μας δέν εἶναι τόσο ἡ παράδοση πού μᾶς γίνεται βάρος και μᾶς ἐμποδίζει νά προχωρήσουμε, ὅσο ἡ παράδοση πού ξεριζώνεται βίαια και ἡ ἐπιδίωξη νά ξεπέσει ἡ Ἐκκλησία σέ ἕνα ἀπλό παράγοντα τῆς ιστορικῆς και κοινωνικῆς ζωῆς, νά γίνει δηλαδή κάτι σάν ΙΚΑ. Τό σημαντικό γιά μᾶς σήμερα δέν εἶναι ἡ παράδοση γενικά και ἀόριστα, ἀλλά τό πῶς θά μείνουν ἀνοιχτοί οἱ πόροι τῆς ζωῆς, ἀφοῦ ἡ Ἐκκλησία δέν εἶναι «καθεστώς» ἀλλά ἀγωνίζεται νά μεταμορφώσει ὅλα τά σχήματα, νά εἰσέλθει σέ ὅλες τίς ιστορικῆς μορφές πού παίρνει στήν ιστορικῆ της πορεία ἡ ὀργάνωση τῆς κοινῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων και νά πληρώσει ὅλες τίς ιστορικῆς πραγματικότητες μέ τό Ἅγιο Πνεῦμα. Αυτό τό γεγονός εἶναι θεολογική συνέπεια τῆς Σαρκώσεως.

«Κι ὅμως πρέπει νά λογαριάσουμε πῶς προχωροῦμε.

Νά αἰσθάνεσαι δέν φτάνει μήτε νά σκέπτεσαι μήτε νά κινεῖσαι.

Κι ὅμως πρέπει νά λογαριάσουμε κατά ποῦ προχωροῦμε...

*ἀλλά μέ κάποιον ἄλλο τρόπο. Μπορεῖ θέλω νά πῶ
καθώς τό μακρú ποτάμι πού θγαίνει ἀπό τίς μεγάλες λίμνες
τίς κλειστές βαθιά στήν Ἀφρική.*

*Αὐτό τό ρέμα πού τραβάει τό δρόμο του και πού δέν εἶναι
τόσο διαφορετικό ἀπό τό αἷμα τῶν ἀνθρώπων*

*κι ἀπό τά μάτια τῶν ἀνθρώπων ὅταν κοιτάζουν ἴσια -πέρα
χωρίς τό φόβο μέσ στήν καρδιά μᾶς ζωῆς πού ἦτανε*

σωστή κι ἔγινε σκόνη και βούλιαξε μέσα στήν ἄμμο

*ἀφήνοντας πίσω της μονάχα ἐκεῖνο τό ἀπροσδιόριστο λίκνισμα
πού μᾶς ξάλισε μᾶς ἀψηλῆς φοινικιάς»¹.*

Συνήθως, ὅταν μιλάμε γιά παράδοση, σκεφτόμαστε κάτι στατικό, πού ταυτίζεται πάνω-κάτω μέ τήν προσκόλλησι στό παρελθόν, τή συντήρησι, τήν ἀντίστασι στήν πρόοδο· σκεφτόμαστε τήν ἄρνησι τῆς ἀλλαγῆς, τήν ἀπολίθωσι τῶν παραδεδομένων προτύπων, τήν ἀναγωγῆ τους σέ αὐθεντία.

Ὅμως ἡ παράδοση εἶναι μιά ἐνέργεια, μιά πράξι μεταβίβασης, πού θέτει κατ' ἀνάγκη σέ κίνησι μιά δυναμική διαδικασία. Ἀπλούστατα, γιατί ὅταν παραδίδουμε κάτι σημαντικό, ἐπενδύουμε ἐπίσης σ' αὐτό ἕνα μέρος τοῦ ἑαυτοῦ μας, και πρῶτα-πρῶτα προσαρμόζοντας αὐτό πού παραλάβαμε στό ιστορικό παρόν.

Αὐτή ἡ ἀδιάκοπη ἀναπροσαρμογῆ τοῦ παραδεδομένου ὀρίζει οὐσιαστικά τήν παράδοσι. Καί ἀναπροσαρμογῆ σημαίνει ἀναδημιουργία, δηλαδή λιγότερο ἢ περισσότερο μιά νέα δημιουργία.

Ἀντιμετωπίζουμε ἔτσι τοῦτο τό παράδοξο: ἀπό τή μιά ἡ παράδοσι στηρίζεται στήν ἐπανάληψι και ὑπονοεῖ κάποια στερεοτυπία· ἀπό τήν ἄλλη, προϋποθέτει τήν ἀργῆ ἀλλά ἀκατάπαυστη ἀνανέωσι. Μέσα δέ στήν Ἐκκλησία ἡ γνώσι τοῦ Θεοῦ δέν εἶναι νεκρή και στατική ἀλλά αὔξι και προκοπή και συμπλήρωσι και τελείωσι. Τοῦτο δέ ἀκριβῶς συνιστᾶ τήν ἀνανέωσι.

Στήν πραγματικότητα, μιλάμε γιά ἕνα ζωντανό σῶμα πού, γιά νά τό κατανοήσουμε, πρέπει νά τό μελετήσουμε στή ζωντανή ἐπίσης λειτουργία του: μιά λειτουργία ἀδιαίρετα παραδοσιακή και ἀνανεωτική, ἐπαναληπτική και δημιουργική. Ἡ, γιά νά ποῦμε ἀλλιῶς τό ἴδιο πράγμα: ἡ παράδοσι δέν ἀποτελεῖ ἀπλῶς μιά πολιτιστική κληρονομιά, ὅπως ἀγαπᾶμε νά τό διακηρύσσουμε στίς μέρες μας, μιά ἀτομική ὑπόθεσι, ἕνα θέαμα· ἀποτελεῖ προπάντων τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο οἱ ἄνθρωποι ἀξιοποιοῦν αὐτήν τήν κληρονομιά -τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο λειτουργεῖ, ἐκφράζεται, ἀντιλαμβάνεται τόν ἑαυτό της στό παρόν μιά κοινότητα ἀνθρώπων. Μέ δύο λόγια: ὄχι ἀπλῶς μιά περιουσία, ἀλλά μίαν οὐσία, τό ἴδιο τους τό εἶναι.

Ἐτσι ἡ παράδοσι εἶναι πρίν ἀπό ὅλα ἐκεῖνο πού μᾶς ἐπιτρέπει νά λέμε «ἐμεῖς», ὁ τρόπος μας νά ὑπάρχουμε συλλογικά και νά ξεχωρίζουμε ἀπό τούς ἄλλους, νά δεχόμαστε τά μηνύματά τους και νά ἀποκρινόμαστε μέ τά δικά μας μηνύματα. Καί αὐτό σημαίνει ὅτι ἡ παράδοσι μᾶς δίνει συγχρόνως κάποιες ὑποδοχές γιά νά προ-

σλάβουμε τό ἄλλο, τό ξένο, τό καινούργιο καί κάποιες ἀντιστάσεις στίς πιέσεις πού ἀσκοῦν αὐτά ἐπάνω μας.

Μιλᾶμε, ἐπομένως, γιά παράδοση πού ἐπιδέχεται ἐκπληκτικές ἀνατροπές καί ρήξεις, ἀλλά καί ἐπιτρέπει κριτικές ἀναθεωρήσεις πού προσφέρει πάμπολλες προσωπικές ἐπιλογές καί ἐξατομικεύει μέ οὐσιώδη τρόπο τήν ἀνθρώπινη δημιουργία. Γιατί ἡ παράδοση δέν εἶναι ἀπλῶς μιά τεχνολογία μετάδοσης τῆς γνώσης, τῆς πληροφορίας καί τῆς ἐμπειρίας· εἶναι προπάντων ἡ παρουσία τοῦ ἄλλου ἀνθρώπου μέσα μου ἢ μέσα στά ἔργα μου, ἡ μετοχή στήν Τριαδική κοινωνία, πού διώνεται μέσα στήν εὐχαριστιακή σύναξη καί ἀγκαλιάζει ὅλη τήν καθημερινότητα τοῦ βίου μας.

Τήν παράδοση δέν μποροῦμε νά τήν καταργήσουμε χωρίς νά αὐτοκαταργηθοῦμε, δέν μποροῦμε νά τήν ἀγνοήσουμε, χωρίς νά ἀγνοήσουμε τόν ἑαυτό μας· καί πρῶτα-πρῶτα γιατί, ἂν ἀναφερθοῦμε στόν πυρήνα της, δέν τήν διαλέξαμε· ὅπως δέν διαλέξαμε τή γλώσσα μας, τόν τόπο μας ἢ τούς προγόνους μας – πού ὡστόσο συνεχίζουν νά μᾶς διαμορφώνουν σέ ὅλη μας τή ζωή.

Δέν εἶναι, λοιπόν, ἐκπληκτικό ὅτι κάθε φορά πού παραμελοῦμε τήν ἰδιαίτερη παράδοσή μας, ἐτούτη βρῖσκει πάντα τόν τρόπο νά μᾶς ἐκδικηθεῖ. Ὄταν παύουμε νά φροντίζουμε αὐτό τό κτῆμα, ὅταν ἀφήνουμε αὐτό τό θιός νά διασκορπιστεῖ καί νά ρημάξει ἢ, ἀκόμα χειρότερα, τό χαλνοῦμε μέ τά ἴδια μας τά χέρια, δέν κάνουμε τίποτα ἄλλο παρά νά φτωχαίνουμε, νά μικραίνουμε, νά ρημάζουμε τόν ἑαυτό μας. Καί ἄς μή νομίσουμε ὅτι μποροῦμε νά ἀποφύγουμε τέτοια διλήμματα μέ τή διακήρυξη ὅτι ἡ παράδοση δέν εἶναι στό κάτω κάτω παρά ἕνα παρελθόν πού θά ἦταν δυνατόν νά τό παραμερίσουμε χωρίς ζημιά.

Ἡ σημερινή κρίση βρῖσκεται στό γεγονός ὅτι ὁ τεχνολογικός καί μαζικός πολιτισμός, ἡ ἐκκοσμίκευση καί ἡ παγκοσμιοποίηση ἰσοπεδώνουν, ἀφανίζουν ἢ ἀπονεκρώνουν σχέσεις, μορφές καί διαδικασίες, ἐμπειρίες, στάσεις ζωῆς, ἀναιροῦν τήν ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου.

Τό ζήτημα σήμερα δέν εἶναι πῶς νά ἀποκαταστήσουμε τό χαμένο κύρος τῶν παραδεδομένων ἀξιῶν, ἀλλά πῶς νά μήν ἀποκοποῦμε ἀνεπανόρθωτα ἀπό τή γόνιμη ἐκείνη γῆ τοῦ παρελθόντος, πού ἀντιπροσωπεύει τήν καλύτερη ὑπόσχεση γιά ἕνα πιό βιώσιμο

μέλλον – σήμερα ὅπου συνειδητοποιοῦμε ὅτι ἡ τυραννία τοῦ παρόντος, τήν ὁποία τόσο συστηματικά καί ἐπίμονα προωθεῖ ὁ πολιτισμός μας, ἀπειλεῖ καί τό μέλλον καί τό ἴδιο τό παρόν, ὅταν ἀντίθετα τό παρελθόν εἶναι γεμάτο ἀπό δυνατότητες, πού ἀνήκει σέ μᾶς, τούς ἀνθρώπους τοῦ παρόντος νά διαφυλάξουμε καί νά ἀναπτύξουμε ἢ νά ἀφήσουμε νά καταστραφοῦν.

Ὁ ἀγώνας σήμερα εἶναι πῶς θά μείνουν ζωντανές καί ἀμόλυντες στούς καιρούς μας ὀρισμένες βασικές πηγές πού ἐξασφαλίζουν ὡς τά χρόνια μας τή φυσιολογική ἀνανέωση καί τήν ἀπέραντη ἐσωτερική ποικιλομορφία τῆς εὐαισθησίας καί τοῦ πολιτισμοῦ μας, κοντολογίς τῆς ἴδιας μας τῆς ἀνθρωπιᾶς. Αὐτή ἀκριβῶς εἶναι ἡ μάχη γιά τήν ἐνότητα καί τήν ἐλευθερία, μάχη πού κράτησε γιά τά καλά ἐν συνάξει μέσα στίς Κατακόμβες καί τά Κρυφά Σχολεῖα, ἐκεῖ πού θέριεψε ὅλος ὁ ἐκκλησιαστικός μας βίος καί ὁ εὐχαριστιακός μας δυναμισμός, ἐκεῖ πού ἡ Ἐκκλησία ἔθαπτε τούς μάρτυρες τοῦ αἵματος καί ἐκρῦβε τούς μάρτυρες τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ρωμηοσύνης.

ΠΡΩΤΗ ΧΩΡΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ
ΠΟΥ ΘΑ ΜΑΣ ΚΑΝΟΥΝ
«ΠΟΛΙΤΕΣ - ΝΟΥΜΕΡΑ»*

Τῆς Βικτωρίας Νταγκουνάκη

Ἀνεξάρτητα μέ τό ποιό κατάληξη θά ἔχει τό θέμα «θρήσκευμα καί νέες ταυτότητες», τό σίγουρο εἶναι ἕνα: ἀπό τό 2003 ἤ τό πολύ μέχρι τήν παραμονή τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγῶνων, στήν Ἑλλάδα, θά κυκλοφορεῖ μόνο ἡ ἐνιαία εὐρωπαϊκή ταυτότητα ἢ ἀλλιῶς ἠλεκτρονική κάρτα, ἡ ὁποία θ' ἀντικαταστήσει σχεδόν ὅλα τά ἔγγραφα συναλλαγῆς μας μέ τό κράτος. Ἡ ἐφαρμογή αὐτή προβλέπεται καί ἀπό τήν ἀπόφαση 26 τοῦ 1977 τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης γιά τήν «καθιέρωση καί ἐναρμόνιση τῶν ἐθνικῶν ταυτοτήτων», ἐνῶ στή 15η Διεύθυνση Βρυξελλῶν, λειτουργεῖ ἤδη τά τελευταῖα χρόνια τό «Τμήμα Ἐνιαίας Εὐρωπαϊκῆς Ταυτότητας». Σύμφωνα δέ μέ ἔγκυρες πληροφορίες, ἡ Εὐρωπαϊκή Ἐπιτροπή Ἐξωτερικῶν Ὑποθέσεων πρόκειται ν' ἀσχοληθεῖ μέ τό θέμα αὐτό καί ν' ἀποφασίσει τίς στοιχειώδεις –γιά ὅλα τά κράτη-μέλη– τεχνικές προδιαγραφές τῶν ἠλεκτρονικῶν καρτῶν.

Ἡ νέα κατάσταση, ὅμως, φαίνεται πῶς εἶναι ἀναγκαῖα καί γιά τήν ἐφαρμογή τῆς Συνθήκης Σένγκεν, ἡ ὁποία στηρίζεται στή λειτουργία ἐνός κεντρικοῦ Συστήματος Πληροφοριῶν (ΣΠΣ), πού ἀποτελεῖται ἀπό τήν Ὑπηρεσία Τεχνικῆς Ὑποστήριξης, μέ ἔδρα στό Στρασβούργο, καί συνδέεται μέ ὅλα τά ἐθνικά συστήματα τοῦ ΣΠΣ. Ὡστόσο, τά πράγματα δέν εἶναι τόσο ἀπλά. Γιατί μιά ἡλε-

*Ἀπογευματινή τῆς Κυριακῆς, 9.7.2000

κτρονική κάρτα μέ μικροτσιπ έχει δυνατότητα καταχώρισης απεριόριστων πληροφοριών –πού μπορούν νά συμπληρώνονται ή νά μεταλλάσσονται– έν άγνοία, όμως, του κατόχου της, πού δέν θά έχει πρόσβαση στό ήλεκτρονικό σύστημα άνάγνωσης. Γιατί, οί πληροφορίες αυτές μπορούν νά συγκεντρώνονται άπό άνεξέλεγκτα κέντρα έξουσίας. Γιατί, ή άρνηση παραλαβής της θά σημαίνει αυτόματως κοινωνικό καί οικονομικό αποκλεισμό. Γιατί, σύμφωνα μέ κοινοτικές οδηγίες, αλλά καί έλληνικά στοιχεΐα, θά περιέχει «έθνικό άναγνωριστικό άριθμό» ή «Ένιαίο Κωδικό Άριθμό Μητρώου» (EKAM), πράγμα πού καταργεί τό πρόσωπο καί άριθμοποιεί τόν άνθρωπο. Έάν μάλιστα ό EKAM στηρίζεται σέ γραμμωτό κώδικα (bar code) τύπου EAN-13 –όπως είχε άρχικά προταθεί– τότε τίθεται καί άλλο ζήτημα. Διότι, σύμφωνα μέ διεθνείς έπιστημονικές μελέτες, ό τύπος αυτός βασίζεται στόν άριθμό «666» πού γιά τούς χριστιανούς όλου του κόσμου είναι ό άριθμός του «θηρίου» της «Άποκάλυψης». Γι' αυτό, άλλωστε, μέ τό bar code δέν εναντιώνονται μόνο οί Όρθόδοξοι, αλλά καί οί Προτεστάντες καί οί Καθολικοί. Άσχετα άν ή ύπουργός Έσωτερικών καί Δημόσιας Διοίκησης κ. Βάσω Παπανδρέου τούς άποκάλεσε συλλήβδην, στή Βουλή, «άκραία στοιχεΐα καί φανατικούς πού βλέπουν πίσω άπό τό bar cod, τό 666, τόν αντίχριστο κι ό,τι άλλο δαιμονολογικό καί άπίθανο μπορεί νά φανταστεί κανείς»... Καί συμπεριέλαβε σ' αυτούς τούς χαρακτηρισμούς όχι μόνο τούς χριστιανούς όλων των δογμάτων, αλλά συνολικά τήν Ίερά Σύνοδο της Έλληνικής Έκκλησίας, πού τό 1998 εξέδωσε τή σχετική έγκύκλιο 2641..., αλλά καί όλόκληρη τήν Έκκλησία της Κύπρου, της Κρήτης, τό Άγιον Όρος κλπ. Πιθανόν μάλιστα νά μήν άφησε άπ' έξω ούτε τόν Ευαγγελιστή Ίωάννη!

Ειδικότερα όμως γιά τά καθ' ήμας ή ήλεκτρονική κάρτα δημιουργεί καί άλλες ύπόνοιες. Διότι, σ' όλόκληρο τόν κόσμο σήμερα, εφαρμόζεται μόνο στή Σιγκαπούρη, μέ πολίτευμα καλυμμένης δικτατορίας, καί προαιρετικά στή Φινλανδία. Στή Γαλλία, τή Ν. Ζηλανδία, τίς ΗΠΑ, τήν Άυστραλία κ.ά., αυτού του είδους ή ταυτότητα μέ ένιαίο κωδικό άριθμό άπορρίφθηκε ύστερα άπό έντονες αντιδράσεις των πολιτών –πιστών κάθε θρησκείας ή καί άθεων. Γιατί λοιπόν αυτή ή σπουδή νά εφαρμοστεί

στήν Κύπρο (όπου κι εκεί οί αντιδράσεις τή φρέναραν) καί τώρα σ' έμας;. Κι όλα αυτά στήν έποχή της «Νέας Τάξης Πραγμάτων», της βιομετρικής καί των μικροτσιπς, όπου σέ διεθνή συνέδρια σχεδιάζεται ό κόσμος των «παγκοσμίων συνόρων» καί των «άνοιχτών κοινωνιών». Μήπως, όμως, σ' αυτές άκριβώς τίς «άνοιχτές κοινωνίες» άπειλείται όσο ποτέ άλλοτε ή έλευθερία του ανθρώπου;

Στήν Κοινοτική Όδηγία 95/46 «γιά τήν προστασία των φυσικών προσώπων εναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα καί γιά τήν έλεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών», καί στό άρθρο 8 παρ. 7, γίνεται λόγος γιά τόν «άναγνωριστικό άριθμό ταυτότητας».

Στόν αντίστοιχο έθνικό νόμο 2472/1997, στό άρθρο 8 παρ. 3, αναφέρεται ή διασύνδεση άρχείων μέ βάση τή χρήση «ένιαίου κωδικού άριθμού».

Τί σημαίνει, λοιπόν, EKAM καί διασύνδεση άρχείων, καί γιατί αυτά θεωρούνται επικίνδυνα;

Τά στοιχεΐα άπό τίς διάφορες δραστηριότητες της ζωής μας ύπάρχουν διάσπαρτα στους ύπολογιστές των ύπηρεσιών (ΔΕΗ, ΟΤΕ, Τράπεζες, Έφορία, Ληξιαρχείο κλπ.). Η έπιμέρους καταγραφή των άπαιτούμενων δεδομένων κάθε πολίτη είναι θεμιτή καί δέν παραβιάζει τό ιδιωτικό άπόρρητο. Διότι ή κάθε ύπηρεσία γνωρίζει μόνο τά δεδομένα πού τήν άφορούν καί είναι άναγκαΐα γιά τήν εύρυθμη λειτουργία του κρατικού μηχανισμού. Τώρα, όμως, προωθείται ένας μοναδικός άριθμός πού θ' αντικαταστήσει όλους τούς άριθμούς - κλειδιά, μέ τά όποια άνοίγουν τά έπιμέρους άρχεία. Αυτός είναι ό Ένιαίος Κωδικός Άριθμός Μητρώου (EKAM). Οί πληροφορίες, πού θά συλλέγονται, θά καταγράφονται σέ ένα δίκτυο ήλεκτρονικών ύπολογιστών καί θά καταχωρίζονται σέ μία κεντρική βάση δεδομένων, μέ σημείο αναφορής τόν συγκεκριμένο κωδικό, ό όποιος άποτελεί τόν άτομικό άριθμό κάθε πολίτη. Έτσι, θά ύπάρχει ή δυνατότητα σύνδεσης των ύπολογιστών καί «ήλεκτρονικής άνταλλαγής πληροφοριών» μέ τή λεγόμενη «διασύνδεση άρχείων». Δηλαδή, μέ έναν μόνο άριθμό θά δίνεται ή πλήρης εικόνα, τό προφίλ του κάθε ανθρώπου.

ΕΚΑΜ:

Η κατασκοπεία της ιδιωτικής ζωής

Αυτή η ηλεκτρονική ανταλλαγή δεδομένων, με βάση τη συμβατότητα των Η/Υ, θ' αποτελέσει το κύριο μέσο ανταλλαγής μεταξύ των Εθνικών Συστημάτων Πληροφοριών. Έτσι, η ήγεσία μιας χώρας ή ο Κεντρικός Υπολογιστής, με βάση τον κωδικό αριθμό μας, θά γνωρίζει τά πάντα: αν πληρώσαμε τό χρέος και τον λογαριασμό τηλεφώνου, αν νοικιάσαμε νέο σπίτι, αν αλλάξαμε αυτοκίνητο, αν πήγαμε διακοπές, αν αγοράζουμε φθηνά ή ακριβά ρούχα και τρόφιμα, αν χρησιμοποιούμε καλλυντικά, αν πάσχουμε από αρρώστια και τί φάρμακα παίρνουμε, αν έχουμε σκύλο κλπ. Φαίνεται, λοιπόν, πώς πρόκειται για τό μεγαλύτερο φακέλωμα στην ιστορία της ανθρωπότητας. Και παρότι θά υπάρχουν σπάντα ασφαλείας γι' αυτή τη διασύνδεση, κανένα σύστημα δέν είναι ασφαλές για τίς πληροφορίες του Η/Υ.

Δέν υπάρχει ούτε ένα «φίλτρο προστασίας» (fire wall) πού νά μήν έχει «σπάσει» από εισβολείς (hackers). Άλλωστε, κανείς δέν εξασφαλίζει πώς στό μέλλον θά υπάρχουν δημοκρατίες ή πώς στους υπολογιστές μέ τό προφίλ μας δέν θά έχουν πρόσβαση λόγω δύναμης και παράπλευροι φορείς, π.χ., ασφαλιστικές εταιρείες κλπ.

Παρ' όλα αυτά, στην επίσημη σελίδα του ελληνικού υπουργείου Έσωτερικών στό Ίντερνετ (www.ypes.gr) τό Τμήμα Διαβατηρίων και Ταυτοτήτων μās πληροφορεί ήδη ότι οι αρμοδιότητες του αφορούν: «στην έκδοση, ακύρωση, αντικατάσταση και στόν τύπο των δελτίων ταυτότητας, στην καθιέρωση Ένιαίου Κωδικού Αριθμού Μητρώου (ΕΚΑΜ) για κάθε Έλληνα πολίτη και στην εφαρμογή γενικά της νομοθεσίας περί ταυτοτήτων»...

Άς δοῦμε ὅμως και τί σημαίνει γραμμωτός κώδικας και πώς αυτός συνδέεται μέ τόν ΕΚΑΜ και τό 666!..

Υπάρχουν διάφοροι τύποι γραμμωτών κωδικών (Bar Codes) πού αποτελούν τίς πιό απλές μορφές «κρυφών πληροφοριών». Οί πλέον χρησιμοποιούμενοι σήμερα, είναι ὁ UPC-A (Universal Product Code = Διεθνής κώδικας προϊόντων) για τίς ΗΠΑ και τόν Καναδά και ὁ EAN-13 (European Article Numbering = Ευρωπαϊκή ἀρίθμηση προϊόντων) για τόν υπόλοιπο κόσμο. Αυτόν, τόν

EAN-13 πού ήδη χρησιμοποιείται σέ ὅλα σχεδόν τά προϊόντα και τρόφιμα σέ 79 χώρες, προέβλεπε και ὁ 1599/86 για τίς ταυτότητες και τόν ΕΚΑΜ.

Τά γραμμικά σύμβολα αὐτῶν τῶν δύο τύπων (ὅπως μπορεῖ νά δεῖ κανείς και τίς ἐτικέτες τῶν εἰδῶν ἐμπορίου), ἔχουν στήν ἀρχή, στή μέση και στό τέλος, κάποιες κάθετες γραμμές πού προεξέχουν τῶν ἄλλων. Ὀνομάζονται χαρακτηριστικές ἐλέγχου ἢ προστατευτικοί ἢ ὀριοθετητές (guard bars). Μέ μόνο τήν ὀπτική παρατήρηση, διαπιστώνει κανείς ὅτι ὁ καθένας ἀπό τούς τρεῖς ὀριοθετητές ταυτίζεται μέ τή γραμμική ἀπεικόνιση τοῦ ἀριθμοῦ 6. Ἄρα πρόκειται για τρία ἐξάρια σταθερά σέ κάθε γραμμικό κώδικα, πού δεσπόζουν χωρίς νά συγχέονται μέ τό γραμμικό παραλληλόγραμμο. Πέραν αὐτοῦ και σύμφωνα μέ τεχνικές πληροφορίες τῶν ἐταιρειῶν Adams Communications, Hewlett Packard, Liffuity Graphics, τῶν ὀργανισμῶν Uniform Code Council και EAN Association καθώς και διαφόρων πανεπιστημίων, προκύπτει ὅτι: κατά τή διαδικασία ἀναγνώρισης τῆς ἐτικέτας κάθε λευκή και μαύρη μπάρα δίνει ἕναν παλμό: Ὁ scanner (ἀναγνώστης) μετά τό συγκεκριμένο παλμό και ὁ Η/Υ ἀναγνωρίζει τόν κωδικοποιημένο ἀριθμό τῆς ἐτικέτας. Ὁ παλμός τοῦ κάθε ὀριοθετητή (guard bar) εἶναι ἀκριβῶς ἴδιος μέ τόν παλμό τοῦ ἀριθμοῦ 6.

Ἐκεῖνο πού προβληματίζει, λοιπόν, γενικῶς τούς Χριστιανούς εἶναι: γιατί δέν ἐπελέγη ἄλλος ἀριθμός για τούς ὀριοθετητές, ἀπό τό 6. Γιατί δέν ἐγινε ἄλλος σχεδιασμός, ὥστε νά μήν εἶναι ἀναγκαῖα ἢ χρησιμοποίηση αὐτῶν τῶν χαρακτηριστῶν. Ὑπάρχει πλῆθος διαφορετικῶν κωδικοποιήσεων ὅπως λ.χ. ὁ Interleaved 2 of 5, στόν ὁποῖο δέν χρειάζονται οἱ ἐπίμαχοι χαρακτηριστῶν. Γιατί τέθηκε ὁ κεντρικός ἄξονας (ἢ μεσαία μπάρα), ἀφοῦ μπορούσε νά ἀναγνωρίζεται μόνο μέ δύο μπάρες ἀσφαλείας ἢ και μέ καμία. Γιατί οἱ ὀριοθετητές χωρίζουν δύο ἐπίπεδα τῶν 6 ψηφίων. Γιατί στόν EAN-13 τό πρῶτο ψηφίο τοῦ κωδικοῦ χώρας (για τήν Ἑλλάδα S20) τοποθετεῖται ἐκτός τῶν συμβόλων, ὥστε νά μήν χαλάσουν τά ἐπίπεδα ἀνάμεσα στό 666; Και τελικά, γιατί αὐτή ἡ ἐπιμονή, ὅταν θίγεται ἢ θρησκευτική εὐαισθησία ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων;

Αὐτός ἀκριβῶς ἦταν και ὁ λόγος πού τόν Φεβρουάριο τοῦ 1998, ἡ Ἱερά Σύνοδος ἐξέδωσε τήν Ἐγκύκλιο 2641, ὅπου, μεταξύ

των πολλών άλλων σοβαρών προβλημάτων που έχετε, (και που τά ξοῦμε σήμερα) ανέφερε: α) «Τό 666 είναι ὁ ἀριθμός τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀντίχριστου, σύμφωνα μέ τό Θεόπνευστο κείμενο τῆς Ἀποκαλύψεως καί ὄχι ἕνας τυχαῖος». Ὅποτε, ἔχει πνευματική σημασία καί θά ἔπρεπε νά μήν γίνει δεκτός ὡς κωδικός τῶν κρατικῶν ηλεκτρονικῶν συστημάτων καί γιά κανένα λόγο ὡς κωδικός στό νέο σύστημα ταυτοτήτων. β) Πώς θά ἔπρεπε νά ἀναγράφεται ὑποχρεωτικά τό θρήσκευμα.

Καί ἐξηγοῦσε, ὅτι ἂν συνεχιστεῖ αὐτή ἡ ἐπιμονή, ἡ Ἱ. Σύνοδος θεωρεῖ ὅτι παραβιάζεται ἡ θρησκευτική συνείδηση τῶν Ὁρθοδόξων καί συνιστᾶ στούς πιστούς νά μήν δεχτοῦν τίς νέες ταυτότητες.

Πάντως, μέ ἡ χωρίς 666, οἱ λαοί ἀλλά καί οἱ θρησκευόμενοι ἦταν ἀποφασισμένοι νά μήν δεχτοῦν ἔτσι κι ἀλλιῶς τό «φακέλωμα» καί τήν ἀριθμοποίηση. Ἔστω καί ἂν «... μή τις δύναται ἀγοράσαι ἢ παλῆσαι, εἰ μή ὁ ἔχων τό χάραγμα.... ἢ τόν ἀριθμόν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ.... καί ὁ ἀριθμός αὐτοῦ 666»! (Ἀποκάλυψις ιγ', 17-18).

Ἡ ΤΡΙΤΗ ΦΑΣΗ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΓΙΑ ΤΙΣ ΝΕΟΥ ΤΥΠΟΥ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ

Στίς 11 Ἰουνίου 1986, ψηφίστηκε ἀπό τήν ἐλληνική Βουλή ὁ νόμος 1599/86, γιά τήν καθιέρωση -μεταξύ άλλων- «Νέου Τύπου Ταυτότητας» ὁ ὁποῖος, στό ἄρθρο 2, θεσμοθετοῦσε καί τόν «Ἐνιαῖο Κωδικό Ἀριθμό Μητρώου» (ΕΚΑΜ) μέ τή μορφή 13 ψηφίων καί συμβόλων πού ἀντιστοιχεῖ στό γραμμωτό κώδικα (bar code) EAN-13.

Ἔτσι, ἄρχισαν οἱ πρῶτες ἔντονες ἀντιδράσεις τοῦ κόσμου, τόσο γιά τήν προαιρετική ἢ μή ἀναγραφή τοῦ θρησκευήματος στίς ταυτότητες, ὅσο καί γιά τήν ἀριθμοποίηση τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, καθώς καί τούς τρεῖς ὀριοθετητές τοῦ γραμμωτοῦ κώδικα, πού ἐκφράζουν τά ψηφία 666. Μπροστά στίς πιέσεις ὁ 1599/86 τροποποιήθηκε. Συγκεκριμένα ὁ νόμος 1988/1991 κατάργησε τά ἄρθρα 2 καί 5 τοῦ προηγούμενου πού ἀφοροῦσαν τόν ΕΚΑΜ καί τόν τρόπο σχηματισμοῦ του. Ὡστόσο, μέ τό ἄρθρο 3 παρ. 3, χορηγήθηκε στόν ὑπουργό Ἑσωτερικῶν νομοθετική ἐξουσιοδότηση, γιά

νά ρυθμίσει στόν κατάλληλο χρόνο τό νέο τύπο ταυτότητας καί κάθε ἀναγκαῖα λεπτομέρεια...

Ἀκολούθησε ἡ 21.385/11.246/1992 ὑπουργική ἀπόφαση πού προσδιόρισε τίς προδιαγραφές τῆς νέας ταυτότητας, ἡ ὁποία θά φέρει «εἰδική λευκή λωρίδα πλάτους 16 χιλιοστών στό κάτω μέρος τῆς πρόσθιας ὄψης, προοριζόμενη νά χρησιμοποιηθεῖ γιά μηχανική ὀπτική ἀνάγνωση».

Ἡ μηχανική ὀπτική ἀνάγνωση γίνεται μέ ηλεκτρονικό σαρωτή καί ἡ λευκή λωρίδα φαίνεται πώς ἀνταποκρινόταν τεχνικά στό σύστημα OCR (optical character reading), ὅπως ανέφερε ἡ ἀπόφαση 26 τοῦ 1977, τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης. Βέβαια ἡ παλιά αὐτή ἀπόφαση μίλαγε καί γιά παλιά τεχνολογία.

Προέβλεπε, ὅμως, μέ ἐπεξηγηματικό ὑπόμνημα, τή μελλοντική δυνατότητα, ἑνός μηχανήματος νά «σκανάρει» ὀλόκληρη τήν κάρτα, πράγμα πού ἐπιτεύχθηκε...

Ὁ ν. 1599/1986 ἔμεινε ἀνενεργός, ὅπως καί οἱ τροποποιήσεις του, διότι ὄριζε ἔκδοση τῶν ταυτοτήτων ἀπό τό ὑπουργεῖο Ἑσωτερικῶν, κάτι πού δέν πραγματοποιήθηκε. Ὁ τότε ὑπουργός Ἑξωτερικῶν κ. Παπαδημας, σέ συνέντευξή του, ἀμφισβήτησε τίς τροποποιήσεις τοῦ νόμου καί ὀριοθέτησε τίς σημερινές ἐξελίξεις: «Μέ τό ἰσχύον θεσμικό πλαίσιο», εἶπε, «δέν ἔχει νόημα ἡ ἔκδοση νέων ταυτοτήτων, γιατί ἀπλῶς θά εἶναι μιᾶ ἀντικατάσταση τῶν παλαιῶν καί θά ἀναγράφονται ὅλα τά στοιχεῖα, ὅπως γίνεται μέχρι τώρα. Τό 1991, ἐπί Νέας Δημοκρατίας, ψηφίστηκε ἕνας νόμος πού καταργοῦσε τόν ΕΚΑΜ καί ἐπανεφερε τήν ὑποχρεωτική ἀναγραφή τοῦ θρησκευήματος. Στήν Εὐρώπη δέν ἀναγράφεται τό θρήσκευμα, ἐνῶ σέ μερικές χῶρες ὑπάρχει ὁ ΕΚΑΜ. Ἐμεῖς θ' ἀλλάξουμε τό θεσμικό πλαίσιο, θά τό προσαρμόσουμε στά εὐρωπαϊκά δεδομένα...».

Πρόσφατα, ὁ φιλοκυβερνητικός Τύπος ἔγραψε κατά λέξη γιά τήν «τρίτη φάση τοῦ κυβερνητικοῦ σχεδίου» τά ἑξῆς: «Οἱ ἀστυνομικές ταυτότητες θά καταργηθοῦν καί θά ἀντικατασταθοῦν ἀπό μιᾶ ηλεκτρονική κάρτα, στήν ὁποία ἕνας κωδικός θά ἀρκεῖ νά ἀποδείξει ποιός εἶναι ποιός. Θά εἶναι ταυτόχρονα καί ταυτότητες καί διαβατήρια καί ἐκλογικό βιβλιάριο καί θά περιλαμβάνουν τό φορολογικό μας μητρώο. Ἡ φάση αὐτή ἀναμένεται νά ὀλοκληρωθεῖ σέ δύο περίπου χρόνια».

Η ψηφιακή τεχνολογία, ωστόσο, παραπέμπει στις «έξυπνες κάρτες» (smart card) με μικροτσιπ, όπως αυτές εφαρμόζονται από το 1996 με τη συνεργασία Έθνικης και Έμπορικης Τράπεζας για το ευρωπαϊκό πρόγραμμα OPERA. Έχουν μεγάλες αποθηκευτικές ικανότητες και μπορούν να είναι από μόνες τους ένας κινητός φάκελος με κωδικοποιημένα στοιχεία, μή προσβάσιμα από τον κάτοχό τους.

Σύμφωνα, λοιπόν, με τις δηλώσεις των αρμοδίων και τις ενδείξεις, η Ελλάδα αναμένεται να είναι η πρώτη χώρα της Ευρώπης που θα έχει υποχρεωτικά ηλεκτρονική κάρτα, πιθανότατα με μικροτσιπ αλλά και ΕΚΑΜ. Και προφανώς όλα αυτά θα καθοριστούν μ' έναν νέο νόμο περί ταυτοτήτων...

ΚΑΝΕΙΣ ΔΕΝ ΘΑ ΞΕΦΕΥΓΕΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟ

Τι είναι ηλεκτρονική ταυτότητα ή «έξυπνη κάρτα»;

Σύμφωνα με τη μελέτη του εμπειρογνώμονα κ. Χριστόδουλου Πρωτοπαπᾶ, για λογαριασμό της Κυπριακής Έκκλησίας:

«Η κάρτα έχει ενσωματωμένο ένα ηλεκτρονικό μικροκύκλωμα, στο οποίο αποθηκεύονται στοιχεία. Αρχικά μέχρι 16.000 χαρακτήρες, στο μέλλον όμως εκατομμύρια απ' αυτούς. Όμως, μόνο ένα μέρος τους θα είναι αναγνώσιμο από τους κατόχους. Στο υπόλοιπο θα μπορεί η κυβέρνηση να αναγράφει, σε κωδικοποιημένη μορφή, ό,τι πληροφορίες θέλει. Έτσι, θα περιγράφεται πιθανόν με κάθε λεπτομέρεια η προσωπική ζωή και η προσωπικότητα των πολιτών, πράγμα ιδιαίτερα επικίνδυνο για ένα μελλοντικό ολοκληρωτικό καθεστώς, που θα ασκεί απόλυτο έλεγχο όχι μόνο στους λαούς, αλλά και στους ίδιους τους ηγέτες τους».

Σήμερα υπάρχουν τρεις τεχνολογίες:

1. Η μαγνητική ταινία -όπως στις πιστωτικές κάρτες- μικρής χωρητικότητας.
2. Η οπτική, όπου ο αποθηκευτικός χώρος είναι ολόκληρη ή κάρτα και διαβάζεται με λέιζερ.
3. Η «έξυπνη» (smart card) που περιέχει μικροϋπολογιστή

(μικροτσιπ) με λειτουργικά συστήματα γλώσσας, προγραμματισμού, εντολών, ανταλλαγής δεδομένων, βάσης δεδομένων και άπιστευτης χωρητικότητας. Το μικροτσιπ είναι μικρό όσο η μύτη ενός μολυβιού.

Χρησιμοποιούνται ήδη στην Ελλάδα ως τηλεκάρτες, σε άλλες χώρες ως κάρτες διόδων ή στον έλεγχο των αεροδρομίων της Ολλανδίας, της Νέας Υόρκης, του Ισραήλ κ.ά.

Ωστόσο, για να μην χάνονται ή κλέβονται, αφού πλέον λειτουργούν ως «ηλεκτρονικό πορτοφόλι» αντικαθιστώντας χρήματα και έγγραφα, συνδυάζονται με τη βιομετρική. Η κάρτα αναγνωρίζει τον κάτοχό της από το δακτυλικό του αποτύπωμα, τη γεωμετρία της παλάμης του, την ίριδα του ματιού του κι εσχάτως τις φλέβες του βραχίονά του (όταν σφίγγει το χέρι), που αποτελούν έναν ανθρώπινο γραμμωτό κώδικα.

Στην Ελλάδα, τα συστήματα αυτά εφαρμόζονται ήδη στους Δήμους Δάφνης, Μάνδρας και στη Νομαρχία Ρεθύμνου.

Σε άλλες περιπτώσεις, πάλι, το μικροτσιπ αφαιρέθηκε από τη «θήκη» του -τήν κάρτα- και εμφυτεύθηκε σε ζωντανό οργανισμό, πράγμα ασφαλέστερο και φθηνότερο. Λ.χ. η εμφύτευση σε σκύλο στοιχίζει μόλις 35 δολάρια. Ήδη, στη Β. Αμερική εμφυτεύονται μικροτσιπ στα ζώα, για να εντοπίζονται, όταν χάνονται -από την εταιρεία INFOPET- αλλά και στο Τέξας και αλλού. Στη χώρα μας, υπάρχει η σχετική διαφήμιση της IND EXEL «δώστε στο ζώο σας ταυτότητα».

Μελετάται επίσης και η εμφύτευση σε ανθρώπους για τον εντοπισμό μικρών παιδιών, ατόμων με άμνησία κλπ. Ο Βρετανός καθηγητής Κέβιν Γουόργκφοικ, πάντως, εμφύτευσε μικροτσιπ στο άριστερό του μπράτσο. Οι μέθοδοι αυτοί θεωρούνται ιδανικοί από τους ισχυρούς, που αντιμετωπίζουν το μετρητό χρήμα ως τον τελευταίο «δεινόσαυρο» της παλαιάς εποχής και σχεδιάζουν την ενιαία ανθρωπότητα.

Τό 1991, σε διεθνές συνέδριο στη Βαρκελώνη, με θέμα «Σύνορα χωρίς σύνορα» και τό 1993 στην Ουάσιγκτον με θέμα «Λύσεις για τά παγκόσμια σύνορα», με οργανωτές την Card Tech - Secur Tech και άλλους, συζητήθηκαν οι δυνατότητες να ζούμε σε έναν ανοιχτό κόσμο. Τό κατ'ά πόσον βέβαια τά βιομετρικά μας χαρακτηριστικά, τό DNA μας και οι προσωπικές μας πληροφορίες -

άόρατες για μάς- μάς προστατεύουν ή μάς φυλακίζουν μέσα σέ ένα μικροτοίπ (πού ένδεχομένως νά «μιλά» έρήμην μας και στόν έγκέφαλό μας), εΐναι ένα τεράστιο θέμα. Πού κάνει πολλούς νά φωνάζουν «φοβάμαι όλα αυτά πού θά γίνουν για μένα, χωρίς έμένα»...

ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΞΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΛΑΣΤΙΚΕΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ*

*Του Κωνσταντίνου Χολέβα,
Πολιτικού Έπιστήμονος*

Σ' αυτόν έδω τόν τόπο είχαμε έναν σοφό παππού, τόν 'Ηρόδοτο, ό όποιος έγραψε τήν 'Ιστορία τών αρχαίων λαών και τών Περσικών Πολέμων. Αύτός ό σοφός παππούς μάς δίδαξε ότι από τά πολύ παλαιά χρόνια ή κοινή θρησκεία, «τά τών θεών κοινά ιδρύματα», ήσαν ένα από τά χαρακτηριστικά του Έλληνικού Έθνους. Και αυτή τήν μεγάλη αλήθεια τήν είδαμε και τήν διώσαμε σέ όλες τίς φάσεις τής ιστορικής μας πορείας, ιδιαίτερα μετά τήν ένανθρώπιση του Κυρίου ήμῶν 'Ιησοῦ Χριστού επί γής.

Σ' αυτόν τόν τόπο και σ' όλη τήν καθ' ήμάς 'Ανατολή μεγαλούργησε επί χίλια και περισσότερα χρόνια μιά Αύτοκρατορία, ή Ρωμανία, πού οί νεώτεροι ιστορικοί καθιέρωσαν μέ τό όνομα Βυζαντινή Αύτοκρατορία. Οί μεγάλοι Έκκλησιαστικοί Πατέρες πού έζησαν στά Βυζαντινά χρόνια συνδύασαν μέ θαυμαστό τρόπο τήν Πίστη τους στόν μοναδικό Θεό μέ τόν σεβασμό στήν Έλληνική μόρφωση. Μάλιστα ένας από αυτούς, ό Μέγας Βασίλειος, τόνιζε τόν συνειδητό πατριωτισμό του λέγοντας μέ ύπερηφάνεια ότι εκ μητρός εΐναι απόγονος του 'Ηρακλέους και τών 'Ηρακλειδών. Και ό τελευταίος Αύτοκράτωρ τής Ρωμανίας/Βυζαντίου, ό Κωνσταντίνος Παλαιολόγος, καλοῦσε τούς ύπερασπιστές τής Βασιλεύουσας νά αγωνισθοῦν πρώτα για τήν Πίστη και μετά για τήν Πατρίδα.

*ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, τεῦχος 'Ιουλίου 2000.

Ὁ ἀκατάλυτος δεσμός Ὁρθοδοξίας καί Ἑλληνισμοῦ ἔγινε ἡ κύρια αἰτία πού ἔσωσε αὐτόν τόν τόπο ἀπό πνευματικές καί ἐθνικές ὑποδουλώσεις. Δυτικοί καί Ἀνατολίτες κατακτητές προσπάθησαν ἐπί αἰῶνες νά δουλώσουν τήν ψυχή μας οἱ πρῶτοι, καί τό σῶμα μας οἱ δεῦτεροι. Ὅμως μείναμε ὄρθιοι. Διότι οἱ πρόγονοί μας ἤξεραν ὅτι ὅποιος φράγγευσεν ἡ ἐξισλαμιζόταν δέν χανόταν μόνο γιά τήν Ἐκκλησία, ἀλλά καί γιά τό Γένος, τήν πονεμένη Ρωμηοσύνη.

Σ' αὐτόν τόν τόπο κάναμε ἕνα Πανεθνικό ξεσηκωμό τό 1821 γιά νά ἐλευθερωθοῦμε. Καί ὁ ξεσηκωμός αὐτός ἦταν καί γιά τήν Πίστη καί γιά τήν Πατρίδα. Δέν ἔμοιαζε μέ τούς ξεσηκωμούς ἄλλων λαῶν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης πού ἀγωνίσθηκαν κατά τῆς Ἐκκλησίας τους (π.χ. Γαλλική Ἐπανάσταση). Οἱ πρόγονοί μας καί οἱ ἀρχηγοί τους ἀγωνίσθηκαν γιά τήν Ἐκκλησία καί μαζί μέ τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Δεκαῆξη Πατριάρχες καί ἑκατό Ἐπίσκοποι ἐφρονεύθησαν στήν διάρκεια τῆς δουλείας καί τῆς Ἐθνεγεροῦσας ἀπό τούς Ὀθωμανούς Τούρκους. Καί ὅλοι οἱ ἀγωνιστές καί πολιτικοί τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὑπεγράμμισαν τήν ἀρρηκτὴ σχέση Ὁρθοδοξίας καί ἐθνικῆς ταυτότητος. Ὁ Μακρυγιάννης θεωρεῖ τήν Ὁρθόδοξη Πίστη «τζιβαῖρικόν πολυτίμητον», δηλαδή πολυτίμο κόσμημα, καί ὁ πρῶτος μας Κυβερνήτης Ἰωάννης Καποδίστριας ἔγραφε στούς ξένους: «Τό Ἑλληνικόν Ἔθνος σύγκειται ἐκ τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἀπό ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως δέν ἔπαυσαν ὁμολογοῦντες τήν Ὁρθόδοξον Πίστιν καί τήν γλῶσσαν τῶν πατέρων αὐτῶν λαλοῦντες...».

Σ' αὐτόν τόν τόπο ἔχουν ἔλθει ὡς ἐπισκέπτες καί μελετητές διάφοροι ξένοι καί τούς δεχθήκαμε μέ χαρά. Ὅλοι τους σχεδόν κατάλαβαν καί παραδέχθηκαν τήν πνευματική καί ἱστορική σύνδεση τοῦ Ἑλληνισμοῦ μέ τήν Ὁρθοδοξία. Ὁ κορυφαῖος Βρετανός Βυζαντινολόγος Σέρ Στήβεν Ράνσιμαν καλεῖ τούς Ἕλληνες νά διατηρήσουν τήν Ὁρθόδοξη ταυτότητά τους γιά νά ἔχουν μέλλον καί πολιτιστική προσφορά κατά τόν 21ο αἰῶνα. Ὁ δέ Γάλλος συγγραφεύς Ζάκ Λακαριέρ δήλωσε στό ΒΗΜΑ τῆς Κυριακῆς (6.12.1998) ὅτι «γιά ἕναν Ἕλληνα ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι τό σπίτι του».

Σ' αὐτόν τόν τόπο ἔχουμε μάθει νά σεβόμαστε ἐκεῖνες τίς ὀλιγάριθμες ὁμάδες συμπολιτῶν μας πού ἀκολουθοῦν ἄλλη Πίστη ἢ ἄλλο δόγμα. Θέλουμε, ὅμως, νά γίνονται σεβαστά τά δικαιώματα

τῆς πλειοψηφίας. Ὅταν καταπατῶνται τά δικαιώματα αὐτά στό ὄνομα κάποιων μειονοτήτων, ὑπαρκτῶν ἢ ἀνυπάρκτων, τότε ἔχουμε κακέκτυπο δημοκρατίας. Καί εἶναι χρήσιμο νά θυμῶνται κάποιοι διανοούμενοι καί Διαφωτιστές -σκοταδιστές ὅτι κανένας λαός δέν μπορεῖ νά προοδεύσει, ἂν δέν βασισθεῖ στίς ρίζες του καί ἂν δέν σεβασθεῖ τήν ἱστορία του καί τήν ἰδιοπροσωπία του.

Σ' αὐτόν ἐδῶ τόν εὐλογημένο ἀλλά καί ταλαιπωρημένο τόπο ἐμφανίσθηκαν τά τελευταῖα χρόνια κάποιοι συμπατριῶτες μας, θέλουμε νά πιστεύουμε καλοπροαίρετοι, οἱ ὅποιοι ἔχουν βαλθεῖ νά μᾶς ἀλλάξουν τήν ἐθνική μας ταυτότητα γιά νά γίνουμε δήθεν μοντέρνοι καί καλοί Εὐρωπαῖοι. Καί κάτι πού τούς ἐνοχλεῖ πολύ εἶναι ἡ ἀναγραφή τοῦ θρησκευάτος στίς ἀστυνομικές μας ταυτότητες. Ἄς δοῦμε ὅμως πόσο στέκονται τά ἐπιχειρήματά τους στήν βάση τῆς κριτικῆς.

Μᾶς λέγουν ὅτι ἡ Εὐρώπη ἐνοχλεῖται ἀπό τήν θέση τῆς Ἐκκλησίας στήν ἐλληνική κοινωνία. Κι ὅμως ἐμεῖς ἔχουμε διαβάσει ὅτι ἡ Συνθήκη τοῦ Μάαστριχτ δηλώνει τόν σεβασμό τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως πρὸς τίς πολιτισμικές ἰδιαιτερότητες κάθε χώρας-μέλους. Ἡ δέ Συνθήκη τοῦ Ἀμστερνταμ (1997) ἀναφέρει σαφῶς ὅτι ἡ Εὐρωπαϊκή Ἐνωση δέν παρεμβαίνει στόν ρόλο καί στό νομικό καθεστῶς πού ἔχει ἡ κάθε Ἐκκλησία στά κράτη μέλη, ἀλλά σέβεται ἐν προκειμένῳ τήν ἐθνική νομοθεσία κάθε χώρας. Δηλαδή, ἂν ὁ ἐλληνικός λαός κατά συντριπτική πλειοψηφία ἀνάγει τήν Ὁρθοδοξία σέ στοιχεῖο τῆς ἐθνικῆς του ταυτότητος, τοῦτο εἶναι ἀποκλειστικῶς ζήτημα πού ἀφορᾷ τήν Ἑλλάδα καί τήν νομοθεσία της.

Μᾶς λέγουν ὅτι ὁ Νόμος 2472 τοῦ 1997 περί Προστασίας τῶν Προσωπικῶν Δεδομένων ἀπαγορεύει τήν δημοσιοποίηση καί ἐπεξεργασία ἀπό τό Κράτος εὐαίσθητων προσωπικῶν στοιχείων, ὅπως τό θρήσκευμα. Ἐχνοῦν, ὅμως, ὅτι ὁ Νόμος αὐτός στό ἄρθρο 7, παράγραφος 2, ἐδάφιο α', λέγει ρητῶς ὅτι καί τά λεγόμενα «εὐαίσθητα» δεδομένα, ὅπως τό θρήσκευμα, μποροῦν νά δημοσιοποιηθοῦν, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἡ ρητὴ συγκατάθεση τοῦ ἐνδιαφερομένου. Ὅταν, λοιπόν, ἡ Ἐκκλησία μας δέχεται τήν προαιρετική ἀναγραφή τοῦ θρησκευάτος στίς ταυτότητες πρόκειται οὐσιαστικά γιά περίπτωση ρητῆς συγκατάθεσεως τοῦ ἐνδιαφερομένου. Τοῦτο, ἄλλωστε, γίνεται καί στήν Γερμανία, ὅπου κάθε φορολογούμενος

πολίτης καλείται νά γράφει στή φορολογική του δήλωση προαιρετικῶς σέ ποιό θρήσκευμα πιστεύει, ὥστε τό 10% τοῦ ἀναλογοῦντος φόρου νά δοθεῖ στήν ἀντίστοιχη Ἐκκλησία ἢ θρησκευτική ὀργάνωση.

Μᾶς λέγουν ὅτι κάποια μέλη θρησκευτικῶν μειονοτήτων στήν χώρα μας φοβοῦνται ὅτι θά ὑποστοῦν διωγμούς, ἄν φαίνεται σέ δημόσιο ἔγγραφο τό θρήσκευμά τους. Μά σέ ποιούς τά λένε αὐτά; Λημονοῦν ὅτι ἡ Ἑλλάδα ἦταν ἡ μόνη χώρα στήν ὁποία ὑπῆρξαν Ἐπίσκοποι πού διακινδύνευσαν καί τήν ἴδια τους τήν ζωή γιά νά σώσουν τούς Ἑβραίους συμπολίτες μας ἀπό τή ναζιστική θηριωδία; Ἡ πρέπει νά τούς θυμίσουμε ὅτι καί σήμερα τό κράτος μας χρηματοδοτεῖ τήν συντήρηση καί ἐπισκευή μουσουλμανικῶν τζαμιῶν (Τρίκαλα, Ἀλεξανδρούπολη κ.ἄ.), τήν ὥρα πού οἱ ἀρμόδιοι τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας ἤρνοῦντο ἐπί ἔτη στούς Ὀρθοδόξους Χριστιανούς νά λειτουργοῦνται κάθε Κυριακή στόν ἱστορικό Ναό τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Ροτόντας στήν Θεσσαλονίκη;

Καί κάτι τελευταῖο, ἀλλά ὄχι ἀσήμαντο: Ἄς ὑποθέσουμε ὅτι φονεύεται σέ ἀτύχημα ἐντός ἢ ἐκτός Ἑλλάδος κάποιος Ἕλληνας ἢ κάποια Ἑλληνίδα πού δέν ἔχει στενοῦς συγγενεῖς. Ἄν δέν ἀναγράφει ἡ ἀστυνομική ταυτότητα τό θρήσκευμα, πῶς θά ξέρουν οἱ ἀρμόδιες Ἀρχές πῶς θά κηδευθεῖ αὐτό τό πρόσωπο, ἰδιαίτερος δέ ἄν τό ἀτύχημα συμβεῖ ἐκτός Ἑλλάδος; Ἄς σεβασθοῦμε καί τό δικαίωμα τῶν μοναχικῶν προσώπων τῆς κοινωνίας μας πού θά ἤθελαν κι αὐτά νά κηδευθοῦν συμφῶνως πρός τό τυπικό τῆς Ὀρθοδοξίας ἢ πιθανόν μιᾶς ἄλλης θρησκευτικῆς ὁμολογίας, στήν ὁποία ἀνήκουν.

Σ' αὐτόν, λοιπόν, τόν τόπο ἢ συντριπτική πλειοψηφία τοῦ λαοῦ μας ἔχει ἀποφασίσει νά διατηρήσει καί στήν οὐσία καί στόν τύπο τόν ἄρρηκτο πνευματικό δεσμό τῆς Ὀρθοδοξίας μέ τήν ἐθνική μας ταυτότητα. Καί θέλουμε νά φαίνεται αὐτός ὁ δεσμός καί στίς πλαστικές μας ταυτότητες. Ὅσοι πιστεύουν πραγματικά στήν Δημοκρατία ἄς σεβασθοῦν τίς πεποιθήσεις τῆς πλειοψηφίας, ἀλλά καί τά διδάγματα τῆς Ἱστορίας, καί ἄς παύσουν νά ἐφευρίσκουν «προφάσεις ἐν ἀμαρτίαις».

Ἐπειδή, ὅμως, οἱ ἀντιτιθέμενοι στήν ἀναγραφή τοῦ θρησκευματός ὁμιλοῦν περί δημοκρατίας καί Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων θά θέλαμε νά θυμίσουμε τά ἑξῆς: α) Μέ Νόμο τοῦ 1995 οἱ Μουσουλ-

μανόπαιδες τῆς Θράκης εἰσάγονται στά Ἑλληνικά Α.Ε.Ι. μέ εὐνοϊκότερους ὅρους καί μάλιστα μέ ποσόστωση 0,5% ἐπί τοῦ συνόλου τῶν εἰσακτέων. Δηλαδή, κάθε ἐνδιαφερόμενος νέος προσέρχεται ἐνώπιον μιᾶς δημόσιας Ἀρχῆς καί δηλώνει ὅτι εἶναι μέλος τῆς συγκεκριμένης θρησκευτικῆς μειονότητας, ὥστε νά ἀξιοποιήσει τό σχετικό προνόμιο. β) Μέ τόν γνωστό Νόμο περί ἐναλλακτικῆς ἢ κοινωνικῆς θητείας οἱ Μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβά ἀπαλλάσσονται τῆς ἐνόπλου θητείας καί ὑπηρετοῦν σέ Νοσοκομεῖα καί ἄλλα κοινωνικά Ἰδρύματα, ἀμειβόμενοι μάλιστα μέ μισθό. Γιά νά ἐνταχθοῦν στήν ἐναλλακτική θητεία, λοιπόν, τί κάνουν; Δηλώνουν ἐνώπιον Δημοσίας Ἀρχῆς –Στρατολογικό Γραφεῖο– τό γεγονός ὅτι εἶναι ἀντιρρησίες συνειδήσεως, δηλαδή καταγράφουν σέ δημόσια ἔγγραφα φιλοσοφικές καί θρησκευτικές πεποιθήσεις, πού κατά τόν Νόμο 2472/97 ἀποτελοῦν «εὐαίσθητα» δεδομένα. Θά φθάσουμε, ἐπομένως, στός ἐξῆς τραγελαφικό καί ἥκιστα δημοκρατικό σημεῖο: Ἡ Ἑλληνική Πολιτεία νά ἐνθαρρύνει καί νά ἐπιβραβεύει τούς Μουσουλμάνους συμπολίτες μας καί τούς Χιλιαστές, ὅταν δηλώνουν ἐνώπιον Δημοσίων Ἀρχῶν τίς θρησκευτικές τους πεποιθήσεις καί νά στερεῖ τό ἴδιο δικαίωμα ἀπό τούς Ὀρθοδόξους Χριστιανούς, δηλαδή ἀπό ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐκουσίως καί βάσει τῆς προαιρετικῆς ἀναγραφῆς ἐπιθυμοῦν νά ἀναγράφεται τό θρήσκευμα στήν ταυτότητά τους.

Καί ἕνα ἀκόμη ἐρώτημα: Ὅλοι αὐτοί πού κόπτονται γιά τά Ἀνθρώπινα Δικαιώματα ἔχουν παρατηρήσει ποιούς κινδύνους ἐγκυμονεῖ ἡ πλήρης ἐφαρμογή τοῦ Νόμου περί Προστασίας –κατ' εὐφημισμόν– τῶν Προσωπικῶν Δεδομένων; Σημειώνουμε ὅτι τό ἄρθρο 8 ἀναφέρεται στόν Ἐνιαῖο Κωδικό Ἀριθμό, πράγμα πού ὀδηγεῖ πιθανόν σέ νέες ταυτότητες μέ ὑποβάθμιση τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου σέ ἀριθμό. Τό δέ ἄρθρο 12 προβλέπει ὅτι ὅποιος θέλει νά μάθει ποιὰ προσωπικά του στοιχεῖα ἔχουν καταχωρισθεῖ ἀπό ἑλληνικές Ἀρχές ἢ καί ἀπό τό Σύστημα Πληροφοριῶν Σένγκεν (μέ τό ὁποῖο συνδέεται ἄμεσα ὁ 2472/97) θά πρέπει νά πληρώσει ἕνα ποσό, τό ὕψος τοῦ ὁποίου θά καθορίζει ἡ περίφημη Ἀρχή, τῆς ὁποίας προΐσταται ὁ κ. Δαφέρμος. Ἐάν, λοιπόν, ἡ Ἀρχή ὀρίσει ἕνα ὑψηλό ποσό, τότε μία μεγάλη ὁμάδα μὴ εὐπόρων πολιτῶν θά στερεῖται ἐνός σημαντικοῦ δικαιώματός της.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, οἱ πλαστικές ταυτότητες εἶναι ἡ κορυφή τοῦ παγόδου. Στόχος τῆς ὅλης προσπάθειας εἶναι ἡ ἐπίπλαστη ταυτότητα. Κάποιοι ἐπιχειροῦν ἐρήμην τοῦ λαοῦ μας καί τῶν Παραδόσεών μας νά ἀποσυνδέσουν τόν Ἑλληνισμό ἀπό τήν Ὁρθόδοξία καί νά ἀλλοιώσουν τήν ΕΘΝΙΚΗ ΜΑΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ.

Ὁ Διονύσιος Σολωμός ἔλεγε: «Μήγαρις ἔχω ἄλλο τι παρέξ ἐλευθερία καί γλώσσα;» Μπροστά στήν πρόκληση τῆς ΟΝΕ καί στήν χοάνη τῆς παγκοσμιοποιήσεως πρέπει νά ἔχουμε ὡς πανοπλία τήν ἐλευθερία καί τήν γλώσσα μας, γι' αὐτό καί πρέπει νά διατηρήσουμε τήν Ἑλληνορθόδοξη αὐτοσυνειδησία μας. Διότι χωρίς τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μας δέν θά εἶχαμε οὔτε ἐλευθερία οὔτε γλώσσα.

**ΕΓΚΥΚΛΙΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ,
ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝΤΑ
ΚΑΙ
ΔΕΛΤΙΑ ΤΥΠΟΥ**

ΕΓΚΥΚΛΙΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Πρός

Τὴν Ἱεράν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀθηνῶν καὶ

Τὰς Ἱεράς Μητροπόλεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ ἐκτάκτῳ Συνεδρίῳ Αὐτῆς τῆς 6^{ης} Ἰουνίου ἐξ, διεξεληθοῦσα τό ταλανίζον τόν Ἑλληνικόν Λαόν θέμα τῆς ἀπαγορεύσεως ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος εἰς τὰ Δελτία τῶν Ἀστυνομικῶν Ταυτοτήτων τῶν Ἑλλήνων Πολιτῶν καὶ τὰ συναφῆ πρὸς αὐτό θέματα ἀποβλέποντα εἰς τὴν μετατροπὴν τοῦ ἡμετέρου Κράτους εἰς ἓν λαϊκόν καὶ ἄθρησκον Κράτος καὶ ἐκτιμήσασα ὑπευθύνως τὴν διαμορφωθεῖσαν κατάστασιν, μετὰ δέ καὶ τὴν πρωτοφανῆ καὶ ἀνοίκειον ἄρνησιν τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ, ἵνα δεχθῆ τόν Προκαθήμενον τῆς καθ' Ἑλλάδα Ἐκκλησίας μετ' Ἐπιτροπῆς Ἀρχιερέων, γεγονός δεικνῶν τὴν ἐκ μέρους τινῶν διάθεσιν διὰ τὴν περιθωριοποίησιν τοῦ ἐπὶ αἰῶνας κορυφαίου πνευματικοῦ θεσμοῦ τοῦ Γένους, δηλονότι τῆς Ἐκκλησίας, ἀπεφάσισεν μεταξύ ἄλλων ὅπως διοργανωθῶσιν δύο παλαιαῖ καὶ συγκεντρώσεις, τοῦτο μὲν εἰς Θεσσαλονίκην τῇ 14ῃ ἐξ (Πλατεία Ἀριστοτέλους, ὥρα 7.00 μ.μ.), τοῦτο δέ εἰς Ἀθήνας τῇ 21ῃ Ἰουνίου ἐξ (Πλατεία Συντάγματος, ὥρα 7.00 μ.μ.). Εἰς τὰς ὡς ἄνω συγκεντρώσεις καλεῖται σύσσωμος ὁ πιστός Ἑλληνικός Λαός, ὅπως εἰρηνικῶ τῷ τρόπῳ, ᾧ συνάδει τῷ τῆς Ἐκκλησίας ἦθει, ἐν νηφαλιότητι, ἅμα δέ καὶ ἀποφασιστικότητι διαμαρτυρηθῆ, τοῦτο μὲν διὰ τὴν στέρησιν εἰς αὐτόν τοῦ θρησκευματος εἰς τὰ Δελτία τῶν Ἀστυνομικῶν Ταυτοτήτων, τοῦτο δέ διὰ τὴν προσβλητικὴν ἔναντι τῆς Ἐκκλησίας στάσιν τοῦ Κράτους, ἣτις προσβάλλει ἅπαντα τόν πιστόν Λαόν ὡς πλήρωμα Αὐτῆς.

Ὅθεν, καλεῖσθε ὅπως, ἐν ἐργηγόρσει ὄντες καί ἀναμένοντες τὰς παρ' ἡμῶν ὁδηγίας, ἐνημερώσατε, περὶ τῶν ὡς εἴρηται διοργανωθησομένων συγκεντρώσεων διαμαρτυρίας, τὸν εὐσεβῆ Λαόν τῆς καθ' ὑμᾶς Θεοσώστου Ἐπαρχίας καί προβῆτε μετὰ ζήλου εἰς τὰς δεύσας συντόνους ἐνεργείας διὰ τὴν πολυπληθῆ παρουσίαν τῶν πιστῶν εἰς αὐτάς.

Ἐντολῆ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου
Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος
† Ἀρχιμ. Θεολόγος Ἀποστολίδης

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Ἡ ἹΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΓΚΥΚΛΙΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Πρὸς
τὴν Ἱεράν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀθηνῶν καί
τὰς Ἱεράς Μητροπόλεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ Συνεδρίᾳ Αὐτῆς τῆς β' ἡμέρας ὁδεύοντος μηνός Ἰουνίου ἐ.ε., διεξῆλθεν μετ' αἰσθήματος εὐθύνης τό σοβαρόν θέμα περὶ τῆς μή ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευάματος εἰς τὰ νέου τύπου Δελτία τῶν Ἀστυνομικῶν Ταυτοτήτων. Ἡ μή ἐπιτευχθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιδικωμένη διὰ τοῦ διαλόγου λύσις, ἤγαγεν Αὐτήν εἰς τὴν Ἀπόφασιν διοργανώσεως δύο εἰρηνικῶν συγκεντρώσεων διαμαρτυρίας, τοῦτο μὲν εἰς Θεσσαλονίκην καί εἰς τὴν Πλατεῖαν Ἀριστοτέλους, τὴν 14ην ὁδεύοντος μηνός Ἰουνίου ἐ.ε. καί περὶ ὥραν 7ην μ.μ., τοῦτο δέ εἰς Ἀθήνας καί εἰς τὴν Πλατεῖαν Συντάγματος, τὴν 21ην ὁδεύοντος μηνός Ἰουνίου ἐ.ε. καί περὶ ὥραν 7ην μ.μ.

Ὡσαύτως, ἐκφράζουσα τό ἦθος τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας ἡμῶν, ἦθος λατρευτικῆς ζωῆς, δι' ἧς ἐπιτυγχάνεται ἡ κοινωνία ἐκάστου πιστοῦ μετὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς καί τῶν Μελῶν τοῦ Τιμίου Αὐτοῦ Σώματος, δηλονότι τῆς Ἐκκλησίας, ἡ Ἱεραρχία ἀπεφάσισεν ὅπως κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν ὡς ἄνω Συγκεντρώσεων τελεσθῆ ἡ Θεία Λειτουργία εἰς ἅπαντας τοὺς Ἱερούς Ναοὺς, Ἱεράς Μονάς καί Ἱερά Προσκυνήματα τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς καί τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἵνα ἀναπεμφθῶσι δεήσεις πρὸς τὸν Ἀρχοντα τῆς Εἰρήνης, ὅπως λαλήσῃ ἐν ταῖς καρδίαις τῶν ἐν τῷ εὐσεβεῖ Ἔθνει ἡμῶν κρατούντων ἀγαθὰ ὑπὲρ τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας Αὐτοῦ, ἵνα ἤρμεον καί ἡσύχιον βίον διάγωμεν ἐν πᾶσι εὐσεβείᾳ καί σεμνότητι.

Ἐντολῆ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου
Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος
† Ἀρχιμ. Θεολόγος Ἀποστολίδης

Ἀθήνησι τῇ 11ῃ Μαΐου 2000

ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝ

Ἡ Ἐπιτροπή ἐξ Ἀρχιερέων τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἀποτελουμένη ἀπό Σεβασμιωτάτους Μητροπολίτας Ζακύνθου κ. Χρυσόστομον, Ναυπάκτου καί Ἀγίου Βλασίου κ. Ἱερόθεον καί Σάμου καί Ἱκαρίας κ. Εὐσέβιον, συναντήθηκε σήμερα 11 τοῦ μηνός Μαΐου μέ τόν Ὑπουργόν Δημοσίας Τάξεως κ. Μιχαήλ Χρυσοχοΐδην καί συζήτησε τό θέμα τῆς ἐκδόσεως τῶν νέων ταυτοτήτων τῶν ἀστυνομικῶν ὑπαλλήλων, καί τοῦτο διότι ἡ Ἐκκλησία ἐγένετο ἀποδέκτης πολλῶν ἐρωτημάτων ἀπό τούς ἀστυνομικούς ὑπαλλήλους γιά τό θέμα αὐτό.

Ἡ συνάντηση ἐγινε σέ ἓνα κλίμα κατανοήσεως καί γνώσεως τῶν πραγμάτων. Ἀντηλλάγησαν διάφορες ἀπόψεις, τόσο γιά τήν ἐνδειξη τοῦ θρησκευματος ὅσο καί γιά τήν ὑπαρξη τῆς λευκῆς λωρίδας μηχανικῆς ὀπτικῆς ἀνάγνωσης.

Ὁ κ. Ὑπουργός Δημοσίας Τάξεως ὑπεσχέθη ὅτι θά ἀπαντήσει γραπτῶς στό ἐγγραφο πού τοῦ ἀπέστειλε σχετικῶς μέ τό ὡς ἄνω θέμα ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καί Πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστόδουλος, μέ Συνοδική Ἐξουσιοδότηση ὥστε ἡ Ἱερά Σύνοδος νά λάβῃ τίς τελικές ἀποφάσεις Αὐτῆς.

Ἐλπίζεται ὅτι τό ὅλο θέμα τῶν νέων ταυτοτήτων θά ἀντιμετωπιθῇ μέ ἓνα πνεῦμα συναίνεσης, ὥστε νά μή διασαλευθῇ ἡ κοινωνική συνοχή.

Ἐκ τῆς Ἀρχιγραμματείας τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝ

Συνήλθε σήμερον, 26 Μαΐου 2000 εἰς ἕκτακτον Συνεδρίαν ἡ Διαρκῆς Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὑπό τήν Προεδρίαν τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί Πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Χριστοδούλου, διά νά ἐξετάσῃ τās νέας ἐξελίξεις εἰς τό θέμα τῆς μή ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος εἰς τά Δελτία Ταυτότητας, μετά τās δηλώσεις εἰς τήν Βουλὴν τῶν Ἑλλήνων (24.5.2000) τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ.

Ἡ Διαρκῆς Ἱερά Σύνοδος μέ βαθεῖαν συναίσθησιν τῆς εὐθύνης τῆς ἐναντι τῆς ἰδικῆς τῆς ἀποστολῆς καί τοῦ Λαοῦ, τόν ὁποῖον ἐκφράζει, καί μέ ἐπίγνωσιν τῆς σοβαρότητος τοῦ θέματος, ὁμοφῶνως ἀνακοινώνει πρός τόν πιστόν Ἑλληνικόν Λαόν τά κάτωθι:

1. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος εἶναι καί θά παραμείνῃ ξένη πρός πᾶσαν κοσμικήν ἐξουσίαν, ὡς τοῦτο ἐπιβάλλει ἡ μακροαίων παράδοσίς τῆς. Καί οὔτε θέλγεται ἀπό αὐτήν, οὔτε κᾶν διανοεῖται νά ὑποκαταστήσῃ τās κρατικές ἐξουσίας. Κατά τοῦτο, οἱ ρόλοι Ἐκκλησίας καί Κυβερνήσεως εἶναι ἀπολύτως διακριτοί, ἀλλά καί ἀμοιβαίως σεβαστοί. Ὅμως αὐτό δέν δύναται νά σημαίνει καί νά ὀδηγῇ εἰς προκλητικὴν παραθεώρησιν καί ἀγνόησιν τῆς Ἐκκλησίας, κατά τήν διαδικασίαν λήψεως κυβερνητικῶν ἀποφάσεων, αἱ ὁποῖαι τήν ἐνδιαφέρουν ἀμέσως, οὔτε δύναται νά δικαιολογήσῃ τόν εἰς βάρος τῆς ἐπιχειρηθέντα ἐμπαιγμόν.

Πράγματι, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία ἐπέδειξε διάθεσιν γονίμου συνεργασίας μέ τήν Κυβέρνησιν εἰς τό θέμα τῶν ταυτοτήτων καί ἐνῶ ἔλαβεν ὑπευθύνως διαβεβαιώσεις, ὅτι δέν ἐπρόκειτο νά ληφθοῦν ἀποφάσεις, πρὶν νά γίνῃ μεταξύ αὐτῶν διάλογος, αἰφνιδίως καί μέ ἄκομψον τρόπον, καί μάλιστα ἐνῶ ὁ Προκαθήμενός τῆς εὐρίσκετο

μέ εκκλησιαστικήν αποστολήν εις Ρουμανίαν, εύρέθη πρό τετελεσμένων, διότι έπεχειρήθη νά δοθῆ μονομερῶς καί αυταρχικῶς λύσις εις ένα ζήτημα, τό όποιον άπασχολεῖ εκατομμύρια Έλλήνων πολιτῶν καί ταυτοχρόνως μελῶν τῆς Έκκλησίας.

Η Έκκλησία διατηρεῖ, ὡς εκ τούτου, τήν πικρίαν καί τήν άπορίαν καί διά τόν αίφνιδιασμόν καί διά τόν εμπαιγμόν τούς όποιους άναιτίως υπέστη. Καί διερωτᾶται, τί έμεσολάβησεν ἢ τί κρύπτεται πίσω από τās μεθοδεύσεις αυτάς, τό τόσο σημαντικό, ὡστε νά οδηγῆσιν τούς άρμοδίους εις αυτοαναίρεσιν καί μάλιστα εις ὠρας κρισίμους, ὡς αἱ παρούσαι, κατά τās όποιās άπαιτεῖται έθνική όμοψυχία καί κοινωνική συνοχή.

2. Η Έκκλησία σεβομένη άπολύτως τήν οϊανδήποτε θρησκευτικήν πίστιν ενός εκάστου τῶν Έλλήνων καί τήν άξίαν τοῦ ανθρωπίνου προσώπου, ὅπως αυτή διασώζεται καί εκφράζεται μέσα από τό αναφαίρετον δικαίωμα κάθε ανθρώπου διά τόν έλεύθερον αυτοπροσδιορισμόν του, από τήν αρχήν ετάχθη υπέρ τῆς προαιρετικῆς άναγραφῆς τοῦ θρησκευόματος εις τās νέας ταυτότητας. Τοῦτο δέν προσκρούει, οὔτε εις ανυπάρχοντες οδηγίαις, οὔτε εις τήν νομοθεσίαν τῆς Ευρωπαϊκῆς Ένώσεως, οὔτε πολύ περισσότερο εις τόν κείμενον ελληνικόν Νόμον 1988/1991, ό όποιος μάλιστα προβλέπει τήν υποχρεωτικήν άναγραφήν τοῦ θρησκευόματος. Καί εἶναι βέβαιον ὅτι τήν άπλήν καί λογικήν αυτήν πρότασιν τῆς Έκκλησίας, συμμερίζεται ἢ συντριπτική πλειονοψηφία τοῦ Έλληνικοῦ Λαοῦ, γεγονός τό όποιον δύναται εύκόλως νά διαπιστωθῆ διά δημοψηφίσματος.

3. Η Έκκλησία θεωρεῖ ὅτι ἡ προαιρετική άναγραφή τοῦ θρησκευόματος εις τās ταυτότητας συναρτᾶται άμέσως μέ τήν έλληνορθόδοξον ιδιοπροσωπίαν τοῦ Έθνους μας, ἡ όποία άποτελεῖ βασικόν ιστορικόν στοιχείον τῆς οὔσιαστικῆς μας επιβιώσεως καί άπαραίτητον ἔρεισμα τοῦ Λαοῦ, χωρίς δέ τοῦτο νά άποτελῆ μείωσιν εναντι οϊουδήτινος έτεροδόξου ἢ άλλοθρήσκου πολίτου, τοῦ όποιου τήν θρησκευτικήν έτερότητα ἡ Έκκλησία σεβεται άπολύτως. Καί μάλιστα, τήν ὠραν, κατά τήν όποιαν ἡ Χώρα ταλανίζεται από μεγάλα καί οὔσιαστικά, έθνικά καί κοινωνικά προβλήματα καί ὁ Λαός βιώνει καθημερινῶς σειράν κρισίμων καταστάσεων, αἱ όποιαι άπαιτοῦν επώδυνες λύσεις. Αυτήν άτυχῶς τήν ὠραν έφευρέθη καί

μέ τήν συνδρομήν έσωγενῶν καί έξωγενῶν κύκλων, ένα θεματολόγιον ρήξεων, μέ αιχμήν τοῦ δόρατος τό θέμα τῶν ταυτοτήτων, αἱ όποιαι στοχεύουν καί εις τόν θρησκευτικόν άποχρωματισμόν τῆς κοινωνικῆς καί έθνικῆς μας ζωῆς, αλλά καί ενδεχομένως εις τήν παραπλάνησιν καί τόν άποπροσανατολισμόν τοῦ Λαοῦ μας καί εις τήν ταυτόχρονον άποδυνάμωσιν τῆς Έκκλησίας. Αἱ άποφασισθεῖσαι επιλογαί εις τό θέμα αυτό, μέ σύνθημα τόν δῆθεν εκσυγχρονισμόν καί κυρίως ἡ προβολή έώλων νομικῶν κατασκευῶν, αἱ όποιαι στοιχεύουν εις τήν άποδυνάμωσιν τοῦ Συνταγματικοῦ Όρου «*Επικρατοῦσα Θρησκεία*» (άρθρον 3 τοῦ Συντάγματος), δημιουργοῦν βάσεις διά συγκρούσεις καί διχασμούς. Αλλά ἡ Έκκλησία, θεματοφύλαξ τῆς κοινωνικῆς καί έθνικῆς ειρήνης καί ενότητος, τῆς λαϊκῆς αλληλεγγύης, τῆς αντιθέσεώς τῆς εις τήν θίαν καί τόν ρατσοισμόν, δέν πρόκειται βεβαίως νά παρασυρθῆ ἢ νά εύνοήσῃ τόν διχασμόν τοῦ Λαοῦ. Έλπίζει δέ, ὅτι καί οἱ κρατοῦντες θά πράξουν τό ίδιο.

4. Όμως, ταυτοχρόνως ἡ Έκκλησία θεωρεῖ άπαραίτητον νά καταστήσῃ σαφές πρός πᾶσαν κατεύθυνσιν, ὅτι δέν διανοεῖται νά συμβιβασθῆ, εναντι οϊουδήποτε άνταλλάγματος καί οϊασδήποτε άπειλῆς καί νά προδώσῃ τήν έμπιστοσύνην, μέ τήν όποιαν τήν τιμᾶ καί τήν περιβάλλει ὁ πιστός Έλληνικός Λαός. Μέ σύνεσιν αλλά καί μέ άποφασιστικότητα θά άγωνισθῆ μέ κάθε νόμιμον μέσον, διά νά πείσῃ τήν Κυβέρνησιν ὅτι επλανήθη. Θα άγωνισθῆ διά νά μεταφέρει, ὅπου πρέπει, τήν άγωνίαν, τήν ανησυχίαν καί τόν προβληματισμόν τοῦ Λαοῦ. Ο Λαός ανησυχεῖ σοβαρά, ὄχι μόνον διά τήν μή άναγραφήν τοῦ θρησκευόματος του εις τās ταυτότητας, αλλά καί διά πολλά άλλα συναφῆ, ὡς λ.χ. τήν ηλεκτρονικήν λωρίδα μέ άγνωστα εις τόν κάτοχον στοιχεῖα καί τό ηλεκτρονικόν φακέλλωμα. Δι' ὅλα αυτά ἡ Αρχή δέν ἔχει επιδείξει κανένα ζήλον πρός οὔσιαστικήν προστάσιαν τοῦ πολίτου. Ο ρόλος τῆς Έκκλησίας δέν εἶναι διά νά αντιγράψῃ τά κοσμικά καμώματα, τά ιδιοτελῆ συμφέροντα καί νά ικανοποιήσῃ εκείνους, οἱ όποιοι επιβουλεύονται τήν έθνικήν μας ταυτότητα. Ο άγών θά εἶναι άνένδοτος, μέ δύναμιν λόγου, αλλά καί ξένος πρός κάθε μορφῆν περιθωριακῆς συμπεριφορᾶς, φανατισμοῦ καί μιθαλλοδοξίας, ἡ όποία πιθανόν νά προκληθῆ από προδοκάτορας, οἱ όποιοι επιδιώκουν νά δυσφημίσουν

τήν Ὀρθοδοξίαν ἐντός καί ἐκτός Ἑλλάδος. Τοιαῦται συμπεριφοραί, ὅποθενδήποτε καί ἄν προέρχωνται, εἶναι καταδικαστέαι.

5. Ἡ Διαρκής Ἱερά Σύνοδος κάνει ἔκκλησιν διά μίαν παραδεκτὴν λύσιν ἐνός, κατὰ τρόπον περιεργον καί αἰφνιδιαστικόν, δημιουργηθέντος θέματος. Τὰ λάθη εἶναι ἀνθρώπινα ἀλλὰ μεταβάλλονται σέ ἐγκλήματα, ὅταν τό πείσμα, οἱ ἐγωῖσμοί καί ἡ ἰδιοτέλεια κυριαρχοῦν ἐπὶ τῆς λογικῆς, τῆς συνέσεως καί τοῦ αἰσθήματος εὐθύνης.

Ἡ Διαρκής Ἱερά Σύνοδος λυπεῖται, διότι μία μικρά μερίς ἐξωκοινοβουλευτικῶν πολιτῶν παραπλανᾷ τόν Πρωθυπουργόν τῆς Χώρας καί θαναύσως προκαλεῖ τήν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Ἐκκλησία προσεύχεται καί ἐλπίζει διά τήν ἄμεσον ἀλλαγὴν πορείας, εἰς τὰς ληφθείσας ἀποφάσεις.

Ἡ Ἐκκλησία θά σταθῇ ἐνώπιον τῆς κρίσεως ὑπεύθυνη, συνετὴ, διαλλακτικὴ, ἀλλὰ καί ἀμετακίνητος εἰς τὰ «Πιστεύω» Της καί τὰς Ἀρχάς Της.

Ἡ Ὀρθοδοξία θά εὐρίσκεται εἰς μόνιμον συναγερόν. Ἡ Ἐκκλησία ἐπαγρυπνεῖ.

6. Δι' ὅλα αὐτά ἡ Διαρκής Ἱερά Σύνοδος ὁμοφώνως ἀπεφάσισε τὴν ἔκτακτον σύγκλησιν τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας κατὰ τὴν 6ην προσεχοῦς μηνός Ἰουνίου ἐ.ε., πρὸς λῆψιν τῶν τελικῶν καί ὁριστικῶν ἀποφάσεων.

Ἐκ τῆς Ἀρχιγραμματείας τῆς Ἱεράς Συνόδου

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΥΠΟΥ

Ἐξ αἰτίας τοῦ ἀνακύψαντος κρίσιμου θέματος περὶ τῶν ταυτοτήτων καί τῆς ἐπιχειμένης συγκλήσεως τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τὴν 6ην Ἰουνίου ἐ.ε., ἡ Διαρκής Ἱερά Σύνοδος, κατὰ τὴν ἔκτακτον Συνεδρίαν τῆς 26ης Μαΐου ἐ.ε., ἀπεφάσισεν τὴν ἀναβολὴν τῆς προγραμματισθείσης, διά τὴν 9ην Ἰουνίου ἐ.ε., εἰρηνικῆς Ἐπισκέψεως τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί Πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστοδοῦλου εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρωσίας.

Ἡ Ἐπίσημη Ἐπίσκεψη τοῦ Προκαθημένου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος στὴν Ἀδελφὴ Ὀρθόδοξη Ρωσικὴ Ἐκκλησία θά πραγματοποιηθῇ σέ εὐθετώτερο χρόνον.

Ἐκ τῆς Ἀρχιγραμματείας τῆς Ἱεράς Συνόδου

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΥΠΟΥ

Ἐναφορικά μέ τό θέμα πού προέκυψε ἀπό τήν ἀποσπασματική μετάδοση μέσω τοῦ Α.Π.Ε. τμήματος τῆς ὁμιλίας τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου πρὸς τοὺς Ἄρχοντας ὀφφικιάλους τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας - Μέλη τῆς Ἀδελφότητος «Παναγία ἡ Παμμακάριστος», τό ἀπόγευμα τῆς Παρασκευῆς, 26^{ης} Μαΐου ἐξ., στήν Ἱερά Θεολογική Σχολή τῆς Χάλκης, γεγονός πού ἐπιχειρήθηκε νά συσχετισθεῖ, ὅπως παραδόξως, μέ τό θέμα τῶν ταυτοτήτων στήν Ἑλλάδα, ἀπό τήν Ἀρχιγραμματεία τῆς Ἁγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, μέ κατηγορηματικό τρόπο, διευκρινίσθηκε ὅτι μεταξύ τῶν δύο αὐτῶν θεμάτων δέν ὑπῆρχε καμία ἀπολύτως σχέση. Σέ δήλωση πού ἐκδόθηκε σήμερα τό πρωῖ συγκεκριμένα ἀναφέρεται ὅτι:

«Τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον δηλώνει ἐπισήμως ὅτι ὅσα ἐλέχθησαν ἐν Χάλκῃ, τήν 26ην τ.μ., ὑπό τῆς Α.Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου, δέν ἔχουν καμίαν ἀπολύτως σχέση πρὸς τό ἐπίμαχον θέμα τῶν ταυτοτήτων ἐν Ἑλλάδι, ἐπί τοῦ ὁποίου τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον δέν τοποθετεῖται, ἐπειδή τό θεωρεῖ ἐσωτερικόν θέμα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.»

Οἱ λόγοι τοῦ Πατριάρχου ἐλέχθησαν ἐξ ἄλλῃς ἀφορμῆς καί ἀναφέρονται εἰς τελείως διάφορον θέμα καί τοῦτο ἐξάγεται σαφῶς ἀπό τήν προσεκτικὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ὅλου κειμένου τῆς προσφωνήσεώς Του πρὸς τοὺς Ἄρχοντας ὀφφικιάλους τοῦ Πατριαρχείου.

Ταῦτα γιά τήν πληρότητα τῆς ἐνημερώσεως τῶν Μ.Μ.Ε. καί τοῦ Χριστεπωνύμου Πληρώματος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἐπί λέξει ὁ Παναγιώτατος στόν λόγο του, μεταξύ ἄλλων, τό-

νισε καί τά ἐξῆς, τά ὅποια ἀποσπασματικά καί ὅπως μεταδόθηκαν, ὡς μή ὄφειλε, δημιουργήσαν τόν σημερινό θόρυβο:

«Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δέν ἀπειθαρχεῖ πρὸς τοὺς Νόμους τῶν Κρατῶν, ἐντός τῶν ὁποίων ὑπάρχουν τά μέλη αὐτῆς. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός ρητῶς διέστειλε τά καθήκοντα τοῦ πολίτου πρὸς τήν κρατικὴν ἐξουσίαν, ἀπό τά καθήκοντα τοῦ πιστοῦ πρὸς τόν Θεόν, εἰπὼν τόν θαυμάσιον ἐκεῖνον λόγον “ἀπόδοτε τά τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι καί τά τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ” (Ματθ. κβ’, 21). Ἐν συμφωνία πρὸς τήν ἐντολήν ταύτην τοῦ Κυρίου ὁ Ἀπόστολος Παῦλος διευκρινίζει ὅτι αἱ κρατικαὶ ἐξουσίαι εἶναι τεταγμέναι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ (Ρωμ. ιγ’, 1) καί ὅτι εἶναι ἀνάγκη νά ὑποτασσόμεθα εἰς αὐτάς “οὐ μόνον διὰ τήν ὀργήν, ἀλλά καί διὰ τήν συνείδησιν” (Ρωμ. ιγ’, 5). Αὐτό τό πνεῦμα τῆς νομιμοφροσύνης πρὸς τήν πολιτικὴν ἐξουσίαν ἐκφράζει καί ὁ συγγραφεὺς τῆς πρὸς Διόγνητον Ἐπιστολῆς, γράφων τόν δεύτερον αἰῶνα μετὰ Χριστόν ὅτι οἱ Χριστιανοὶ “πέιθονται τοῖς ὠρισμένοις νόμοις καί τοῖς ἰδίοις βίοις νικῶσι τοὺς νόμους” (PG 2, 1173). Καί ὅλη ἡ μακροαίων ἱστορία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὑπὸ διαφόρους ἐξουσίας, μαρτυρεῖ, ὅτι αὕτη κατὰ κανόνα ὑπῆρξε νομοταγῆς καί μόνον ὅτε ἐτίθετο θέμα ἀρνήσεως τοῦ Χριστοῦ ἐφήρμοξε τό «πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις».

Αὕτη βεβαίως ἡ νομιμοφροσύνη δέν σημαίνει ὅτι οἱ πιστοὶ παραιτοῦνται τῶν δικαιωμάτων, τά ὅποια ἀναγνωρίζει εἰς αὐτούς ὁ Νόμος. Αὐτός ὁ Κύριος, ὁ Ὅποιος εἶναι τό πρότυπόν μας, ὅταν ἐραπίσθη παρανόμως ἤλεγξε τόν ραπίσαντα εἰπὼν: «εἰ κακῶς ἐλάλησα, ματύρησον περὶ τοῦ κακοῦ εἰ δέ καλῶς, τί μέ δέρεις;» (Ἰωάν. ιη’, 23). Παρομοίως καί ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὅτε παρανόμως ἐδάρη, ἠξίωσε τήν δημοσίαν ἀναγνώρισιν τοῦ σφάλματος τῆς ἀρχῆς καί τήν ἀποκατάστασιν τῆς τιμῆς αὐτοῦ, ὅπερ καί ἐγένετο (Πραξ. ιη’, 37-39) εἰς ἄλλην δέ περίπτωσιν ἠσκῆσε τό νόμιμον δικαίωμά του, ὅπως κριθῆ ἡ ὑπόθεσις τους ὑπὸ τοῦ Καίσαρος (Πραξ. κε’, 11), καί οὐχί ὑπὸ τοῦ τοπικοῦ δικαστοῦ. Πάντα ταῦτα ὑποδηλοῦν ὅτι ὁ χριστιανὸς εἶναι μὲν νομοταγῆς, δικαιούται ὅμως καί νά ἀπαιτήσῃ νά ἰσχύσουν καί ὑπὲρ αὐτοῦ, ὅσα οἱ νόμοι τῆς χώρας του προβλέπουν.

Ἐν προκειμένῳ δέ οἱ νόμοι τῆς Χώρας ἡμῶν ταύτης καί τῆς

διεθνούς κοινότητας, εις τήν οποίαν καί ἡ χώρα ἡμῶν ἀνήκει, ἀναγνωρίζουν τήν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν, ἡ ὁποία περιλαμβάνει ὡς οὐσιῶδες καί ἀναπόσπαστον στοιχεῖον αὐτῆς καί τό δικαίωμα ἐκάστης θρησκείας, ὅπως αὐτοεκπαιδεύῃ τοὺς λειτουργοὺς τῆς, τηροῦσα τοὺς Νόμους τοῦ Κράτους, οἱ ὅποιοι, ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει δύνανται νά ἐπιβάλλουν τοιούτους ὅρους, ὥστε οὐσιαστικῶς νά ἀναιρῆται τό δικαίωμα τοῦτο».

Ἐκ τῆς Ἀρχιγραμματείας τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΥΠΟΥ

Ἐν σχέσει πρὸς τὰ ὅσα διέρρευσαν, κατὰ τρόπον ἀντιδεοντολογικόν, ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὰς ἀπόψεις τὰς ὁποίας διέτύπωσαν τὰ μέλη τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Νομικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τήν συνεδρίασιν τῆς 21ης Μαΐου ἐξ, ἐκ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἀνακοινώνονται τὰ ἀκόλουθα:

1. Κατὰ τήν ὡς ἄνω συνεδρίαν ἔγινε συζήτησις καί ἀνταλλαγὴ ἀπόψεων ἐπὶ νομικῶν ζητημάτων, σχετιζομένων πρὸς τήν μὴ ἀναγραφὴν τοῦ Θρησκεύματος εἰς τὰς ταυτότητας.

2. Αἱ ὅποια ἐπιστημονικαί γνώμαι διευτυπώθησαν, ἀπηχοῦν ἀποκλειστικῶς καί μόνον τὰς προσωπικὰς ἀπόψεις μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς, αἱ ὅποια δέν δεσμεύουν τὰ ὄργανα τῆς Ἐκκλησίας.

3. Δέν ὑπῆρξε ὁμοφωνία, οὔτε ἔγινε ψηφοφορία, οὔτε συνετάγη κείμενον ὑπὸ τύπον ὑπομνήματος, ἢ εἰσηγήσεως πρὸς τήν Ἱεράν Σύνοδον.

4. Ἀπλῶς ἐπανεβεβαιώθη, ὅτι εἰς τὰ νομικά ζητήματα χωροῦν διαφορετικαί τοποθετήσεις καί ἐρμηνεῖαι, ἐκάστη τῶν ὁποίων διεκδικεῖ δι' αὐτήν τό ἀλάθητον.

5. Ὁμοφώνως ἔγινε δεκτόν, κατὰ τήν ὡς ἄνω συνεδρίαν, ὅτι:
α) ἰσχύει σήμερον ὁ Νόμος 1988/1991, ὁ ὁποῖος ἐπιβάλλει ὡς ὑποχρεωτικὴν τήν ἀναγραφὴν τοῦ Θρησκεύματος εἰς τὰς ταυτότητας καί β) ἡ «ἀπόφασις» τῆς Ἀρχῆς Προστασίας Προσωπικῶν Δεδομένων ἔχει τόν χαρακτήρα συστάσεως.

Ἐκ τῆς Ἀρχιγραμματείας τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝ

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος μέ αἶσθημα πικρίας ἀπευθύνεται σήμερα πρὸς τὸν εὐσεβῆ καὶ πιστό Λαό μας γιὰ νά τὸν καταστήσει κοινωνό τῶν ὧσων συνέβησαν σήμερα, 6^η Ἰουνίου 2000, ὅτε Συνεδρίασε σέ ἔκτακτη Συνεδρία ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας, γιὰ νά ἀντιμετωπίσει τὸ πολὺ σοβαρὸ ζήτημα τῆς ἀπαλείψεως τοῦ Θρησκευματος ἀπὸ τίς νέες ταυτότητες.

α) Ἡ Ἱεραρχία, ἀφοῦ ἤκουσε τρεῖς Εἰσηγήσεις σχετικῆς μέ τὸ θέμα αὐτό, ἀπεφάσισε νά ζητήσει ἀπὸ τὸν κ. Πρωθυπουργό νά δεχθεῖ τὸ μεσημέρι σέ ἀκρόαση τὸν Μακαριώτατο Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν καὶ Πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Χριστόδουλο μέ τρεῖς Ἀρχιερεῖς, τοὺς Σεβασμιώτατους Μητροπολίτες Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Θάσου κ. Προκόπιο, Ἀλεξανδρουπόλεως κ. Ἀνθιμο καὶ Ναυπάκτου καὶ Ἀγίου Βλασίου κ. Ἱερόθεο, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐπιφορτισμένοι μέ τὴν ἐπιθυμία τῆς Ἱεραρχίας νά ἀρχίσει διάλογος μέ τὴν Κυβέρνηση γιὰ τὸ θέμα τῶν ταυτοτήτων.

Ἀτυχῶς, ἡ φιλειρηνικὴ αὐτὴ πρόταση τῆς Ἐκκλησίας δέν ἐξετιμήθη ὡς ἔπρεπε καὶ ἀπερρίφθη κατὰ πρωτοφανῆ τρόπον. Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας διαμαρτύρεται ἔντονα πρὸς τὸν Ἑλληνικό Λαό γιὰ τὴν περιφρονητικὴ αὐτὴ ἀντιμετώπισή της ἀπὸ μέρους τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ.

β) Ἡ Ἐκκλησία ἀνέκαθεν ἐπίστευε καὶ ἐξακολουθεῖ νά πιστεύει εἰς τοὺς διακριτοὺς ρόλους Πολιτείας καὶ Ἐκκλησίας μέσα στό Κράτος. Τοῦτο βέβαια δέν τῆς στερεῖ τὸ δικαίωμα νά ἔχει γνώμη γιὰ θέματα πού τὴν ενδιαφέρουν καὶ νά τὴν προβάλλει πρὸς κάθε κατεύθυνση μέσα ἀπὸ τὴν διαδικασία τοῦ ἐλεύθερου διαλόγου μέ τοὺς ἀρμοδίους. Τοῦτο δέν σημαίνει οὔτε συνδιοίκηση τοῦ

Κράτους, οὔτε ἀνάμειξη τῆς Ἐκκλησίας σέ κοσμικά ἔργα. Τό τί ἀνήκει ἢ ὄχι στά ἐνδιαφέροντα τῆς Ἐκκλησίας προκύπτει ἀπὸ τὴν Παράδοση τοῦ Γένους πού ἐσμίλευσε διὰ τῶν αἰῶνων ἀκατάλυτους πνευματικούς δεσμούς Ἐκκλησίας καὶ Λαοῦ.

γ) Ἡ ἀδιάλλακτη τακτικὴ τῆς Κυβερνήσεως στό θέμα τῶν ταυτοτήτων ἐπιστηρίζεται τίς βάσιμες ὑποψίες τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι ἢ μή ἀναγραφή τοῦ Θρησκευματος στίς ταυτότητες ἀποτελεῖ τὸ πρῶτο σειρᾶς ἄλλων μέτρων, πού ἀποβλέπουν πρακτικὰ στὴν ἀπόθνηση τῆς θρησκείας στό περιθώριο τῆς δημόσιας, τῆς κοινωνικῆς καὶ τῆς ἐθνικῆς ζωῆς, μέ ὅ,τι αὐτό συνεπάγεται γιὰ τὸ Λαό μας.

Ἡ τάση αὐτὴ εὐρίσκει ἀντίθετο τὸν πιστό Λαό μας, πού δέν εἶναι διατεθειμένος νά ἀποκοπεῖ βίαια ἀπὸ τὸ ζωηφόρο μαστό τῆς Μητέρας Ὁρθοδοξίας, πού ἐξακολουθεῖ νά τὸν τρέφει πνευματικά. Ἐάν παρ' ἐλπίδα τοῦτο συμβεῖ, εἶναι βέβαιο ὅτι ὁ Λαός θά στερηθεῖ ἐνός οὐσιώδους στοιχείου τῆς πνευματικῆς του ταυτότητας. Ὅσον δέ ἀφορᾶ στοὺς Ἕλληνες πολίτες ἄλλου θρησκευματος, πού ἀποτελοῦν μειονότητα, σέ τίποτε δέν βλάπτονται ἀπὸ τὴν δημοκρατικὴ ἀρχὴ τῆς ἀναγραφῆς προαιρετικὰ τοῦ θρησκευματος. Ἀλλοίμονο, ἂν ὅποιος ἤθελε νά κάνει διακρίσεις σέ βάρος τους, ἐπαιρνε τὴν πρὸς τοῦτο ἀφορμὴ ἀπὸ τὴν ταυτότητα. Στὴν Ἑλλάδα δέν πέρασε ποτέ ὁ ρατσισμός, ἡ μισαλλοδοξία καὶ ἡ ξενοφοβία. Ἐμεῖς δέ οἱ Ὁρθόδοξοι ὑπῆρξαμε πάντοτε προστάτες τῶν μικρῶν καὶ ἀδυνάτων.

δ) Ἡ Ἱεραρχία πιστεύει ὅτι καὶ αὐτές τίς κρίσιμες ὥρες πού ὀρθώνονται ἀπειλητικὰ μεγάλα προβλήματα γιὰ τὸν Λαό μας, ἀκαιρῶς καὶ τελείως ἀψυχολόγητα ἐδημιουργήθη ἓνα τέτοιο σοβαρὸ ζήτημα πού ἀπειλεῖ νά διχάσει τὸν Λαό καὶ νά θίξει τὸν ἱστό τῆς κοινωνικῆς συνοχῆς. Ἡ Ἐκκλησία δέν διανοεῖται νά μιμηθεῖ ἐκείνους πού ὀδηγοῦν τὸν Λαό μας σ' αὐτὴν τὴν κατεύθυνση γι' αὐτό καὶ ἐμμένει στὴν υἱοθέτηση εἰρηνικῶν μέτρων νηφάλιας ἀντίστασης πρὸς τίς αὐθαίρετες λύσεις πού ἐπιβάλλονται στὴν ράχη τοῦ Λαοῦ μας. Ὅμως ταυτόχρονα ἐπιθυμεῖ νά διακηρύξει ὅτι καταφεύγει πρὸς τὸ Λαό πού πιστεύει καὶ τὸν καλεῖ σέ διαμαρτυρία κατὰ τῆς διαγραφῆς τοῦ Θρησκευματος ἀπὸ τίς ταυτότητες καὶ κατὰ τῆς μετατροπῆς τῆς Ἑλλάδος σέ ἄθρησκη χώρα. Τὴ μορφὴ αὐτῆς τῆς διαμαρτυρίας ἔχουν κατὰ καιροὺς υἱοθετήσει καὶ ἄλλοι Εὐρω-

παϊκοί Λαοί, πού ἤθελαν νά μεταπείσουν τίς Κυβερνήσεις τους ἀπό τῆς λήψεως συγκεκριμένων μέτρων πού ἐστρέφονται κατά τοῦ Λαοῦ καί τῆς Πίστεώς του. Σύμφωνα μέ ἀπόφαση τῆς Ἱεραῆς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας διοργανώνονται δύο ἐπί τοῦ παρόντος παλλαϊκές συγκεντρώσεις στή Θεσσαλονίκη (14.6.2000) καί στήν Ἀθήνα (21.6.2000) καί καλεῖται σύσσωμος ὁ Λαός τῆς Ἐκκλησίας νά εἶναι παρῶν εἰρηνικά καί ἀποφασιστικά στίς διαμαρτυρίες αὐτές.

ε) Τέλος ἡ Ἱεραρχία ἐξακολουθεῖ καί μετά τήν ἀχαρκτήρησιν ἐναντί τῆς συμπεριφορᾶ τῆς ἐξουσίας νά ἐλπίζει, ὅτι ὁ εὐγενής καί εὐλογημένος Ὁρθόδοξος Λαός θά ἐπιτύχει τελικά ἐκεῖνο πού ἡ ἴδια ἐπεχείρησε, δηλαδή νά πείσει τόν κ. Πρωθυπουργό νά στέρξει στόν διάλογο, γεγονός πού χαρακτηρίζει κάθε δημοκρατική καί εὐνομούμενη Πολιτεία. Δέν πρέπει ἄλλωστε ἡ ἀδιάλλακτη αὐτή στάση νά μεταβάλλει τούς πιστούς Ὁρθοδόξους Ἕλληνες σέ ἀντιρροήσεις συνειδήσεως.

Ἐπάρχουν πάντοτε περιθώρια συνεννοήσεως μέ γνώμονα τό καλῶς ἐννοούμενο συμφέρον τοῦ πιστοῦ Λαοῦ καί τήν εὐτυχία τῶν Ἑλλήνων

Ἐκ τῆς Ἱεραῆς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας

ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝ

Συνῆλθε σήμερον σέ ἑκτακτη Συνεδρία ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὑπό τήν Προεδρίαν τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί Πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Χριστοδούλου μέ σκοπό νά λάβει, σύμφωνα πρός τήν ἀπό 26ης παρελθόντος μηνός Μαΐου Ἀπόφαση τῆς Διαρκoῦς Ἱεραῆς Συνόδου, τίς τελικές ἀποφάσεις Αὐτῆς, ἀναφορικά μέ τήν ἀπό τοῦ ἐπισημοῦ δήματος τῆς Βουλῆς ἐξαγγελθεῖσα ἀπόφαση τῆς Κυβερνήσεως περί τῆς ἀπαγορεύσεως ἀναγραφῆς τοῦ Θρησκευματος εἰς τά δελτία τῶν ἀστυνομικῶν ταυτοτήτων τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν.

Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας μέ βαθύτατη ἐπίγνωση τῆς σωστικῆς καί ἀναγεννητικῆς τῆς ἀποστολῆς μέσα στόν κόσμον, ἀλλά καί τοῦ ἀρρήκτου καί ὑπερχιλιετοῦς δεσμοῦ πού συνδέει τήν Ἀγιώτατη Ὁρθοδοξία μέ τό γένος τῶν Ἑλλήνων, ἄκουσε τίς Εἰσηγήσεις τῶν Σεβασμιωτάτων Μητροπολιτῶν Ναυπάκτου καί Ἀγίου Βλασίου κ. Ἱεροθέου, Φιλίππων, Νεαπόλεως καί Θάσου κ. Προκοπίου καί Ἀλεξανδρουπόλεως κ. Ἀνθίμου, ἀναφερομένων ἀντιστοίχως στήν ἱστορική, νομική καί περί τοῦ πρακτέου διάσταση τοῦ, ὡς μή ὄφειλε, ὅπως αἰφνιδίως ἀνακύψαντος θέματος τῶν ταυτοτήτων καί ἀπεφάσισε καί στήν ὕστατη αὐτή ὥρα νά ἀπευθυνθεῖ στόν κ. Πρωθυπουργό τῆς Χώρας καί νά ζητήσῃ τήν ἄμεση ἐναρξη οὐσιαστικοῦ διαλόγου στηριζομένου στή βάση τῆς ἀμοιβαίας κατανόησεως καί τοῦ σεβασμοῦ τῶν διακριτῶν ρόλων πού οἱ δύο κορυφαῖοι θεσμοί τοῦ Γένους, Ἐκκλησία καί Πολιτεία, καλοῦνται νά διαδραματίσουν στό σύγχρονο Ἑλληνικό γίγνεσθαι, ὅπως ἔχει διαμορφωθεῖ ἀπό τήν ἐπί αἰῶνες σύζευξη τῆς Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς Ἀληθείας καί τοῦ Ἑλληνικοῦ Πνεύματος καί θά διαμορφωθεῖ ἀπό τούς ἴδιους παράγοντες στά πλαίσια τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ε-

νώσεως, τῆς ὁποίας ἡ Ἑλλάδα εἶναι μέλος. Αυτό τό γίνεσθαι ἀπαιτεῖ εὐρεῖα συναίνεση, κατανόηση καί συνεργασία κυρίως σέ μιά περίοδο μέ ὀξυμένα προβλήματα ἀλλά καί μεγάλες εὐκαιρίες, στήν ὁποία εἶναι ἐγκληματική πολυτέλεια ἡ πρόκληση ἀναμέτρησης μεγάλης ἐμβέλειας, τήν ὁποία ἡ Ἐκκλησία οὔτε ἐπιθυμεῖ, οὔτε ἐπιδιώκει.

Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας ἐκφράζει τήν βαθύτατη θλίψη της, γιατί ὁ κ. Πρωθυπουργός δέν θέλησε νά ἀκούσει τήν σάφρονα καί ὑπεύθυνη θέση τῆς Ἐκκλησίας καί ἀπέρριψε παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα τήν ἔναρξη τοῦ διαλόγου. Ὑπό τό Κράτος τῆς θλιβερῆς αὐτῆς ἐξελίξεως, τήν ὁποίαν ἐδημιούργησαν τετελεσμένα γεγονότα, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος μέ λύπη ἀλλά καί συνεπῆς ἔναντι τῶν εὐθυνῶν, τοῦ ρόλου της, τῆς ἐμπιστοσύνης καί τῆς ἀγάπης τῆς πλειονοψηφίας τοῦ πιστοῦ καί φιλοτίμου Λαοῦ καί μή βλέπουσα ἐπί τοῦ παρόντος ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαλλαξίας ἄλλο δρόμο, ἀπεφάσισε νά ἀπευθυνθεῖ στό Λαό καί νά τόν καλέσει νά ἐκδηλώσει τόν προβληματισμό του γιά αὐτή τήν προσβλητική συμπεριφορά ἀπέναντι στήν Ἐκκλησία συμμετέχοντας σέ δημόσια ἐκδήλωση διαμαρτυρίας.

Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας προσεύχεται ἐκτενῶς στόν Ἄρχοντα τῆς Εἰρήνης καί εὐχεται ὀλοθύμως νά ἐπανεξετάσει ἡ Κυβέρνηση τό δίκαιο αἶτημα τῆς Ἐκκλησίας γιά τήν ἄμεση ἔναρξη διαλόγου, ἔστω καί τήν ὑστάτη στιγμή, ἀπόφαση ἡ ὁποία θά προσφέρει ἀνεκτίμητες ὑπηρεσίες στήν ἐνότητα καί τή γαλήνη τοῦ Λαοῦ.

Ἡ Ἐπιτροπή Τύπου

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΥΠΟΥ

Τό Συνοδικό πολίτευμα ἀποτελεῖ οὐσιῶδες γνώρισμα τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας ἀπ' ἀρχῆς, γεγονός τό ὁποῖο ἐπιτρέπει στά μέλη τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας νά διατυπώνουν καί νά ἐκφράζουν ἐλεύθερα τούς προβληματισμούς, τίς θέσεις καί τίς ἀπόψεις τους ἐν Συνόδῳ καί διαλόγῳ, μέσα σέ πνεῦμα ἀγάπης καί εἰρήνης. Οἱ ἀποφάσεις τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἀποτελοῦν ἔκφραση τῆς πλειοψηφίας καί τῆς συνθέσεως τῶν ἀπόψεων καί μέ αὐτό τόν τρόπο ἡ Ἐκκλησία ἐκφράζει τήν ἀλήθεια της ἐν τόπῳ καί χρόνῳ γιά τά ἀνακύπτοντα προβλήματα.

Δημιουργεῖ, ὡστόσο, σοβαρά ἐρωτήματα, καί καταγγέλεται στόν Ἑλληνικό Λαό ἡ προσπάθεια κάποιων κύκλων, διά τῆς παραπλανήσεως τῶν Μ.Μ.Ε., νά ἐμφανίσουν Ἱεράρχες, ὅτι διαφοροποιοῦνται καί ἀποστασιοποιοῦνται ἀπό τίς ἀποφάσεις τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας τῆς βῆς Ἰουνίου, οἱ ὁποῖες ἐλήφθησαν ὁμοφώνως.

Διευκρινίζεται, ὅτι μόνον δύο ἐκ τῶν Ἀρχιερέων, οἱ ὁποῖοι συμμετεῖχαν στήν Ἱερά Σύνοδο τῆς Ἱεραρχίας τῆς βῆς Ἰουνίου, καί οὐδεὶς ἕτερος, διετύπωσαν κάποιες ἐπιφυλάξεις, ὄχι ἐπί τῆς οὐσίας τῶν ἀποφάσεων, ἀλλά γιά τήν πραγματοποίηση τῶν εἰρηνικῶν παλλαϊκῶν συγκεντρώσεων φοβούμενοι ἔκτροπα, τά ὁποῖα πιθανόν νά προέλθουν ἀπό κύκλους ἐκτός τῆς Ἐκκλησίας, γιά νά τήν δυσφημήσουν.

Ἐκ τῆς Ἀρχιγραμματείας τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΥΠΟΥ

Τὴν ἀνεπιφύλακτὴν συμπαράστασίν τοὺς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος στὸ σοβαρὸ θέμα τῆς μὴ ἀναγραφῆς τοῦ Θρησκευματος στὰ Δελτία Ταυτότητος ἄρχισαν ἤδη νὰ ἐκδηλώνουν Ὁρθόδοξα Πατριαρχεῖα καὶ Ἐκκλησίαι, μετὰ τὴν σχετικὴ ἐνημέρωσίν τοὺς μὲ ἐιδικές πρὸς τοῦτο ἐπιστολές πού ἀπέστειλε πρὸς ὅλους ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ Πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Χριστόδουλος.

Σὲ ἐπιστολὴν τοῦ πρὸς τὸν Μακαριώτατο, ἡ Α.Θ.Μ. ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων κ.κ. Διόδωρος, μετὰξὺ ἄλλων τονίζει:

«Ἐκφράζοντες ὀλόθυμον καὶ ἀμέριστον τὴν συμπαράστασιν ἡμῶν πρὸς τὴν Ὑμετέραν Μακαριότητα, τὴν Ἀγιωτάτην Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸν φιλόχριστον Ἑλληνικὸν Λαόν, δικαίως ἀγωνιζομένην καὶ ἐπιζητοῦσαν τὴν διὰ δημοκρατικῶν διαδικασιῶν συνεργασίαν μετὰ τῆς Πολιτείας, στηρίζομεν εὐλικρινῶς τὸ ἀναφαίρετον δικαίωμα ἑνὸς ἐκάστου τῶν Ἑλλήνων, ἵνα ἐλευθέρως διαδηλοῖ τὸ Θρήσκευμα αὐτοῦ καὶ ἀναγράφῃ τοῦτο προαιρετικῶς εἰς τὰ δελτία ταυτοτήτων.

Τοῦτο ἐπιμαρτυροῦντες προσέτι καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι εἰς τὰς χώρας εἰς τὰς ὁποίας ἐκτείνεται ἡ δικαιοδοσία τοῦ ἡμετέρου Πατριαρχείου τῶν Ἱεροσολύμων, ἀναγράφεται τὸ Θρήσκευμα ἑνὸς ἐκάστου τῶν πολιτῶν, θεωροῦμεν ἔτι περισσότερον ἐπιβεβλημένην τὴν ἀναγραφὴν τοῦ Θρησκευματος εἰς τὰς ταυτότητας τοῦ βαθέως θρησκευομένου Ὁρθόδοξου Ἑλληνικοῦ Λαοῦ»

Σὲ τηλεφωνικὴν, ἐξάλλου, ἐπαφὴν τοῦ μὲ τὸν Μακαριώτατο, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Τιράνων κ. Ἀναστάσιος βεβαίωσε γιὰ τὴν συμπαράστασίν τοῦ καὶ τὴν ὀλόθυμην συμμετοχὴν τοῦ στὴν προσπάθεια τῆς

Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος νὰ μὴν ἰσχύσει ἡ ἀπάλειψη τῆς ἀναγραφῆς τοῦ Θρησκευματος στὰ Δελτία Ταυτοτήτων.

Ἐπίσης, ἡ Ἑκτακτὸς Διπλὴ Ἱερά Σύναξι τῶν Ἀντιπροσώπων καὶ Προϊσταμένων ὅλων τῶν Ἱερῶν Μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους, πού πραγματοποιήθηκε χθὲς καὶ σήμερον στὶς Καρυές, ἐξεδήλωσε τὴν ἀπεριόριστὴν συμπαράστασίν της στὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ δήλωσε ὅτι ἐκπρόσωποί της θὰ συμμετάσχουν καὶ θὰ ἀπευθύνουν χαιρετισμὸν πρὸς τὸ χριστεπώνυμο πλήρωμα στὶς λαοσυνάξεις τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῶν Ἀθηνῶν.

Παράλληλα τὴν συμπαράστασίν τοὺς ἐκδηλώνουν μὲ συγκινητικὸν τρόπον μὲ ἐπιστολές καὶ συγκέντρωση ὑπογραφῶν, Σύλλογοι, Ὁργανώσεις, Σωματεῖα, Φορεῖς καὶ χιλιάδες μεμονωμένοι πολῖτες.

Ἐκ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΥΠΟΥ

Συνεχίζονται μέ άμείωτο ρυθμό οι έκδηλώσεις συμπαρασάσεως προς τήν Έκκλησία τής Ελλάδος στό σοβαρό θέμα τής άναγραφής του Θρησκεύματος στά Δελτία Ταυτότητος τών Έλλήνων Πολιτών.

Σέ άπάντησή του σέ σχετική έπιστολή του Μακαριώτατου Άρχιεπισκόπου Άθηνών και Πάσης Ελλάδος κ. Χριστοδούλου, ό Μακαριώτατος Πατριάρχης Μόσχας κ. Άλέξιος έκφράζοντας τά αισθήματα βαθυτάτης άνησυχίας και είλικρινοῦς άδελφικής συμπαθείας προς τό πρόσωπο του Άρχιεπισκόπου και όλοκλήρου τής Έλλαδικής Έκκλησίας άναφέρει μεταξύ άλλων και τά εξής:

«Πρός μεγάλην θλίψιν ήμῶν, σήμερα ήμεῖς εἴμεθα μάρτυρες, ότι τά άχαλίνωτα στοιχεῖα του κόσμου τούτου, εἰς τήν προσπάθειαν αὐτῶν νά ύποτάξουν ύπό τήν έπιρροήν των τάς ψυχάς και τάς καρδίας τών ανθρώπων, άπειλοῦν νά καταστρέψουν τάς επί δεκαετίας δημιουργηθεῖσας και συχνῶς δοκιμασθεῖσας ύπό του χρόνου, άρμονικές σχέσεις μεταξύ Έκκλησίας και Κράτους εἰς τήν Ελλάδα, αἱ όποῖαι έθεμελιώθησαν διά του άλληλοσεβασμοῦ και τής από κοινού καρποφόρου συνεργασίας.

Εἰς αὐτήν τήν δημιουργηθεῖσαν κατάστασιν ήμεῖς έκφράζομεν τήν θερμήν ήμῶν άλληλεγγῦήν προς τόν εύλογημένον Έλληνικόν Λαόν, ό όποῖος μή ύπολογίζοντας εἰς τίποτε, παραμένει πιστός εἰς τήν Έκκλησιαστικήν Παράδοσιν και πλήρης άποφασιστικότητας νά υπερασπίση τήν έθνικήν και πνευματικήν του πρωτοτυπίαν.

Οἱ Ρῶσοι Όρθόδοξοι θαυμάζουν τήν σταθερότητά σας και δι' έγκαρδίων προσευχῶν προς τόν Θεόν ύπέρ τών όμοδόξων άδελφῶν αὐτῶν, εἶναι και πάντοτε θά εἶναι μαζί σας».

Καταλήγοντας ή Αὐτοῦ Μακαριότης, ό Πατριάρχης Μόσχας προσθέτει:

«Εἰς αὐτήν τήν δύσκολον δι' Υμᾶς στιγμήν, έξ όνόματος όλοκλήρου του πληρώματος τής Ρωσικῆς Όρθοδόξου Έκκλησίας, εύχόμεθα εἰς Υμᾶς και προς τό Θεόσωστον ποιόνιον Υμῶν, τήν έξ ὕψους εύλογημένην ενίσχυσιν και παρακαλοῦμεν νά δεχθῆτε τάς είλικρινεῖς δηλώσεις ήμῶν περί τής άπολύτου ύποστηρίξεως τής Υμετέρας Μακαριότητος».

Έκ τής Άρχιεπισκοπείας τής Ἱερᾶς Συνόδου

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΥΠΟΥ

Μέ συγκινητικό τρόπο συνεχίζονται οι έκδηλώσεις συμπαρασάσεως στην Έκκλησία τής Ελλάδος στον άγώνα της για τή μή άπάλειψη του Θρησκεύματος από τίς ταυτότητες.

Η Έκκλησία τής Κρήτης, σέ συνέχεια προηγουμένης δηλώσεώς της, σήμερα απέστειλε μήνυμα μέ τό όποῖο έκφράζει τήν πλήρη συμπαράστασή της και δηλώνει ότι στη Λαοσύναξη τών Άθηνών θά εκπροσωπηθεῖ από δύο Άρχιερεῖς της. Τό κείμενο του τηλεγραφήματος τής Έκκλησίας τής Κρήτης έχει ως εξής:

«Φιλαδέλφως γνωρίζομεν ὑμῖν, ότι ή Ἱερά Σύνοδος τής Έκκλησίας Κρήτης, έκφράζουσα τά αισθήματα του πιστοῦ Λαοῦ τής Μεγαλονήσου, συμμερίζεται τήν άγωνίαν τής Έκκλησίας τής Ελλάδος επί του θέματος τής άναγραφής ή μή του Θρησκεύματος επί τών Νέων Ταυτοτήτων και παραμένει άλληλέγγυος εἰς τούς άγῶνας αὐτῆς. Οἱ Σεβασμιώτατοι Μητροπολίται Γορτύνης και Άρκαδίας κ. Κύριλλος και Κυδωνίας και Άποκορώνου κ. Εἰρηναῖος θά εκπροσωπήσουν τήν Έκκλησίαν τής Κρήτης εἰς τήν Λαοσύναξιν τών Άθηνῶν τής 21ης Ἰουνίου 2000.

† Ό Κρήτης Τιμόθεος».

Στή Λαοσύναξη τών Άθηνῶν θά παραστῆ, επίσης, τριμελής έξ Ἡγουμένων αντιπροσωπεῖα τών Ἱερῶν Μονῶν του Άγίου Όρους, άποτελουμένη από τούς Πανοσιολογιωτάτους Άρχιμανδρίτες Βατοπεδίου κ. Έφραίμ, Κουτλουμουσίου κ. Χριστόδουλο και Δοχειαρίου κ. Γρηγόριο και θά άπευθύνει σύντομο μήνυμα προς τόν συγκεντρωμένο Λαό του Θεοῦ.

Τή συμπαράστασή τους εξέφρασαν, επίσης, τό Πατριαρχεῖον

Ἀλεξάνδρειας, τό ὁποῖο θά ἐκπροσωπηθεῖ στή Λαοσύναξη ἀπό τούς Σεβασμιώτατους Μητροπολίτες Καρθαγένης κ. Χρυσόστομο, Ἐκπρόσωπο τοῦ Πατριαρχείου στήν Ἀθήνα, καί Πηλουσίου κ. Εἰρηναῖο, ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου, ξένες Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες, Ὁργανώσεις, Σωματεῖα, Σύλλογοι, Φορεῖς καθώς καί καθηγητές τοῦ Πανεπιστημίου Πατρῶν, οἱ ὁποῖοι ἀπέστειλαν στόν Μακαριώτατο Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν καί Πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστόδουλο τή «δήλωση» πού ἐπισυνάπτεται.

Ἐκ τῆς Ἀρχιγραμματείας τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Ἡ ἹΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΥΠΟΥ

Περιῆλθε σέ γνώση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὅτι σήμερα τό πρωῖ σέ προαύλια Ἱερῶν Ναῶν καί σέ ἄλλους χώρους τῆς περιοχῆς τῶν Ἀθηνῶν ἐρρίφθησαν μονόφυλλα (φέιγ - βολάν) μέ περιεχόμενο ἐμπρηστικό καί ὅπωςδήποτε ἀντίθετο στό εἰρηνικό πνεῦμα, τό ὁποῖο διακρίνει τήν προσπάθεια τῆς Ἐκκλησίας γιά τό ἀνακῦψαν θέμα τῆς ἀπάλειψης τοῦ Θρησκευματος ἀπό τίς Ταυτότητες.

Τά μονόφυλλα τοῦτα προέρχονται, ὅπως ἀναγράφεται σέ αὐτά, ἀπό τήν ἄγνωστη στήν Ἐκκλησία ὀργάνωση Ε.Ε.Λ.Ε.Κ.

Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπορρίπτει ἐντόνως καί καταδικάζει ἀπεριφράστως τό περιεχόμενο τῶν ἀνωτέρω μονοφύλλων καί συνιστᾷ στόν πιστό τοῦ Κυρίου Λαό νά ἐξακολουθήσει νά διαπνέεται ἀπό τό ἴδιο εἰρηνικό πνεῦμα, τό ὁποῖο καί σήμερα ὑπάρχει.

Ἐκ τῆς Ἀρχιγραμματείας τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝ

Ἡ Διαρκῆς Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος συνῆλθε σήμερα 26 Ἰουνίου ἐξ καί διεξῆλθε μέ πνεῦμα νηφαλιότη-
τας ἀλλά καί μέ αἴσθημα εὐθύνης τό θέμα, τό ὁποῖο ἔχει ἀνακύψει
ἀπό τήν Κυβερνητική ἔξαγγελία περί ἀπαλείψεως τοῦ Θρησκευμά-
τος ἀπό τά Δελτία Ἀστυνομικῆς Ταυτότητος τῶν Ἑλλήνων Πο-
λιτῶν καί τίς ἤδη διαμορφωθεῖσες ἐξελίξεις, τόσο ἀπό τήν ἀδικαιο-
λόγητη ἔμμομή στήν θέση αὐτή, ὅσο καί ἀπό τήν καθολική ἀντί-
δραση τοῦ πιστοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, ὁ ὁποῖος εἶδε τήν ὑλοποίηση
ἐνός σχεδιασμοῦ, ὁ ὁποῖος πλήττει καίρια τίς Ἑλληνορθόδοξες Πα-
ραδόσεις του.

1. Μέ πολλή θλίψη διεπίστωσε ὅτι καταβάλλεται προσπάθεια
νά ἀποδοθεῖ στήν Ἐκκλησία διάθεση πολιτικολογίας, μέ προοπτι-
κή νά ἀποκτήσει τάχα ζωτικό ρόλο καί χῶρο στήν σύγχρονη πολι-
τική κατάσταση. Ἡ Ἐκκλησία μέ ἀπόλυτο καί κατηγορηματικό
τρόπο διαβεβαιώνει ὅτι εἶναι καί θά παραμείνει ξένη πρός κάθε
κοσμική ἐξουσία, ὅπως ἐπιβάλλει ἡ μακραίωνη Παράδοσή της.
Οὔτε θέλγεται ἀπό αὐτή, οὔτε κἄν διανοεῖται νά τήν ὑποκαταστή-
σει μέ ὁποιαδήποτε μορφή. Οὔτε ποτέ ἦταν, οὔτε εἶναι, οὔτε σκο-
πεύει νά γίνει πολιτική δύναμη. Ὅλα αὐτά εἶναι παντελῶς ἀσυμβί-
βαστα πρός τήν φύσιν, τόν ρόλο καί τόν προορισμό Της.

Οἱ ρόλοι Ἐκκλησίας καί Πολιτείας εἶναι ἀπολύτως διακριτοί
καί ἀμοιβαίως σεβαστοί. Οὐδεῖς ἀμφισβητεῖ τό ἀποκλειστικό δικαί-
ωμα τῆς διακυβερνήσεως τῆς χώρας ἀπό τήν νόμιμη Κυβέρνηση
της. Αὐτό, ὅμως, δέν μπορεῖ νά ὀδηγεῖ στήν προκλητική παραθεώ-
ρηση καί ἀγνόηση τῆς Ἐκκλησίας στήν λήψη Κυβερνητικῶν ἀπο-
φάσεων γιά θέματα, ὅπως ἡ ἀναγραφή τοῦ Θρησκευμάτος στίς

Ἀστυνομικές Ταυτότητες, γιά τά ὁποῖα σαφέστατα ἔχει λόγο ἡ
Ἐκκλησία, ἀφοῦ ἀπό τήν κατάργηση τῶν ἰσχυόντων θιγόμενοι
εἶναι οἱ Ὀρθόδοξοι Ἕλληνες, τά πιστά δηλαδή τέκνα της, πού
ἀποτελοῦν τήν συντριπτική πλειοψηφία τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.

2. Ἡ ἀπόφαση γιά τήν ἀπάλειψη τοῦ Θρησκευμάτος ἀπό τά
Δελτία Ἀστυνομικῆς Ταυτότητος πού ἐγινε μετά ἀπό πρόταση τῆς
Ἀρχῆς Προστασίας Προσωπικῶν Δεδομένων στερεῖται νομιμότη-
τος, ἐφ' ὅσον ἔρχεται σέ ἀντίθεση α) μέ τό Νόμο 1988/1991 περί
τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀναγραφῆς τοῦ Θρησκευμάτος ὡς στοιχείου τῶν
Ταυτοτήτων τῶν Ἑλλήνων Πολιτῶν, β) μέ τήν Εὐρωπαϊκή Σύμβα-
ση περί Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων, ἡ ὁποία στό ἄρθρο 9 δέν ἐπι-
τρέπει τήν θέσπιση περιορισμῶν στήν ἐλευθερία ἐκδηλώσεως τῶν
θρησκευτικῶν πεποιθήσεων κάθε προσώπου, ὅπως καί γ) μέ τό
Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος, τό ὁποῖο στό ἄρθρο 13 χαρακτηρίζει ἀπα-
ραδίαστη τήν ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως. Ἀπό κανέ-
να δέ σημεῖο τοῦ Νόμου 2472/1997 δέν προκύπτει ἡ ὑποχρέωση
τῆς ἀπαλείψεως τοῦ Θρησκευμάτος ἀπό τά Δελτία Ταυτότητος. Ἀ-
ντιθέτως ὁ Νόμος αὐτός προβλέπει δυνατότητα ἀναγραφῆς τοῦ
Θρησκευμάτος, ὅταν σέ τοῦτο συναινῇ ὁ ἐνδιαφερόμενος. Τό ἴδιο
συνάγεται καί ἀπό τίς κατά καιρούς (1993 καί 2000) διατυπω-
θεῖσες θέσεις τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινοβουλίου μέ ἀφορμή σχετικές
ἐρωτήσεις Ἑλλήνων Εὐρωβουλευτῶν. Ἐκ τοῦ λόγου τούτου ἡ Ἱερά
Σύνοδος ἐπρότεινε τήν προαιρετική ἀναγραφή τοῦ θρησκευμάτος
στίς Ταυτότητες.

3. Ὡς πρός τήν ἐξαπολυθεῖσα κατηγορία ὅτι ἡ Ἐκκλησία καλ-
λιεργεῖ στή σύγχρονη Ἑλλάδα πνεῦμα «Εὐρωσκεπτικισμοῦ», ἡ Ἱε-
ρά Σύνοδος δηλώνει ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἔχει ἐξ ἀρχῆς ταχθεῖ ὑπέρ
τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Προσανατολισμοῦ τῆς Χώρας μας, χωρίς τοῦτο
νά σημαίνει ἀπεμπόληση τῆς ἐθνικῆς καί θρησκευτικῆς ἰδιοπροσω-
πείας μας. Εἶναι δέ ἀχαρακτήριστη ἐπιπολαιότητα νά ὑποστηρίζε-
ται μέ σοβαροφάνεια ἡ ἄποψη ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἀντιδραστι-
κός, ἀνασχετικός καί σκοταδιστικός ὀργανισμός.

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι θεσμός προόδου καί ἐνότητος τοῦ λαοῦ
μας. Ἀπευθύνεται πρός «πάντα τά ἔθνη». Διακρίνεται ἀπό μία
«ἀσύνορη πολυσυλλεκτικότητά» καί ἐκφράζει στήν καθημερινή
πρακτική τό πνεῦμα της ἐναντίον τῆς βίας, τοῦ ρατσισμοῦ καί τῆς

ξενοφοβίας, ἐνῶ παράλληλα καλλιεργεῖ καί τήν ἐθνική αὐτοσυνειδησία.

4. Γι' αὐτό αἰσθάνεται ἔκπληξη καί θλίψη ἀπό τίς δηλώσεις προσώπων, πού ἡ θεσμική τους ιδιότητα τούς ἔχει τάξει σέ ρόλο διαμεσολαβητικό καί πού ἔχουν εὐεργετηθεῖ πολυτρόπως ἀπό τήν Ἐκκλησία. Οἱ ἀνιστόρητες ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας αἰτιάσεις τους, οἱ ὁποῖες διακρίνονται ἀπό σκόπιμη παραποίηση τῆς τεράστιας γιά τό Ἔθνος προσφορᾶς τῆς Ἐκκλησίας, ἔλλειψη σεβασμοῦ στό μοναδικό ιδεῶδες τῆς Πίστεώς μας καί στήν ποιμαντική προσφορά τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου, ὑπῆρξαν πρόξενος δυσαρέσκειας τοῦ Πιστοῦ Λαοῦ, ὁ ὁποῖος θέλει νά ἀποβλέπει σέ αὐτούς μέ ἐμπιστοσύνη. Αὐτός ὁ λαός, μέ τήν μεγάλη παρουσία τους στίς δύο εἰρηνικές Λαοσυνάξεις, ἐξέφρασε τήν ἀντίθεσή του. Γι' αὐτή ἄλλωστε τήν παρουσία τοῦ Λαοῦ μας, μέ τήν καθοδήγηση τῶν Σεβασμιωτάτων Μητροπολιτῶν μας καί τῶν εὐλαβῶν Ἱερέων μας, ἡ Ἱερά Σύνοδος ἐκφράζει τίς προσδοκίες τους.

5. Ἡ Ἱερά Σύνοδος, μέ ἀμετακίνητη προσήλωση πρὸς τήν φιλειρηνική διαδικασία τοῦ διαλόγου, ἐπαναλαμβάνει καί σήμερα, γιά ἄλλη μία φορά τήν πρότασή της γιά ἄμεσο παραμερισμό κάθε ἀγκύλωσης καί ἄμεση ἐναρξη διαλόγου μεταξύ τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς Κυβερνήσεως, ἀποκλειστικά γιά τό θέμα τῶν ταυτοτήτων, καί γι' αὐτό ἡ Ἐκκλησία ἀπευθύνει σχετική ἔκκληση πρὸς τήν ἐντιμη Ἑλληνική Κυβέρνηση καί προσωπικά πρὸς τόν κ. Πρωθυπουργό, ὥστε μέ τήν ἐπίλυση τοῦ προβλήματος ἡ Πολιτεία νά ἀποδείξει ὅτι ἐνδιαφέρεται γιά τήν εἰρηνική καί προοδευτική πορεία τοῦ Λαοῦ μας μέσα στά πλαίσια καί τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως.

Ἰδιαιτέρως ἡ Ἱερά Σύνοδος ἐπισημαίνει ὅτι τήν παρούσα κρίση ἔχει προκαλέσει ἀποκλειστικά τό θέμα ἀπαλείψεως τοῦ θρησκευύματος ἀπό τίς ταυτότητες καί μόνο αὐτό.

6. Ἡ Ἀπόφαση αὐτή τῆς Ἱερᾶς Συνόδου εἶναι ἐπιπλέον ἀπόδειξη τῆς ἀγάπης, τῆς συγχωρητικότητας καί τῆς ἐπιείκειας, πού εἶναι στοιχεῖα τῆς ὅλης συμπεριφορᾶς της ἐναντι κάθε ἀνθρώπου. Ἀναμένει δέ τήν ἀνταπόκριση τῆς Κυβερνήσεως στήν αἴτηση αὐτή καί ἐλπίζει ὅτι τοῦτο θά ἐκτονώσει τήν ὀξύτητα καί θά ἀποτρέψει τήν συντήρηση τοῦ θέματος, πού χαροποιεῖ μόνο τούς ἐχθρούς τῆς Ἐκκλησίας καί τοῦ Ἔθνους.

7. Ἡ Ἱερά Σύνοδος ἐν τούτοις, κρίνοντας ὅτι ἡ διαμορφωθεῖσα ἤδη κατάσταση στή Χώρα δέν εὐνοεῖ ἑορτασμούς καί πανηγυρικές ἐκδηλώσεις, ἀπεφάσισε τήν ἀναβολή τῆς κορυφαίας διοργάνωσης τῶν ἑορτασμῶν τοῦ Ἱωβηλαίου ἀπό τήν Ἑλληνική Ἐκκλησία, δηλαδή τήν ἄφιξη στήν Ἀθήνα τῶν δέκα πέντε Προκαθημένων τῶν ὁμοδόξων ἀνά τόν κόσμο Ἐκκλησιῶν καί τήν συμμετοχή τους στήν Πανορθόδοξο Θεία Λειτουργία τῆς 15ης Ὀκτωβρίου ἐξ καί τήν πραγματοποίησή της σέ εὐθετώτερο χρόνο. Ἐπίσης ἀπεφάσισε τήν γιά τόν ἴδιο λόγο ἀναβολή τῆς ἐπίσημης ἐπίσκεψης στήν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀλβανίας κ. Ἀναστασίου, πού εἶχε προγραμματισθεῖ γιά τόν προσεχῆ Σεπτέμβριο.

Ἐκ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝ

Ἡ Διαρκής Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, συνήλθε σήμερα, 28 Ἰουνίου ἐξ, γιά νά ἀξιολογήσει τήν ὡς τώρα διαμορφωθείσα κατάσταση σχετικά μέ τό θέμα τῆς διαγραφῆς τοῦ Ὁρησκεύματος ἀπό τά δελτία ἀστυνομικῆς ταυτότητας καί νά προσδιορίσει τοὺς βασικούς ἄξονες τῶν ἀπό ἐδῶ καί πέρα ἐνεργειῶν της.

Ἡ Διαρκής Ἱερά Σύνοδος ἀπεφάσισε σχετικῶς τά ἑξῆς:

1. Εὐελπιστεῖ ὅτι ἡ ἐντιμη Ἑλληνική Κυβέρνηση καί προσωπικά ὁ κ. Πρωθυπουργός καί μποροῦν καί τελικά θά θελήσουν νά κατανοήσουν τήν προσήλωσή τῆς Ἐκκλησίας στίς θέσεις πού διακήρυξαν μέν τά θεσμικά ὄργανά της σέ ἀπόλυτη συμφωνία μέ τό Σύνταγμα, τήν ἰσχύουσα Νομοθεσία καί τήν Εὐρωπαϊκή Σύμβαση γιά τά Δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, ἐπικύρωσε δέ ἡ συνείδηση καί οἱ εὐαισθησίες τοῦ Πιστοῦ Λαοῦ μας, ὅσον ἀφορᾷ στό θέμα τῶν ταυτοτήτων.

2. Ἡ Ἐκκλησία παραμένει ἀμετακίνητη στό αἶτημά της γιά διάλογο μέ τήν Κυβέρνηση. Ἦταν, εἶναι καί θά εἶναι πάντα ἀνοικτή στήν διαδικασία πού παράγει συναίνεση, τιμᾷ τήν-λαϊκή κυριαρχία καί προάγει τήν ἐθνική ὁμοφυχία. Δέν δίστασε μάλιστα νά κάνει πρώτη, καί χωρίς νά τό διατυμπανίσει, τό πρῶτο βῆμα ὑπαναχωρώντας ἀπό τήν ἀρχική της θέση περί ὑποχρεωτικῆς ἀναγραφῆς τοῦ Ὁρησκεύματος. Ἡ Ἐκκλησία πιστεύει σ'αὐτόν τόν διάλογο καί ἐλπίζει στή γόνιμη ἐπικοινωνία, βασιζόμενη στό ὅτι οἱ κύριες θέσεις της ἀποτελοῦσαν κατά τό πρόσφατο παρελθόν τήν ἐπίσημη πολιτική γραμμή στό ὅλο θέμα τοῦ σήμερα κυβερνῶντος κόμματος.

3. Ἡ Κυβέρνηση προσπαθεῖ ἐπικοινωνιακά νά περάσει τό μήνυμα, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἀρνεῖται τόν διάλογο μέ τό ἐπιχείρημα ὅτι τόν ἀποδέχεται ἀποκλειστικά γιά τό θέμα τῶν ταυτοτήτων. Ἀπό-

δειξη ὅμως ὅτι ἡ Κυβέρνηση οὐσιαστικά ἀρνεῖται μέχρι καί σήμερα τόν διάλογο, εἶναι ὅτι ἐνῶ αὐτή δέν τόν δέχεται γιά τό ὑφιστάμενο θέμα τῶν ταυτοτήτων, τόν ὑπόσχεται μόνον γιά θέματα πού, κατά πρόσφατη διαβεβαίωση ἐκπροσώπων της, δέν εἶχε καί οὔτε ἔχει τήν πρόθεση νά φέρει στήν ἐπιφάνεια. Ἡ Ἐκκλησία δυσκολεύεται νά ἀντιληφθεῖ τήν Κυβερνητική λογική σύμφωνα μέ τήν ὁποία ὁ διάλογος δέν χρειάζεται γιά θέματα ὑπαρκτά ἀλλά μόνον γιά θέματα ὑποθετικά.

4. Ἡ Ἐκκλησία ἔδειξε ἤδη τήν διάθεσή της γιά τήν εἰρηνική ἀντιμετώπιση τοῦ ζητήματος μέ διάλογο. Μέ αὐτό τόν τρόπο, ἔπραξε στό ἀκέραιο τό χρέος της. Ἔως τήν προηγούμενη Δευτέρα, 26 Ἰουνίου, μέ ὑπευθυνότητα ζητοῦσε τόν διάλογο. Δυστυχῶς, καί πρὸς ἀπογοήτευση τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, ἡ Κυβέρνηση δέν ἔστρεψε νά ἀνταποκριθεῖ στήν πρόσκληση τῆς Ἐκκλησίας. Ἔτσι ἀποδείχθηκε, ὅτι ἡ ἐξαγγελία, ἡ ἀναφερόμενη στήν ἀπάλειψη τοῦ Ὁρησκεύματος ἀπό τά νέα δελτία ἀστυνομικῆς ταυτότητας ὑπῆρξε ἡ ἀφορμή μέ τήν ὁποία ἐπιδιώκεται ἡ ὑλοποίηση σχεδίου ἀποχριστιανοποίησης τῆς κοινωνίας, τοῦ Λαοῦ καί τοῦ Κράτους. Αὐτό ἀνησυχεῖ τήν Ἐκκλησία καί τήν πλειοψηφία τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Ἡ ἀνησυχία αὐτή ἐντείνεται ἀπό τό γεγονός ὅτι δέν ὑπῆρξε ἐπίσημη διάψευση ἀπό ἀρμόδια πηγὴ γιά τίς προαναφερθεῖσες ἀνησυχίες. Ἀντιθέτως, διαρκῶς ἐπιβεβαιώνονται οἱ φόβοι τῆς Ἐκκλησίας ἀπό δημοσιεύματα, συνεντεύξεις καί ἄρθρα τῶν πρωταγωνιστῶν τοῦ σχεδίου.

5. Ἡ Ἱερά Σύνοδος πάντως καί διακαῶς εὐχεται νά ἀνταποκριθεῖ ἡ Κυβέρνηση στό αἶτημα ὄλων γιά ἄμεσο, εἰλικρινῆ καί νηφάλιο διάλογο. Ὁ διάλογος αὐτός θά διατρανώσει τήν κοινωνική συνοχή καί θά ἀποκαταστήσει τήν γαλήνη στόν τόπο μας, σέ μιᾶ ἐποχὴ πού Ἐκκλησία καί Πολιτεία ὀφείλουν στόν Λαό, νά βαδίσουν μαζί καί ἐνωμένες πρὸς τήν Ἐνωμένη Εὐρώπη πού χρειάζεται τήν Ἑλλάδα σύγχρονη καί Ὀρθόδοξη.

Ἡ Ἱερά Σύνοδος ἐπιφυλάσσει νά λάβει καί ἄλλα μέτρα, ἀνάλογα μέ τίς ἐξελίξεις προκειμένου νά δικαιώσει τίς προσδοκίες τοῦ πιστοῦ Λαοῦ μας καί νά ἀνταποκριθεῖ στήν εὐθύνη πού ἐπιβάλλει ἡ ἀνά τούς αἰῶνες ἱστορική παρουσία της.

Ἐκ τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου

ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝ

τῆς Ἱερᾶς Ἐπαρχιακῆς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης
γιά τό θέμα τῆς ἀναγραφῆς τοῦ Θρησκευματος στίς νέες ταυτότητες

1. Ἡ Ἱερά Ἐπαρχιακή Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης, συνήλθεν σήμερον, 18ην Μαΐου 2000, εἰς ἕκτακτον Σύσκεψιν ἐν Ἡρακλείῳ, διά τό θέμα τῶν νέων ἠλεκτρονικῶν ταυτοτήτων καί μάλιστα τῆς ἀναγραφῆς ἢ μή τοῦ Θρησκευματος εἰς αὐτάς.

2. Τό θέμα τοῦτο καί ὅσα ἄλλα συζητοῦνται καί κυοφοροῦνται ἐντός τοῦ πνεύματος τῆς Παγκοσμιοποιήσεως, τῆς Νέας Ἐποχῆς, τῆς Νέας Τάξεως πραγμάτων καί τοῦ Ἀντιχρίστου, εἶναι ἐξαιρετικῶς σοβαρόν, διότι ἄπτεται τῆς περαιτέρω πορείας τοῦ λαοῦ μας καί τῆς ὑποστάσεως τοῦ Ἔθνους μας.

3. Διά τόν λόγον αὐτόν, ὡς ὑπεύθυνοι Ποιμένες τοῦ Ἑλληνορθόδοξου Πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης, Ἐπαρχίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, διακηρύσσομεν ὅτι ἐμμένοντες εἰς παλαιότερας Συνοδικάς Ἀποφάσεις μας περί ὑποχρεωτικῆς ἀναγραφῆς τοῦ Θρησκευματος εἰς τās ταυτότητας, δέν θεωροῦμεν ὅτι συντρέχουν λόγοι ἀλλαγῆς τοῦ μέχρι σήμερον ἰσχύοντος νομίμου τούτου καθεστῶτος.

4. Τήν θέσιν μας αὐτήν, ὑπαγορεύει ὁ προφητικός λόγος τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ὁποῖος δέν συντάσσεται πρός τά σχήματα καί τās σκοπιμότητας τῶν καιρῶν μας.

5. Καλοῦμεν, λοιπόν, πατρικῶς τόν Ἱερόν Κλήρον καί τόν φιλόχριστον καί εὐγενῆ Κρητικόν Λαόν νά ἐπαγρυπνοῦν καί νά μή παγιδεύονται ἀπό ὑπόπτους μεθοδεύσεις, δῆθεν προοδευτικάς, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὡς σκοπόν τήν διάθρωσιν καί ἀλλοτριώσιν του.

6. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Μεγαλονήσου, ἡ ὁποία μετὰ τῶν ἀπανταχοῦ Κρητῶν συνεορτάζει κατὰ τās ἡμέρας αὐτάς τήν ἔνδοξον Μάχην τῆς Κρήτης καί τιμᾷ τήν μνήμην τῶν ἡρώων τοῦ 1941, εὐχεται εἰρηνικὴν πορείαν εἰς τόν Λαόν της καί ἀποτελεσματικὴν ἀντιμετώπισιν τῶν νέων κινδύνων καί προβλημάτων τοῦ τόπου.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΨΗΦΙΣΜΑΤΑ

Ἄριθ. Πρωτ. Φ 2/32/969/13.6.2000

**ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ
ΕΚΤΑΚΤΟΥ ΔΙΠΛΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΑΞΕΩΣ
ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ ΑΘΩ**

Συνήλθε στίς Καρυές, μέ ἀπόφαση τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος, ἡ Ἐκτακτος Διπλή Ἱερά Σύναξις τῶν Ἀντιπροσώπων καί Προϊσταμένων τῶν εἴκοσι Ἱερῶν Μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους Ἁθω, προκειμένου νά ἐξετάσει τό θέμα πού προέκυψε μέ τήν ἀπόφαση τῆς Πολιτείας γιά τή μή ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος στά ἐκδιδόμενα ἀστυνομικά δελτία ταυτότητος, καθῶς καί τά ἀπορρέοντα ἀπό αὐτήν ζητήματα.

Τό Ἱερό Σῶμα ὑπενθυμίζει γιά μία ἀκόμη φορά τίς κατ' ἐπανάληψιν ἐκδοθεῖσες στό παρελθόν ἀποφάσεις καί ἀνακοινώσεις του, ὅτι τό Ἁγιον Ὁρος, ἀπό ἀγάπη γιά τό ἔθνος καί τήν πατρίδα, εἶναι ἀντίθετο σέ κινήσεις καί ἀποφάσεις πού παραγνωρίζουν τίς συνέπειες ὡς πρός τήν πρόκληση ρηγμάτων στόν μακροαίωνα σύνδεσμο τοῦ δημόσιου ἐθνικοῦ βίου μέ τήν Ὁρθόδοξη ἐκκλησιαστική ζωή καί παράδοση. Γι' αὐτό καί εἶναι ἀντίθετο στή μέσα ἀπό αὐτό τό λανθασμένο πρίσμα λήψη ἀποφάσεων γιά μή ἀναγραφή τοῦ θρησκευματος στά δελτία ταυτότητος, στήν ἐκδοση ἠλεκτρονικῶν ταυτοτήτων μέ τόν Ε.Κ.Α.Μ. ἢ τόν γνωστό δυσώνυμο ἀριθμό, σέ τυχόν προγράμματα προωθήσεως καί ἄλλων μέτρων ἀποχρωματισμοῦ τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς ἀπό τήν ἐκκλησιαστική της διάσταση.

Ἔτσι, στήν προκειμένη περίπτωση ἀποφάσισε: α. νά ἀπευθύνει κατάλληλο ἔγγραφο πρός τήν κυβέρνησι, πού προφανῶς λόγω παρανοήσεων ἐνεπλάκη σέ δρόμους πού δέν ὑπηρετοῦν τοῦς στόχους καί τά ὀράματά της β. νά παράσχει ἀλληλεγγύη στόν ἀντί-

στοιχο αγώνα της Ἐκκλησίας της Ἑλλάδος καί νά ανταποκριθεῖ στήν πρόσκληση της Ἱερᾶς Συνόδου της γιά συμμετοχή στίς σχετικές συγκεντρώσεις, καί γ. νά ἀπευθύνει ἀνάλογο σύντομο μήνυμα στίς παραπάνω συγκεντρώσεις.

Γιά νά γίνουν κατανοητά ὅλα τά παραπάνω εἶναι ἀναγκαῖο νά καταθέσουμε εἰλικρινά καί ἐξομολογητικά στόν πιστό λαό τίς κάτωθι σκέψεις:

Ζοῦμε στόν Ἅγιον Ὄρος. Ὅσο περνᾷ ὁ καιρός τόσο καί χαίρομαστε, ἐκπληττόμαστε γιά τόν πλοῦτο της χρηστότητος τοῦ Κυρίου, τόσο εὐγνωμονοῦμε τόν Χριστό καί τήν Παναγία γιά τήν τιμή καί εὐλογία πού μᾶς χάρισαν.

Καί χαίρομαστε, γιατί ἡ παρουσία καί ἡ ὕπαρξη τοῦ Ἁγίου Ὄρους εἶναι μαρτυρία ζωῆς καί πομπός ἐλπίδος γιά τήν ἀνθρωπότητα ὁλόκληρη.

Χαίρομαστε, γιατί ἔρχονται νέοι ἄνθρωποι, ὡς ὑποψήφιοι μοναχοί καί ὡς προσκυνητές, γιά νά γίνουν κοινωνοί αὐτῆς τῆς χάριτος.

Εὐχαριστοῦμε τήν ἑλληνική Πολιτεία, γιατί μᾶς συμπαραστέκεται. Μᾶς βοηθεῖ νά κουραζόμαστε, νά συντηροῦμε τά ἱερά κειμήλια της πίστεως καί τοῦ πολιτισμοῦ μας. Νά συντηροῦμε τά ἀγιορειτικά κτίσματα καί νά μποροῦμε νά δεχόμαστε περισσότερους μοναχοὺς καί προσκυνητές, γιά νά εἶναι περισσότεροι οἱ εὐεργετούμενοι ἀπό αὐτή τήν κοινωνία ζωῆς ἀπό αὐτή τήν προσωπική ἐμπειρία καί αἴσθησι πού μπορεῖ νά δεχθεῖ ὁ κάθε ἄνθρωπος, ὅτι νικήθηκε ὁ θάνατος διὰ τοῦ θανάτου. Καί νά τό πιστοποιήσει ὄχι μέ λόγια ἢ ὑποθέσεις, ἀλλά νά τοῦ κοινοποιηθεῖ ἀφώνως καί προσωπικῶς, ὡς εὐλογία καί θεία πραγματικότης πού ἱεραρχεῖται δι' ὅλης τῆς λατρευτικῆς ζωῆς τοῦ Ἁγίου τούτου Τόπου τῆς Ἐκκλησίας μας.

Τό νά βοηθοῦν οἱ ἄνθρωποι τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας στό ἱερό μας ἔργο σημαίνει ὅτι καί οἱ ἴδιοι ἀνήκουν σ'αὐτή τήν παράδοσι. Σέβονται τήν κοινή μας πίστι. Καί χαίρονται, ὅταν βλέπουν τήν προκοπή της.

Πρέπει δέ νά ὁμολογήσουμε ὅτι δέν ἔχουμε καλύτερο τρόπο γιά νά δείξουμε τήν εὐγνωμοσύνη μας πρὸς ὅποιονδήποτε μᾶς συμπαραστέκεται, παρά νά μένουμε πιστοί στήν ἀγία παράδοσή

μας καί νά ὁμολογοῦμε τή Χάρι της πίστεως καί τόν πλοῦτο της ἐλευθερίας πού ἀπολαμβάνει ὁ ἄνθρωπος ζώντας μέσα στό χωρὸ τῆς Ὁρθοδόξου μας λειτουργικῆς ζωῆς.

Γι' αὐτό τό λόγο πολὺ μᾶς θλίβει καί μᾶς ἐκπλήττει ἡ διαμάχη πού ξέσπασε μεταξύ τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς Πολιτείας.

Θά ἀνέμενε κανεὶς ἡ πολιτική ἡγεσία τοῦ τόπου νά μὴ παρουσιάζει παρόμοια ἀνελαστικότητα, ἀλλά συνεπῶς φερομένη νά μὴ λησμονεῖ τήν ἀδιάρρηκτη σχέση πού, οὕτως ἢ ἄλλως, ὑπάρχει μεταξύ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καί τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, τόσο στό παρελθόν ὅσο καί σήμερα.

Γι' αὐτό ἀπευθυνόμενοι πρὸς τόν πιστό λαό λέγουμε ὅτι καί στήν παρούσα στιγμή δέν ἔχουμε νά φοβηθοῦμε τίποτε. Ἀλλά ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τόν Χριστό καί τήν Παναγία, ἀπὸ ἀγάπη πρὸς ὅλους ὅσοι μᾶς γνωρίζουν ἢ μᾶς ἀγνοοῦν, μᾶς ἀγαποῦν ἢ μᾶς πολεμοῦν μέ ὅποιονδήποτε τρόπο, ὀφείλουμε νά μείνουμε πιστοί στήν Παράδοση. Ἀμετακίνητοι στήν πίστι. Ἀκολουθώντας τά προστάγματα καί τίς ἀποφάσεις τῆς Μιᾶς, Ἁγίας, Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μας.

Ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τόν σημερινό ἄνθρωπο τῶν δύσκολων καιρῶν πού προμηνύονται, μένουμε πιστοί καί ἀμετακίνητοι στήν πίστι μας.

Κάποιοι ἐπιπόλαιοι νεωτεριστές -πού δέν ἔλειψαν ποτέ- διολισθαίνουν σέ ἀντιλήψεις πού βαθμιαία ὀδηγοῦν, ὡς φαίνεται, σέ ὀλοκληρωτική ἀλλοίωση καί ἀποσάθρωση τοῦ τρόπου καί τοῦ ἥθους τοῦ πιστοῦ λαοῦ μας. Μελετοῦν νά ἐπιβάλλουν ὑποχρεωτικό πολιτικό γάμο, νά καταργήσουν τήν ὀρθόδοξη παιδεία στά ἑλληνικά σχολεῖα. Νά ὑποτιμήσουν τή σημασία τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος καί τοῦ Πάσχα, κάτι πού ἔκαμαν ἤδη στή Δυτική Εὐρώπη καταργώντας τίς διακοπές τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος καί τοῦ Πάσχα καί ἀντικαθιστώντας τες μέ τίς λεγόμενες διακοπές τῆς ἀνοιξῆς.

Ἀλλά ἡ σημασία τῆς Θεῆς Λειτουργίας, ἡ σημασία τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος καί τοῦ Πάσχα εἶναι ἄλλη γιά τήν ἑτερόδοξη Δύση καί ἄλλη γιά τήν ἑλληνική Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία.

Γιά μᾶς ἡ Μεγάλη Ἑβδομάδα εἶναι ἡ ἀξιοποίηση καί μεταμόρφωση ὄλου τοῦ πόνου καί τῶν ἐπιτευγμάτων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Εἶναι ἡ κατάληξη ὅλων τῶν ἀγώνων τῶν δικαίων καί προ-

φητῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Εἶναι ἡ κατάργηση τῆς περιτομῆς καὶ τῆς ἀκροβυστίας καὶ ὁ ἐρχομὸς τῆς καινῆς κτίσεως.

Γι' αὐτὸ ὀφείλουμε ἀπὸ χρέος ἀγάπης πρὸς τὸν πιστὸ λαὸ μας, πρὸς ὅλη τὴν Εὐρώπη καὶ τὴν ἀνθρωπότητα νὰ μείνουμε πιστοὶ στὴν παράδοση τοῦ τόπου μας. Νὰ μείνουμε πιστοὶ στὸν ἀρχηγὸ τῆς πίστεώς μας, πού καταργεῖ τὸν θάνατο διὰ τοῦ θανάτου, «ἀνίσταται ἐκ τῶν νεκρῶν καὶ νεκρὸς οὐδεὶς ἐπὶ μνήματος».

Καὶ γιὰ νὰ μείνουμε πιστοὶ μέχρι τέλους πρὸς χάριν ὄλων, πρέπει νὰ ἀρνηθοῦμε εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τὴν ὑποχώρηση σὲ ὅ,τιδήποτε ἐμπεριέχεται μέσα στὸ γενικότερο σχεδιασμὸ τῆς ἀπορθοδοξοποιήσεως τοῦ τόπου μας καὶ τῆς ὑποδουλώσεως τοῦ ἀνθρώπου. Νὰ ὑπακούσουμε στίς προσταγές τῆς Ἐκκλησίας μας. Νὰ ἀρνηθοῦμε τὴν παραλαβὴ κάθε ταυτότητας πού φαλκιδεύει τὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου καταργώντας τὴ θεόδοτη ἐλευθερία του καὶ μαζί καὶ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα σχέδια τοῦ πονηροῦ εἰς βάρους τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἀνθρωπότητας.

Καλοῦμε τὴν κυβέρνησις νὰ ἐπανεξετάσῃ σοβαρὰ αὐτὰ τὰ ζητήματα, νὰ ἀναθεωρήσῃ καὶ νὰ ἀναστείλῃ ἐνέργειες σὲ θέματα πού ἄπτονται τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐαισθησίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ προοιμιάξουν ἐξελίξεις πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς ἀποκοπῆς ἀπὸ τὴ ζωηφόρο Παράδοσή του.

Καλοῦμε καὶ τὸν πιστὸ λαὸ νὰ μένουμε ὅλοι μαζί, διὰ μετανοίας καὶ προσευχῆς, πιστοὶ στὴ Θεία Παράδοση τῆς Ἁγίας μας Ἐκκλησίας, παραθέτοντες ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους Χριστῶ τῷ Θεῷ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

*Ἄπαντες οἱ ἐν τῇ Ἐκτάκτῳ Διπλῇ Ἱερᾷ Συνάξει
Ἀντιπρόσωποι καὶ Προϊστάμενοι τῶν εἴκοσι Ἱερῶν καὶ Εὐαγῶν
Μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους Ἄθω.*

ΨΗΦΙΣΜΑ

ΙΕΡΩΝ ΜΟΝΩΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΕΤΕΩΡΩΝ

...Ἡ αὐθαίρετη καὶ ἀδιάλλακτη, πέραν κάθε νομιμότητος, ἀπόφασις τῆς Κυβερνήσεως γιὰ διαγραφή τοῦ ἱεροσκεύματος ἀπὸ τὰ δελτία ταυτότητος τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν καὶ ἡ κατάφορα προσβλητικὴ καὶ αὐταρχικὴ συμπεριφορὰ τοῦ Πρωθυπουργοῦ ἐναντι τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ εὐθεία πρόκλησις πρὸς τὴν ἐθνικὴ καὶ ἱεροσκευτικὴ συνείδησις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἐνὸς Λαοῦ πού ἀρνεῖται νὰ παγιδευθεῖ καὶ νὰ ὑποταχθεῖ σὲ παραπλανητικὰ σχήματα ἐνὸς ψευδεπίγραφου καὶ ἐπίπλαστου ἐκσυγχρονισμοῦ.

Ἐνὸς Λαοῦ πού ἡ μακροαίωνη παράδοσή του τὸν δίδαξε πῶς νὰ ἀντιπαλεύει καὶ νὰ ὑπερνικᾷ ἀνάλογες ἀντορθόδοξες, ἀντεκκλησιαστικὲς καὶ ἀντεθνικὲς ἐπιβολές σάν αὐτὴ πού προσπαθεῖ νὰ ἐπιβάλλει ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις μὲ προμετωπίδα τὸ ζήτημα τῶν ταυτοτήτων.

Ἐνὸς Λαοῦ γαλουχημένου στὰ ζωηφόρα νάματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐμπνευσμένου ἀπὸ μεγαλειώδεις καὶ θυσιαστικὸς ἀγῶνες ἡρώων, μαρτύρων καὶ ὁμολογητῶν.

Ἐνὸς Λαοῦ πού οἱ μνήμες καὶ οἱ ἐμπειρίες του εἶναι ποτισμένες στίς κακουχίας καὶ τίς ἀντιξοότητες, στὰ δάκρυα καὶ τὸ αἷμα αὐτῶν πού κέρδισαν καὶ μᾶς χάρισαν τὸν ζωντανὸ παλμὸ καὶ τὴν ἐλευθερία τοῦ Γένους μας.

Ἐνὸς Λαοῦ πού στὰ ἔγκατα τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς συνειδήσεώς του ἔχει ταυτίσει τὴν ἀξία καὶ τὴν διατήρησις τοῦ Ἔθνους μας μὲ τὴν Ἁγία Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία μας.

Αὐτοὺς τοὺς ἀκατάλυτους δεσμούς Ἑλληνισμοῦ καὶ Ὁρθοδο-

ξίας επιχειρεῖ νά πλήξει ἡ Κυβέρνηση μέ τίς πρόσφατες ἐξαγγελίες της περί μή ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευάματος στίς νέες ταυτότητες.

Ἡ ἐπίθεσή της εἶναι ἄδικη καί προκλητική καί ἀποκαλύπτει τούς συντονισμένους καί κακόβουλους σχεδιασμούς πού ἀποσκοποῦν στήν ἀποδυνάμωση τῆς Ὁρθοδοξίας καί τήν ἀποξένωσή της ἀπό τόν ἐθνικό καί κοινωνικό ἰστό τοῦ Λαοῦ μας.

Παράλληλα, προσβάλλεται καί ὑποσκάπτεται ἡ ἴδια ἡ ἐθνική καί πολιτισμική μας ταυτότητα, ἡ ἀλήθεια καί τό νόημα τῆς βιοτῆς καί αὐτοσυνειδησίας μας.

Εἶναι, ἄλλωστε, χαρακτηριστική, ὅσο καί δηλωτική τῶν προθέσεων τῶν ἐμπνευστῶν της, ἡ εὐρύτητα καί ἡ διαπλοκή τῶν θεμάτων πού τίθενται καί πού θά ἀποτελέσουν τήν συνέχεια σκληροτέρων μέτρων πού θά ἀκολουθήσουν καί πού ἤδη ἔχουν ἀναγγελθεῖ ἀπό τόν Ὑπουργό Δικαιοσύνης.

Οἱ κίνδυνοι αὐτοί, ἄρρηκτα συνδεδεμένοι μέ τήν ἀπειλή τοῦ ἠλεκτρονικοῦ φακελώματος καί τῶν νέων ἠλεκτρονικῶν ταυτοτήτων, πού ἐπισήμως ἐξαγγέρονται, ἀπειλοῦν καί στοχεύουν στήν ποδηγέτηση τοῦ λαοῦ καί στόν ὀλοκληρωτικό ἔλεγχο τῶν φρονημάτων καί τῶν ἐπιλογῶν του.

Μπροστά σ' αὐτή τήν πρόκληση καί τούς κινδύνους πού ἐγκυμονεῖ γιά τήν ἴδια τήν ὑπόσταση τοῦ Γένους μας καί τῆς ἑλληνορθοδόξου παραδόσεώς μας, οἱ μοναχοί τῶν Ἱερῶν Μονῶν τῶν Ἁγίων Μετεώρων, τοῦ Ἱεροῦ αὐτοῦ χώρου πού γέννησε καί ἀνέδειξε Ἁγίους καί Ἐθνομάρτυρες, ἐπιθυμοῦμε νά ἐκφράσουμε κατηγορηματικά:

—Τήν ἀπόλυτη ἀντίθεσή μας στίς ἀυθαίρετες, ἀντεθνικές καί ἀντιεκκλησιαστικές κυβερνητικές ἐπιλογές.

—Τήν ἄρνησή μας νά παραλάβουμε ταυτότητες, στίς ὁποῖες δέν θά ἀναγράφεται τό θρήσκευμά μας, καθώς καί κάθε ἄλλης μορφῆς ἠλεκτρονικές ταυτότητες, πού θά ἐξυπηρετοῦν τό ἠλεκτρονικό μας φακέλωμα, εἴτε μέσω τοῦ Ε.Κ.Α.Μ. εἴτε μέ ὅποιοδήποτε ἄλλο τρόπο, εἴτε περιέχουν τόν ἀριθμό 666, εἴτε ὄχι.

Ἐπιθυμοῦμε, τέλος, νά ἐκφράσουμε τήν ἀμέριστη καί ὁμόθυμη συμπαράσταση καί συστράτευση μας στόν ἐπιβεδλημένο καί ὁμολογιακό ἀγῶνα τῆς Σεπτῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας μας.

Τό παρόν νά ἀποσταλεῖ πρὸς:

1. Ἱερά Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος,
2. Α.Ε. Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας τῆς Ἑλλάδος,
3. Α.Ε. Πρωθυπουργό τῆς Ἑλλάδος,
4. Α.Ε. Ὑπουργό Ἐθνικῆς Παιδείας καί Θρησκευμάτων,
5. Α.Ε. Ὑπουργό Δικαιοσύνης,
6. Μ.Μ.Ε. (TV, Ρ/Σ),
7. Ἐφημερίδες.

Οἱ Καθηγούμενοι τῶν Ἱερῶν Μονῶν

Ὁ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Βαρυλαάμ

Ὁ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίας Τριάδος

Ὁ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Μεγάλου Μετεώρου

Ὁ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίου Νικολάου

Ἡ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίου Στεφάνου

Ἡ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ρουσσάνου

Ἡ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Βυτουμᾶ

Ἡ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Σταγιάδων

Ἡ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίων Θεοδώρων

ΜΗΝΥΜΑ
ΤΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΕΦΗΜΕΡΙΩΝ
ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ἐκφράζουμε τή λύπη καί τήν ἔντονη διαμαρτυρία τοῦ Δ.Σ. τοῦ Συνδέσμου Ἐφημερίων τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Κρήτης, γιά τίς ἀτυχεῖς καί ἀνιστόρητες δηλώσεις τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων κ. Ἀπ. Κακλαμάνη.

Δηλώσεις γιά κληρικούς πού δέν πολέμησαν, οὔτε θά πολεμήσουν, πού καπηλεύονται τήν πίστη καί πού δέ θέλησαν καί δέν ἔκαναν ποτέ οἰκογένειες.

Στήν ἀπανταχοῦ τῆς γῆς Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, τό 90% περίπου εἶναι ἔγγαμοι κληρικοί, δηλαδή ἔχουν οἰκογένειες καί τό ὑπόλοιπο 10% ὑπηρετεῖ στίς ἐπάλξεις τοῦ Μοναχισμοῦ πού δέν ἔχουν οἰκογένεια.

Αὐτό τό 10% εἶναι ἐκεῖνοι πού ὑπηρετοῦν ἀπό τή θέση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καί τῶν λοιπῶν Πατριαρχῶν καί Προκαθημένων τῶν ἀνά τήν Οἰκουμένη Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, μέχρι τό Ἅγιον Ὄρος, μέχρι τίς ἐσχατιές τῆς Διασπορᾶς καί τῆς Ἱεραποστολῆς, μέχρι τά Μοναστήρια πού ἔγιναν ὀλοκαύτωμα (Αρκάδι) γιά τήν ἐλευθερία, μέχρι τήν τελευταία Ἐνορία τῆς Ὁρθοδοξίας, πού συνήθως ἀντί γιά μερικά σαρκικά παιδιά, ἔχουν δεκάδες πνευματικά παιδιά, πολλάκις ὀρφανά καί ἀπροστάτευτα, πού σήμερα θά τά βρεῖτε καταξιωμένα μέλη, σέ ὅλη τήν διαστροφάτωσή τῆς Ἑλληνικῆς Κοινωνίας καί πιό πέρα καί τά ὅποια εἶναι ἀπό ἀπλοί ἄνθρωποι μέχρι κυβερνητές χωρῶν.

Στήν δέ Κρήτη ἔχομε ἀπό τόν Ἀρχιεπίσκοπο μέχρι καί τόν τελευταῖο Ἱερέα, μερικές ἑκατοντάδες ἀληθινά παράσημα ἀπό πα-

τριωτικούς αγώνες, πού κοσμοῦν τά ράσα τῶν Ἱερέων καί γιά τά ὅποια θά πρέπει νά μάθει ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Βουλῆς.

Ἐκπληροσώμαστε γιά τόν ιδιότροπο ρατσισμό τοῦ ὡς ἄνω κυρίου.

Ὅσον ἀφορᾷ τά περί πολέμου, ἄς μάθει ὁ εἰρημιστής κ. Πρόεδρος τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων καί εὐρωπαϊκοῦ προσανατολισμοῦ πολιτικός, ὅτι ἡ Ἐκκλησία κάθε μέρα καί σέ κάθε Θ. Λειτουργία καί Ἱερή Ἀκολουθία, προσεύχεται «*ὑπέρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου*», ἀλλά γιά τήν Πατρίδα, ἀφοῦ αὐτός ἀναφέρεται, ὄψεποτε τό ἀπαιτήσουν οἱ καιροί νά δώσουμε τό παρόν, –ἐμεῖς τό ἀπευχόμεθα ἐντόνως– παραπέμπουμε στούς χιλιάδες σφαγιασμένους Ἱερεῖς καί Μοναχοῦς, τουλάχιστον τῆς Βαλκανικῆς πραγματικότητας, γιά νά μὴν ἐπεκταθοῦμε παραπέρα.

Ἄν δέ θέλει νά μάθει περισσότερα, ἄς κάνει ἓνα ἐρώτημα σήμερα στό Ὁρθόδοξο Πατριαρχεῖο τῆς Σερβίας, γιά νά πληροφορηθεῖ γιά τήν κατάσταση τῆς ματωμένης Ὁρθοδοξίας, τήν ὁποία φαίνεται τήν ἀντιλαμβάνεται, ὡς καί μερικοί ἄλλοι, μέσα ἀπό τήν διαφωτιστική ἀντίληψη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἱστορίας, πού ἐσχάτως μάθαμε, ὅτι ἀρχίζει ἀπό τόν Καρλομάγνο.

Τέλος, θά θέλαμε νά τοῦ ὑπενθυμίσουμε τά ὑπέροχα λόγια πού εἶπε στή Βουλή τῶν Ἑλλήνων, στίς 6.4.1993: «Ἐμεῖς ἔχουμε λόγους ἐθνικούς γιά τοὺς ὁποίους θέλουμε νά συνεχίσει νά ὑπάρξει αὐτή ἡ ταύτιση Ὁρθοδοξίας καί Ἑλληνισμοῦ».

Γιά τό Δ.Σ.

Ὁ Πρόεδρος

π. Παῦλος Καλουτσάκης

Ὁ Γ. Γραμματέας

π. Βασίλειος Καλαϊτζάκης

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΚΛΗΡΙΚΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀθήνα, 5 Ἰουνίου 2000

Ἄρ. Πρωτ. 295

Ὁ Ἐφημεριακός Ἑλληνικός Κλήρος ἐκφράζει τίς ἔντονες ἀνησυχίες του γιά τίς αἰφνιδιαστικές ἀποφάσεις τῆς Κυβερνήσεως σχετικῶς μέ τό θέμα τῶν ταυτοτήτων. Παρατηροῦμε καί ἐπισημαίνουμε μέ πόνο καρδιάς.

1. Ἡ μὴ ἀναγραφή τοῦ θρησκευματοῦ τῆς πλειοψηφίας πρὸς ἱκανοποίηση τῶν αἰτημάτων τῶν θρησκευτικῶν μειονοτήτων, εἶναι μέτρο ὄχι μόνο ἐναντίον τῆς ἐπικρατοῦσης θρησκείας, ἀλλά ἀντιδημοκρατικό καί ἀνελεύθερο.

2. Πέραν ὅμως ἀπό τή μὴ ἀναγραφή τοῦ θρησκευματοῦ διαφαίνεται ἐπίθεση ἐναντίον τοῦ θεσμοῦ τῆς οἰκογένειας μέ τήν ἀπάληψη τοῦ ὀνόματος συζύγου καί τῆς ἐθνικῆς ταυτότητος μέ τή μὴ ἀναγραφή τῆς ἐλληνικῆς ἰθαγένειας. Διερωτώμεθα ὡς Ἕλληνες οἰκογενειάρχες πολίτες, πού ἀποβλέπουν ὅλα αὐτά τά μέτρα;

3. Ἡ πνευματική τροφός καί κιβωτός τοῦ Ἔθνους Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία διέγνωσε εὐθύς ἀμέσως τοὺς πνευματικούς καί ἐθνικούς κινδύνους πού ἐπικρέμανται καί πού ἐγκυμονοῦν ὀπισθεν τοῦ σοβαροῦ αὐτοῦ προβλήματος. Ὅτι δηλαδή ὑπάρχει ὁ φοβερός καί θανάσιμος κίνδυνος γιά τό λαό, ἡ Κυβέρνηση νά γυρίσει τήν πλάτη της στό πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ πού εἶναι πνεῦμα Ἀλήθειας καί Δικαιοσύνης καί νά θέσει τίς τεράστιες δυνατότητες πού διαθέτει σέ ὑποуλες καί ὑποπτες δυνάμεις εἴτε τοῦ ἐξωτερικοῦ εἴτε τῶν αὐτόχθονων γνωστῶν ἐθελουφυλόντων «κουλτουριάρηδων διανοουμέ-

νων», πού θά θελήσουν δῆθεν, νά τήν καθοδηγήσουν πνευματικά, ὅποτε καί θ' ἀρχίσει τό ἀτελείωτο δράμα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Ἔτσι, ἀμέσως ἡ Ἐκκλησία ἐπληροφόρησε τήν Κυβέρνηση περί τοῦ τί ἀκριβῶς τεκταίνεται καί ἐγκυμονεῖται σέ βάρος τοῦ λαοῦ καί τοῦ Ἔθνους.

4. Ἡ ὅλως ἀψυχολόγητη, ἀπό κάθε πλευρά, συμπεριφορά τῆς Κυβερνήσεως ἔναντι τῆς Ἐκκλησίας τήν ἀνάγκασε νά ἐκφράσει τίς ἔντονες ἀνησυχίες της, σέ αὐστηρή καί ὄντως πατερικῶ ὕψους Ἀνακοίνωσή της, μέ τήν ὁποία συμφωνοῦμε ἀπόλυτα, ὅπου καλεῖται ἡ Κυβέρνηση ν' ἀναλάβει τίς εὐθύνες της γιά τά περαιτέρω.

5. Ἡ Κυβέρνηση ὀφείλει ν' ἀκούσει καί νά ἐξετάσει σοβαρά τίς ἀνησυχίες τῆς Ἐκκλησίας καί νά φροντίσει σέ συνεργασία μαζί της, χωρίς νά ἐπιλέξει τόν δρόμο τῆς διάστασης, ὅπως θέλουν μερικοί, καί νά λύσει τό θέμα γιατί δέν πρόκειται περί «παρωνυχίδος», ἀλλά περί τοῦ σοβαροῦ προβλήματός του ἠλεκτρονικοῦ φακλώματός μας, ὅπως ἐκφράζεται ἀπό τήν συνθήκη Σένγκεν, ἐφ' ὅρου ζωῆς. Στό σημεῖο αὐτό πιστεύουμε ὅτι ὅλοι συμφωνοῦμε ἀπόλυτα πῶς πρέπει νά συνεργαστοῦμε γιά τήν καταπολέμηση αὐτῆς τῆς ἐπαπειλουμένης παγκόσμια μάστιγας. Εἶναι θέμα ἐλευθερίας καί προσωπικῶν δικαιωμάτων.

6. Ὄφειλουμε νά ὁμολογήσουμε, ὅτι τῆ διαγραφή πολυτίμων στοιχείων προσωπικῶν δεδομένων (θρήσκευμα, οἰκογενειακή κατάσταση, ἰθαγένεια) ὑποστήριξε μετά πάθους καί φανατισμοῦ μικρῆ ομάδα ἀνθρώπων, θεωρουμένων διανοουμένων καί καλλιτεχνῶν. Ἐπεξήτησαν δέ μέ τίς σκέψεις τους νά διαμορφώσουν τά κοινωνικά ρεύματα ὑπέρ τῆς ἀποψῆς μιᾶς ἀχρωμάτιστης πολιτισμικῆς, θρησκευτικῆς καί ἐθνικῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ μας.

Ἡ ἐκφραση τῆς ἐλευθερίας εἶναι βασικό στοιχεῖο τοῦ δημοκρατικοῦ μας δίου, ἀλλά ποτέ δέν συνιστᾶται ἡ μετά πάθους ἐπιβολή τῶν προσωπικῶν πεποιθήσεων ἐπί τῶν ἄλλων μάλιστα, ὅταν ἄλλοι ἀποτελοῦν συντριπτική πλειονοψηφία. Ἐνῶ οἱ λεγόμενοι διανοούμενοι παρουσιάζονται ὡς ἀμύντορες τῶν ἐλευθεριῶν, αὐτόματα γίνονται καταλύτες τους, ὑποχρεούμεθα νά μεταφερθοῦμε νοερά σέ ὀλοκληρωτικά καθεστῶτα τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης πού δέσμευσαν τίς προσωπικές ἐλευθερίες μέ ἀπροσμέτρητες συνέπειες σήμερα. Ἐπειτα ἡ ἐπιστήμη ποτέ δέν ἦλθε σέ σύγκρουση μέ τήν ὑγιή

θρησκευτική πίστη, μάλιστα δέ θεμελιωτές τῶν Ἐπιστημῶν ὁμολόγησαν καί ὁμολογοῦν τήν πίστη τους ὡς δυναμικό στοιχεῖο τῆς προσωπικότητάς τους.

7. Ο ΙΕΡΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΚΛΗΡΙΚΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ (ΙΣΚΕ), πού ἐκπροσωπεῖ τούς Ἱερεῖς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐπιθυμεῖ νά σταματήσουν οἱ ἀνούσιοι καί ἄσχετοι βερμπλισμοί καί δοκησιοφίες τῶν γνωστῶν «νεοελλήνων διανοουμένων» γύρω ἀπό τό σοβαρό θέμα, πού δημιουργοῦν ἀκρότητες καί μᾶς χωρίζουν, καί ν' ἀσχοληθοῦμε σοβαρά μέ τήν οὐσία τοῦ προβλήματος, πού δέν εἶναι ἄλλη παρὰ ἡ ἠλεκτρονική μας φυλάκιση, καί ὅλοι μαζί νά προβοῦμε σέ ἀποδεκτές ἀποφάσεις καί λύσεις ὑπέρ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, τῆς πατρίδας μας καί τοῦ Ἔθνους, «περιπατοῦντες ὡς σοφοί ἐξαγοραζόμενοι τόν καιρόν, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραί εἰσίν».

8. Λοιπόν, «ῶρα ἤδη ἡμᾶς ἐξ ὕπνου ἐγερθῆναι». Τό Διοικητικό Συμβούλιο τοῦ ΙΣΚΕ ἀναμένει τίς συνετές ἀποφάσεις τῆς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας καί ταυτιζόμενο ἀπόλυτα μαζί της, θ' ἀγωνισθεῖ μέ συνεχῆ ἐνημέρωση πρὸς τόν Ἑλληνικό Λαό, γιά τά ὅσα τεκταίνονται σέ βάρος του, καί γιά τό πῶς ἀκριβῶς καί ἀπό πού ὀφείλει νά προφυλαχθεῖ. Ὅλοι μας πρέπει νά βρεθοῦμε στήν πρώτη γραμμῆ αὐτοῦ τοῦ ἀγώνα.

9. Ἐλπίζουμε ὅτι ἡ Κυβέρνηση θά ἐγκαταλείψει τελικά τήν ἀδιέξοδη ἀδιαλλαξία της, πού διχάζει τόν λαό μας, καί θά προσέλθει σέ γόνιμο διάλογο μέ τήν Ἐκκλησία, ὅπου καί θά τῆς ὑποδειχθοῦν οἱ σοβαροί κίνδυνοι, πού ἐλλοχεύουν σέ βάρος τοῦ Ἑλληνισμοῦ καί πιστεύουμε ὅτι θά κατανοήσει τό μέγεθος τοῦ ὅλου σοβαροῦ προβλήματος καί θ' ἀρθεῖ στό ὕψος τῶν περιστάσεων, ὥστε νά ἐπικρατήσουν συνετές σκέψεις καί σωστές θέσεις καί λύσεις γιά τό καλό τῆς ἴδιας τῆς Κυβερνήσεως καί προπάντων γιά τό συμφέρον τοῦ ἑνδοξοῦ Ἑλληνικοῦ ΛΑΟΥ, τῆς ΦΥΛΗΣ μας καί τοῦ τόπου μας.

ΕΚ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΚΛΗΡΙΚΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ (ΙΣΚΕ)

ΨΗΦΙΣΜΑ ΕΛΛΗΝΩΝ ΜΟΝΑΧΩΝ

Συμμετέχοντας ολόψυχα και αποφασιστικά στο αγωνιστικό και νηφάλιο κάλεσμα της Ἱερᾶς Συνόδου της Ἱεραρχίας της Ἐκκλησίας μας γιά τήν αντιμετώπιση τῆς πρόσφατης πολεμικῆς ἐναντίον της, μέ πρόσχημα τήν διαγραφή τοῦ θρησκευήματος ἀπό τίς ἀστυνομικές ταυτότητες, ἐκφράζουμε τήν κατηγορηματική μας ἄρνηση νά συνθηκολογήσουμε καί νά συμβιβασθοῦμε μέ ἀνάλογες ἀνελεύθερες καί ἀντιδημοκρατικές ἀποφάσεις.

Τήν σύγχρονη πολιτική μας πραγματικότητα στιγματίζει, πιστεύουμε, ἡ περιφρονητική καί προσβλητική συμπεριφορά τοῦ Πρωθυπουργοῦ πρὸς τήν Σεπτή Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἡ ἀναπάντεχη ἀπόφασή του νά ἀρνηθεῖ συνάντηση μέ τόν Μακαριώτατο Ἀρχιεπίσκοπο καί ἀντιπροσωπεία Ἱεραρχῶν ἀποκαλύπτει ταυτόχρονα τήν ἀδιάλλακτη τακτική τῆς Κυβερνήσεως καί τήν ἀπροθυμία της νά συμμετάσχει σέ ἕναν γόνιμο καί δημοκρατικό διάλογο γιά ἕνα ζήτημα πού ἀπασχολεῖ καίρια τόν ἑλληνικό λαό, ἐρήμην καί παρᾶ τή θέληση τοῦ ὁποίου λαμβάνονται οἱ κυβερνητικές ἀποφάσεις.

Στούς ἀντίποδες τῆς ἄτεγκτης αὐτῆς κυβερνητικῆς τακτικῆς, ἡ Ἐκκλησία μας χειρίζεται τό θέμα μέ τήν ἐνδεδειγμένη σοβαρότητα, καλή προαίρεση καί διάκριση ἐκφέροντας λόγο συνετό, εἰλικρινή ἀλλά καί ἀποφασιστικό.

Αὐτή εἶναι, ἄλλωστε, καί ἡ διαφορά ἀνάμεσα στίς νεοεποχικοῦ τύπου ἐπιβουλές τῆς παγκοσμιοποιήσεως καί στήν ζωηφόρο ἔκφραση τῆς ἑλληνορθοδόξου παραδόσεώς μας. Εἶναι ἡ διαφορά τῶν προσχηματικῶν μεθόδων τῆς ἐπίπλαστης προστασίας καί ψευδεπίγραφου ἐκσυγχρονισμοῦ ἀπό τήν ἀποκαλυπτική ἀλήθεια καί τήν ἐμπειρία τῆς πίστεώς μας.

Αὐτός ὁ τόπος, ὁμως, βοᾷ καί ἀφουγκράζεται, συγχρόνως, τίς φωνές τῶν ἡρώων καί τῶν μαρτύρων πού τόν ἀνέθρεψαν μέ τό αἷμα τους. Δέχεται καί προσφέρει τούς ἐλευθερωτές καί τούς ὁμολογητές πού τόν μεγάλυναν μέ τήν θυσία τους. Γεννᾶται καί συμπορεύεται μέ τήν ἑλληνορθόδοξη βιοτή τοῦ λαοῦ του.

Ἐνός λαοῦ πού στά ἔγκατα τῆς ὑπάρξεως καί τῆς συνειδήσεως του ἔχει ταυτίσει τήν ἀξία καί τήν διατήρηση τοῦ Ἔθνους μας μέ τήν Ἁγία Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία μας.

Γι' αὐτό καί ὁ λαός αισθάνεται παντελῶς ξένους τούς ἐμπνευστές καί ὑποστηρικτές τῆς πρόσφατης ἀντορθοδόξου καί ἀνθεθνικῆς ἐπιθέσεως, ἀντιδρᾷ στήν ὑποτίμηση καί τήν παραθεώρησή του καί ἀνταποκρίνεται δυναμικά καί συνετά στό κάλεσμα τῆς Ἐκκλησίας.

Ὡς Ἕλληνες Ὁρθόδοξοι μοναχοί γαλουχημένοι μέ τό ἀκαταμάχητο καί ἀσυμβίβαστο φρόνημα πλήθους Ἁγίων μαρτύρων καί ὁμολογητῶν τῆς πίστεώς μας, ἐπιθυμοῦμε νά διακηρύξουμε τήν ἄρνησή μας νά παραλάβουμε ταυτότητες πού δέν θά ἀναγράφουν τό θρησκευμά μας. Ἀρνούμαστε, ἐπίσης, τήν παραλαβή ἠλεκτρονικῶν ταυτοτήτων πού θά ἐπιβάλουν τό ἠλεκτρονικό μας φακέλωμα καί τήν ἀριθμοποίηση τῆς προσωπικότητός μας.

Ἐπιθυμοῦμε, τέλος, νά ἐκφράσουμε τήν ἐνσυνείδητη καί θυσιαστική συστράτευσή μας στόν ἀγώνα τῆς Ἁγίας μας Ἐκκλησίας καί τήν ἐκ ψυχῆς προσφορά ὅλων τῶν δυνάμεών μας στή διάθεση τῆς Σεπτῆς Ἱεραρχίας μας.

Καλοῦμε ὅλο τόν λαό τοῦ Θεοῦ στίς μεγάλες συγκεντρώσεις διαμαρτυρία, πού συγκαλεῖ ἡ Ἱεραρχία μας, τῆς 14ης Ἰουνίου στήν Θεσσαλονίκη καί τήν 21ης Ἰουνίου στήν Ἀθήνα, καί ἐργαζόμαστε ἀκαμάτως γιά τήν τρανή ἐπιτυχία τους.

(12.6.2000)

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Τό Τμήμα Θεολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν παρακολουθεῖ μέ εὐλογία ἀνησυχία τίς ἀνεξέλεγκτες διαστάσεις, οἱ ὁποῖες ἀποδίδονται στό ζήτημα τῆς ἀναγραφῆς ἢ μή τοῦ Θρησκευματος στίς νέες ταυτότητες καί κατ' ἐπέκταση στό ὅλο ζήτημα τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καί Πολιτείας, συμμετέχει δέ στόν δημόσιο αὐτό διάλογο διά πολλῶν μελῶν του μέ τήν ἐλπίδα ὅτι θά συμβάλει στήν ἐκτόνωση τῶν ὑπερβολικῶν ἢ καί ἐπικίνδυνων γιά τήν ἐνότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀντιθέσεων σέ εὐαίσθητα ζητήματα ἐλευθερίας καί θρησκευτικῆς συνείδησης.

Τό ζήτημα τῆς ἀναγραφῆς ἢ μή ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος στίς ταυτότητες τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν προκάλεσε τίς γνωστές ἀντιδράσεις τῶν ἐκπροσώπων τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς νομικῆς θεωρίας, ἀφ' ἑνός μὲν γιατί τέθηκε ἄκαιρα σέ μιά ἀπλή συνέντευξη τοῦ Ὑπουργοῦ Δικαιοσύνης καί ὄχι σέ ἐπίσημη κυβερνητική πρωτοβουλία διαλόγου μέ τήν Ἐκκλησία, ἀφ' ἑτέρου δέ γιατί οἱ προσωπικές ἀπόψεις του γιά τό συγκεκριμένο ζήτημα ἐντάχθηκαν σ' ἓνα γενικότερο προγραμματισμό μέτρων τῆς Πολιτείας γιά τή μονομερή καί χωρίς προηγούμενο διάλογο μέ τήν Ἐκκλησία ἀναθεώρηση τοῦ ὅλου σχεδόν συνταγματικοῦ πλαισίου τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καί Πολιτείας στήν Ελλάδα.

Ἡ βεβιασμένη ὁμως ἀπόφαση τῆς Ἐπιτροπῆς προστασίας προσωπικῶν δεδομένων γιά τή νομιμότητα τῆς μή ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος καί ἡ ἐπίσημη δῆλωση τοῦ Πρωθυπουργοῦ ὑπέρ τῆς μή ἀναγραφῆς τοῦ Θρησκευματος προκάλεσαν σύγχυση περὶ τῶν προ-

θέσεων τῆς Κυβερνήσεως καί τροφοδότησαν μέ ἐπικίνδυνη πλέον ἔνταση τό ὄλο ζήτημα τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καί Πολιτείας στό νεώτερο Ἑλληνικό κράτος. Οἱ σχέσεις αὐτές δέν πρέπει νά διαταραχθοῦν σέ μιά τόσο κρίσιμη καί μεταβατική περίοδο γιά τά ἱστορικά δεδομένα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὥστε στήν προοπτική τῆς παγκοσμιοποίησης νά διατηρηθεῖ ἡ ἰδιαίτερη πολιτισμική καί θρησκευτική του ταυτότητα.

Ἰπὸ τό πνεῦμα αὐτό τό Πιῆμα Θεολογίας, μετά ἀπό ἐκτενή συζήτηση τοῦ θέματος, κατέληξε ὁμοφώνως στίς ἀκόλουθες προτάσεις:

• **Πρῶτον**, ἡ ἀναγραφή ἢ μή τοῦ Θρησκεύματος στίς νέες ταυτότητες συνδέεται ἄρρηκτα πρὸς τή θεμελιώδη ἀρχή τῆς ἐλευθερίας τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως, ἡ ὁποία καλύπτει τόσο τή θετική ὅσο καί τήν ἀρνητική εὐαισθησία τοῦ πολίτη, ἦτοι τόσο τό δικαίωμά του γιά ἀναγραφή, ὅσο καί τό δικαίωμά του γιά μή ἀναγραφή τοῦ θρησκεύματος. Συνεπῶς, τό ὄλο ζήτημα δέν ἐξαντλεῖται καί δέν περιορίζεται σέ μιά τυπική ἀναγνώριση τῆς μονοσήμαντης σχέσεως κράτους καί πολίτη, ὅπως συνήθως ὑποστηρίζεται, ἀφοῦ στήν πρόταση γιά τή διαγραφή τοῦ θρησκεύματος ἀντιτίθεται ἐπιμόνως ἡ συντριπτική πλειοψηφία τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν.

• **Δεύτερον**, ὁ εἰσαγόμενος κατά τήν προσέγγιση τοῦ ζητήματος διαχωρισμός τοῦ πολίτη ἀπό τόν πιστό εἶναι αὐθαίρετος ἢ τουλάχιστον ἀβάσιμος, ἀφοῦ οὔτε ἡ Πολιτεία παραιτεῖται ἀπό τόν ἔλεγχο τῆς λειτουργίας τοῦ πολίτη ὡς πιστοῦ, οὔτε ἡ Ἐκκλησία παραιτεῖται ἀπό τή λειτουργία τοῦ πιστοῦ ὡς πολίτη. Ἐπομένως, τόσο ἡ Πολιτεία, ὅσο καί ἡ Ἐκκλησία ἀναφέρονται στόν ὄλο ἄνθρωπο, γι' αὐτό καί οἱ «διακριτοί ρόλοι» τους καλύπτουν σαφῶς τή συνταγματική ἐπιταγή κυρίως γιά τή δική τους θεσμική συνεργασία καί ὄχι βεβαίως γιά τή διάσπαση τῶν λειτουργιῶν τοῦ ἀνθρώπου σέ ὅσες ἀφοροῦν στόν πολίτη καί σέ ὅσες ἀφοροῦν στόν πιστό.

• **Τρίτον**, ὁ πιστός δέν εἶναι μιά ἄλλη ἐπί μέρους ὄψη, ἀλλά ἓνα οὐσιαστικό στοιχεῖο τῆς ταυτότητας τοῦ πολίτη, ὁ ὁποῖος εἶναι συγχρόνως καί ὀργανικό μέλος τοῦ συντεταγμένου σώματος τῆς Ἐκκλησίας ἢ καί κάθε ἄλλης «γνωστῆς θρησκείας». Συνεπῶς, ἡ θρησκευτική ταυτότητα τοῦ πολίτη λειτουργεῖ πάντοτε σέ κοινωνία καί κατ' ἀναφοράν πρὸς τήν εὐρύτερη θρησκευτική του κοινότητα, γι' αὐτό καί δέν ἀποτελεῖ ἓνα αὐστηρῶς προσωπικό δεδομένο, ὅπως συνήθως ὑποστηρίζεται.

• **Τέταρτον**, ἡ ὀρθόδοξη παράδοση εἰδικότερα εἶναι, ὅπως γενικῶς ἀναγνωρίζεται, ἓνα *συστατικό στοιχεῖο* τῆς ἰδιαίτερης διαχρονικῆς καί συγχρονικῆς ἐθνικῆς ταυτότητας τοῦ Ἑλληνα πολίτη, ἡ ὁποία κατοχυρώνεται ἀπό τό ἄρθρο 3 τοῦ Συντάγματος ὄχι μόνο στά πλαίσια τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ἀλλά καί στήν εὐρύτερη προοπτική τῆς οἰκουμενικῆς Ὀρθοδοξίας. Συνεπῶς, ἡ ἀναγραφή τοῦ θρησκεύματος δέν μπορεῖ καί δέν πρέπει νά ἀντιμετωπισθεῖ μέ πλασματικούς νομικούς συλλογισμούς καί ὅπωςδήποτε ὄχι ἐρήμην τοῦ φρονήματος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

• **Πέμπτον**, οἱ σχέσεις τῆς Πολιτείας μέ τήν Ἐκκλησία στήν Ἑλλάδα ἔχουν καθορισθεῖ μέ τήν ἀναγκαῖα ἰσορροπία στά ἄρθρα 3 καί 13, καθώς καί στά ἄλλα περί Θρησκείας ἄρθρα τοῦ Συντάγματος, τά ὁποῖα κατοχυρώνουν πλήρως τήν ἀρχή τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας. Αὐτό γίνεται σαφέστερο στόν Καταστατικό Χάρτη τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὁ ὁποῖος ψηφίσθηκε ἀπό τή συντριπτική πλειοψηφία τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων (νόμος 590/1977), ὅπου ἐφαρμόσθηκε ὁ ἐνθαρρυνόμενος ἀπό τό ἄρθρο 3 τοῦ Συντάγματος *διοικητικός διαχωρισμός* τῆς Ἐκκλησίας ἀπό τήν Πολιτεία μέ ρητή ἀναφορά στό ἄρθρο 13 καί ὄχι στό ἄρθρο 3 τοῦ Συντάγματος.

• **Ἐκτον**, ἡ εἰκοσιπενταετής ἐφαρμογή τοῦ συνταγματικοῦ αὐτοῦ πλαισίου στή λειτουργία τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καί Πολιτείας, καίτοι δέν ἀπέτρεψε ὀρισμένες περιστασιακές ἐντάσεις, θά μπορούσε νά χαρακτηριθεῖ ἐπιτυχῆς, ἀφοῦ οὔτε ἡ Πολιτεία, οὔτε ἡ Ἐκκλησία θεώρησαν ἀναγκαῖα τήν ἔνταξη τῶν περί Θρησκείας ἄρθρων στά προταθέντα πρὸς ἀναθεώρηση ἄρθρα τοῦ Συντάγματος. Συνεπῶς, εἶναι τουλάχιστον ἄκαιρη ἡ ἀνακίνηση τοῦ μείζονος αὐτοῦ ζητήματος καί μάλιστα μέ ἐρέθισμα τήν παροῦσα ἔνταση γιά τήν ἀναγραφή ἢ μή τοῦ θρησκεύματος στίς νέες ταυτότητες.

• **Ἑβδομον**, τό συγκεκριμένο ζήτημα τῆς ἀναγραφῆς ἢ μή τοῦ θρησκεύματος στίς ταυτότητες μπορεῖ καί πρέπει νά ἀντιμετωπισθεῖ στά παραδοσιακά πλαίσια ἐνός ἐποικοδομητικοῦ διαλόγου Πολιτείας καί Ἐκκλησίας γιά μιά συναινετική λύση, ἡ ὁποία προβλέπεται ἀπό τήν ἰσχύσασα νομοθεσία καί ἔχει ἐφαρμοσθεῖ μέ ἐπιτυχία στήν πράξη. Συνεπῶς, προκειμένου νά ἐκτονωθεῖ τό ὄξύ

πνεῦμα ἀντιπαραθέσεως καί νά τονωθεῖ ἡ ὁμοψυχία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, εἶναι ἀναγκαῖος ὁ διάλογος γιά τήν προετοιμασία καταλλήλου νομοθετικῆς ρυθμίσεως ἀπό τή Βουλή τῶν Ἑλλήνων, ἡ ὁποία σέ τελευταῖα ἀνάλυση εἶναι καί ἡ μόνη ὁδός γιά τήν ὀρθή ἀντιμετώπιση τοῦ ζητήματος.

Ἀθήνα, 5 Ἰουνίου 2000

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία πορευόμενη ἐπί αἰῶνες μέσα στήν ἱστορία λειτουργεῖ στά ἐκάστοτε μεταβαλλόμενα πολιτικοκοινωνικά σχήματα τοῦ κόσμου τούτου, διακονώντας μέ τήν ἀλήθεια τῆς τόν πιστό λαό τοῦ Θεοῦ. Ὡς ἐθναρχοῦσα Ἐκκλησία τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο διέσωσε μέσα στόν πολυπολιτισμικό βαλκανικό καί μικρασιατικό χῶρο τήν ὀρθόδοξη ταυτότητα καί πολιτιστική αὐτοσυνειδησία τῶν λαῶν τῆς. Μέ τήν ἴδρυση τῶν ἐθνικῶν κρατῶν ἢ αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, παρόλες τίς κατά καιρούς καταθλιπτικές παρεμβάσεις τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας, ὑπηρετήσε καί ὑπηρετεῖ μέ ἀνταπάρηση καί αὐτοθυσία τίς ἀνάγκες καί τίς ἀγωνίες τοῦ λαοῦ τῆς.

Σήμερα, στή νέα πραγματικότητα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑνώσεως ἢ τῆς ἐπικείμενης ὁμοσπονδοποίησης τῶν κρατῶν - μελῶν τῆς, ἡ διαφύλαξη τῆς Ὁρθόδοξης πολιτιστικῆς μας κληρονομιάς καί παράδοσης ἀποτελεῖ ἐπιτακτικό καθήκον καί χρέος γιά τήν Ἐκκλησία μας.

Τό πρόβλημα πού ἀπασχολεῖ πρόσφατα τήν ἑλληνική κοινωνία καί συνδέεται μέ τή μή ἀναγραφή τοῦ Θρησκεύματος στίς ἀστυνομικές ταυτότητες δημιουργεῖ ἔντονη ἀνησυχία στό λαό καί τό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας μας.

Ἡ εὐαισθησία πού ἐκδηλώνεται ἐκ μέρους τῆς συντριπτικῆς πλειοψηφίας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐξαιτίας τῆς ἐνδεχόμενης μή ἀναγραφῆς τοῦ Θρησκεύματός του στήν ἀστυνομική του ταυτό-

τητα, μέ σκοπό τήν προστασία τῶν μειονοτήτων, μέ τίς ὁποῖες, ὅπως εἶναι γνωστό, ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἔζησε σέ συνεργασία μέσα σέ πολυπολιτισμικές κοινωνίες ἐπί αἰῶνες, φανερώνει τήν ἀγωνία πού τόν διακατέχει γιά τήν ἐπιχειρούμενη ἀλλοτριώσή του ἀπό τήν πνευματική καί πολιτιστική του ταυτότητα. Καί αὐτό συμβαίνει, γιατί εἶναι προφανές ὅτι γιά τήν πλειοψηφία τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἡ στάση τῆς Πολιτείας ἔναντι τῆς ἀναγραφῆς τοῦ Θρησκευματος στίς ταυτότητες σηματοδοτεῖ τήν ἀπαρχή σειρᾶς ἐνεργειῶν πού ἀποβλέπουν στή συρρίκνωση τοῦ κοινωνικοῦ καί θεσμικοῦ χαρακτήρα τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς σέ ἀτομικό ἐπίπεδο.

Ἡ ὀρθόδοξη χριστιανική Πίστη, πού ἀπό τή φύση της δέν συνιστᾷ ἰδιωτική ὑπόθεση, ἀλλά ἔχει προσωπικό καί κοινωνικό χαρακτήρα; εἶναι φυσικό νά ἐμπνέει τόσο τήν προσωπική ὅσο καί τήν κοινωνική ζωή τῶν ὀρθοδόξων λαῶν. Αὐτό ἄλλωστε μαρτυρεῖ ὀλόκληρη ἡ παράδοση τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, ἰδιαίτερα μάλιστα ἡ λατρεία της καί τά μυστήριά της, καθῶς καί ἡ δημιουργική παρουσία της στήν ἱστορία τοῦ λαοῦ μας. Γιά τό λόγο αὐτό εἶναι φυσικό νά ἔχει ὡς πρωταρχικό μέλημά της τήν ἐνημέρωση τῶν μελῶν της καί τή χάραξη κοινῆς γραμμῆς γιά τήν ἀντιμετώπιση τῆς ὑπάρχουσας κρίσης, μέ σκοπό τή διαφύλαξη τῆς πολιτιστικῆς της κληρονομιάς καί παράδοσης.

Σέ μιά κρίσιμη γιά τήν πορεία τοῦ ἔθνους μας περίοδο ἐν ὄψει τῶν προβλημάτων τῆς νέας χιλιετίας ἀπαιτεῖται ἰδιαίτερη εὐαισθησία ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας γιά τή διαφύλαξη τῆς ἐνότητας τοῦ λαοῦ μας, ὁ ὁποῖος ἱστορικά, κοινωνικά καί πολιτιστικά συνδέεται ἄρρηκτα μέ τήν ὀρθόδοξη παράδοση.

Γιά τούς λόγους αὐτούς κρίνουμε σκόπιμο νά ξανασκεφθεῖ ἡ κυβέρνηση τό ὅλο θέμα τῆς ἀναγραφῆς τοῦ Θρησκευματος στίς ταυτότητες ἀπό τήν ἀρχή καί νά προβεῖ σέ γόνιμο διάλογο μέ τήν Ἐκκλησία, ὥστε νά βρεθεῖ λύση πού νά κατοχυρώνει τά δικαιώματα τῶν μειονοτήτων, χωρίς νά προσβάλλει τό θρησκευτικό αἶσθημα καί τήν πολιτιστική ταυτότητα τῆς συντριπτικῆς πλειοψηφίας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ὑπογραφές Καθηγητῶν τοῦ Τμήματος Θεολογίας τοῦ Α.Π.Θ.

1) Δημήτριος Καϊμάκης, Πρόεδρος	11) Βασίλειος Ψευτογκᾶς
2) Ἀρχιμ. Ἀνδρέας Νανάκης, Ἀν. Πρόεδρος	13) Νικόλαος Κρουσουλούδης
3) Γεώργιος Μαντζαρίδης	14) Μαρία Καζαμία-Τσέρνου
4) Βασίλειος Γιούλτης	15) π. Βασίλειος Καλλιακμάνης
5) Ἰωάννης Γαλάνης	16) Εὐαγγελία Ἀμοιρίδου
6) Ἰωάννης Καραβιδόπουλος	17) Χρυσόστομος Σταμούλης
7) Ἰωάννης Μούρτζιος	18) Κωνσταντῖνος Χαραλαμπίδης
8) Ἰωάννης Β. Κογκούλης	19) Λάμπρος Σιάσος
9) Γεώργιος Δ. Μαρτζέλος	20) Βενιζέλος Χριστοφορίδης
10) Δημήτριος Τσελεγγίδης	

Θεσσαλονίκη, 1 Ἰουνίου 2000

**ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ
ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟΥ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ**

Αριθμ. Πρωτ. 808

ΨΗΦΙΣΜΑ

Τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ Τμήματος Ποιμαντικῆς καί Κοινωνικῆς Θεολογίας, τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ ΑΠΘ.

Ἡ Γ.Σ. τοῦ Τμήματος Ποιμαντικῆς καί Κοινωνικῆς Θεολογίας, τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ ΑΠΘ, πού συνήλθε τήν 30^η Μαΐου 2000 μέ θέμα τή μή ἀναγραφή τοῦ Ἱεροσκεύματος στό Δελτίο Ταυτότητος τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν ἀποφάσισε ὁμοφώνως τά ἑξῆς:

1. Ἐκφράζει τή λύπη της γιά τήν ἄρνηση διαλόγου ἀπό μέρους τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ, ὄχι μόνο ὡς ἀκαδημαϊκοῦ διδασκάλου, ἀλλά πολίτη αὐτῆς τῆς χώρας, ἡ ὁποία δίδαξε τό διάλογο σ' ὅλο τόν κόσμο.

2. Ἐπισημαίνει τήν ἀπό μέρος τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας παραπλανητική ἀντιμετώπιση τοῦ Προέδρου τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος Μακαριώτατου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί Πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστοδοῦλου.

3. Θεωρεῖ ὅτι τά μέλη τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, πού ἀποτελοῦν τήν πλειονοψηφία τῶν πολιτῶν τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας, ὑπέστησαν αἰφνιδιασμό ἀπό τίς δηλώσεις τοῦ Πρωθυπουργοῦ τῆς χώρας στή Βουλή τῶν Ἑλλήνων, τοῦ φορέα δηλ. τῆς κοινωνικῆς συνοχῆς καί κοινῆς καθημερινῆς προσπάθειας τῶν συμπολιτῶν μας.

4. Διαπιστώνει την παραβίαση της αρχής της συναλληλίας, πού διασφαλίζει την κοινωνική και πολιτιστική έτερότητα και ισορροπία.

5. Ός όρθόδοξοι χριστιανοί θεωρούμε δεδομένο τό δικαίωμα της άνεξιθησκείας αλλά και της πολιτιστικής ιδιαιτερότητας τών μειονοτήτων, γιατί μ' αυτό τόν τρόπο ζωής σέ μία δημοκρατική πολιτεία προάγεται ή έπικοινωνία, ό διάλογος και άντιμετωπίζονται οί κοινές καθημερινές ανάγκες. Όστόσο μία εύνοούμενη πολιτεία πρέπει νά προστατεύει ή ίδια τόν κάθε πολίτη μέ βάση τίς αρχές της ίσοπολιτείας και της ίσονομίας και όχι νά μεταβιδάζει τό καθήκον της στά μέλη της Όρθοδόξου Έκκλησίας.

6. Η Γ.Σ. διαπιστώνει ότι ή μή αναγραφή του Όρησκεύματος δέν άποτελεϊ έναρμόνιση του δικαίου της Έλληνικής Πολιτείας μέ τίς συμβατικές ύποχρεώσεις της Χώρας μας προς τό δίκαιο της Ο-ΝΕ, τών Εύρωπαϊών πολιτών, αλλά είναι έμπνευση, ιδεολογία και ένορχήστρωση έξωκοινοβουλευτικών παραγόντων, οί όποιοι δοκιμάζουν νά αναγάγουν τόν ξεπερασμένο και στην Εύρώπη διαφωτισμό σέ τρόπο άσκησης της εκτελεστικής εξουσίας, έρήμην του Συντάγματος και τών δημοκρατικών λειτουργιών. Οί έν λόγω παράγοντες παραπλανοϋν την πολιτική ήγεσία της πατρίδας μας και πλήττουν όχι μόνο την κοινωνική συνοχή αλλά και τό πρόσωπο της χώρας μας διεθνώς.

7. Η προαιρετική αναγραφή του Όρησκεύματος από την πλειονότητα τών Έλλήνων πολιτών θεμελιώνεται στό δημοκρατικό δικαίωμα νά προσδιορίζουν έπακριβώς τή θρησκευτική και πολιτιστική τους ιδιαιτερότητα, άποκλείοντας την παραπληροφόρηση και την άσάφεια τών προσωπικών αντικειμενικών δεδομένων του άυτοπροσδιορισμού τους.

8. Υπό τά δεδομένα της παγκοσμιοποίησης, της ίσοπέδωσης τών λαών και τών πολιτισμών, ή Όρθόδοξη Έκκλησία προτείνει διαρκώς τή φροντίδα για τόν άνθρωπο και τόν πολιτισμό του, ως ζωντανό όμως μέλος μιās κοινότητας και όχι ως άτομο έρριμμένο στην παγκόσμια χοάνη ενός άπρόσωπου ήλεκτρονικού συστήματος.

9. Διαπιστώνει ότι σέ τούτο τόν τόπο ζοϋν άνθρωποι μέ έλευθερα γνώμη, χωρίς νομικίστικες έρμηνείες και καταδυναστεύσεις, ίσοι άπέναντι στό νόμο και τό Θεό, άνοιχτοί στους έγγύς και τούς

μακρινούς λαούς, μέ τή δική τους όμως ταυτότητα σέ μία μακρά συνέχεια ιστορίας και πολιτισμού, πού είναι τό κατεξοχήν κοινό αγαθό, κατάθεση και συμβολή στό σημερινό παγκόσμιο γίγνεσθαι.

10. Υπενθυμίζοντας ότι ή προαίρεση του ανθρώπου είναι τό κατεξοχήν στοιχείο τών έλευθέρων πολιτών αλλά και τό μεγαλειό του ανθρώπου έναντι όλόκληρης της δημιουργίας κατά την πίστη της Έκκλησίας μας, γιατί μόνο έλεύθεροι άνθρωποι στοχάζονται και βουλεύονται έλευθέρως, ή Γενική Συνέλευση κάνει έκκληση προς όλες τίς κατευθύνσεις νά επανέλθουν στον κοινό τρόπο της έλευθερίας αυτού του τόπου, πού είναι ό διάλογος και μόνο ό διάλογος.

*Γιά τή Γενική Συνέλευση του Τμήματος
Ό Πρόεδρος
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ*

Θεσσαλονίκη, 2 Μαΐου 2000

**ΔΗΛΩΣΗ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΠΑΤΡΩΝ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΚΡΑΤΟΥΣ - ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ**

Οι Καθηγητές του Πανεπιστημίου Πατρῶν πού συνέταξαν καί υπέγραψαν τό παρόν κείμενο γιά τήν αἰφνίδια, ἄκαιρη, ἀνιστόρητη, οὐσία ἄσκοπη, ἀλλά ὅπωςδήποτε ἐπικίνδυνη ἀναστάτωση τῆς Ἑλληνικῆς Κοινωνίας, ἀφοῦ ἐγκυμονεῖ διχασμό ενός Λαοῦ πού εἶναι ταυτόχρονα καί ἰσόρροπα ἀφοσιωμένος στό Δημοκρατικό Πολίτευμα καί τήν Ὁρθοδοξία, ἐπιθυμοῦν νά γίνουν γνωστά πρὸς κάθε κατεύθυνση τά πιό κάτω:

1. Οἱ μεταρρυθμίσεις στή σχέση Κράτους - Ἑλληνικῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, ἰδιαιτέρα μέ προσχηματικό τόν ἐξευρωπαϊσμό τῆς Ἑλλάδας, εἶναι χωρίς ἱστορική προοπτική καί κοινωνική ἀποδοχή. Ἡ Ὁρθόδοξη πίστη, πού κέρδισε τή σημερινή της θέση στήν καρδιά τῶν Ἑλλήνων καί συστεγάζει τήν πλειοψηφία τοῦ Λαοῦ, δέν ἔχει κατηγορηθεῖ ποτέ ὡς ὑπαίτια γιά παρεμπόδιση ἢ ἔστω ἐπιβράδυνση τῆς ἀναπτυξιακῆς πορείας τῆς χώρας. Ἀντίθετα, τό Κράτος, ὅπως ἐκφράζεται ἀπό τίς Δημοκρατικά ἐκλεγόμενες Κυβερνήσεις, ἀναφέρεται ἀπό πολλές κατευθύνσεις καί κατ' ἐπανάληψη, ὡς ἀνταποκρινόμενο μέ λιγότερη ἀπό τήν ἐπιθυμητή ἐπιτυχία στήν προσδοκία τῶν πολιτῶν γιά ἀνάπτυξη, ἐκσυγχρονισμό καί ἐπίλυση τῶν πολλῶν προβλημάτων του.

2. Ἡ Εὐρωπαϊκή Ἐνωση, ἡ ὁποία ἀγωνίζεται μέ ἰδιαιτέρη θέρμη γιά τήν διατήρηση τῶν παραδόσεων καί τῶν μνημείων τῶν Λαῶν της, μάλιστα μέ μεγάλες δαπάνες, εἶναι ἀδιανόητο νά κατηγορεῖται ὅτι συνηγορεῖ σέ τέτοιες ἀντιλαϊκές μεταρρυθμίσεις. Καθένα βῆμα εἰσοδοχῆς τῆς χώρας μας στούς Εὐρωπαϊκοὺς θεσμούς

δέν έγινε με άγνοια τῶν Εὐρωπαϊῶν ἐταίρων τοῦ γεγονότος ὅτι τό νέο μέλος εἶναι Συνταγματικά Ὁρθόδοξο.

3. Ἐξ ἄλλου, οἱ Ἕλληνες στήν Ἑλλάδα καί τόν κόσμο, κληρικοί καί λαϊκοί, καί ἡ ἐπίσημη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας, εἶναι ἀνάρμοστο νά συκοφαντοῦνται, δυστυχῶς ἀποκλειστικά ἀπό μειοψηφία Ἑλλήνων, ὡς ὀπαδοί θεοκρατισμοῦ. Τό θρησκευτικό Κράτος δέν εἶχε καί δέν ἔχει ὀπαδούς στόν Ὁρθόδοξο κόσμο. Ὁ «Παπισμός», πού καμία Κυβέρνηση δέν τόλμησε νά τόν περιλάβει στά μεταρρυθμιστικά της προγράμματα, οὐδέποτε βρῆκε πρόσφορο ἔδαφος στή χώρα μας. Ἀντίθετα ὅμως, ὅλες οἱ Κυβερνήσεις τῆς Δύσης, ὅταν σέ κρίσιμες στιγμές ὁ Πάπας ἐπεσκέφθη τήν Πολωνία, τήν Κούβα καί ἄλλες χώρες, γιά νά μεταφέρει τό ιδεῶδες τοῦ ἐλευθέρου καί θρησκευόντος ἀνθρώπου, ἔκριναν θετικά τό γεγονός. Κατ' ἀναλογία, εἶναι εὐλόγη ἡ Ἑλληνική ἐπιθυμία γιά μιά δυνατή καί φωτισμένη Ὁρθοδοξία, πού νά μπορεῖ νά παίξει στήν μελλοντική πορεία τοῦ Λαοῦ μας τόν ἴδιο ρόλο, πού ἔπαιξε στίς δύσκολες στιγμές τοῦ παρελθόντος.

4. Τό Θρήσκευμα, ἀνεξάρτητα ἀπό τό ἂν εἶναι σκόπιμο ἢ ὄχι νά ἀναφέρεται στήν ταυτότητα τῶν πολιτῶν, δέν εἶναι εὐαίσθητο προσωπικό δεδομένο. Ὅλοι οἱ ἰδρυτές θρησκείων ἀπέδωσαν θεμελιώδη σημασία στήν «ὁμολογία» τῆς πίστεως τῶν ὀπαδῶν τους, ὁ δέ ἰδρυτής τοῦ Χριστιανισμοῦ κατέταξε τήν ὁμολογία ὡς κορυφαῖο καθήκον ἀκόμη καί ὅταν αὐτή σήμαινε ἀπώλεια τῆς ζωῆς. Ἡ προαίρεση στήν ὁμολογία εἶναι ὑποχρεωτική. Ἐπειδή δέ γιά πολλές δεκαετίες οἱ πολῖτες καλοῦντο νά ὁμολογοῦν τό Θρήσκευμά τους, καί μέσω τῆς ταυτότητας, ἀλλά ὑποχρεωτικά, μέ ἀποτέλεσμα πολλοί νά κάνουν ψευδῆ ὁμολογία (παράδειγμα εἶναι πολλοί ἀπό τούς σήμερα πρωτοστατοῦντες στίς μεταρρυθμίσεις), εἶναι ἐπιβεβλημένο νά θεσπισθεῖ ἡ προαιρετική ἀναγραφή καί νά γίνει εἰλικρινέστερη ἡ κοινωνία μας.

5. Οἱ διώξεις ἐτερόδοξων, πού εἶναι ἀσυζητητί ἀπαράδεκτες, ἀποτελοῦν παγκόσμιο πρόβλημα, πού πρέπει νά λυθεῖ. Στίς ΗΠΑ ὑπάρχουν χιλιάδες χῶροι ἐργασίας πού εἶναι προσβάσιμοι σέ ἄτομα μόνο ἑνός ὀρισμένου Θρησκευάτος. Εἶναι δέ ὑποχρεωτική ἡ ἀναγραφή τοῦ Θρησκευάτος σέ ὅλες σχεδόν τίς φόρμες γιά πρόσληψη σέ ἀρκετές χώρες. Ἐκεῖ πρέπει νά δοθεῖ ἡ μάχη γιά ἴση

μεταχείριση τῶν πολιτῶν. Γι' αὐτό θεωροῦμε ἀναγκαῖο τόσο ἡ Κυβέρνηση, ὅσο καί ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας νά πρωτοστατήσουν στόν ἀγῶνα αὐτό.

Γιά τούς πῶ πάνω λόγους θεωροῦμε ἀπόλυτα δικαιολογημένη τή στάση τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καί τῆς συντριπτικῆς πλειοψηφίας τῶν Ἑλλήνων καί συμπαριστάμεθα στόν ἀγῶνα, τόν ὁποῖο ἀνέλαβαν ἀπό κοινοῦ γιά τήν ἐπικράτηση τῆς λογικῆς καί τῆς ἐνότητας τοῦ Λαοῦ μας. Παραινοῦμε τήν Κυβέρνηση νά ἐπανεξετάσει τίς θέσεις της λαμβάνοντας ὑπόψη ὅτι ἡ υἱοθέτηση τῆς ἐπιθυμίας τῆς πλειοψηφίας τοῦ Λαοῦ, τόν ὁποῖο κυβερνᾶ, δέν εἶναι ἥττα, ἀλλά νίκη καί τῆς Κυβέρνησης.

Οἱ Καθηγητές τοῦ Πανεπιστημίου Πατρῶν

<i>Κ. Γούδας</i>	<i>Π. Κούτμος</i>
<i>Γ. Καταιάρης</i>	<i>Ε. Ὑφαντῆς</i>
<i>Π. Δρακάτος</i>	<i>Π. Παπαθανασόπουλος</i>
<i>Γ. Μασούρος</i>	<i>Π. Σιαφαρίκος</i>
<i>Γ. Ἀθανασούλη-Μασούρου</i>	<i>Γ. Καραχάλιος</i>
<i>Στ. Δρίτσος</i>	<i>Γ. Καραϊσκάκης</i>
<i>Δ. Σκαρλάτος</i>	<i>Γ. Κοκκινάκης</i>
<i>Χρ. Τερέζης</i>	<i>Σ. Φωτόπουλος</i>
<i>Ι. Ἡλιοπούλου</i>	<i>Ε. Ἰωαννίδου</i>
<i>Σ. Παπαϊωάννου</i>	<i>Χ. Κοκολογιαννάκη</i>
<i>Ι. Μπάκας</i>	<i>Α. Γραμματικός</i>
<i>Στ. Γοῦτσος</i>	

Πάτρα, 13 Ἰουνίου, 2000